శ్రీరస్తు.

కాదంబరి

మహాకవినా బాణభట్టేన తత్తనయేనచ విరచితా.

చెన్నపుర్యామ్:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

ఇత్యుపాహ్వయైః,

వావిళ్లముద్రణాలయే

ముద్రాప్య ప్రకటీకృతా.

1933

Printed by
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
at the 'VAVILLA' PRESS
Madras.—1933.

మంగళశ్లోకాః

రజోజుషే జన్మని సత్త్వవృత్తయే
స్థితౌ ప్రజానాం ప్రళయే తమఃస్పృశే,
అజాయ సర్గస్థితినాశహేతవే
త్రయీమయాయ త్రిగుణాత్మనే నమః. 1

జయంతి బాణాసురమౌళిలాలితాః
దశాస్యచూడామణిచక్రచుమ్బినః,
సురాసురాధీశశిఖాంతశాయినో
భవచ్ఛిద స్త్ర్యమ్బకపాదపాంసవః. 2

జయత్యుపేంద్ర స్స చకార దూరతో
బిభిత్సయా యః క్షణలబ్ధలక్ష్యయా,
దృశైవ కోపారుణయా రిపో రుర
స్స్వయం భయా ద్భిన్న మివాస్రపాటలమ్. 3

నమామి భర్వో శ్చరణాంబుజద్వయమ్
సశేఖరై ర్మౌఖరిభిః కృతార్చనమ్,
సమస్తసామన్తకిరీటవేదికా
విటంకపీఠోల్లుఠితారుణాంగుళి. 4

దుర్జననిందా సజ్జనస్తుతిశ్చ.

అకారణావిష్కృత [1]కోపదారుణా
దసజ్జనాత్ కస్య భయం న జాయతే,
విషం మహాహే రివ యస్య దుర్వచ
స్సుదుస్సహం సన్నిహితం సదా ముఖే. 5

1 వైర.

కటు క్వణన్తో మలదాయకాః ఖలా
స్తుదన్త్యలం బన్ధనశృంఖలా ఇవ,
మన స్తు సాధుధ్వనిభిః పదే పదే
హరంతి సన్తో మణినూపురా ఇవ. 6

సుభాషితం హారి విశత్యధో గళా
న్న దుర్జనస్యార్కరిపో రివామృతమ్,
త దేవ ధత్తే హృదయే [1]తు సజ్జనో
హరి ర్మహారత్న మి వాతినిర్మలమ్. 7

కథాప్రశంసా.

స్ఫురత్కలాలాపవిలాసకోమలా
కరోతి రాగం హృది కౌతుకాధికమ్,
రసేన శయ్యాం స్వయ మభ్యుపాగతా
కథా జనస్యాభినవా వధూ రివ. 8

హరంతి కం నోజ్జ్వలదీపకోపమై
ర్నవైః పదార్థై రుపపాదితాః కథాః,
నిరంతరశ్లేషఘనా స్సుజాతయో
మహాస్రజ శ్చమ్పకకుట్మలై రివ. 9

కవివంశవర్ణనమ్.

బభూవ వాత్స్యాయనవంశసమ్భవో
ద్విజో [2]బుధోద్గీతగుణోఽగ్రణీ స్సతామ్,
అనేక[3]భూపార్చితపాదపఙ్కజః
కుబేరనామాంశ ఇవ స్వయంభువః. 10

ఉవాస యస్య శ్రుతిశాంతకల్మషే
సదా పురోడాశపవిత్రితాధరే,

1 స. 2 జగ. 3 గుప్తా.

సరస్వతీసోమకషాయితోదరే
సమస్తశాస్త్రస్మృతిబంధురే ముఖే. 11

జగు ర్గ్రహే [1]ఽభ్యస్తసమస్తవాఙ్మయై
స్స [2]శారికైః పంజరవర్తిభి శ్శుకైః,
నిగృహ్యమాణా వటవః పదేపదే
యజూంషి సామాని చ యస్య శఙ్కితాః. 12

హిరణ్యగర్భో భువనాండకా దివ
క్షపాకరః క్షీరమహార్ణవా దివ,
అభూ త్సుపర్ణో వినతోదరా దివ
ద్విజన్మనా మర్థపతిః పతి స్తతః. 13

విమృణ్వతో యస్య విసారి వాఙ్మయం
దినేదినే శిష్యగణా నవానవాః,
ఉషస్సు లగ్నా శ్శ్రవణేఽధికాం శ్రియం
ప్రచక్రిరే చందనపల్లవా ఇవ. 14

విధానసంపాదితదానశోభితై
స్స్ఫురన్మహావీరసనాథమూర్తిభిః,
మఖై రసంఖ్యై రజయ త్సురాలయం
సుఖేన యో యూపకరై ర్గజై రివ. 15

స చిత్రభానుం తనయం మహాత్మనాం
సుతోత్తమానాం శ్రుతిశాస్త్రశాలినామ్,
అవాప మధ్యే స్ఫటికోప [3]లామలం
క్రమేణ కైలాస మివ క్షమాభృతామ్. 16

మహాత్మనో యస్య సుదూరనిర్గతాః
కళఙ్కముక్తేందుకలామలత్విషః,
ద్విజన్మనః ప్రావివిశుః కృతాంతరా
గుణా నృసింహస్య నఖాంకురా ఇవ. 17

1 గ్రస్త. 2 సారికైః. 3 లోపమం.

దిశా మలీకాలకభంగతాం గత
స్త్రయీవధూకర్ణతమాలపల్లవః,
చకార యస్యాధ్వరధూమసంచయో
మలీమసశ్శుక్లతరం నిజం యశః. 18

సరస్వతీపాణిసరోజసంపుట
ప్రమృష్టహోమశ్రమశీకరామ్భసః,
యశోంశుశుక్లీకృతసప్తవిష్టపా
త్తత స్సుతో బాణ ఇతి వ్యజాయత. 19

ద్విజేన తేనాక్షతకంఠకౌంఠ్యయా
మహామనోమోహమలీమసాంధయా,
అలబ్ధవైదగ్ధ్యవిలాసముగ్ధయా
ధియా నిబద్ధేయ మతిద్వయీ కథా. 20

శ్రీః

కాదమ్బరీ

పూర్వభాగః

కథాప్రారంభః.

ఆసీదశేషనరపతిశిరస్సమభ్యర్చితశాసనః పాకశాసన ఇవాపరః చతురుదధిమాలామేఖలాయా భువో భర్తా ప్రతాపానురాగావనతసమస్తసామన్తచక్రః చక్రవర్తిలక్షణోపేతః చక్రధర ఇవ కరకమలోపలక్ష్యమాణశంఖచక్రలాంఛనః హర ఇవ - జితమన్మథః గుహ ఇవాప్రతిహతశక్తిః కమలయోని రివ విమానీకృతరాజహంసమండలః జలధి రివ లక్ష్మీప్రసూతిః గంగాప్రవాహ ఇవ భగీరథపథప్రవృత్తః రవి రివ ప్రతిదివసోపజాయమానోదయః మేరు రివ సకల[1]భువనతలోపజీవ్యమానపాదచ్ఛాయః దిగ్గజ ఇవానవరతప్రవృత్తదానార్ద్రీకృతకరః కర్తా మహాశ్చర్యాణామ్ ఆహర్తా క్రతూనామ్ ఆదర్శ స్సర్వశాస్త్రాణామ్ ఉత్పత్తిః కలానాం కులభవనం గుణానామ్ ఆగమః కావ్యామృతరసానామ్ ఉదయశైలో మిత్రమండలస్య ఉత్పాతకేతు రహితజనస్య ప్రవర్తయితా గోష్ఠీబంధానామ్ ఆశ్రయో రసికానామ్ ప్రత్యాదేశో ధనుష్మతామ్ ధౌరేయ [2]స్సాహసికానామ్ అగ్రణీ ర్విదగ్ధానాం వైనతేయ ఇవ వినతానందజననః వైన్య ఇవ చాపకోటిసముత్సారితసకలారాతికులాచలో రాజా శూద్రకో నామ.

నామ్నైవ యో నిర్భిన్నారాతిహృదయో విరచితనరసింహరూపాడమ్బరమ్ ఏకవిక్రమాక్రాంతసకలభువనతలో విక్రమత్రయాయా[3]సితభువనత్రయం జహాసేవ వాసుదేవమ్. అతిచిరకాలలగ్న మతిక్రాంతకునృపతిసహస్రసమ్పర్కకలఙ్క మివ క్షాళయంతీ యస్య విమలే కృపాణధారాజలే చిర మువాస రాజలక్ష్మీః యశ్చ మనసి ధర్మేణ కోపే యమేన ప్రసాదే ధనదేన ప్రతాపే వహ్నినా భుజే భువా దృశి

1 భువనోప. 2 సాహసికానాం. 3 సితం చ జహాసేవ.

శ్రియా వాచి సరస్వత్యా ముఖే శశినా బలే మరుతా ప్రజ్ఞాయాం సురగురుణా రూపే మనసిజేన తేజసి సవిత్రా చ వసతా సర్వదేవమయస్య ప్రకటితవిశ్వరూపాకృతే రనుకరోతి భగవతో నారాయణస్య. యస్య చ మదకలకరికుమ్భపీఠపాటన మా[1]చరతా లగ్నస్థూలముక్తాఫలేన దృఢముష్టి [2]నిష్పీడననిష్ఠ్యూతధారాజలబిందుదంతురేణేవ కృపాణేనాకృష్యమాణా సుభటోరః[3]కవాటఘటితకవచసహస్రాంధకారమధ్యవర్తినీ కరికరటతటగలితమదజలాసారదుర్దినా స్వభిసారికేవసమరనిశాసుసమీపమసకృదాజగామ రాజలక్ష్మీః. యస్య చ హృదయస్థితా నపి పతీ న్దిధక్షు రివ ప్రతాపాన[4]లో వియోగినీనా మరిపుసుందరీణా మంతర్జనితదాహో దివానిశం జజ్వాల యస్మింశ్చ రాజని జితజగతి పరిపాలయతి మహీం చిత్రకర్మసు వర్ణసఙ్కరా రతేషు కేశగ్రాహాః కావ్యేషు దృఢబంధాః శాస్త్రేషు చింతా స్వప్నేషు[5]విప్రలంభాః ఛత్రేషు కనకదండాః ధ్వజేషు ప్రకమ్పాః గీతేషు రాగవిలసితాని కరిషు మదవికారాః చాపేషు గుణచ్ఛేదాః గవాక్షేషు జాలమార్గాః శశికృపాణకవచేషు కళఙ్కా రతికలహేషు దూతసమ్ప్రేషణాని శార్యక్షేషు శూన్యగృహాః ప్రజానా మాసన్. యస్య చ పరలోకా ద్భయమ్ అంతఃపురికాలకేషు భంగః నూపురేషు ముఖరతా వివాహేషు కరగ్రహణమ్ అనవరతమఖాగ్నిధూమే నాశ్రుపాతః తురగేషు కశాభిఘాతః మకరధ్వజే చాపధ్వని రభూత్.

తస్య రాజ్ఞః కలికాలభయపుంజీభూతకృతయుగానుకారిణీ త్రిభువనప్రసవభూమిరివ విస్తీర్ణా మజ్జన్మాళవవిలాసినీకుచతటాస్ఫాలనజర్జరితోర్మిమాలయా జలావగాహనా[6]యాతజయకుంజర కుమ్భసిందూర సంధ్యాయమానసలిలయాఽఉన్మదకలహంసకులకోలాహలముఖరితకూలయా వేత్రవత్యా[7]సరితాపరిగతావిదిశాభిధానానగరీ రాజధాన్యాసీత్.

స [8]తస్యామవజితాశేషభువనమండలతయా విగతరాజ్యచింతాభారనిర్వృతో ద్వీపాంతరాగతానేకభూమిపాలమౌళిమాలాలాలితచరణయుగళో వలయ మివ లీలయా భుజేన భువనభార ముద్వహ-

1 చరతో. 2 నిపీడనాన్ని. 3 కపాటవిఘటిత. 4 పానల. 5 విస్రంభాః. 6 వతారిత. 7 సంగతా. 8 తస్యాంచవిజితా.

అమరగురుమపి ప్రజ్ఞయోపహసద్భి రనేకకులక్రమాగతై రసకృదాలోచితనీతిశాస్త్రనిర్మలమనోభి రలుబ్ధైః స్నిగ్ధైః ప్రబుద్ధై శ్చామాత్యైః పరివృతః సమానవయోవిద్యాలఙ్కారై రనేకమూర్ధాభిషిక్తైః పార్థివకులోద్గతై రఖిలకలాకలాపాలోచనకఠోరమతిభి రతిప్రగల్భైః కాలవిద్భిః[1] ప్రేమానురక్తహృదయై ర్గ్రామ్యపరిహాసనకుశలై రింగితాకారవేదిభిః కావ్యనాటకాఖ్యానకాఖ్యాయికాలేఖ్యవ్యాఖ్యానాదిక్రియానిపుణై రతికఠినపీవరస్కన్ధోరుబాహుభి రసకృదవదళితసమదరిపుగజఘటాపీఠబన్ధైః కేసరికిశోరకై రివ విక్రమైకరసై రపి వినయవ్యవహారిభి రాత్మనః ప్రతిబిమ్బై రివ రాజపుత్రైః సహ రమమాణః ప్రథమే వయసి సుఖ మతిచిర మువాస. తస్య చాతివిజిగీషుతయా మహాసత్త్వతయా చ తృణమివలఘువృత్తి స్త్రైణ మాకలయతః ప్రథమే వయసి వర్తమాన స్యాతిరూపవతోఽపిసన్తానార్థిభి రమాత్యై రపేక్షితస్యాపి సురతసుఖస్యోపరి ద్వేష ఇవాసీత్. సత్యపి రూపవిలాసోపహాసితరతివిభ్రమే లావణ్యవతి వినయవ త్యన్వయవతి హృదయహారిణి చావరోధజనే స కదాచిదనవరతడోలాయమానరత్నవలయో ఘర్ఘరికాస్ఫాలనప్రకమ్పఝుణఝుణాయమానమణికర్ణపూరః స్వయమారబ్ధమృదఙ్గవాద్యః సఙ్గీతకప్రసఙ్గేన కదాచి దవిరళవిముక్తశరాసారశూన్యీకృతకాననో మృగయావ్యాపారేణ కదాచి దాబద్ధవిదగ్ధమండలః కావ్యప్రబన్ధరచనేన కదాచి చ్ఛాస్త్రాలాపేన కదాచి దాఖ్యానకాఖ్యాయికేతిహాసపురాణాకర్ణనేన కదాచిదాలేఖ్యవినోదేనకదాచిద్వీణయా కదాచి ద్దర్శనాగత మునిజనచరణశుశ్రూషయా కదాచి దక్షరచ్యుతకమాత్రాచ్యుతకబిందు [2]చ్యుతకాతిగూఢచతుర్థపాదప్రహేళికాప్రదానాదిభి ర్వనితాసమ్భోగసుఖపరాఙ్ముఖః సుహృత్పరివృతో దివస మనయత్. యథైవచ దివస మేవమారబ్ధవివిధక్రీడాపరిహాసచతురైః సుహృద్భి రుపేతో నిశా మనైషీత్.

ఏకదా తు నాతిదూరోదితేనవనలినదళసంపుటభిది కించి దున్ముక్తపాటలిమ్ని భగవతి [3]మరీచిమాలిని రాజాన మాస్థానమండపగత

1 ప్రభావానురక్త. 2 మతిగూఢ 3 సహస్రమరీచి.

మజ్జనాజనవిరుద్ధేన వామపార్శ్వావలమ్బినా కౌక్షేయకేణ సన్నిహిత విషధరేవ చందనలతా భీషణరమణీయాకృతి రవిరళచందనానులేపన ధవళిత స్తన[1]తటా ఉన్మజ్జదైరావతకుమ్భమండలేవ మన్దాకినీ [2]చూడామణిసంక్రాన్తప్రతిబిమ్బచ్ఛలేన రాజాజ్ఞేవ మూర్తిమతీ రాజభి శ్శిరోభి రుహ్యమానా శరదివ కలహంసధవళామ్బరా జామదగ్న్య పరశుధారేవ వశీకృతసకలరాజమండలా విన్ధ్యవనభూమి రివ వేత్రలతావతీ రాజ్యాధిదేవతేవ విగ్రహిణీ ప్రతీహారీ సముపసృత్య క్షితితలనిహితజానుకరకమలా సవినయ మబ్రవీత్. దేవ ద్వారస్థితా [3]సురలోక మారోహత స్త్రిశఙ్కో రివ కుపితశతమఖహుంకారనిపాతితా రాజలక్ష్మీర్దక్షిణాపథా దాగతా చణ్డాలకన్యకా పఞ్జరస్థం శుక మాదాయ దేవం విజ్ఞాపయతి - "సకలభువనతలసర్వరత్నానా ముదధిరి వైకభాజనం దేవః విహంగమ శ్చాయ మాశ్చర్యభూతో నిఖిలభువనతలరత్న మితి కృత్వా దేవపాదమూల మాదా యాగతాఽహ మిచ్ఛామి దేవదర్శనసుఖ మనుభవితు" మితి. ఏత దాకర్ణ్య దేవః ప్రమాణమ్. ఇత్యుక్త్వా విరరామ. [4]తదాకర్ణ్య ఉపజాతకుతూహల స్తు రాజా సమీపవర్తినాం రాజ్ఞా మవలోక్య ముఖాని "కో దోషః ప్రవేశ్యతా" మిత్యాదిదేశ.

అథ ప్రతీహారీ నరపతివచనానన్తర ముత్థాయ తాం మాతంగకుమారీం ప్రావేశయత్. ప్రవిశ్య చ సా నరపతిసహస్ర మధ్యవర్తినంఅశనిభయపుంజితకులశైలమధ్యగత మివ కనకశిఖరిణం అనేకరత్నాభరణకిరణజాలకాన్తరితావయవమ్ఇన్ద్రాయుధసహస్రసంఛాదితాష్టదిగ్భాగ మివ జలధరసమయదివసమ్ఆలమ్బితస్థూలముక్తాకలాపస్యకనకశృంఖలానియమితమణిదండికాచతుష్టయస్య గగనసింధుఫేన పటలపాండురస్య నాతిమహతో దుకూలవితానస్యాధస్తా దిందుకాన్తమణిపర్యఙ్కికానిషణ్ణం ఉద్ధూయమానకనకదండచామరకలాపమ్ ఉన్మయూఖముఖకాన్తి[5]జయపరాభవప్రణతే శశినీవ స్ఫాటికే పాదపీఠే విన్యస్తవామపాదమ్ ఇంద్రనీలమణికుట్టిమప్రభాసంపర్కశ్యామాయమానైః ప్రణతరిపునిశ్వాసమలినీకృతై రివ చరణనఖమయూఖ [6]జాలకై రుపశోభమానమ్

1 తటోన్మజ్జత్. 2 చూడామణి ప్రతిబింబ. 3 అమర. 4. ఉపజాత. 5 విజితే. 6 జాలై.

ఆసనోల్లసితపద్మరాగకిరణపాటలీకృతే నాచిరమృదితమధుకైటభరుధిరారుణేన హరి మివోరుయుగళేన విరాజమానమ్ అమృతఫేనధవళే గోరోచనాలిఖితహంసమిథునసనాథపర్యన్తే [1]చామరపవనప్రనర్తి [2]తదశే దుకూలే వసానమ్ అతిసురభిచన్దనానులేపనధవళితోరస్థలమ్ ఉపరివిన్యస్తకుఙ్కుమస్థాసకమ్ అన్తరానిపతితబాలాతపచ్ఛేద మివ కైలాసశిఖరిణమ్ అపరశశిశఙ్కయా [3](ఆగతయా) నక్షత్రమాలయేవ హారలతయా కృతముఖపరివేషమ్ అతిచపలరాజలక్ష్మీబన్ధన [4]నిగళశఙ్కాముపజనయతేన్ద్రనీలకేయూరయుగళేన మలయజరసగన్ధలుబ్ధేన భుజంగద్వయేనేవ వేష్టితబాహుశిఖరమ్ ఈషదాలమ్బికర్ణోత్పలమ్ ఉన్నతఘోణమ్ ఉత్ఫుల్లపుండరీకలోచనమ్ అమలకలధౌత[5]పట్ట మష్టమీచంద్రశకలాకార మశేషభువనరాజ్యాభిషేకసలిలపూత మూర్ధాసనాథం లలాటదేశముద్వహన్తమ్ ఆమోదితమాలతీకుసుమశేఖరం ఉషసి శిఖరపర్యస్తతారకాపుంజ మివ పశ్చిమాచలమ్ ఆభరణప్రభాపిశంగితాంగతయా లగ్నహరనయనహుతాశ మివ మకరధ్వజమ్ ఆసన్నవర్తినీభిః సర్వతః [6]సేవాసంగతాభి రివ దిగ్వధూభి ర్వారవిలాసినీభిః పరివృతమ్ అమలమణికుట్టిమసంక్రాంత [7]ప్రతిబింబతయా పతిప్రేమ్ణా వసుంధరయా హృదయే నేవోహ్యమానమ్ అశేషజనభోగ్యతా ముపనీతయాఽప్యసాధారణయా రాజలక్ష్మ్యా సమాలింగితమ్ [8]అపరిమితపరివారజన మప్యద్వితీయం అనంతగజతురగసాధన మపి ఖడ్గమాత్రసహాయమ్ ఏకదేశస్థిత మపి వ్యాప్తభువనమండలమ్ ఆసనగత మపి ధనుషి నిషణ్ణమ్ ఉత్సాదితాశేషద్విషదిన్ధన మపి జ్వలత్ప్రతాపానలమ్ ఆయతలోచన మపి సూక్ష్మదర్శనమ్ మహాదోష మపి సకలగుణాధిష్ఠానమ్ కుపతి మపి కళత్రచయవల్లభమ్ అవిరతప్రవృత్తదాన మప్యమదమ్ అతిశుద్ధస్వభావ మపి కృష్ణచరితమ్ అకరమపి హస్తస్థితసకలభువనతలమ్ రాజాన మద్రాక్షీత్.

ఆలోక్య చ సాదూరస్థితైవ ప్రచలితరత్నవలయేన రక్తకువలయదళకోమలేన పాణినా జర్జరితముఖభాగాం వేణులతా మాదాయ

---

1 చారుచామర. 2 తాన్తర్దశే. 3 క్వచిన్నాస్త్యేతత్. 4 నిగళకటకశంకా. 5 పట్టాయితం. 6 సేవార్థమాగతా. 7 సకలదేహప్రతిబింబ. 8 తదేహం.

నరపతిప్రబోధనార్థం సకృత్ సభాకుట్టిమమాజఘాన. యేన సకల మేవ తద్రాజక మేకపదే వనకరియూథ మివ తాలశబ్దేన తేన వేణులతాధ్వనినా యుగపదావలితవదన మవనిపాలముఖా దాకృష్య చక్షుస్తదభిముఖ మాసీత్.

అవనిపతి స్తు దూరా దాలోకయే త్యభిధాయ ప్రతీహార్యా నిర్దిశ్యమానాం తాం వయఃపరిణామపాండురశిరసా రక్తరాజీవేక్షణాపాఙ్గేనానవరతకృతవ్యాయామతయా యౌవనాపగమే ఽప్యశిథిలశరీరసంధినా సత్యపి మాతఙ్గత్వే నాతినృశంసాకృతినా అనుగృహీతార్యవేషేణ ధవళవాససా పురుషేణాధిష్ఠితపురోభాగాం ఆకులాకులకాకపక్షధారిణా కనకశలాకానిర్మిత మ ప్యన్తర్గతశుకప్రభాశ్యామాయమానం మరకతమయ మివ పంజర ముద్వహతా చాండాలదారకేణానుగమ్యమానాం అసురగృహీతామృతాపహరణకృతకపటపటువిలాసినీవేషస్య శ్యామతయా భగవతో హరే రి వానుకుర్వతీం సఞ్చారిణీ మి వేంద్రనీలమణిపుత్త్రికాం ఆగుల్ఫావలమ్బినా నీలకఞ్చుకేనావచ్ఛన్నశరీరాం ఉపరి రక్తాంశుకరచితావకుంఠనాం నీలోత్పలస్థలీ మివ నిపతితసన్ధ్యాతపాం ఏకకర్ణావసక్తదంతపత్త్రప్రభాధవళితకపోలమండలాం ఉద్య[1]దిన్దుకిరణచ్ఛురితముఖీ మివ విభావరీం ఆకపిలగోరోచనారచితతిలకతృతీయలోచనాం [2]ఈశానుచరితకిరాతవేషామివ భవానీం ఉరఃస్థలనివాససంక్రాన్తనారాయణదేహప్రభాశ్యామలితా మివ శ్రియం కుపితహరహుతాశనదహ్యమానమదనధూమమలినీకృతా మివ రతిం ఉన్మదహాలిహలాపకర్షణభయప్రపలాయితా మివ యమునాం అతిబహులపిండాలక్తకరసరాగపల్లవితపాదపంకజాం అచిరమృదితమహిషాసురరుధిరరక్తచరణా మివ కాత్యాయనీం ఆలోహితాఙ్గుళిప్రభాపాటలితనఖమయూఖాం అతికఠినమణికుట్టిమస్పర్శ మసహమానాం క్షితితలే పల్లవభంగా నివ నిధాయ సంచరన్తీం ఆపింజరేణోత్సర్పిణా నూపురమణీనాం ప్రభాజాలకే[3]నానురంజితశరీరతయా పావకే నేవ భగవతా [4]రూపైకపక్షపాతినా ప్రజాపతి మప్రమాణీకుర్వతా జాతిసంశోధనార్థమా

1 దిన్దుబింబకిరణ. 2 ఈశానరచితానురచిత. 3 జాలేనరంజిత. 4 రూప ఏవపక్ష.

లింగితదేహాం అనంగవారణశిరోనక్షత్రమాలాయమానేన రోమరాజిలతాలవాలకేన మేఖలాదామ్నా పరిగతజఘనస్థలాం అతిస్థూలముక్తాఫలఘటితేన శుచినా హారేణ గఙ్గా స్రోతసేవ కాలిందీశంకయా కృతకంఠగ్రహాం శరదమివ వికసితపుణ్డరీకలోచనాం ప్రావృషమివ ఘనకేశజాలాం మలయమేఖలా మివ చందనపల్లవావతంసాం నక్షత్రమాలా మివ చిత్రశ్రవణాభరణభూషితాం శ్రియ మివ హస్తస్థితకమలశోభాం మూర్ఛా మివ మనో[1]హారాం అరణ్యభూమి మివాక్షతరూపసంపన్నాం దివ్యయోషిత మి వాకులీనాం నిద్రా మివ లోచనగ్రాహిణీం అరణ్యకమలినీ మివ మాతంగకులదూషితాం అమూర్తా మివ స్పర్శవర్జితాం ఆలేఖ్యగతా మివ దర్శనమాత్రఫలాం మధుమాసకుసుమసమృద్ధి మివ విజాతిం అనంగకుసుమచాపలేఖా మివ ముష్టిగ్రాహ్యమధ్యాం యక్షాధిపలక్ష్మీమివాలకోద్భాసినీం అచిరోపరూఢయౌవనాం అతిశయరూపాకృతిం అనిమిషలోచనో దదర్శ.

[2](దృష్ట్వా చ తాం) సముపజాతవిస్మయ స్యాభూ న్మనసి మహీపతేః. 'అహో! విధాతు రస్థానే రూపనిష్పాదనప్రయత్నః. తథా హి యది నామేయ మాత్మరూపోపహాసితాశేషరూపసంపదుత్పాదితా కిమర్థమపగతస్పర్శసంభోగసుఖేకృతం కులే జన్మ. మన్యే చ మాతంగజాతిస్పర్శదోషభయా దస్పృశ తేయ ముత్పాదితా ప్రజాపతినా అన్యథా కథ మియ మక్లిష్టతా లావణ్యస్య. నహి కరతలస్పర్శక్లేశితానా మవయవానా మీదృశీ భవతి కాన్తిః సర్వ్వథా ధి గ్విధాతార మసదృశసంయోగకారిణ మతిమనోహరాకృతిరపి క్రూర[3]జాతిజా యేనేయ మసురశ్రీ రివ సతతనిందితసురతా రమణీయా ప్యుద్వేజయతి.' ఇత్యేవమాది చింతయంత మేవ రాజాన మీషదవగలితకర్ణపల్లవావతంసా ప్రగల్భవనితేవ కన్యకా ప్రణనామ. కృతప్రణామాయాం చ తస్యాం మణికుట్టిమోప[4]విష్టాయాం స పురుష స్తం విహంగ మాదాయ పంజరగత మేవ కించి దుపసృత్య రాజ్ఞే న్యవేదయ దబ్రవీచ్చ. 'దేవ! విదితసకలశాస్త్రార్థో రాజనీతిప్రయోగకుశలః పురాణేతిహాసకథాలాపనిపుణో వేదితా

1. హారిణీం. 2 క్వచిన్నాస్త్యేతత్. 3 జాతితయా. 4 దిష్టాయాం.

గీతశ్రుతీనాం కావ్యనాట[1]కాఖ్యాయికాఖ్యానకప్రభృతీనా మపరిమితానాం సుభాషితానా మధ్యేతా స్వయం చ కర్తా పరిహాసాలాపపేశలః వీణావేణుమురజప్రభృతీనాం వాద్యవిశేషాణా మసమః శ్రోతా నృత్యప్రయోగదర్శననిపుణః చిత్రకర్మణి ప్రవీణః ద్యూతవ్యాపారే ప్రగల్భః ప్రణయకలహకుపితకామినీప్రసాదనోపాయచతురః గజతురగపురుషస్త్రీలక్షణాభిజ్ఞః సకలభూతలరత్నభూతోఽయం వైశంపాయనో నామశుకః, సర్వరత్నానా [2]ముదధి రివ దేవో భాజన మితి కృత్వైన మాదా యాస్మత్స్వామిదుహితా దేవపాదమూల మాయాతా. త దయమాత్మీయః క్రియతామ్' ఇత్యుక్త్వానరపతేః పురో నిధాయ పంజరమసా వపససార.

అపసృతే చ తస్మిన్ స విహంగరాజో రాజాభిముఖో భూత్వా సమున్నమయ్య దక్షిణం చరణ మతిస్పష్టవర్ణస్వరసంస్కారయా గిరా కృతజయశబ్దో రాజాన ముద్దిశ్యార్యా మిమాం పపాఠ.

శ్లో. స్తనయుగ మశ్రుస్నాతం సమీపతరవర్తి హృదయశోకాగ్నేః,
చరతి విముక్తాహారం వ్రత మివ భవతో రిపుస్త్రీణామ్.

రాజా తు తాం శ్రుత్వా సంజాతవిస్మయః సహర్ష మాసన్నవర్తినం అతి మహార్హాసనోపవిష్టం అమరగురు మివాశేషనీతిశాస్త్రపారగం అతివయస మగ్రజన్మాన మఖిలమన్త్రిమండలే ప్రధాన మమాత్యం కుమారపాలితనామాన మబ్రవీత్. 'శ్రుత్వాభవద్భి రస్య విహంగమస్య స్పష్టతా వర్ణోచ్చారణే స్వరే చ మధురతా. ప్రథమం తావ దిద మేవ మహ దాశ్చర్యం య దయ మసఙ్కీర్ణప్రవిభాగా మభివ్యక్తమాత్రానుస్వారస్వరసంయోగవిశేషసంయుక్తా మతిపరిస్ఫుటాక్షరాం గిర ముదీరయతి. తత్ర పున రపర మభిమత విషయే తిరశ్చోఽపి మనుజ స్యేవ సంస్కారవతో బుద్ధిపూర్వా ప్రవృత్తిః. తథాహి. అనేన సముత్క్షిప్తదక్షిణచరణేనోచ్చార్య జయశబ్ద మియ మార్యామా ముద్దిశ్యాతిపరిస్ఫుటాక్షరం గీతా. ప్రాయేణ హి పక్షిణః పశవశ్చ భయాహారమైథుననిద్రాసంజ్ఞామాత్రవేదినో భవన్తి. ఇద స్తుమహచ్చిత్రం."

1 కాఖ్యానక, 2 నాం దధిచోదయోగా. 3 సంస్కారవిశేషం.

ఇత్యుక్తవతి భూభుజి కుమారపాలితః కించిత్ స్మితవదనో నృపమవాదీత్. "దేవ కిమత్ర చిత్రం ఏతే హి శుకశారికాప్రభృతయో విహంగవిశేషా యథాశ్రుతాం వాచముచ్చారయన్తీత్యధిగతమేవ దేవేన. తత్రాప్యన్యజన్మోపాత్తసంస్కారానుబంధేన వా పురుషప్రయత్నేన వా సంస్కారాతిశయ ఉపజాత ఇతి నాతిచిత్రమ్. అన్యచ్చ ఏతేషామపి పురా పురుషాణామివాతిపరిస్ఫుటాభిధానా వాగాసీత్. అగ్నిశాపా[1]దపరిస్ఫుటాలాపతా శుకానాముపజాతా కరిణాం చ జిహ్వాపరివృత్తిః." ఇత్యేవముచ్చారయత్యేవ తస్మిన్న శిశిరకిరణమంబరతలస్య మధ్యమారూఢమావేదయన్నాడికాచ్ఛేదప్రహతపటుపటహనాదానుసారీ మధ్యాహ్నశంఖధ్వనిరుదతిష్ఠత్. తమాకర్ణ్య చ సమాసన్నస్నానసమయో విసర్జితరాజలోకః క్షితిపతిరాస్థానమండపాదుత్తస్థౌ.

అథ చలతి మహీపతావన్యోన్యమతిరభససఙ్ఘట్టనచాలితాఙ్గదపత్త్రభంగమకరకోటిపాటి[2]తానేకపటానాం ఆక్షేపడోలాయమానకంఠదామ్నాం అంసస్థలోల్లసితకుఙ్కుమపటవాసధూళిపిఞ్జరితదిశాం ఆలోలమాలతీకుసుమశేఖరోత్పతదళికదమ్బకానాం అర్ధావలమ్బిభిః కర్ణోత్పలైశ్చుమ్బ్యమానగండస్థలానాం గమనప్రణామలాలసానామహమహమికయా వక్షఃస్థలప్రేంఖ[3]దుల్లలితహారలతానాం ఉత్తిష్ఠతామాసీదతిమహాన్ సమ్భ్రమో మహీపతీనామ్. ఇతశ్చేతశ్చ నిష్పతన్తీనాం స్కన్ధదేశావసక్తచామరాణాం చామరగ్రాహిణీనాం కమలమధుపానమత్తజరత్కలహంసనాదజర్జరేణ పదే పదే రణితమణీనాం మణినూపురాణాం నినాదేన నారవిలాసినీజనస్య సఙ్చరతో జఘనస్థలాస్ఫాలనరసితరత్నమాలికానాం మేఖలానాం మనోహారిణా ఝఙ్కారేణ నూపురరవాకృష్టానాం చ ధవళితాస్థానమండపసోపానఫలకానాం భవనదీర్ఘికాకలహంసకానాం కోలాహలేన రసనారసితోత్సుకానాం చ తారతరవిరావిణా ముల్లిఖ్యమానకాంస్యక్రేఙ్కారదీర్ఘేణ గృహసారసానాం కూజితేన సరభసప్రచలితసామన్తశతచరణతలాభిహతస్య

1 త్త్వపరి. 2 తాంశుక. 3 ఖోదితహార,

చాస్థానమణ్డపస్య నిర్ఘాతనిర్ఘోషగమ్భీరేణ కమ్పయతేవ వసుమతీం ధ్వనినా ప్రతీహారిణాం చ పుర స్ససంభ్రమసముత్సారితజానపదానాం దండినాం సమారబ్ధహేల ముచ్చై రుచ్చారయతా 'మాలోకయ తాలోకయ' తేతి తారదీర్ఘేణ భవన[1]ప్రాసాదకుందకుంజేషూచ్చరిత ప్రతిశబ్దతయా [2]దీర్ఘతరతాముపగతే నాలోకశబ్దేన రాజ్ఞాం చ ససంభ్రమావర్జితమౌళిలోలచూడామణీనాం ప్రణమతా మమలమణిశిలాకాదన్తురాభిః కిరీటకోటిభి రుల్లిఖ్యమానస్య మణికుట్టిమస్య నిస్వనేన ప్రణామపర్యస్తానా మతికఠినమణికుట్టిమనిపతితరణరణాయితానాం చ మణికర్ణపూరాణాం నినాదేన మంగళపాఠకానాం చ పురోయాయినాం చ 'జయజీ' వేతి మంగళమధురవచనాను[3]పాతేన పఠతాం దిగన్తవ్యాపినాకలకలేన ప్రచలితజనచరణశతసంక్షోభభయా దపహాయ కుసుమప్రకర ముత్పతతాం చ మధులిహాం హుంకృతేన సంక్షోభా దతిత్వరితపదం ప్రవృత్తైరవనిపతిభిః కేయూరకోటితాడితానాం క్వణితముఖరత్నదామ్నాం చ మణిస్తంభానాం రణితేన సర్వతః క్షుభిత మివ తదాస్థానభవన మభవత్.

అథ విసర్జితరాజలోకో "విశ్రమ్యతా" మితి స్వయ మే వాభిధాయ తాం చండాలకన్యకాం "వైశమ్పాయనః ప్రవేశ్యతా మభ్యం[4]తరం స్నానపానాశనాదినా చ సుఖిన మేనం కార" యేతి తామ్బూలకరఙ్కవాహినీ మాదిశ్య కతిపయాప్తరాజపుత్రపరివృతో నరపతి రభ్యన్తరం ప్రావిశత్. అపనీతాశేషభూషణ శ్చ దివసకర ఇవ విగళితకిరణజాలః చన్ద్రతారకాసమూహశూన్య ఇవ గగనాభోగః సముపాహృతసముచితవ్యాయామోపకరణాం వ్యాయామభూమి మయాసీత్. స తస్యాంచ సమానవయోభిః సహ రాజపుత్రైః కృతమధురవ్యాయామ, శ్రమవశా దున్మిషన్తీభిః కపోలయో రీషదవగ[5]ళితసితసింధువారకుసుమమంజరీవిభ్రమాభిః ఉరసి నిర్దయరతిశ్రమచ్ఛిన్నహారవిగళితముక్తాఫలప్రకరానుకారిణీభిః లలాటపట్టకేఽష్టమీచన్ద్రశకలతలోల్లసదమృతబిందువిడమ్బినీభిః స్వేదజలకణికాసన్తతిభి

1. ప్రాసాదకుంజేషు. 2. దీర్ఘతాముపగతేన. 3 యాతేన. 4 తరమితి తాఖూల. 5 దళితబంధు.

రలంక్రియమాణమూర్తిః ఇత స్తతః స్నానోపకరణసమ్పాదనసత్వరేణ పురః ప్రధా[1]వినా పరిజనేన తత్కాలం విరళ[2]తరేఽపి రాజకులే సముత్సారణాధికార ముచిత మాచరద్భి[3]ర్వన్దిభి రుపదిశ్యమానమార్గః వితతసితవితానాం అనేకచారణగణాఽబధ్యమానమణ్డలాం గన్ధోదకపూర్ణకనకమయ[4]ద్రోణీసనాథమధ్యాం ఉపస్థాపితస్ఫాటికస్నానపీఠాం ఏకాంతనిహితైః అతిసురభిగంధసలిలపూర్ణైః పరిమళావకృష్టమధుకరకులాంధకారికముఖైః ఆతపభయా న్నీలకర్పటావకుణ్ఠితముఖై రివస్నానకలశై రుపశోభితాం స్నానభూమి మగచ్ఛత్.

అవతీర్ణస్య జలద్రోణిం వారవిలాసినీకరమృదితసుగంధామలకోపలిప్తశిరసో రాజ్ఞః సమంతాత్ సముపతస్థురంశుక[5]నిబద్ధస్తనపరికరాః దూరసముత్సారితవలయబాహులతాః సముత్క్షిప్త[6]కర్ణాకర్ణోత్పలోత్సారితాలకాః గృహీతజలకలశాః స్నానార్థ మభిషేకదేవతా ఇవ వారయోషితః. తాభిశ్చ సమున్నతకుచకుమ్భమండలాభి ర్వారిమధ్యప్రవిష్టః కరిణీభి రివ వనకరీ పరివృత స్తత్క్షణం రరాజ రాజా.[7]ద్రోణీసలిలా దుత్థాయ చ స్నానపీఠ మమలస్ఫటికధవళం వరుణ ఇవ రాజహంస మారురోహ. తత స్తాః కాశ్చనమరకతకలశప్రభాశ్యామాయమానా నళిన్య ఇవ మూర్తిమత్యః పత్రపుటైః కాశ్చి ద్రజతకలశహస్తా రజన్య ఇవ పూర్ణచంద్రమండలవినిర్గతేనజ్యోత్స్నాప్రవాహేన కాశ్చిత్ కలశోత్క్షిప్తశ్రమస్వేదార్ద్రశిరీరా జలదేవతాఇవ స్ఫాటికైః కలశై స్తీర్థజలేన కాశ్చిత్ మలయసరిత ఇవ చన్దనరసమిశ్రేణ సలిలేన కాశ్చి దుత్క్షిప్తకలశపార్శ్వవిన్యస్తపల్లవాః ప్రకీర్యమాణనఖమయూఖజాలకాః ప్రత్యఙ్గుళివివరవినిర్గతజలధారాః సలిలయన్త్ర దేవతా ఇవ కాశ్చి జ్జాడ్య మపనేతు మాత్క్షిప్తబాలాతపే నేవ దివసశ్రియః కనకకలశహస్తాః కుఙ్కుమజలేన వారాంగనాః క్రమేణ రాజాన మభిషిషిచుః. అనంతర ముదపాది చ స్ఫోటయన్నివ శ్రుతిపథమనేకప్రహతపటుపటహఝల్లరీమృదంగవేణువీణాగీతనినాదానుగమ్యమానో వందిబృన్దకోలాహలాకులో భువనవివరవ్యాపీ స్నానశఙ్ఖానామాపూర్యమాణానాం[8]అతిముఖరో ధ్వనిః

---

1 వతా. 2 జనేఽపి. 3 ర్దండిభి. 4 జలద్రోణీ. 5 నిబిడనిబద్ధ. 6 చరణాభనాః. 7 జలద్రోణీ. 8 ముఖరో.

ఏవఞ్చ క్రమేణ నిర్వర్తితాభిషేకో విషధరనిర్మోకపరిలఘునీ ధవళేపరిధాయ ధౌతే వాససీ శరదమ్బరైకదేశ ఇవ జలక్షాళనవిమలతనురతిధవళజలధరచ్ఛేదశుచినా దుకూలపటపల్లవేన తుహినగిరిరివగగనసరిత్స్రోతసా కృతశిరోవేష్టనః సమ్పాదితపితృజలక్రియో మన్త్రపూతేనతోయాఞ్జలినా దివసకర మభిప్రణమ్య దేవగృహమగమత్. ఉపరచితపశుపతిపూజశ్చ నిష్క్రమ్య దేవగృహాత్ నిర్వర్తితాగ్నికార్యో విలేపనభూమౌ ఝఙ్కారిభి రళికదంబకై రనుబధ్యమానపరిమళేన మృగమదకర్పూర[1]కుఙ్కుమపటవాససురభిణాచందనే నానులిప్తసర్వాంగో విరచితామోదిమాలతీకుసుమశేఖరః కృతాంబరపరివర్తో రత్నకర్ణపూరమాత్రాభరణః సముచితభోజనైః సహ భూపతిభి రాహారమభిమతరసాస్వాదజాతప్రీతి రవనిపో నిర్వర్తయామాస.

పరిపీతధూపధూమవర్తి రుపస్పృశ్య చ గృహీతతాంబూల స్తస్మాత్ప్రమృష్టమణి[2]కుట్టిమ ప్రదేశా దుత్థాయ నాతిదూరవర్తిన్యా ససంభ్రమప్రధావితయా ప్రతీహార్యా ప్రసారిత బాహు మవలంబ్యానవరతవేత్రలతాగ్రహణ [3]ప్రసంగా దతిజరఠకిసలయానుకారి కరతలకరేణాభ్యంతరసంచారసముచితేన పరిజనేనానుగమ్యమానో ధవళాంశుకయవనికాపరిగతపర్యంతతయా స్ఫటికమణిమయభిత్తిబద్ధ మివోపలక్ష్యమాణం అతిసురభిణా మృగనాభిపరిగతేనామోదినా చందనవారిణా సిక్తశిశిరమణిభూమిం అవిరళవిప్రకీర్ణేన విమలమణికుట్టిమగగనతలతారాగణేనేవ కుసుమోపహారేణ నిరంతరనిచితం ఉత్కీర్ణసాలభంజికానివహేన సన్నిహితగృహదేవతేనేవ గన్ధసలిలక్షాళితేన కలధౌతమయేన స్తమ్భసఞ్చయేన విరాజమానం అతిబహులాగరుధూపపరిమళంఅఖిలవిగళితజలనివహధవళజలధరశకలానుకారిణాకుసుమామోదవాసితప్రచ్ఛదపటేన పట్టోపధానాధ్యాసితశిరోధామ్నా మణిమయప్రతిపాదుకాప్రతిష్ఠితపాదేన పార్శ్వస్థ[4]రత్నపీఠేన తుహినగిరిశిలాతల [5]సదృశేన శయనేన సనాథీకృతవేదికం భుక్త్వాస్థానమంటప మయాసీత్. తత్ర చ శయనతలనిషణ్ణః క్షితితలోపవిష్టయా

1 కుంకుమవాస. 2 కుట్టిమాత్ప్ర. 3 ప్రసంగాదతిజరఠ...కరతలంకరేణ. 4 పాద పీఠేన. 5 సదృశశయ.

శనైః శ్శనై రుత్సంగనిహితాసిలతయా ఖడ్గవాహిన్యా నవనలిన దళకోమలేన కరసంపుటేన సంవాహ్యమానచరణ స్తత్కాలోచిత దర్శనై రవనిపతిభి రమాత్యై ర్మిత్రై శ్చ సహ తాస్తాః కథాః కుర్వన్ ముహూర్త మి వాసాంచక్రే తతో నాతిదూరవర్తినీ "మంతఃపురా ద్వైశంపాయన మాదాయాగ" చ్ఛేతి సముపజాతతద్వృత్తాంతప్రశ్న కుతూహలో రాజా ప్రతీహారీ మాదిదేశ. సా క్షితితలనిహితజానుకర తలా "యథాఽజ్ఞాపయతి దేవ"ఇతి శిరసి కృత్వాఽఽజ్ఞాం యథాదిష్ట మకరోత్.

అథ ముహూర్తా దివ వైశంపాయనః ప్రతీహార్యా గృహీతపంజరః కనకవేత్రలతావలంబినా కించి దవనతపూర్వకాయేన సితకంచుకావచ్ఛన్నవపుషా జరాధవళితమౌళినా గద్గదస్వరేణ మందమందసంచారిణా విహంగజాతిప్రీత్యా జరత్కలహంసే నేవకంచుకినాఽనుగమ్యమానో రాజాంతిక మాజగామ. క్షితితలనిహితకరతల స్తు కంచుకీ రాజానం వ్యజ్ఞాపయత్. దేవ! దేవ్యో విజ్ఞాపయంతి—"దేవాదేశా దేషవైశంపాయనః స్నాతః కృతాహార శ్చ దేవపాదమూలం ప్రతీహార్యా నీతః" ఇత్యభిధాయ గతే చ తస్మిన్ రాజావైశంపాయన మపృచ్ఛత్—"కచ్చి దభిమత మాస్వాదిత మభ్యంతరే భవతా కించి దశనజాత" మితి. సప్రత్యువాచ—"దేవ! కిం వా నాస్వాదితం? ఆమత్తకోకిలలోచనచ్ఛవిర్నీల పాటలః కషాయమధురః ప్రకామ మాపీతో జంబూఫలరసః, హరినఖరభిన్న మత్తమాతంగకుంభముక్తరక్తార్ద్రముక్తాఫలత్వింషి ఖండితాని దాడిమఫలబీజాని, నలినీదళహరింతి ద్రాక్షాఫలస్వాదూని చ దళితాని స్వేచ్ఛయా ప్రాచీనామలకీఫలాని, కిం వా ప్రలపితేన బహునా, సర్వ మేవ దేవీభిః స్వయం కరతలోపనీయమాన మమృతాయత" ఇతి. ఏవం వాదినో వచన మాక్షిప్య నరపతి రబ్రవీత్. "ఆస్తాం తావత్ సర్వ మేవేదం, అపనయతు నః కుతూహలమ్, ఆవేదయతు భవా నాదితఃప్రభృతి కార్త్స్న్యే నాత్మనో జన్మ కస్మిన్ దేశే? భవాన్ కథం జాతః? కేన వా నామ కృతం? కా మాతా? కస్తే పితా? కథం వేదానా మాగమః? కథం శాస్త్రాణాం పరిచయః? కుతః కలాః సమాసాదితాః?

కిం జన్మాంతరానుస్మరణం ఉత వరప్రదానం? అథవా విహంగ వేషధారీ కశ్చి చ్ఛన్నం నివససి? క్వ వా పూర్వ ముషితం? కియ ద్వావయః? కథం పంజరబంధః?[1] కథం చండాల కన్యకా హస్తగమనం? ఇహ వా తవ కథ మాగమన'' మితి. వైశంపాయన స్తు స్వయ ముపజాతకుతూహలేన స బహుమాన మవనీపతినా పృష్టో ముహూర్త మివ ధ్యాత్వా సాదర మబ్రవీత్. ''దేవ! మహతీ యం కథా యది కౌతుక మాకర్ణ్యతామ్.

అస్తిపూర్వాపరజలనిధివేలావలగ్నా మధ్యదేశాలంకారభూతా మేఖలేవ భువః వనకరికులమదజలసేకసంవర్ధితై రతివికచధవళకుసుమనికర మత్యుచ్ఛ్రితయా తారాగణ మివ శిఖరదేశలగ్న ముద్వహద్భిః పాదపై రుపశోభితా మదకలకురరకులదశ్యమాన[2]మరిచపల్లవా కరికలభకరమృదితతమాలకిసలయామోదినీ మధుమదోపరక్త కేరళికపోలకోమలచ్ఛవినా సంచరద్వనదేవతాచరణాలక్తకరసరంజితే నేవ పల్లవచయేన సంఛాదితా శుకకులదళితదాడిమీఫలద్రవార్ద్రీకృతదలైః అతిచపలకపికులకంపిత[3]కంపిల్లచ్యుతపల్లవఫలశబలైః అనవరతనిపతితకుసుమరేణుపాంసులైః పథికజనరచితలవంగపల్లవ[4]సంస్తరైః అతికఠోర[5]నాలికేరకేతకీ[6]పరిగతప్రాంతైః తాంబూలీలతావనద్ధపూగషండమండితైః వనలక్ష్మీవాసభవనై రివ విరాజితాలతామంటపైః ఉన్మదమాతంగకపోలస్థల[7]ప్రస్రవణసలిలసిక్తే నేవ నిరంతర మేలాలతావనేన మదగంధినాంధకారితా నఖముఖలగ్నేభకుంభముక్తాఫలలుబ్ధైః శబరసేనాపతిభి రభిహన్యమానకేసరిశతా ప్రేతాధిపనగరీవ సదాసన్నిహితమృత్యుభీషణా మహిషాధిష్ఠితా చ సమరోద్యతపతాకినీవ బాణాసనారోపితశిలీముఖా [8]వివిక్తసింహనాదా చ కాత్యాయనీవ ప్రచలితఖడ్గభీషణా రక్తచందనాలంకృతా చ కర్ణీసుతకథేవ సన్నిహితవిపులాచలా శశోపగతా చ కల్పాంతప్రదోషసంధ్యేవ ప్ర[9]నృత్యన్నీలకంఠా పల్లవారుణా చ అమృతమథనవేలేవ శ్రీద్రుమోపశోభితా వారుణీపరిగతా చ ప్రావృడివ ఘనశ్యామలా అనేకశతహ్రదాలంకృతా చ చంద్రమూర్తి రివ

1 కథంచాండాలహస్త. 2 మరీచకరి. 3 కణ్కాల. 4 ప్రస్తరైః. 5 నారికేళ. 6 కరీరకేసర పరిగత. 7 గళితమదసలిల. 8 విముక్త. 9 నృత్తనీల.

సతత మృక్షసార్థానుగతా హరిణాధ్యాసితా చ రాజ్యస్థితి రివ చమరమృగవాలవ్యజనోపశోభితా సమదగజఘటాపరిపాలితా చ గిరితనయేవ స్థాణుసంగతా మృగపతిసేవితా చ జానకీవ ప్రసూతకుశలవా నిశాచరపరిగృహీతా చ కామినీవ చందనమృగమదపరిమళవాహినీ రుచిరాగురుతిలకభూషితా చ సోత్కంఠేవ వివిధపల్లవానిలవీజితా సమదనా చ బాలగ్రీవేవ వ్యాఘ్రనఖపంక్తి[1]మండితా గండకాభరణా చ పానభూమి రివ ప్రకటితమధుకోశకలశా ప్రకీర్ణవివిధకుసుమా చ క్వచిత్ప్రళయవేళేవ మహావరాహదంష్ట్రాసముత్ఖాతధరణిమండలా క్వచిద్దశముఖనగరీవ చటులవానరబృందభజ్యమానతుంగశాలాకులా క్వచిదచిరనిర్వృత్తవివాహభూమి రివ హారితకుశసమిత్కుసుమశమీపలాశశోభితా క్వచి [2]దున్మత్తేవ వాయువేగకృతతాలశబ్దా క్వచిద్విధవేవ ఉన్ముక్తతాలపత్రా క్వచిత్ సమరభూమి రివ శరశతనిచితా క్వచి దమరపతితనురివ నేత్రసహస్రసంకులా క్వచి న్నారాయణమూర్తి రివ తమాలనీలా క్వచిత్ పార్థరథపతాకేవ వానరాక్రాన్తా క్వచి దవనిపతిద్వారభూమి రివ వేత్రలతాశతదుష్ప్రవేశా క్వచి ద్విరాటనగరీవ [3]కీచకావృతా క్వచిదంబరశ్రీ రివ వ్యాధానుగమ్యమానతరళతారకమృగా క్వచి ద్గృహీతవ్రతేవ దర్భచీరజటావల్కలధారిణీ అపరిమితబహుళపత్రసంచయాఽపి సప్తపర్ణభూషితా క్రూరసత్త్వాఽపి మునిజనసేవితా పుష్పవత్యపి పవిత్రా వింధ్యాటవీ నామ.

తస్యాం చ దండకారణ్యాంతఃపాతి సకలభువనఖ్యాతం ఉత్పత్తిక్షేత్ర మివ భగవతో ధర్మస్య సురపతిప్రార్థ[4]నానిపీతసకలసాగరసలిలస్య మేరుమత్సరా దంబరతలప్రసారితవికటశిరఃసహస్రేణ దివసకరరథగమనపథ మపనేతు మభ్యుద్యతే నావగణితసకలసురసమూహావచసా వింధ్యగిరిణాఽప్యనుల్లంఘితాజ్ఞస్య జఠరానలజీర్ణవాతాపిదానవస్య సురాసుర[5]మకుటతటఘటితమరకతమకరపత్రభంగకోటీచుంబితచరణరజసో దక్షిణాశావధూముఖవిశేషకస్య సురలోకాదేకహుంకార

1 మంజితా. 2 దుద్వృత్తమృగపతినాదభీతేవ కంటకితా క్వచిన్మత్తేవ కోకిలకులప్రలాపినీ క్వచి దున్మత్తేవ. 3 కీచకశతావృతా. 4 నాపీత. 5 ముకుట మకరపత్రకోటీ.

నిపతితనహుషప్రకటప్రభావస్య భగవతో మహామునే రగస్త్యస్య భార్యయా లోపాముద్రయా స్వయ ముపరచితాలవాలకైః కరపుటసలిలసేకసంవర్ధితైః సుతనిర్విశేషై రుపశోభితం పాదపైః తత్పుత్రేణ చ గృహీతవ్రతే నాషాఢినా పవిత్రభస్మవిరచితత్రిపుండ్రకాభరణేన కుశచీరవాససా [1] మౌంజమేఖలాకలితమధ్యేన గృహీతహారితవర్ణపుటేన ప్రత్యుటజ మటతా భిక్షాం దృఢదస్యునామ్నా పవిత్రీకృతం అతిప్రభూతేధ్మాహరణా చ్చ యస్యే[2]ధ్మవాహ ఇతి పితా ద్వితీయం నామ చకార దిశి దిశి శుకహరితై శ్చ కదళీవనైః శ్యామలీకృతపరిసరం సరితా చ కలశయోనిపరిపీతసాగరమార్గానుగతయేవ బద్ధవేణికయా కావేర్యా పరిగత మాశ్రమపద మాసీత్.

యత్ర చ దశరథవచన మనుపాలయ న్నుత్సృష్టరాజ్యో దశవదనలక్ష్మీవిభ్రమవిరామో రామో మహాముని మగస్త్య మనుచరన్ సహ సీతయా లక్ష్మణోపరచితరుచిరపర్ణశాలగపంచవట్యాం కంచిత్కాలం సుఖ మువాస. చిరశూన్యేఽద్యాపి యత్ర శాఖానిలీననిభృతపాండుకపోతపఙ్క్తయః లగ్నతాపసాగ్నిహోత్రధూమరాజయ ఇవ లక్ష్యంతే తరవః. బలికర్మకుసుమా న్యుద్ధరంత్యాః సీతాయాః కరతలాదివ సంక్రాంతో యత్ర రాగః స్ఫురతి తరులతాకిసలయేషు. యత్ర చ పీతోద్గీర్ణం జలనిధిజలమివ మునినా నిఖిల మాశ్రమోపాంతవర్తిషు విభక్తం మహాహ్రదేషు. యత్ర దశరథసుతనిశితశరనికరనిపాతనిహతరజనీచరబలబహుళరుధిరసిక్తమూలం అద్యాపి తద్రాగానువిద్ధనిర్గతపలాశ మి వాభాతి నవకిసలయ మరణ్యం. అధునాఽపి యత్ర జలధరసమయే గంభీర మభినవజలధరనివహనినాద మాకర్ణ్య భగవతో రామస్య త్రిభువనవివరవ్యాపిన శ్చాపఘోషస్య స్మరంతో న గృహ్ణంతి శష్పకబల మజస్ర మశ్రుజలలులితదీనదృష్టయో వీక్ష్య శూన్యా దశదిశో జరాజర్జరిత విషాణకోటయో జానకీసంవర్ధితా జీర్ణమృగాః. యస్మిన్ననవరతమృగయానిహత[3]శేషవనహరిణప్రోత్సాహిత ఇవ కృతసీతావిప్రలంభః కనకమృగో రాఘవ మతిదూరం జహార. యత్ర చ

---

1 ముంజ. 2 ఇధ్మావాహా. 3 నిశ్శేషవన.

మైథిలీవియోగదుఃఖదుఃఖితౌ దశవదనవినాశపిశునౌ చంద్రసూర్యావివ కబంధగ్రస్తౌ సమం రామలక్ష్మణౌ త్రిభువనభయం మహచ్చక్రతుః. అత్యాయతశ్చ యస్మిన్ దశరథసుతశరనిపాతితో యోజనబాహోర్బాహుః అగస్త్యప్రసాదనాగతనహుషాజగరకాయశంకామకరోదృషిజనస్య జనకతనయా చ భర్త్రా విరహవినోదనార్థముటజాభ్యంతరలిఖితా యత్ర రామనివాసదర్శనోత్సుకా పునరివ ధరణీతలాదుల్లసంతీవ వనచరైరద్యాప్యాలోక్యతే.

తస్య చైవంవిధస్య సంప్రత్యపి ప్రకటోపలక్ష్యమాణపూర్వవృత్తాంతస్యాగస్త్యాశ్రమస్య నాతిదూరే జలనిధిపానప్రకుపితవరుణోత్సాహితే నాగస్త్యమత్సరాత్తదాశ్రమసమీపవర్తీ అపర ఇవ వేధసా మహాజలనిధిరుత్పాదితః ప్రళయకాలవిఘట్టితాష్టదిగ్భాగసంధిబంధం గగనతలమివ భువి నిపతితం ఆదివరాహసముద్ధృతధరామండలస్థానమివ సలిలపూరితం అనవరతమజ్జదున్మదశబరకామినీకుచకలశలులితజలం ఉత్ఫుల్లకుముదకువలయకహ్లారం ఉన్నిద్రారవిందమధుబిందునిష్యందబద్ధచంద్రకం అళికులపటలాంధకారితసౌగంధికం ఆరసితసమదసారసం అంబురుహామధుపానమత్తకలహంసకామినీకృతకోలాహలం అనేకజలచరపతంగశతసంచలనచంచలితవాచాలవీచిమాలం అనిలోల్లాసితకల్లోలశిఖరశీకరారబ్ధదుర్దినం అశంకితావతీర్ణాభిరంభఃక్రీడారాగిణీభిః స్నానసమయే వనదేవతాభిః [1]కేశకుసుమై సురభీకృతంఏకదేశావతీర్ణమునిజనాపూర్యమాణకమండలు[2]కలజలధ్వనిమనోహారం ఉన్మిషదుత్పలవనమధ్యచారిభిః సవర్ణతయా రసితానుమేయైః కాదంబకదంబకైరాసేవితం అభిషేకావతీర్ణపులిందరాజసుందరీకుచచందనధూళిధవళితతరంగం ఉపాంతజాతకేతకీరజఃపటలబద్ధకూలపులినం ఆసన్నాశ్రమాగతతాపససంక్షాళితార్ద్రవల్కలకషాయపాటలజలంఉపతటవిటపిపల్లవానిలవీజితం అవిరళతమాలవీథికాంధకారితాభిః వాలినిర్వాసితేవ చ సంచరతా ప్రతిదినమృశ్యమూకవాసినా సుగ్రీవేణావలుప్తఫలపరిలఘులతాభిః ఉదవాసితాపసానాం దేవతార్చనోప

1 కేశపాశకుసు. 2 కలధ్వని. 3 దిశ.

యు_క్తకుసుమాభిః ఉత్పతజ్జలచరపతంగపక్షపుటవిగళితజలబిందుసేకసుకుమారకిసలయాభిఃలతామంటపతలస్థితశిఖండిమండలారబ్ధతాండవాభిః అనేకకుసుమపరిమళవాహినీభిః వన[1]దేవతానిశ్వాసవాసితాభి రివ వనరాజిభిరుపరుద్ధతీరం అపరసాగ రాశంకిభిఃసలిల మాదాతు మవతీర్ణైః జలధరై రివ [2]బహులపంకమలినై ర్వనకరిభి రనవరతమాపీయ[3]మానం అగాధ మనంత మప్రతిమ మపాం నిధానం పంపాభిధానం పద్మసరః. యత్ర చ వికచకువలయప్రభాశ్యామాయ మానపక్షపుటాన్యద్యాపి మూర్తిమద్రామశాపగ్రస్తా నీవ వనమధ్యచారిణా [4]మాలోక్యంతే చక్రనామ్నాం మిథునాని.

త[5]స్యైవం పద్మసరసః పశ్చిమే తీరే రాఘవశరప్రహారజర్జరితజీర్ణ[6]సాలతరుషండస్య చ సమీపే దిగ్గజకరదండానుకారిణా జరదజగరేణ సతత మావేష్టిత మూలతయా బద్ధమహాలవాల ఇవతుంగస్కంధావలంబిభి [7]రనివేల్లితై రహినిర్మోకై ర్ధృతోత్తరీయ ఇవ దిక్చక్రవాళపరిమాణ మివ గృహ్ణతా భువనాంతరాళ విప్రకీర్ణేన శాఖాసంచయేన ప్రళయకాలతాండవప్రసారితభుజసహస్ర ముడుపతిశకలశేఖర మివ విడంబయితు ముద్యతః పురాణతయా పతనభయా దివ గగనస్కంధలగ్నం నిఖిలశరీర [8]వ్యాపినీభి రతిదూరోన్నతాభి ర్జీర్ణతయా సిరాభి రివ పరిగతో ప్రతతిభిః జరాతిలకబిందుభి రివ కంటకై రాచితతనుః ఇత స్తతః పరిపీతసాగరసలిలై ర్గగనాగతైః పత్రరథై రివ శాఖాంతరేషు నిలీయమానైః క్షణ మంబుభారాలసై రార్ద్రీ)కృతపల్లవై ర్జలధరపటలై రప్యదృష్టశిఖరదేశః తుంగతయా నందనవనశ్రియ మి వావలోకయితు మభ్యుద్యతః సమీపవర్తినా ముపరిసంచరతా మంబరతలగమనఖేదాయాసితానాం రవిరథతురంగమాణాం [9]సృక్పరిస్రుతైః ఫేనపటలైః సందేహితతూలరాశిభి ర్ధవళీకృతశిఖరశాఖః వనగజకపోలకండూయనలగ్నమద నిలీనమత్తమధుకరమాలేన లోహశృంఖలాబంధనిశ్చలే

1 దేవతాభిః శ్వాస. 2 బహుల. 3 మానసలిలం. 4 లోక్యంతే... నామ్నాం. 5 ఏవం విధస్య. 6 తాలతరుఖండస్య. 7 రనిర స్తవేల్లి. 8 వ్యాపిభిః. 9 సృక్కప.

నేవ కల్పస్థాయినా మూలేన సముపేతః కోటరాభ్యంతరనివిష్టైః స్ఫురద్భిః సజీవ ఇవ మధుకరపటలైః దుర్యోధన ఇవోపలక్షితశకునిపక్షపాతః నళిననాభ ఇవ వనమాలోపగూఢః నవజలధరవ్యూహ ఇవ నభసి దర్శితోన్నతిః అఖిలభువనతలావలోకనప్రాసాద ఇవ వనదేవతానాం అధిపతి రివ దండకారణ్యస్య నాయక ఇవ సర్వవనస్పతీనాం సఖేవ వింధ్యస్య శాఖా బాహుభి రుపగూహ్యేవ వింధ్యాటవీ మవస్థితో మహాన్ జీర్ణః శాల్మలీవృక్షః.

తత్ర చ శాఖాగ్రేషు కోటరోదరేషు పల్లవాంతరేషు స్కంధసంధిషు జీర్ణవల్కలవివరేషు మహావకాశతయా విస్రబ్ధవిరచితకులాయసహస్రాణి దురారోహతయా విగళితవినాశభయాని నానాదేశసమాగతాని శుకశకునికులాని ప్రతివసంతి స్మ. యైః పరిణామవిరళదళసంహతి రపి స వనస్పతి రవిరళదళనిచయశ్యామల ఇవోపలక్ష్యతే దివానిశం నిలీనైః. తే చ తస్మి౯ వనస్పతా నతివాహ్యా [3]రజనీ మాత్మనీడేషు ప్రతిదిన ముత్థా యోత్థా యాహారాన్వేషణాయ నభసి విరచితపఙ్క్తయో మదకలహాలధరహలముఖోత్క్షేపవికీర్ణబహుస్రోతస మంబరతలే కళిందకన్యా మివ దర్శయంతః సురగజోన్మూలితవిగళదాకాశగంగాకమలినీశంకా మపజనయ న్తః దివసకరరథతురగప్రభానులిప్త మివ గగనతల ముపపాదయంతః సంచారిణీ మివ మరకతస్థలీం విడంబయంతః శైవలపల్లవావళీ మి వాంబరసరసి ప్రసారయంతః గగనవితతైః పక్షపుటైః కదళీదళై రివ దినకర[4]కరనికరపరి[5]ఖేదితాన్యాశాముఖాని వీజయంతః వియతి విసారిణీం శష్పవీథీ మి వారచయ న్తః సేంద్రాయుధ మి వాంతరిక్ష మాదధానా విచరంతి స్మ శుకశకునయః. కృతాహారాశ్చ పునః ప్రతినివృ త్యాత్మకులాయావస్థితేభ్యః శాబకేభ్యో వివిధా౯ ఫలరసా౯ కలమమంజరీవికారాం శ్చ ప్రహతహరిణరుధిరానురక్తశార్దూలనఖకోటిపాటలేన చంచుపుటేన దత్వా దత్వా అధరీకృతసర్వస్నేహే నాసాధారణేన గురుణా అపత్యప్రేమ్ణా తస్మిన్నేవ క్రోడాంతర్నిహితతనయాః క్షపాః క్షపయంతి స్మ.

---

1 విభిః. 2 కృఙ్కప. 3 హ్యాలివాహ్యా. 4 ఖరకర. 5 ఖేదితాశా.

ఏకస్మింశ్చ జీర్ణకోటరే జాయయా సహ నివసతః పశ్చిమే వయసి వర్తమానస్య కథమపి పితు రహమేవైకో విధివశాత్ సూను రభవమ్. అతిప్రబలయా [1]చాభిభూతా మమైవ జాయమానస్య ప్రసవవేదనయా జననీ మే లోకాంతర మగమత్. అభిమతజాయావినాశశోకదుఃఖితోఽపి ఖలు తాతః సుతస్నేహాదంత ర్నిగృహ్య పటుప్రసర మపి శోక మేకాకీ మత్సంవర్ధనపర ఏవాభవత్. అతిపరిణతవయాశ్చ కుశచీరానుకారిణీ మల్పావశిష్టజీర్ణపిచ్ఛజాలజర్జరా మవస్రస్తాంసదేశశిథిలా మపగతోత్పతనసంస్కారాం పక్షసంహతి ముద్వహన్ ఉపారూఢకంపతయా చ సంతాపకారిణీమంగలగ్నాం జరా మివ విధున్వన్ [2]అకఠోరశేఫాలికాకుసుమనాళపింజరేణ కలమమంజరీదళనమసృణితక్షిణోపాంత్యలేఖేన స్ఫుటితాగ్రకోటినా చంచుపుటేన పరనీడనిపతితాభ్యః శాలివల్లరీభ్య స్తండులకణా నాదా యాదాయ తరుమూలనిపతితాని చ శుకకులావదళితాని ఫలశకలాని సమాహృత్య పరిభ్రమితు మశక్తో మహ్యమాహార మదాత్. ప్రతిదివస మాత్మనా చ మదుపయుక్తశేష మకరోదశనమ్.

ఏకదా తు ప్రభాతసంధ్యారాగలోహితే గగనతలే కమలినీమధురక్తపక్షసంపుటే వృద్ధహంస ఇవ మందాకినీపులినా దపరజలనిధితట[3] మవతరతి చంద్రమసి పరిణతరంకురోమపాండుని వ్రజతి విశాలతా మాశాచక్రవాళే గజరుధిరరక్తహరిసటాలోమలోహినీభి రాతప్తలాక్షికతంతుపాటలాభి రాయామినీభి రశిశిరకిరణదీధితిభిః పద్మరాగరత్నశలాకాసమ్మార్జనీభి రివ సముత్సార్యమాణే గగనకుట్టిమకుసుమప్రకరే తారాగణే సంధ్యా ముపాసితు ముత్తరాశావలంబిని మానససర స్తీర మివావతరతి సప్తర్షిమండలే తటగతవిఘటితశుక్తిసంపుటవిప్రకీర్ణం అరుణకరప్రేరణాదధోగళిత ముడుగణ మివ ముక్తాఫలనికర ముద్వహతి ధవళితపులినతల ముదన్వతి పూర్వేతరే తుషారబిందువర్షిణి విబుద్ధశిఖికులే విజృంభమాణకేసరిణి కరిణీకదంబకప్రబోధ్యమానమదకరిణి [4]క్షపాజలజడకేసరం కుసుమనికర ముదయగిరిశిఖరస్థితం సవితార

1. క్షామాభూతా. 2 అతికఠోర. 3 తట. 4 స్పష్టేచజాతే ప్రభాతేహిమజలజడ.

మివోద్దిశ్య పల్లవాంజలిభిః సముత్సృజతి కాననే రాసభరోమధూసరాసు వనదేవతాప్రాసాదానాం తరూణాం శిఖరేషు పారావతమాలాయమానాసు ధర్మపతాకాస్వివ సమున్మిషంతీషు తపోవనాగ్నిహోత్రధూమలేఖాసు అవశ్యాయ[1]శీకరిణి లులితకమలవనే రతిఖిన్నశబరసీమంతినీస్వేదజలకణికాపహారిణి వనమహిషరోమంథఫేనబిందువాహిని చలితపల్లవలతాలాస్యోపదేశవ్యసనిని విఘటమానకమలషండమధుశీకరాసారవర్షిణి కుసుమామోదతర్పితాళిజాలే నిశావసానజాతజడిమ్ని మందమందసంచారిణి ప్రవాతి ప్రాభాతికే మాతరిశ్వని కమలవనప్రబోధమంగళపాఠకానామిభగండడిండిమానాం మధులిహాం కుముదోదరేషు [2]ఘనఘటమానదళపుటనిబద్ధపక్షసంహతీనాం ఉచ్చరత్సు హుంకారేషు ప్రభాతశిశిరమారుతాహతముత్తప్తజతురసాశ్లిష్టపక్ష్మమూలమివ సశేషనిద్రాజిహ్మితతారం చక్షురున్మీలయత్సు శనైశ్శనైరూషరశయ్యాధూసరక్రోడరోమరాజిషు వనమృగేషు ఇతస్తతః సంచరత్సు వనచరేషు విజృంభమాణే శ్రోత్రహారిణి పంపాసరః[3]కలహంసకోలాహలే సముల్లసతి నర్తితశిఖండిమండలే మనోహరే వనగజకర్ణతాళశబ్దే క్రమేణ చ గగనమార్గమవతరతో దివసకరవారణస్యావధూతావచూడచామర కలాప ఇవోపలక్ష్యమాణే మంజిష్ఠారాగలోహితే కిరణజాలే శనైశ్శనైరుదితే భగవతి సవితరి పంపాసరగపర్యంతతరుశిఖరసంచారిణి అధ్యాసితగిరిశిఖరే దివసకరజన్మని హృతతారే పునరివ కపీశ్వరే వనమభిపతతి బాలాతపే స్పష్టే జాతే ప్రత్యూషసి నచిరాదివ దివసాష్టమభాగభాజి స్పష్టభాసి భాస్వతి భూతే ప్రయాతేషు చ యథాభిమతాని దిగంతరాణి శుకకులేషు కులాయనిలీననిభృతశాబకసనాథేఽపి నిశ్శబ్దతయా శూన్య ఇవ తస్మిన్వనస్పతౌ స్వనీడావస్థిత ఏవ తాతే మయి చ శైశవాదసంజాత[4]బలసముద్భిద్యమానపక్షపుటే తాతసమీపవర్తిని కోటరగతే సహసైవ తస్మిన్ మహావనే సంత్రాసితసకలవనచరః సరభసముత్పతత్పతత్రిపక్షపుటశబ్దసంతతః భీతకరిపోతచీత్కారపీవరః ప్రచలిత[5]మత్తాళికులక్వణితమాంసలః పరిభ్రమదుద్ఘోణవనవరాహరవఘర్ఘరః గిరిగుహాసుప్తప్రబుద్ధసింహనాదోప

1 సీకరిణి. 2 ఘటమానదళపుటనిరుద్ధ. 3 లసిత. 4 బలే. 5 లతాకులిత.

బృంహితః కంపయ న్నివ తరూ౯ భగీరథావతార్యమాణగంగాప్రవాహకలకల[1]బహులః భీతవనదేవతాకర్ణితః మృగయాకోలాహలధ్వని రుదచరత్. ఆకర్ణ్యచ త మహా మశ్రుతపూర్వ ముపజాతవేపథు రర్భకతయా జర్జరితకర్ణవివరో భయవిహ్వలః సమీపవర్తినః పితుః ప్రతీకారబుద్ధ్యా జరాశిథిలపక్షపుటాంతర మవిశమ్.

అనంతరం చ సరభసం 'ఇతో గజయూథపతిలులితకమలినీపరిమళః, ఇతః క్రోడకులదళ్యమానభద్ర ముస్తారసామోదః, ఇతఃకరికలభభజ్యమానసల్లకీకషాయగంధః, ఇతో నిపతితశుష్కపత్రమర్మరధ్వనిః, ఇతో వనమహిషవిషాణకోటికులిశభిద్యమానవల్మీకధూళిః,ఇతోమృగకదంబకం, ఇతో వనగజకులం,ఇతో వరాహయూథం, ఇతో వనమహిషబృందం, ఇత శ్శిఖండిమండలవిరుతం, ఇతః కపింజలకులకలకూజితం, ఇతః కురరకులక్వణితం, ఇతో మృగపతినఖభిద్యమానకుంభకుంజరరసితం, ఇయ మార్ద్రపఙ్కమలినా వరాహకులపద్ధతిః, ఇయమభినవశష్పకబలరసశ్యామలా హరిణరోమంథ ఫేనసంహతిః,ఇయ మున్మదగంధగజగండకండూయనపరిమళాలీనముఖరమధుకరవిరుతిః, ఏషా శరనిపతితరుధిరబిందుసిక్తశుష్కపత్రపాటలారురుపదవీ, ఏత ద్ద్విరదచరణమృదితవిటపపల్లవపటలం, ఏతత్ఖడ్గికులక్రీడితం, ఏష నఖకోటివిలిఖితవికటపత్రలేఖో రుధిరపాటలః కరిమౌక్తికదంతురో మృగపతిమార్గః, ఏషా ప్రత్యగ్రప్రసూతవనమృగీగర్భరుధిరలోహినీభూమిః, ఇయ మటవీ వేణికానుకారిణీ క్షపాచరస్య యూథపతేర్మదజలమలినా సంచారవీథీ, చమరీపఙ్క్తిరియ మనుగమ్యతాం, ఉచ్ఛుష్కమృగకరీషపాంసులా త్వరితతరమధ్యాస్యతా మియం వనస్థలీ, తరుశిఖర మారుహ్యతాం, ఆలోక్యతాం ది గియం, ఆకర్ణ్యతా మయం శబ్దః, గృహ్యతాం ధనుః, అవహితైః స్థీయతాం, విముచ్యంతాం శ్వానః' ఇత్యన్యోన్య మభివదతో మృగయాసక్తస్య మహతో జనసమూహస్య తరుగహనాంతరితవిగ్రహస్య క్షోభితకాననం కోలాహల మశ్రుణవమ్.

---

1 బహులః.

అథ నాతిచిరా దేవానులేపనార్ద్రమృదంగధ్వనిధీరేణ గిరివివరవిజృంభితప్రతినాదగంభీరేణశబరశతతాడితానాం కేసరిణాం[1]నినాదేన సంత్రస్తయూథముక్తానా మేకాకినాం చ సంచరతా మనవరతకరాస్ఫోటమిశ్రేణ జలధరరసితానుకారిణా గజయూథపతీనాం కంఠగర్జితేన సరభససార మేయవిలుప్యమానావయవానా మాలోలకాతరతరళతరతారకాణా మేణకానాం చ కరుణకూజితేన నిహతయూథపతీనాం వియోగినీనా మనుగతకలభానాం చ స్థిత్వాస్థిత్వా సమాకర్ణ్య కలకల ముత్కర్ణపల్లవానా మిత స్తతః పరిభ్రమంతీనాం ప్రత్యగ్రపతివినాశశోకదీర్ఘేణ కరణీనాం చీత్కృతేన కతిపయదివసప్రసూతానాం చ ఖడ్గిధేనుకానాం త్రాసపరిభ్రష్టపోతాన్వేషిణీనా ముస్ముక్తకంఠకరుణమారసంతీనా మాక్రందితేన తరుశిఖర ముత్పతితానా మాకులాకులచారిణాంచపత్రరథానాం కోలాహలేన రూపానుసారప్రధావితానాం చ మృగయూనాం యుగపదతిరభసపాదపాతాభిహతాయా భువః కంప మివ జనయతా చరణశబ్దేన కర్ణాంతాకృష్టజ్యానాం చ మదకలకురరకామినీకంఠకూజితకలేన శరనికరవర్షిణాం ధనుషాం నినాదేన పవనాహతిక్వణితధారాణా మసీనాం చ కఠినమహిషస్కంధపీఠపాతినాం రణితేన శునాం చ సరభసవిముక్తఘుర్ఘురధ్వనీనాం వనాంతరవ్యాపినా ధ్వానేన సర్వతః ప్రచలిత మివ తదరణ్య మభవత్. అచిరాచ్చ ప్రశాంతే తస్మిన్ మృగయాకలకలే నిర్వృష్టమూకజలధరబృందానుకారిణి మథనావసానోపశాంతవారిణి సాగర ఇవ స్తిమితతాముపాగతే కాననే మందీభూతభయోఽహ ముపజాతకుతూహలః పితు రుత్సంగాదీష దివ నిష్క్రమ్య కోటరస్థ ఏవ శిరోధరాం ప్రసార్య సంత్రాసతరళతారక శ్శైశవాత్ కి మిద మితి సముపజాతవిస్మయో దిదృక్షుస్తా మేవ దిశం చక్షుః ప్రాహిణవమ్.

అభిముఖ మాపతంతం చ తస్మాద్వనాంతరా దర్జునభుజదండసహస్రవిప్రకీర్ణ మివ నర్మదాప్రవాహం అనిలబలచలిత మివ తమాలకాననం ఏకీభూత మివ కాలరాత్రీణాం యామసంఘాతం అంజనశిలా

1 నినాదసంత్రస్త.

స్తంభసంభార మివ క్షితికంపవిఘూర్ణితం అంధకార[1]పూర మివ రవికిరణాకులితం అంతకపరివార మివ పరిభ్రమంతం అవదారితరసా[2]తలోద్గత మివ దానవలోకం అశుభకర్మసమూహ మివైకత్రసమాగతం అశేషదండకారణ్యవాసిమునిజనశాపసార్థ మివ సంచరంతం అనవరతశరనికరవర్షి రామనిహతఖరదూషణ[3]బల మివ తదపధ్యానాత్ పిశాచతా ముపగతం కలికాలబంధువర్గ మివ ఏకత్ర సంగతం[4] సలిలావగాహోత్థితప్రస్థిత మివ వనమహిషయూథం అచలశిఖరస్థితకేసరికరాకృష్టిపతనశీర్ణ మివ కాలమేఘపటలం అఖిలరూపవినాశాయ ధూమకేతుజాల మివ సముద్గతం అంధకారితాశేషకాననం అనేకసహస్రసంఖ్య మతిభయజనక ముత్పాతవేతాళవ్రాత మివ శబరసైన్య మద్రాక్షమ్.

మధ్యే చ త స్యాతి మహతః శబరసైన్యస్య ప్రథమే వయసి వర్తమానం అతికర్కశత్వా[5]దాయస మివ నిర్మితం ఏకలవ్య మివ జన్మాంతరగతం ఉద్భిద్యమానశ్మశ్రురాజితయా ప్రథమమదలేఖామండ్యమానగండభిత్తి మివ గజయూథపతికుమారం అసితకువలయశ్యామలేన దేహప్రభాప్రవాహేణ కాళిందీజలేనేవ పూరయంత మరణ్యం ఆకుటిలాగ్రేణ స్కంధావలంబినా కుంతలభారేణ కేసరిణ మివ గజమదమలినీకృతేన కేసరకలాపేనోపేతం ఆయతలలాటం అతితుంగఘోరఘోణం ఏకకర్ణాభరణతాం ఉపనీతస్య భుజగఫణామణే రాపాటలై రంశుభి రాలోహితీకృతేన పర్ణశయనాభ్యాసాల్లగ్నపల్లవరాగేణేవ వామపార్శ్వేన విరాజమానం అచిరాహతగజకపోలగృహీతేన సప్తచ్ఛదపరిమళవాహినా కృష్ణాగురుపఙ్కేనేవ సురభిణా మదేన కృతాంగరాగం ఉపరిపతత్పరిమళాంధేన కరిభ్రమతా మాయూరపిచ్ఛాతపత్రానుకారిణా మధుకరకులేన తమాలపల్లవేనేవ నివారితాతపం అలోలకర్ణపల్లవవ్యాజేన భుజబలనిర్జితయా భయప్రయుక్తసేవయా వింధ్యాటవ్యేవ కరతలేనాపమృజ్యమానగండస్థలస్వేదలేఖం ఆపాటలయాహారిణ[6]కులకాలరాత్రిసంధ్యాయమానయా శోణితార్ద్రయేవ దృష్ట్యా రంజయంత మి వాశావిభాగాన్ ఆజాను[7]లంబినా వనకుంజర

1 పుంజ. 2 తలోద్భూత. 3 బలనివహమివ. 4 అవగాహ ప్రస్థితమివ. 5 ఆయసమయ కులక్షయ. 6 లంబేన.

కరప్రమాణ మివ గృహీత్వానిర్మితేన చండికారుధిరబలిప్రదానార్థమసకృన్నిశితశస్త్రోల్లేఖవిషమితశిఖరేణ భుజయుగళే నోపశోభితం అంతరాంతరాలగ్నా శ్యానహారిణరుధిరబిందునా స్వేదజల[1]కణనిచితేన గుంజాఫలమిశ్రైః కరికుంభముక్తాఫలై రివ విరచితాభరణేన వింధ్యశిలాతలవిశాలేన వక్షఃస్థలే నోద్భాసమానం అవిరతశ్రమాభ్యాసా దుల్లిఖితోదరం ఇభమదమలిన మాలానస్తంభయుగళ ముపహసంత మి వోరుదండద్వయేన లాక్షాలోహితకౌశేయపరిధానం అకారణేఽపి[2]క్రూరజాతితయా[3]లలాటస్థత్రిశూలాకారసిరాబద్ధత్రిపతాకోగ్రభ్రుకుటికరాళే లలాట[4]పట్టే ప్రబలభక్త్యారాధితయా మత్పరిగ్రహోఽయమితి కాత్యాయన్యా త్రిశూలే నే వాఙ్కిత ముపజాతపరిచయై రనుగచ్ఛద్భి శ్శ్రమవశా ద్దూరవినిర్గతాభిః స్వభావపాటలతయా శుష్కాభి రపి హారిణశోణిత మివ క్షరంతీభి ర్జిహ్వాభి రావేద్యమాన ఖేదైః వివృతముఖతయా స్పష్టదృష్టదంష్ట్రాంశూకా దంతాంతరాళలగ్నా కేసరిసటా నివ [5]సృక్కభాగా నుద్వహద్భిః స్థూలవరాటికమాలికాపరిగతకంఠైః మహావరాహదంష్ట్రాప్రహారజర్జరైః అల్పకాయై రపి మహాశక్తిత్వా దనుపజాతకేసరై రివ కేసరికిశోరకైః మృగవధూవైధవ్యదీక్షాదానదక్షై రనేకవర్ణైః శ్వభిః అతిప్రమాణాభిశ్చ కేసరిణా మభయప్రదానయాచనార్థ మాగతాభిః సింహీభి రనుగమ్యమానం కైశ్చి దాగృహీతచమరవాలగజదంతభా[7]రైః కైశ్చి[6]దచ్ఛిద్రపర్ణపుటబద్ధమధుపటలైః కైశ్చిన్మృగపతిభి రివ గజకుంభముక్తాఫలనికరసనాథపాణిభిః కైశ్చి ద్యాతుధానై రివ గృహీతపిశితాహారైః కైశ్చి త్ప్రమథై రివ కేసరికృత్తిధారిభిః కైశ్చిత్క్షపణకై రివ మయూరపింఛవాహిభిః కైశ్చిచ్ఛిశుభి రివ కాకపక్షధరైః కైశ్చిత్కృష్ణచరిత మివ దర్శయద్భిః సముత్ఖాతవిధృతగజదంతైః కైశ్చిజ్జలదాగమదివసై రివ జలధరచ్ఛాయామలినాంబరై రనేకవృత్తాంతైః శబరబృందైః పరివృతం అరణ్య మివ సఖడ్గధేనుకం అభినవజలధర మివ మయూరపింఛచిత్రచాపధారిణం బకరాక్షస మివ గృహీతైకచక్రం అరుణానుజ మివోద్ధృతానేకమహానాగదశనం భీష్మ మివ శిఖండిశత్రు

---

1 కణికాచితేన. 2 క్రూరతయా. 3 బద్ధత్రిపతాకోగ్రభ్రుకుటి. 4 ఫలకే. 5 క్క. 6 దచ్ఛిద్రపర్ణబద్ధమధుపుటైః. 7 తభారైః.

నిదాఘదివస మివ సతతావిర్భూతమృగతృష్ణం విద్యాధర మివ మానసవేగం పరాశరమివ యోజనగంధానుసారిణం ఘటోత్కచమివ భీమరూపధారిణం అచలరాజకన్యకా కేశపాశ మివ నీలకంఠ చంద్రకాభరణం హిరణ్యాక్షదానవ మివ మహావరాహదంష్ట్రావిభిన్నవక్షస్థలం అతిరాగిణ మివ కృతబందీపరిగ్రహం పిశితాశన మివ రక్తలుబ్ధకం గీతకలా[1]విలాస మివ నిషాదానుగతం అంబికాత్రిశూల మివ మహిషరుధిరార్ద్రీకాయం అభినవయౌవన మపి [2]క్షయితబహువయసం కృతసారమేయసంగ్రహ మపి ఫలమూలా[3]శనం కృష్ణ మ ప్యసుదర్శనం స్వచ్ఛందప్రచార మపి దుర్గైకశరణం క్షితిభృద నువర్తిన మపిరాజసేవానభిజ్ఞం అపత్య మివ వింధ్యస్య అంశావతార మివ కృతాంతస్య సహోదర మివ పాపస్య సార మివ కలికాలస్య భీషణ మపి మహాసత్త్వతయా గంభీర మి వోపలక్ష్యమాణం అనభిభవనీయాకృతిం మాతంగకనామానం శబరసేనాపతి మపశ్యమ్. అభిధానం తు పశ్చాత్తస్యాహ మశ్రౌషమ్.

ఆసీచ్చ మే మనసి-"అహో మోహప్రాయ మేషాం జీవితం సాధుజనవిగర్హితం చ చరితం తథా హి-పురుషపిశితోపహారే ధర్మబుద్ధిః,ఆహారః సాధుజనవిగర్హితో మధుమాంసాదిః,శ్రమో[4]మృగయా, శాస్త్రం శివారుతం, ఉపదేష్టారః సదసతాం కౌశికాః, ప్రజ్ఞా శకునిజ్ఞానం, పరిచితాః శ్వానః, రాజ్యం శూన్యాస్వటవీషు, ఆపానక ముత్సవః, మిత్రాణి క్రూరకర్మసాధనాని ధనూంషి, సహాయా విషదిగ్ధముఖా భుజంగమా ఇవ సాయకాః, గీత ముత్పాదకారి ముగ్ధమృగాణాం, కళత్రాణి బందీ[5]కృతాః పరయోషితః, క్రూరాత్మభిః శార్దూలై స్సహ సంవాసః, పశురుధిరే ణైవ దేవతార్చనం,మాంసేన బలికర్మ చౌర్యేణ జీవనం, భూషణాని భుజంగఫణామణయః, వనగజమదై రంగరాగః,యస్మి న్నేవ కానసే నివసంతి త దే వోత్ఖాతమూల మశేషతః కుర్వతే" ఇతి చింతయ త్యేవ మయి శబరసేనాపతి రటవీవిపరిభ్రమణసముద్భవం శ్రమ మపనినీషు రాగత్య త స్యైవ శాల్మలీతరో రధశ్ఛాయాయా మవతారితకోదండ స్త్వరితపరిజనోపనీతే పల్లవాసనే

1 విన్యాస. 2 క్షపిత. 3 శినం. 4 మృగయాయాం. 5 గృహీతాః.

సముపావిశత్. అన్యతమస్తు శబరయువా ససంభ్రమ మవతీర్య తస్మాత్ కరయుగళపరిక్షోభితాంభసః సరసో వైడూర్యద్రవానుకారి ప్రళయదివసకరకిరణోపతాపా దంబరైకదేశ మివ విలీనం ఇందుమండలాదివ ప్రస్యందితం ద్రుత మివ ముక్తాఫలనికరం అత్యచ్ఛతయా స్పర్శానుమేయం హిమజడం[1]ఉత్ఫుల్లారవిందరజఃకషాయ మమ్భః కమలినీపత్రసంపుటేన ప్రత్యగ్రోద్ధృతా శ్చ ధౌతపంకనిర్మలా మృణాళికాః సముపాహరత్. ఆపీతసలిల శ్చ శబరసేనాపతి స్తా మృణాళికాః శశికళా ఇవ సైంహికేయః క్రమేణాదశత్. అపగతశ్రమ శ్చోత్థాయ పరిపీతాంభసా సకలేన తేన శబరసైన్యే నానుగమ్యమాన శ్శనై శ్శనై రభిమతం దిగంతర మయాసీత్. [2]ఏకతమస్తు జరచ్ఛబర స్తస్మాత్ పుళిందబృందా దనాసాదితహరిణపిశితః పిశితాశన ఇవాతివికృతదర్శనః పిశితార్థీ తస్మిన్నేవ తరుమూలే ముహూర్త మివ వ్యలంబత. అంతరితే చ తస్మిన్ శబరసేనాపతౌ సజీర్ణశబరః పిబ న్నివాస్మాక మాయూంషి రుధిరబిందుపాటలయా కపిలభ్రూకుటీలతాపరివేషభీషణయా దృష్ట్యా గణయ న్నివ శుకకులకులాయస్థానాని శ్యేన ఇవ విహగామిషాస్వాదలాలసః సుచిర మారురుక్షు స్తం వనస్పతి మామూలా దపశ్యత్. ఉత్క్రాంత మివ తస్మిన్ క్షణే తదాలోకనభీతానాం శుకకులానా మసుభిః కి మివ హి దుష్కర మకరుణానాం. యతః స త మనేకతాలతుంగ మభ్రంకషశాఖాశిఖర మపి సోపానై రివాయత్నేనైవ పాదప మధిరుహ్యా తా ననుపజాతోత్పతనశక్తీన్ కాంశ్చి దల్పదివసజాతాన్ గర్భచ్ఛవిపాటలాన్ శాల్మలికుసుమశంకా ముపజనయతః కాంశ్చి దుద్భిద్యమానపక్షతయా నళినీసంవర్తికానుకారిణః కాంశ్చి దర్కఫలసదృశాన్ కాంశ్చి ల్లోహితాయమానచంచూకోటీ నీషద్విఘటితదళపుటపాటలముఖానాం కమలముకుళానాం శ్రియముద్వహతః కాంశ్చి దనవరతశిరఃకంపవ్యాజేన నివారయత ఇవ ప్రతీకారాసమర్థాన్ ఏకైక[3]శః ఫలానీవ తస్య వనస్పతేశ్శాఖాసంధిభ్యః కోటరాంతరేభ్య శ్చ శుకశాబకా నగ్రహీత్. అపగతాసూం శ్చ కృత్వా క్షితా వపాతయత్.

---

1 అరవిందకోశరజః. 2 ఏకతరస్తు. 3 తయా,

తాత స్తు తం మహాంత మకాండ ఏవ ప్రాణహార మప్రతీకార ముపప్లవ ముపనత మవలోక్య ద్విగుణతరోపజాతవేపథుః మరణభయా దుద్భ్రాన్తతరళతారకాం విషాదశూన్యా మశ్రుజలప్లుతాం దృశ మిత స్తతో దిక్షు విక్షిప న్నుచ్ఛుష్కతాలు రాత్మప్రతీకారాక్షమః త్రాస ప్రస్తసంధిశిథిలేన పక్షపుటేనాచ్ఛాద్య మాం తత్కాలో[1]చితంత మేవ ప్రతీకారం మన్యమాన స్స్నేహపరవశో మద్రక్షాకులః కిం కర్తవ్యతావిమూఢః క్రోడభాగేన మా మవష్టభ్య తస్థౌ. అసా వపి పాపః క్రమేణ శాఖాంతరైః సంచరమాణః కోటరద్వార మాగత్య జీర్ణాసితభుజంగభోగభీషణం ప్రసార్య వివిధవనవరాహవసావిస్రగంధి కరతల మనవరతకోదండగుణాకర్షణవ్రణాంకితప్రకోష్ఠ మంతకదండానుకారిణం వామబాహు మతినృశంసో ముహుర్ముహు ర్దత్తచంచుప్రహార ముత్క్రూజంతం త మాకృష్య తాత మపగతాసు మకరోత్. మాం తు స్వల్పశరీరత్వాత్ భయసంపీడితాంగత్వాత్ సావశేషత్వాచ్చాయుషః కథ మపి తత్పక్షపుటాంతరగతం నాలక్షయత్. ఉపరతం చ తాత మవనితలే శిథిలశిరోధర మధోముఖ మముంచత్. అహ మపి తచ్చరణాంతరాళే ప్రవేశితశిరోధరో నిభృత మంకదేశనిలీన స్తే నైవ సహాపతమ్. [2]అవశిష్టపుణ్యతయా తు పవనవశాత్ పుంజితస్య మహత శ్శుష్కపర్ణరాశే రుపరి నిపతిత మాత్మాన మపశ్యమ్. అంగాని మే యేన నాశీర్యంత, యావచ్చాసౌ తస్మా త్తరుశిఖరా న్నావతరతి, తావదహ మవశీర్ణపర్ణసవర్ణత్వా దస్ఫుటోపలక్ష్యమాణమూర్తిః పితర ముత్సృజ్య నృశంస ఇవ ప్రాణపరిత్యాగయోగ్యేఽపి కాలే బాలతయా కాలాంతరభువః స్నేహరసస్యానభిజ్ఞో జన్మసహభువా భయే నైవ కేవల మభిభూయమానః కించి దుపజాతాభ్యాం పక్షాభ్యా మీషత్ [3]కృతగమనావష్టంభో లుఠ న్నిత స్తతః కృతాంతముఖకుహరా దివ వినిర్గత మాత్మానం మన్యమానో నాతిదూరవర్తిన శ్శబరసుందరీ కర్ణపూరరచనోపయుక్తపల్లవస్య సంకర్షణపట[4]నీలదళచ్ఛాయ యోపహసత ఇవ గదాధరదేహచ్ఛవి మచ్ఛైః కాళిందీజలచ్ఛేదై రివ విరచితచ్ఛదస్య వనకరిమదసలిలై రివ [5]సంసిక్త కిసలయస్య వింధ్యాటవీకేశపాశ

1 చిత ప్రతీకారం. 2ఆయుషోఽవశిష్టకృతయా. 3తావష్టంభో. 4నీలచ్ఛాయయా. 5ఉపసిక్త

శ్రియ ముద్వహతో దివాప్యంధకారితశాఖాంతరస్యాప్రవిష్టసూర్యకిరణ మతిగహన మస్యైవ పితు రుత్సంగ మతిమహత స్తమాలవిటపినో మూలదేశ మవిశమ్.

అవతీర్య చ స తేన సమయేన క్షితితలనిపతితాన్[1] సంహృత్య శుకశిశూ ననేకలతాపాశసంయతా నాబధ్య పర్ణపుటే ఽతిత్వరితగమన స్సేనాపతిగృహీత మేవ వర్త్మనా తా మేవ దిశ మన్వగచ్ఛత్. మాం తు లబ్ధజీవితాశం ప్రత్యగ్రపితృమరణశోకశుష్కహృదయమతిదూరపాతా దాయాసితశరీరం సంత్రాసజాతేనాంగేన సర్వాంగోపతాపినీ బలవతీ పిపాసా పరవశ మకరోత్. అనయా చ కాలకలయా సుదూర మతిక్రాంత స్స పాపకృ దితి పరికలయ్య కించి దున్నమితకంధరో భయచకితయా దృశా దిశోఽవలోక్య తృణేఽపి చలతి పునః ప్రతినివృత్త మివ త మేవ పదే పదే పాపకారిణ ముత్ప్రేక్షమాణో నిష్క్రమ్య తస్మా త్తమాలతరుమూలా త్సలిలసమీప ముపసర్తుం ప్రయత్న మకరవమ్.

[3]అజాతపక్షతయా నాతిస్థిరచరణసంచారస్య ముహుర్ముహుః[4]రధోముఖో నిపతతో ముహుః స్థైర్యం జిఘృతెంత మాత్మాన మేకయా పక్షపాల్యా సంధారయతః క్షితితలసంసర్పణ[5]శ్రమాతురస్యానభ్యాసవశా దేక మపి దత్త్వా పద మనవరత మున్ముఖస్య స్థూల స్థూలం నిశ్వసతో ధూళిధూసరస్య సంసర్పతో మమాభూ న్మనసి-'అతికష్టాసు దశా స్వపి జీవితనిరపేక్షా న భవంతి ఖలు జగతి ప్రాణినాం ప్రవృత్తయః, నాస్తి జీవితా దన్య దభిమతతర మిహ జగతి జంతూనాం, ఏవ ముపరతేఽపి సుగృహీతనామ్ని తాతే య దహ మవికలేంద్రియః పున రేవ ప్రాణిమి, ధిఙ్మా మకరుణ మతినిష్ఠురం, [6]అసోఢపితృమరణశోకదారుణం యేన మయా జీవ్యతే, ఉపకృత మపి నాపేక్షతే, ఖలం హి ఖలు మే హృదయమ్.[7]అహం హి లోకాంతరముపగతాయా మంబాయాం నియమ్య శోకవేగ మాప్రసవదివసాత్ పరిణతవయసాఽపి సతా తాతేన తై స్తై రుపాయై స్స్వం

---

1 సంహృత్య... 2 జాతసర్వాంగోప. 3 అజాత. 4 ముహుః. 5 శ్రమా. 6 ఆత్మ బుద్ధ్యతః అహో! సోఢ. 7 మయా... సతా తాతేన... రుపాయై ర్యత్నం... పోషిత ఏవ విద్య ప్రతీత.

వర్ధనక్లేశ మతిమహాంత మపి స్నేహవశాదగణయతా య త్పరిపాలిత స్తత్సర్వ మేకపదే మయా విస్మృతమ్. అతికృపణాః ఖల్వమీప్రాణాః, య దుపకారిణ మపి తాత[1]మద్యాతిగచ్ఛంతం నానుగచ్ఛంతి, సర్వథా న కంచి న్న ఖలీకరోతి జీవితతృష్ణా, యదీదృగవస్థ మపి మామయ మాయాసయతి జలాభిలాషః, మన్యే చాగణితపితృమరణశోకస్య నిర్ఘృణత యైవ కేవల మియం మమ సలిలపానబుద్ధిః, అద్యాపి దూరత ఏవ సరః, తథాహి-జలదేవతానూపురరవానుకారి దూరేఽద్యాపి కలహంస వి[2]రుతం, అస్ఫుటాని చ శ్రూయంతే సారసరసి తాని, అయం చ విప్రకర్షాదాశాముఖవిసర్షణవిరళః సంచరతి నళినీషండపరిమళః, దివస స్యేయ మతికష్టా చ దశా వర్తతే. తథాహి-రవి రంబరతల మధ్యవర్తీ స్ఫుటం త మాతప మనవరత మనలధూళినికర మివ వికిరతి కరైః, అధికా ముప జనయతి చ తృషం, ఆతపస్పర్శసంతప్తపాంసుపటలదుర్గమా [4]భూమిః, అతిప్రబలపిపాసావసన్నాని గంతు మల్ప మపి మే నాల మంగకాని, అప్రభు రస్మ్యాత్మనః, సీదతి మే హృదయం, అంధకారతా ముపయాతి చక్షుః, అపి నామ ఖలో విధి రనిచ్ఛతోఽపి మే మరణ మద్యైవోపపాదయేత్'.

ఇత్యేవం చింతయత్యేవ మయి తస్మా త్సరసో నాతిదూర వర్తిని తపోవనే జాబాలి ర్నామ మహాతపా మునిః ప్రతివసతిస్మ తత్తనయశ్చ హారీతనామా [5]మునికుమారః సనత్కుమార ఇవ సర్వవిద్యావదాతచేతా స్సమానవయోభి రపరై స్తపోధనకుమారై రనుగమ్యమాన స్తేనైవ పథా ద్వితీయ ఇవ భగవాన్ విభావసు రతితేజస్వితయా దుర్నిరీక్ష్యమూర్తి రుద్యతో దివసకరమండలా దివోత్కీర్ణ స్తటిద్భి రివ విరచితావయవ స్తప్తకనకద్రవేణేవ బహి రుపలిప్తమూర్తి రాపిశంగావతాతయా దేహప్రభయా స్ఫురంత్యా బాలాతప మివ దివసం సదావానల మివ వన ముపదర్శయన్ను త్తప్తలోహలోహినీనా మనేకతీర్థాభిషేకపూతానా మంసస్థలావలంబినీనాం జటానాం నికరేణోపేతః స్తంభితశిఖాకలాపః ఖాండవవనదిధక్షయా కృతకపటవటువేష ఇవ భగవాన్ పావక

1 అద్యాపిత్వాపి గచ్ఛంతం. 2 రుతమేకత్. 3 స్ఫురంతం. 4 వసభూమిరియమ్. 5 తాపసకుమా.

స్తపోవనదేవతానూపురానుకారిణా ధర్మశాసనకటకే నేవ స్ఫాటికే నాక్షవలయేన దక్షిణశ్రవణావలమ్బినా విరాజమానస్సకలవిషయోపభోగనివృత్త్యర్థముపపాదితేన లలాటపట్టకే త్రిసత్యే నేవభస్మత్రిపుణ్డ్రికే ణాలఙ్కృతః గగనగమనోన్ముఖబలాకానుకారిణా స్వర్గమార్గ మివ దర్శయతా సతత ముద్గిర్వేణ స్ఫాటికమణికమణ్డలునాఽధ్యాసితవామకరతలస్స్కన్ధదేశావలమ్బినాకృష్ణాజినేననీలపాణ్డుభాసాతపస్తృష్ణానిపీతేనాన్త[1]రపగచ్ఛతా ధూమపటలే నేవ పరీతమూర్తి రభినవ[2]బిససూత్రనిర్మితే నేవ పరిలఘుతయా పవనలోలేన నిర్మాంసవిరళపార్శ్వపంజరమివ గణయతా వామాంసావలంబినా యజ్ఞోపవీతే నోద్భాసమానః దేవతార్చనార్థ మాగృహీతనవలతాకుసుమపరిపూర్ణ పర్ణపుటసనాథశిఖరే ణాషాఢదండేన వ్యాపృతసవ్యేతరపాణిః విషాణశిఖరోత్ఖాతాముద్వహతా స్నానమృద ముపజాతపరిచయేన నీవారముష్టిసంవర్ధితేన కుశకుసుమ[3]లతోపాస్యమానలోలదృష్టినా తపోవనమృగే ణాను[4]గమ్యమానః విటప ఇవ కోమలవల్కలావృతశరీరః గిరి రివ సమేఖలః రాహు రి వాసకృదాస్వాదితసోమః పద్మనికర ఇవ దివసకరమరీచిపః నదీతటతరు రివ సతతజలక్షాళనవిరళజటః కరికరభ ఇవ వికచకుముదదళశకలసితదశనః ద్రోణి రివ కృపానుగతః నక్షత్రరాశి రివ చిత్రమృగకృత్తికాశ్లేషోపశోభితః ఘర్మకాలదివస ఇవ [6]క్షపితబహుదోషః జలధరసమయ ఇవ ప్రశమితరజః ప్రసరః వరుణ ఇవ కృతోదవాసః హరిరివఅపనీతనరకభయః ప్రదోషారంభ ఇవసంధ్యాపింగళతారకః ప్రభాతకాల ఇవ బాలాతపకపిలః రవిరథ ఇవ దృఢనియమితాక్షచక్రః సురాజేవ నిగూఢమంత్రసాధన [7]క్షపితవిగ్రహః జలధి రివ కరాళశంఖమండలావర్తనాభిగర్తః భగీరథ [8]ఇవదృష్టగంగావతారఃమధుకర ఇవాసకృదనుభూతపుష్కరవనవాసః వనచరోఽపి కృతమహాలయప్రవేశః అసంయతోఽపి మోక్షార్థీ సామప్రయోగపరోఽపి సతతావలంబితదండః సుప్తోఽపి ప్రబుద్ధః సన్నిహితనేత్రద్వయో ఽపి పరిత్యక్తవామలోచన స్తదేవ కమలసర స్సిస్నాసు రుపాగమత్.

---

1 ర్నివృతతా. 2 విష. 3 లతాయాస్య. 4 ణానుయాతో. 5 విమల. 6 క్షయితదోషో. 7 క్షయిత. 8 ఇవాసకృద్దృష్ట.

ప్రాయేణా కారణమిత్రాణ్యతికరుణార్ద్రాణి సతాం ఖలు భవంతి సదా చేతాంసి; యత స్స మాం తదవస్థ మాలోక్య సముపజాతదయః సమీపతరవర్తిన మృషికుమారక మన్యతమ మబ్రవీత్. 'అయం కథ మపి శుకశిశు రసంజాతపక్షపుట ఏవ తరుశిఖరా దస్మా త్పరిచ్యుతః, శ్యేనముఖపరిభ్రష్టేన వాఽనేన ప్రాయో భవితవ్యమ్, తథాహి-అస్యాల్పశేషం జీవితమ్, అతిదవీయ స్తయా ప్రపాతస్య అయ మామీలితలోచనో ముహు ర్ముహు రత్యుల్బణం నిశ్వసితి ముహు ర్ముహు ర్ముఖేన పతతి ముహు ర్ముహు శ్చంచుపుటం వివృణోతి, న శక్నోతి శిరోధరాం ధారయితుం, త దేహి యావ దే వాయ మసుభి ర్న [1]వియుజ్యతే తావదేవ గృహాణైన మవతారయ చ సలిలసమీపమ్' ఇత్యభిధాయ తేన మాం సర స్తీర మనాయయత్. ఉపసృత్య చ జలసమీప మేకదేశనిహితదండకమండలు రాదాయ స్వయం మాం ముక్తప్రయత్న ముత్తానితముఖ మంగుళ్యా కతి చి త్సలిలబిందూ నపాయయత్. అంభఃక్షోదకృతసేకం చ సముపజాత[2]ప్రజ్ఞ ముపతటప్రరూఢస్య నళినీపలాశస్య జలశిశిరాయాం ఛాయాయాం మాం నిధాయ [3]యథాసముచిత మకరోత్ స్నానవిధిమ్. అభిషేకావసానే చ అనేకప్రాణాయామపూతో జప న్నఘమర్షణాని మంత్రాణి ప్రత్యగ్రభగ్నై రున్ముఖో రక్తారవిందైః నళినీపత్రపుటేన భగవతే సవిత్రే దత్త్వాఽర్ఘ్య ముదతిష్ఠత్. ఆగృహీతధవళవల్కల శ్చ సజ్యోత్స్న ఇవ సంధ్యాతపః కరతలని[4]ర్ధూతవిశదజటః కమండలు మాపూర్య కమలకింజల్కసురభిణా శుచినా సరోవారిణా ప్రత్యగ్రస్నానార్ద్రజటేన సకలేన తేన మునికుమారకకదంబకేనానుగమ్యమానో మాం గృహీత్వా తపోవనాభిముఖం శనై శ్శనై రగచ్ఛత్.

అనతిదూర మివ గత్వా దిశిదిశి సదా సన్నిహితకుసుమపటలై స్తాలతిలకతమాలహింతాలవకుళబహుళై రేలాలతాకులిత[5]నారికేళకలాపైః ఆలోలలోధ్రలవలీలవంగపల్లవై రుల్లసితచూతరేణుపటలై

1 విముచ్యతే. 2 నవీనప్రాణముప. 3 సముచిత. 4 ర్ధూనవిశద. 5 నాలికేరకలాపైః.

రళికులఝంకారముఖరసహకారై రున్మదకోకిలకుల [1]కలాలాపకోలాహలిభి [2]రుత్ఫుల్లకుంకుమకేతకీకుసుమమంజరీరజఃపుంజపింజరైః పూగీలతాడోలాధిరూఢవనదేవతై స్తారకావర్ష మివాధర్మవినాశపిశునంకుసుమనికర మనిలచలిత మనవరత మతిధవళ ముత్సృజద్భిః సంసక్తపాదపైః కాననై రుపగూఢం అచకితప్రచలితకృష్ణసారశతశబలాభి రుత్ఫుల్లస్థలకమలినీలోహినీభి ర్మారీచమాయామృగావలూనప్రరూఢవీరుద్ధళాభి ర్దాశరథిచాపకోటిక్షతకందగర్తవిషమితతలాభిర్దండకారణ్యస్థలీభిరుపశోభితప్రాంత మాగృహీతసమిత్కుశకుసుమమృద్భిరధ్యయనముఖరశిష్యానుగతై స్సర్వతః [3]ప్రసరద్భి ర్మునిభి రశూన్యోపకంఠ ముత్కంఠితశిఖండిమండలశ్రూయమాణజలకలశపూరణధ్వానమనవరతాజ్యాహుతిప్రీతై శ్చిత్రభానుభిస్సశరీర మేవ మునిజన మమరలోకం నినీషుభిరుద్ధూయమానధూమలేఖాచ్ఛలే నాబధ్యమానస్వర్గమార్గగమనసోపానసేతుమివోపలక్ష్యమాణమాసన్నవర్తినీభి స్తపోధనసంపర్కాదివాపగతకాలుష్యాభి స్తరంగపరంపరాసంక్రాంతరవిబింబపఙ్క్తిభి స్తాపసదర్శనాగతసప్తర్షిమాలావిగాహ్యమానాభిరివాతివికచకుముదవన మృషిజనముపాసితు మవతీర్ణం గ్రహగణ మివ నిశాసూద్వహంతీభి ర్దీర్ఘికాభిః పరివృత మనిలావనమిత[4]శిఖాభిః ప్రణమ్యమాన మివ వనలతాభి రనవరతముక్తకుసుమై రభ్యర్చ్యమాన మివ పాదపై రాబద్ధపల్లవపుటాంజలిభిరుపాస్యమాన మివ విటపై రుటజాజిరప్రకీర్ణశుష్యచ్ఛ్యామాక ముపసంగృహీతామలకలవలీలవంగ కర్కంధూకదళీలికుచచూతపనసతాళఫల మధ్యయనముఖరవటుజన మనవరతశ్రవణగృహీతవషట్కారవాచాలశుకకుల మనేకశారికోద్ఘుష్యమాణసుబ్రహ్మణ్య మరణ్యకుక్కుటోపభుజ్యమానవైశ్వదేవబలిపిండమాసన్నవాపీకలహంసపోతభుజ్యమాననీవారబలి మేణీజిహ్వాపల్లవోపలిహ్యమానమునిబాలక మగ్నికార్యార్థదగ్ధసిమసిమాయమానకుశసమిత్కుసుమ ముపలభగ్న[5]నారికేళరసస్నిగ్ధశిలాతల మచిరక్షుణ్ణవల్కలగసపాటలభూతలం రక్తచన్దనోపలిప్తాదిత్యమణ్డలనిహితకరవీరకుసుమ మితస్తతో విక్షిప్తభస్మలేఖాలం[6]కృతముని

1 కలాప. 2 ఉత్ఫుల్లకేతకీరజః పుంజపింజరైః. 3 ప్రవిశద్భిః. 4 శిఖరాభిః. 5 నాలికేర. 6 కృతమునిజనభోజనభూమిపరిహారం.

జనభోజనభూమిభాగం పరిచితశాఖామృగకరా[1]కృష్టయష్టినిష్కాస్యమానప్రవేశ్యమానజరదంధతాపస మిథకలభకార్థోపభుక్తపతితైస్సరస్వతీభుజలతావిగళితై శ్శంఖవలయై రివ మృణాళశకలైః కల్మాషితమృషిజనార్థ మేణకై ర్విషాణశిఖరోత్ఖన్యమానవివిధకందమూల మంబుపూర్ణపుష్కరపుటై ర్వనకరిభి రాపూర్యమాణవిటపాలవాలక మృషికుమారకాకృష్యమాణవనవరాహదంష్ట్రాంతరాళలగ్నశాలూక ముపజాతపరిచయైః కలాపిభిః పక్షపుటపవనసంధుక్ష్యమాణమునిహోమహుతాశన మారబ్ధామృతచరుచారుగంధ ముగ్ధపక్వపురోడాశపుణ్యపరిమళామోదిత మవిచ్ఛిన్నాజ్యధారాహుతిహుత[2]భుగ్ఘుంకారముఖరిత ముపచర్యమాణాతిథివర్గం పూజ్యమానపితృదైవత మర్చ్యమానహరిహరపితామహ ముద్దిశ్యమానశ్రాద్ధకల్పం వ్యాఖ్యాయమానయజ్ఞవిద్య మాలోచ్యమానధర్మశాస్త్రం [3]పఠ్యమానవివిధపుస్తకం విచార్యమాణసకలశాస్త్రార్థ మారభ్యమాణపర్ణశాల ముపలిప్యమానాజిర ముపమృజ్యమానోటజాభ్యంతర మాబధ్యమానధ్యానం సాధ్యమానమంత్ర మభ్యస్యమానయోగ ముపహ్రియమాణవనదేవతాబలిం నిర్వర్త్యమానముంజమేఖలం ప్రక్షాళ్యమానవల్కల ముపసంగృహ్యమాణసమిధం సంస్క్రియమాణకృష్ణాజినం గృహ్యమాణగవేధుకం శోష్యమాణపుష్కరబీజం గ్రథ్యమానాక్షమాలం గృహ్యమాణత్రిపుండ్రకం న్యస్యమానత్రిదండకం [4]ఆపూర్యమాణకమండలుం అదృష్టపూర్వం కలికాల స్యాపరిచిత మనృతస్య అశ్రుతపూర్వ మనంగస్య అబ్జయోని మివ త్రిభువనవందితం అసురారి మివ ప్రకటితవరాహనరసింహరూపం సాంఖ్య మివ కపిలాధిష్ఠితం మధురోపవన మివ బలావలీఢదర్పితధేనుకం ఉదయన మి వానందితవత్సకులం కింపురుషాధిరాజ్య మివ మునిజనగృహీతజలకలశాభిషిచ్యమానద్రుమం నిదాఘసమయావసాన మివ ప్రత్యాసన్నజలప్రపాతం జలధరసమయ మివ ఘనగహనమధ్యసుఖప్రసుప్తహరిం అనిలసుత మివ శిలాశకలప్రహారసంచూర్ణితాక్షసంచయం ఖాండవవినాశోద్యతార్జున మివ ప్రారబ్ధాగ్నికార్యం సురభివిలేపనధరమపి సతతావిర్భూతహవ్యధూమగంధం మాతంగకులాధ్యాసిత మపి

1 కృష్టినిష్కాస్య. 2 భుగ్ఘుంకార. 3 వాచ్యమాన. 4 సంస్క్రియమాణపరివ్రాజకమాపూర్య.

పవిత్రం ఉల్లసితధూమకేతుశత మపి ప్రశాన్తోపద్రవం పరిపూర్ణద్విజపతిమణ్డలసనాథ మపి సదాసన్నిహిత తరుగహనాన్ధకారం అతిరమణీయ మపర మివ బ్రహ్మలోక మాశ్రమ మపశ్యమ్.

యత్ర చ మలినతా హవిర్ధూమేషు న చరితేషు, ముఖరాగః శుకేషు న కోపేషు, తీక్ష్ణతా కుశాగ్రేషు న స్వభావేషు, చంచలతా కదలీదళేషు న మనస్సు, చక్షూరాగః కోకిలేషు న పరకళత్రేషు, కణ్ఠగ్రహః కమండలుషు న సురతేషు, మేఖలాబంధో వ్రతేషు నేర్ష్యాకలహేషు, స్తనస్పర్శో హోమధేనుషు న వనితాసు, పక్షపాతః కృకవాకుషు న విద్యావివాదేషు [1]భ్రాంతి రనల, ప్రదక్షిణేషు న శాస్త్రేషు, వసుసఙ్కీర్తనం దివ్య కథాసు న ధనతృష్ణాసు, గణనా రుద్రాక్షవలయేషు న శరీరేషు, మునిబాలనాశః క్రతుదీక్షయా న మృత్యునా, [2]రామానురాగో రామాయణే న యౌవనేన, ముఖభంగవికారో జరయా న ధనాభిమానేన. యత్ర చ మహాభారతే శకునివధః, పురాణే వాయుప్రలపితం, వయఃపరిణామే ద్విజపతనం, ఉపవనచందనేషు జాడ్యమ్, అగ్నీనాం భూతి[3]మలినత్వం, ఏణకానాం[4]గీతవ్యసనం, శిఖండినాం నృత్యపక్షపాతః, భుజంగమానాం భోగః, కపీనాం శ్రీఫలాభిలాషః, మూలానా మధోగతిః.

తస్య చైవంవిధస్య మధ్యభాగ మలంకుర్వాణస్య అలక్తకాలోహితలోలపల్లవస్య మునిజనావలంబితకృష్ణాజినజలకరకసనాథశాఖస్య తాపసకన్యకాభి ర్మూలభాగదత్తపీతపిష్టాతకానేకపంచాంగుళస్య హారిణశిశుభిః పరిపీయమానాలవాలసలిలస్య మునికుమారకాబద్ధకుశచీరదామ్నః హారితగోమయోపలిప్తవివిక్తభూతలస్య తత్క్షణరచితకుసుమోపహారరమణీయస్య నాతిమహతః పరిమండలతయా విస్తీర్ణావకాశస్య రక్తాశోకతరో రధశ్ఛాయాయా ముపవిష్టమ్ అత్యుగ్రతపోభి ర్భువన మివ సాగరైః కనకగిరి మివ కులాచలైః క్రతు మివ వైతానవహ్నిభిః కల్పాంతదివస మివ రవిభిః కాల మివ కల్పైః సమంతా న్మహర్షిభిః పరి

1 ప్రదక్షిణాసు న శాస్త్రార్థేషు. 2 రామా...ణేనయౌవనే. 3 మత్వం. 4 గీతశ్రవణవ్యసనం. 5 లేపన...తలస్య.

వృతమ్ ఉగ్రశాపభియేవకంపితదేహయా ప్రణయి న్యేవ విహితకేశగ్రహాయా క్రుద్ధ యేవ కృతభ్రూభంగయా మత్తయే వాకులితగమనయా ప్రసాధిత యేవ ప్రకటితతిలకయా గృహీతవ్రత యేవ భస్మ[1]ధవళయా జరయా ధవళీకృతవిగ్రహం ఆయామినీభిః పలితపాండురాభిః తపోభి ర్విజిత్య మునిజన మఖిలం ధర్మపతాకాభి రి వో[2]పార్జితాభిః అమరలోక మారోఢుం పుణ్యై రజ్జుభి రి వోపసంగృహీతాభిః అతిదూర ప్రవృద్ధస్య [3]తపస్తరోః కుసుమమంజరీభి రివోద్గతాభి ర్జటాభి రుపశోభమానం ఉపరచితభస్మత్రిపుండ్రకేణ తిర్యక్ ప్రవృత్తగంగాస్రోతస్త్రయేణ హిమగిరిశిలాతలే నేవ లలాటపట్టే నో పేతమ్ అధోముఖచంద్రకలాకారాభ్యామవలంబితవలిశిథిలాభ్యాం భ్రూలతాభ్యా మవష్టభ్యమానదృష్టిమ్అనవరతమంత్రాక్షరాభ్యాసవివృతాధరపుటతయా నిష్పతద్భి రతిశుచిభిః సత్త్వప్రరోహై రివ సామభి రివ స్వచ్ఛేంద్రియప్రవృత్తిభి రివ విద్యాగుణై రివ ధర్మప్రవాహై రివ కరుణారసప్రవాహై రివ దశనమయూఖై ర్ధవళితపురోభాగం ఉద్వమదమలగంగాప్రవాహ మివ జహ్నుం అవిరళసోమరసోద్గారసుగన్ధినిశ్వాసావకృష్టై ర్మూర్తిమద్భి శ్శాపాక్షరై రివ సదాముఖభాగసన్నిహితైః పరిస్ఫురద్భి రళిభిరవిరహితంఅతికృశతయా నిమ్నతరగండగర్తం సమున్నతహనుఘోణం ఆకరాళతారకం అవశీర్యమాణవిరళనయనపక్ష్మమాలం ఉద్గతదీర్ఘరోమరుద్ధశ్రవణవివరం ఆనాభిలంబితకూర్చకలాప మానన మాదధానం అతిచపలానా మింద్రియాశ్వానా మంతస్సంయమనరజ్జుభి రి వాతతాభిః కంఠనాడీభి ర్నిరంతరావనద్ధకంధరం ఉన్నతవిరళాస్థిపంజరం అంసావలంబిధవళయజ్ఞోపవీతం అనిలవశజనితతనుతరంగభంగ ముత్ప్లవమానవమృణాళ మివమందాకినీప్రవాహ మకలుష మంగముద్వహంతం అమలస్ఫటికశకలఘటితాక్షవలయ ముజ్జ్వలస్థూలముక్తాఫలగ్రథితం సరస్వతీహార మివ చలదంగులీవివరగత మావర్తయంతం అనవరతభ్రమితతారకాచక్ర మపర మివ ధ్రువం ఉల్లసతా సిరాజాలకేన జరత్కల్పతరు మివ పరిణతలతాసంచయేన నిరంతరం నిచితం అమలేన చంద్రాంశుభి రివామృతఫేనై రివ గుణసన్తానతంతుభి రివ నిర్మితేన మానససరోజల[4]క్షాళనశుచినా దుకూలవ

1 ధవళయాధవళీకృత. 2 ఉచ్ఛ్రితాభిః, 3 పుణ్యతరోః. 4 క్షాళిత.

లకేన ద్వితీయేనేవ జరాజాలకేన సంఛాదితం ఆసన్నవర్తినా మందాకినీసలిలపూర్ణేన త్రిదండోపవిష్టేన స్ఫాటికకమండలునా వికచ [1]పుండరీకరాశి మివ రాజహంసేనోపశోభమానం [2]అవనేః స్థైర్యేణ సాగరాణాం గాంభీర్యేణ తేజసా సవితుః ప్రశమేన తుషారరశ్మేః నిర్మలతయాఽమ్బరతలస్య సంవిభాగ మివ కుర్వాణం వైనతేయ మివ స్వప్రభావోత్పాటితసకలద్విజాధిపత్యం కమలాసనమివాశ్రమగురుం జరచ్చందనతరు మివ భుజగనిర్మోకధవళజటాకులం ప్రశస్తవారణ మివ ప్రలంబకర్ణ[3]తాళం బృహస్పతి మివ ఆజన్మసంవర్ధితకచం దివస మి వోద్యదర్కబింబభాస్వరముఖం శరత్కాల మివ క్షీణవర్షం శంతను మివ ప్రియ[4]దేవవ్రతం అంబికాకరతల మివ రుద్రాక్షవలయగ్రహణనిపుణం శిశిరసమయసూర్య మివ కృతోత్తరాసంగం ఔర్వానల మివ సతతపయోభక్ష్యం శూన్యనగర మివదీనానాథవిపన్నశరణం పశుపతి మివ భస్మపాండురోమాశ్లిష్టశరీరం భగవంతం జాబాలి మపశ్యమ్.

అవలోక్య చాహ మచింతయమ్—'అహో ప్రభావ స్తపసాం' ఇయ మస్య శాంతాపి మూర్తి రుత్తప్తకనకావదాతా పరిస్ఫురంతీ సౌదామినీవ చక్షుషః ప్రతిహంతి తేజాంసి, సతత ముదాసీనాపి మహాప్రభావతయా భయమి వోపజనయతి ప్రథమోపగతస్య, శుష్కనలకాశకుసుమనిపతితానలచటులవృత్తి నిత్యమసహిష్ణుతపస్వినాం ప్రతనుతపసామపి తేజః ప్రకృత్యా దుస్సహం భవతి-కిముత సకలభువనవందితచరణానా మనవరత[5]తపస్సలిలక్షాళితమలానాం కరకమలతలామలకఫలవదఖిలం జగ దాలోకయతాం దివ్యేన చక్షుషా భగవతా మేవం విధానాం.[6]అఘక్షయకారిణామ్,పుణ్యానిభవంతి నామగ్రహణాన్యపిమహామునీనామ్, కింపున ర్దర్శనాని, ధన్య మిద మాశ్రమపద మయ మధిపతి [7]ర్యస్యాథ వా భువన తల మేవ ధన్య మఖిల మనే నాధిష్ఠిత మవనితలకమలయోనినా, పుణ్యభాజః ఖ ల్వమీ మునయః, యదహర్నిశ మేన మపర మివ నళినాసన ముపగతాన్యవ్యాపారా ముఖకమలావలోకననిశ్చలదృష్ట

1 కమలరాశి. 2 స్థైర్యేణాచలానాంసాగ. 3 బాలం. 4 సత్యవ్రతం. 5 తపఃక్షపిత మలానాం. 6 అఘక్షయకారణాని. 7 ర్యత్ర.

యస్య పుణ్యాః కథాః శృణ్వంతః పర్యుపాసతే, సరస్వత్యపి ధన్యా [1]యదస్మిన్ సతత మతిప్రసన్నే కరుణారసనిష్యందిన్యగాధగాంభీర్యే రుచిరద్విజకుల[2]పరిచరే ముఖకమలసంపర్కసుఖ మనుభవంతీ నివసతి రాజహంసీవ మానసే. చతుర్ముఖముఖకమలవాసిభి శ్చతుర్భి ర్వేదైః సుచిరా దిద మపర ముచిత మాసాదితం స్థానం, ఏన మాసాద్య శరత్కాల మివ కలికాలజలధరసమయకలుషితాః ప్రసాద ముపగతాః పున రపి జగతి సరిత ఇవ సర్వవిద్యాః, నియత మిహ సర్వాత్మనా కృతావస్థితినా భగవతా పరిభూతకలికాలవిలసితేన ధర్మేణ [3]విస్మర్యతేఽధికతా కృతయుగస్య, ధరణీతల మనేనాధిష్ఠిత మాలోక్య న వహతి నూన మిదానీం సప్తర్షిమండలనివాసాభిమాన మంబరతలం, అహో మహాసత్త్వేయం జరా, యాఽస్య ప్రళయరవి[4]కరనికరదుర్నిరీక్ష్యే రజనికరకిరణపాండురే జటాభారే ఫేనపుంజధవళా గంగేవ పశుపతేః క్షీరాహుతి రివ శిఖాకలాపే విభావసో ర్నిష్పతంతీ న భీతా, బహుళాజ్యధూమపటలమలినీకృతాశ్రమపదస్య అస్య భగవతః ప్రభావా ద్భీతభీత మివ రవికిరణజాలక మపి దూరతః పరిహరతి తపోవనం, ఏతే చ పవనాలోల[5]పుంజిత శిఖాకలాపాః రచితాంజలయ ఇవాత్ర మంత్రపూతాని హవీంషి ప్రతిగృహ్ణాం త్యేత త్ప్రీత్యాఽశుశుక్షణయః, తరళితదుకూలవల్కలోఽయం చాశ్రమలతాకుసుమసురభిపరిమళో మందమందసంచారీ సశంక ఇవాస్య సమీప ముపసర్పతి గంధవాహః, ప్రాయో మహాభూతానా మపి దురభి[6]భవనీయాని భవంతి మహాత్మనాం తేజాంసి. [7]యతః సర్వతేజస్వినామయం చాగ్రణీః, ద్విసూర్య మి వాభాతి జగదనేనాధిష్ఠితం మహాత్మనా. నిష్కంపేవ క్షితి రేత దవష్టంభాత్. ఏష ప్రవాహః కరుణారసస్య సంతరణసేతుః సంసారసింధోః ఆధారః క్షమాంభసాం పరశుస్తృష్ణాలతాగహనస్య సాగర; స్సంతోషామృతస్య, ఉపదేష్టా సిద్ధిమార్గస్య అస్తగిరి రసద్గ్రహస్య, మూల ముపశమతరోః, నాభిః ప్రజ్ఞాచక్రస్య, [8]ప్రాసాదో ధర్మధ్వజస్య, తీర్థం సర్వవిద్యావతారాణాం, బడబానలో లోభార్ణవస్య, నికషోపల శ్శాస్త్రరత్నానాం, దావానలో రాగపల్లవస్య, మహా

1 యాస్యతు. 2 పరివారా. 3 నస్మర్యతే. 4 రశ్మినికర. 5 పుంజీకృత. 6 భవాని 7 సర్వతేజ. 8 స్థితివంశో.

మంత్రః క్రోధభుజంగమస్య, దివసకరో మోహాంధకారస్య, అర్గళబంధో నరకద్వారాణాం, కులభవన మాచారాణాం, ఆయతనం మంగళానాం, అభూమి ర్మదవికారాణాం, దర్శక స్సత్పథానాం, ఉత్పత్తిః సాధుతాయాః, నేమి రుత్సాహచక్రస్య, ఆశ్రయ స్సత్త్వస్య, ప్రతిపక్షః కలికాలస్య, కోశ స్తపసః, సఖా సత్యస్య. క్షేత్ర మార్జవస్య, ప్రభవః పుణ్యసంచయస్య, అదత్తావకాశో మత్సరస్య, అరాతి ర్విపత్తేః, అస్థానం పరిభూతేః, అననుకూలోఽభిమానస్య, అసమ్మతో దైన్యస్య, అనాయత్తో రోషస్య. అనవకాశో విషయాణాం, అనభిముఖ స్సుఖానాం, అస్య భగవతః ప్రభావా దేవోపశాంతవైర మపగతమత్సరం ఏత దపి తపోవనం, అహో ప్రభావో మహాత్మనాం, అత్ర హి శాశ్వతిక మ ప్యపహాయ విరోధ ముపశాంతాంతరాత్మా న స్తిర్యంచోఽపి తపోవనవసతిసుఖ మనుభవ న్తి, తథాహి—ఏష వికచోత్పలవనరచనానుకారిణ ముత్పతచ్చారుచంద్రకశతం హరిణలోచనద్యుతిశబల మభినవశాద్వల మి వాధివసతి శిఖినః కలాప మాతపాహతో నిశ్శంకమహిః, అయ ముత్సృజ్య మాతరమనుపజాతకేసరైః కేసరిశిశుభి స్సహోపజాతపరిచయః ప్రస్రుత క్షీరధార మాపిబతి కురంగశాబక స్సింహీ స్తనం, ఏష మృణాళకలాపాశంకిభి శ్శశికరధవళం సటాభార మామీలితలోచనో బహు మన్యతే ద్విరదకలభై రాకృష్యమాణం మృగపతిః, ఇద మిహ కపికులమపగతచాపల ముపనయతి మునికుమారకేభ్యః స్నాతేభ్యః ఫలాని, ఏతే చ న నివారయంతి మదాంధా అపి గండస్థలీభాంజి మదజలపాననిశ్చలాని మధుకరకులాని జాతదయాః కర్ణతాలైః కరిణః, కిం బహునా తాపసాగ్నిహోత్రధూమలేఖాభిః సముత్సర్పంతీభి రహర్నిశముపపాదితకృష్ణాజినోత్తరాసంగశోభాః ఫలమూలభృతో వల్కలినో నిశ్చేతనా స్తరవోఽపి సనియమా [1]ఇవాస్య భగవత స్సమీపవర్తినో ఽత్ర లక్ష్యంతే, కిం పున స్సచేతనాః ప్రాణినః.

ఇత్యేవం చింతయంత మేవ మాం త స్యైవ రక్తాశోకతరో శ్ఛాయాయా మేకదేశే స్థాపయిత్వా హారీతః పాదా వుపగృహ్య కృతాభివాదనః పితు రనతిసమీపవర్తిని కుశాసనే సముపావిశత్. ఆలోక్యతు

1 ఇవ లక్ష్యంతేఽస్యభగవతఃకింపునః.

మాం తే మునయః సర్వ ఏవ "కుతోఽయ [1]మాసాదిత" ఇతి తమాసీ నమపృచ్ఛన్. అసౌ తు తాన బ్రవీత్. 'అయం మయా స్నాతు మితో గతేన కమలినీతీరతరునీడనిపతిత శ్శుకశిశు రాతపజనితక్లాంతి రుత్తప్తపాంసుపటలమధ్యగతో దూరని[2]పతితవిహ్వాలతను రల్పావశేషాయు రానాదితః తపస్విదురారోహతయా చ తస్య వనస్పతే ర్న శక్యతే స్వనీడ మారోపయితు మితి జాతదయేనానీతః, త ద్యావ దయమ ప్రరూఢపక్షతి రక్షమోఽంతరిక్షముత్పతితుం తావ దత్రైవకస్మింశ్చి దాశ్రమతరుకోటరే మునికుమారకై రస్మాభి శ్చోపనీ తేననీవారకణనికరేణ వివిధఫలరసేన చ సంవర్ధ్యమానో ధారయతు జీవితం, అనాథపరిపాలనం హి ధర్మోఽస్మద్విధానాం, ఉద్భిన్నపక్షతి స్తు గగనతలసంచరణసమర్థో యాస్యతి యత్రాస్మై రోచిష్యతే, ఇహైవ వాసముపజాతపరిచయః స్థాస్యతి.' ఇత్యేవ మాదికమస్మత్సంబద్ధాలాపమాకర్ణ్య కించి దుపజాతకుతూహలో భగవాన్ జాబాలిరీషదావలితకంధరః పుణ్యజలైః ప్రక్షాళయ న్నివ మా మతిప్రశాంతయా [3]దృష్ట్యా సుచిరమభిజాతప్రత్యభిజ్ఞ ఇవ పునః పున ర్విలోక్య 'స్వస్యై వావినయస్య ఫలమనే నానుభూయత' ఇ త్యవోచత్. స హి భగవాన్ కాలత్రయదర్శీ తపః ప్రభావా ద్దివ్యేన చక్షుషా సర్వమేవకరతలగత మివ జగదవలోకయతి. వేత్తి జన్మాంతరా ణ్యతీతాని. కథయత్యాగామిన మప్యర్థం ఈక్షణగోచరగతానాం చ ప్రాణినామాయుషః ప్రమాణ మావేదయతి. [4]తతః సర్వైవ తాపసపరిషత్ శ్రుత్వా సా విదితతత్ప్రభావాత్ కీదృశోఽనే నావినయః కృతః కిమర్థంవా కృతః క్వవా కృతో జన్మాంతరే వా కోఽయ మాసీ' దితి కుతూహలిన్యభవత్. [5]అసకృదుపయాచితవతీ చ తం భగవంతం. సా 'ఆవేదయ ప్రసీదభగవన్ కీదృశస్యావినయస్య ఫలమనేనానుభూయతే కశ్చాయమాసీ జ్జన్మాంతరే విహగజాతౌ వా కథ మస్య సంభవః కి మభిధానో వాయం అపనయతు నః కుతూహలం ఆశ్చర్యాణాం హి సర్వేషాం భగవాన్ ప్రభవః.'

---

1 మాసాదితశ్శుకశిశురితి. 2 పతన. 3 దృష్ట్యాదృష్ట్వా. 4 యతః. 5 ఉపనాథితవతీ; అసకృదుపేత్యార్థితవతీ; దుపేత్యార్థితు.

ఇత్యేవ ముపయాచిత స్తపోధనపరిషదా తయా స మహాముని రవదత్. 'అతిమహా దిద మాశ్చర్య మాఖ్యాతవ్యమ్. అల్ప శేష మహః, ప్రత్యాసీదతి చ నః స్నానసమయః, భవతా మ ప్యతిక్రామతి దేవార్చనవిధివేళా, త దుత్తిష్ఠంతు భవంతః సర్వ ఏవ, తావ దాచరంతు యథోచితం దివసవ్యాపారం, అపరాహ్ణసమయే భవతాం పునః కృతఫలమూలాశనానాం విస్రబ్ధోపవిష్టానా మాదితః ప్రభృతి సర్వ మావేదయిష్యా[1]మః, యోఽయం, య చ్చ కృత మనేనాపరస్మిన్ జన్మని, ఇహలోకే చ యథాఽస్య సంభూతిః, అయం చ తావ దపగతక్లమః క్రియతా మాహారేణ, నియత మయ మ ప్యాత్మనో జన్మాం[2]తరవృత్తం స్వప్నోపలబ్ధ మివ మయి కథయతి సర్వ మశేషతః స్మరిష్యతి.' ఇత్యభిదధదేవోత్థాయ సహ తై ర్మునిభిః స్నానాదికం దివసవ్యాపార మకరోత్.

అనేన చ సమయేన పరిణతో దివసః. స్నానోత్థితేన మునిజనే నార్ఘ్య విధి ముపపాదయతా [3]యః క్షితితలే [4]దత్తః తమంబరతలగతః సాక్షా దివ రక్తచన్దనాంగరాగం రవి రుదవహత్. ఊర్ధ్వముఖై రర్కబింబనిహితదృష్టిభి రుష్మపై స్తపోధనై రివ పరిపీయమానతేజః ప్రసరో విరళాతపో దివస స్తనిమాన మభజత్. ఉద్యత్సప్తర్షిసార్థస్పర్శపరిజిహీర్షయేవ సంహృతపాదః పారావతచరణపాటలరాగో రవి రంబరతలా దలంబత. ఆలోహితాంశుజాలం జలశయనమధ్యగతస్య మధుభిదో విగళన్మధుధార మివ నాభినళినం ప్రతిమాగత మపరార్ణవే సూర్యమండల మాలక్ష్యత. విహాయ ధరాతల మున్ముచ్య కమలినీవనాని శకునయ ఇవ దివసావసానే తపోవనతరుశిఖరేషు పర్వతాగ్రేషు చ రవికిరణాః స్థితి మకుర్వత. ఆలగ్నరక్తాతపచ్ఛేదా మునిభి రాలంబితలోహితవల్కలా ఇ వాశ్రమతరవః క్షణ మశోభంత. అస్త ముపగతే భగవతి సహస్రదీధితా వపరార్ణవతటా దుల్లసంతీ విద్రుమలతే వాపాటలా సంధ్యా సమదృశ్యత. యస్యా మాబధ్యమానధ్యానం ఏకదేశదుహ్యమానహోమధేనుదుగ్ధధారాధ్వనిమనోహారం అగ్నిహోత్రవేదీవిప్రకీర్యమాణహరితకుశం ఋషికుమారికాభి రిత స్తతో విక్షిప్యమాణ

1 మి. 2 తరోదంతం. 3 యత్. 4 దత్తంతదం. 5 ధ్వనితధన్యతరాతిమనోహారం.

[1]దిగ్దేవతార్చనబలిశోభిత మాశ్రమపద మభవత్. క్వాపి విహృత్య దివసావసానే లోహితతారకా తపోవనధేనురివ కపిలా పరివర్తమానా సంధ్యా మునితైస్తపోధనై రదృశ్యత. అచిరప్రోషితే చ సవితరి శోకవిధురా కమలముకుళకమండలుధారిణీ హంససితదుకూలపరిధానా మృణాళధవళయజ్ఞోపవీతినీ మధుకరమండలాక్షమాలావలయ ముద్వహంతీ కమలినీ రవిసమాగమవ్రత మి వాచరత్. అపరసాగరాంభసి పతితే దివసకరే పతనవేగోత్థిత మంభశ్శీకరనికర మివ తారాగణ మంబర మధారయత్. అచిరాచ్చ సిద్ధకన్యకావిక్షిప్తసంధ్యార్చనకుసుమశబల మివ సతారం నియదరాజత క్షణేన చోన్ముఖేన మునిజనే నోర్ధ్వవికీర్ణైః ప్రణామాంజలిసలిలైః ప్రక్షాళ్యమాన ఇవాగళ దఖిలః సంధ్యారాగః.

క్షయ ముపగతాయాం చ సంధ్యాయాం తద్వినాశదుఃఖితా అంజననీలం కృష్ణాజిన మివ విభావరీ తిమిరోద్గమ మభినవ మవహాత్. అపహాయ మునిజనహృదయాని సర్వ మన్య దన్ధకారతాం తిమిర మనయత్. క్రమేణ చ రవి రస్తముపాగత ఇత్యుదంత ముపలభ్య సముపజాతవైరాగ్యేవ జ్యోత్స్నా ధౌతదుకూలవల్కలధవళాంబర స్నాతాంతఃపురః పర్యంతస్థితతనుతిమిరతమాలవన లేఖం సప్తర్షిమండలాధ్యుషితం అరుంధతీసంచరణపవిత్రం ఉపాహితాషాఢం ఆలక్ష్యమాణమూలం ఏకాంతస్థితచారు తారకమృగం అమరలోకాశ్రమ మివ గగన మమృతదీధితి రధ్యతిష్ఠత్. చంద్రాభరణధృత స్ఫార కాకపాలశకలాలంకృతా దంబరతలాత్ త్ర్యంబకోత్తమాఙ్గాదివ గంగా[2]సాగరమాపూరయంతీ హంసధవళా ధరణ్యా మపతత్ జ్యోత్స్నా. హిమకరసరసి వికచపుండరీకసితే చంద్రికాజలపానలోభా దవతీర్ణో నిశ్చలమూర్తి రమృతపంకలగ్న ఇ వాలక్ష్యత హరిణః తిమిరజలధరసమయాపగమానంతర మభినవసితసింధువారకుసుమపాండురై రర్ణవాగతై[3]రగృహ్యన్త హంసైరివ కుముదసరాంసి చంద్రపాదైః విగళితసకలోదయరాగం రజనికరబింబం అంబరాపగావగాహధౌతసిందూర మైరావతకుంభస్థల మివ తత్క్షణ మలక్ష్యత. శనై శ్శనైశ్చ దూరోదితే భగవతి హిమతతిస్రుతిసుధాధూళి

1 ద్ధ్గేవతావలిసిక్తమాశ్రమ. 2 సాగరాన్. 3 రగాహ్యం.

పటలేనేవధవలీకృతేచంద్రాతపేనజగతిఅవశ్యాయజలబిన్దు [1]పతనశీతేషు మందగతిషు విఘటమానకుముదవనకషాయపరిమళేషుసముపోఢనిద్రాభరాలసతారకైరన్యోన్యగ్రథితపక్ష్మపుటై రారబ్ధరోమంథమంథరముఖైః సుఖాసీనై రాశ్రమమృగైరభినందితాగమనేషు ప్రవహత్సు నిశాముఖసమీరేషు అర్ధయామమాత్రావఖండితాయాం విభావర్యాం హారీతః కృతాహారం మా మాదాయ సర్వైస్తైః సహ మునిభి రుపసృత్య చంద్రాతపోద్భాసిని తపోవనైకదేశే వేత్రాసనే సుఖోపవిష్ట మనతిదూరవర్తినా జాలపాదనామ్నా శిష్యేణ దర్భపవిత్రపాణినా ధవిత్రహస్తేన మందమంద ముపవీజ్యమానం పితరము[2]వాచ ‘హేతాత సకలేయమాశ్చర్యశ్రవణకుతూహలాకులితహృదయా సముపస్థితా తాపసపరిషదాబద్ధమండలా ప్రతీక్షతే, వ్యపనీతశ్రమ శ్చ కృతోఽయం పతత్రిపోతః, తదావేద్యతాం [3]కి మనేన కృత మన్యస్మిన్ జన్మని కో వాఽయమభూత్ భవిష్యతి చ’ ఇత్యేవ ముక్తస్తు సమహాముని రగ్రతః స్థితం మా మవలోక్య తాం శ్చ సర్వా నేకాగ్రాన్ శ్రవణతత్పరా న్మునీన్ బుధ్వా శనై రబ్రవీత్. ‘శ్రూయతాం యది కుతూహలమ్.

---

1 పతనమందగతిషు. 2 మవోచత్. 3 యదనేన.

అస్తి సకలత్రిభువనలలామభూతా ప్రసవభూమి రివ కృతయుగస్య ఆత్మనివాసోచితా భగవతా మహాకాలాభిధానేన భువనత్రయసర్గస్థితిసంహారకారణేన ప్రమథనాథే నాపరేవ పృథివీ సముత్పాదితా ద్వితీయపృథివీశఙ్కయా జలనిధి నేవ రసాతలగంభీరేణ జలపరిఖావలయేన పరివృతా పశుపతినివాసప్రీత్యా గగనతలోల్లేఖిశిఖరమాలేన కైలాసగిరిణేవ సుధాసితేన ప్రాకారమండలేన పరిగతా ప్రకటశంఖశుక్తిముక్తాప్రవాళమరకతమణిరాశిభిశ్చామీకరచూర్ణవాలుకానికరనిచితై రాయామిభి రగస్త్యపరిపీతసలిలైః సాగరై రివ మహావిపణిపథై రుపశోభితా సురాసురసిద్ధగంధర్వవిద్యాధరోరగాధ్యాసితాభిశ్చిత్రశాలాభిరనవరతోత్స[1]వావలోకనకుతూహలాదంబరతలాదవనితలం అవతీర్ణాభిర్దివ్యవిమానపంక్తిభిరి వాలఙ్కృతా మథనోద్ధతదుగ్ధసింధుఫేనధవళమందరద్యుతిభిః కనకమయామలకలశశిఖరైః అనిలడోలాయితసితధ్వజై రుపరిపతదభ్రగంగై రివ తుషారగిరిశిఖరై రమరమందిరైర్విరాజితశృంగాటకా సుధావేదికోపశోభితోదపానై రనవరతచలితజలఘటీయంత్రసిచ్యమానహరితోపవనాన్ధకారైః కేతకీధూళిధూసరై రుపశల్యకై రుపశోభితా మధుమదముదితముఖరమధుకర పటలాన్ధకారినిష్కుటాస్ఫురదుపవనలతాకుసుమపరిమళసురభిసమీరణా రణితసౌభాగ్యఘంటై రాలోహితాంశుకపతాకై రాబద్ధరక్తచామరై ర్విద్రుమమయైరివ ప్రతిభవన ముచ్ఛ్రితై ర్మకరాఙ్కై ర్మదనయష్టికేతుభిః ప్రకాశితమకరధ్వజపూజా సతతప్రవృత్తాధ్యయనధ్వనిధౌతకల్మషా స్తిమితమురజరవగంభీరగర్జితేషు సలిలశీకరాసార[2]రచితదుర్దినేషు పర్యస్తదినకరకిరణస్తబకరచితసురచాపచారుషు ధారాగృహేషు మత్తమయూరమండలైరామండలీకృతశిఖండై స్తాండవవ్యసనిభి రాబధ్యమానకేకారవకోలాహలావికచకువలయకాంతై రుత్ఫుల్లకుముదధవళోదరై రనిమిషదర్శనరమణీయైః అఖండలలోచనై రివ సహస్రసంఖ్యై రుద్భాసితా సరోభిః అవిరళకదళీవనకలితాభి రమృతఫేనపుంజపాండురాభి ర్దిశిదిశిదత్తకలహంసమృణాలశంకాభిః దంతవలభికాభి స్సౌధపంక్తిభి ర్ధవలీకృతా

1 వప్రమదావలోకన. 2 స్తబకరచిత. 3 దిశిదంతవలభికాభిర్ధవళీకృతా.

యౌవనమదమత్తమాళవీకుచకలశ[1]క్షుభితసలిలయా భగవతో మహాకాలస్య శిరసి సురసరితమాలోక్య సముపజాతేర్ష్యయేవ సతతాబద్ధతరంగభ్రుకుటీలేఖయా ఖమివ క్షాళయన్త్యా శిప్రయా పరిక్షిప్తా నిఖిలభువనతలఖ్యాతయశసా హరజటాచంద్రేణేవ కోటిసారేణ మైనాకేనేవావిదితపక్షపాతేన మందాకినీప్రవాహేణేవ ప్రకటితకనకపద్మరాశినా స్మృతిశాస్త్రేణేవ సభావసథకూపప్రపారామసురసదనసేతుయంత్రప్రవర్తకేన మందరేణేవోద్ధృతసమస్తసాగరరత్నసారేణ సంగృహీతగారుడేనాపి భుజంగసంగభీరుణా [2]సకలోపజీవినాఽపి ప్రణయిజనోపజీవ్యమానవిభవేన వీరేణాపి వినయవతా ప్రియంవదేనాపి సత్యవాదినా అభిరూపేణాపి స్వదారసంతుష్టేన అతిథిజనాభ్యాగమార్థినాఽపి పరప్రార్థనానభిజ్ఞేన కామార్థపరేణాపి ధర్మప్రధానేన మహాసత్త్వేనాపి పరలోకభీరుణా సకలవిజ్ఞానవిశేషవిదా విద్యా[3]వదాతేన శీలేనాదీనేన దక్షేణ స్మితపూర్వాభిభాషిణా పరిహాసపేశలేనోజ్జ్వలవేషేణ శిక్షితాశేషదేశభాషేణ వక్రోక్తినిపుణేన ఆఖ్యాయికాఖ్యానపరిచయచతురేణసర్వలిపిజ్ఞేనమహాభారతపురాణరామాయణానురాగిణా బృహత్కథాకుశలేన**ద్యూతా**దికలాకలాపపారగేణ శ్రుతరాగిణా సుభాషితవ్యసనినా ప్రశాంతేన సురభిమాసమారుతేనేవ సతతదక్షిణేన హిమగిరికాననేనేవాంతస్సరళేన లక్ష్మణేనేవ రామారాధననిపుణేన శత్రుఘ్నేనేవావిష్కృతభరతపరిచయేన దివసేనేవ మిత్రానువర్తినా బౌద్ధేనేవ [4]సర్వదా నాస్తివాదశూరేణ సాంఖ్యేనేవ ప్రధానపురుషగుణోపేతేన విలాసిజనేనాధిష్ఠితా సశైలేవ ప్రాసాదైః సశాఖానగరేవ మహాభవనైః సకల్పవృక్షేవ సత్పురుషైః దర్శితవిశ్వరూపేవ చిత్రభిత్తిభిః అమరాధిపమూర్తిరివ మఖశతానలధూమపూతా పశుపతిలాస్యక్రీడేవ సుధాధవళాట్టహాసా వృద్ధేవ జాతరూపపక్షయా గరుడమూర్తిరివాచ్యుతస్థితిరమణీయా సంధ్యేవ పద్మ[5]రాగారుణా ప్రభాతవేళేవ ప్రబుద్ధసర్వలోకా శబరవసతిరివ అవలంబితచారుచామరనాగదంతధవళగృహా శేషతనురివ సదా

1 లులిత. 2 ఖలోప. 3 వదాన్యేన. 4 సర్వాస్తి వాదశూరేణసాంఖ్యాగమేనేవ. ప్రధానపురుషోపేతేన జినధర్మేణేవ జీవానుకంపినావిలాసి. 5 రాగానురాగిణీ.

సన్నవసుధాధరా జలనిధిమథనవేళేవ మహాఘోషపూరితదిగంతరా ప్రస్తుతాభిషేక[1]వేళేవ సదా సన్నిహితకనకకలశసహస్రా గౌరీవ మహాసింహాసనోచితమూర్తిః అదితి రివ దేవకులసహస్రసేవ్యా మహావరాహలీలేవ దర్శితహిరణ్యాక్షపాతా [2]ఆస్తీకతనురి వానందితభుజంగలోకా హరివంశకథే వానేకబాలక్రీడారమణీయా ప్రకటాంగనోపభోగాఽప్యఖండితచరిత్రా రక్తవర్ణాఽపి సుధాధవళా అవలంబితముక్తాకలాపాఽపి విహారభూషణా బహుప్రకృతి రపి స్థిరా విజితామరలోకద్యుతి రవంతీ షూజ్జయినీ నామ నగరీ.

యస్యా ముత్తుంగసౌధోత్సంగసంగినీనా మంగనానా మతిమధురేణ గీతరవే ణాకృష్యమాణాధోముఖరథతురంగగ పురగపర్యస్తరథపతాకాపటః కృతమహాకాలప్రణామ ఇవ ప్రతిదివస మాలక్ష్యతే గచ్ఛన్ భగవాన్ దివసకరః. యస్యాం చ సంధ్యారాగారుణా ఇవ సింధూరమణికుట్టిమేషు[3]ప్రారబ్ధనీలకమలినీపరిమళనాళా ఇవ మరకతవేదికాసు గగనతలప్రసృతా ఇవ వైడూర్యమణిభూమిషు తిమిరపటలవిఘటనోద్యతా ఇవ కృష్ణాగురుధూమమండలేషు అభిభూతతారకాపఙ్క్తయ ఇవ ముక్తాఫలప్రాలమ్బేషు వికచకమలచుంబిన ఇవ నితంబినీముఖేషు ప్రభాతచంద్రికామధ్యపతితా ఇవ స్ఫటికమణిభిత్తిప్రభాసు గగనసింధుతరంగసంగిన ఇవ సితపతాకాంశుకేషు పల్లవితా ఇవ సూర్యకాన్తోపలేషు రాహుముఖకుహరప్రవిష్టా ఇవ ఇంద్రనీలవాతాయనవివరేషు విరాజంతే రవిగభస్తయః యస్యాం చానుపజాతతిమిరత్వా దవిఘటితచక్రవాకమిథునా వ్యర్థీకృతసురతప్రదీపాః సంజాతమదనానలదగ్ధా ఇవ యాంతి కామినీనాం భూషణమణిప్రభాభి ర్బాలాతపపింజరా రజన్యః. యాం చ సన్నిహితవిషమలోచనా మనవరత మతిమధురో రతిప్రలాప ఇతి ప్రతివాసరంప్రసర్పన్ ముఖరీకరోతిమకరకేతుదాహహేతుభూతో భవనకలహంసకులకోలాహలః యస్యాం చ నిశి నిశి పవనవశవిలోలై ర్దుకూలపల్లవై రుల్లసద్భి ర్మాళవీముఖకమలకాంతిలజ్జితస్యేందోః కలంక మి వాపనయంతో దూరప్రసారితోర్ధ్వధ్వజభుజాః ప్రాసాదా లక్ష్యంతే. యస్యాం చ సౌధశిఖరోత్సంగశాయినీనాం పశ్యన్

1 భూమి రివ. 2 కద్రూరివఆనంది. 3 ప్రారబ్ధకమలినీపరిమళనాళా ఇవ.

ముఖాని పురసుందరీణాం మదనపరవశ ఇవ పతితః ప్రతిమాచ్ఛలేన లుఠతి బహుళచందనజలసేకశిశిరేషు మణికుట్టిమేషు మృగలాంఛనః. యస్యాం చ నిశావసానే ప్రబుద్ధస్య తారతర మపి పఠతః పంజరభాజః శుకశారికాసమూహస్య అభిభూతవిగ్రహసాదన [1]స్వరామృతేన విస్తారిణా విలాసినీభూషణరవేణ చావిభావ్యమానా స్స్ఖలితా భవంతి ప్రభాతమంగళగీతయః. యస్యాం చానిర్వృతి ర్మణిదీపానాం, తరళతా హారలతానాం, అస్థితిః సంగీతమురజధ్వనీనాం, ద్వంద్వవియోగ శ్చక్రనామ్నాం, వర్ణపరీక్షా కనకానాం, అస్థిరత్వం ధ్వజానాం, అసంగతత్వమరీణాం, మిత్రద్వేషః కుముదానాం, కోశగుప్తి రసీనాం. కిం బహునా. యస్యాం చ సురాసురచూడామణిమరీచిచయచుంబితచరణనఖమయూఖో నిశితత్రిశూలదారితాంధకమహాసురో గౌరీనూపురకోటిఘృష్టశేఖరచంద్రశకలః త్రిపురభస్మరజఃకృతాంగరాగో మకరధ్వజధ్వంసవిధురయా రత్యా ప్రసాదయంత్యా ప్రసారితకరయుగళవిగళితవలయనికరార్చితచరణః ప్రళయానలశిఖాకలాపపింగళజటాభారభ్రాంతామరసింధురంధకారి ర్భగవా నుత్సృష్టకైలాసవాసప్రీతి ర్మహాకాలాభిధాన స్స్వయం ప్రతివసతి.

తస్యాం చైవంవిధాయాం నగర్యాం నృగనలనహుషయయాతిధుంధుమారభరతభగీరథజనమేజయార్జునప్రతిమో భుజబలార్జితభూమండలః ఫలితశక్తిత్రయో మతిమా నుత్సాహసంపన్నో నీతిశాస్త్రాఖిన్న బుద్ధి రధీతధర్మశాస్త్రః తృతీయ ఇవ తేజసా కాంత్యా చ సూర్యాచంద్రమసోః అనేకసప్తతంతుపూతమూర్తిః ఉపశమితసకలజగదుపప్లవో విహాయ కమలవనా న్యవిగణయ్య నారాయణవక్షఃస్థలవసతిసుఖ ముత్ఫుల్లారవిందహస్తయా శూరసమాగమైకవ్యసనిన్యా నిర్వ్యాజమాలింగితో లక్ష్మ్యా మహామునిజనసంసేవితస్య మధుసూదనచరణ ఇవ సురసరిత్ప్రవాహస్య ప్రభవః సత్యస్య శిశిర స్యాపి రిపుజనసంతాపకారిణః స్థిర స్యా ప్యనవరతం భ్రమతో నిర్మలస్యాపి మలినీకృతారాతివనితాముఖకమలద్యుతే రతిధవళ స్యాపి సర్వజనరాగకారిణ స్సుధాసూతే రివ జలనిధి రుద్భవో యశసః పాతాళ ఇ వాశ్రితో నిజపక్షతి

1 విరుతేన.

భీతైః క్షితిభృతాం కులైః గ్రహగణ ఇవ బుధానుగతో మకరధ్వజ ఇవోత్పన్నవిగ్రహో దశరథ ఇవ సుమిత్రోపేతః పశుపతి రివ మహాసేనానుగతో భుజగరాజ ఇవ క్షమాభరణగురుః నర్మదాప్రవాహ ఇవ మహావంశప్రభవః అవతార ఇవ ధర్మస్య ప్రతినిధి రివ పురుషోత్తమస్య పరిహృతప్రజాపీడో రాజా తారాపీడో నామాభవత్.

యస్తమగ్రప్రసరమలినవపుషా [1]పాపబహులేన కలికాలేన చాలిత మూలతో ధర్మం దశాననేనేవ కైలాసం పశుపతి రివావష్టభ్య పున రపి స్థిరీచకార. యం చ రతిప్రలాపోపజనితదయార్ద్రహృదయహరనిర్మిత మపర మివ మకరకేతు మమంస్త లోకః. యం చ జలనిధితరంగఘాతమేఖలాత్ పత్త్రాంతరవిచారితారాగణద్విగుణితతటతరుకుసుమప్రకరాత్ ఉదయదిందుబింబవిగళదమృతబిందుదుర్దినార్ద్రరక్తచందనాత్ అశిశిరకరరథతురంగఖరఖురశిఖరోల్లేఖనఖండితోల్లసల్లవంగపల్లవాత్ ఐరావతకరలూనలోధ్రసల్లకీకిసలయకబళా దాశైలా దుదయనామ్నః కపిబలవిలుప్తవిరళలవలీలతాఫలాత్ ఉదధివినిర్గతజలదేవతాభివంద్యమానరాఘవ[2]పాదకమలాంకితాత్ అచలనిపాతదళితశంఖకులశకలతారకితశిలాతలాత్ నలకరతలాకలితశైలసహస్రసంభూతాదా సేతుబంధాత్ అచ్ఛనిర్ఝరజలఘాతతారకాసార్థాత్ అమృతమథనోద్వృత్తవైకుంఠకమఠ కేయూరపత్త్రమకరకోటికషణమసృణితగ్రావ్ణః సురాసురహేలావలయితవాసుకిసమాకర్షణారంభచలితచరణభరదళితనితంబాత్ అమృతశీకరసిక్తసానో రా మందరాచలాత్ నరనారాయణచరణముద్రాంకితబదరికాశ్రమరమణీయాత్ కుబేరపురసుందరీభూషణరవముఖరశిఖరాత్ సప్తర్షిసంధ్యోపాసనాపూతప్రస్రవణాంభసో వృకోదరోద్దళితసౌగంధికషండసుగంధిమేఖలాదా గంధమాదనాత్ సేవాంజలికమలముకుళదంతురైః శిరోభి శ్చరణనఖమయూఖాగ్రగ్రథితమకుటమకరపత్త్రలతాగ్రంథయో భయచకితతరళతారకదృశో భుజబలవిజితాః ప్రణేము రవనిపతయః యేన చ అనేకరత్నాంశుజాల పల్లవితే వ్యాలంబిముక్తాఫలజాలకే దిగ్గజే నేవ కల్పతరా వాక్రాన్తే సింహా

1 పావకబహులేన. 2 పాదాత్. 3 ఖండసుగంధి మండలాత్ అగంధ.

సనే భరేణ శిలీముఖవ్యతికరకంపితా లతా ఇవ [1] ఆనేము రాయామిన్యస్సర్వాదిశః. యస్మైశ్చ మన్యే [2](ఒనన్యసాధారణశక్తిసంపదే) సురపతి రపి స్పృహయాంచకార యస్మాచ్చ ధవలీకృతభువనతల స్సకలలోకహృదయానందకారీ క్రౌంచా దివ హంసనివహో నిర్జగామ గుణగణః. యస్య చ అమృతామోదసురభిపరిమళయా మందరోద్ధూతబహుళదుగ్ధసింధుఫేనలేఖయేవ ధవళీకృతసురాసురలోకయా దశసు దిక్షు ముఖరితభువన మభ్రమ్యత కీర్త్యా. యస్య చ అతిదుస్సహప్రతాపసంతాపఖిద్యమానేవ క్షణ మపి న ముమోచాతపత్రచ్ఛాయాం రాజలక్ష్మీః తథా చ యస్య దిష్టివృద్ధి మివ శుశ్రావ ఉపదేశ మివ జగ్రాహ బహుమంగళ మివ మేనే మంత్ర మివ జజాప ఆగమ మివ సస్మార చరితం జనః. యస్మింశ్చ రాజని గిరీణాం విపక్షతా ప్రత్యయానాంపరత్వం దర్పణానా మభిముఖావస్థానం. శూలపాణిప్రతిమానాం దుర్గాశ్లేషః జలధరాణాం చాపధారణం పద్మానాం జలదివ్యం ప్రతీహారిణాం మసిధారణం తైక్ష్ణ్య మసిధారాణాం ధ్వజానా మున్నతిః ధనుషా మవనతిః వంశానాం శిలీముఖక్షతిః దేవతానాం యాత్రా కుసుమానాం బంధనస్థితిః ఇంద్రియాణాం నిగ్రహో వనకరిణాం వారిప్రవేశో గ్రహాణాం తులారోహణం అగస్త్యోదయే విషవిశుద్ధిః కేశనఖానా మాయతిభంగో జలధరదివసానాం మలినాంబరత్వం రత్నోపలానాం సూచీభేదః మునీనాం యోగధారణం కుమారస్తుతిషు తారకోద్ధరణం ఉష్మరశ్మేర్గ్రహణశంకా శశినో జ్యేష్ఠాతిక్రమో మహాభారతే దుశ్శాసనాపరాధః పయఃపరిణామే దండగ్రహణం అసిధారాసు కోశగుప్తిః కామినీకుచపత్రభంగేషు నక్రతా కరిషు దానవిచ్ఛిత్తిః అక్షక్రీడాసు శూన్యగృహదర్శనం పృథివ్యా మాసీత్.

తస్య చ రాజ్ఞో నిఖిలశాస్త్రకలాకలాపావగాహనగభీరబుద్ధిః ఆశైశవా దుపారూఢనిర్భరప్రేమరసో నీతిశాస్త్రప్రయోగకుశలో భువనరాజ్యభారార్ణవైకనౌకర్ణధారో మహత్స్వపి కార్యసంకటే ష్వవిషణ్ణధీః ధామ ధైర్యస్య స్థానం స్థితేః [4]సింధుః సత్యస్య గురు ర్గుణానా

1 నేమురాయామిన్యః. 2 ఏతన్నాస్తిక్వచిత్. 3 రాధాకర్ణనం. 4 సేతుః సత్యస్య.

మాచార్య ఆచారాణాం ధాతా ధర్మస్య శేషాహి రివ సకలమహీభార ధారణక్షమః సలిలనిధి రివ మహాసత్త్వనివాసః జరాసంధ ఇవ ఘటిత సంధివిగ్రహః త్ర్యంబక ఇవ ప్రసాధితదుర్గః యుధిష్ఠిర ఇవ ధర్మప్రభవః సకలవేదవేదాంగవిత్ అశేషరాజ్యమంగలైకసారో బృహస్పతిరివ సునాసీరస్య కవి రివ వృషపర్వణః వసిష్ఠ ఇవ దశరథస్య విశ్వామిత్ర ఇవ రామస్య ధౌమ్య ఇ వాజాతశత్రో ర్దమనక ఇవ [1](భీమస్య సుమతి రివ) నలస్య సర్వకార్యే ష్వప్రతిహతమతి రమాత్యో బ్రాహ్మణః శుకనాసో నా మాభవత్.

యో నరకాసురశస్త్రప్రహారభీషణే భ్రమన్మందరనితంబనిర్దయనిష్పేషకఠినాంసపీఠే నారాయణవక్షస్స్థలేఽపి స్థితా మదుష్కరలాభా మమన్యత ప్రజ్ఞాబలేన లక్ష్మీమ్. యం చ సమాసాద్య దర్శితానేకరాజ్యఫలా ల తేవ మహాపాదప మనేకప్రతానగహనా విస్తార ముపయయౌ ప్రజ్ఞా. యస్య చానేకచారపురుషసహస్రసంచారనిచితే చతురుదధివలయ[2]పరిఖాప్రమాణే ధరణీతలే స్వభవన ఇ వావిదితమహారహః సముచ్ఛ్వసిత మపి రాజ్ఞాం నాసీత్.

స రాజా బాల ఏవ సురకుంజరకరపీవరేణ రాజలక్ష్మీలీలోపధానేన సకలజగదభయ[3]ప్రదానశౌండేన రణయజ్ఞదీక్షాయూపేన స్ఫురదసిలతామరీచిజాలజటిలేన నిఖిలారాతికులప్రళయధూమ[4]కేతునా బాహుదండేన విజిత్య సప్తద్వీపవలయాలంకృతాం వసుంధరాం తస్మిన్ శుకనాసనామ్ని మంత్రిణి సుహృదీవ రాజ్యభార మారోప్య సుస్థితాః ప్రజాః కృత్వా కర్తవ్యశేషమపరమపశ్యన్ ప్రశమితాశేషవిపక్షతయా విగతాశంక శ్శిథిలితపృథ్వీవ్యాపారః ప్రాయశో యౌవనసుఖ మనుబభూవ. తథాహి — కదాచిదుల్లసత్కఠోరకపోలపులకజర్జరితకర్ణపల్లవానాం ప్రణయినీనాం చందనజలచ్ఛటాభి రివస్మితసుధాచ్ఛవిభి రభిషిచ్యమానః కర్ణోత్పలై రివ లోచనాంశుభి స్తాడ్యమానః కుంకుమపటవాసధూళిభి రివ రత్నాభరణప్రభాభి రాకులీక్రియమాణలోలలోచనః ధవ

1 ఏతన్నాస్తి క్వచిత్. 2 పరిక్షేపప్రమాణే. 3 ప్రదానయజ్ఞదీక్షాయూపేన.
4 కేతుదండేన బాహునా.

ళాంశుకై రివ కరనఖరమయూఖజాలకై రాహన్యమానః చంపకకుసుమదళమాలికాభి రివ భుజలతాభి రాబధ్యమానః దష్టాధరధూతకరతలచలన్మణివలయకలకలరవరమణీయంరతిరభసదళితదంతపత్రదళదంతురితశయనం ఉత్క్షిప్తచరణతలగళదలక్తకరసరక్తశేఖరం సరభసకచగ్రహా[1]ఘూర్ణితమణికర్ణపూరం ఉల్లసితకుచకృష్ణాగురుకంకపత్రలతాంకితప్రచ్ఛదపటంఅచ్ఛశ్రమజలకణికాలులితగోరోచనాతిలకపత్రభంగంఅనంగపరవశః సురత మాతతాన. కదాచి న్మకరకేతుకనకనారాచపరంపరాభి రివ కామినీకరపుటవినిర్గతాభిః కుంకుమజలధారాభిః పింజరీక్రియమాణకాయో లాక్షాజలచ్ఛటాప్రహారపాటలీకృతదుకూలో మృగమదజలబిందుశబలచందనస్థాసకః కనకశృంగకోశై శ్చిరం చిక్రీడ. కదాచిత్ కుచచందనమూర్ణధవళితోర్మిమాలం చటులతులాకోటివాచాలచరణాలక్తకసిక్తహంసమిథునం అలకనిపతితకుసుమనికరశారం ఉత్ప్లవమానకర్ణపూరకువలయదళం ఉన్నతనితంబసంక్షోభజర్జరితతరంగం ఉద్దళితనాళపర్యస్తనళిననిపతితధూళిపటలం అనవరతకరతలాస్ఫాలనవిస్ఫురత్ఫేనబిందుచంద్రకితం సావరోధజనో జలక్రీడయా గృహదీర్ఘికాణా మంభ శ్చకార. కదాచిత్ సంకేతవంచితాభిః ప్రణయినీభి రాబద్ధభంగురభ్రూకుటిభి రారణితమణిపారిహార్యముఖరభుజలతాభిఃవకుళకుసుమావళీమాలికాభి స్సంయతచరణో నఖకిరణవిమిశ్రైః కుసుమదామభిః కృతాపరాధో దివస మతాడ్యత కదాచి ద్వకుళతరు రివ కామినీగండూషశీధుధారాస్వాదముదితో వికాస మభజత కదాచిదశోకపాదప ఇవ యువతిచరణతలప్రహారసంక్రాంతాలక్తకరసోరాగ మువాహ. కదా చిన్ముసలాయుధ ఇవ చందనధవళః కంఠావసక్తలోలకుసుమమాలః పాన మసేవత కదాచి ద్గంధగజ ఇవ మదరక్తకపోలడోలాయమానకర్ణపల్లవో మదకలః కాననం వికచవనలతాకుసుమసురభిపరిమళం జగాహే కదాచిత్ క్వణన్మణినూపురనినాదానందితమానసో హంస ఇవ కమలవనేషు రేమే. కదాచి న్మృగపతి రివ స్కంధావలంబితకేసరమాలః క్రీడాపర్వతేషు విచచార.కదాచి న్మధుకర ఇవ విజృంభమాణకుసుమముకుళదంతురేషు లతాగృహేషు బభ్రామ కదాచి న్నీల

---

1 చూర్ణిత.

పటరచితావకుంఠనో బహుళనిశాప్రదోషదత్త[1]సంకేతః సుందరీభి స్ససార. కదాచిచ్చ విఘటితకనకకవాటప్రకటవాతాయనే ష్వనవరతదహ్యమానకృష్ణాగరు[2]ధూసరై రివ పారావతై రధ్యాసితవిటంకేషు మహాప్రాసాదకుక్షిషు కతిపయాప్తసుహృత్పరివృతో వీణావేణుమురజమనోహార మంతఃపురసంగీతకం దదర్శ. కిం బహునా—యద్యదతిరమణీయ మభిమత మవిరుద్ధ మాయత్యాం తదాత్వే చ తత్త దనాతిష్టచేతాః పరిసమాప్తత్వా దన్యేషాం పృథ్వీవ్యాపారాణాం నిషేవే న తు వ్యసనితయా. ప్రముదితప్రజస్య హి పరిసమాప్తసకలమహీమండల ప్రయోజనస్య నరపతే ర్విషయసంభోగలీలా భూషణ మితరస్య తు విడంబనా. ప్రజానురాగహేతో శ్శాంతరాంతర్ద్దర్శనం దదౌ. సింహాసనం చ నిమిత్తే ష్వారురోహ.

శుకనాసోఽపి మహాంతం తం రాజ్యభారమనాయాసేనైవ ప్రజ్ఞాబలేన బభార. యథైవ రాజా సర్వకార్యాణ్యకార్షీత్ తద్వదసావపిద్విగుణీకృతప్రజానురాగ శ్చకార. త మపి చలితచూడామణిమరీచిమంజరీజాలిభి ర్మౌళిభి రావర్జితకుసుమశేఖరచ్యుతమధుశీకర[3]సిక్తసభం దూరావసతిప్రేంఖితమణికుండలకోటిసంఘట్టితాంగదం రాజక ముపాననామ. తస్మి న్నపి చలతి చటులతురంగబలముఖరఖురరవబధిరీకృతభువనాంతరాళా బలభరప్రచలవసుధాతలడోలాయమానగిరయో గళన్మదాంధగంధగజదానధారాంధకారాః సంపర్పదతిబహుళధూళిపటలధూసరితసింధవః ప్రచలపదాతిబలకలకలస్ఫోటితకర్ణవివరాః సరభసోద్ఘుష్యమాణజయశబ్ద[4]నిరంతరాః ప్రోద్ధూయమానధవళచామరసహస్రసంఛాదితాః పుంజితనరేంద్రబృందకనకదండాతపత్రసంఘట్టనష్టదివసా దశ దిశో బభూవుః

ఏవం తస్య రాజ్ఞో మంత్రినివేశితరాజ్యభారస్య యౌవనసుఖమనుభవతః కాలో జగామ. భూయసా చ కాలేనాన్యేషా మపి జీవలోకసుఖానాం ప్రాయః సర్వేషా మంతం యయౌ. ఏకం తు తనయముఖకమలదర్శనసుఖం న లేభే తథా సంభుజ్యమాన మపి నిష్ఫలపు

1 సంకేతాః సుందరీ రభిససార. 2 రక్తైః. 3 సిక్తనృపసభం. 4 నిర్భరాః.

ష్పదర్శనం శరవణ మి వాంతఃపుర మభవత్. యథా యథా చ యౌవన మతిచక్రామ తథా తథా విఫలమనోరథస్యానపత్యతాజన్మా మహానవర్ధతాస్య సంతాపః. విషయోపభోగసుఖేచ్ఛాభి శ్చ మనో విజహౌ. నరపతిసహస్రపరివృత మ ప్యసహాయ మివ చక్షుష్మంత మ ప్యంధ మివ భువనావలంబిన మపి నిరాలంబన మి వాత్మాన మనపత్య మమన్యత.

అథాస్య చంద్రలేఖేవ హరజటాకలాపస్య, కౌస్తుభప్రభేవ కైటభారాతివక్షఃస్థలస్య, వనమాలేవ ముసలాయుధస్య, వేలేవ సాగరస్య, మదలేఖేవ దిగ్గజస్య, లతేవ కల్పపాదపస్య, కుసుమోన్నతి రివ సురభిమానస్య, చంద్రికేవ చంద్రమసః, కమలినీవ సరసః, తారకాపంక్తి రివ నభసః, హంసమాలేవ మానసస్య, చందనవనరాజి రివ మలయస్య, ఫణామణిశిఖేవ శేషస్య, భూషణ మభూత్ త్రిభువనవిస్మయజననీ జననీవ వనితావిభ్రమాణాం సకలాంతఃపురప్రధానభూతా మహిషీ విలాసవతీ నామ. ఏకదా చ స తదావాస ముపగత స్తాం చింతాస్తిమితదీనదృష్టినా శోకమూకేన పరిజనేన పరివృతాం ఆరా దవస్థితై శ్చ ధ్యానానిమిషలోచనైః కంచుకిభి రుపాస్యమానాం అనతిదూరవర్తినీభి శ్చాంతఃపురవృద్ధాభి రాశ్వాస్యమానాం అవిరళాశ్రుబిందుపాతార్ద్రీకృతదుకూలాం అనలంకృతాం వామకరతలవినిహితముఖకమలాం అసంయతాకులాలకాం నిబిడపర్యంకికోపవిష్టాం రుదతీం దేవీం దదర్శ. కృతప్రత్యుత్థానాం చ తాం తస్యా మేవ పర్యంకికాయా ముపవేశ్య స్వయం చోపవిశ్య అవిజ్ఞాతబాష్పవేగకారణో భీతభీత ఇవ కరతలేన విగతబాష్పాంభఃకణౌ కుర్వన్ కపోలౌ భూమిపాల స్తా మవాదీత్. 'దేవి! కిమర్థ మంతర్గతగురుశోకభారమంథర మశబ్దం రుద్యతే? గ్రథ్నంతి హి ముక్తాఫలజాలక మివ బాష్పబిందునికర మేతా స్తవ పక్ష్మపంక్తయః? కిమర్థం చ కృశోదరి నాలంకృతాసి? బాలాతప ఇవ రక్తారవిందకోశయోః కి మితి నపాతిత శ్చరణయో రలక్తకరసః? కుసుమశరసరఃకలహంసకౌ కస్మాత్ పాదపంకజస్పర్శేన నానుగృహీతౌ మణినూపురౌ? కింనిమిత్త మయ ముపగతమేఖలాకలాపమూకో మధ్యభాగః? కిమితి చ హరిణ ఇవ హరిణలాంఛనేన లిఖితః

కృష్ణాగురుపత్త్రభంగః పయోధరభారే? కేన కారణేన తన్వీయం హారమకుటచంద్రలేఖేవ గంగాస్రోతసా నభూషితా హారేణ వరోరు! శిరోధరా? కిం వృథా వహసి విలాసిని స్రవదశ్రు జలలవధౌత కుంకుమపత్త్రలతం కపోలయుగళమ్? ఇదం చ కోమలాంగుళిదళనికరం రక్తోత్పల మివ కరతలం కి మితి కర్ణపూరతా మారోపితమ్? ఇమాంచ కేన హేతునా మానిని! ధారయస్యనుపరచితగోరోచనాబిందుతిలకా మ[1]సంస్కృతాలకినీం మళినా మళికలేఖామ్? అయం చ తే బహుళపక్షప్రదోష ఇవ చంద్రలేఖావిరహితః కరభోరు! కరోతి మే దృష్టిఖేద మతిబహుళతిమిరపటలాంధకారః కుసుమరహితః కేశపాశః, ప్రసీద, నివేదయ దేవి దుఃఖనిమిత్తమ్, ఏతే హి పల్లవ మివ సరాగం మమ హృదయం కంపయంతి తరళీకృతస్తనాంశుకా స్తవాయతా నిశ్వాసమారుతాః, [2]కచ్చి న్మయా ఉపరాద్ధ మన్యేన వా కేనచి దస్మదుపజీవినా పరిజనేన? అతినిపుణ మపి చింతయ న్నపశ్యామి ఖలు స్ఖలిత మల్ప మప్యాత్మన స్త్వద్విషయే, త్వదాయత్తం హి మే జీవితం రాజ్యం చ, కథ్యతాం సుందరి శుచః కారణమ్. ఇ త్యేవ మభిధీయమానాఽపి యదా న కించిత్ ప్రతివచనం ప్రపేదే విలాసవతీ తదా వివృద్ధబాష్పహేతు మస్యాః పరిజన మపృచ్ఛత్.

అథ తస్యా స్తాంబూలకరంకవాహినీ సతతప్రత్యాసన్నా మకరికా నామ రాజాన మువాచ. 'దేవ! కుతో దేవా దల్ప మపి పరిస్ఖలితమ్, అభిముఖే చ దేవే కా శక్తిః పరిజనస్యాన్యస్య వా కస్య చిదపరాద్ధుమ్, కిం తు మహాగ్రహగ్రస్తేవ విఫలనరేంద్రసమాగమాసీత్యాయ మస్యా దేవ్యా స్సంతాప స్సుమహాం శ్చ కాల స్సంతప్యమానాయాః అతిక్రాంతః. ప్రథమ మపి స్వామినీ దానవశ్రీ రివ సతతనిందితసురతా శయనాసనస్నానభోజనభూషణపరిగ్రహాదిషు సముచితేషు దివసవ్యాపారేషు కథంకథ మపి పరిజనప్రయత్నా త్ప్రవర్త్యమానా సశోకే వాసీత్. దేవ హృదయపీడాపరిజిహీర్షయా చ నదర్శితవతీ సా వికారమ్, అద్య తు చతుర్దశీతి భగవంతం మహాకాల మర్చితు మితో

1 అసంయమితాలకినీం లలాటలేఖామ్. 2 క్వచిన్మ.

గతయా ఽనయా తత్ర మహాభారతే వాచ్యమానే శ్రుతమ్‘అపుత్రాణాంకిల గతి ర్నాస్తి న వా సంతి లోకాఃశుభాః పున్నామ్నో నరకా త్త్రాయత ఇతి పుత్ర’ ఇతి ‘ఏత చ్ఛ్రుత్వా భవన మాగత్య పరిజనేనసశిరఃప్రణామ మభ్యర్థ్యమానాఽపి నాహార మభినందతి, న భూషణపరిగ్రహ మాచరతి, నోత్తరం ప్రతిపద్యతే, కేవల మవిరళబాష్పబిందుదుర్దినాంధకారితముఖీ రోదితి, ఏతదాకర్ణ్య దేవ ప్రమాణ’ మిత్యభిధాయ విరరామ

విరతవచనాయాం తస్యాంభూమిపాలస్తూష్ణీం ముహూర్తమివ స్థిత్వా దీర్ఘం ముష్ణంచ నిశ్వస్య నిజగాద ‘దేవి! కి మత్ర క్రియతాం దైవాయత్తే వస్తుని, [1]అల మితి రుదితేన, న వయ మనుగ్రాహ్యాః ప్రాయో దేవతానాం, ఆత్మజపరిష్వంగామృతాస్వాదసుఖస్యనూన మభాజనమస్మాకం హృదయమ్, అన్యస్మిౕ జన్మని న కృత మవదాతం కర్మ, జన్మాంతర [2]విరహితం కర్మఫల ముపనయతి పురుష స్యేహ జన్మని, న హి శక్యం దైవ మన్యథాకర్తుం అభియుక్తే నాపి, యావ త్తు మానుష్యకే శక్య ముపపాదయితుం తావ త్సర్వ ముపపాద్యతామ్, అధికాం కురు దేవి!గురుషు భక్తిమ్,ద్విగుణా ముపపాదయదేవతాసు పూజామ్, ఋషిజనపరిచర్యాసు దర్శితాదరా భవ, పరం హి దైవత మృషయః, యత్నే నారాధితా యథాసమీహితఫలానా మతిదుర్లభానా మపి వరాణాం దాతారోభవంతి, శ్రూయతే హి-పురా చణ్డకౌశికప్రసాదా న్మగధేషు బృహద్రథో నామ రాజా జనార్దనస్య జేతార మతులబల పరాక్రమం జరాసంధం నామ తనయం లేభే, దశరథ శ్చ రాజా పరిణతవయా అపి విభండకమహామునిసుతస్యఋశ్యశృంగస్య ప్రసాదాన్నారాయణభుజాని వాప్రతిహతాౕ ఉదధీ నివాక్షోభ్యా నవాప చతురః పుత్రాౕ, అన్యే చ రాజర్షయ స్తపోధనా నారాధ్య పుత్రదర్శనామృతాస్వాదసుఖభాజో బభూవుః,అమోఘఫలా హి మహామునిజనసేవా, అహ మపి ఖలు [3]కదాసముపారూఢగర్భభరాలసా మాపాండురముఖీ మాసన్నపూర్ణచంద్రోదయా మివ పౌర్ణమాసీనిశాం దేవీం ద్రక్ష్యామి?

1 అతిమాత్ర మలం. 2 కృతం. 3 దేవి ! కదా.

కదా మే తనయజన్మమహోత్సవానందనిర్భరో హరిష్యతి పూర్ణపాతం పరిజనః? కదా హారిద్రవసనధారిణీ సుతసనాథోత్సంగా ద్యౌరివోదితరవిమండలా సబాలాతపా మా మానందయిష్యతి దేవీ? కదా సర్వౌషధిపింజరజటిలకేశో నిహిత[1]రక్షాఘృతమధుబిందుతాలుః లలాటవిన్యస్తగౌరసర్షపోన్మిశ్రభూతి[2]లేఖో గోరోచనాచిత్రితకంఠసూత్రగ్రంథిరుత్తానశయో దశనశూన్యస్మితాననః పుత్రకో జనయిష్యతి మే హృదయాహ్లాదమ్? కదా గోరోచనాకపిలద్యుతి రంతఃపురికాకరతలపరంపరాసంచార్యమాణమూర్తిరశేషజనాభినందితో మంగళప్రదీప ఇవ మే శోకాంధకార మున్మూలయిష్యతి చక్షుషోః? కదా చ క్షితితలరేణుధూసరో మండయిష్యతి మమ హృదయేన దృష్ట్యా చ సహ పరిభ్రమన్ భవనాంగణమ్? కదా కేసరికిశోరక ఇవ సంజాతజానుచంక్రమణారంభః సంచరిష్యతీతస్తతః స్ఫటికమణిమయభిత్త్యంతరితాం భవనమృగశాబకా నాజిఘృక్షుః? కదాఽంతఃపురికానూపురనినాద సంగతాన్ గృహకలహంసకా ననుసరన్ కక్ష్యాంతరప్రధావితః కనకమేఖలాఘంటికారవానుసారిణీ మాయాసయిష్యతి ధాత్రీమ్? కదా కృష్ణాగరుపంకలిఖితమదలేఖాలంకృతగండస్థలః కోమలముఖరవడిండిమఃధ్వనిజాతప్రీతి రూర్ధ్వకరవిప్రకీర్ణచందనచూర్ణధూళిధూసరః కుంచితాంగుళిశిఖరాంకుశాకర్షణవిధూతశిరాః కరిష్యతి మదమత్తగజరాజ[4]లీలామ్? కదా మాతుశ్చరణయుగరాగోపయుక్తశేషేణ పిండాలక్తకరసేన వృద్ధకంచుకినాం విడంబయిష్యతి ముఖాని? కదా కుతూహలలోలలోచనో మణికుట్టిమేష్వధోదత్తదృష్టి రనుసరిష్యతి స్ఖలద్గతి రాత్మనః ప్రతిబింబాని? కదా నరేంద్రసహస్రప్రసారితభుజయుగళాభినంద్యమానాగమనో భూషణమణిమయూఖలేఖాకులీక్రియమాణలోలదృష్టిః ఆస్థానస్థితస్య మమ పురః పర్యటిష్యతి సభాంతరేషు'ఇత్యేతాని చాన్యాని మనోరథశతాని చింతయతః అంతస్సంతప్యమానస్య యాంతి రజన్యః, మామపి దహత్యేవాయ మహర్నిశ మనల ఇవానపత్యతాసముద్భవః శోకః, శూన్యమేవ మే ప్రతిభాతి జగత్, అఫల మివాఖిలంపశ్యామి జీవితం రాజ్యం చ, అప్రతివిధేయే తు విధాతరి కిం కరోమి, తన్ముచ్యతా మ

1 రక్షాఘృతబిందునితాలుని. 2 లేఖో. 3 ణావస్థః. 4 లీలాక్రీడాః.

యం దేవి! శోకానుబంధః, ఆధీయతాం ధైర్యే ధర్మేచ ధీః, ధర్మపరాయణానాం హి సదా సమీపసంచారిణ్యః కల్యాణసంపదో భవంతి.' ఏవ మభిధాయ సలీల మాదాయ స్వయంకరతలేనాభినవపల్లవేనేవ వికచకమలతుల్య మానన మస్యా స్సాశ్రులేఖం మమార్జ. పునః పునశ్చ ప్రియశతమధురాభిః శోకాపనోదననిపుణాభి ర్ధర్మోపదేశగర్భాభి ర్వాగ్భి రాశ్వాస్య సుచిరం స్థిత్వా నరేంద్రో నిర్జగామ

నిర్గతే చ తస్మిన్ మందీభూతశోకవేగా విలాసవతీ యథాక్రియమాణాభరణపరిగ్రహాదికం సముచితం వాసరవ్యాపార [1]మకరోత్. తతఃప్రభృతి సుతరాం దేవతారాధనేషు బ్రాహ్మణపూజాసు గురుజనపరిచర్యాసు చ ఆదరవతీ బభూవ. యద్యచ్చ కించిత్కుతశ్చిచ్ఛుశ్రావ[2]వ్రతం తత్తదర్భకతృష్ణతయా సర్వం చకార న మహాంత మపక్లేశ మజీగణత్. అనవరతదహ్యమానగుగ్గులుబహుళధూమాంధకారితేషు చండికాగృహేషు ధవళాంబరా శుచిమూర్తి రుపోషితా హరితకుశోపచ్ఛన్నేషు [3]భూతలశయనేషు సుష్వాప. పుణ్యసలిలపూరితై ర్వివిధకుసుమఫలోపేతైః క్షీరతరుపల్లవలాంఛనైః సర్వరత్నగర్భైః శాతకుంభకుంభైః గోకులేషు వృద్ధగోపవనితాకృతమంగ[4]ళానాం లక్షణసంపన్నానాం గవా మధః సస్నౌ ప్రతిదివస ముత్థా యోత్థాయ సర్వరత్నోపేతాని హైమాని తిలపాత్రాణి బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ. మహానరేంద్రలిఖితమండలమధ్యవర్తినీ వివిధబలిదానానందితదిగ్దేవతాని బహుళచతుర్దశీనిశాసు చతుష్పథేషు స్నానమంగళాని భేజే. సిద్ధాయతనాని కృతవివిధదైవతోపయాచితకాని సిషేవే. దర్శిత[5]ప్రత్యాదేశాని సన్నిధానమాతృభవనాని జగామ. ప్రసిద్ధేషు నాగకులహ్రదేషు మమజ్జ. అశ్వత్థప్రభృతీ నుపపాదితపూజా న్మహావనస్పతీన్ కృతప్రదక్షిణా వవందే. డోలాయమానమణివలయేనపాణియుగళేన కృతస్నానా స్వయ మఖండితశాలిసిత[6]సిక్థకుసుమసంపాదితం రజతపాత్రపరిగృహీతం వాయసేభ్యో దధ్యోదనబలి మదాత్. అపరిమితకుసుమధూపవిలేపాపూపఫలపాయసలాజకలితా మహరహః జ్యేష్ఠాదేవీసపర్యా మాత

1 మన్వతిష్ఠత్. 2 గర్భతృష్ణయా తత్తత్సర్వం. 3 ముసలశయనేషు. 4 ళాలక్షణ. 5 ప్రత్యయాని. 6 సిక్థసంపాదితం.

తాన. స్వయ ముపాహితపిండపాత్రా భక్తిప్రవణేన మనసా సిద్ధాదేశా న్నగ్నక్షపణకాన్ పప్రచ్ఛ. విప్రశ్నికాదేశవచనాని బహు మేనే. నిమిత్తజ్ఞా నుపచచార. శకునజ్ఞానవిదా మాదర మదర్శయత్. అనేకవృద్ధపరంపరాసమాగతాని రహస్యాన్యజ్ఞో చకార దర్శనాగతద్విజగణా నాత్మజదర్శనోత్సుకా వేదశ్రుతీ రకారయత్. అనవరతవాచ్యమానాః పుణ్యకథాః శుశ్రావ [1]రక్షాప్రతిసరోపేతాన్యోషధీసూత్రాణి బబంధ. పరిజనోఽపి చాస్యాః సతత ముపశ్రుత్యై నిర్జగామ. తన్నిమిత్తాని చ జగ్రాహ. శివాభ్యో నిశి మాంసబలిపిండ మనుదినం సముత్ససర్జ. స్వప్నదర్శనాశ్చర్యాణ్యాచార్యాణా మాచచక్షే. చత్వరేషు శివబలి ముపజహార.

ఏవం గచ్ఛతి కాలే కదా చిద్రాజా క్షీణభూయిష్ఠాయాం రజన్యా మల్పావశేషపాండుతారకే జరత్పారావతపక్షధూసరే నభసి స్వప్నే సౌధశిఖరస్థితాయా విలాసవత్యాః కరిణ్యా ఇవ బిసవలయ మాననే సకలకలాపరిపూర్ణమండలం శశినం ప్రవిశంత మద్రాక్షీత్. ప్రబుద్ధశ్చోత్థాయ హర్షవికాసస్మితతరేణ చక్షుషా ధవలీకృతవాసభవన స్తస్మిన్నేవ క్షణే [2]సబహుమానం శుకనాస మాహూయ తం స్వప్న మకథయత్. సముపజాతహర్ష స్తు స తం ప్రత్యువాచ. 'దేవ! సంపన్నాః సుచిరా దస్మాకం ప్రజానాం చ మనోరథాః, కతిపయై రేవాహోభి రసంశయ మనుభవిష్యతి స్వామీ సుతముఖకమలావలోకనసుఖం, అద్య ఖలు మయాఽపి నిశి స్వప్నే ధౌతధవళవాససా ప్రశాంతమూర్తినా దివ్యాకృతినా ద్విజేన వికచచంద్రకలావదాతదళశతం ఆలోలకేసరసహస్రజటిలం మకరందబిందుసందోహవర్షి పుండరీక ముత్సంగే దేవ్యా మనోరమాయా నిహితం దృష్టం, ఆవేదయంతి హి ప్రత్యాసన్న మానంద మగ్ర[3]జాతాని శుభాని నిమిత్తాని. కిం వాఽన్యత్ప్రియతరంపరమానందకారణ మతో [4]విద్యతే. అవితథఫలా హి ప్రాయో నిశావసానసమయే దృష్టా భవంతి స్వప్నాః. సర్వథా న చిరేణైవ మాంధాతార మివ ధారేయం సర్వరాజర్షీణాం భువనానందహేతు మాత్మజం జనయిష్యతి

1 గోరోచనాలిఖిత భూర్జపత్త్రగర్భా మంత్రకరండకానువాహా. 2 సమాహూయ శుకనాసాయ తం. 3 పాతీని. 4 భవిష్యతి.

దేవి. శరత్కాలమలినీవ త్వామభినవకమలోద్గమేన గంధగజ మాహ్లాదయిష్యతి. దేవంయే నేయందిగ్గజమదలేఖేవావిచ్ఛిన్నసంతానా క్షితిభారధారణోచితా భవిష్యతి కులసంతతిః స్వామిన'ఇ త్యేవ మభిదధానమేవ తం కరేణ గృహీత్వా నరేంద్రః ప్రవిశ్యాభ్యంతర ముభాభ్యామపి తాభ్యాం స్వప్నాభ్యాం విలాసవతీ మానందయాంచకార.

కతిపయదివసాపగమే చ దేవతాప్రసాదాత్ సరసీ మివ ప్రతిమా శశీ గర్భో వివేశ విలాసవతీం. యేన చ నందనవనరాజి రివ పారిజాతేన మధుసూదనవక్షఃస్థ లీవ కౌస్తుభమణినా సుతరా మరాజత దేవీ. దర్పణశ్రీరివ చ గర్భచ్ఛలేన సంక్రాంత మవనిపాలప్రతిబింబ మువాహ సా. శనైశ్శనైశ్చ ప్రతిదివస ముపచీయమానగర్భనిర్భరా పరిపీతసాగరసలిలభరమంథ రేవ మేఘమాలా మందమందం సంచచార. ముహుర్ముహు రనుబద్ధజృంభిక మాజిహ్మితలోచనం సాలసం నిశశ్వాస. తథావస్థాం చ తా [1]మనభినందితపానభోజనాం ప్రావృష మివ శ్యామాయమానపయోధరముఖీం కేతకీ మివ గర్భపాండురా మాలోక్యేంగితకుశలః పరిజనో విజ్ఞాతవాన్.

అథ తస్యాః సర్వపరిజనప్రధానభూతా సదా రాజకులసంవాసచతురా సర్వదా చ రాజసన్నికర్షప్రగల్భా సర్వమంగళకుశలా కులవర్ధనా నామమహత్తరికా ప్రశస్తే దివసే ప్రదోషవేళాయా మభ్యంతరాస్థానమండపగతం గంధతైలాభిషేకజ్వలితదీపికాసహస్రపరివృతం ఉడునికరమధ్యవర్తిన మివ పౌర్ణమాసీశశినం ఉరగరాజఫణామణిసహస్రాంతరాళస్థిత మివ నారాయణం మూర్ధాభిషిక్తైః ప్రధాననరేంద్రైః పరిమితైః పరివృతం అనతిదూరావస్థితపరిజనం, అనంతర ముత్తుంగవేత్రాసనోపవిష్టేన ధౌతధవళాంబరపరిధానేన నాత్యుల్బణవేషేణ జలనిధినేవాగాధగాంభీర్యేణ సముపారూఢవిస్రంభనిర్భరా స్తా స్తాః కథాః శుకనాసేన సహకుర్వాణం భూమిపాల ముపసృత్య రహః కర్ణమూలే విదితం విలాసవతీగర్భవృత్తాంతమకార్షీత్.

1 మహారహః స్స్వయ మనేకరసవాంఛితపాన,

తేన తు తస్యా వచనే నాశ్రుతపూర్వేణాసంభావ్యే నామృతరసే నేవ సిక్తసర్వాంగస్య సద్యః ప్రకటరోమాంకురనికరకంటకితతనోరానందరసేన విహ్వలీక్రియమాణస్య స్మితవికసితకపోలమూలస్య పరిపూరితహృదయాతిరిక్తహర్ష మివ దశనాంశువితానచ్ఛలేన వికిరతో రాజ్ఞః శుకనాసముఖే లోలతారక మానందజలబిందుక్లిన్నపక్ష్మమాలం తత్క్షణం పపాత చక్షుః. అనాలోకితపూర్వం తు తం హర్షప్రకర్ష మభిసంవీక్ష్య భూపతేః కులవర్ధనాం చ స్మితవికసితముఖీ మాగతాం దృష్ట్వా తస్య చార్థస్య సతతం మనసి వర్తమానత్వా దవిదితవృత్తాంతోఽపి తత్కాలోచిత మపర మతిమహతో హర్షస్య కారణ మపశ్యన్ శుకనాసః స్వయ ముత్ప్రేక్ష్య సముత్సర్పితాసనః సమీపతర ముపసృత్య నాతిప్రకాశ మాబభాషే. 'దేవ! కి మస్తి కించి త్తస్మిన్ స్వప్నదర్శనే సత్యం, ఉత్ఫుల్లలోచనా హి కులవర్ధనా దృశ్యతే, దేవస్యాపీదం ప్రియవచనశ్రవణకుతూహలా దివ శ్రవణమూల ముపసర్పదుపరచయ దివ నీలకువలయకర్ణపూరశోభా మానందజలపరిప్లుతం తరళతారకం వికస దావేదయతి మహా త్ప్రీహర్షకారణ మీక్షణయుగళమ్, ఉపారూఢమహోత్సవశ్రవణకుతూహల ముత్సుకం క్లామ్యతి మే మనః, తదావేదయతు దేవః కిమిదమ్,' ఇత్యుక్తవతి తస్మిన్ రాజా విహస్యాబ్రవీత్. 'యది సత్య మనయా యథా కథితం తథా సర్వ మవితథం స్వప్నదర్శనం, అహం తు న శ్రద్దధే, కుతోఽస్మాక మియతీ భాగ్యసంపత్, అభాజనం హి వయ మీదృశానాం ప్రియవచనశ్రవణానామ్,అవితథవాదినీ మప్యహంకులవర్ధనాంఏవంవిధానాం కల్యాణానా మసంభావిత మాత్మానం మన్యమానో విపరీతా మివాద్య పశ్యామి, తదుత్తిష్ఠ స్వయ మేవ గత్వా కిమత్ర సత్య మితి దేవీం దృష్ట్వా జ్ఞాస్యామి.' ఇత్యభిధాయ విసృజ్య సకలనరేంద్రలోకం ఉన్ముచ్య స్వాంగేభ్యో భూషణాని కులవర్ధనాయై దత్త్వా తయా చ దత్తప్రసాదానంతర మవనితలాశ్లిష్టలలాటలేఖయా శిరఃప్రణామే నాభ్యర్చితః సహ శుకనాసే నోత్థాయ హర్షవిశేషనిర్భరేణ త్వర్యమాణో మనసా పవనచలితనీలకువలయదళలీలావిడంబకేన దక్షిణేనాక్ష్ణా పరిస్ఫురతాఽభినంద్యమానగమన స్తత్కాలసేవాసముచితేన విరళేన పరిజనే నాను

గమ్యమానః పుర స్సంసర్పిణీనా మనిలలోలస్థూలశిఖానాం ప్రదీపికానా మాలోకేన సముత్సార్యమాణకక్ష్యాన్తరతిమిర [1]మన్తర్గపుర మయాసీత్.

తత్ర చ సుకృతరక్షాసంవిధానేనవసుధానులేపనధవళితే ప్రజ్వలితమంగళప్రదీపే పూర్ణకలశాధిష్ఠితద్వారపక్షకే ప్రత్యగ్రలిఖితమంగల్యాలేఖ్యోజ్జ్వలభిత్తిభాగమనోహారిణి సముపరచితసిత[2]వితానపర్యన్తావబద్ధముక్తాగుణేమణిప్రదీపప్రహతతిమిరే వాసభవనే భూతిలిఖితపత్రలతాకృతరక్షాపరిక్షేపం శయనశిరోభాగవిన్యస్తరత్నధవళనిద్రామంగళకలశమ్ ఆబద్ధవివిధౌషధిమూల [3]మంత్రమ్ అవస్థాపితరక్షాశక్తి వలయమ్ ఇత స్తతో విప్రకీర్ణగౌరసర్షపమ్ అవలంబితబాలయోక్త్రగ్రథిత[4]లోహితపిప్పలపత్రమ్ ఆసక్తహరితారిష్టపల్లవం ఉత్తుంగపాదపీఠప్రతిష్ఠితం ఇందుదీధితిధవళప్రచ్ఛదపటం అచలరాజశిలాతలవిశాలం గర్భోచితంశయనతల మధిశయానాం కనకపాత్రపరిగృహీతైరవిచ్ఛిన్నవిరళావస్థితదధిలవైఃజలతరంగతరళసితశాలిసిక్థనికరైః అగ్రథితకుసుమాంజలిసనాథైఃపూర్ణభాజనైఃఅఖండితాననమత్స్యపటలైశ్చ ప్రత్యగ్రపిశితపిండమిశ్రైః అవిచ్ఛిన్నసలిలధారాగమ్యమానమార్గైః పటలకప్రజ్వలితైశ్చ శీతలప్రదీపైః గోరోచనామిశ్రగౌరసర్షపైశ్చ సలిలాంజలిభి శ్చ ఆచారకుశలేనాంతఃపురజరతీజనేనక్రియమాణావతారణకమంగళాంధవళాంబరవివిక్తవేషేణ ప్రముదితేన ప్రస్తుతమంగళప్రాయాలాపేన పరిజనేనోపాస్యమానాం ఉపారూఢగర్భతయాఽంతర్గతకుశైలామివక్షితిం సలిలనిమగ్నైరావతా మివ మందాకినీం గుహాగతసింహా మివ గిరిరాజమేఖలాం జలధరపటలాంతరితదినకరా మివ దివసశ్రియం ఉదయగిరితిరోహితశశిమండలా మివ విభావరీమ్ అభ్యర్ణబ్రహ్మకమలవినిర్గమామివ నారాయణనాభిం ఆసన్నాగస్త్యోదయా మివ దక్షిణాశాం ఫేనావృతామృతకలశా మివ క్షీరోదవేలాం గోరోచనాచిత్రితదశ మనుపహాత మతిధవళం దుకూలయుగళం వసానాం విలాసవతీం దదర్శ. ససంభ్రమపరిజనప్రసారితకరతలావలంబనావష్టంభేన వామజానువిన్యస్తహస్తపల్ల

1 సంహతి రంతః. 2 వితానేవితాన. 3 యంత్రం. 4 లోలపిప్ప.

వాం ప్రచలితభూషణమణిరవముఖర ముత్తిష్ఠంతీం విలాసవతీ 'మలమలమత్యాదరేణ, దేవి! నోత్థాతవ్య' మిత్యభిధాయ సహ తయా తస్మిన్నేవ శయనీయే పార్థివ స్సముపావిశత్. ప్రమృష్టచామీకరచారుపదే ధవళోపచ్ఛదే చాసన్నే శయనాంతరే శుకనాసోఽపి న్యసీదత్.

అథ తాముపారూఢగర్భా మాలోక్య హర్ష భరమన్థరేణమనసా ప్రస్తుతపరిహాసో రాజా 'దేవి శుకనాసః పృచ్ఛతి:—య దాహ కులవర్ధనా కి మపి తత్కిం తథైవ' ఇత్యువాచ. అ థాత్యర్థ స్మితచ్ఛురితకపోలాధరలోచనా లజ్జయా దశనాంశుజాలకవ్యాజే నాంశుకే నేవ ముఖమాచ్ఛాదయంతీ విలాసవతీ తత్క్షణ మధోముఖీ తస్థౌ. పునః పున శ్చాను[1]రుధ్యమానా 'కిం నామ మా మతిమాత్రం త్రపాపరవశాం కరోషి. నాహం కించ దపి వేద్మి' ఇత్యభిదధానా సా తిర్యగ్వలితతారకేణ చక్షుషా అవనతముఖీ రాజానం సాభ్యసూయ మి వాపశ్యత్. అపరిస్ఫుటహాసజ్యోత్స్నావిశదేన ముఖశశినా భూభుజాం పతి రేనాం భూయో బభాషే. 'సుతను! యది మదీయేన వచసా తవ త్రపా వితన్యతే తదయమహం స్థితో నిభృతం, అస్య తు కిం ప్రతివిధాస్యసి విఘటమానదళకోశవిశద చంపకద్యుతేః సవర్ణతయా పరిమళానుమీయమానకుంకుమాంగరాగస్య పాండురతా మాపద్యమానస్య వర్ణస్య, అనయోశ్చ గర్భసంభవామృతావసేకనిర్వాప్యమానహృదయశోకానలప్రభవం ధూమ మితి వమతోః గృహీతనీలోత్పలయో రివ చక్రవాకయోః తమాలపల్లవలాంఛితముఖయో రివ కనకకలశయోః సకృదివాలిఖితకృష్ణాగరుపంకపత్రలతయోః శ్యామాయమానచూచుకయోః పయోధరయోః,అస్యచ ప్రతిదిన మతిగాఢతా మాపద్యమానేన కాంచీకలాపేన దూయమానస్య నశ్యత్త్రివలిలేఖావలయస్య క్రశిమానముజ్ఝితో మధ్యభాగస్య.' ఇ త్యేవం బ్రువాణ మవనిపాల మంతర్ముఖవినిగూఢహాసశ్శుకనాసః 'దేవ! కిమాయాసయసి దేవీం, ఇయ మనయా కథయాఽపిలజ్జతే,త్యజకులవర్ధనాకథితవార్తాసంబద్ధమాలాప' మిత్యబ్రవీత్.ఏవంవిధాభిశ్చ నర్మప్రాయాభిః కథాభి స్సుచిరం స్థిత్వా శుకనాస

1 బధ్యమాన.

స్వభవన మయాసీత్. నరేంద్రోఽపి తస్మిన్నేవ వాసగృహే తయా సహ తాం నిశా మత్యవాహయత్.

తతః క్రమేణ యథాసమీహితగర్భదోహదసంపాదనప్రముదితా పూర్ణే ప్రసవసమయే పుణ్యేఽహని అనవరతగళన్నాడికాకలితకాలకలై ర్బహి రాగృహీతచ్ఛాయై ర్గణకై ర్గృహీతే లగ్నే ప్రశస్తాయాం వేలాయా మిరమ్మద మివ జలధరమాలా సకలలోకహృదయానందకారిణం విలాసవతీ సుత మసూత. తస్మిన్ జాతే సరభస మితస్తతః ప్రధావితస్య పరిజనస్య చరణశతసంక్షోభచలితక్షితితలో భూపాలాభిముఖప్రసృతస్ఖలద్గతివికలకంచుకిసహస్రో జనసమ్మర్దనిష్పిష్యమాణపతితకుబ్జవామనకిరాతగణో విస్ఫార్యమాణాంతఃపురజనాభరణఝంకారమనోహరః పూర్ణపాత్రాహరణవి[1]లుఠ్యమానవసనభూషణస్సంక్షోభితనగరో రాజకులే [2]దృష్టివృద్ధిసంభ్రమోఽతిమహా నభూత్. అనంతరం చ మందరమథ్యమానజలనిధిఘోషగంభీరదుందుభిధ్వానపురస్సరేణ ప్రహతమృదుమృదంగశంఖకాహళానకనివహనినాదనిర్భరేణ మంగళపటహపటురవసంవర్ధితే నానేకజనసహస్రకలకలబహులేన త్రిభువనమాపూరయతా ఉత్సవకోలాహలేన ససామంతాః సాంతఃపురాః సప్రకృతయః [3]సబాలవృద్ధాః ననృతు రాగోపాల మున్మత్తా ఇవ హర్షనిర్భరాః ప్రజాః ప్రతిక్షణ మవర్ధత చంద్రోదయే నేవ జలనిధిః కలశముఖరో రాజసూనో ర్జన్మనా మహోత్సవః.

పార్థివ స్తు తనయాననదర్శనోత్సవహ్లాదయోఽపి దివసవశేన మౌహూర్తికగణోపదిష్టే ప్రశస్తే ముహూర్తే నివారితనిఖిలపరిజనశ్శుకనాసద్వితీయో మణిమయమంగళకలశయుగళాశూన్యేన ఆసక్తబహుపుత్రికాలంకృతేన వివిధవనపల్లవనివహనిరంతరనిచితేన సన్నిహితకనకమయహలముసలయుగేన [4]విరళగ్రథితసితకుసుమమిశ్రదూర్వాప్రవాళమాలాలంకృతేన ఆలంబితావిరళవ్యాఘ్రచర్మణా వందనమాలాంతరాళఘటితఘంటాగణేన ద్వారదేశేన విరాజమానం ఉభయతశ్చ

1 లుంప్య. 2 దిష్టి. 3 సరాజలోకాః, సవేశ్యాయువతయః. 4 వికల.

ద్వారపక్షకయోః మర్యాదానిపుణేన గోమయమయీభి రుత్తానవినిహితవరాటకప్రకరదంతురాభిరంతరాబద్ధవివిధవర్ణ రాగరుచిర[1]కార్పాసకుసుమలేశలాంఛితాభిః కుసుంభకేసరలవాశ్లేషలోహితాభి ర్లేఖాభి రాలిఖితస్వస్తికభక్తిజాల ముపరచయతా హరిద్రాద్రవవిచ్ఛురణపరిపింజరాంబరధారిణీం భగవతీం షష్ఠీదేవీం కుర్వతా వికచపక్షపుటవికటశిఖండిపృష్ఠమండలాధిరూఢ మాలోలలోహితపటఘటితపతాక ముల్లసితశక్తిదండ[2]ప్రచండ కార్తికేయం సంఘట్టయతా విన్యస్తాలక్తకపటలపాటలమధ్యభాగౌ సూర్యాచంద్రమసా వాబధ్నతా కుంకుమపంకపింజరీకృతా మూర్ధ్వప్రోతకనకమయయవనికరకంటకితా మవిరళలగ్న గౌరసిద్ధార్థకప్రకరతయా కాంచనరసఖచితా మివ మృణ్మయగుటికాకదంబమాలాం విన్యస్యతా చ చందనజలధవళితేషు భిత్తిశిఖరభాగేషు పంచరాగవిచిత్రచేలచీరకలాపచిహ్నంఆపీతపిష్టాతకపంకాంకితాంవర్ధమానకపరంపరాం అన్యాని చ ప్రసవగృహమండనమంగళాని సంపాదయతా పురంధ్రీవర్గేణ సమధిష్ఠితం ఉపద్వార[3]సంయుతవివిధగంధకుసుమమాలాలంకృతజరచ్ఛాగంఅఖిలవ్రీహిమధ్యావస్థాపితార్యవృద్ధాధ్యాసితశయనశిరోభాగం అనవరతదహ్యమానాజ్యమిశ్రభుజగ[4]నిర్మోగమేషవిషాణక్షోదం అనలప్లుష్యమాణారిష్టతరుపల్లవోల్లసితరక్షాధూమగంధం అధ్యయనముఖరద్విజగణవిప్రకీర్యమాణశాంత్యుదకలవం అభినవలిఖితమాతృపటపూజావ్యగ్రధాత్రీజనం అనేకవృద్ధాంగనారబ్ధసూతికామంగళగీతికామనోహారం ఉపపాద్యమానస్వస్త్యయనం క్రియమాణశిశురక్షాబలివిధానం ఆబధ్యమానధవళకుసుమదామశతం అవిచ్ఛిన్నపఠ్యమాననారాయణనామసహస్రం అమలహాటకయష్టిప్రతిష్ఠాపితై రంతశ్శుభశతానీవ నిశ్చలశిఖై ర్ధ్యాయద్భి ర్మంగళప్రదీపై రుద్భాసితం ఉత్ఖాతాసిలతాసనాథపాణిభి స్సర్వతో రక్షాపురుషైః పరివృతం సూతికాగృహ మపశ్యత్. అంభః పావకంచ స్పృష్ట్వా వివేశ.

ప్రవిశ్య చ ప్రసవపరిక్షామపాండుమూర్తే రుత్సంగగతం విలాసవత్యాః స్వప్రభాసముదయోపహతగర్భగృహప్రదీపప్రభం,అపరిత్యక్త

1 కూర్పాస; క. 2 ప్రచండం. 3 సంయత. 4 నిర్మోక.

గర్భరాగత్వా దుదయగిరిపాటలమండల మివ సవితారం, అపరసంధ్యాలోహితబింబమివ చంద్రమసం,అనుపజాతకాఠిన్య మివ కల్పతరుపల్లవం, ఉత్ఫుల్లమివ రక్తారవిందరాశిం,అవనిదర్శనావతీర్ణ మివ లోహితాంగం, విద్రుమకిసలయదళై రివ బాలాతపచ్ఛేదై రివ పద్మరాగరశ్మిభిరివ విరచితావయవం,అనభివ్యక్తముఖపంచకమివ మహాసేనం, సురవనితాకరతలపరిభ్రష్ట మి వామరపతికుమారం,ఉత్తప్తకల్యాణకార్తస్వరభాస్వరయా స్వదేహప్రభయాపూరయంత మివ వాసభవనం,ఉద్భాసమానై స్సహజభూషణై రివమహాపురుషలక్షణై రుపేతమ్, ఆగామికాలపాలనప్రవృత్తయేవ శ్రియా సమాలింగితం,ఆహ్లాదహేతు మాత్మజందదర్శకించసరాజా విగతనిమేషనిశ్చలపక్ష్మణా చ ముహుర్ముహుః ప్రమృష్టసంఘట్టితానందబాష్పపటలప్లుతతారకేణ దూరవిస్ఫారితేన స్నిగ్ధేన చక్షుషా పిబన్నివాలప న్నివ స్పృశన్నివ మనోరథసహస్ర[1]ప్రాప్తదర్శనం సస్పృహమీక్షమాణ స్తనయాననం ముముదే. స కృతకృత్యం చాత్మానం మేనే. తదానీం సమృద్ధమనోరథ శ్శుకనాసస్తు శనై రంగప్రత్యంగా న్యస్య నిరూపయన్ ప్రీతివిస్తారితలోచనో భూమిపాల మవాదీత్ 'దేవ! పశ్య పశ్యాస్య కుమారస్య గర్భసంపీడనవశా దపరిస్ఫుటావయవశోభస్యాపి మాహాత్మ్య మావిర్భావయంతి చక్రవర్తిచిహ్నాని, తథా హ్యస్య సంధ్యాంశురక్తబాలశశికలాకారే లలాటపట్టే నవనళిననాళభంగతంతుత న్వీయ మూర్ణా పరిస్ఫురతి, ఏతద్వికచపుండరీకధవళం కర్ణాంతాయతం ముహుర్ముహు రున్మిషితై ర్ధవళయ తీవ వాసభవనం అరాళపక్ష్మలోచనయుగళం విజృంభమాణకమలకోశపరిమళమనోహర మియ మస్య సహజ మాననామోద మాజిఘ్రతీవ దూరాయతా కనకలేఖేవనాసికా, రక్తోత్పల[2]వికార ముద్వహ తీవ చాస్యాధర[3]కమ్, రక్తోత్పలకలికాలోహితతలౌ భగవతో విష్టరశ్రవస ఇవ శంఖచక్రచిహ్నౌ ప్రశస్తలేఖాలాంఛితౌ కరౌ, అభినవకల్పతరుపల్లవకోమలం లేఖామత్స్యధ్వజరథతురగాతపత్రకమలై రలంకృతం అనేకనరేంద్రసహాస్రచూడామణిచక్రచుంబనోచితం చరణయుగళం, ఏష చ దుందుభే రి

1 ప్రదర్శనం. 2 కలికాకార, 3 రుచకమ్.

వాతిగంభీరస్వరయోగో౽స్య రుదత శ్శ్రూయతే.' ఇ త్యేవం కథయ త్యేవ తస్మి న్నసంభ్రమాపస్య[1]తే రాజలోకేన ద్వారి స్థితేన ద త్తమార్గ స్త్వరితగతి రాగత్య ప్రహర్షోదయపులకితతనుః స్ఫారీభవల్లోచనో మంగళకనామా ప్రహృష్టవదనః పురుషః పాదయోః ప్రణమ్య రాజానం వ్యజిజ్ఞపత్:—'దేవ! దిష్ట్యా వర్ధసే, ప్రతిహతా స్తే శత్రవః, చిరం జీవ, జయపృథివీం, త్వత్ప్రసాదా దత్ర భవతః శుకనాస స్యాపి జ్యేష్ఠాయాం బ్రాహ్మణ్యాం మనోరమాభిధానాయాం రామ ఇవ రేణుకాయాం తనయో జాతః, శ్రుత్వా దేవః ప్రమాణ' మితి

అథ నృపతి రమృతవృష్టిప్రతిమ మాకర్ణ్య తద్వచనం ప్రీతివిస్ఫారితాక్షః ప్రత్యవదత్:—'అహో! కల్యాణపరంపరా, సత్యో౽యంజనప్రవాదో౽య ద్విపద్విపదం సంప త్సంపద మనుబధ్నా తీతి,సర్వథా సమానసుఖదుఃఖతాం దర్శయతా విధినా౽పి భవతేవ వయ మనువ ర్తితాః' ఇత్యభిధాయ ప్రీతివికసితముఖ స్సరభసమాలింగ్యవిహాస్య మేవ శుకనాసస్యోత్తరీయం పూర్ణపాత్రం జహార. తస్మై చ రాజా ప్రీతమనాః ప్రియవచనశ్రవణానురూపం పురుషాయాపరిమితం పారితోషిక మాదిదేశ. ఉత్థాయ చ తత్రైవ తేన చరణ[2]విఘట్టనక్వణితనూపురసహస్రముఖరితదిగంతరేణ సరభసోత్క్షేప[3]వలితమణివలయావలివాచాలితభుజలతేన ఊర్ధ్వీకృతై రుత్తానతలైః కరపుటై రనిలలుణ్ఠితామాకాశకమలినీ మివ దర్శయతా పర్య స్తమృదితకర్ణపల్లవేన పరస్పరాంగదకోటిసంఘట్టదష్టపాటితో త్తరీయాంశుకేన శ్రమజలధౌతాంగరాగరంజిత [4]చీనవాససా కించి దవశిష్టతమాలపత్రేణ విలసద్వారవిలాసినీహాసినై రున్నిద్రకై రవవనానుకారం ప్రథయతా సరభసవల్గనస్థలల్లోలహారలతాస్ఫాలితకుచస్థలేన సిందూరతిలకలులితాలకలేఖేన వి ప్రకీర్ణపిష్టాతకపాంసుపుంజపింజరితకేశపాశేన [5]ప్రనృత్యవికలమూకకుబ్జకిరాతవామనబధిరజనపురస్సరేణ ఉత్తరీయాంశుకగ్రీవాబద్ధావకృష్టవిలంబితజరత్కంచుకికదంబకేన వీణావేణుమురజకాంస్యతాలలయానుగతేన కలమధుర ముద్గాయతా హర్ష నిర్భరతయా మ త్తేనో న్మత్తే నేవ

1 తేన. 2 విఘట్టన. 3 చలిత. 4 నవీనచీర. 5 ప్రనృత్తకల.

గ్రహాగృహీతేనేవ వ్యపగతవాచ్యావాచ్యవివేకేన నృత్తగీతక్రీడాప్రసక్తేనాంతఃపురికాజనేన ప్రచలమణికుండలాహతకపోలభిత్తినా చ విఘూర్ణమానకర్ణోత్పలేనాధోగళితవిలోలశేఖరేణ దోలాయమానస్తనతటకుసుమమాలేన నిర్దయప్రహతభేరీమృదంగమర్దలపటహానినాదానుగతకాహళీశంఖరవజనితరభసేన చరణసన్నిపాతై ర్ద్విదారయతేవ వసుధాం రాజపరిజనేన ప్రవృత్తనృత్యేన చ చారణగణేన వివిధముఖవాద్యకోలాహలేన పతతా [1]వల్గతా చానుగమ్యమాన శ్శుకనాసభవనం గత్వా రాజా ద్విగుణతర ముత్సవ మకారయత్.

అతిక్రాంతే చ షష్ఠీజాగరే ప్రాప్తే దశమేఽహని పుణ్యే ముహూర్తే గా స్సువర్ణం చ కోటిశో బ్రాహ్మణసాత్కృత్వా మాతు రస్య యథా పరిపూర్ణమండల శ్చంద్రః స్వప్నే ముఖకమల మావిశ న్దృష్ట ఇతి స్వప్నానురూప మేవ రాజా సూనో శ్చంద్రాపీడ ఇతి నామ చకార. అపరేద్యు శ్శుకనాసోఽపి కృత్వా బ్రాహ్మణోచితా స్సకలాః క్రియా రాజానుమత మాత్మజస్య విప్రజనోచితం వైశంపాయన ఇతి నామ చక్రే. క్రమేణ కృతచూడాకరణాదిబాలక్రియాకలాపస్య శైశవమతిచక్రామ చంద్రాపీడస్య.

తారాపీడః క్రీడావ్యాసంగవిఘాతార్థం బహి ర్నగరా దను శిప్రమర్ధక్రోశమాత్రాయాం అతిమహతా తుహినగిరిశిఖరానుకారిణా సుధాధవళేన ప్రాకారమండలేన పరివృతం అనుప్రాకార మాహితేన మహతా పరిఖావలయేన పరివేష్టితం అతిదృఢకవాటసంపుటం ఉద్ఘాటితైకద్వారప్రవేశం ఏకాంతోపరచితతురగవాహ్యాళీవిభాగం అధః కల్పితవ్యాయామశాలం అమరాగారాకారం విద్యామందిర మకారయత్. సర్వవిద్యాచార్యాణాం చ సంగ్రహే యత్న మతిమహాంత మన్వతిష్ఠత్.

తత్రస్థం చ తం కేసరికిశోరక మివ పంజరగతం కృత్వా ప్రతిషిద్ధనిర్గమం ఆచార్యకులపుత్రప్రాయపరిజనపరివారం అపనీతాశేషశిశుజనక్రీడనవ్యాసంగం అనన్యమనసం అఖిలవిద్యోపాదానార్థ మాచార్యే

1 గాయతా చానుగమ్య.

భ్య శ్చంద్రాపీడం శోభనే దివసే వైశంపాయనద్వితీయ మర్పయాం బభూవ. ప్రతిదినం చోత్థాయోత్థాయ సహ విలాసవత్యా విరళపరిజన స్తత్రైవ గత్వైన మాలోకయామాస రాజా.

చంద్రాపీడో ఽప్యనన్యహృదయతయా తథా నియంత్రితో రాజ్ఞా అచిరేణైవ కాలేన యథాస్వ మాత్మకౌశలం ప్రకటయద్భిః పాత్రవశా దుపజాతోత్సాహై రాచార్యై రుపదిశ్యమానో సర్వా విద్యా జగ్రాహ. మణిదర్పణ ఇవాతినిర్మలే తస్మిన్ సంచక్రామ సకలః కలాకలాపః. తథాహి పదే వాక్యే ప్రమాణే ధర్మశాస్త్రే రాజనీతిషు వ్యాయామవిద్యాసు చాపచక్రచర్మకృపాణశక్తితోమరపరశుగదాప్రభృతిషు సర్వే ష్వాయుధవిశేషేషు రథచర్యాసు గజపృష్ఠేషు తురంగమేషు వీణావేణుమురజకాంస్యతాలదర్దురపుటప్రభృతిషు వాద్యేషు భరతాదిప్రణీతేషు నృత్యశాస్త్రేషు నారదీయప్రభృతిషు గాంధర్వవేదవిశేషేషు హస్తిశిక్షాయాం తురగవయోజ్ఞానే పురుషలక్షణేషు చిత్రకర్మణి[1]యంత్రచ్ఛేద్యే పుస్తకవ్యాపారే లేఖ్యకర్మణి సర్వాసు ద్యూతకలాసుగంధశాస్త్రేషు శకునిరుతజ్ఞానే గ్రహగణితే రత్నపరీక్షాసు దారుకర్మణి[2]దంతవ్యాపారేవాస్తువిద్యాసుఆయుర్వేదమంత్రప్రయోగే విషాపహరణే సురఙ్గోపభేదే తరణే లఙ్ఘనేప్లుతిషు ఆరోహణేరతితన్త్రేషు ఇన్ద్రజాలే కథాసు నాటకేష్వాఖ్యాయికాసు కావ్యేషు మహాభారతపురాణేతిహాసరామాయణేషు సర్వలిపిషు సర్వదేశభాషాసు సర్వసంజ్ఞాసుశిల్పేషు ఛన్దస్స్వన్యేష్వపి కలావిశేషేషుపరంకౌశలమవాప.

[3]సహజా శ్రమ మభ్యస్యతో వృకోదర స్యేవ శైశవఏవావిర్బభూవసర్వలోకవిస్మయజననీమహాప్రాణతా. యదృచ్ఛయాక్రీడతాఽప్యనేన కరతలాలంబితకర్ణపల్లవాపనతాంగాసింహకిశోరకక్రమాక్రాంతా ఇవ గజకలభకా శ్చలితు మపి న శేకుః ఏకైకేన కృపాణప్రహారేణాయం బాల ఏవ తాళతరూ న్మృణాళదండా నివ లులావ. సకలరాజన్యవంశవనదావానలస్య పరశురామస్యేవాస్య నారాచాః శిఖరిశిలాతలభిదోబభూవుః.దశపురుషసంవాహనయోగ్యేనచాయోదండేన

1 పత్రచ్ఛేద్యే. 2 గంధర్వ. 3 చాస్యాజన్మ మభ్యస్యతో.

శ్రమ మకరోత్. ఋతే చ మహాప్రాణతాయాః సర్వాభి రన్యాభిః కలాభి రనుచకార తం వైశంపాయనః. చంద్రాపీడస్యతు సకలకలాకలాపపరిచయబహుమానేన శుకనాసగౌరవేణ సహ పాంసుక్రీడనతయా సహ సంవృద్ధతయా చ సర్వవిస్రంభస్థానం ద్వితీయ మివ హృదయం వైశంపాయనః పరం మిత్ర మాసీత్. నిమేషమపి తేన వినా స్థాతు మేకాకీ న శశాక వైశంపాయనోఽపిత ముష్ణకర మివ వాసరోఽనుగచ్ఛన్ క్షణమపి విరహయాంచకార. ఏవం తస్య సర్వవిద్యాపరిచయమాచరతశ్చంద్రాపీడస్య త్రిభువనవిలోభనీయోఽమృతరస ఇవ సాగరస్య సకలలోకహృదయనయనానందజననశ్చంద్రోదయ ఇవ ప్రదోషస్య బహువిధరాగవికారభంగురః సురధనుఃకలాప ఇవ జలధరసమయస్య మకరధ్వజాయుధభూతః కుసుమప్రసవ ఇవ కల్పపాదపస్య అభినవాభివ్యజ్యమానరాగరమణీయః సూర్యోదయ ఇవ కమలవనస్యవివిధలాస్యవిలాసయోగ్యః కలాప ఇవ శిఖండినో యౌవనారంభః ప్రాదుర్భవన్ రమణీయస్యాఽపి ద్విగుణాం రమణీయతాం పుపోష. లబ్ధావసరో[1]ఽనుసేవక ఇవ నికటీబభూవాస్య మన్మథః. లక్ష్మ్యా సహ వితస్తార వక్షఃస్థలం. బంధుజనమనోరథైః స హాపూర్యతోరుదండద్వయం. అరిజనేన సహ తనిమానమభజత మధ్యభాగః. త్యాగేన సహ ప్రథిమానమవాప నితంబభాగః. ప్రతాపేన స హారురోహ రోమరాజిః. అహితకలత్రాలకలతాభిః సహ ప్రలంబతా ముపయయౌ భుజయుగళం. చరితేన సహ ధవళతా మభజత లోచనయుగళం. ఆజ్ఞయా సహ గురుః స్కంధభాగ[2]శిఖరదేశః. సత్వేన స హాస్య గంభీరతా మాజగామ హృదయం.

ఏవం చ క్రమేణ సమారూఢయౌవనారంభం పరిసమాప్తసకలకలావిజ్ఞాన మధీతాశేషవిద్యం చావగమ్యానుమోదిత మాచార్యైశ్చంద్రాపీడ మానేతుం రాజా బలాధికృతం బలాహకనామానం మహతా బహుతురగబలపదాతిపరివృత మతిప్రశస్తేఽహని ప్రాహిణోత్. స గత్వా విద్యాగృహం ద్వారస్థైః సమావేదితః ప్రవిశ్య క్షితి

1 నవసేవక. 2 భుజశిఖర.

తలావిలంబితచూడామణినా శిరసా ప్రణమ్య స్వభూమిసముచితే రాజసమీప ఇవ సవినయ మాసనే రాజపుత్రానుమతో న్యషీదత్. స్థిత్వా చ ముహూర్తమాత్రం వలాహక శ్చంద్రాపీడముపసృత్య దర్శితవినయో వ్యజిజ్ఞపత్ -'కుమార! మహారాజః సమాజ్ఞాపయతి - పూర్ణా నో మనోరథాః, అధీతాని శాస్త్రాణి, శిక్షితాః సకలాః కలాః, గతోఽసి సర్వాయుధవిద్యాసు పరాం ప్రతిష్ఠాం, అనుమతోఽసి నిర్గమాయ విద్యాగృహాత్ సర్వాచార్యైః, ఉపగృహీతశిక్షం గంధగజకుమారక మివ వారిబంధా ద్వినిర్గతం అధిగతసకలకలాకలాపకం పౌర్ణమాసీశశిన మి వోద్గతం పశ్యతు త్వాం జనః, ప్రజంతు సఫలతా మతిచిరదర్శనోత్కణ్ఠితాని లోకలోచనాని, దర్శనం ప్రతి తేసముత్సుకాన్యతీవ సర్వా ణ్యంతఃపురాణి, అయ మత్ర భవతో దశమో వత్సరో విద్యాగృహ మధివసతః, ప్రవిష్టోఽసి షష్ఠ మనుభవ న్వర్షం, ఏవం సంపిండితే [1]నాధునా షోడశేన ప్రవర్ధసే, త దద్యప్రభృతి నిర్గత్య దర్శనోత్సుకాభ్యో దత్త్వా దర్శన మఖిలాభ్యో మాతృభ్యః అభివాద్య చ గురూన్ అపగతనియంత్రణో యథాసుఖ మనుభవ రాజ్యసుఖాని నవయౌవనలలితాని చ, సమ్మానయ రాజలోకం, పూజయ ద్విజాతీన్, పరిపాలయ ప్రజాః, ఆనందయ బంధువర్గం, అయం చ తే త్రిభువనైకరత్న మనిలగరుడసమజవ ఇంద్రాయుధనామా తురంగమః ప్రేషితో మహారాజేన ద్వారి తిష్ఠతి, ఏష ఖలు దేవస్య పారసీకాధిపతినా త్రిభువనాశ్చర్యమివ కృత్వా జలనిధిజలా దుత్థిత మయోనిజ మిద మశ్వరత్న మాసాదితం మయా మహారాజాధిరోహణయోగ్య మితి సందిశ్య ప్రహితః, దృష్ట్వా నివేదితం చ లక్షణవిద్భిః, దేవ! యాన్యుచ్చైఃశ్రవసః శ్రూయంతే లక్షణాని తై రయ ముపేతో నైవంవిధో భూతో భావీ వా తురంగమ ఇతి, త దయ మనుగృహ్యతా మధిరోహణేన, ఇదం చ మూర్ధాభిషిక్తపార్థివకులప్రసూతానాం వినయోపపన్నానాం శూరాణా మభిరూపాణాం కలావతాం చ కులక్రమాగతానాం రాజపుత్రాణాం సహస్రం పరిచారార్థ మను ప్రేషితం తురంగమాధిరూఢం ద్వారిప్రణామలాలసం ప్రతిపాలయతి.

---

1 సాముసా.

ఇత్యభిధాయ విరతవచసి వలాహకే చంద్రాపీడః పితురాజ్ఞాం శిరసి కృత్వా నవజలధరధ్వానగంభీరయా గిరా 'ప్రవేశ్యతా మింద్రాయుధ' ఇతి నిర్జిగమిషు రాదిదేశ.

అథ వచనానంతరమేవ ప్రవేశిత ముభయతః ఖలీనకనకకటకా వలగ్నాభ్యాం పదేపదే కృతాకుంచనప్రయత్నాభ్యాం పురుషాభ్యా మవకృష్యమాణ మతిప్రమాణమూర్ధ్వకరపురుషప్రాప్యపృష్ఠభాగ మాపిబంత మివ సమ్ముఖాగత మఖిల మాకాశ మతినిష్ఠురేణ ముహుర్ముహుః ప్రకంపితోదరరంధ్రేణ హేషారవేణ పూరితభువనోదరవివరేణ నిర్భర్త్సయంతమివాశీకవేగదుర్విదగ్ధం గరుత్మంతమతిదూరోన్నమిత మతా ప్రతిక్షణ మతిదూర మున్నమతా చ జవనిరోధస్ఫురితరోషఘుర్ఘురాయమాణఘోరఘోణేన శిరోభాగేన నిజజవదర్పవశా దుల్లంఘనాయ మాకలయంత మివ త్రిభువన మసితపీతహరితపాటలాభి రాఖండలచాపాను[1] కారిణీభీ రేఖాభిః కల్మాషితశరీర మాస్తీర్ణకంబల మివ కుంజరకలభం కైలాసతటాఘాతధాతుధూళిపాటల మివ హరవృషభ మసురరుధిరపంకలేఖాలోహితసట మివ పార్వతీసింహం రంహస్సంఘటిత మివ మూర్తిమంత మనవరతపరిస్ఫురత్ప్రోథపుటోన్ముక్త[2]ఫూత్కారేణ జవాపీత మనిల మివ నాసికావివరేణోద్వమంత మంతఃస్థ సితేషు ఖర ఖలీనఖరశిఖరక్షోభజన్మనో లాలాజలభువః ఫేనపల్లవానుద్వధనివహాన పరిపీతామృతరసగండూషా నివోద్గిరంత మత్యాయతం నిర్మాంసతయా సముత్కీర్ణ మివ వదన ముద్వహంత మాననమండలనిహితకనకమణి సముద్గతై రంశుకలాపై రుపేతే నావసక్తరక్తచామరేణేవ నిశ్చలశిఖరేణ కర్ణయుగళేన విరాజమాన ముజ్జ్వలకనకశృంఖలారచితరశ్మికలాప కలితయా లాక్షాలోహితలంబలోలసటాసంతానయా జలనిధిసంచరణ లగ్నవిద్రుమపల్లవయేవ శిరోధరయోపశోభిత మతికుటిలకనకపత్త్ర లతాప్రతానభంగురేణ పదే పదే రణితరత్నమాలేన స్థూలముక్తాఫల ప్రాయేణ తారాగణేనేవ సంధ్యారాగారుణేనాశ్వాలంకారేణాలం కృతం అశ్వాలంకారనిహితమరకతరత్నప్రభాశ్యామాయమానదేహత

1 కారిణీభి శ్లక్ష్ణాభిః. 2 సూత్కారేణ.

యా గగనతలనిపతితదివసకరరథతురగశంకా మి వోపజనయంత మతితేజస్వితయా జవనిరోధరోషవశా త్ప్రతిరోమకూపా త్సముద్గతాని సాగరపరిచయలగ్నాని ముక్తాఫలా నీవ స్వేదజలలవజాలకాని వర్షంత మింద్రనీలమణిపాదపీఠానుకారిభి రంజనశిలాఘటితై రివ అనవరతపతనోత్పతనజనితవిషమఖరముఖరవైః పృథుభిః ఖురపుటై ర్జర్జరితవసుంధరై ర్ఖురజవాద్య మి వాభ్యస్యంత ముత్కీర్ణ మివ జంఘాసు విస్తారిత మివోరసి శ్లక్ష్ణీకృత మివ ముఖే ప్రసారిత మివ కంధరాయా ముల్లిఖిత మివ పార్శ్వయోః ద్విగుణీకృత మివ జఘనభాగే జవప్రతిపక్ష మివ గరుత్మతః త్రైలోక్యసంచరణసహాయ మివ మారుతస్య అంశావతారమివోచ్చైశ్శ్రవసః వేగసబ్రహ్మచారిణ మివ మనసః హరిచరణ మివ సకలవసుంధరోల్లంఘనక్షమం వరుణహంస మివ మానసప్రచారం మధుమాసదివస మివ వికాసితాశోకపాటలం వ్రతిన మివ భస్మసితపుండ్రకాంకితముఖం కమలవన మివ మధుపంకపింగకేసరం గ్రీష్మదివస మివ మహాయామ ముగ్రతేజసం చ భుజంగ మివ సదాగత్యభిముఖ ముదధిపులిన మివ శంఖమాలికాభరణం భీత మివ స్తబ్ధకర్ణం విద్యాధరరాజ్య మివ చక్రవర్తినరవాహనోచితం సూర్యోదయ మివ సకలభువనార్ఘార్హ మశ్వాతిశయ మింద్రాయుధ మద్రాక్షీత్.

దృష్ట్వా చ త మదృష్టపూర్వమమానుషలోకోచితాకార మఖిలత్రిభువనరాజ్యోచిత మశేషలక్షణోపపన్న మశ్వరూపాతిశయ మతిధీరప్రకృతే రపి చంద్రాపీడస్య పస్పర్శ విస్మయో హృదయం ఆసీ చ్చాస్య మనసి—'సరభసవివర్తనవలితవాసుకిభ్రమితమందరేణ మథ్నతా జలనిధిజల మిద మశ్వరత్న మనుద్ధరతా పూర్వం కిం నామ రత్న ముద్ధృతం సురాసురలోకేన, అనారోహతా చ మేరుశిలాతలవిశాల మస్య పృష్ఠమాఖండలేన కి మాసాదితం త్రైలోక్యరాజ్యఫలం, ఉచ్చైశ్శ్రవసావిస్మితహృదయో వంచితః ఖలు జలనిధినా శతమఖః, మన్యే చాఽహం భగవతో నారాయణస్య చక్షుర్గోచరతా మియతాఽపి కాలేన నాయ ముపగతః, యే నాద్యాపి గరుడారోహణవ్యసనితాం న పరి

త్యజతి, అహో! ఖలు అతిశయితత్రిదశరాజసమృద్ధి రియం తాతస్య రాజ్యలక్ష్మీః, యదేవంవిధాన్యపి సకలత్రిభువనదుర్లభాని రత్నాన్యుపకరణతా మాగచ్ఛంతి, అతితేజస్వితయా మహాప్రాణతయా చ సదైవతేవేఽయ మస్యాకృతిః, యత్సత్య మారోహణే శంకా మివ మే జనయతి, న హి సామాన్యవాజినా మమానుషలోకోచితాస్సకలత్రిభువనవిస్మయజనన్య ఈదృశ్యో భవం త్యాకృతయః, దైవతా న్యపి హి మునిశాపవశా దుజ్ఝితనిజశరీరకాణి శాపవచనబలోపనీతా న్యేతాని శరీరాంతరా ణ్యధ్యాసత ఏవ, శ్రూయతే హి - పురా [1]స్థూలశిరా నామ మహాతపా మునిరఖిలభువనలలామభూతా మప్సరసం రంభాభిధానాం శశాప, సా సురలోక మపహాయాశ్వహృదయే నివేశ్యాత్మాన మశ్వహృదయేఽతివిఖ్యాతా బడబా భూత్వా మృత్తికావత్యాం శతధన్వానం నామ రాజాన ముపసేవమానా మర్త్యలోకే మహాంతం కాల మువాస, అన్యే చ మహాత్మానో మునిజనశాపపరిపీతప్రభావా నానాకారా భూత్వా బభ్రము రిమం లోకం, అసంశయ మనేనాపి మహాత్మనా కేనాఽపి శాపభాజా భవితవ్యమ్, ఆవేదయ తీవ మదంతఃకరణ మస్య దివ్యతాం.'

ఇతి విచింతయన్నేవారురుక్షు రాసనా దుదతిష్ఠత్. మనసా చ తం తురంగమ ముపసృత్య 'మహాత్మన్నర్వన్! యోఽసి సోఽసి నమోఽస్తు తే సర్వథా మర్షణీయో య మారోహణాతిక్రమోఽస్మాక మపరిగతాని దైవతా న్యప్యనుచితపరిభవభాంజి భవంతి' ఇత్యామంత్రయాంబభూవ. విదితాభిప్రాయ ఇవ స త మింద్రాయుధ శ్చటులశిరః కేసరసటా[2]హతిఘూర్ణితతారకేణ తిర్యక్చక్షుషా విలోక్య ముహు ర్ముహు స్తాడయతా క్షితితల ముత్ఖాతధూళిధూసరితక్రోడరోమరాజినా దక్షిణఖురేణారోహణాయాహ్వాయన్నివస్ఫురితఘ్రాణవివరఘుర్ఘురధ్వనిమిశ్రం మధుర మపరుషహుంకారపరంపరానుబద్ధ మతిమనోహర హేషారవ మకరోత్. అథానేన మధురహేషితేన దత్తారోహణాభ్యనుజ్ఞ ఇవ ఇంద్రాయుధ మారురోహ చంద్రాపీడః. సమారుహ్య తం ప్రాదే

1 కిలస్థూల. 2 హత్యాఘూర్ణితాకేశరతారకేణ.

శమాత్ర మివ త్రైలోక్య మఖిలం మన్యమానో నిర్గత్య ప్రళయజలధరవిముక్తోపలాసారపరుషేణ జర్జరయతేవ రసాతల మతినిష్ఠురేణ ఖురపుటానాం రవేణ ఖురరజోనిరుద్ధఘ్రాణఘోరఘోషేణ చ హేషితేన బధిరీకృతసకలభువనవివరమశిశిరకిరణదీధితిపరామర్శస్ఫురితవిమలఫలకేన ఊర్ధ్వీకృతేన కుంతలతావనేనోన్నాలనీలోత్పలకలికావనగహనం సర ఇవగగనతల మలంకుర్వాణ ముద్దండమాయూరాతపత్రసహస్రాంధకారితాష్టదిఙ్ముఖతయా స్ఫురితశతమన్యుచాపకలాపకల్మాషమివజలధరబృంద ముద్వమత్ఫేనపుంజధవళితముఖతయా అనవరతవల్గనచటులతయా చ ప్రళయసాగరజలకల్లోలసంఘాత మివ సముద్గత మదృష్టపర్యంత మప్రమేయ మశ్వసైన్య మపశ్యత్. తచ్చ సాగరజల మివ చంద్రోదయేనేవ చంద్రాపీడనిర్గమేన సకల మేవ సంచచాలాశ్వీయం. అహమహమికయా చ ప్రణామలాలసాః సరభసాపనీతాతపత్రశూన్యశిరసః పరస్పరోత్పీడనకుపితతురంగమ[1]నివారణాయాయస్తా రాజపుత్రా_స్తం పర్యవారయంత. ఏకైకశశ్చ ప్రతినామగ్రహణ మావేద్యమానా వలాహకేన విప్రచలితమకుటపద్మరాగకిరణోద్గమచ్ఛలేనానురాగ మివోద్వమద్భిఃసంఘట్టితసేవాంజలిముకుళతయా యౌవరాజ్యాభిషేకకలశావర్జితసలిలలగ్నకమలైరివదూరావనతైః శిరోభిః ప్రణేముః

చంద్రాపీడస్తు తాన్ సర్వాన్ సమ్మానయిత్వా యథోచిత మనన్తరంతురంగమాధిరూఢేనానుగమ్యమానో వైశంపాయనేన రాజలక్ష్మీనివాసయోగ్యపుండరీకాకృతినాసకలరాజన్యకులకుముదషండచన్ద్రమండలేనేవ తురంగమసేనాస్రవంతీపులినాయమానేన క్షీరోదఫేనధవళితవాసుకిఫణామండలచ్ఛవినా స్థూలముక్తాకలాపజాలకావృతేనోపరి చిహ్నీకృతంకేసరిణ ముద్వహతాఽతిమహతా కార్తస్వరదండేన ధ్రియమాణేనాతపత్రేణ నివారితాతపః ఉభయత స్సముద్ధూయమానచామరకలాపపవననర్తితకర్ణపల్లవః పురః ప్రధావతా తరుణవీరపురుషప్రాయేణానేకసహస్రసంఖ్యేన పదాతిపరిజనేన జయ జీవేతి చ మధుర

1 నివారణాయస్తాః.

వచసా మంగళప్రాయ మనవరత ముచ్చైః పఠతా వందిజనేన స్తూయమానో నగరాభిముఖః ప్రతస్థే.

క్రమేణ చ తం సమాసాదితవిగ్రహం అనంగ మి వావతీర్ణం నగరమార్గ మనుప్రాప్త మవలోక్య సర్వ ఏవ పరిత్యక్తసకలవ్యాపారో రజనికరోదయపరిబుధ్యమానకుముదవనానుకారీ జనః సముజని.' సత్యస్మిన్ సంప్రతి ముఖకుముదకదంబకవిక్రృతాకృతిః కార్తికేయో విడంబయతి కుమారశబ్దమ్, అహో! వయ మతిపుణ్యభాజః, య దిమా మమానుషీ మస్యాకృతిం అంతస్సమారూఢప్రీతిరసనిష్యందవిస్తారితేన కుతూహలోత్తానితేన లోచనయుగళేనానివారితాః పశ్యామః, సఫలానోఽద్య జాతా జన్మవత్తా, సర్వథా నమోఽస్తు రూపాంతరధారిణే భగవతే చంద్రాపీడచ్ఛద్మనే పుండరీకేక్షణాయ'ఇతి వదన్ ఆరచిత ప్రణామాంజలిర్నగరలోకః ప్రణనామ సర్వతశ్చ సముపావృతకవాటపుటప్రకటవాతాయనసహస్రతయా చంద్రాపీడదర్శనకుతూహలా న్నగర మపి సమున్మీలితలోచననివహ మివాభవత్. అనంతరం చ సమాప్తసకలవిద్యో విద్యాగృహా న్నిర్గతోఽయ మాగచ్ఛతి చంద్రాపీడ ఇతి సమాకర్ణ్య ఆలోకనకుతూహలిన్య స్సర్వస్మి న్నేవ నగరే ససంభ్రమ ముత్సృష్టార్ధపరిసమాప్త ప్రసాధనవ్యాపారాః కాశ్చి ద్వామకరతలగతదర్పణా స్స్ఫురితసకలరజనికరమండలాఇవ పౌర్ణమాసీరజన్యః కాశ్చిత్ ఆర్ద్రాలక్తకరసపాటలితచరణపుటాః కమలపరిపీతబాలాతపా ఇవ నలిన్యః కాశ్చి త్ససంభ్రమగతివిగళితమేఖలాకలాపాకులితచరణకిసలయాశ్శృంఖలాసందానమందమందసంచారిణ్య ఇవ కరిణ్యః కాశ్చి జ్జలధరసమయదివసశ్రియ ఇవేంద్రాయుధరాగరుచిరాంబరధారిణ్యః కాశ్చిదుల్లసితధవళనఖమయూఖపల్లవాన్ నూపురరవాకృష్టగృహకలహంసకా నివ చరణపుటా నుద్వహంత్యః కాశ్చి త్కరతలస్థితస్థూలహారయష్టయో రతి మివ మదనవినాశశోకగృహీతస్ఫటికాక్షవలయాం విడంబయంత్యః కాశ్చి త్పయోధరాంతరాళగళితముక్తాలతాః తనువిమలస్రోతోజలాంతరితచక్రవాకమిథునా ఇవ ప్రదోషశ్రియః కాశ్చి న్నూపురమణిసముత్థితేంద్రాయుధతయా పరిచయానుగతగృహమయూరికా ఇవ విరాజయంత్యః కాశ్చి దర్ధపీతోజ్ఝితమణిచషకాః స్ఫురిత

రాగై ర్మధురస మి వాధరపల్లవైః క్షరంత్యో హర్మ్యతలాని లలనా స్సమారురుహుః అన్యాశ్చ మరకతవాతాయనవివరవినిర్గతముఖమండలా వికచకమలకోశపుటా మంబరతలసంచారిణీం కమలినీ మివ దర్శయంత్యో దదృశుః.

ఉదపాది చ సహసా సరభససంచలనజన్మా మధుర [1]సాధారణాస్ఫాలితవీణారవకోలాహలబహులో రశనారవాహూతగృహసారసరసితసమ్మిశ్రః స్ఖలితచరణతలతాడితసోపానజాతగంభీరధ్వనిప్రహృష్టానా మవరోధశిఖండినాం కేకారవై రనుగమ్యమానో నవజలధరరవభయచకితకలహంసకులకోలాహలకోమలో మకరధ్వజవిజయఘోషణానుకారీ పరస్పరవిఘట్టనారణితతారతరహారమణీనాం రమణీనాం శ్రోత్రహారీ హర్మ్యకుక్షిషు ప్రతినిహ్రాదీ భూషణనినాదః.

ముహూర్తా దివ యువతిజననిరంతరతయా నారీమయా ఇవ ప్రాసాదాః సాలక్తకపదకమలవిన్యాసైః పల్లవమయ మివ క్షితితలం [2]అంగప్రభాప్రవాహేణ లావణ్యమయ మివ నగరం ఆననమండలనివహేన చంద్రబింబమయ మివ గగనతలం ఆతపనివారణాయోత్థానితేన కరతలజాలకేన కమలవనమయ మివ దిక్చక్రవాళం ఆభరణాంశుకలాపే నేంద్రాయుధమయ ఇ వాతపః లోచనమయూఖలేఖాసంతానేన నీలోత్పలదళమయ ఇవ దివసో బభూవ కౌతుకప్రసారితనిశ్చలలోచనానాం చ పశ్యంతీనాం తాసా మాదర్శమయా నీవ సలిలమయా నీవ స్ఫటికమయా నీవ హృదయాని వివేశ చంద్రాపీడాకృతిః.

ఆవిర్భూతమదనరసానాం చాన్యోన్యతః సపరిహాసాః సవిస్రంభాః ససంభ్రమాః సేర్ష్యాః సోత్ప్రాసాః సాభ్యసూయాః సవిలాసాః సమన్మథాః సస్పృహా శ్చ తత్ర మతిరమణీయాః ప్రససృరాలాపాః. తథాహి.—'త్వరితగమనే ! మామపి ప్రతిపాలయ, దర్శనోన్మత్తే ! గృహాణోత్తరీయమ్, చపలే ! ఉల్లాస యాలకలతా మాననావలమ్బినీమ్, మూఢే ! చంద్రలేఖా ముపాహర, ఉపహారకుసుమస్ఖలితచరణా పతసి మదనాంధే !, సంయమయ మద

1 సారణా, 2 అంగనానా మంగ.

నిశ్చేతనే! కేశపాశమ్, ఉత్క్షిప చంద్రాపీడదర్శనవ్యసనిని! కాంచీదామకం, ఉత్సర్పయపాపే! కపోలదోలాయితం కర్ణపల్లవమ్,అహృదయే! గృహాణ నిపతితం దంతపత్రమ్, యౌవనోన్మత్తే! విలోక్యసే జనేన స్థగయ పయోధరభారమ్, అపగతలజ్జే! శిథిలీభూత మాకలయ దుకూలమ్, అలీకముగ్ధే! ద్రుతతర మాగమ్యతామ్. కుతూహలిని! దేహి దర్శనాంతరమ్! అసంతుష్టే, కియదాలోకయసే, తరళహృదయే! పరిజనమపేక్షస్వ,పిశాచి!గళితోత్తరీయా[1]విహస్యసేజనేన,రాగావృతనయనే! పశ్యసి న సఖీజనమ్, అనేకభంగివికారపూర్ణే! దుఃఖమకారణాయాసితహృదయా జీవసి, మిథ్యావినీతే! కిం వ్యపదేశవీక్షితై ర్విస్రబ్ధమాలోకయ,యౌవనశాలిని! కింపీడయసిపయోధరభారేణ,అతికోపనే! పురతో భవ, మత్సరిణి! కి మేకాకినీ రుణత్సి వాతాయనం అనంగపరవశే! మదీయ ముత్తరీయాంశుక ముత్తరీయతాం నయసి, రాగాసవమత్తే! నివారయాత్మానమ్, ఉజ్ఝితధైర్యే! కిం ధావసి గురుజనసమక్షం, ఉల్లసత్స్వభావే! కి మేవ మాకులీభవసి,ముగ్ధే! నిగూహస్వ మదనజ్వరజనితపులకజాలకం, అసాధ్వాచరణే! కి మేవ ముత్తామ్యసి, బహువికారే! వివిధాంగభంగవలనాయాసితమధ్యభాగా వృథా ఖిద్యసే, శూన్యహృదయే! స్వభవనా న్నిర్గత మపి నాత్మాన మవగచ్ఛసి, కౌతుకావిష్టే! విస్మృతాసి నిశ్వసితుమ్, అంతస్సంకల్పరచితసురతసమాగమసుఖరసనిమీలితలోచనే! సమున్మీలయ లోచనయుగళ మతిక్రామమ త్యయమ్, అనంగశరప్రహారమూర్ఛితే! రవికిరణనివారణాయ కురు శిర స్యుత్తరీయాంశుకపల్లవం, అయి సతీవ్రతగ్రహగృహీతే! ద్రష్టవ్యమపశ్యంతీ వంచయసి లోచనయుగళమ్, అధన్యే! హతాసి పరపురుషదర్శనపరిహారవ్రతేన, ప్రసీద ఉత్తిష్ఠ సఖి! పశ్య రతివిరహితం సాక్షాదివ భగవంత మగృహీతమకరధ్వజం మకరధ్వజమ్, అయ మస్యసితాతపత్త్రాంతరేణ అళికులనీలే శిరసి తిమిరశంకానిపతిత ఇవ శశికరకలాపో మాలతీకుసుమశేఖరోఽభిలక్ష్యతే, ఏత దస్య కర్ణాభరణమరకతప్రభాశ్యామాయిత ముపరచితవికచశిరీషకుసుమకర్ణపూర మివ కపోలతల మాభాతి అయ మస్య హారాంతర్నివిష్టారుణమణికిరణకలా

1 హాస్యసే.

పచ్ఛలేన హృదయం వివిక్షు రభినవయౌవనరాగ ఇవ బహిర్గ పరిస్ఫురతి. ఏత[1]దలక చామరకలాపాంత రేరితవిరళవీక్షితమ్, ఏత త్కిమపి వైశంపాయనేన సహ సమా[2]మంత్రయతో దశనమయూఖలేఖాధవళీకృతదిక్చక్రవాళం హసితమ్. ఏషోఽస్య శుకపక్షతిహారితరాగేణోత్తరీయాంశుకప్రాంతేన వలాహక స్తురగఖురచలనజన్మానమాలగ్న మగ్రకేశేషు రేణు మపహరతి, అయ మనేన లక్ష్మీకరకమలకోమలతల స్సముత్క్షిప్య తిర్య క్తురంగమస్కంధే నిక్షిప్త శ్చరణపల్లవః, సలీలం అయ మనేన చ తాంబూలయాచనార్థ ముత్తానితకరతలో కోమలదీర్ఘాంగులి రాతామ్రపుష్కరకోశశోభీ గజే నేవశైవాలకబలలాలసః ప్రసారితః కరః, ధన్యా సా యా లక్ష్మీ రివ నిర్జితకమలం కరతల మస్య వసుంధరాసపత్నీ గ్రహీష్యతి, ధన్యా చ దేవీ విలాసవతీ సకలమహీమండలభారధారణక్షమః కకుభా దిగ్గజ ఇవ గర్భేణ [3]యయా చ వ్యూఢః.'

ఇ త్యేవంవిధాని చాన్యాని చ వదంతీనాం తాసాం ఆపీయమాన ఇవ లోచనపుటైః ఆహూయమాన ఇవ భూషణరవైః అనుగమ్యమాన ఇవ హృదయైః నిబధ్యమాన ఇ వాభరణరత్నరశ్మిరజ్జుభిః ఉపహ్రియమాణ ఇవ నవయౌవనబలిభి శ్శిథిలభుజలతావిగళితధవళవలయనికరైః పదేపదే వివాహానల ఇవ కుసుమమిశ్రై ర్లాజాంజలిభి రవకీర్యమాణ శ్చంద్రాపీడో రాజకులసమీప మాససాద. క్రమేణ చ యామావస్థితాభిః అనవరతకరటస్థలవిగళితమదమషీపంకకరిభి రంజనగిరిమాలామలినాభిః కుంజరఘటాభి రంధకారితదిఙ్ముఖతయా జలధరదివసాయమానంఉద్దండధవళాతపత్రసహస్రసంకటం అనేకద్వీపాంతరాగతదూతశతసమాకులం రాజద్వార మాసాద్య తురంగమా దవతతార.

అవతీర్య చ కరతలేన కరే వైశంపాయన మవలంబ్య పురస్సవినయం ప్రస్థితేన వలాహకే నోపదిశ్యమానమార్గః త్రిభువన మివ పుంజీభూత మాగృహీతకనకవేత్రలతైః సితవారవాణధారిభిః సితాంగరాగైః సితకుసుమశేఖరైః సితోష్ణీషై స్సితవేషపరిగ్రహతయా శ్వేతద్వీపసంభవై రివ కృతయుగపురుషై రివ మహాప్రమాణై ర్ద్వివానిశ మాలి

1 దనేకచామర...రైరితవిరళవీక్షితమ్. 2 మంత్ర్య దశన. 3 యయాయం.

ఖాతై రివ ఉత్కీర్ణైరివ తోరణస్తంభనిషణ్ణై ర్ద్వారపాలై రనుజ్ఝితద్వారదేశం అనేక[1]సంయమనచంద్రశాలికావిటఙ్కవేదికాసంకటశిఖరై రభ్రఙ్కషై [2]రుపహసితకైలాసశైలశోభై రమలసుధావదాతై స్సప్రాలేయశైల మివ మహాప్రాసాదై రనేకవాతాయనవివరవినిర్గతయువతిభూషణకిరణసహస్రతయా కనకశృంఖలాజాలకే నే వోపరి [3]వితానేన విరాజమానం అంతర్గతాయుధనివహాభి రాశీవిషకులసంకులాభిః పాతాళగుహాభి రి వాతిగంభీరాయుధశాలాభి రుపేతం అబలాచరణాలక్తకరసరక్తమణిశకలైః శిఖరనిలీనశిఖికులకృతకేకారవకలకలైః క్రీడాపర్వతకై రుపశోభితం ఉజ్జ్వలవర్ణకంబళావకుంఠితకనకపర్యాణాభిః ప్రలంబచామరకలాపచుంబితచలకర్ణపల్లవాభిః కులయువతిభి రి[4]వోపారూఢశిక్షావినయనిభృతాభి ర్వ్యామకకరేణుకాభి రశూన్యకక్ష్యాంతరం ఆలానస్తంభవిషణ్ణేన చ నవజలధరఘోషగంభీర మనుగతవీణావేణురవరమ్య మాస్ఫాలితఘుర్ఘురికాఘుర్ఘుర మనవరత [5]మృదుమృదంగధ్వని మామీలితలోచనత్రిభాగేణ వామదశనకోటినిషణ్ణహస్తేన నిశ్చలకర్ణతాళేనాకర్ణయతా సలిల ముభయపార్శ్వావలమ్బివర్ణకంబళతయా వింధ్యగిరి ణే వావిష్కృతధాతువిచిత్రితపక్షసంపుటేనాధోరణగీతానందకృతమంద్రకంఠగర్జితేన మదజలశబలశంఖశోభితశ్రవణపుటేనరజనికరబింబచుంబి [6]తావర్తకాంబుదవిడంబకేన కర్ణాంతలంబినా కాంచనమయేనకృతకర్ణపూర మి వాంకుశేన ముఖ ముద్వహతా మదజలమలినేన ద్వితీయే నేవ కర్ణచామరేణ కపోలతలడోలాయమానేనమధుకరకులేనాలంక్రియమాణేన అత్యుదగ్రతయా పూర్వకాయస్య అతివామనతయా చ జఘనభాగస్య పాతాళతలా దివ ఉత్తిష్ఠతా నిశాసమయే నేవ పరిస్ఫురతార్ధచంద్రనక్షత్రమాలేనశరదారంభేణేవప్రకటితారుణచారుపుష్కరేణ వామరూపేణేవ కృతత్రిపదీవిలాసేన స్ఫటికగిరితటే నేవ లగ్నసింహముఖప్రతిమేన ప్రసాధితేనే వాలోలకర్ణపల్లవాహతముఖేన గంధమాదననామ్నా గంధహస్తినా సనాథీకృతైకదేశే ముజ్జ్వలపట్టకంబళపటప్రావారితపృష్ఠై శ్చ రసితమధురఘంటికారవముఖరకణ్ఠై

1 సంజవన. 2 రుపహసిత. 3 వితతేన. 4 ఉపరూఢ. 5 సంగీతమృదంగ. 6 త సంవర్తకాంబుద...వలంబినా.

ర్మంజిష్ఠాలోహితస్కంధకేసరబాలపల్లవై ర్నిహతవనగజరుధిరపాటలపక్షై రివ కేసరిభిః పురో నిహితయవసరాశిశిఖరోపవిష్టమందురాపాలై రాసన్నమంగళగీతధ్వనిదత్తకర్ణైరంతగ్గకపోలధృతమధురసలవలులితలాజకబలై ర్యూపపాలవల్లభై ర్మందురాగతై స్తురంగమై రుద్భాసితం అధికరణమండపగతై శ్చార్యవేషై రత్యుచ్చవేత్రాసనోపవిష్టై ర్ధర్మమయై రివ ధర్మాధికారిభి ర్మహాపురుషై రధిష్ఠితం అధిగతసకలగ్రామఖర్వటనగరనామభి రేకభవనమివ జగదఖిల మాలోకయద్భిరాలిఖితసకలభువనవ్యాపారతయా ధర్మరాజనగరవ్యతికర మివ దర్శయద్భి రధికరణలేఖకై రాలిఖ్యమానశాసనసహస్రం అభ్యంతరావస్థితనరపతినిర్గమప్రతీక్షణపరేణ చ స్థానస్థానేషు బద్ధమండలేన కనకమయార్ధచంద్రతారాగణశతశబలై శ్చర్మఫలకై ర్నిశాసమయ మివ దర్శయతా స్ఫురితనిశితకగవాలకరప్రరోహకరాళితాతపేన ఏకశ్రవణపుటఘటితధవళదంతపత్రేణ ఊర్ధ్వబద్ధమౌళికలాపేన ధవళచందనస్థాసకఖచితభుజోరుదండేన బద్ధాసిధేనుకేన ఆంధ్రద్రవిడసింహళప్రాయేణ సేవకజనేన ఆస్థానమండపగతేన చ యథోచితాసనోపవిష్టేన ప్రసారయతా దురోదరక్రీడాం అభ్యస్యతాఽష్టాపదవ్యాపారం ఆస్ఫాలయతా పరివాదినీం ఆలిఖతా చిత్రఫలకే భూమిపాలప్రతిబింబంఆబధ్నతా కావ్యగోష్ఠీం ఆతన్వతా పరిహాసకథాం విందతా బిందుమతీం చింతయతా ప్రహేలికాం భావయతా నరపతికృతకావ్యసుభాషితాని పఠతా ద్విపదీం గృహ్ణతా కవిగుణాన్ ఉత్కిరతా పత్రభంగాన్ ఆలపతా వారవిలాసినీజనం ఆకర్ణయతా వైతాళికగీతం అనేకసహస్రసంఖ్యేనధవళోష్ణీషపటాశ్లిష్టవికటకిరీటసంకటశిరసాసనిర్ఝరశిఖరాలగ్నబాలాతపమణ్డలే నేవ కులపర్వతచక్రవాళేన మూర్ధాభిషిక్తేన సామంతలోకే నాధిష్ఠితం ఆస్థానోత్థితభూమిపాలసంవర్తితానాం చ కుథానాం రత్నాసనానాం చ రాశిభి రనేకవర్ణై రింద్రాయుధపుంజై రివ విరాజితసభాపర్యంతం అమలమణిభూమిసంక్రాంతముఖనివహప్రతిబింబతయా వికచకమలపుష్పప్రకర మివ సంపాదయతా గళితవళరణితనూపురపారిహార్యరశనాస్వనముఖరేణ స్కంధావసక్తకనకదండచామరేణ నిర్గచ్ఛతా ప్రవిశతా

చానవరతం వారవిలాసినీజనేనాకులితంఏకదేశనిషణ్ణచామీకరశృంఖలాసంయతశ్వగణం ఇతస్తతః ప్రచలితపరిచితామితకస్తూరికాకురంగపరిమళవాసితదిఙ్ముఖం అనేకకుబ్జకిరాతవర్షవరబధిరవామనకమూకసంకులం ఉపాహృతకిన్నరమిథునం ఆనీతవనమానుషం ఆబద్ధమేషకుక్కుటకురరకపింజలలావకవర్తికాయుద్ధం ఉత్కూజితచకోరకాదంబహారీతకోకిలం ఆలప్యమానశుకశారికం ఇభపతిమదపరిమళామర్షజృంభితైశ్చ నిష్కూజద్భిః శిఖరిణాం జీవితైరివ గిరిగుహానివాసిభిర్గృహీతైః పంజరకేసరిభిరుద్భాస్యమానం ఉత్త్రాస్యమానైః కాంచనభవనప్రభాజనితదావానలశంకైర్లోలతారకైర్భ్రమద్భిర్భవనహరిణకదంబకైర్లోచనప్రభయా శబలీకృతదిగంతరం ఉద్దామకేకారవానుమీయమానమరకతకుట్టిమస్థితశిఖండిమండలమతిశిశిరచందనవిటపిచ్ఛాయానిషణ్ణనిద్రాయమాణగృహసారసమంతఃపురేణచ బాలికాజనప్రస్తుతకందుకపంచాలికాక్రీడేన అవిరతసంవాహ్యమానడోలాశిఖరక్వణితఘంటాటంకారపూరితాశాముఖేన భుజగనిర్మోకశంకితమయూరహ్రీయమాణహారేణ సౌధశిఖరావతీర్ణప్రచలితపారావతకులతయా స్థలోత్పలినీవనశోభితేనేవాంతఃపురికాజనప్రస్తుతనరపతిచరితవిడంబనక్రీడేనఅశ్వమందురాపరిభ్రష్టాగతైరవలుప్తభవనదాడిమీఫలైరాఖండితాంగణసహకారపల్లవైరభిభూతకుబ్జవామనకిరాతకరతలాచ్ఛిన్నాభిభూషణానివికిరద్భిః కపిభిరాకులితేనశుకశారికాప్రకాశితసురతవిస్రంభాలాపలజ్జితావరోధజనేన ప్రాసాదసోపానసమారోహణచలితైరబలానాం చరణావసక్తైర్మణిమయైర్విభూషణైః పదే పదే రణద్భిస్తులాకోటివలయైర్ద్విగుణీకృతకూజితరుతాభిర్భవనకలహంసమాలాభిర్ధవళితాంగణేనధృతధౌతధవళదుకూలోత్తరీయైః కలధౌతదండావలంబిభిః పలితపాకపాండురమౌళిభి[1]రాచారమయైరివ వినయమయైరివ మర్యాదామయైరివ మంగళమయైరివ గంభీరాకృతిభిః స్వభావధీరైరుష్ణీషిభిర్వయఃపరిణామేఽపి జరత్సింహైరివాపరిత్యక్తసత్త్వావష్టంభైః కంచుకిభిరధిష్ఠితేన సముపేతాభ్యంతరం జలధరసనాథమివ కృష్ణాగరుధూమపటలైః సనీహారమివ యామకుంజరఘటాకరశీకరైః సనిశమివ తమాలవీథికాంధకారైః స

1 ఆధారమయైరివ.

బాలాతప మివ రక్తాశోకై స్సతారాగణ మివ ముక్తాకలాపై స్సవర్షాసమయ మివ ధారాగృహై స్సతటిల్లత మివ హేమమయీభి ర్మయూరయష్టిభి స్సగృహదైవత మివ సాలభంజికాభి శ్శివభవన మివ ద్వారావస్థితదండపాణిప్రతీహారగణ ముత్కృష్టకవిగద్య మివ వివిధవర్ణశ్రేణీప్రతిపాద్యమానానేకాభినవార్థసంచయ మప్సరోగణ మివ ప్రకటమనోరమారంభం దివసకరోదయ మి వోల్లసత్పద్మాకరకమలామోద ముష్ణకిరణ మివ నిజలక్ష్మీకృతకమలోపకారం నాటక మివ ప్రకటపతాకాంకశోభితం శోణితపుర మివ బాణయోగ్యవాసోపేతం పురాణ మివ యథావిభాగావస్థాపితసకలభువనకోశం సంపూర్ణచంద్రోదయ మివ మృదుకరసహస్రసంవర్ధితరత్నాలయం దిగ్గజ మి వా విచ్ఛిన్నమహాదానసంతానం బ్రహ్మాండ మివ సకలజీవలోకవ్యవహారకారణోత్పన్నహిరణ్యగర్భం ఈశానబాహువన మివ మహాభోగిమండలసహస్రాధిష్ఠితప్రకోష్ఠం మహాభారత మివానంతగీతాకర్ణనానందితనరం యదువంశ మివ కులక్రమాగతశూరభీమపురోషోత్తమబలపరిపాలితం వ్యాకరణ మివ ప్రథమమధ్యమోత్తమపురుషవిభక్తిస్థితానేకాదేశకాఖ్యాతసంప్రదానక్రియావ్యయప్రపంచసుస్థిత ముదధి మివ భయాంతఃప్రవిష్టసపక్షభూమిభృత్సహస్రసంకులముషానిరుద్ధసమాగమ మివ చిత్రలేఖాదర్శితవిచిత్రసకలభువనాకారాం బలియజ్ఞ మివ పురాణపురుషవామనాధిష్ఠితాభ్యంతరం శుక్లపక్షప్రదోష మివవితతశశికిరణకలాపధవళాంబరవితానం నరవాహనదత్తచరిత మివాంతస్సంవర్ధితప్రియదర్శనరాజదారికాగంధర్వదత్తోత్కంఠం మహాతీర్థ మివ నద్యోనేకపురుషప్రాప్తాభిషేకఫలం ప్రాగ్వంశ మివ నానాసవపాత్రసంకులం నిశాసమయ మివానేకనక్షత్రమాలాలంకృతం ప్రభాతసమయ మివ పూర్వదిగ్భాగరాగానుమేయమిత్రోదయం గాంధికభవన మివ స్నానధూపలేపనవర్ణకోజ్జ్వలం తాంబూలికభవన మివ కృతలవలీలవంగైలా[1]తక్కోలపత్రసంచయం ప్రథమవేశ్యాసమాగమ మి వావిదితహృదయాభిప్రాయచేష్టావికారం కాముకజన మివ బహుచాటుసంలాపసుభాషితరసాస్వాదదత్తతాళశబ్దం ధూర్తమండల మివదీయమానమణిశతసహస్రాలంకరణకృత

1 కంకోల.

లేఖ్యపత్రసంచయం ధర్మారంభ మివాశేషజనమనఃప్రహ్లాదనం మహావన మివ వివిధశ్వాపదద్విజోపఘుష్టం రామాయణ మివ కపికథాసమాకులం మాద్రీకుల మివ నకులాలంకృతం సంగీతభవన మి వానేకస్థానావస్థాపితమృదంగం రఘుకుల మివ భరతగుణానందితం జ్యోతిష మివ గ్రహమోక్షకలాభాగనిపుణం నారదీయ మివ ఆవర్ణ్యమానరాజధర్మం యంత్ర మివ వివిధశబ్దరసలబ్ధాస్వాదం మృదుకావ్య మి వాన్యచింతితస్వభావాభిప్రాయావేదకం మహానదీప్రవాహ మివ సర్వ[1]దురితతాపహారం ధన మివ న కస్య చి న్న కాంక్షణీయం సన్ధ్యాసమయ మివ దృశ్యమానచంద్రాపీడోదయం నారాయణవక్షస్థల మివ శ్రీరత్నప్రభాభాసితదిగంతం బలభద్ర మివ కాదంబరీరసవిశేషవర్ణనాకులమతిం బ్రహ్మాణ మివ పద్మాసనోపదేశదర్శితభూమండలం స్కంద మివ శిఖిక్రీడారంభచంచలం కులాంగనాప్రచార మివ సర్వదోషజాతశంకం వేశ్యాజన మివ ఉపచారచతురం దుర్జన మి వాపగతపరలోకభయమంత్యజన మి వాగమ్యవిషయాభిలాషం అగమ్యవిషయాసక్త మపి ప్రశంసనీయం అంతకభటగణ మివ కృతాకృతసుకృతవిచారనిపుణం సుకృత మి వాదిమధ్యావసానకల్యాణకరం వాసరారంభ మివ పరిస్ఫురత్పద్మరాగా రుణీక్రియమాణనిశాంతం దివ్యమునిగణ మివ కలాపిసనాథశ్వేతకేతు శోభితం భారతసమర మివ కృతవర్మశిలీముఖచక్రసంభారభీషణం పాతాళ మివ మహాకంచుకిసహస్రాధ్యాసితం వర్షపర్వతసమూహ మి వాంతస్థితాపరిమాణశృంగి హేమకూటం మహాద్వార మపి దుష్ప్రవేశ మవంతివిషయగత మపి మాగధజనాధిష్ఠితం స్ఫీత మపి భ్రమన్నగ్నలోకం రాజకులం వివేశ.

ససంభ్రమోపగతై శ్చ కృతప్రణామైః ప్రతీహారమండలై రుపదిశ్యమానమార్గ స్సర్వతః ప్రచలితేన చ పూర్వకృతావస్థానేన దూరపర్యస్తమౌళిశిథిలితచూడామణిమరీచిచుంబితవసుధాతలేన రాజలోకేన ప్రత్యేకశః ప్రతీహారనివేద్యమానేన సాదరం ప్రణమ్యమానః పదే పదే చాభ్యంతరవినిర్గతాభి రాచారకుశలాభి రంతఃపురవృద్ధాభిః

1 దురితాపహారం.

క్రియమాణావతారణమంగళో భువనాంతరాణీవ వివిధప్రాణిసహస్రసంకులాని సప్తకక్ష్యాంతరా ణ్యతిక్రమ్య అభ్యంతరావస్థిత మనవరతశస్త్రగ్రహణశ్యామికాలీఢకరతలైః కరచరణలోచనవర్జ మసితలోహజాలకావృతశరీరైః ఆలాన స్తంభై రివ గజమదపరిమళలోభనిరంతరనిలీనమధుకర పటలజటిలైః కులక్రమాగతై రుదాత్తాన్వయై రనురక్తైర్మహాప్రమాణతయాఽతికర్కశతయా చ దానవై రి[1]వాతిశయాకారం సంభావ్యమానపరాక్రమైః సర్వత శ్శరీరరక్షాధికారనియుక్తైః పురుషైః పరివృత ముభయతో వారవిలాసినీభి శ్చానవరత ముద్ధూయమానధవళచామర మమల పులినతలశోభిని సురకుంజర మివ మందాకినీవారిణి హంసధవళశయనతలే నిషణ్ణం పితర మపశ్యత్.

'విలోకయ' ఇతి చ ప్రతీహారవచనానంతర మతిదూరావనతేన చలిత చూడామణినా శిరసా కృతప్రణామం 'ఏహ్యేహి' ఇత్యభిదధానో దూరాదేవ ప్రసారితభుజయుగళః శయనతలా దీషదుచ్ఛ్వసితమూర్తి రానంద జలాపూర్యమాణలోచనః సముద్గతపులకకంటకతయా సీవ్యన్ని వైకీకుర్వ న్నివ తం పితా వినయావనత మాలిలింగ. ఆలింగితోన్ముక్త శ్చ పితు శ్చరణపీఠసమీపే పిండీకృత ముత్తరీయ మాత్మతాంబూలకరండవాహిన్యా సత్వర మాసనీకృతం అపనయేతి శనైర్వదన్నగ్రచరణేన సముత్సార్య [2]క్షితితల ఏవ నిషసాద అనంతరనిహితే చాస్యాసనే రాజ్ఞా సుతనిర్విశేష ముపగూఢో వైశంపాయనో న్యషీదత్ ముహూర్త మివ విస్మృతచామరోత్క్షేపనిశ్చలానాం వారవిలాసినీనాం సాభిలాషై రనిలచలితకువలయదళదామదీర్ఘై రాజిహ్మతరళతరతారకాగ్రై రవలుప్యమాన ఇవ దృష్టిపాతైః స్థిత్వా 'గచ్ఛ వత్స! పుత్రవత్సలాం మాతర మభివాద్య దర్శనలాలసా యథాక్రమం సర్వాజననీః దర్శనేనానందయ' ఇతి విసర్జితః పిత్రా సవినయ ముత్థాయ నివారితపరిజనో వైశంపాయనద్వితీయోఽంతఃపురప్రవేశయోగ్యేన రాజపరిజనేనోప దిశ్యమానవర్త్మా అంతఃపుర మాయయౌ.

---

1 వాశయాకారసంభావ్య. 2 చంద్రాపీడః క్షితి.

తత్ర ధవళకంచుకావచ్ఛన్నశరీరై రనేకశతసంఖ్యైః శ్రియ మివ క్షీరోదజలకల్లోలైః సమన్తాత్పరివృతాం శుద్ధాంతాంతర్వంశికైః అతిప్రశాంతాకారాభి శ్చ కషాయరక్తాంబరధారిణీభిః సంధ్యాభి రివ సకలలోకవంద్యాభిః ప్రలంబశ్రవణపాశాభిః విదితానేక కథాలాప వృత్తాంతాభిః భూతపూర్వాః [1]కథాః కథయంతీభిః వాచయంతీభి రితిహాసపుస్తకాని దదతీభి ర్ధర్మోపదేశాన్ నివేదయంతీభిః పుణ్యాః కథాః జరత్ప్రవ్రజితాభి ర్వినోద్యమానాం ఉపరచితస్త్రీవేష[2]భారేణ గృహీత వికటప్రసాధనేన వర్ష[3]ధరజనేన సంసేవ్యమానాం అనవరతవిధూయమానబాలవ్యజనకలాపాం అంగనాజనేన చ వసనాభరణకుసుమపటవాసతాంబూలతాళవృంతాంగరాగభృంగారధారిణా మండలోపవిష్టేనోపాస్యమానాం పయోధరాంతరావలంబితముక్తాగుణాం అచలద్వయమధ్యప్రవృత్తగంగాప్రవాహా మివ మేదినీం ఆసన్నదర్పణపతితముఖప్రతిబింబా మర్కబింబప్రవిష్టశశిమండలా మివ దివం సముపసృత్యమాతరం ప్రణనామ.

సా తు తం ససంభ్రమ ముత్థాయ సత్యప్యాజ్ఞాసంపాదనదక్షే పార్శ్వపరివర్తిని పరిజనే స్వయ మేవకృతావ[4]తరణమంగళా ప్రస్నుత పయోధరక్షరత్పయోబిందుచ్ఛలేన ద్రవీభూయ స్నేహాకులేన నిర్గచ్ఛతేవ హృదయేన అంత శ్శుభశతానీ వాభిధ్యాయంతీ మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ సుచిర మాశిశ్లేష. అనంతరం చ తత్రైవ కృతయథోచితసముపచార మాశ్లిష్టవైశంపాయనా స్వయ ముపవిశ్య వినయా దవనితలే సముపావిశంత మాకృష్య బలాత్ అనిచ్ఛంత మపి చంద్రాపీడ ముత్సంగ మారోపితవతీ. ససంభ్రమపరిజనోపనీతాయా మాసంద్యా ముపవిష్టే చ వైశంపాయనే చన్ద్రాపీడం పునఃపున రాలింగ్య లలాటదేశే వక్షసి భుజశిఖరయో శ్చ ముహు ర్ముహుః కరతలేన పరామృశంతీ విలాసవతీ త మవాదీత్ 'వత్స! కఠినహృదయ స్తే పితా యేనేయ మాకృతి రీదృశీ త్రిభువనలాలనీయా క్లేశ మతిమహాంత మియంతం కాలం లంభితా, కథ మసి సోఢవా నతిదీర్ఘా మిమాం గురుయంత్రణామ్?

1 పుణ్యాః కథాః కథయంతీభి రితిహాసాన్ వాచయంతీభిః పుస్త. 2 భాషేణ. 3 వర. 4 తరణకా. ప్రస్నుత.

అహో ! బాలస్యాఽపి సతః కఠోరస్యేవ తే మహా ద్ధైర్యం, అహో ! విగతశిశుజనక్రీడాకౌతుకలాఘవ మర్భకస్యాపి తే హృదయమ్, అహో! గురుజన స్యోపరి భక్తిరసాధారణా[1]. సర్వథా యథా పితుః ప్రసాదాత్ సమస్తాభి రుపేతో విద్యాభి రాలోకితోఽసి ఏవ మచిరేణైవ కాలేనానురూపాభి ర్వధూభి రుపేత మాలోకయిష్యామి' ఇత్యేవ మభిధాయ లజ్జాస్మితావనత మాత్మముఖప్రతిబింబగర్భే వికచకమలకృతకర్ణపల్లవావతంస ఇవ కపోలే పర్యచుంబ దేవమ్. ఏవం చ తత్రాఽపినాతిచిర మేవ స్థిత్వా చంద్రాపీడః క్రమేణ సర్వాంతఃపురాణి దర్శనేన [2]నందయామాస. నిర్గత్య చ రాజకులద్వారావస్థిత మింద్రాయుధమారుహ్య తథైవ తేనరాజపుత్రలోకేనానుగమ్యమానః శుకనాసం ద్రష్టు మయాసీత్.

యామావస్థితవివిధగంధగజఘటాసంకట మనేకతురంగసహస్రసంబాధ మపరిమితజనసమూహ[3]సమ్మర్దసంకుల మేకదేశోపవిష్టైః సహస్రశో నిబద్ధచక్రవాళై రనేకకార్యాగతై ర్దర్శనోత్సుకైః సమంతతో వివిధ[4]శాస్త్రజ్ఞానోన్మీలితబుద్ధిలోచనై శ్శ్వపరచ్ఛద్మనా వినయానురాగిభిః ధర్మపరై రివావకుంఠితై శ్శాక్యమునిశాసనపథధౌరేయైః రక్తపటైః పాశుపతై ర్ద్విజై శ్చ దివానిశ మాసేవ్యమాన మభ్యంతరప్రవిష్టానాం చ సామంతానాం జఘనోపవిష్టపురుషోత్సంగస్థితద్విగుణకుథాభిః అతిచిరావస్థాననిర్వేదప్రసుప్తాధోరణాభిః ([5]అపర్యాణాభిః)సపర్యాణాభి శ్చ నిశ్చలావస్థానప్రచలాయితాభి శ్శతసహస్రశః కరిణీభి రాకీర్ణం శుకనాసగృహద్వార మాసాద్య సత్వరప్రధావితైర్ద్వారదేశావస్థితైః ప్రతీహారపూరుషై రనివార్యమాణోఽపి రాజకుల ఇవ రాజపుత్రో బాహ్యాంగణ ఏవ తురంగా దవతతార. ద్వారదేశావస్థాపితతురంగ శ్చ వైశంపాయన మవలంబ్య పురఃప్రధావితైః సముత్సారితపరిజనై [6]స్తత్ప్రతీహారమండలై రుపదిశ్యమానమార్గ స్తథైవ చలితమకుటకోటిభి ర్నరేంద్రబృందైః సేవాసముపస్థితై రుత్థాయోత్థాయ ప్రణమ్యమాన స్తథైవ ప్రచండప్రతీహారహుంకారభయమూకీభవ

1. ణీ. 2 ఆనంద. 3 జనప్రసమ్మర్ద. 4 శాస్త్రాంతరో. 5 పీతసాన్నిస్తిక్వచిత్. 6 తత్రైవప్ర.

త్పరిజనాని ప్రచలితవేత్రలతాత్రాసచకితసామంతచక్రచరణశతచలిత వసుంధరాణి కక్ష్యాంతరాణి నిరీక్షమాణ స్తథైవచ సవనసుధావదాతప్రాసాదసహస్రనిరంతరం ద్వితీయ మివ రాజకులం శుకనాస భవనం వివేశ. ప్రవిశ్య చానేకనరేంద్రసహస్రమధ్యోపవిష్ట మపరమివ పితర ముపదర్శితవినయోదూరావనతేన మౌళినా శుకనాసం వవందే.

శుకనాస స్తం ససంభ్రమ ముత్థాయానుపూర్వ్యా ణోత్థిత రాజలోకః సాదర మభిముఖదత్తావిరళపదః ప్రహర్షవిస్ఫారితలోచనాగతానందజలకణః సహ వైశంపాయనేన ప్రేమ్ణా గాఢ మాలిలింగ. ఆలింగితోన్ముక్త శ్చ సాదరోపనీత మపహాయ రత్నాసన మవనావేవ రాజపుత్రః సముపావిశ త్తదను చ వైశంపాయనః. సముపవిష్టే చ రాజపుత్రే శుకనాసవర్జ మన్య దఖిల మవనిపాలచక్ర ముజ్ఝితనిజాసన మవనితల మభజత. స్థిత్వా చ తూష్ణీం క్షణ మివ శుకనాసస్సముద్గతప్రీతిపులకై రంగై రావేద్యమానహృదయహర్షప్రకర్ష స్త మబ్రవీత్.

'తాత! చంద్రాపీడ! అద్య ఖలు దేవస్య తారాపీడస్య సమాప్తవిద్య ముపారూఢయౌవన మాలోక్య భవంతం సుచిరా ద్భువనరాజ్యఫలప్రాప్తి రుపజాతా, అద్య సమృద్ధాః సర్వా గురుజనాశిషః, అద్య ఫలిత మనేకజన్మాంతరోపాత్త మవదాతం కర్మ, అద్య ప్రసన్నాః కులదేవతాః, న హ్యపుణ్యభాజాం భవాదృశాః సకలత్రిభువనవిస్మయహేతవః పుత్రతాం ప్రతిపద్యంతే, క్వేదం వయః, క్వేయ మమానుషీ శక్తిః, క్వ చేద మశేషవిద్యాగ్రహణసామర్థ్యమ్, అహో! ధన్యాః ప్రజాః యాసాం భరతభగీరథప్రతిమో భవా నుత్పన్నః పాలయితా, కిం ఖలు కృత మవదాతం కర్మ వసుంధరయా యయాసి భర్తా సమాసాదితః, హరివక్షఃస్థలనివాసాసద్గ్రహావ్యసనినీ హతా ఖలు లక్ష్మీః యా విగ్రహావతీ భవంతం నోపసర్పతి, సర్వథా కల్పకోటీ ర్మహావరాహ ఇవ దంష్ట్రావలయేన వహ బాహునా వసుంధరాభారం సహ పిత్రా'.ఇత్యభిధాయ స్వయ మాభరణవసనకుసుమాంగరాగాదిభి రభ్యర్చ్య తం విసర్జయాంచకార. విసర్జిత శ్చోత్థా యాంతఃపురం ప్రవిశ్యదృష్ట్వా వైశంపాయనమాతరం మనోరమాభిధానాం నిర్గత్య సమారుహ్యేంద్రా

యుధం పిత్రా పూర్వకల్పితం ప్రతిచ్ఛందక మివ రాజకులస్య ద్వారావస్థితసితపూర్ణకలశం ఆబద్ధ[1]హారిచందనమాలం ఉల్లసితసితపతాకాసహస్రం అభ్యాహతమంగళతూర్యరవపరిపూరితదిగంతరముపరచితవికచకమలకుసుమప్రకర మచిరకృతాగ్ని కార్యముజ్జ్వలవివిక్తపరిజన ముపపాదితాశేషగృహప్రవేశమంగళం కుమారో భవనం జగామ. గత్వాచ శ్రీమండపావస్థితే శయనే ముహూర్త ముపవిశ్య సహ తేన రాజపుత్రలోకేన అభిషేకాదిమశనావసాన మకరో ద్దివసవిధిమ్. అభ్యంతరే చ స్వశయనీయగృహ ఏవేంద్రాయుధ స్యావస్థాన మకల్పయత్.

ఏవం ప్రాయేణ చాస్యోదంతేన తదహః పరిణతి ముపయయౌ. గగనతలా దవతరంత్యా దివసశ్రియః పద్మరాగనూపుర మివ స్వప్రభాపిహితరంధ్రం రవిమండల మున్ముక్తపాదం పపాత. సలిలప్రవాహా ఇవ రథచక్రమార్గానుసారేణ దివసకరస్య వాసరాలోకః ప్రతీచీం కకుభ మగాత్. అభినవపల్లవలోహితతలేన కరేణే వాధోముఖప్రసృతేన దివసకరబింబేన వాసరః కమలరాగ మశేషం మమార్జ. కమలినీపరిమళపరిచయాగతాళిమాలాకులితకంఠం కాలపాశై రివ చక్రవాకమిథున మాకృష్యమాణం విజఘటే. కరపుటై రాదివసాంత మాపీత మరవింద మధురస మివ రక్తాతపచ్ఛలేన గగనగమనఖేదా దివ దివసకరబింబం వవామ.

క్రమేణ చ ప్రతీచీకర్ణపూరరక్తోత్పలే లోకాంతర ముపగతే భగవతి గభస్తిమాలిని, సముల్లసితాయా మంబరతటాకవికచకమలిన్యాంసంధ్యాయాం, కృష్ణాగరుపంకపత్రలతాస్వివ తిమిరలేఖాసు స్ఫురంతీషు దిశాంముఖేషు, అళికులమలినేన కువలయవనేనేవ రక్తకమలాకరే తిమిరనికరేణోత్సార్యమాణే సంధ్యారాగే, కమలినీనిపీతమాతప మున్మాలయితు[2]మంధకారకరపల్లవే ష్వివ విశత్సు రక్తకమలోదరాణి మధుకరకులేషు, శనై శ్శనై శ్చ నిశావిలాసినీముఖావతంసపల్లవే గళితే సంధ్యారాగే, దిక్షు విక్షిప్తేషు సంధ్యాదేవతార్చనబలిపిండేషు, శిఖరదేశలగ్నతిమిరాసు అనారూఢమయూరా

1 హారితవందన. 2 మంధకారపల్లవేషు.

స్వపి మయూరాధిష్ఠితాస్వివ మయూరయష్టిషు, గవాక్షవివరనిలీనేషు ప్రాసాదలక్ష్మీకర్ణోత్పలేష్వివ పారావతేషు, విగత విలాసినీసంవాహననిశ్చలకాంచనపీఠాసు మూకీభూతఘంటారవా స్వాంతగపురడోలాసు, భవనసహకారశాఖావలంబితపంజరేషు విగతాలాపేషు శుకశారికానివహేషు, సంగీతకవిరామవిశ్రాంతరవాసూత్సార్యమాణాసు వీణాసు, యువతినూపురశబ్దోపశమనిభృతేషు భవనకలహంసేషు, అపనీయమానకర్ణశంఖచామరనక్షత్రమాలా[1]మండలేషు మధుకరకులశూన్యకపోలభిత్తిషు మత్తవారణేషు, ప్రదీప్యమానేషు రాజవల్లభతురంగమమందురాప్రదీపేషు, ప్రవిశంతీషు ప్రథమయామకుంజరఘటాసు, కృతరాజస్వస్త్యయనేషు నిష్క్రామత్సు పురోహితేషు, విసర్జితరాజలోకవిరళపరిజనేషు విస్తారితేష్వివ రాజకులకక్ష్యాంతరేషు, ప్రజ్వలితదీపికాసహస్రప్రతిబింబచుంబితేషు కృతవికచచంపకదళోపహారేష్వివమణిభూమికుట్టిమేషు,నిపతితదీపాలోకాసు రవివిరహార్తనలినీవినోదనాగతబాలాతపాస్వివ భవనదీర్ఘికాసు,నిద్రాలసేషు పంజర కేసరిషు, సమారోపితకార్ముకే గృహీతసాయకే యామిక ఇవాంతగపురప్రవిష్టే మకరకేతౌ,అవతంసపల్లవేష్వివ సరాగేషు కర్ణేక్రియమాణేషు సురతదూతీవచనేషు, సూర్యకాంతమణిభ్య ఇవ సంక్రాంతానలేషు జ్వలత్సు, మానినీనాం శోకవిధురేషు,హృదయేషు ప్రవృత్తే ప్రదోషసమయే, చంద్రాపీడః ప్రజ్వలితదీపికాచక్రవాళపరివారశ్చరణాభ్యామేవరాజకులం గత్వా పితుః సమీపే ముహూర్తం స్థిత్వా దృష్ట్వా చ విలాసవతీ మాగత్య స్వభవన మనేకరత్నప్రభాశబల మురగరాజఫణామండల మివ హృషీకేశః శయనతల మధిశిశ్యే.

ప్రభాతాయాం చ నిశీథిన్యాం సముత్థాయ సమభ్యనుజ్ఞాతః పిత్రా అభినవమృగయాకౌతుకాకృష్యమాణహృదయో భగవత్యనుదిత ఏవ సహస్రరశ్మా వారుహ్యేంద్రాయుధ మగ్రతో బాలేయప్రమాణా నాకర్షద్భి శ్చామీకరశృంఖలాభిః కౌలేయకా౯ జరద్వ్యాఘ్రచర్మశబలవసనకంచుకధారిభి రనేకవర్ణపట్టచీరకోద్బద్ధమౌళిభి రుపచిత

1 మండనేషు.

శ్మశ్రుగహనముఖై రేకకర్ణావసక్తహేమతాళీపుటై రాబద్ధనిబిడకక్షై రనవరతశ్రమోపచితోరుపిండకైః కోదండపాణిభిః శ్వపోషకై రనవరతకృతకోలాహలైః ప్రధావద్భిః ద్విగుణీక్రియమాణగమనోత్సాహో బహుగజతురగపదాతిపరివృతో వనం యయౌ. తత్ర చ కర్ణాంతావకృష్టముక్తైరిందీవరకువలయపలాశకాంతిభిర్భల్లైర్మదకలకలభకుంభభిత్తిభిదురై శ్చ నారాచైః చాపటంకారరవభయచకిత వనదేవతార్ధాక్షివీక్షితో వనవరాహాన్ కేసరిణః శరభాం శ్చమరా ననేకవిధకురంగకాం శ్చ సహస్రశో జఘాన. అన్యాం శ్చ జీవత ఏవ మహాప్రాణతయా స్ఫురతో జగ్రాహ.

సమారూఢే చ మధ్య మహ్నః సవితరి వనాత్ స్థానోత్థితేనేవ శ్రమసలిలబిందువర్ష మనవరత ముజ్ఝతా ముహు ర్ముహుర్దశనవిఘట్టనైః ఘుణఘుణాయితఖరఖలీనేన శ్రమశిథిలముఖగళితఫేనిలరుధిరలవేన పర్యాణపట్టకానుసారోత్థితఫేనరాజినా కర్ణావతంసీకృతముత్ఫుల్లకుసుమశబల మళిపటలఝుంకారరవముఖరం వనగమనచిహ్నం పల్లవస్తబక ముద్వహ తేన్ద్రాయుధే నోహ్యమానః సముద్గతస్వేదతయాఽంతరాంతరార్ద్రీకృతమండలేన మృగరుధిరలవశబలేన వారవాణేన ద్విగుణతర ముపజనితకాంతిః అనేకరూపానుసారసంభ్రమపరిభ్రష్టచ్ఛత్రధారతయా ఛత్రీకృతేన[1]వనపల్లవేన నివార్యమాణాతపో వివిధవనలతాకుసుమరేణుధూసరో వసంత ఇవ విగ్రహవా నశ్వఖురరజోమలినలలాటాభివ్యక్తావదాతస్వేదలేఖో దూరవిచ్ఛిన్నేనపదాతిజనేనశూన్యీకృతపురోభాగః ప్రజవితురంగమాధిరూఢై రల్పావశిష్టై స్సహ రాజపుత్రైః 'ఏవం మృగపతిః ఏవం వరాహః ఏవం వనమహిషః ఏవం శరభః ఏవం హరిణః, ఇతి త మేవ మృగయావృత్తాంత ముచ్చారయన్ స్వభవన మాజగామ.

అవతీర్య చ తురంగమా త్ససంభ్రమప్రధావితపరిజనోపనీతే సముపవిశ్యాసనే వారవాణ మవతార్య అపనీయ చాశేషం తురంగాధిరోహణోచితం వేషపరిగ్రహ మిత స్తతః ప్రచలితతాళవృంతపవనాప

1 నవపల్లవేన.

నీయమానశ్రమో ముహూర్తం విశశ్రామ. విశ్రమ్య చ మణిరజతకనకకలశశతసనాథామంతర్విన్యస్తకాంచనపీఠాంస్నానభూమిమగాత్. నిర్వర్తితాభిషేకవ్యాపారస్య చ వివిక్తవసనపరిమృష్టవపుషః స్వచ్ఛదుకూలపల్లవాకలితమౌళేర్గృహీతవాససః కృతదేవతార్చనస్యాంగరాగభూమౌ సముపవిష్టస్య రాజ్ఞా విసర్జితా మహాప్రతీహారాధిష్ఠితా రాజకులపరిచారికాః కులవర్ధనాసనాథాశ్చ విలాసవతీదాస్యః సర్వాన్తఃపురప్రేషితాశ్చాంతఃపురపరిచారికాః పటలకవినిహితాని వివిధాన్యాభరణాని మాల్యాన్యంగరాగాన్ వాసాంసి చాదాయ పురతస్తస్యోపతస్థుః ఉపనిన్యుశ్చ యథాక్రమమ్. ఆదాయ చ తాభ్యః ప్రథమం స్వయముపలిప్య వైశంపాయనముపరచితాంగరాగో దత్త్వా చ సమీపవర్తిభ్యో యథార్హమాభరణవసనాంగరాగకుసుమాని వివిధమణిభాజనసహస్రశారం శారదమంబరతలమివ స్ఫురితతారాగణమాహారమండపమగచ్ఛత్.

తత్ర చ ద్విగుణీకృతకుథాసనోపవిష్టః సమీపోపవిష్టేన తద్గుణోపవర్ణనపరేణ వైశంపాయనేన యథార్హభూమిభాగోపవేశితేన రాజపుత్రలోకేన 'ఇదమస్మై దీయతామ్' ఇతి ప్రసాదవిశేషదర్శనసంవర్ధితసేవారసేన చ సహాహారవిధిమకరోత్. ఉపస్పృశ్య చ గృహీతతాంబూలస్తస్మిన్ ముహూర్తమివస్థిత్వా ఇంద్రాయుధసమీపమగమత్. తత్ర చానుపవిష్ట ఏవ తద్గుణోపవర్ణనప్రాయాలాపాః కథాః కృత్వా సత్యప్యాజ్ఞాప్రతిక్షణోన్ముఖే పార్శ్వపరివర్తిని పరిజనే తద్గుణాపహృతహృదయః స్వయమేవేంద్రాయుధస్య పురో యవసమాకీర్య నిర్గత్య రాజకులమయాసీత్. తేనైవ చ క్రమేణావలోక్య రాజానమాగత్య నిశామనైషీత్.

అపరేద్యుశ్చ ప్రభాతసమయ ఏవ సర్వాంతఃపురాధికృతమవనిపతేః పరమసమ్మతం అనుమార్గాగతయా చ ప్రథమే వయసి వర్తమానయా రాజకులసంవాసప్రగల్భయాప్యనుజ్ఝితవినయయా కించిదుపారూఢయౌవనయాశక్రగోపకాలోహితరాగేణాంశుకేనరచితావకుంఠనయా సబాలాతపయేవ పూర్వయా కకుభా ప్రత్యగ్రదళితమనః

శిలాచూర్ణవర్ణే నాంగలావణ్యప్రభాప్రవాహేణామృతరసనదీపూరేణేవ భవన మాపూరయంత్యో జ్యోత్స్నయేవ రాహుగ్రాసభయా దపహాయ రజనికరమండలం గా మవతీర్ణయా రాజకులగృహదేవత యేవ మూర్తిమత్యా క్వణితమణినూపురాకలితచరణయుగళయా కూజత్కలహంసాకులితకమలయేవ కమలిన్యా మహార్హహేమమేఖలాకలాపకలితజఘనస్థలయా నాతినిర్భరోద్భిన్నపయోధరయా మందమందభుజలతావిక్షేపప్రేంఖితనఖమయూఖచ్ఛలేన ధారాభి రివ లావణ్యరస మనవరతం క్షరంత్యా దిఙ్ముఖవిసర్పిణి హారలతానాం రశ్మిజాలే నిమగ్నశరీరతయా క్షీరసాగరోన్మగ్నవదనయేవ లక్ష్మ్యా బహుళతాంబూలకృష్ణికాంధకారితాధరలేఖయా సమున్నతతుంగనాసికయా వికసితపుండరీక ధవళలోచనయా మణికుండలమరకతమకరపత్రభంగకోటికిరణాతపాహతకపోలతయా సకర్ణపల్లవ మివ ముఖ ముద్వహంత్యా పర్యుషితధూసరచందనరసతిలకాలంకృతలలాటపట్టయా ముక్తాఫలప్రాయాలంకారయా రాధేయరాజలక్ష్మ్యేవోపపాదితాంగరాగయా నవవనలేఖయేవ కోమలతనులతయా త్రయ్యేవ సుప్రతిష్ఠితచరణయా మఖశాలయేవ వేదిమధ్యయా మేరువనలతయేవ కనకపత్రాలంకృతయా మహానుభావాకారయా అనుగమ్యమానం కన్యకయా కైలాసనామానం కంచుకిన మాయాంత మపశ్యత్.

స కృతప్రణామః సముపసృత్య క్షితితలనిహితదక్షిణకరో విజ్ఞాపయామాస. ‘కుమార! మహాదేవి విలాసవతీ సమాజ్ఞాపయతి.—ఇయం ఖలు కన్యకా మహారాజేన పూర్వం కులూతరాజధానీ మవజిత్య కులూతేశ్వరదుహితా పత్రలేఖాభిధానా బాలికా సతీ వందిజనేన సహానీయాంతఃపురపరిచారికామధ్యముపనీతా, సా మయా విగతనాథా రాజదుహితేతి చ సముపజాతస్నేహయా దుహితృనిర్విశేష మియంతం కాల ముపలాలితా సంవర్ధితా చ, త దియ మిదానీ ముచితా భవత స్తాంబూలకరంకవాహినీతి కృత్వా మయా ప్రేషితా, న చాస్యా మాయుష్మతా పరిజనసామాన్యదృష్టినా భవితవ్యం, బాలేవ లాలనీయా, స్వచిత్తవృత్తి రివ చాపలేభ్యో నివారణీయా, శిష్యేవ ద్రష్టవ్యా, సుహృ దివ సర్వవిస్రంభే ష్వభ్యంతరీకరణీయా, దీర్ఘకాల

సంవర్ధితస్నేహతయా స్వసుతాయామివ హృదయ మస్యా మస్తి మే, బలవా నస్యాం పక్షపాతః, మహాభిజనరాజవంశప్రసూతా చార్హతీయ మేవంవిధాని కర్మాణి, నియతం స్వయ మేవేయ మతివినీతతయా కతిపయై రేవ దివసైః కుమార మారాధయిష్యతి, కేవల మతిచిరకాలోపచితా బలవతీ మే ప్రేమప్రవృత్తి రస్యామ్, అవిదితశీలశ్చాస్యాః కుమార ఇతి సందిశ్యతే, సర్వథా తథా కల్యాణినా ప్రయతితవ్యం యథేయ మతిచిర ముచితా పరిచారికా తే భవతి.' ఇత్యభిధాయ విరతవచసి కైలాసే కృతాభిజాతప్రణామాం పత్రలేఖాం అనిమిషలోచనం సుచిర మాలోక్య చంద్రాపీడో 'యథాజ్ఞాపయత్యంబా' ఏవ ముక్త్వా కంచుకినం ప్రేషయామాస.

పత్రలేఖా తు తతఃప్రభృతి దర్శనే నైవ నముపజాతసేవారసా న దివా న రాత్రౌ న సుప్తస్య నాసీనస్య నోత్థితస్య న భ్రమతో న రాజకులగతస్య ఛాయేవ రాజసూనోః పార్శ్వం ముమోచ. చన్ద్రాపీడస్యాఽపి తస్యాం దర్శనా దారభ్య ప్రతిక్షణ ముపచీయమానా మహతీ ప్రీతిరాసీత్. అభ్యధికం చ ప్రతిదివస మస్యాః ప్రసాద మకరోత్. ఆత్మహృదయా దవ్యతిరిక్తా మివ చైనాం సర్వవిస్రంభే ష్వమన్యత.

ఏవం సమతిక్రామత్సు కేషుచి ద్దివసేషు రాజా చంద్రాపీడస్య యౌవరాజ్యాభిషేకం చికీర్షుః ప్రతీహారాన్ ఉపకరణసంభారసంగ్రహార్థ మాదిదేశ. సముపస్థితయౌవరాజ్యాభిషేకం చ తం కదాచి ద్దర్శనార్థ మాగతం ఆరూఢవినయ మపి వినీతతర మిచ్ఛన్ శుకనాస స్సవిస్తర మువాచ.

'తాత ! చంద్రాపీడ ! విదితవేదితవ్యస్యాధీతసర్వశాస్త్రస్య తే నాల్ప మ ప్యుపదేష్టవ్య మస్తి, కేవలం చ నిసర్గత ఏవ అభానుభేద్య మరత్నాలోకోచ్ఛేద్య మప్రదీపప్రభాపనేయ మతిగహనం తమో యౌవనప్రభవమ్, అపరిణామోపశమో దారుణో లక్ష్మీమదః, కష్ట మనంజనవర్తిసాధ్య మపర మైశ్వర్యతిమిరాంధత్వమ్, అశిశిరోపచారహార్యోఽతితీవ్రో దర్పదాహజ్వరోష్మా, సతత మమూలమంత్రగమ్యో విషమో

విషయవిషాస్వాదమోహః, నిత్య మస్నానశౌచబాధ్యో బలవాన్ రాగమలావలేపః, అజస్ర మక్షపావసానప్రబోధా ఘోరా చ రాజ్యసుఖసన్నిపాత నిద్రా భవతి, ఇత్యతో విస్తరే ణాభిధీయసే, గర్భేశ్వరత్వమభినవయౌవనత్వ మప్రతిమరూపత్వ మమానుషశక్తిత్వం చేతి మహతీయం ఖల్వనర్థపరంపరా, సర్వావినయానా మేకైక మప్యేషామాయతనం, కిముత సమవాయః, యౌవనారంభే చ ప్రాయః శాస్త్రజలప్రక్షాళననిర్మలాపి కాలుష్య ముపయాతి బుద్ధిః, అనుజ్ఝితధవళతాపి సరాగైవ భవతి యూనాం దృష్టిః, అపహరతి చ వాత్యేవ శుష్కపత్రం సముద్భూతరజో భ్రాంతి రతిదూర మాత్మేచ్ఛయా యౌవనసమయే పురుషం ప్రకృతిః, ఇంద్రియహరిణహారిణీ చ సతత మతిదురంతేయ ముపభోగమృగతృష్ణికా, నవయౌవనకషాయితాత్మన శ్చ సలిలానీవ తాన్యేవ విషయ స్వరూపా ణ్యాస్వాద్యమానాని మధురతరా ణ్యాపతన్తి మనసః, నాశయతి చ దిఙ్మోహ ఇవోన్మార్గప్రవర్తకః పురుష మత్యాసఙ్గో విషయేషు, భవాదృశా ఏవ భవంతి భాజనాన్యుపదేశానామ్, అపగతమలేహి మనసి స్ఫటికమణా వివ రజనికరగభస్తయో విశంతి సుఖ ముపదేశగుణాః, గురువచన మమల మపి సలిల మివ మహదుపజనయతి శ్రవణస్థితం శూల మభవ్యస్య, ఇతరస్య తు కరిణ ఇవ శంఖాభరణం ఆననశోభాసముదయ మధికతర ముపజనయతి, అపహరతి సకల మతిమలిన మపి అంధకార మివ దోషజాతం ప్రదోషసమయనిశాకర ఇవ గురూపదేశః, ప్రశమహేతుః వయఃపరిణామ ఇవ పలితరూపేణ శిరసిజజాల మమలీకుర్వన్ గుణరూపేణ త దేవ [1]పరిణమయతి, అయ మేవ చానాస్వాదితవిషయరసస్య తే కాల ఉపదేశ స్య, కుసుమశరశరప్రహారజర్ఝరితే హృదయే జల మివగళత్యుపదిష్టమ్, అకారణం చ భవతి దుష్ప్రకృతే రన్వయః శ్రుతం వా వినయస్య, చందనప్రభవో న దహతి కి మనలః?, కింవా ప్రశమహేతునాఽపి నప్రచండతరీ భవతి బడబానలో వారిణా?, గురూపదేశశ్చ నామ పురుషాణా మఖిలప్రక్షాళనక్షమజలం స్నానం-అనుపజాతపలితాదివైరూప్య మజరం వృద్ధత్వం-అనారోపితమేదోదోషం గురూకరణం-అసువర్ణవిరచన మగ్రా

1 పరిణమతి.

మ్యం కర్ణాభరణం - [1]అతీతజ్యోతి రాలోకః - నోద్వేగకరః ప్రజాగరః, విశేషేణ తు రాజ్ఞాం,విరళా హి తేషాముపదేష్టారః, ప్రతిశబ్దక ఇవరాజ వచనమనుగచ్ఛతి జనో భయాత్,ఉద్దామదర్పశ్వయథుస్థగితశ్రవణవివరాశ్చోపదిశ్యమాన మపి తే న శృణ్వంతి, శృణ్వంతోఽపిచ గజనిమీలితేనా వధీరయంతః ఖేదయంతి హితోపదేశదాయినో గురూన్, అహంకారదాహజ్వరమూర్ఛాంధకారితా విహ్వలా హి రాజప్రకృతిః, అలీకాభిమానోన్మాదకారీణి ధనాని,రాజ్యవిషవికారతంద్రీప్రదా రాజలక్ష్మీః.

ఆలోకయతు తావ త్కల్యాణాభినివేశీ లక్ష్మీ మేవ ప్రథమం, ఇయం హి సుభటఖడ్గమండలోత్పలవనవిభ్రమభ్రమరీ లక్ష్మీః క్షీరసాగరా త్పారిజాతపల్లవేభ్యో రాగ మిందుశకలా దేకాంతవక్రతా ముచ్చైశ్శ్రవణ శ్చంచలతాం కాలకూటా న్మోహనశక్తిం మదిరాయా మదం కౌస్తుభమణే రతినైష్ఠుర్యం ఇ త్యేతాని సహవాసపరిచయవశా ద్విరహవినోదచిహ్నాని గృహీత్వే వోద్గతా, న హ్యేవంవిధ మపర మపరిచిత మిహ జగతి కించి దస్తి, యథేయ మనార్యా లబ్ధాఽపి ఖలుదుఃఖేనపరిపాల్యతే, దృఢగుణపాశసందాననిష్పందీకృతాఽపి నశ్యతి, ఉద్దామదర్పభటసహస్రోల్లాసితాసిలతాపంజరవిధృతాఽపి అపక్రామతి, మదజలదుర్దినాంధకారగజఘటితఘనఘటాటోపపరిపాలితాఽపి ప్రపలాయతే, నపరిచయంరక్షతి, నాభిజన మీక్షతే, న రూప మాలోకయతే, న కులక్రమ మనువర్తతే, న శీలం పశ్యతి, న వైదగ్ధ్యం గణయతి, న శ్రుత మాకర్ణయతి, న ధర్మ మనురుధ్యతే, న త్యాగ మాద్రియతే, న విశేషజ్ఞతాం విచారయతి, నాచారం పాలయతి, న సత్య మనుబుధ్యతే, నలక్షణం ప్రమాణీకరోతి, గంధర్వనగరలేఖేవ పశ్యత ఏవ నశ్యతి, అ ద్యా ప్యారూఢమందర [2]పరివర్తావర్తభ్రాంతిజనితసంస్కారేవ పరిభ్రమతి, కమలినీసంచరణవ్యతికరలగ్ననళినీనాళకంటకక్షతేవ న క్వచి న్నిర్భర మాబధ్నాతి పదం, అతిప్రయత్నవిధృతాఽపి పరమేశ్వరగృహేషు వివిధగంధగజగండమధుపానమత్తేవ పరిస్ఖలతి, పారుష్య మి వోపశిక్షితు మసిధారాసు నివసతి, విశ్వరూపత్వమివ గ్రహీతు మాశ్రితా నారాయణమూర్తిమ్, అప్రత్యయబహుళా చ

1 అతీత. 2 పరివర్తభ్రాంతి.

దివసాంతకమల మివ సముపచితమూలదండకోశ మండల మపి ముంచతి భూభుజం, ల తేవ విటపకా నధ్యారోహతి, గంగేవ వసుజనన్యపి తరంగబుద్బుదచంచలా, దివసకరగతి రివ ప్రకటితవివిధసంక్రాంతిః పాతాళగుహే వ తమోబహుళా, హిడింబేవ భీమసాహసైకహార్యహృదయా, ప్రావృ డివ అచిరద్యుతికారిణీ, దుష్టపిశాచీవ దర్శితానేకపురుషోచ్ఛ్రాయా, స్వల్పసత్త్వ మున్మత్తీకరోతి, సరస్వతీపరిగృహీత మీర్ష్యయేవ నాలింగతి జనమ్, గుణవంత మపవిత్ర మివ న స్పృశతి, ఉదారసత్త్వ మమంగళ మివ న బహుమన్యతే, సుజన మనిమిత్త మివ న పశ్యతి, అభిజాత మహి మివ లంఘయతి, శూరం కంటక మివ పరిహరతి, దాతారం దుస్స్వప్న మివ న స్మరతి, వినీతం పాతకిన మివ నోపసర్పతి, మనస్విన మున్మత్త మివ హసతి, పరస్పరవిరుద్ధం చ ఇంద్రజాల మివ దర్శయంతీ ప్రకటయతి జగతి నిజం చరితం, తథా హి—సతతమూష్మాణమారోపయంత్యపి జాడ్య ముపజనయతి, ఉన్నతి మాదధానాఽపి నీచస్వభావతా మావిష్కరోతి, తోయరాశిసంభవాఽపి తృష్ణాం సంవర్ధయతి, ఈశ్వరతాం దధానా ప్యశివప్రకృతిత్వ మాతనోతి, బలోపచయ మాహరంత్యపి లఘిమాన మాపాదయతి, అమృతసహోదరాఽపి కటువిపాకా, విగ్రహవత్యపి అప్రత్యక్షదర్శనా, పురుషోత్తమరతాఽపి ఖలజనప్రియా, రేణుమయీవ స్వచ్ఛ మపి కలుషీకరోతి..

యథా యథా చేయం చపలా దీప్యతే తథా తథా దీపశిఖేవ కజ్జల మలిన మేవ కర్మ కేవల ముద్వమతి, తథాహి—ఇయం సంవర్ధనవారిధారా తృష్ణావిషవల్లీనాం, వ్యాధగీతి రింద్రియమృగాణాం, పరామర్శధూమలేఖా సచ్చరితచిత్రాణాం, విభ్రమశయ్యా మోహదీర్ఘనిద్రాణాం, నివాసజీర్ణవలభీ ధనమదపిశాచికానాం, తిమిరోద్గతిః శాస్త్రదృష్టీనాం, పురస్సరపతాకా సర్వావినయానాం, ఉత్పత్తినిమ్నగా క్రోధావేగగ్రాహాణాం, ఆపానభూమి ర్విషయమధూనాం, సంగీతశాలా భ్రూవికారనాట్యానాం, ఆవాసదరీ దోషాశీవిషాణాం, ఉత్సారణవేత్రలతా సత్పురుషవ్యవహారాణాం, అకాలప్రావృట్ గుణకలహంసకానాం, విసర్పణభూమి ర్లోకాపవాదవిస్ఫోటానాం, ప్రస్తావనా కపటనాటకస్య

కదలికా కామకరిణః, వధ్యశాలా సాధుభావస్య, రాహుజిహ్వా ధర్మేందుమండలస్య.

న హి తం పశ్యామి యో హ్యపరిచితయా ఽనయా న నిర్భర ముపగూఢో యో వా న విప్రలబ్ధః, నియత మియ మాలేఖ్యగతాఽపి చలతి,పుస్తకమయ్యపి ఇంద్రజాల మాచరతి, ఉత్కీర్ణాఽపివిప్రలభతే, శ్రుతాప్యభిసంధత్తే,చింతితాఽపి వంచయతి, ఏవంవిధయాఽపి చానయా దురాచారయా కథ మపి దైవవశేన పరిగృహీతా[1]విక్లబీభవంతి రాజానః,సర్వావినయాధిష్ఠానతాం చ గచ్ఛంతి, తథా హి—అభిషేకసమయ ఏవ చైషాంమంగళకలశజలై రివ ప్రక్షాళ్యతే దాక్షిణ్యం,అగ్నికార్యధూమే నేవ మలినీభవతి హృదయమ్, పురోహితకుశాగ్రసమ్మార్జనీభి రివాపనీయతే క్షాంతిః, ఉష్ణీషపట్టబంధేనేవాచ్ఛాద్యతే జరాగమనస్మరణమ్,ఆతపత్రమండలేనే వాపవార్యతేపరలోకదర్శనమ్, చామరపవనై రి వాపహ్రియతే సత్యవాదితా, వేత్రదండై రివ ఉత్సార్యంతే గుణాః, జయశబ్దకలకలై రివ తిరస్క్రియంతే సాధువాదాః, ధ్వజపటపల్లవై రివ పరామృశ్యతే యశః, తథాహి.—కేచి చ్ఛ్రమవశశిథిలశకునిగళపుటచపలాభిః ఖద్యోతోన్మేషముహూర్తమనోహరాభిర్మనస్విజనగర్హితాభిః సంపద్భిః ప్రలోభ్యమానా ధనలవలాభావలేపవిస్మృతజన్మానోఽనేకదోషోపచితేన దుష్టాసృజేవ రాగావేశేన బాధ్యమానా వివిధవిషయరసగ్రాసలాలసైః పంచభి ర ప్యనేకసహస్రసంఖ్యైరి వేంద్రియై రాయాస్యమానాః ప్రకృతిచంచలతయా లబ్ధప్రసరేణైకేనాపి శతసహస్రతా మివోపగతేన మనసాఽఽకులీక్రియమాణాః విహ్వలతా ముపయాంతి,కిం చ.—గ్రహైరివగృహ్యంతే,భూతైరివాభిభూయంతే, మంత్రైరి వావష్టభ్యంతే, వాయు నేవ విడంబ్యంతే,పిశాచైరివ గ్రస్యంతే, మదనశరై ర్మర్మాభిహతా ఇవ ముఖభంగసహస్రాణి కుర్వతే, ధనోష్మణాపచ్యమానా ఇవ విచేష్టంతే, గాఢప్రహారాభిహతా ఇ వాంగాని న ధారయంతి, కుళీరా ఇవ తిర్యక్పరిభ్రమంతి, అధర్మభగ్నగతయః పంగవ ఇవపరేణ సంచార్యంతే, మృషావాదవిషవిపాకసంజాతముఖరోగా ఇవాతికృచ్ఛ్రేణ జల్పంతి, సప్తచ్ఛద తరవ

1 విక్లబా.

ఇవ కుసుమరజోవికారై రాసన్నవర్తినాం శిరశ్శూల ముత్పాదయంతి, ఆసన్నమృత్యవ ఇవ పురః స్థితం బంధుజన మపి నాభిజానంతి, ఉత్కుపితలోచనా ఇవ తేజస్వినో నేక్షంతే, కాలదష్టా ఇవ మహామంత్రై రపి న ప్రతిబుధ్యన్తే, [1]జాతుషా ఇవ సోష్మాణం న సహంతే, దుష్టవారణా ఇవ [2]మహానల స్తంభనిశ్చలీకృతా అపి నగృహ్ణంత్యుపదేశమ్, అతితృష్ణావిషవేగమూర్ఛితాః కనకమయ మివ సర్వం పశ్యంతి, [3]అనయ ఇవ పానవర్ధితతైక్ష్ణ్యాః పరప్రేరితాః వినాశయంతి, దూరస్థితాన్యపి ఫలానీవ దండవిక్షేపై ర్మహాకులాని శాతయంతి, అకాల కుసుమప్రసవా ఇవ మనోహరా కృతయోఽపి లోకవినాశహేతవః, శ్మశానాగ్నయ ఇ వాతిరౌద్రభూతయః, తైమిరికా ఇ వాదూరదర్శినః, ఉపసృష్టా ఇవ క్షుద్రాధిష్ఠితభవనాః, శ్రూయమాణా అపి ప్రేతపటహా ఇవోద్వేజయంతి, చింత్యమానా అపి మహాపాతకాధ్యవసాయా ఇవ ఉపద్రవముపజనయంతి, అనుదివస మాపూర్యమాణాః పాపేనేవాధ్మాతమూర్తయో భవంతి, తదవస్థాశ్చ వ్యసనశతశరవ్యతా ముపగతా వల్మీకతృణాగ్రావస్థితా జలబిందవ ఇవ పతిత మప్యాత్మానం నావగచ్ఛంతి.

అపరే తు స్వార్థనిష్పాదనపరై ర్ధనపిశితగ్రాసగృధ్రై రాస్థాన[4]నలినీధూర్తబకైః ద్యూతం వినోద ఇతి-పరాదారాభిగమనం వైదగ్ధ్య మితి-మృగయా శ్రమ ఇతి-పానం విలాస ఇతి-ప్రమత్తతా శౌర్య మితి స్వదారపరిత్యాగోఽవ్యసనితేతి-గురువచనావధీరణ మపరప్రణేయత్వ మితి-అజితభృత్యతా సుఖోపసేవ్యత్వ మితి-నృత్యగీతవాద్యవేశ్యాభిసక్తి రసికతేతి - మహాప[5]రాధానాకర్ణనం మహానుభావతేతి - పరిభవసహత్వం క్షమేతి-స్వచ్ఛందతా ప్రభుత్వ మితి-దేవావమాననం మహాసత్త్వతేతి-వందిజనఖ్యాతి ర్యశ ఇతి-తరళతా ఉత్సాహ ఇతి-అవిశేషజ్ఞతా అపక్షపాతిత్వ మితి-దోషా నపి గుణపక్ష మధ్యారోపయద్భిః అంతః స్వయ మపి విహసద్భిః ప్రతారణకుశలై ర్ధూర్తై రమానుషోచితాభిః స్తుతిభిః ప్రతార్యమాణా విత్తమదమత్తచిత్తా నిశ్చేతనతయా తథేత్యా

1 జాతుషాభరణానీవ, 2 మహామాన స్తంభ. 3 ఇవవణివ. 4 నళినీబకైః. 5 రాధానకర్ణ

త్మన్యారోపితాలీకాభిమానాః మర్త్యధర్మాణోఽపి దివ్యాంశావతీర్ణ మివ సదైవత మి వాతిమానుష మాత్మాన ముత్ప్రేక్షమాణాః ప్రారబ్ధదివ్యోచితచేష్టానుభావాః సర్వజన స్యోపహాస్యతా ముపయాంతి, ఆత్మవిడంబనాం చానుజీవినా జనేన క్రియమాణా మభినందంతి, మనసా దేవతాధ్యారోపణప్రతారణాసంభూతసంభావనోపహతాశ్చాంతః ప్రవిష్టా పరభుజద్వయ మి వాత్మ బాహుయుగళం సంభావయంతి. త్వగంతరితతృతీయలోచనం స్వలలాట మాశంకంతే, దర్శనప్రదాన మ ప్యనుగ్రహం గణయంతి, దృష్టిపాత మ ప్యుపకారపక్షే స్థాపయంతి, సంభాషణ మపి సంవిభాగమధ్యే కుర్వంతి, ఆజ్ఞామపి వరప్రదానం మన్యంతే, స్పర్శమపి పావన మాకలయంతి, మిథ్యామాహాత్మ్యగర్వనిర్భరాశ్చ న ప్రణమంతి దేవతాభ్యః, కిం చ.—న పూజయంతి ద్విజాతీన్, న మానయంతి మాన్యాన్,నార్చయంత్యర్చనీయాన్,నాభివాదయం త్యభివాదనార్హాన్,నాభ్యుత్తిష్ఠంతి గురూన్, అనర్థకాయాసాంతరితవిషయోపభోగసుఖ మి త్యుపహసంతి విద్వజ్జనం, జరావైక్లబ్యప్రలపితమితి పశ్యంతి వృద్ధజనోపదేశమ్, ఆత్మప్రజ్ఞాపరిభవ ఇత్యసూయంతి సచివోపదేశాయ, కుప్యంతి హితవాదినే, సర్వథా తమభినందంతి త మాలపంతి తం పార్శ్వే కుర్వంతి తం సంవర్ధయంతి తేన సహ సుఖ మవతిష్ఠన్తే తస్మై దదతి తం మిత్రతా ముపజనయంతి తస్య వచనం శృణ్వంతి తత్ర వర్షంతి తం బహుమన్యంతే త మాప్తతా మాపాదయంతి యోఽహర్నిశ మనవరతముపరచితాంజలి రధిదైవత మివ విగతాన్యకర్తవ్యః స్తౌతి యో వా మాహాత్మ్య ముద్భావయతి.

కింవా తేషాం సాంప్రతం యేషా మతినృశంసప్రాయోపదేశనిర్ఘృణం కౌటిల్యశాస్త్రం ప్రమాణమ్-అభిచారక్రియాక్రూరైకప్రకృతయః పురోధసో గురవః-పరాభిసంధానపరామంత్రిణఉపదేష్టారః-నరపతిసహస్రభుక్తోజ్ఝితాయాం లక్ష్మ్యా మాసక్తిః-మారణాత్మకేషు శాస్త్రేష్వభియోగః. సహజప్రేమార్ద్రహృదయానురక్తా భ్రాతర ఉచ్ఛేద్యాః

తదేవం ప్రాయోఽతికుటిలకష్టచేష్టాసహస్రదారుణేరాజ్యతంత్రే అస్మిన్ మహా[1]మోహాంధకారిణి చ యౌవనే కుమార! తథా ప్ర

1 మోహకారిణి.

యతేథాః [1]యథా నోపహస్యసే జనైః-న నింద్యసే సాధుభిః-న ధిక్క్రియసే గురుభిః-నోపాలభ్యసే సుహృద్భిః-న శోచ్యసే విద్వద్భిః- యథా చ [1]న ప్రతార్యసే విటైః-న ప్రహస్యసే కుశలైః-నాస్వాద్యసే భుజంగైః-నావలుప్యసే సేవకవృకైః-న వంచ్యసే ధూర్తైః-న ప్రలోభ్యసే వనితాభిః-న విడంబ్యసే లక్ష్మ్యా-న నర్త్యసే మదేన-నోన్మత్తీక్రియసే మదనేన-నాక్షిప్యసే విషయైః-నావకృష్యసే రాగైః-నాపహ్రియసే సుఖేన-కామం భవాన్ ప్రకృత్యైవ ధీరః, పిత్రా చ మహతా ప్రయత్నేన సమారోపితసంస్కారః, తరళహృదయ మప్రతిబుద్ధం చ మదయంతి ధనాని, తథాపి భవద్గుణసంతోషో మా మేవం ముఖరీకృతవాన్, ఇద మేవ చ పునఃపున రభిధీయసే, 'విద్వాంస మపి సచేతన మపి మహాసత్త్వ మప్యభిజాత మపి, ధీర మపి ప్రయత్నవంత మపి పురుష మియం దుర్వినీతా ఖలీకరోతి లక్ష్మీ' రితి, సర్వథా కల్యాణైః పిత్రా క్రియమాణ మనుభవతు భవాన్ నవ[2]యౌవనరాజ్యాభిషేకమంగళమ్, కులక్రమాగతా ముద్వహ పూర్వపురుషై రూఢాం ధురమ్, అవనమయ ద్విషతాం శిరాంసి, ఉన్నమయ బంధువర్గమ్, అభిషేకానంతరంచ ప్రారబ్ధదిగ్విజయః పరభ్రమన్ విజితా మపి తవ పిత్రా సప్తద్వీపసముద్రభూషణాం పున ర్విజయస్వ వసుంధరామ్, అయం చ తే కాలః ప్రతాప మారోపయితుమ్, ఆరూఢప్రతాపో రాజా త్రైలోక్యదర్శీవ సిద్ధాదేశో భవతి.' ఇ త్యేతావ దభిధాయోపశశామ,

ఉపశాంతవచసి శుకనాసే చంద్రాపీడ స్తాభి రమలాభి రుపదేశవాగ్భిః ప్రక్షాళిత ఇవ ఉన్మీలిత ఇవ స్వచ్ఛీకృత ఇవ అభిషిక్త ఇవ అభిలిప్త ఇవ నిర్మృష్ట ఇవ అలంకృత ఇవ పవిత్రీకృత ఇవ ఉద్భాసిత ఇవ ప్రీతహృదయో ముహూర్తం స్థిత్వా స్వభవన మాజగామ

తతః కతిపయదివసాపగమే చ రాజా స్వయ ముత్క్షిప్తమంగళకలశః సహ శుకనాసేన పుణ్యే ఽహని పురోధసా సంపాదితాశేష రాజ్యాభిషేకమంగళం అనేకనరపతిసహస్రపరివృతః సర్వేభ్య స్తీర్థేభ్యః సర్వాభ్యో నదీభ్యః సర్వేభ్య శ్చ సాగరేభ్యః సమాహృతేన

1 యథా చ న ప్రహస్యసే విటైర్న ప్రతార్యసే కుశలైః. 2 యౌవరాజ్యాభి.

సర్వౌషధిభిః సర్వఫలైః సర్వమృద్భిః సర్వరత్నైశ్చ పరిగృహీతేన ఆనందబాష్పజలమిశ్రేణ మంత్రపూతేన వారిణా సుత మభిషిషేచ. అభిషేకసలిలార్ద్రదేహం చ తం లతేవ పాదపాంతరం నిజపాదపమముంచత్యపి తారాపీడం తత్క్షణమేవ సంచక్రామ రాజలక్ష్మీః. అనంతర మఖిలాంతఃపురపరివృతయా చ ప్రేమార్ద్రహృదయయా విలాసవత్యా స్వయ మాపాదతలా దామోదినా చంద్రాతపధవళేన చందనే నానులిప్తమూర్తిః అభినవవికసితసితకుసుమకృతశేఖరః గోరోచనాచ్ఛురితదేహః దూర్వాప్రవాలరచితకర్ణపూరో దీర్ఘదశ మనుపహత మిందుధవళం దుకూలయుగళం వసానః పురోహితప్రతిబద్ధప్రతిసరప్రసాధితపాణిః అభినవరాజలక్ష్మీకమలినీమృణాళేనాభిషేకదర్శనార్థమాగతేన సప్తర్షిమండలేనేవ హారే ణాలింగితవక్షఃస్థలః సితకుసుమగ్రథితాభి రాజానులంబినీభి రిందుకరకలాపకోమలాభి ర్వైకక్షకస్రగ్భి ర్నిరంతరనిచితశరీరతయా ధవళవేషపరిగ్రహతయా చనరసింహ ఇవ విధృతకేసరనికరః కైలాస ఇవ ప్రవత్ స్రోతస్వినీస్రోతోరాశిః ఐరావత ఇవ మందాకినీమృణాళజాలజటిలః క్షీరోద ఇవ స్ఫురితఫేనలవాకులః తత్కాలప్రతిపన్నవేత్రదండేన పిత్రా స్వయం పురః ప్రారబ్ధసముత్సారణా స్సభామండప ముపగమ్య కాంచనమయం శశీవ మేరుశృంగం చంద్రాపీడః సింహాసన మారురోహ.

ఆరూఢస్య చాస్య కృతయథోచితసకలరాజలోకసమ్మానస్య ముహూర్తం స్థిత్వా దిగ్విజయప్రయాణశంసీ ప్రళయఘనఘటాఘోషఘర్ఘరధ్వనిః ఉదధి రివ మందరఘాతైః వసుంధరాపీఠ మివ యుగాంతనిర్ఘాతైః ఉత్పాతజలధర ఇవ తటిద్దండపాతైః పాతాళకుక్షి రివ మహావరాహఘోణాభిఘాతైః కనకకోణై రభిహన్యమానః ప్రస్థానదుందుభిరామంథరం దధ్వాన. యేన ధ్వనతా సమాధ్మాతా నీవ ఉన్మీలితా నీవ ముఖరీకృతా నీవ పృథక్కృతా నీవ విస్తారితా నీవ గర్భీకృతా నీవ ప్రదక్షిణీకృతా నీవ బధిరీకృతానీవ రవేణ భువనాంతరాణి విశ్లేషితా ఇవదిశా మన్యోన్యబంధసంధయః.యస్య చ భయవశవిషమచలితోత్తానఫణాసహస్రేణ ఆలింగ్యమాన ఇవ రసాతలే శేషేణ ముహుర్ముహురభిముఖదత్తదంతోర్ధ్వఘాతై రాహూయమాన ఇవ దిక్షు దిక్కుంజరైః

సన్త్రాసరచితరేచితమండలైః ప్రదక్షిణీక్రియమాణ ఇవ నభసి దివసకరరథతురగైః అపూర్వశర్వాట్టహాసశంకాహర్షహుంకృతేన ([1]అశ్రుతపూర్వ) ఆభాష్యమాణ ఇవ కైలాసశిఖరిణి త్ర్యంబకవృషభేణ కృతగంభీరకంఠగర్జితేన ప్రత్యుద్గమ్యమాన ఇవ[2]మేరావైరావతేన అశ్రుతపూర్వరవరోషావేశతిర్యగవనమితవిషాణమండలేన ప్రణమ్యమాన ఇవ యమసద్మని కృతాంతమహిషేణ సంత్రస్తలోకపాలాకర్ణితో బభ్రామ త్రిభువన మఖిలం నినాదః. తతో దుందుభిరవ మాకర్ణ్య జయ జయేతి చ సర్వతః సముద్ఘుష్యమాణజయశబ్దః సింహాసనాత్ సహ ద్విషతాం శ్రియా సంచచాల చంద్రాపీడః సమన్తాత్ ససంభ్రమోత్థితైశ్చ పరస్పరసంఘట్టవిఘటితహారసూత్రవిగళితాన్ అనవరత మాశావిజయప్రస్థానమంగళలాజా నివ ముక్తాఫలప్రకరాన్ క్షరద్భిః పారిజాత ఇవ సితకుసుమ ముకుళపాతిభిః కల్పపాదపైః ఐరావత ఇవ విముక్తకరశీకరైరాశాగజైః గగనాభోగ ఇవ తారాగణవర్షిభి ర్దిగంతరైః జలదకాల ఇవ స్థూల జలలవాసారస్యందిభి ర్జలధరైః అనుగమ్యమానో నరపతిసహస్రైః ఆ స్థానమండపా న్నిరగాత్.

నిర్గత్య చ పూర్వారూఢయా పత్రలేఖయా సమధ్యాసితాంతరాసనా ముపపాదితప్రస్థానసముచితమంగల్యాలంకారాం ససంభ్రమాధోరణోపనీతాం కరేణుకా మధిరుహ్య అచలరేచకచక్రీకృతక్షీరోదావర్తపాండురేణ దశవదనబాహుదండావస్థితకైలాసకాంతినా ముక్తాఫలజాలినా శతశలాకేన ఆతపత్రేణ నివార్యమాణాతపో నిర్గంతుమారేభే నిర్గచ్ఛంశ్చ అభ్యంతరావస్థిత ఏవ ప్రాకారాంతరితదర్శనానాం ద్వారావస్థితానాం ప్రతిపాలయతాం రాజ్ఞా మున్మయూఖానాం చూడామణీనా మలక్తకద్రవద్యుతిముషా బహుళేనాలోకబాలాతపేన రాజ్యాభిషేకానంతరప్రసృతేన స్వప్రతాపవహ్నినే వాత్యర్థం పింజరీక్రియమాణా దశ దిశో యౌవరాజ్యాభిషేకజన్మనా నిజానురాగేణేవ రజ్యమాన మవనితల [3]మాపన్నరిపువినాశపిశునేన దిగ్దాహేనేవ పాటలీక్రియమాణ మంబరతల మభిముఖాగతభువనతలలక్ష్మీచరణాలక్తకరసేనేవ లోహితాయమానాతపం దివసం దదర్శ.

1 ఏతన్నాస్తి క్వచిత్. 2 విబుధసద్మన్యైరావతేన. 3 మాపన్న.

వినిర్గత శ్చ ససంభ్రమప్రచలితగజఘటాసహస్రైః అన్యోన్యసంఘట్టజర్ఝరితాతపత్రమండలైః ఆదరావనతమౌళిశిథిలమణిముకుటపంక్తిభిః అవర్జితరత్నకర్ణపూరైః కపోలస్థలస్ఖలితరత్నకుండలైః ఆజ్ఞప్తసేనాపతినిర్దిశ్యమాననామభి రవనిభుజాం చక్రవాళైః ప్రణమ్యమానఃబహుళసిందూరరేణుపాటలేన త్రుటితతలడోలాయమానస్థూలముక్తాకలాపావచూడేన సితకుసుమమాలాజాలశబలశిరసా సంలగ్నసంధ్యాతపేన తిర్యగావర్జితశ్వేతగంగాప్రవాహేణ తారాగణదంతురితశిఖరశిలాతలేన మేరుగిరిణేవ గన్ధమాదనే నానుగమ్యమానః కనకాలంకారప్రభాప్రతానకల్మాషితావయవేన చ దత్తకుంకుమస్థాసకేనే వాకృష్యమాణే నేంద్రాయుధేన సనాథీకృతపురోభాగః శనై శ్శనైః ప్రథమమేవ శాతక్రతవీ మాశా మభిప్రతస్థే.

అథ చలితగజఘటాకంపితధవళాత[1]పత్రవనం అనేకకల్లోలపరంపరాపతితచంద్రమండలప్రతిబింబసహస్రం మహాప్రళయజలధిజలమివ ప్లావితమహీతల మద్భుతోద్భూతకలకల మఖిలం సంచచాల బలమ్.

ఉచ్చలితస్య చాస్య స్వభవనా దుపపాదితప్రస్థానమంగళో ధవళదుకూలవాసాః సితకుసుమాంగరాగో మహతా బలసమూహేన నరేంద్రబృందై శ్చానుగమ్యమానో ధృతధవళాతపత్రో ద్వితీయ ఇవ యువరాజః త్వరితపదసంచారిణ్యా కరిణ్యా వైశంపాయనః సమీప మాజగామ. ఆగత్య చ రజనికర ఇవ రవే రాసన్నవర్తీ బభూవ. అనంతరమిత శ్చేత శ్చ నిర్గతో యువరాజ ఇతి సమాకర్ణ్య ప్రధావతాం బలానాం భరేణ చలితకులశైలకీలితజలధిజలతరంగగతేవ తత్క్షణ మాచకమ్పే మేదినీ. సమ్ముఖాగతై రన్యై శ్చాన్యై శ్చ ప్రణమద్భి ర్భూమిపాలైః అంశులతాజాలజటిలచూళికానాం మణిముకుటానా మాలోకేనోన్మిషితబహుళరోచిషాం చ పత్రభంగినీనాం కేయూరమండలీనాం ప్రభాసంతానేన క్వచి ద్వికీర్యమాణచాషపక్షక్షోదా ఇవ క్వచి దుత్పతితశిఖికులచలచ్చంద్రకశతశారా ఇవ క్వచి దకాలజలధరతటి త్తరళా

1 పత్త్రం అశేక.

ఇవ క్వచి త్సకల్పతరుపల్లవా ఇవ క్వచిత్ శతయజ్ఞచాపా ఇవ క్వచి త్సబాలాతపా ఇవా క్రియంత దశ దిశః. ధవళా న్యపి వివిధమణినికర కల్మాషై రత్నప్రభి శ్చూడామణిమరీచిభి శ్ఛాయారాగాణీ వారాజంత రాజ్ఞా మాతపత్రాణి. క్షణేన చ తురగమయ మివ మహీతలం కుంజరమయ మివ దిక్చక్రవాళ మాతపత్రమండలమయ మి వాంతరిక్షం ధ్వజవనమయ మి వాంబరతల మిభమదగంధమయ ఇవ సమీరణః భూపాలమయీవ ప్రజాసృష్టిః ఆభరణాంశుమయీవ దృష్టిః కిరీటమయ ఇవాతపః చామరమయ ఇవ దివసః జయశబ్దమయ మివ త్రిభువన మభవత్ సర్వత శ్చకులపర్వతాకారైః ప్రచలద్భి ర్మత్తవారణైః ఉత్పాతచంద్రమండలనిభై శ్చ ప్రేంఖద్భి రాతపత్రైః సంవర్తకాంభోదగంభీరభీమ నాదేన చ ధ్వనతా దుందుభినా తారకావర్ష సదృశేన విసర్పతా గజశీకరనికరేణ ధూమకేతుధూసరై శ్చోల్లసద్భి రవనిరజోదండకైః నిర్ఘాతపాతపరుషగంభీరఘోషై శ్చ కరికంఠగర్జితైః క్షతజ[1]కణవర్ష బభ్రుణా చ భ్రమతా మతంగజకుంభసిందూర రేణునా సంక్షుభితజలధిజలకల్లోలచంచలాభి శ్చ విసర్పంతీభి స్తురంగమాలాభిః అంధకారితదిగంతరేణ చానవరతం క్షరతా గజమదజలధారాదుర్దినేన కలకలేన చ భువనాంతరవ్యాపినా మహాప్రళయకాల ఇవ సంజజ్ఞే.

[2]బహుళబలకోలాహలభీతా ఇవధవళధ్వజనివహానిరంతరావృతాయయుః క్వాపి దశ దిశః. మలినావనిరజః సంస్పర్శశంకిత మివ సమదగజఘటాపచూలసహస్రసంరుద్ధ మతిదూర మంబర మపససార. ప్రచలితవేత్రలతా[3]సముత్సార్యమాణా ఇవ తురగఖురరజోధూసర మర్కకిరణా ముముచుః పురోభాగం. ఇభకరశీకరనిర్వాపణత్రస్త ఇవాతపత్రసంఛాదితాతపో దివసో ననాశ. బహుళబలభరజర్జరీకృతా మదకలకరిచరణశతతాడితా ద్వితీయేవ ప్రయాణభేరీ భైరవం భూమీ రరాస. గుల్ఫద్వయసే చ తురంగముఖవినిస్సృతసితఫేనపల్లవితే మదపయసి మదస్రుతాం కరిణాం ప్రచస్ఖలుః పదే పదే పదాతయః. హారితాళపరిమళనిభేన చాతిపటునాగజమదామోదే నానులిప్తస్య సామ జన్యేవ

1 శణవమణవర్ష. 2బహుల కోలాహలధూసరతా భీతా ఇవార్క. 3ప్రబలవేత్రి వేత్ర.

సముపయయౌ [1]లిఖితాన్యగంధగ్రహణసామర్థ్యం ఘ్రాణేంద్రియస్య. క్రమేణ చ ప్రసర్పతో బలస్య పురః ప్రధావతాం జనకదంబకానాం కోలాహలేన తారతరదీర్ఘేణ చ కాహళానాం నినాదేన ఖురరవవిమిశ్రేణ చ వాజినాం హేషారవేణ అనవరతకర్ణతాళ[2]స్వనసంపృక్తేన చ దంతినా మాడంబరరవేణ గ్రైవేయకకిఙ్కిణీక్వణితానుసృతేన చ గతివశా ద్విషమ[3]విరావిణీనాం ఘంటానాం టంకృతేన మంగళశంఖశబ్దసంవర్ధితధ్వనీనాం చ ప్రయాణపటహానాం నినాదేన ముహుర్ముహు రితస్తత స్తాడ్యమానానాం చ డిండిమానాం నిస్స్వనేన జర్జరీకృతశ్రవణపుటస్య మూర్ఛే వాభవత్ జనస్య.

శనైః శ్శనైః శ్చ బలసంక్షోభజన్మా క్షితే రనేకవర్ణతయా క్వచి జ్జీర్ణశఫరక్రోడధూమ్రః క్వచి త్క్రమేళకసటాసన్నిభః క్వచి త్పరిణతరల్లకరోమపల్లవమలినః క్వచి త్పత్త్రోర్ణతంతుపాండురః క్వచి జ్జరఠమృణాళదండధవళః క్వచి జ్జరత్కపికేసరకపిలః క్వచి ద్ధరవృషభరోమంథఫేనపిండపాండురః త్రిపథగాప్రవాహ ఇవ హరిచరణప్రభవః కుపిత ఇవ ముంచ౯ క్ష్మా మారబ్ధపరిహాస ఇవ రుంధ న్నయనాని వితృషిత ఇవ పిబ౯ కరికరశీకరజలాని పక్షవా నివోత్పత౯ గగనతల మళినివహ ఇవ చుంబ న్మదలేఖాం మృగపతి రివ రచయ౯ కరికుంభస్థలీషు పద ముపాత్తవిజయ ఇవ గృహ్ణ౯ పతాకాః జరాగమ ఇవ పాండరీకుర్వ౯ శిరాంసి ముద్రయన్నివ పక్ష్మాగ్రసంస్థితో దృష్టిమాజిఘ్ర న్నివ మకరందమధుబిందులగ్నః కర్ణోత్పలాని మదకరికర్ణతాళతాడనత్రస్త ఇ వావిశ౯ కర్ణశంఖోదరవివరాణి పీయమాన ఇవ ఉన్ముఖీభి రవనిపతిముకుటమణిభంగమకరికాభిః అభ్యర్చ్యమాన ఇవ తురగముఖవిక్షేపవిప్లుతైః ఫేనపల్లవకుసుమస్తబకైః అనుగమ్యమాన ఇవ మత్తగజఘంటాకుంభభిత్తిసంభవేన ధాతుధూళివలయేన ఆలింగ్యమాన ఇవ చలచ్చామరకలాపవిధుతేన పటవాసపాంసునా ప్రోత్సాహ్యమాన ఇవ నరపతిశేఖరసహస్రపరిచ్యుతైః కుసుమకేసరరజోభిః ఉత్పాతరాహు రివ దివసకరమండల మకాండ ఏవ పిబ౯ నృపప్రస్థాన

1 నిఖిలాన్య. 2 స్వరసంపృక్తేన. 3 విరాగి.

మంగళప్రతిసరవలయమాలికాసు గోరోచనాచూర్ణాయమానః క్రకచకృతచందనక్షోదధూసరో రేణు రుత్పపాత. అపరిమాణబలసంఘట్టసముపచీయమాన శ్చ శనై శ్శనై స్సంహార న్నివ విశ్వ మశేష మకాలకాలమేఘపటలమేదురో విస్తార ముపగంతు మారేభే.

తేన చ క్రమేణోపచీయమానబహుళమూర్తినా దిగ్విజయమంగళధ్వజేన రిపుకులకమలప్రళయనీహారేణ రాజలక్ష్మీవిలాసపటవాసచూర్ణేన అహితాతపత్రపుండరీకషండతుషారేణ సేనాభరపీడితమహీతలమూర్ఛాంధకారేణ చలద్బలజలదకాలకదంబకుసుమోద్గమేన దివసకరకిరణకమలవనోద్దళనద్విపయూథేన గగనమహీతలప్లావనప్రళయ పయోధిపూరేణ త్రిభువనలక్ష్మీశిరోవకుంఠనపటేన మహావరాహకేసరనికరకర్బురేణ ప్రళయానలధూమరాజిమాంసలేనపాతాళతలాదివోత్తిష్ఠతా, చరణేభ్య ఇవ నిర్గచ్ఛతా, లోచనేభ్య ఇవ నిష్పతతా, దిగ్భ్యఇవాగచ్ఛతా, నభస్తలాదివ పతతా, పవనాదివోల్లసతా, రవికిరణేభ్య ఇవ సంభవతా, అనపహృతచేతనేన నిద్రాగమేన అనవగణితసూర్యేణాంధకారేణ అఘర్మకాలోపస్థితేనభూమిగృహేణ అనుదితతారాగణనివహేన బహుళనిశాప్రదోషేణ ఆపతితసలిలేన జలధరసమయేన అభ్రాంతభుజంగేన రసాతలేన హరిచరణే నేవ సంవర్ధమానేన త్రిభువన మలంఘ్యత రజసా.

వికచకువలయవన మివ నవోదకేన గగనతల మవష్టభ్యమానమలక్ష్యత క్షణాత్ క్షీరోదఫేనపాండునా క్షితిక్షోదేన. బహుళరజోధూసరిత మశిశిరకిరణబింబ మవచూడచామర మివ నిష్ప్రభ మభవత్. దుకూలపట్టధవళా కదళీకేవ కలుషతా మాజగామ గగనాపగా. నరపాలబలభర మతిగురు మసహమానా పున రివ భారావతారణార్థ మమరలోక మారురోహ[1] రజోమిషేణ మహీ. నిశ్శేషనిపీతాతప మంతర్దహ్యమాన మివ జలధిజలేషు ధూసరితరవిరథధ్వజపట మపత దవనిరజః. ముహూర్తేన చ గర్భవాస మివ సంహారసాగరజల మివ కృతాంతజఠర మివ మహాకాలముఖ మివ నారాయణోదర మివ బ్రహ్మాండ మివవివేశ

1 రజోనిభేన.

పృథివీ. మృణ్మయ ఇవ బభూవ దివసః [1]ప్రస్థమయ్య ఇవ చకాశిరే కకుభః. [2]ఏకమహాభూతమయ మివ త్రైలోక్య మాసీత్.

అథ నిజమదోష్మసంతప్తానాం దిశి దిశి కరవివరవినిస్సృతైః క్షరద్భిః క్షీరోదక్షౌదధవళైః శీకరాసారైః కర్ణపల్లవప్రహతి [3]విప్లుతేన చ విసర్పతా దానజలబిందుదుర్దినేన హేషారవవిప్రకీర్ణైశ్చ వాజినాం లాలాజలలవజాలకై రుపశమితే రజసి పునరుపజాతాలోకాసు దిక్షు సాగరసలిలాదివోన్మగ్న మాలోక్య తదపరిమాణం బల ముపజాతవిస్మయః సర్వతో దత్తదృష్టి ర్వైశంపాయనశ్చంద్రాపీడమాబభాషే.

'యువరాజ! కిం న జితం దేవేన మహారాజాధిరాజేన తారాపీడేన యజ్జేష్యసి, కా దిశో న వశీకృతా యా వశీకరిష్యసి, కాని దుర్గాణి న ప్రసాధితాని యాని ప్రసాధయిష్యసి, కాని ద్వీపాంతరాణి నాత్మీకృతాని యా న్యాత్మీకరిష్యసి, కాని రత్నాని నోపార్జితాని యా న్యుపార్జయిష్యసి, కేవా న ప్రణతా రాజానః, కై ర్న విరచితః శిరసి బాలకమలకుట్మలకోమలః సేవాంజలిః, కైర్న మసృణీకృతాః ప్రతిబద్ధహేమపట్టైర్లలాటైస్సభాభువః, కై ర్న ఘృష్టాః పాదపీఠే చూడామణయః, కైర్న ప్రతిపన్నా [4]వేత్రయష్టయః, కై ర్నోద్ధూతాని చామరాణి, కై ర్నోచ్చారితా జయశబ్దాః, కేషాం న పీతాః కిరీటపత్రమకరైః సలిలధారా ఇవ నిర్మలా స్త్వచ్చరణనఖమయూఖరాజయః, ఏ తేహి తేచతురుదధిజలావగాహా దుర్లలితబలమదావలిప్త దశరథభగీరథభరతదిలీపాలర్క-మాంధాతృప్రతిమాః కులాభిమానశాలినః సోమపాయినో మూర్ధాభిషిక్తాః పృథివ్యాం సర్వపార్థివా రక్షాభూత మివాభిషేకపయః పాతపూతైః చూడామణిపల్లవైరుద్వహంతి మంగల్యాం భవచ్చరణరజస్సంహతిం, ఏభి రియ మాదిపర్వతై రివాపరై ర్ధృతా ధరిత్రీ, ఏతాని చా ప్యమీషా మాప్లావితదశదిగంతరాళాని సైన్యాని భవంత ముపాసతే,తథాహి—పశ్య యస్యాం యస్యాం దిశి విక్షిప్యతేచక్షుః తస్యాం తస్యాం రసాతల మి వోద్గిరతి వసు ధేవ సూతే కకుభ ఇవ వమంతి

1 పుస్తమయ్య. 2 రేణురూపే ణేవ పరిణత మంబరతలం ఏకమహా. 3 విస్సృతేన. 4 వేత్రలతాః.

గగనతల మివ వర్షతి దివసఇవ సృజతి బలాని, అపరిమితబలభరాక్రాంతా మన్యే స్మరతి మహాభారతసమరసంక్షోభస్యాద్య క్షితిః, ఏష శిఖరదేశేషు పరిస్ఖలితమండలో ధ్వజాన్ గణయన్నివ కుతూహలాత్భ్రమతి కదళికావనాన్తరేషు మయూఖమాలీ, సర్వతశ్చ మదజలముచాం కరిణామేలాపరిమళసురభిణి వేణికావాహిని మదవారిణి నిరంతరమగ్నానిపతితమధుకరకులకలకల[1]కలితా కాళిందీజలకల్లోలకలితేవ భాతి భూతధాత్రీ—సైన్యభరసంక్షోభభయాత్ సరిత ఇవ గగనతలముత్పతితాః సంఛాదయంత్యేతాః దిక్రవాళ మిందుధవళాధ్వజపంక్తయః, సర్వథా చిత్రం యన్నాద్య విఘటితసకలకులశైలసంధిబంధా సహస్రశః శకలీభవతి బలభరేణ ధరిత్రీ యద్వా బలభరపీడితవసుధాధారణవిధురా న చలంతి ఫణినాంపత్యుః ఫణాభిత్తయః'

ఇతి ఏవంవదత ఏవ తస్య యువరాజః సముచ్ఛ్రితానేకతోరణాం తృణమయప్రాకారమందిరసహస్రసంబాధా ముల్లాసితధవళపటమండపశతశోభినీ మావాసభూమి మవాప. తస్యాం చావతీర్య రాజవత్సర్వాః క్రియా శ్చకార. సర్వైశ్చ తై స్సమేత్య నరపతిభి రమాత్యైశ్చ వివిధాభిః కథాభిర్వినోద్యమాన స్తం దివస మశేష మభినవపితృవియోగజన్మనా శోకావేగేనాయాస్యమానహృదయో దుఃఖే నాత్యవాహయత్. అతివాహితదివసశ్చ యామినీ మపి స్వశయనీయస్య నాతిదూరే నిహితశయననిషణ్ణేన వైశంపాయనేన అన్వతశ్చ సమీపే క్షితితలవిన్యస్తకుథప్రసుప్తయా పత్రలేఖయా సహ అంతరాపితృసక్తి మంతరా మాతృసంబంధమంతరా శుకనాసమయం కుర్వన్నాలాపం నాత్యుపజాతనిద్రః ప్రాయేణ జాగ్ర దేవ నిన్యే. ప్రత్యుషసి చోత్థాయ తేనైవ క్రమే ణానవరతప్రయాణకైః ప్రతిప్రయాణక ముపచీయమానేనసేనాసముదాయేన జర్ఝరయన్ వసుంధరాం, ఆకంపయన్ గిరీన్, ఉత్సించన్ సరితః, రక్తీకుర్వన్ సరాంసి, చూర్ణయన్ కాననాని, సమీకుర్వన్ విషమాణి, దళయన్ దుర్గాణి, పూరయ న్నిమ్నాని, నిమ్నయన్ స్థలాని ప్రాతిష్ఠత. శనై శ్శనై శ్చ స్వేచ్ఛయా పరిభ్రమన్, ఉన్నతాన్

1 కలిలా,

నమయన్, ఆశ్వాసయన్ భీతాన్, రక్షన్ శరణాగతాన్, ఉన్మూలయన్ విటపకాన్, ఉత్సాదయన్ కణ్టకాన్, అభిషించన్ స్థానస్థానేషు రాజపుత్రాన్, సమార్జయన్ రత్నాని, ప్రతీచ్ఛన్నుపాయనాని, గృహ్ణన్ కరాన్, ఆదిశన్ దేశవ్యవస్థాః, స్థాపయన్ స్వచిహ్నాని, కుర్వన్ కీర్తనాని, లేఖయన్ శాసనాని, పూజయన్నగ్రజన్మనః, ప్రణమన్ మునీన్, పరిపాలయన్నాశ్రమాన్, జనయన్ జనానురాగం, ప్రకాశయన్ విక్రమం, ఆరోపయన్ ప్రతాపం, ఉపచిన్వన్ యశః, విస్తారయన్ గుణాన్, ప్రఖ్యాపయన్ సచ్చరితం, ఉద్యోతయన్ పౌరుషం, ఆమృద్నన్ వేలావనాని, బలరేణుభి రాధూసరీకృతసకలసాగరసలిలః పృథివీం విచచార. ప్రథమం ప్రాచీం తత స్త్రిశంకుతిలకాం తతో వరుణలాంఛనామనంతరం చ సప్తర్షితారాశబలాం దిశం విజిగ్యే. వర్షత్రయేణ చాత్మీకృతాశేషద్వీపాంతరం సకల మేవ చతురంభోధిఖాతవలయపరిఖాప్రమాణం బభ్రామ మహీమండలమ్. తతః క్రమేణ నిర్జితసకలభువనతలః ప్రదక్షిణీకృత్య వసుధాం పరిభ్రమన్ కదాచి త్కైలాససమీపచారిణాం [1]హేమజటనామ్నాం కిరాతానాం సువర్ణపురం నామ నివాసస్థానం నాతివిప్రకృష్టం పూర్వజలనిధే ర్జిత్వా జగ్రాహ. తత్ర చ నిఖిలధరణితలపర్యటనఖిన్నస్య నిజబలస్య విశ్రామహేతోః కతిపయాన్ దివసా నతిష్ఠత్.

ఏకదా తు తత్రస్థ ఏవేంద్రాయుధ మారుహ్య మృగయా నిర్గతో విచరన్ కాననం శైలశిఖరా దవతీర్ణం యదృచ్ఛయా కిన్నరమిథున మద్రాక్షీత్. అపూర్వదర్శనతయా తు సముపజాతకుతూహలః కృతగ్రహణాభిలాషః తత్సమీప మాదరా దుపసర్పితతురగ స్తముపససర్ప. అదృష్టపూర్వపురుషదర్శనత్రాసప్రధావితం చ తత్పలాయమాన మనవరతపార్ష్ణిప్రహారద్విగుణీకృతజవే నేంద్రాయుధేన ఏకాకీ నిర్గత్య నిజబలసమూహా త్సుదూర మనుససార. 'అత్ర గృహ్యతే అత్ర గృహ్యతే, ఇదం గృహీత మిదం గృహీత' మిత్యతిరభసాకృష్టచేతా మహాజవతయా తురంగమస్య ముహూర్తమాత్రేణైకపద మి

1 హేమకూటధామ్నాం.

వాసహాయ స్తస్మా త్ప్రదేశా త్పంచదశయోజనమాత్ర మధ్వానం జగామ. తచ్చానుబధ్యమానం కిన్నరమిథున మాలోకయత ఏవాస్య సమ్ముఖాపతిత మచలతుంగశిఖర మారురోహ. ఆరూఢే చ తస్మిన్ శనై శ్శనై స్తదనుసారిణీం నిర్వర్త్య దృష్టి మచలశిఖరప్రస్తరశకల ప్రతిహతగతిప్రసరో విధృతతురంగ శ్చంద్రాపీడ స్తస్మిన్ కాలే సముపారూఢశ్రమస్వేదార్ద్రశరీర మింద్రాయుధ మాత్మానం చావలోక్య క్షణ మివ విచార్య స్వయ మేవ విహస్యాచింతయత్. 'కి మితి నిరర్థక మయ మాత్మా మయా శిశు నే వాయాసితః? కి మనేక గృహీతేనా గృహీతేన వా కిన్నరయుగళేన ప్రయోజనమ్? గృహీత మిదం తతః కిం? అథ న గృహీతం తతోఽపి కిమ్? అహో మే మూర్ఖతాయాః ప్రకారః! అహో య త్కించనకారితాయా మాదరః! అహో నిరర్థకవ్యాపారే ష్వభినివేశః! అహో బాలిశచరితేష్వాసక్తిః! సాధుఫలంకర్మక్రియమాణం వృథా జాతమ్, అవశ్యకర్తవ్యా క్రియా ప్రస్తుతా విఫలీభూతా, సుహృత్కార్య ముపపాద్యమానం నోపపన్నం, రాజధర్మః ప్రవర్తితో న నిష్పన్నః, గుర్వర్థః ప్రారబ్ధో న పరిసమాప్తః, విజిగీషువ్యాపారయత్నో న సిద్ధః, కస్మా దహ మావిష్ట ఇవోత్సృష్టనిజపరివార ఏతావతీం భూమి మాయాతః? కస్మాచ్చ మయా నిష్ప్రయోజనమిదమనుసృత మశ్వముఖద్వయమ్?' ఇతి విచార్యమాణే యత్సత్యమాత్మైవ మే పర ఇవ హాస ముపజనయతి, న జానే కియతాఽధ్వనా విచ్ఛిన్న మితో బల [1]మనుయాయి మే, మహాజవో హీంద్రాయుధో నిమిషమాత్రే ణాతిదూర మతిక్రామతి, న చాగచ్ఛతా మయా తురగవేగవశా త్కిన్నరమిథునే బద్ధదృష్టినా అస్మి న్నవిరళతరుశతశాఖాగుల్మలతాసంతానగహనే నిరంతరనిపతితశుష్కపర్ణావకీర్ణతలే మహావనే పంథా నిరూపితః యేన ప్రతినివృత్య యాస్యామి, న చాస్మిన్ ప్రదేశే ప్రయత్నే నాపి పరిభ్రమతా మర్త్యధర్మా కశ్చిదాసాద్యతే య స్సువర్ణపురగామినం పంథాన ముపదేక్ష్యతి, శ్రుతం హి మయా బహుశః కథ్యమాన ముత్తరేణ సువర్ణపురం సీమాంతలేఖా పృథివ్యాః సర్వజనపదానాం తతః పరతో నిర్మానుషమరణ్యం

---

1 మన్వయాయి.

తచ్చాతిక్రమ్య కైలాసగిరి రితి, అయం చ కైలాసః, త దిదానీం ప్రతినివృత్త్యైకాకినా స్వయ ముత్ప్రేక్ష్యోత్ప్రేక్ష్య దక్షిణా మాశాం కేవలమంగీకృత్య గంతవ్యం, ఆత్మకృతానాం హి దోషాణాం నియత మనుభవితవ్యం ఫల మాత్మనైవ, ఇత్యవధార్య వామకరతలవలిత రశ్మిపాశ స్తురంగం వ్యావర్తయామాస.

వ్యావర్తితతురంగశ్చ పునశ్చింతితవాన్. 'అయ ముద్భాసితప్రభాభాస్వరో భగవాన్ భాను రధునా దివసశ్రియో రశనామణిరివ మధ్య మలంకరోతి, పరిశ్రాంత శ్చాయ మింద్రాయుధః, త దేనం తావ దాగృహీతకతిపయదూర్వాప్రవాలకబలం కస్మింశ్చిత్సరసి శిలాప్రస్రవణే వా సరిదంభసి వా స్నాతపీతోదక మపనీతశ్రమం కృత్వా స్వయం చ సలిలం పీత్వా కస్య 'చిత్తరోరధశ్ఛాయాయాం ముహూర్తమాత్రం విశ్రమ్య తతో గమిష్యామి' ఇతి చింతయిత్వా సలిల మన్విష్యన్ ముహుర్ముహు రిత స్తతో దత్తదృష్టిః పర్యటన్ నలినీ జలావగాహోత్థితస్యాచిరాపక్రాంతస్య చ మహతో గిరిచరస్య వనగజయూథస్య [1]చరణోత్తారితైః పంకపటలై రార్ద్రీకృతం కరావకృష్టైశ్చ సమృణాళమూలనాళైః కమలకలాపైః కల్మాషితం ఆర్ద్రార్ద్రైశ్చ శైవలప్రవాలైః శ్యామలితోద్దేశ ముద్దళితైశ్చ కమలకుముదకువలయకల్హారకుట్మలై రంతరాంతరా విచ్ఛురిత ముత్తానైశ్చ సకర్దమైశ్శాలూకకందై రాకీర్ణం ఖండితైశ్చ కుసుమస్తబకసారై ర్వనపల్లవై రాచ్ఛాదిత మాలూనాభిశ్చ కుసుమోప[2]విష్టనిష్పిష్టోచ్ఛ్వసత్ షట్పదాభి ర్వనలతాభి రాకులిత మభినవవకుళకుసుమపరిమళవాహినా చ తమాలపల్లవరసశ్యామేన మదజలేన సర్వతః సిక్తం మార్గ మద్రాక్షీత్.

ఉపజాతజలాశయశంకశ్చ తం ప్రతీప మనుసరన్ ఉద్గ్రీవదృశ్యై రుపరి ఛత్రమండలాకారైః సరళసాలసల్లకీప్రాయై రవిరళై రపి నిశ్శాఖతయా విరళై రివోపలక్ష్యమాణైః పాదపై రుపేతేన స్థూలకపిలవాలుకేన శిలాతలబహుళతయావిరళతృ[3]ణోలుపేన వనద్వీపదశేన

1 చరణోత్థాపితైః. 2 విష్టోల్లసత్షట్పదాభిః. 3 ణోలపేన.

దళితమనశ్శిలాధూళికపిలేన ఆభంగినీభిరుత్కీర్ణాభిరివ పత్త్రభంగకుటిలాభిః పాషాణభేదకమంజరీభి ర్జటిలీకృతశిలాంతరాళేన అనవరతగళద్గుగ్గులుద్రుమద్రవార్ద్రీకృతదృషదా శిఖరస్రుతశిలాజతురసపిచ్ఛిలోపలేన [1]టంకనఖరఖురఖండితహరితాళక్షోదపాంసులేన ఆఖునఖరోత్ఖాతబిలవిప్రకీర్ణకాంచనచూర్ణేన సికతానిమగ్నచమరకస్తూరికామృగీఖుర పంక్తినా సంకీర్ణజీర్ణరంకురల్లకరోమప్రకరనిచితేన విషమశిలాచ్ఛేదోపవిష్ట [2]జీవంజీవకయుగళేన వనమానుషమిథునాధ్యాసితతటగుహాముఖేన గంధపాషాణపరిమళామోదినా వేత్రలతా[3]ప్రతానవతా ప్రరూఢవేణుకైలాసతలేన కంచి దధ్వానం గత్వా తస్యైవ కైలాసశిఖరిణః పూర్వోత్తరే దిగ్భాగే జలభారాలసజలధరవ్యూహ మివ బహుళపక్షక్షపాంధకార మివ పుంజీకృత మత్యాయతం తరుషండం దదర్శ. [4]తం చ సమ్ముఖా దాగతేన కుసుమరజఃకషాయామోదినా జలసంసర్గశిశిరేణ శీకరిణా చందనరసస్పర్శే నాలింగమాన ఇవ [5]జలతరంగమారుతేన కమలమధుపానమత్తానాంచ శ్రోత్రహారిభిః కలహంసానాం కోలాహలై రాహూయమాన ఇవ ప్రవివేశ.

ప్రవిశ్య చ తస్య తరుషండస్య మధ్యభాగే మణిదర్పణ మివ త్రైలోక్యలక్ష్మ్యాః స్ఫటికభూమిగృహ మివ వసుంధరా దేవ్యాః నిర్గమనమార్గ మివ సాగరాణాం నిష్యంద మివ దిశా[6]మవతార మివ జలాకారం గగనతలస్య కైలాస మివ ద్రవతా మాపన్నం తుషారగిరి మివ విలీనం చంద్రాతప మివ రసతా ముపేతం హరాట్టహాస మివ జలీభూతం త్రిభువనపుణ్యరాశి మివ సరోరూపే ణావస్థితం వైడూర్యగిరిజాల మివ సలిలాకారేణ పరిణతం శరదభ్రబృంద మివ ద్రవీభూయైకత్ర నిష్యందితం ఆదర్శభవన మివ ప్రచేతసః స్వచ్ఛతయా మునిమనోభి రివ సజ్జనగుణై రివ హరిణలోచనప్రభాభి రివ ముక్తాఫలాంశుభి రివ నిర్మిత మాపూర్ణపర్యంత మపి అంతస్స్పష్టదృష్టసకలవృత్తాంతతయా రిక్త మివోపలక్ష్యమాణం అనిలోద్ధూతజలతరంగశీకరధూళీజన్మభిస్సర్వత స్సము

1 టంకనహయఖుర. 2 జీవజ్జీవక. 3 ప్రతానప్రరూఢవేణునా కైలాస. 4 తచ్చ. 5 జలతరంగరుతేన. 6 దిశామవతార మివ గగనతలస్య.

స్థితై స్సంరక్ష్యమాణ మి వేంద్రచాపసహస్రైః ప్రతిమానిభే నాంతఃప్రవిష్టసకలకాననశైలనక్షత్రగ్రహచక్రవాళం త్రిభువన ముద్భిన్నపంకజేనోదరేణ నారాయణ మివ బిభ్రాణ మాసన్నకైలాసావతీర్ణస్య చ శతశో భగవతః ఖండపరశో ర్మజ్జనోన్మజ్జనక్షోభచలితచూడామణిచంద్రఖండచ్యుతే నామృతరసేన జలక్షాళితవామార్ధకపోలగళితలావణ్యప్రవాహానుకారిణా సమ్మిశ్రితజల ముపకూలతమాలవనప్రతిబింబాంధకారితాభ్యంతరై ర్దృశ్యమానరసాతలద్వారై రివ సలిలప్రదేశై ర్గంభీరతరం దివాప్యుపజాతనిశాశంకై శ్చక్రవాకమిథునైః పరిహ్రియమాణనీలోత్పలవనగహన మసకృత్పితామహపరిపూరితకమండలుపరిపూతజల మనేకశో వాలఖిల్యకదంబకకృతసంధ్యోపాసనం బహుశః సలిలావతీర్ణసావిత్రీభగ్న దేవతార్చనకమలం సహస్రశ స్సప్తర్షిమండలస్నానపవిత్రీకృతం సర్వదా సిద్ధవధూధౌతకల్పలతావల్కలపుణ్యీకృతోదక ముదకక్రీడాదోహదాగతానాం చ గుహ్యకేశ్వరాంతఃపురకామినీనాం మకరకేతుచాపచక్రాకృతిభి రతివికటై రావర్తిభి ర్నాభిమండలై రాపీతసలిలం క్వచిద్వరుణ[1]హంసాక్రాంతవికచకమలవనషండం క్వచి ద్దిగ్గజమజ్జనజర్జరితజరన్మృణాలజాలదండం క్వచి త్ర్యంబకవృషభవిషాణకోటిఖండితతటశిలాఖండం క్వచి ద్యమమహిషశృంగశిఖరవిక్షిప్తఫేనపిండం క్వచి దైరావతదశనముసలఖండితకుముద[2]షండం యౌవన మి వోత్కలికాబహుళ ముత్కంఠితమివ మృణాళవలయాలంకృతం మహాపురుషమివ మీనమకరకూర్మచక్రప్రకటలక్షణం షణ్ముఖచరిత మివ శ్రూయమాణక్రౌంచవనితాప్రలాపం భారత మివ పాండుధార్తరాష్ట్రకులక్షకృతక్షోభ మమృతమథనసమయ మివ తీరావస్థితశితికంఠపీయమానపవిషం కృష్ణబాలచరితమివతటకదంబశాఖాధిరూఢహరికృతజలప్రపాతక్రీడం మదనధ్వజ మివ మకరాధిష్ఠితం దివ్య మి వానిమిషలోచనరమణీయ మరణ్య మివ విజృంభమాణపుండరీక మురగకుల మి వానంతశతపత్రపద్మోద్భాసితం కంసబల మివ మధుకరకులోపగీయమానకువలయాపీడం కద్రూస్తనయుగళ మివ నాగసహస్రపీతపయోగండూ

1 హంసోపాత్తకమలవనమకరందం. 2 ఖండం,

షం మలయ మివ చందనశిశిరవన మపత్సాధన మి వాదృష్టాంత మతి మనోహర మాహ్లాదనం దృష్టే రచ్ఛోదం నామ సరో దృష్టవాన్.

ఆలోకమాత్రే ణై వాపగతశ్రమో దృష్ట్వా [1]మన స్యకరో దూహం. 'అహో! నిష్ఫల మపి మే తురగముఖమిథునానుసరణ మేత దాలోకయత స్సర స్సఫలతా ముపగతం, అద్య పరిసమాప్త మీక్షణయుగళస్య ద్రష్టవ్యదర్శనఫలమ్, ఆలోకితః ఖలు రమణీయానా మంతః, దృష్ట ఆహ్లాదనీయానా మవధిః, వీక్షితా మనోహరాణాం సీమాంతలేఖా, ప్రత్యక్షీకృతా ప్రీతిజననానాం పరిసమాప్తిః, విలోకితా దర్శనీయానా మవసానభూమిః, ఇద ముత్పాదయ్య సరస్సలిలం అమృతరస ముత్పాదయతా వేధసా పున రుక్తతా మివ నీతా స్వసృష్టిః, ఇద మపి ఖల్వమృత మివ సర్వేంద్రియాహ్లాదనసమర్థమ్, అతివిమలతయా చక్షుషః ప్రీతిముపజనయతి, శిశిరతయా స్పర్శసుఖ ముపాహరతి, కమలసుగంధితయాఘ్రాణ మాప్యాయయతి, హంసముఖరతయా శ్రుతి మానందయతి, స్వాదుతయా రసనా మాహ్లాదయతి, నియతం చాస్యైవ దర్శనతృష్ణయా న పరిత్యజతి భగవాన్ కైలాస [2]నివాసన ముమాపతిః, న ఖలు సాంప్రత మాచరతి జలశయనదోహదం దేవో రథాంగపాణిః, యదిద మమృతరససురభిసలిల మపహాయ లవణరసపరుషపయ స్యుదన్వతిస్వపితి, నూనం చేదం న ప్రథమ మాసీ త్సరః, యేన ప్రళయే వరాహఘోణాభిఘాతభీతా భూతధాత్రీ కలశయోనిపానపరికలితసకలసలిలం సాగరమవతీర్ణా, అన్యథా యద్యత్రాగాధానేకపాతాళగంభీరాంభసి నిమగ్నా భవే న్మహాసరసి కి మేకేన మహావరాహసహస్రై రపి నాసాదితా భవేత్, నూనం చాస్మా దేవ సలిలలేశ మాదా యాదాయ మహాప్రళయేషు ప్రళయపయోదాః ప్రళయదుర్దినాంధకారితదశదిశః ప్లావయంతి భువనాంతరాణి, మన్యే చ యత్త త్సలిలమయం బ్రహ్మాండరూప మాదౌ భువన మభూ త్తదిదం పిండీభూతం సరోవ్యపదేశేనావస్థితమ్.'

1 మనస్యేవమకరోత్. 2 నివాసవ్యసన. 3 యత్సప్తైరర్ణవైస్సలిల.

ఇతి విచారయన్నేవ తస్య శిలాశకలకర్కశవాలుకాప్రాయం విద్యాధరోద్ధృతసనాళకుముదకలాపార్చితానేకచారుసైకతలింగ మరుంధతీదత్తదినకరార్ఘ్యపయఃపర్యస్తరక్తకమలశోభిత ముపకూలశిలాతలోపవిష్టజలమానుషనిషేవ్యమాణాతప మభ్యర్ణతయా చ కైలాసస్య స్నానాగతమాతృమండల పద[1]పంక్తిముద్రాంకిత మవకీర్ణభస్మసూచిత మగ్నోత్థితగణబృందోద్ధూలన మవగాహావతీర్ణగణపతిగండస్థలగలితమదప్రస్రవణసిక్త మతిప్రమాణపాదానుమీయమానతృషితకాత్యాయనీసింహావతారమార్గం దక్షిణం తీర మాసాద్య తురగా దవతతార. అవతీర్య చ వ్యపనీతపర్యాణ మింద్రాయుధ మకరోత్. క్షితితల లుఠితోత్థితం చ గృహీతకతిపయయవసగ్రాసం సరోఽవతార్య పీతసలిల మిచ్ఛయా స్నాతం చోత్థాప్య అన్యతమస్య సమీపవర్తిన స్తరో ర్మూల శాఖాయా ముపగతఖలీనం హస్తపాశశృంఖలయా కనకమయ్యా [2]చరణౌ బద్ధ్వా కృపాణికావలూనాన్ క్షిప్త్వా చాగ్రతః కతిచి త్సరస్తీరప్రరూఢ దూర్వాప్రవాలకబలాన్ స్వయ మపి సలిల మవతతార. తత శ్చ ప్రక్షాళితకరచరణయుగళ శ్చాతక ఇవ కృత్వా జలమయ మాహారం చక్రాహ్వయ ఇవాస్వాద్య మృణాళశకలాని శిశిరాంశు రివ కరాగ్రైః స్పృష్ట్వా కుముదాని ఫణీ వాభినంద్య జలతరంగవాతాననంగశరప్రహారాతుర ఇవోరసి నిధాయ నలినీదళోత్తరీయ మరణ్యగజ ఇవ శీకరార్ద్రపుష్కరోపశోభితకరః సరస్సలిలా దుదగాత్. ప్రత్యగ్రభగ్నశిశిరైశ్చ సమృణాళకై ర్జలకణికాచితైః కమలినీపలాశై ర్లతామండపపరిక్షిప్తే శిలాతలే సంస్తర మాస్తీర్య నిధాయ శిరసి పిండీకృత ముత్తరీయం నిషసాద. ముహూర్తం విశ్రాంతశ్చ తస్య సరస ఉత్తరే తీరప్రదేశే సముచ్చరంత మున్ముక్తకబలేన నిశ్చలశ్రవణపుటేన తన్ముఖీభూతేనోద్గ్రీవేణేంద్రాయుధేన ప్రథమ మాకర్ణితం శ్రుతిసుభగం వీణాతంత్రీఝంకారమిశ్ర మమానుషం గీతశబ్ద మశృణోత్. కుతోఽత్ర విగతమర్త్యసంపాతే ప్రదేశే గీతధ్వనేః సంభూతి రితి సముపజాతకౌతుకః కమలినీపత్ర[3]సంస్తరా దుత్థాయ తా మేవ గీతసంపాతసూచితాం దిశం చక్షుః ప్రాహిణోత్. అతిదవీయ స్తయా తు తస్య ప్రదేశస్య ప్రయత్న

1 పంక్తి. 2 చరణే. 3 ప్రస్తరాత్,

వ్యాపృతలోచనోఽపి విలోకయన్ న కించి ద్దదర్శ. త మేవ కేవల మనవరతం గీత శబ్దం శుశ్రావ కుతూహలవశా చ్చ గీతధ్వనిప్రభవజిజ్ఞాసయా కృత గమనబుద్ధి ర్దత్తపర్యాణ మింద్రాయుధ మారుహ్య ప్రియగీతైః ప్రథమ ప్రస్థితై[1]రపి వనహరిణై రుపదిశ్యమానవర్త్మా సప్తచ్ఛదవకుళైలాలవంగలవలీలతాలోలకుసుమసురభిపరిమళయా అళికులవిరుతిముఖరితయాంత మాలనీలయా డిఙ్నాగమదవీథ్యేవ పశ్చిమయా సర స్తీరవనలేఖయా నిమిత్తీకృత్య తం గీతధ్వని మభిప్రతస్థే.

క్రమేణ చ సమ్ముఖాగతైః అచ్ఛనిర్ఝరజలకణజాలజనితజడిమభిః జర్జరితభూర్జవల్కలైః ధూర్జటివృషభరోమంథఫేనబిందువాహిభిః షణ్ముఖశిఖండిశిఖాచుంబిభిః అంబికాకర్ణపూరపల్లవోల్లాసనదుర్లలితై రుత్తరకురుకామినీకర్ణోత్పలప్రేంఖోలనదోహదిభిః ఆకంపిత[2]తక్కోలైః నమేరుకుసుమపాంసుపాతిభిః పశుపతిజటాబంధార్తవాసుకిపరిపీతశేషై రాహ్లాదిభిః పుణ్యైః కైలాసమారుతై రభినంద్యమానో గత్వా చ తం ప్రదేశం సర్వతో మరకతహారితైః హారిహారీతరుతిరమణీయైః భ్రమద్భృంగరాజనఖరజర్జరితజరఠకుట్మలైః ఉన్మదకోకిలకులకబళీకృతసహకారకోమలాగ్రపల్లవైః ఉన్మదషట్చరణచక్రవాళవాచాలితవికచచూతకలికైః అచకితచకోరచంచుచుంబితమరీచాంకురైః చంపకపరాగపుంజపింజరకపింజలజగ్ధపిప్పలీఫలైః ఫలభరనికరనిపీడితనిబిడదాడిమీనీడప్రసూతకలవింకైః ప్రక్రీడితచపలకపికులకరతలతాడనతరళితతాళీపుటైః అన్యోన్యకలహాకుపితకపోతపోత సంహతలోలపక్షపాళీపాతితకుసుమైః కుసుమరజోరాశిశారశారికాశ్రితశిఖరైః శుకశతముఖనఖశిఖరశకలితఫలస్ఫీతైః జలధరజలలుబ్ధవిప్రలబ్ధముగ్ధచాతకధ్వానముఖరితతమాలషండైః ఇభకలభకోల్లూనపల్లవవేల్లితలవలీవలయైః ఆలీయమాననవయౌవనమదమత్తపారావత పక్షక్షేపపర్యస్తకుసుమస్తబకైః తనుపవనకంపితకోమలకదళీదళవీజితైః అవిరళఫలనికరావనతనాలికేరవనైః అకఠోరపత్రపుటపూగవిటపీపరివృతైః అనివారితవిహంగతుండఖండితపిండఖర్జూరజాలకైః మదముఖరమయూరీమధురరవవిరావితాంతరైః ఆ

1 రప్రార్థితైరపి. 2 కల్లోలైః. 3 ఖండైః.

కలితకలికాకలాపదంతురైః అంతరాంతరా కైలాస[1]తరంగితసైకత శీతలభూమిభాగైః వనదేవతాకరతలనివహానిభ మలక్తకజలలవసిక్త మివ కిసలయనికర మతిసుకుమార ముద్వహద్భిః గ్రంథిపర్ణకగ్రాససముదిత చమరీకులనిషేవితమూలైః కర్పూరాగరుప్రాయైః. ఇంద్రాయుధై రివ ఘనావస్థానైః కుముదై రి వాదత్తదినకరశరప్రవేశశిశిరాభ్యంతరైః దాశరథిబలై రి వాంజననీలసలపరిగతప్రాంతైః ప్రాసాదై రివ సపారావతైః భవనతాపసై రివ సన్నిహితవేత్రాసనైః రుద్రై రివ నాగలతాబద్ధపరికరైః ఉదధికూలపులినై రివ నిరంతరోద్భిన్నప్రవాలలతాంకురజాలకైః అభిషేకసలిలై రివ సర్వౌషధికుసుమఫలకిసలయసనాథైః ఆలేఖ్యగృహై రివ బహువర్ణచిత్రపత్రశకునిశతశోభితైః కురుభి రివ భారద్వాజద్విజోపసేవితైః మహాసమరముఖై రివ పున్నాగసమాకృష్ట శిలీముఖైః మహాకరిభిరివ ప్రలంబబాలపల్లవస్పృష్టభూతలైః అప్రమత్త పార్థివై రివ పర్యంతావస్థితబహుగుల్మకైః దంశితై రివ భ్రమర[2]సంపాత కవచావృతకాయైః ప్రయాణాభిముఖై రివ వానరకరాంగులీస్పృష్ట గుంజైః అవనిపాలశయనై రివ సింహపాదాంకితతలైః ఆరబ్ధపంచతపః క్రియై రి వోచ్ఛిఖశిఖిమండలపరివృతైః దీక్షితై రివ కృతకృష్ణసారవిషాణ కండూయనైః జరద్గృహమునిభిరివ జటాలవాలకమండలుధరైః ఇంద్రజాలికై రివ దృష్టిహారిభిః పాదపైః పరివృతం చంద్రప్రభనామ్నః తస్య సరసః పశ్చిమే తీరే కైలాసపాదస్య జ్యోత్స్నావదాతయా ప్రభయా ధవళయత స్తం ప్రదేశం భూతలభాగసన్నివిష్టం భగవతః శూలపాణేః శూన్యం సిద్ధాయతన మపశ్యత్.

తచ్చ పవనోద్ధూతై రితస్తతః సమాపతద్భిః కేతకీగర్భధూళిభి ర్ధవళీక్రియమాణకాయః పశుపతిదర్శనహేతో ర్బలా దివ ప్రతిపాద్యమానం భస్మవ్రత మాయతనప్రవేశపుణ్యై రివ పరిగృహ్యమాణః ప్రవి శ్యాద్రాక్షీత్ చతుస్తంభస్ఫటికమండపికాతలప్రతిష్ఠిత మచిరోద్ధృతై రార్ద్రా[3]ర్ద్ర శిఖరగళజ్జలబిందుభిః ఊర్ధ్వవిపాటితచంద్ర

1 తరంగిణీతరంగిత సికతతలభూమి. 2 సంఘాత. 3 ర్ద్రై ర్దలశిఖర.

బింబదళై రివ నిజాట్టహాసావయవై రివ శేషఫణాశకలై రివ పాంచజన్యసహోదరై రివ క్షీరోదహృదయాకారై రుపపాదితమౌక్తికమకుటవిభ్రమైః శుచిభి ర్మందాకినీపుండరీకైః కృతార్చన మమలముక్తాశిలాఘటితలింగ మశేషత్రిభువనవందితచరణం చరాచరగురుం చతుర్ముఖం భగవంతం త్ర్యంబకమ్.

తస్య చ దక్షిణాం మూర్తి మాశ్రిత్యాభిముఖీ మాసీనా ముపరచితబ్రహ్మాసనా మతివిస్తారిణా సర్వదిఙ్ముఖప్లావకేన ప్రళయవిప్లుతక్షీరపయోధిపయఃపూరపాండురేణ అతిదీర్ఘకాలసంచితేన తపోరాశి నేవ స్వతో విసర్పతా పాదపాంతరైః త్రిస్రోతోజలనిభేన పిండీభూయ వహతేవ దేహప్రభావితానేన సగిరికాననం [1]హతభయ మివ తం ప్రదేశం కుర్వతీ మన్యత్రైవ ధవళయంతీ కైలాసగిరి మంతర్ద్రష్టు రపి లోచనపథప్రవిష్టేన శ్వేతిమాన మివ మనో నయంతీ మతిధవళప్రభాపరిగతదేహతయా స్ఫటికగృహగతా మివ దుగ్ధసలిలమగ్నా మివ విమల[2]చీనాంశుకాంతరితా మివ ఆదర్శతలసంక్రాంతా మివ శరదభ్రపటలతిరస్కృతా మివ అపరిస్ఫుటవిభావ్యమానావయవాం పంచమహాభూతమయ మపహాయ ద్రవ్యాత్మక[3]మంగళనిష్పాదనోపకరణాకలాపం ధవళగుణే నైవ కేవలే నోత్పాదితాం దక్షాధ్వరక్రియా మివోద్ధతగణకచగ్రహభయోపసేవితత్ర్యంబకాం నిరంతరభస్మోల్లుంఠనసితాంగీం రతి మివ మదనదేహనిమిత్తం హరప్రసాదనార్థ మాగృహీతహరారాధనాం క్షీరోదధిదేవతా మివ సహవాసపరిచితహరచంద్రలేఖోత్కంఠాకృష్టా మిందుమూర్తి మివ స్వర్భానుభయకృతత్రినయనశరణగమనా మైరావతదేహచ్ఛవి మివ గజాజినావకుంఠనోత్కంఠితశితికంఠచింతితోపనతాం పశుపతిదక్షిణముఖహాసచ్ఛవి మివ నిర్గత్య కృతావస్థానాం శరీరిణీ మివ రుద్రోద్ధూలనవిభూతి మావిర్భూతాం జ్యోత్స్నా మివ హరకంఠాంధకారవిఘట్టనోద్యమప్రాప్తాం గౌరీ[4]తపస్సిద్ధి మివ కృతదేహపరిగ్రహాం కార్తికేయకౌమారవ్రతక్రియా మివ మూర్తిమతీం గిరిశవృషభదేహద్యుతి మివ పృథగవస్థితా మాయతనతరుకుసుమసమృద్ధి మివ శంకరాభ్యర్చనాయ స్వయ

1 దంతభయ మివతం. 2 చేలాంశుకాం. 3 మగనిష్పాద. 4 మనశ్శుద్ధి మివ.

ముద్యతాం పితామహతపస్సిద్ధి మివ మహీతల మవతీర్ణా మాదియుగప్రజాపతికీర్తి మివ సప్తలోకభ్రమణఖేదవిశ్రాంతాం త్రయీ మివ కలియుగధ్వస్తధర్మశోకగృహీతవనవాసా మాగామికృతయుగబీజకలా మివ ప్రమదారూపేణావస్థితాం దేహవతీ మివ మునిజనధ్యానసంపద మమరగజవీథీ మివాభ్రగంగాభ్యాగమవేగపతితాం కైలాసశ్రియ మివ దశముఖోన్మూలనక్షోభనిపతితాం శ్వేతద్వీపలక్ష్మీ మి వాన్యద్వీపాంతరావలోకనకుతూహలాగతాం కాశకుసుమవికాసకాంతి మివ శరత్సమయ ముదీక్షమాణాం శేషశరీరచ్ఛాయా మివ రసాతల మపహాయ నిర్గతాం ముసలాయుధదేహప్రభా మివ మధుమదవిఘూర్ణనాయాసవిగళితాం శుక్లపక్షపరంపరా మివ పుంజీకృతాం సర్వహంసై రివ ధవలతయా కృతసంవిభాగాం ధర్మహృదయా దివ నిర్గతాం శంఖా దివోత్కీర్ణాం ముక్తాఫలా దివాకృష్టాం మృణాలై రివ విరచితావయవాం దంతదళై రివ ఘటితా మిందుకరకూర్చకై రివ ప్రక్షాళితాం వర్ణసుధాచ్ఛటాభి రివాచ్ఛురితాం అమృతఫేనపిండై రివ పాండురీకృతాం పారదరసధారాభి రివ ధౌతాం రజతద్రవేణేవ నిర్మృష్టాం చంద్రమండలా దివోత్కీర్ణాం కుటజకుందసింధువారకుసుమచ్ఛవిభి రివోల్లాసితా మియత్తా మివ ధవళిమ్నః స్కంధావలంబినీభి రుదయతటగతా దర్కబింబా దుద్ధృత్య బాలరశ్మిప్రభాభి రివ నిర్మితాభిః ఉన్మిషత్తడిత్తనుతరళతేజస్తామ్రాభిః అచిరస్నానావస్థితవిరళవారికణతయా ప్రణామలగ్నపశుపతిచరణభస్మచూర్ణాభి రివ జటాభి రుద్భాసితశిరోభాగాం జటాపాశగ్రథిత ముత్తమాంగేన మణిమయం నామాంక మీశ్వరచరణద్వయ ముద్వహంతీం రవిరథతురగఖురముఖక్షుణ్ణనక్షత్రక్షోదవిశదేన భస్మనా ఽలంకృతలలాటపట్టికాం శిఖరశిలాశ్లిష్టశశాంకకలా మివ శైలరాజమేఖలా మతులభక్తిప్రసాధితయా లక్షీకృతలింగయా ద్వితీయయేవ పుండరీకమాలయా దృష్ట్యా సంభావయంతీం భూతనాథ మనవరతగీతపరిస్ఫురితాధరపుటవశా దతిశుచిభిః శుద్ధహృదయమయూఖై రివ గీతగుణై రివ స్వరై రివ స్తుతివర్ణై రివ మూర్తిమద్భి ర్దశనాంశుభిః పున

రివ స్నపయంతీం గౌరీపతి మతివిమలై శ్చ వేదార్థైరివ సాక్షా త్పితా మహాముఖా దాకృష్టైః గాయత్రీవర్ణై రివ గ్రంథనా ముపగతైః నారాయణనాభిపుండరీకబీజై రివోద్ధృతైః సప్తర్షిభి రివ కరతలస్పర్శపూత మాత్మాన మిచ్ఛద్భి స్తారకాకారా వేణాగతైః ఆమలకీఫలస్థూలై ర్ముక్తాఫలై రుపరచితేవాక్షవలయే నాధిష్ఠితకంఠభాగాం పరివేషపరిగత చంద్రమండలా మివ పౌర్ణమాసీమధోముఖహారశిరగకపాలమండలాకారేణ మోక్షపురద్వారకలశకాంతినా స్తనయుగళేన ఏకహంసమిథునసనాథా మివ శ్వేతగంగాం గౌరీసింహాసటామయేనేవ చామరరుచిరాకృతినా స్తనయుగళమధ్యనిబద్ధగ్రంథినా కల్పతరులతావల్కలేన కృతోత్తరీయకృత్యా మయుగ్మలోచనసకాశాత్ ప్రసాదలబ్ధేన చూడామణిచంద్రమయూఖజాలేనేవ మండలీకృతేన బ్రహ్మసూత్రేణ పవిత్రతరీకృతకాయా మాప్రపదీనేన చ స్వభావసితేనాపి బ్రహ్మాసనబంధోత్తానచరణతలప్రభాపరిష్వంగాల్లోహితాయమానేన దుకూలపటేన ప్రావృతనితంబాం యౌవనేనాఽపి స్వకాలోపసర్పిణా నిర్వికారవినీతేన శిష్యేణేవోపాస్యమానాం లావణ్యేనాపి కృతపుణ్యేనేవ స్వచ్ఛాత్మనా పరిగృహీతాం రూపేణాపి రుచిరలోచనేన విగతచాపలేనాయతనమృగేణేవ నిషేవితా ముత్సంగగతాం చ స్వసుతా మివ సూక్ష్మశంఖఖండికాంగులీయకపూరితాంగుళినా త్రిపుండ్రకావశేషభస్మపాండురేణ ప్రకోష్ఠబద్ధశంఖఖండకేన నఖమయూఖదంతురతయా గృహీతదంత[1] కోశేనేవ దంతమయీం దక్షిణకరేణ వీణా మాస్ఫాలయంతీం ప్రత్యక్షా మివ గంధర్వవిద్యాం మణిమండపికాస్థంభలగ్నాభి రాత్మానురూపాభిః సహచరీభి రివ సవీణాభి ర్విలాసవతీభిః ప్రతిమాభి రుపేతాం స్నపనార్ద్రలింగసంక్రాంతప్రతిబింబతయాఽతిప్రబలభక్త్యాఽఽరాధితస్య హృదయ మివ ప్రవిష్టాం హారస్య హారలేఖ యేవ ప్రాప్తకంఠయోగయా గ్రహపంక్త్యేవ ధ్రువప్రతిబద్ధయా క్రుద్ధయేవ రక్తముఖవర్ణయా మత్తయేవ ఘూర్ణితమందతారయా ఉన్మత్తయేవానేకకృతతాళయా మీమాంసయేవానేకభావనానువిద్ధయా గీత్యా దేవం విరూపాక్ష

1 కోశే నేవ.

ముపవీణయంతీ మతిమధురగీతాకృష్టై ర్ధ్యాన మివాభ్యస్యద్భి ర్నిశ్చల[1]కరపుటై ర్మృగవరాహవానరవారణశరభసింహప్రభృతిభి ర్వనచరైరాబద్ధమండలై రాకర్ణ్యమానగీతానువిద్ధవిపంచీఘోషా మమరాపగా మివ నభ సోఽవతీర్ణాం దీక్షితవాచ మి వాప్రాకృతాం త్రిపురారిశరశలాకా మివ తేజోమయీం పీతామృతా మివ విగతతృష్ణా మీశానశిరశ్శశికళా మి వానుపజాతరాగా మమథితోదధిజలసంపద మి వాంతఃప్రసన్నా మసమ స్తపదవృత్తి మి వాద్వంద్వాం బౌద్ధబుద్ధి మివ నిరాలంబనాం వైదేహీ మివ ప్రాప్తజ్యోతిఃప్రవేశాం ద్యూతకలాకుశలా మివ వశీకృతాక్షహృదయాం మహీ మివ జలావృతదేహాం హిమసమయదివసముఖలక్ష్మీ మివ పరిపీతభాస్కరాతపా మూర్త్యా మివ సముపాత్తయతిగుణోచితమాత్రా మాలిఖితా మివాచలావస్థానా మంశుమయీ మివ తనుచ్ఛాయానులిప్తభూతలాం నిర్మలాం నిర్మమాం నిరహంకారాం నిర్మత్సరా మమానుషాకృతిం దివ్యత్వా దపరిజ్ఞాయమానవయఃప్రమాణా మ ప్యష్టాదశవర్షదేశీయా మివోపలక్ష్యమాణాం ప్రతిపన్నపాశుపతవ్రతాం కన్యకాం దదర్శ.

తతోఽవతీర్య తరుశాఖాయాం బద్ధ్వాతురగ ముపసృత్య భగవతే భక్త్యా ప్రణమ్య త్రిలోచనాయ తా మేవ దివ్యయోషిత మనిమేషపక్ష్మణా నిశ్చలనిబద్ధలక్ష్యేణ చక్షుషా పున ర్నిరూపయామాస ఉదపాది చాస్య తస్యా రూపసంపదా కాంత్యా ప్రశాంత్యా చావిర్భూతవిస్మయస్య మనసి వితర్కః. 'అహో! జగతి జంతూనా మసమర్థితోపనతాన్యాపతంతి వృత్తాంతాంతరాణి, తథాహి:—మయా మృగయాయాం యదృచ్ఛయా నిరర్థక మనుబధ్నతా తురగముఖమిథునమయ మతిమనోహారో మానవానా మగమ్యో దివ్యజనసంచరణోచితః ప్రదేశో వీక్షితః, అత్ర చ సలిల మన్వేషమాణేన హృదయహారి సిద్ధజనోపస్పృష్టజలం సరో దృష్టమ్, తత్తీరలేఖావిశ్రాంతేన చామానుషం గీత మాకర్ణితమ్, తచ్చానుసరతా మానుషదుర్లభదర్శనా దివ్యకన్య

1 కర్ణపుటైః.

కే య మాలోకితా, న హి మే సంశీతి రస్యా దివ్యతాం ప్రతి, ఆకృతి రేవానుమాపయ త్యమానుషతాం,కుతశ్చ మర్త్యలోకేసంభూతి రేవంవిధానాం గంధర్వధ్వనివిశేషాణాం, త ద్యది మే సహసా దర్శనపథాన్నాపయాతి నారోహతి వా కైలాసశిఖరం నోత్పతతి వా గగనతలం తతః కా త్వం కి మభిధానా వా కిమర్థం వా ప్రథమే వయసి ప్రతిపన్నా వ్రత మితి సర్వమే వైతదేనా ముపసృత్య పృచ్ఛామి, అతిమహానయ మవకాశ ఆశ్చర్యాణామ్, ఇత్యవధార్య తస్యా మేవ స్ఫటికమండపికాయా మన్యతమం స్తంభ మాశ్రిత్య సముపవిష్టో గీతసమాప్త్యవసరం ప్రతీక్షమాణ స్తస్థౌ.

అథ గీతావసానే మూకీభూతవీణా ప్రశాంతమధుకరమధురరుతేవ కుముదినీ సా కన్యకా సముత్థాయ ప్రదక్షిణీకృత్య కృతహరప్రణామా పరివృత్య స్వభావధవలయా తపఃప్రభావప్రగల్భయా దృష్ట్యా సమాశ్వాసయంతీవ పుణ్యై రివ స్పృశంతీ తీర్థజలై రివ ప్రక్షాళయంతీ తపోభి రివ పావయంతీ శుద్ధి మివ కుర్వాణా వరదాన మివోపపాదయంతీ పవిత్రతా మివ నయంతీ చంద్రాపీడ మాబభాషే. 'స్వాగత మతిథయే, కథ మిమాం భూమి మనుప్రాప్తో మహాభాగః,తదుత్తిష్ఠాగమ్యతామ్,అనుభూయతా మతిథిసత్కారః'ఇతి.ఏవముక్త స్తు తయా సంభాషణమాత్రే ణైవానుగృహీత మాత్మానం మన్యమానః ఉత్థాయ భక్త్యా కృతప్రణామో 'భగవతి యథాఽఽజ్ఞాపయసి'ఇత్యభిధాయ దర్శితవినయః శిష్య ఇవ తాం వ్రజంతీ మనువవ్రాజ వ్రజం శ్చసమర్థయామాస:—'హంత తావన్నేయం మాం దృష్ట్వా తిరోభూతా,కృతం హి మే కుతూహలేన ప్రశ్నాశయా హృది పదమ్, యథా చేయ మస్యా స్తపస్విజనదుర్లభదివ్యరూపాయా అపి దాక్షిణ్యాతిశయాత్ ప్రతిపత్తి రభిజాతా విభావ్యతే తథా సంభావయామి, నియత మియ మాత్మోదంత మభ్యర్థ్యమానా మయా కథయిష్యతి' ఇ త్యేవం చ కృతమతిః పదశతమాత్ర మివ గత్వా నిరంతరై ర్దివాఽపి రజనీసమయ మివ దర్శయద్భి స్తమాలతరుభి రంధకారితపురోభాగాం ఉత్ఫుల్లకుసుమేషు లతానికుంజేషు కూజతాం మంద్రం మదమత్తమధు

లిహాం విరుతిభి ర్ముఖరీకృతపర్యంతా మతిదూరపాతినీనాం చ ధవళశిలాతలప్రతిఘాతోత్పతనఫేనిలానా మపాం ప్రస్రవణై రుత్కోటిగ్రావవిటంక విపాట్యమానై రుచ్చరద్ధ్వనిభి రవశీర్యమాణతుషారశిశిరశీకరాసారై రాబధ్యమాననీహారాం హిమహారహారహాసధవళై శ్శోభయతః క్షరద్భి ర్నిర్ఝరై ర్ద్వారావలంబితచారుచలచ్చామరకలాపా మి వోపలక్ష్యమాణా మంతఃస్థాపితమణికమండలుమండలా మేకాంతావలంబితయోగపట్టికాం విశాఖికాశిఖరనిబద్ధనాలికేరీఫలవల్కలమయధౌతోపానద్యుగోపేతా మవశీర్ణాంగభస్మధూసరవల్కలశయనీయసనాథైకదేశా మిందుమండలేనేవ టంకోత్కీర్ణేన శంఖమయేన భిక్షాకపాలేనాధిష్ఠితాం సన్నిహితభస్మాలాబుకాం గుహా మద్రాక్షీత్. తస్యాశ్చ ద్వారి శిలాతలే సముపవిష్టో వల్కలశయనశిరోభాగవిన్యస్తవీణాం తతః పర్ణపుటేన నిర్ఝరా దాగృహీత మర్ఘ్యసలిల మాదాయ తాం కన్యకాం సముపస్థితామల మల మతియంత్రణయా కృతమ్, అతిప్రసాదేన భగవతి! ప్రసీద, విముచ్యతా మయ మత్యాదరః, త్వదీయ మాలోకన మపి సర్వపాపప్రశమన మఘమర్షణ మివ పవిత్రీకరణా యాలమాస్యతా' మి త్యబ్రవీత్. అనుబధ్యమాన శ్చ తయా తాం సర్వామతిథిసపర్యా మతిదూరావనతేన శిరసా సప్రశ్రయం ప్రతిజగ్రాహ.

కృతాతిథ్యయా చ తయా ద్వితీయశిలాతలోపవిష్టయా క్షణ మివ తూష్ణీం స్థిత్వా క్రమేణ పరిపృష్టో దిగ్విజయా దారభ్య కిన్నరమిథునానుసరణప్రసంగే నాగమన మాత్మనః సర్వ మాచచక్షే. విదితసకలవృత్తాంతా చోత్థాయ సా కన్యకా భిక్షాకపాల మాదాయ తేషా మాయతన తరూణాం తలేషు విచచార. అచిరేణ చ తస్యాః స్వయం పతితైః ఫలై రపూర్యత భిక్షాభాజనమ్. ఆగత్య చ తేషాం ఫలానా ముపయోగాయ నియుక్తవతీ చంద్రాపీడమ్. ఆసీచ్చ తస్య చేతసి:— 'నాస్తి ఖల్వసాధ్యం నామ తపసామ్, కి మతః పర మాశ్చర్యం య దత్ర వ్యపగతచేతనా అపి సచేతనా ఇ వాస్యై భగవత్యై సముత్సృజంతః ఫలాన్యాత్మానుగ్రహ ముపపాదయంతి వనస్పతయః, చిత్ర మిద మాలోకిత మస్మాభి రదృష్టపూర్వమ్.' ఇత్యధికతరోపజాతవిస్మయ శ్చోత్థాయ

త మేవ ప్రదేశ మింద్రాయుధ మానీయ వ్యపనీతపర్యాణం నాతిదూరే సంయమ్య నిర్ఝరజలనిర్వర్తితస్నానవిధిస్తా న్యమృతరసస్వాదూన్యుపయుజ్య ఫలాని పీత్వా చ తుషారశిశిరం ప్రస్రవణజల ముపస్పృశ్య చైకాంతే తావ దవతస్థే యావ త్తయాఽపి కన్యయా కృతో జలఫలమూలమయే ష్వాహారేషు ప్రణయః.

ఇతి పరిసమాపితాహారాం నిర్వర్తితసంధ్యోచితాచారాం శిలాతలే విస్రబ్ధ ముపవిష్టాం నిభృత ముపసృత్య నాతిదూరే సముపవిశ్య ముహూర్త మివ స్థిత్వా చంద్రాపీడః సవినయ మవాదీత్. 'భగవతి! త్వత్ప్రసాదప్రాప్తిప్రోత్సాహితేన కుతూహలే నాకులీక్రియమాణో మానుషతాసులభో లఘిమా బలా దనిచ్ఛంత మపి మాం ప్రశ్నకర్మణి నియోజయతి, జనయతి హి ప్రభుప్రసాదలవో ఽపి ప్రాగల్భ్య మధీరప్రకృతేః, స్వల్పోఽప్యేకదేశావస్థానకాలకలాపరిచయ ముత్పాదయతి, అణు రప్యుపచారపరిగ్రహః ప్రణయ మారోపయతి, త ద్యది నాతిఖేదకర మివ తతః కథనే నాత్మాన మనుగ్రాహ్య మిచ్ఛామి, అతిమహత్ఖలు భవద్దర్శనాత్ ప్రభృతి మే కౌతుక మస్మి న్విషయే, కతర న్మరుతా మృషీణాం గంధర్వాణాం గుహ్యకానా మప్సరసాం వా కుల మనుగృహీతం భగవత్యా జన్మనా?, కి మర్థం వాస్మి న్కుసుమసుకుమారే నవే వయసి వ్రతగ్రహణం?, క్వేదం వయః?, క్వేదం తపః?, క్వే యమాకృతిః?, క్వ చాయం లావణ్యాతిశయః?, క్వేయ మింద్రియాణా ముపశాంతిః? త దద్భుత మివ మే ప్రతిభాతి, కిం నిమిత్తం వా అనేకసిద్ధసాధ్యసంబాధాని సురలోకసుభగా న్యపహాయ దివ్యాశ్రమపదా న్యేకాకినీ వన మిద మమానుష మధివససి?, క శ్చాయం ప్రకారో య త్తైరేవ పంచభి ర్మహాభూతై రారబ్ధ మీదృశీం ధవళతాం ధత్తే శరీరమ్?, నే ద మస్మాభి రన్యత్ర దృష్టశ్రుతపూర్వం, అపనయ తు నః కౌతుకమ్, ఆవేదయతు భవతీ సర్వ మిదం.' ఇ త్యేవ మభిహితా సా కి మ ప్యంతర్ధ్యాయంతీ తూష్ణీం ముహూర్త మివ స్థిత్వా నిశ్వస్య స్థూలస్థూలై రంతర్గతాం హృదయశుద్ధి మి వాదాయ నిర్గచ్ఛద్భిః ఇంద్రియప్రసాద మివ వర్షద్భిః తపోరసనిష్యంద మివ స్రవద్భిః లోచన

విషయం ధవళిమాన మివ ద్రవీకృత్య పాతయద్భిః అచ్ఛాచ్ఛై రమలకపోలస్థలస్ఖలితైః అవశీర్ణహారముక్తముక్తాఫలతరళపాతైః అనుబద్ధబిందుభిః వల్కలావృతకుచశిఖరజర్జరితశీకరై రశ్రుభి రామీలితలోచనా నిశ్శబ్దం రోదితు మారేభే.

తాం చ ప్రరుదితాం దృష్ట్వా చంద్రాపీడ స్తత్క్షణ మచింతయత్ —'అహో! దుర్నివారతా వ్యసనోపనిపాతానాం య దీదృశీ మప్యాకృతి మనభిభవనీయా మాత్మీయాం కుర్వంతి, సర్వథా న న కంచన స్పృశంతి శరీరధర్మాణ ముపతాపాః, బలవతీ హి ద్వంద్వానాం ప్రవృత్తిః, ఇద మపర మధికతర ముపజనిత మతిమహా న్మనసి మే కౌతుక మస్యా బాష్పసలిలపాతేన, న హ్యల్పీయసా శోకకారణేన క్షేత్రీక్రియంతే ఏవం విధా మూర్తయః, స హి క్షుద్రనిర్ఘాతపాతాభిహతా చలతి వసుధా.' ఇతి సంవర్ధితకుతూహల శ్చ శోకస్మరణహేతుతా ముపగత మపరాధిన మి వాత్మాన మవగచ్ఛ న్నుత్థాయ ప్రస్రవణా దంజలినా ముఖప్రక్షాళనోదక ముపనిన్యే. సా తు తదనురోధా దవిచ్ఛిన్నబాష్పజలధారాసంతానాఽపి కించి త్కషాయితోదరే ప్రక్షాళ్య లోచనే వల్కలోపాంతేన వదన ముపమృజ్య దీర్ఘ ముష్ణం చ నిశ్వస్య శనైః ప్రత్యవాదీత్:—'రాజపుత్ర! కి మనేనాతినిర్ఘృణహృదయాయా మమ మందభాగ్యాయాః పాపాయా జన్మనః ప్రభృతి వైరాగ్యవృత్తాంతే నాశ్రవణీయేన శ్రుతేన, తథాఽపి యది మహ త్కుతూహలం త త్కథయామి శ్రూయతామ్.

ఏతత్ప్రాయేణ కల్యాణాభినివేశినః శ్రుతివిషయ మాపతిత మేవ యథా విబుధసద్మ న్యప్సరసో నామ కన్యకాః సంతీతి, తాసాం చతుర్దశ కులాని, ఏకం భగవతః కమలయోనే ర్మనసః సముత్పన్నమ్, అన్య ద్వేదేభ్యః సంభూతమ్, అన్య దగ్నే రుద్భూతమ్, అన్య త్పవనా త్ప్రసూతమ్, అన్య దమృతా న్మథ్యమానా దుత్థితమ్, అన్యజ్జలాజ్జాతమ్, అన్య దర్క కిరణేభ్యో నిర్గతమ్, అన్యత్ సోమరశ్మిభ్యో నిష్పతితమ్, అన్యద్భూమే రుద్భూతమ్, అన్యత్సౌదామినీభ్యః ప్రవృత్తమ్, అన్య న్మృత్యునా నిర్మితమ్, అపరం మకరకేతునా సముత్పాదితమ్, అన్యత్తు

దక్షస్య ప్రజాపతే రతిప్రభూతానాం సుతానాం మధ్యే ద్వే సుతే మునిరరిష్టా చ బభూవతుః- తాభ్యాం గంధర్వైః సహ కులద్వయం జాతం, ఏవమేతా న్యేకత్ర చతుర్దశ కులాని, గంధర్వాణాం తు దక్షాత్మజాద్వితయసంభవం త దేవ కులద్వయం జాతమ్, తత్ర మునే స్తనయ శ్చిత్రసేనాదీనాం పంచదశానాం భ్రాతౄణా మధికో గుణైః షోడశ శ్చిత్రరథో నామ సముత్పన్నః, స కిల సకలత్రిభువనప్రఖ్యాతపరాక్రమో భగవతా సమస్తసురమౌళిమాలాలాలితచరణనలినేనాఖండలేన సుహృచ్ఛబ్దేనోపబృంహితప్రభావః సర్వేషాం గంధర్వాణా మాధిపత్యమసిలతామరీచినిచయమేచకితేన బాహునా సముపార్జితం శైశవ ఏవాస్తవాన్, ఇత శ్చ నాతిదూరే త స్యాస్మా ద్భారతవర్షా దుత్తరేణానంతరే కింపురుషనామ్ని వర్షే వర్ష పర్వతో హేమకూటో నామ నివాసః, తత్ర చ తద్భుజయుగళపరిపాలితా న్యనేకాని గంధర్వశతసహస్రాణి ప్రతివసంతి, తే నైవ చేదం చైత్రరథం నా మాతిమనోహరం కాననం నిర్మితమ్, ఇదం చాచ్ఛోదాభిధాన మతిమహ త్సరో నిఖానితమ్, అయం చ భవానీపతి రుపరచితో భగవాన్, అరిష్టాయాం స్తు పుత్ర స్తుంబురుప్రభృతీనాం సోదర్యాణాం షణ్ణాం జ్యేష్ఠో హంసో నామ జగద్విదితో గంధర్వః తస్మిన్ ద్వితీయే గంధర్వకులే గంధర్వరాజేన చిత్రరథే నై వాభిషిక్తో[1] బాల్య ఏవ రాజ్యపద మాసాదితవాన్, అపరిమితగంధర్వబలపరివారస్య తస్యాపి స ఏవ గిరి రధివాసః, యత్తు తతోఽమమయూఖ[2]సంభవమప్సరసాం కులం - తస్మాత్ కిరణజాలానుసారగళితేన సకలే నేవ రజనికరకలాపలావణ్యేన 'నిర్మితా త్రిభువననయనాభిరామా భగవతీ ద్వితీయేవ గౌరీ గౌరీతి నామ్నా హిమకరకిరణావదాతవర్ణా కన్యకా ప్రసూతా తాం చ ద్వితీయగంధర్వకులాధిపతి ర్హంసో మందాకినీ మివ క్షీరసాగరః ప్రణయినీ మకరోత్, సా తు భగవతా మకరకేతనే నేవ రతిః శరత్సమయే నేవ కమలినీహంసేన సంయోజితా సదృశసమాగమోపజనితా మతిమహతీం ముదముపగతవతీ, నిఖిలాంతఃపురస్వామినీ చ తస్యాభవత్.

1 బాల ఏవ. 2 సంభూతాసా పుస్త.

తయో శ్చ తాదృశయో ర్మహాత్మనో రహ మీదృశీ విగతలక్షణా శోకాయ కేవల మనేకదుఃఖసహస్రభాజన మేకై వాత్మజా సముత్పన్నా, తాత స్త్వనపత్యతయా సుతజన్మాతిరిక్తేన మహోత్సవేన మమ జన్మాభినందితవాన్, అవాప్తే చ దశమేఽహాని కృతయథోచితసమాచారో మహాశ్వేతేతి యథార్థ మేవ నామ కృతవాన్, సాహం పితృభవనే బాలతయా కలమధురప్రలాపినీ వీణేవ గంధర్వాణా మంకా దంకం సంచరంతీ అవిదితస్నేహశోకాయాసమనోహరం శైశవ మతీతవతీ, క్రమేణ చ కృతం మే వపుషి వసంత ఇవ మధుమాసేన మధుమాస ఇవ నవపల్లవేన నవపల్లవ ఇవ కుసుమేన కుసుమ ఇవ మధుకరేణ మధుకర ఇవ మదేన నవయౌవనేన పదమ్.

అథ విజృంభమాణనవనలినవనేషు అకఠోరచూతకలికాకలాపకృతకాముకోత్కలికేషు కోమలమలయమారుతావతారతరంగితానంగధ్వజాంశుకేషు మదకలితకామినీగండూషశీధుసేకపులకితవకుళేషు మధుకరకులకలంకకాళీకృతకాలేయకకుసుమకుట్మలేషు అశోకతరుతాడనారణితరమణీయమణినూపురఝంకారసహస్రముఖరేషు వికసన్ముకుళపరిమళపుంజితాళిజాలమంజుశింజితసుభగసహకారేషు అవిరళకుసుమధూళివాలుకాపులినధవళితధరాతలేషు మధుమదవిడంబితమధుకరీకదంబకసంవాహ్యమానలతాడోలేషు ఉత్ఫుల్లపల్లవలవలీలీయమానమత్తకోకిలోల్లాసితమధుశీకరోద్గమదుర్దినేషు ప్రోషితజనజాయాజీవోపహారహృష్టమన్మథేషు మన్మథాస్ఫాలితచాపరవభయస్ఫుటితపథికహృదయరుధిరార్ద్రీమార్గేషు కింశుకసమాకీర్ణేషు అవిరతపతత్కుసుమశరపతత్రిపత్రసూత్కారబధిరీకృతదిఙ్ముఖేషు దివాపి ప్రవృత్తాంతర్మదనరాగాంధాభిసారికాసార్థసంకులేషు ఉద్వేలరతిరససాగరపూరప్లావితేషు సకలజీవలోకహృదయానందకేషు మధుమాసదివసేషు ఏకదాఽహ మంబయా సహ మధుమాసవిస్తారితశోభం ప్రోత్ఫుల్లనవనళినకుముదకువలయకహ్లార మిద మచ్ఛోదం సరః స్నాతు మభ్యాగమమ్, అత్ర చ స్నానార్థ మాగతయా భగవత్యా పార్వత్యా తటశిలాతలేషు విలిఖితాని సభృంగిరిటీని పాంసునిమగ్నకృశపదమండలానుమితమునిజనప్రణామప్రదక్షిణాని త్ర్యంబకప్రతిబింబకాని వందమానా భ్రమరభర

భుగ్నగర్భకేసరజర్జరకుసుమోపహారరమ్యోఽయం లతామండపః-పరభృతనఖకోటిపాటితకుట్మలనాళవివరగళితమధునికరధారః సుపుష్పితోఽయం సహకారతరుః-ఉన్మదమయూరకులకలకలభీతభుజంగముక్తతలాశిశిరేయం చందనవనవీథికా - వికచకుసుమపుంజపాతసూచితవనదేవతాప్రేంఖోలనశోభ నేయం లతాడోలా-బహుళకుసుమరజఃపటలమగ్నకలహంసపదలేఖ మతిరమణీయ మిదం తీరతరుతలమ్ - ఇతి స్నిగ్ధ మనోహరతరోద్దేశదర్శనలోభాక్షిప్తహృదయా సహ సఖీజనేన వ్యచరమ్.

అథైకస్మిం శ్చ ప్రదేశే ఝటితి వనానిలే నోపనీతం నిర్భరవికసితేఽపి కాననే అభిభూతా న్యకుసుమపరిమళం విసర్పంత మతిసురభితయా అనులింపంత మివ పూరయంత మివ తర్పయంత మివ ఘ్రాణేంద్రియ మహమహమికయా మధుకరకులై రనుబధ్యమాన మనాఘ్రాతపూర్వ మమానుషలోకోచితం కుసుమగంధ మభ్యజిఘ్రమ్, కుతోఽయ మిత్యుపారూఢకుతూహలా చాహం ముకుళితలోచనా తేన కుసుమగంధేన మధుకరీ వాకృష్యమాణా కౌతుకతరళాభ్యధికతరోపజాతనూపురమణిఝంకారాకృష్టసరః కలహంసాని కతిచి త్పదానిగత్వా హరనయనహుతాశ నేంధనీకృతమదనశోకవిధురంవసంత మివ తపస్యంత మఖిలమండలప్రాప్త్యర్థ మీశానశిరశ్శశాంక మివ ధృతవ్రత మయుగ్మలోచనం వశీకర్తుకామం కామ మివ సనియమ మతితేజస్వితయా ప్రచలతటిల్లతాపంజరమధ్యగత మివ గ్రీష్మదివసదివసకరమండలోదరప్రవిష్ట మివ జ్వలనజ్వాలాకలాపమధ్యస్థిత మివ విభావ్యమాన మున్మిషంత్యా బహుళబహుళయా దీపకాలోకపింగళయా దేహప్రభయా కపిలీకృతకాననం కనకమయ మివ తం ప్రదేశం కుర్వాణం రోచనారసలులితప్రతిసరసమానసుకుమారపింగళజటం పుణ్యపతాకాయమానయా సరస్వతీసమాగమోత్కంఠాకృతచందనలేఖ యేవ భస్మలలాటికయా బాలపులినలేఖ యేవ గంగాప్రవాహ ముద్భాసమాన మనేకశాపభ్రుకుటిభవనతోరణేన భ్రూలతాద్వయేన విరాజిత మత్యాయతతయా లోచనమయీం మాలా మివ గ్రథితా ముద్వహంతం సర్వహరిణై రివ దత్తలోచనశోభాసంవిభాగ మాయతోత్తుంగఘ్రాణవంశ

మప్రాప్తహృదయప్రవేశేన నవయౌవనరాగేణేవ సర్వాత్మనా పాటలీకృతాధరరుచక మనుద్భిన్నశ్మశ్రురాజిత్వా దనాసాదితమధుకరావలివలయపరిక్షేపవిలాస మివ బాలకమల మాననం దధాన మనంగకార్ముకగుణేనేవ కుండలీకృతేన తపస్తటాకకమలినీమృణాలేనేవ యజ్ఞోపవీతేనాలంకృత మేకేన సనాళవకుళఫలాకారం కమండలు మపరేణ మకరకేతువినాశశోకరుదితాయా రతేరివ బాష్పజలబిందుభిరారచితాం స్ఫటికగుళికాక్షమాలికాం కరేణ కలయంత మనేకవిద్యాపగాసంగమావర్తనిభయా నాభిముద్రయోఽపశోభమాన మంతర్జ్ఞాననిరాకృతస్య మోహాంధకారస్యాపయానపదవీ మివాంజనరజోలేఖాశ్యామలాం రోమరాజి ముదరేణ తనీయసా తనీయసీం బిభ్రాణ మాత్మతేజసా విజిత్య సవితార మాగృహీతేన పరివేషమండలేనేవ మౌంజీమేఖలాగుణేన పరిక్షిప్తజఘనభాగ మభ్రగంగాస్రోతోజలప్రక్షాళితేన జరచ్చకోరలోచనపుటపాటలకాంతినా మందారవల్కలేనోపపాదితాంబరప్రయోజన మలంకార మివ బ్రహ్మచర్యస్య యౌవన మివ ధర్మస్య విలాప మివ సరస్వత్యాః స్వయంవరపతి మివ సర్వవిద్యానాం సంకేతస్థాన మివ సర్వశ్రుతీనాం నిదాఘకాల మివ సాషాఢం హిమసమయకానన మివ స్ఫుటితప్రియంగుమంజరీగౌరం మధుమాస మివ కుసుమధవళతిలకభూతిభూషితముఖ మాత్మానురూపేణ సవయసా అపరేణ దేవతార్చనకుసుమా న్యుచ్చిన్వతా తాపసకుమారేణానుగత మతిమనోహరం స్నానార్థ మాగతం మునికుమారక మపశ్యమ్

తేన చ కర్ణావతంసీకృతాం వసంతదర్శనానందితాయాః స్మితప్రభా మివ వనశ్రియః మలయమారుతాగమనార్థలాజాంజలి మివ మధుమాసస్య యౌవనలీలా మివ కుసుమలక్ష్మ్యాః సురతపరిశ్రమ స్యేవ జలకణజాలకావలీ మివ రతేః ధ్వజచిహ్నచామరపిచ్ఛికా మివ మనోభవగజస్య మధుకరకాముకాభిసారికాం కృత్తికాతారాస్తబకానుకారిణీం అమృతబిందునిష్యందినీ మదృష్టపూర్వాం కుసుమమంజరీ మద్రాక్షమ్, అస్యాః పరిభూతాన్యకుసుమామోదో న న్వయం పరిమళ ఇతి మనసా నిశ్చిత్య తం తపోధనయువాన మీక్షమాణాఽహ మచింత

యమ్.—'అహో! రూపాతిశయనిష్పాదనోపకరణ[1]కౌశలస్యాక్షీణతా విధాతుః, యత్ త్రిభువనాద్భుతరూపసంభారం భగవంతం కుసుమాయుధముత్పాద్య తదాకారాతిరిక్తరూపరాశి రయ మపరో మునిమాయామయో మకరకేతు రుత్పాదితః, మన్యే చ సకలజగన్నయనానందకరం శశిబింబం విరచయతా లక్ష్మీలీలాధివాసభవనాని కమలాని సృజతా ప్రజాపతినా ప్రథమ మేతదాననాకారకరణకౌశలాభ్యాస ఏవ కృతః, అన్యథా కి మివ హి సదృశవస్తువిరచనా[2]యాః కారణమ్, అలీకం చేదం యథా కిల సకలాః కలాః కలాపతో బహులపక్షే క్షీయమాణస్య సుషుమ్నానామ్నా రశ్మినా రవి రాపిబతీతి, తాః ఖల్వస్య గభస్తయః సమస్తావపు రిద మావసం తీతి, కుతోఽన్యథా రూపాపహారిణీ క్లేశబహులే తపసి వర్తమాన స్యేదం లావణ్యమ్' ఇతి విచింతయంతీమేవ మా మవిచారితగుణదోషవిశేషో రూపైకపక్షపాతీ నవయౌవనసులభః కుసుమాయుధః [3]కుసుమాసవమద ఇవమధుకరీం పరవశా మకరోత్.

ఉచ్ఛ్వసితైః సహ విస్మృతనిమేషేణ కించి దాముకులిత[4]పక్ష్మణా ఆజిహ్మితతరళతరతారకశారోదరేణ దక్షిణేన చక్షుషా సస్పృహ మాపిబంతీవ కి మపి యాచమానేవ త్వదాయత్తాస్మీతి వదంతీవ అభిముఖం హృదయ మర్పయంతీవ సర్వాత్మనాఽనుప్రవిశంతీవ తన్మయతామివ గంతు మీహమానా మనోభవాభిభూతాం త్రాయస్వేతి శరణమివోపయాంతీ దేహి మే హృదయేఽవకాశ మిత్యర్థితా మివ దర్శయంతీ హాహా! కి మిద మసాంప్రత మతిహ్రేపణ మకులకుమారిజనోచిత మిదం మయా ప్రస్తుత మితి జానానాప్యప్రభవంతీ కరణానాం స్తంభితేవ లిఖితేవ ఉత్కీర్ణేవ సంయతేవ మూర్ఛితేవ విధృతేవ నిష్పందసకలావయవా తత్కాలావిర్భూతేనావష్టంభేన అకథితశిక్షితేన అనాఖ్యేయేన స్వసంవేద్యేన కేవలమ్ న విభావ్యతే కిం తద్రూపసంపదా కిం మనసా కిం మనసిజేన కి మభినవయౌవనేన కిమనురాగేణైవోపదిశ్యమానా కి మన్యే నైవ వా కేనాపి ప్రకారేణ అహ మపి న జానామి కథం కథ మితి త మతిచిరం వ్యలోకయమ్, ఉత్క్షిప్య నీయమానేవ

1 కౌశస్య. 2 యాం. 3 కుసుమశరమధుమద. 4 పక్ష్మణాజిహ్మిత.

తత్సమీాప మింద్రియైః పురస్తా దాకృష్యమాణేవ హృదయేన పృష్ఠతః ప్రేర్యమాణేవ పుష్పధన్వనా కథమపి ముక్తప్రయత్న మాత్మాన మధారయమ్, అనంతరం చ[1]తన్మదనేనావకాశమివ దాతు మాహితసంతానా నిరీయుః శ్వాసమరుతః,సాభిలాషం హృదయ మాఖ్యాతుకామ మివస్ఫురితముఖమభూత్ కుచయుగళమ్, స్వేదసలిలలవలేఖాక్షాళితే వాగళల్లజ్జా, మకరధ్వజనిశితశరనికరనిపాతత్రస్తేవాకంపత గాత్రయష్టిః, తద్రూపాతిశయం ద్రష్టు మివ కుతూహలా దాలింగనలాలసేభ్యోఽంగేభ్యో నిరగా ద్రోమాంచజాలకమ్, అశేషతః స్వేదాంభసా ధౌతశ్చరణయుగళా దివ హృదయ మవిశ ద్రాగః.

అసీచ్చ మమ మనసి:—'శాంతాత్మని దూరీకృతసురతవ్యతికరే అస్మిన్ జనే మాం నిక్షిపతా కిమిద మనార్యేణాసదృశ మారబ్ధం మనసిజేన, ఏవం చ నా మాతిగూఢం హృదయ మంగనాజనస్య, య దనురాగవిషయయోగ్యతా మపి విచారయితుం నాలమ్, క్వేద మతిభాస్వరం ధామ తేజసాం తపసాం చ, క్వ చ ప్రాకృతజనాభినందితాని మన్మథపరిస్పందితాని, నియత మయం మా మేవం మకరలాంఛనేన విడంబ్యమానా ముపహసతి మనసా, చిత్రం చేదం య దహ మేవ మవగచ్ఛంత్యపి న శక్నో మ్యాత్మనో వికార ముపసంహర్తుమ్, అన్యా అపి కన్యకా త్రపా మపహాయ స్వయ ముపయాతాగపతీన్,అన్యాఅప్యనేన దుర్వినీతేన మన్మథే నోన్మత్తతాం నీతా నార్యః, న పున రహ మేకాయథా, కథ మనేన క్షణే నాకారమాత్రాలోకనాకులీభూత మేవ మస్వతంత్రతా ముపైత్యంతఃకరణం, కాలోహి గుణా శ్చ దుర్నివారతా మారోపయంతి మదనస్య సర్వథా, యావదేవ సచేతనాఽస్మి యావదేవ చ న పరిస్ఫుట మనేన విభావ్యతే మే మదనదుశ్చేష్టితలాఘవ మేతత్ తావ దేవాస్మాత్ ప్రదేశా దపసర్పణం శ్రేయః, కదాచి దనభిమతస్మరవికారదర్శనకుపితోఽయం శాపాభిజ్ఞాం కరోతి మామ్, అదూరకోపా హి మునిజనప్రకృతిః'. ఇత్యపథా ర్యాపసర్పణాభిలాషిణ్యాహామభవమ్, అశేషజనపూజనీయా చేయం జాతిరితి కృత్వా తద్వ

1 మేఽంతర్మదనావకాశ మివ.

దనాకృష్టదృష్టిప్రసర మచలితపక్ష్మమాలం అదృష్టభూతలమ్ ఈషదుల్లసితకర్ణపల్లవోన్ముక్తకపోలమండలం ఆలోలాలకలతాలసత్కుసుమావతంస మంసదేశడోలాయితమణికుండలమస్మై ప్రణామమకరవమ్.

అథ కృతప్రణామాయాం మయి దుర్లంఘ్యశాసనతయా భగవతో మనోభువః మదజననతయా చ మధుమాసస్య అతిరమణీయతయా చ తస్య ప్రదేశస్య అవినయబహుళతయా చాభినవయౌవనస్య చంచలప్రకృతితయా చేంద్రియాణాం దుర్నివారతయా చ విషయాభిలాషాణాం చపలతయా చ మనోవృత్తేః తథాభవితవ్యతయా చ తస్య వస్తునః కిం బహునా మమ భాగ్యదౌరాత్మ్యాదస్య చేష్టజస్య క్లేశస్య విహితత్వాత్తమపి మద్వికారదర్శనాపహృతధైర్యం ప్రదీపమివ పవనస్తరళతా మనయ దనంగః, తదా తస్యాపి అభినవాగతం మదనం ప్రత్యుద్గచ్ఛన్నివ రోమోద్గమః ప్రాదురభవత్, మత్సకాశ మభిప్రస్థితస్య మనసో మార్గమివోపదిశద్భిః పురః ప్రవృత్తం శ్వాసైః, వేపథుగృహీతా వ్రతభంగభీతేవాకంపత కరతలగతాక్షమాలా, ద్వితీయేవ కర్ణావసక్తకుసుమమంజరీ కపోలతలాసంగినీ సమదృశ్యత స్వేదసలిలశీకరజాలికా, మద్దర్శనప్రీతివిస్తారితస్య చోత్తానతారకస్య పుండరీకమయమివ తముద్దేశముపదర్శయతో లోచనయుగళస్య విసర్పిభి రంశుసంతానై ర్యదృచ్ఛయా౽చ్ఛోదసలిల మపహాయ వికచకువలయవనై రివ గగనతలసముత్పతితై రరుధ్యంత దశ దిశః, తయా తు తస్యాతిప్రకటయా వికృత్యా ద్విగుణీకృతమదనావేశా తత్క్షణ మహ మవర్ణనయోగ్యాం కామప్యవస్థా మన్వభవం, ఇదం చ మన స్యకరవమ్:—'అనేకసురతసమాగమలాస్యలీలోపదేశోపాధ్యాయో మకరకేతు రేవవిలాసానుపదిశతి, అన్యథా వివిధరసాసంగలలితేష్వదృశేషు వ్యతికరేష్వప్రవిష్టబుద్ధేరస్య జనస్య కుత ఇవే౽యమనభ్యస్తాకృతీ రతిరసనిష్యందమివ క్షరంతీ అమృతమివ వర్షంతీ మదముకుళితేవ ఖేదాలసేవ నిద్రాజడేవ ఆనందభరమంధరతరళతరసంచారిణీ అనిభృతభ్రూ[1]లతాలాసినీ దృష్టిః, కుతశ్చేద మతినైపుణ్యం యచ్ఛ్రుతము పైవానక్షర మేవమంతర్గతో హృదయాభిలాషః కథ్యతే.'

---

1 లతోల్లాసినీ.

ప్రాప్తప్రసరా చోపసృత్య, తం ద్వితీయ మస్య సహచరం మునిబాలకం ప్రణామపూర్వక మపృచ్ఛమ్:—'భగవన్! కిమభిధానః కస్య వాఽయం తపో[1]ధనస్య యువా? కిన్నామ్న శ్చ తరో రియ మనేనావతంసీకృతా కుసుమమంజరీ?, జనయతి హి మే మనసి మహత్ కౌతుక మస్యాగ్గి సముత్సర్ప న్నసాధారణసౌరభోఽయ మనాఘ్రాతపూర్వో గంధః' ఇతి. స తు మా మీషద్విహస్యాబ్రవీత్:—'బాలే! కి మనేన పృష్టేన ప్రయోజనమ్? అథ కౌతుక మావేదయామి, శ్రూయతామ్.

అస్తి ఖలు సకలత్రిభువనప్రఖ్యాతకీర్తి రత్యుదార[2]తపాః సురసిద్ధబృందవందితచరణయుగళో మహాముని ర్దివ్యలోకనివాసీ శ్వేతకేతు ర్నామ. తస్య భగవతః సురాసురలోకసుందరీహృదయానందకర మాశేషత్రిభువనసుందర మతిశయితనలకూబరం రూపమాసీత్. స కదాచి ద్దేవతార్చనకమలాన్యుద్ధర్తు మైరావతమదజలబిందుబద్ధచంద్రకశతఖచితజలాం హారహాసితస్రోతసం మందాకినీ మవతతార. అవతరంతం చ తం తదా కమలవనేషు సతతసన్నిహితా వికచసహస్రపత్రపుండరీకోపవిష్టా దేవీ లక్ష్మీ ర్దదర్శ. తస్యాస్తు తమవలోకయంత్యాః ప్రేమ[3]మందముకుళితే నానందబాష్పభరతరంగతరళతారేణ లోచనయుగళేన రూప మాస్వాదయంత్యాః జృంభికారంభమంథరముఖవిన్యస్తహస్తపల్లవాయాః మన్మథవికృతం మన ఆసీత్. ఆలోకనమాత్రేణ చ సమాసాదితసురతసమాగమసుఖాయా స్తస్మి న్నేవాసనీకృతే పుండరీకే కృతార్థతా ఆసీత్. తస్మా చ్చ కుమార స్సముదపాది. తత స్త ముత్సంగే నాదాయ సా 'భగవన్! గృహాణ తవాయ మాత్మజ' ఇత్యుక్త్వా తస్మై శ్వేతకేతవే దదౌ. అసావపి బాలజనోచితాః సర్వాః క్రియాః కృత్వా తస్య పుండరీకసంభవతయా త దేవ పుండరీక ఇతి నామ చక్రే. ప్రతిపాదితవ్రతం చ త మాగృహీతసకలవిద్యాకలాప మకార్షీత్, సోఽయమ్.

ఇయం చ సురాసురై ర్మథ్యమానాత్ క్షీరసాగరా దుద్గతః పారిజాతనామా పాదపః తస్య మంజరీ, యథా చైషా ప్రతవిరుద్ధ

1 ధన యువా. 2 తయాసురా సురసిద్ధ. 3 మద.

మన్య శ్రవణసంసర్గ మాసాదితవతీ తదపి కథయామి, అద్య చతుర్దశీతి భగవన్త మమ్బికాపతిం కైలాసగత ముపాసితు మమరలోకా న్మయా సహ నన్దనవనసమీపేనాయ మనుసర న్నిర్గత్య చ సాకూ న్మధుమాస లక్ష్మీ దత్తలలితహస్తావలమ్బయా వకుళమాలికామేఖలయా పారిజాత కుసుమపల్లవగ్రథితాభి రాజానులమ్బినీభిః కణ్ఠమాలికాభి ర్నిరన్తరాచ్ఛాదితవిగ్రహయా నవచూతాఙ్కురకర్ణపూరయా పుష్పాసవపానమత్తయా నన్దనవనదేవతయా పారిజాతకుసుమమఞ్జరీ మిమా మాదాయ ప్రణమ్యాభిహితః:—'భగవన్! సకలత్రిభువనదర్శనాభిరామాయా స్తవాకృతే రస్యాః సదృశోఽయ మలంకారః [1]ప్రసాదీక్రియతామ్, ఇయ మవతంస విలాసదుర్లలితా సమారోప్యతాం శ్రవణశిఖరం, వ్రజతు సఫలతాం జన్మ పారిజాత స్య' ఇతి. ఏవ మభిదధానాం చ అయ మాత్మ రూపస్తుతివాదత్రపావనమితవిలోచన స్తా మనాదృత్యైవ గన్తుం ప్రవృత్తః, మయా తు తా మనుయాన్తీ మాలోక్య 'కో దోషః సఖే! క్రియతామస్యాః ప్రణయపరిగ్రహ' ఇ త్యభిధాయ బలాదియ మనిచ్ఛతోఽప్యస్య కర్ణపూరీకృతా. త దేత త్కారణే నైష యోఽయం యస్య చాయం యా చేయం యథా చాస్య శ్రవణశిఖరం సమారూఢా తత్సర్వ మావేదితమ్.'

ఇత్యుక్తవతి తస్మిన్ స తపోధనయువా కించిదుపదర్శితస్మితో మామవాదీత్ :—'అయి! కుతూహలిని! కి మనేన ప్రశ్నాయాసేన? యది రుచితసురభిపరిమళా గృహ్యతా మియం' ఇ త్యుక్త్వా సముపసృత్యాత్మీయా చ్ఛ్రవణా దపనీయ కల్లై రళికులక్వణితైః ప్రార్థనా మివ మదీయే శ్రవణపుటే తా మకరోత్. మమ తు తత్కరతలస్పర్శలోభేన తత్క్షణ మపర మివ పారిజాతకుసుమ మవతంసస్థానే [2]పులక మాసీత్. స చ మత్కపోలతలస్పర్శసుఖేన తరలీకృతాఙ్గుళిజాలకాత్కరతలా దక్షమాలాం లజ్జయా సహ గళితా మపి నాజ్ఞాసీత్. అథాఽహం తా మసంప్రాప్తా మేవ భూతల మక్షమాలాం గృహీత్వా సలీలం తద్భుజపాశసన్దానితకణ్ఠగ్రహసుఖ మి వానుభవన్తీ దర్శితాపూర్వహారలతాలీలాం కణ్ఠాభరణతా మనయమ్.

1 ప్రసీద క్రియతాం. 2 హృదయమాసీత్.

ఇత్థంభూతే చ వ్యతికరే ఛత్రగ్రాహిణీ మా మవోచత్:—'భర్తృదారికే! స్నాతా దేవీ, ప్రత్యాసీదతి గృహగమనకాలః,తత్క్రియతాం మజ్జనవిధిః' ఇతి. అహం తు తేన తస్యా వచనేన నవగ్రహా కరిణీవ ప్రథమాంకుశపాతేన అనిచ్ఛయాఽపి కథం కథ మపి సమాకృష్యమాణా తన్ముఖా ల్లావణ్యామృతపంకమగ్నా మివ కపోలపులకకంటకజాలకలగ్నా మివ మదనశరశలాకాకీలితా మివ సౌభాగ్యగుణస్యూతా మివ అతికృచ్ఛ్రేణ దృష్టి మాకృష్య స్నాతు ముదచలమ్ ఉచ్చలితాయాం చ మయి ద్వితీయో మునిదారక స్తథావిధం తస్య ధైర్యస్ఖలిత మాలోక్య కించి త్ప్రకటితప్రణయకోప ఇవా వాదీత్.

'సఖే! పుండరీక! నైత దనురూపం భవతః, క్షుద్రజనక్షుణ్ణ ఏష మార్గః, ధైర్యధనా హి సాధవః కిం యః కశ్చి త్ప్రాకృత ఇవ విక్లబీభవంత మాత్మానం న రుణత్సి? కుత స్త వాపూర్వోఽయ [1]మద్యేంద్రియోపప్లవః యేనా స్యేవం కృతః? క్వ తే త ద్ధైర్యం? క్వ స ఇంద్రియజయః? క్వ త ద్వశిత్వం చేతసః? క్వ సా ప్రశాంతిః? క్వ తత్ కులక్రమాగతం బ్రహ్మచర్యం?క్వ సా సర్వవిషయనిరుత్సుకతా? క్వ తే గురూపదేశాః? క్వ తాని శ్రుతాని? క్వ తా వైరాగ్యబుద్ధయః? క్వ త దుపభోగవిద్వేషిత్వం? క్వ సా సుఖపరాఙ్ముఖతా? క్వాఽసౌ తపస్యభినివేశః? [2](క్వ సా సంయమితా) క్వ సా భోగానా ముప ర్యరుచిః? క్వ త ద్యౌవనానుశాసనమ్? సర్వథా నిష్ఫలా ప్రజ్ఞా, నిర్గుణో ధర్మశాస్త్రాభ్యాసః, నిరర్థకః సంస్కారః, నిరుపకారకో గురూపదేశవివేకః, నిష్ప్రయోజనా ప్రబుద్ధతా, నిష్కారణం జ్ఞానం,య దత్ర భవాదృశా అపి రాగాభిషంగైః కలుషీక్రియంతే ప్రమాదై శ్చాభిభూయంతే. కథం కరతలా ద్గతా మపహృతా మక్షమాలా మపి న లక్షయసి? అహో! విగతచేతనత్వమ్, అపహృతా నా మేయమ్, ఇద మపి తావ దపహ్రియమాణ మనయా అనార్యయా నివార్యతాం హృదయమ్.'

ఇత్యేవమభిధీయమాన శ్చ తేన కించి దుపజాతలజ్జ ఇవ ప్రత్యవాదీత్:—'సఖే! కపింజల! కిం మా మన్యథా సంభావయసి? నాహ మేవ

1 మాద్యేంద్రి. 2 ఏతన్నాస్తి క్వచిత్.

మస్యా దుర్వినీతకన్యకాయా మర్ష యాక్ష్యమాలాగ్రహణాపరాధమిమమ్, ఇత్యభిధాయ అలీకకోపకాంతేన ప్రయత్నవిరచితభీషణభ్రుకుటిభూషణేన చుంబనాభిలాషస్ఫురితాధరేణ ముఖేందునా మామవదత్:— 'చపలే ! ప్రదేశాదస్మా దిమామక్షమాలామదత్త్వా పదా త్పద మపి న గంతవ్య'మితి. తచ్చ శ్రుత్వాఽహ మాత్మకంఠా దున్ముచ్య మకరధ్వజలాస్యారంభలీలాపుష్పాంజలి మేకావలీం 'భగవన్! గృహ్యతా మక్షమా' లేతి తన్ముఖాసక్తదృష్టిః శూన్యహృదయస్యాస్య ప్రసారితపాణౌ నిధాయ స్వేదసలిలస్నాతాఽపి పునః స్నాతు మవాతరమ్. ఉత్థాయ చ కథ మపి ప్రయత్నేన నిమ్న గేవ ప్రతీపం నీయమానా సఖీజనేన బలాదంబయా సహ త మేవ చిన్తయన్తీ స్వభవన మయాసిషం. గత్వా చ ప్రవిశ్య కన్యాంతఃపురం తతః ప్రభృతితద్విరహవిధురా కి మాగతాఽస్మి? కిం తత్రైవస్థితాస్మి? కిం పరివృతాస్మి? కి మేకాకి న్యస్మి? కిం తూష్ణీ మస్మి? కిం ప్రస్తుతాలాపాస్మి? కిం జాగర్మి? కిం సుప్తాస్మి? కిం రోదిమి? కిం నరోదిమి? కిం దుఃఖ మిదం? కిం సుఖ మిదం? కి ముత్కంఠేయం? కిం వ్యాధిరయం? కిం వ్యసన మిదం? కి ముత్సవోఽయం? కిం దివస ఏషః? కిం నిశేయం? కాని రమ్యాణి? కా న్యరమ్యాణి? ఇతి సర్వం నావాగచ్ఛమ్. అవిజ్ఞాతమదనవృత్తాంతా చ క్వగచ్ఛామి? కిం శృణోమి? కిం పశ్యామి? కి మాలపామి? కస్య కథయామి? కోఽస్య ప్రతీకారః? ఇతి సర్వం చ నాజ్ఞాసిషమ్. కేవల మారుహ్య కుమారీపురప్రాసాదం విసర్జ్య చ సఖీజనం ద్వారి నివారితాశేషపరిజనప్రవేశా సర్వవ్యాపారా నుత్సృజ్య ఏకాకినీమణిజాలగవాక్షనిక్షిప్తముఖీ తా మేవ దిశం తత్సనాథతయా ప్రసాధితా మివ కుసుమితా మివ మహారత్ననిధానాధిష్ఠితామివ అమృతరససాగరపూరప్లావితామివ పూర్ణచంద్రోదయాలంకృతా మివ దర్శనసుభగా మీక్షమాణా తస్మా ద్దిగంతరా దాగచ్ఛంత మనిల మపి వనకుసుమపరిమళ మపి శకునిధ్వని మపి తద్వార్తాం ప్రష్టు మీహమానా తద్వల్లభతయా తపఃపరిక్లేశాయాపి స్పృహయంతీ తత్ప్రీత్యేవ గృహీతమౌనవ్రతా స్మరజనితపక్షపాతా చ తత్పరిగ్రహా న్మునివేష స్యాగ్రామ్యతాం తదాస్పదతయా యౌవనస్య చారుతాం తచ్ఛ్రవణసంపర్కా త్పారిజాతకుసుమస్య మనోహరతాం తన్నివాసా త్సురలోకస్య రమ్యతాం తద్రూపసం

పదా కుసుమాయుధస్య దుర్జయతా మధ్యారోపయంతీ [1] దూరస్థాఽపి కమలినీవ సవితుః సాగరవేలేవ చంద్రమసః మయూరీవ జలధరస్య తస్యైవాభిముఖీ తథైవ తాం తద్విరహాతురజీవితోద్గమరక్షావలీ మివాక్షావలీం కంఠే నోద్వహంతీ తథైవ చ తయా ప్రస్తుతతద్రహస్యాలాపయేవ కర్ణలగ్నయా పారిజాతమంజర్యా తథైవచ తేన తత్కరతలస్పర్శసుఖజన్మనా కదంబముకుళకర్ణపూరాయమాణేన రోమాంచజాలేన కంటకితైకకపోలఫలకా నిష్పంద మతిష్ఠమ్

అథ తాంబూలకరంకవాహినీ మదీయా తరళికా నామ మయైవ సహ గతా స్నాతు మాసీత్, సా పశ్చా చ్చిరాదివాగత్య తథావస్థితాం శనై ర్మా మవాదీత్:—'భర్తృదారికే! యౌ తౌ తాపసకుమారకౌ దివ్యాకారా వస్మాభి రచ్ఛోదసరస్తీరే దృష్టౌ-తయో రేకో యేన భర్తృదుహితు రియ మవతంసీకృతా సురతరుకుసుమమంజరీ స తస్మాద్వితీయా దాత్మనోరక్షన్ దర్శన మతినిభృతపదః కుసుమితలతాసంతానగహనాంతరే ణోపసృత్య మా మాగచ్ఛంతీం పృష్ఠతో భర్తృదారికా ముద్దిశ్యాప్రాక్షీత్:—'బాలికే! కేఽయం కన్యకా ? కస్య వాపత్యం? కి మభిధానా?క్వ వాగచ్ఛ'తీతి. మ యోక్తమ్:—'ఏషా ఖలు భగవత శ్శ్వేతభానో రంశుసంభూతా యామప్సరసి గౌర్యాం సముత్పన్నా దేవస్య సకలగంధర్వకులమకుటమణిశిలాశిఖరోల్లేఖమసృణితచరణనఖచక్రస్య ప్రణయప్రసుప్తగంధర్వకామినీకపోలపత్రలతాలాంఛితభుజతరుశిఖరస్య పాదపీఠీకృతలక్ష్మీకరకమలస్య గంధర్వాధిరతేర్హంసస్య దుహితామహాశ్వేతా నామ గంధర్వాధివాసం హేమకూటమచలవరమభిప్రస్థితా' ఇతి. కథితేచ మయా కిమపి చింతయన్ముహూర్తమివ తూష్ణీంస్థిత్వా విగతనిమేషేణ చక్షుషా చిర మభివీక్షమాణో మాం సానునయమర్థితా మివ దర్శయన్ పునరాహ:—'బాలికే!కల్యాణి! తవావిసంవాదిన్యచపలా బాలభావేఽప్యాకృతిరియం, తత్కరోషి మే వచన మేకమభ్యర్థ్యమా' నేతి తతో మయా సవినయ ముపరచితాంజలిపుటయా దర్శితాదరమభిహితః:—'భగవన్! కస్మాదేవ మభిధత్సే? కాహం?మహాత్మానః సకలత్రిభువనపూజనీయాస్త్వాదృశాః పుణ్యైర్వినా

1 దూరస్థస్యాపి.

నిఖిలకల్మషాపహారిణీమస్మద్విధేషు దృష్టి మపి న పాతయంతి కిం పునరాజ్ఞాం, తద్విస్రబ్ధ మాదిశ్యతాం కర్తవ్యమ్, అనుగృహీతా వయం జనః’ఇతి. ఏవముక్తశ్చ మయా సస్నేహ మాసా సఖీ మి వోపకారిణీ మివ ప్రాణప్రదా మివదృష్ట్వామా మభినంద్య నికటవర్తిన స్తమాలపాదపాత్ పల్లవ మాదాయ నిష్పీడ్య తటశిలాతలే తేన గంధగజమదసురభిపరిమళేన రసేన ఉత్తరీయవల్కలైకదేశా ద్విపాట్య పటికాం స్వహస్తకమలకనిష్ఠికానఖశిఖరేణాభిలిఖ్య ‘ఇయం పత్రికా త్వయా తస్యైకన్యకాయై ప్రచ్ఛన్న మేకాకిన్యై దే’ యే త్యభిధా యార్పితవాన్’ ఇ త్యుక్త్వా చ సా తాంబూలభాజనా దాకృష్య తా మదర్శయత్.

అహం తు తేన తత్సంబంధినా ఆలాపేన శబ్దమయే నాపి స్పర్శసుఖ మివాంతర్జనయతా శ్రోత్రవిషయేణాపి రోమోద్గమానుమితసర్వాంగానుప్రవేశేన మదనావేశమంత్రే ణేవావేశ్యమానా తస్యాః కరతలా దాదాయ తాం వల్కలపట్టికాం తస్యా మిమా మభిలిఖితా మార్యా మపశ్యమ్ —

శ్లో. దూరం ముక్తాలతయా బిససితయా విప్రలోభ్యమానో మే,
హంస ఇవ దర్శితాశో మానసజన్మా త్వయా నీతః.

అనయా చ మే[1]దృష్టయా దిఙ్మోహభ్రాంత్యేవ ప్రణష్టవర్త్మనో బహుళనిశ యే వాంధస్య జిహ్వోచ్ఛిత్త్యేవ మూకస్య ఇంద్రజాలీక[2]పింఛిక యే వాతత్త్వదర్శినః జ్వరప్రలాపప్రవృత్త్యే వాసంబద్ధభాషిణః దుష్టనిద్ర యేవ విషవిహ్వలస్య లోకాయతికవిద్య యే వాధర్మరుచేః మదిరయే వోన్మత్తస్య దురావేశక్రియయేవ పిశాచగ్రహస్య దోషవికారోపచయః సుతరా మక్రియత స్మరాతురస్య మే మనసః, యే నాకులీక్రియమాణా సరిదివ పూరేణ విహ్వలతా మభ్యాగమమ్, తాం చ ద్వితీయదర్శనేన కృతమహాపుణ్యా మివ అనుభూతసురలోకవాసా మివ దేవతాధిష్ఠితా మివ లబ్ధవరా మివ పీతామృతా మివ సమాసాదితత్రైలోక్యరాజ్యాభిషేకా మివ మన్యమానా సతతసన్నిహితా మపి దుర్లభదర్శనా మివ అతిపరిచితా మ ప్యపూర్వా మివ సాదర మాభాషమాణా పార్శ్వస్థా మపి సర్వలోక స్యోపరి వ్యవస్థితా మివ

1 దృష్ట్యా. 2 పిచ్ఛికయేవ.

పశ్యంతీ కపోలయో రలకలతాభంగేషు చ సోపగ్రహం స్పృశంతీ విపరీతమివ పరిజనస్వామిసంబంధముపదర్శయంతీ 'తరలికే! కథయ కథం స త్వయా దృష్టః కిం కి మభిహితాసి తేన కియంతం కాల మవస్థితాసి తత్ర కియ దనుసర న్నస్మా నసా వాగత' ఇతి పునః పునః పర్యపృచ్ఛమ్. అనయైవ చ కథయా తయా సహ తస్మి న్నేవ ప్రాసాదే తత్రైవ ప్రతిషిద్ధాశేషపరిజనప్రవేశా దివస మత్యవాహయమ్.

అథ మదీయేనేవ హృదయేన కృతరాగసంవిభాగే లోహితాయతి గగనతలోపాంతావలంబిని రవిబింబే సరాగదివసకరదర్శనానురక్తాయాం కృతకమలశయనాయా మనంగాతురాయా మివ పాండుతాం వ్రజంత్యా మాతపలక్ష్మ్యాం గైరికగిరిసలిలప్రపాతపాటలేషు కమలవనేభ్యః సముత్థాయ వనగజయూథే ష్వివపుంజీభవత్సు భాస్కరకిరణేషు గగనావతారవిశ్రామలాలసానాం రవిరథవాజినాం హర్షహేషారవప్రతిశబ్దకేన సహ విశతి మేరుగిరిగహ్వరం వాసరే ముకుళితరక్తపంకజపుటప్రవిష్టమధుకరావలీషు రవివిరహమూర్ఛాంధకారితహృదయాస్వివ ప్రారబ్ధనిమీలనాసు పద్మినీషు గ్రాసీకృతసామాన్యమృణాళలతావివరసంక్రామితా నీవ పరస్పరహృదయా న్యాదాయ విఘటమానేషు రథాంగనామ్నాం యుగళేషు సా ఛత్రగ్రాహిణీ సమాగత్యాకథయత్:—'భర్తృదారికే! తయో ర్మునికుమారయో రన్యతరో ద్వారి తిష్ఠతి కథయతి చాక్షమాలా ముపయాచితు మాగతోఽస్మీ' తి.

అహం తు మునికుమారనామగ్రహణా దేవ స్థానస్థితాఽపి గతేవ ద్వారదేశం సముపజాత[1]తదాగమనాశంకా సమాహూ యాన్యతమం కంచుకినం 'గచ్ఛ ప్రవేశ్యతా' మి త్యాదిశ్య ప్రాహిణవమ్. అథ ముహూర్తా దివ తం తస్య రూపస్యేవ యౌవనం యౌవనస్యేవ మకరకేతనం మకరకేతనస్యేవ వసంతసమయం వసంతసమయస్యేవ దక్షిణానిల మనురూపం సఖాయ మృషికుమారకం కపింజలనామానం జరాధవళస్య కంచుకినోఽనుమార్గేణ చంద్రాతపస్యేవ బాలాతప మాగచ్ఛంత మపశ్యమ్. అంతిక ముపగతస్య చాస్య పర్యాకుల మివ స

1 తదానమనాశంకా.

విషాద మివ శూన్య మి వార్థిన మి[1]వాంతర్గతాకూత మాకారమలక్షయం, ఉత్థాయ చ కృతప్రణామా సాదరం స్వయ మాసన ముపాహారం, ఉపవిష్టస్య చ బలా దనిచ్ఛతోఽపి ప్రక్షాళ్య చరణా వుపమృజ్య చోత్తరీయాంశుకపల్లవే నావ్యవధానాయాం భూమా వేవ తస్యాంతికే సముపావిశం. అథ ముహూర్త మివ స్థిత్వా కి మపి వివక్షు రివ స తస్యాం మత్సమీపోపవిష్టాయాం తరళికాయాం చక్షు రపాతయత్. అహం తు విదితాభిప్రాయా దృష్ట్వైవ భగవ న్నవ్యతిరిక్తేయ మస్మచ్ఛరీరాత్ అశంకిత మభిధీయతా మి త్యవోచమ్.

ఏవ ముక్తశ్చ మయా కపింజలః ప్రత్యవాదీత్ :—'రాజపుత్రి! కిం బ్రవీమి? వా గేవ మే నాభిధేయవిషయ మవతరతి త్రపయా. క్వ కంద మూలఫలాశీ శాంతో వనవాసనిరతో మునిజనః? క్వ చాఽయ మనుపశాంత జనోచితో విషయోపభోగాభిలాషకలుషో మన్మథవివిధలాససంకటో రాగప్రాయః ప్రపంచః? సర్వ మే వానుపపన్నమ్ ఆలోకయ కి మారబ్ధం దైవేన అయత్నేనైవ ఖలూపహాసాస్పదతా మీశ్వరో నయతి జనమ్. న జానే కి మిదం వల్కలానాం సదృశ ముతాహో జటానాం సముచితం? కిం తపసోఽనురూప మాహోస్విద్ధర్మోపదేశాంగ మిదమ్? అపూర్వేయం విడంబనా, కేవల మవశ్యకథనీయ మిదం, అపరఉపాయో నదృశ్యతే, అన్యాప్రతిక్రియా నోపలభ్యతే, అన్య చ్ఛరణం నాలోక్యతే, అన్యా గతి ర్నాస్తి, అకథ్యమానే చ మహా ననర్థోపనిపాతో జాయతే, ప్రాణపరిత్యాగే నాపి రక్షణీయాః సుహృదసవ ఇతి కథయామి. అస్తి భవత్యాః సమక్ష మేవ స మయా తథా నిష్ఠుర ముపదర్శితకోపే నాభిహితః, తథా చాభిధాయ పరిత్యజ్య తం తస్మా త్ప్రదేశా దుపజాతమన్యు రుత్సృష్టకుసుమాపచయోఽన్యం ప్రదేశ మగమమ్. అపయాతాయాం భవత్యాం ముహూర్త మివ స్థిత్వా ఏకాకీ కి మయ మిదానీ మాచరతీతి సంజాతవితర్కః ప్రతినివృత్య విటపాంతరితవిగ్రహ స్తం ప్రదేశం వ్యలోకయమ్. యావ త్తత్ర తం నాద్రాక్షం ఆసీచ్చ మే మనస్యేవం వితర్కః:—'కి న్ను మదనపరాయత్త

1 వానుపరతాభిప్రేత మాకార.

చిత్తవృత్తిస్తామేవానుసరన్ గతో భవేత్? గతాయాం చ తస్యాం లబ్ధచేతనో [1]లజ్జయా న శక్నోతి మే దర్శనపథ ముపగంతుం? ఆహోస్విత్కుపితః పరిత్యజ్య మాం గతః? ఉతాన్వేషమాణో మామేవ ప్రదేశమన్య మితః సమాశ్రిత స్స్యా'దితి. ఏవం వికల్పయన్ కంచిత్కాలమతిష్ఠం. తేన తు జన్మతః ప్రభృత్యనభ్యస్తేన తస్య క్షణ మప్యదర్శనేన దూయమానః పున రచింతయమ్:—'స కదాచిద్ధైర్యస్ఖలనవిలక్షః కించి దనిష్ట మపి సమాచరేత్—న హి కించి న్న క్రియతే హ్రియా—తన్న యుక్త మేన మేకాకినం కర్తు' మిత్యవధార్యాన్వేష్టు మాదర మకరవమ్. అన్వేషమాణశ్చ యథా యథా నాపశ్యం తం తథా తథా సుహృత్స్నేహకాతరేణ మనసా తత్తదశోభన మాశంకమానః తరులతాగహనాని చందనవీథికాః లతామండపాన్ సరఃకూలాని చ వీక్షమాణో నిపుణ మిత స్తతో దత్తదృష్టిః సుచిరం వ్యచరమ్.

అథైకస్మిన్ సరస్సమీపవర్తిని నిరంతరతయా కుసుమమయ ఇవ మధుకరమయ ఇవ పరభృతమయ ఇవ మయూరమయ ఇవాతిమనోహరే వసంతజన్మభూమిభూతే లతాగహనేకృతావస్థానముత్సృష్టసకలవ్యాపారతయా లిఖిత మివోత్కీర్ణమివ స్తంభితమివోపరతమివ ప్రసుప్తమివ యోగసమాధిస్థమివ నిశ్చలమపి స్వవృత్తాచ్చలిత మేకాకినమపి మన్మథాధిష్ఠితం సానురాగమపి పాండుతామావహంతం శూన్యాంతఃకరణమపి హృదయనివాసిదయితం తూష్ణీకమపి కథితమదనవేదనాతిశయం శిలాతలోపవిష్టమపి మరణే వ్యవస్థితం శాపప్రదానభయాదివాదత్తదర్శనేన కుసుమాయుధేన సంతప్యమానమతినిష్పందతయా హృదయనివాసినీం ప్రియాం ద్రష్టుమంతఃప్రవిష్టైరివాసహ్యసంతాపసంత్రాసప్రలీనైరివ మనఃక్షోభప్రకుపితైరివ ఉన్ముచ్యగతైరింద్రియైః శూన్యీకృతశరీరం నిష్పందనిమీలితేనాంతర్జ్వలన్మదనదహనధూమాకులితాభ్యంతరేణేవ పక్ష్మాంతవివరవాంతానేకధార మనవరతమీక్షణయుగళేన బాష్పజలదుర్దిన ముత్సృజంత మా

1 లజ్జమానో.

లోహినీ మధరప్రభా మనంగాగ్నేః ప్రదహతో హృదయ మూర్ధ్వసంసర్పిణీం శిఖా మి వాదాయ నిష్పతద్భి రుచ్ఛ్వాసై స్తరళీకృతాసన్నలతాకుసుమకేసరం వామకపోలశయనీకృతకర[1]తలతయా సముత్సర్పద్భిరమలై ర్నఖాంశుభి ర్విమలీకృత మచ్ఛాచ్ఛచందనరసరచితలలాటికమివ లలాట ముద్వహంత మచిరాపనీతపారిజాతకుసుమమంజరీకర్ణపూరతయా సశేషపరిమళామోదలోభోపసర్పిణా కలవిరుతచ్ఛలేన మదనసమ్మోహనమంత్రమివ జపతా మధుకరకులేన సనీలోత్పలమివ సతమాలపల్లవమివ శ్రవణదేశం దధాన ముత్కంఠాజ్వరరోమాంచవ్యాజేన ప్రతిరోమకూపనిపతితానాం మదనశరాణాం కుసుమశరకేసరశల్యశకలనికర మి వాంగలగ్నం విభ్రాణం దక్షిణకరేణ చ స్ఫురిత[2]కిరణనికరాం కరతలస్పర్శసుఖకంటకితా మివ ముక్తావలీమవినయపతాకా మురసి ధారయంతం మదనవశీకరణచూర్ణేనేవ కుసుమరేణునా తరుభి రాహన్యమాన మాత్మరాగమివ సంక్రామయద్భి రాసన్నై రనిల[3]వలితై రశోకపల్లవైః స్పృశ్యమానం సురతాభిషేకసలిలై రివాభినవపుష్పస్తబకమధుశీకరై ర్వనశ్రియాఽభిషిచ్యమానమళినివహనిపీయమానపరిమళై రుపరి పతద్భిశ్చంపకకుట్మలై స్తప్త[4]శల్యకై రివ సధూమైః కుసుమశరేణ తాడ్యమానమతిబహుళవనామోద మత్తమధుకరనికరఝంకారస్వనైర్హుంకారై రివ దక్షిణానిలేన నిర్భర్త్స్యమానం మదకలకోకిలకులకోలాహలై ర్వసంతజయశబ్దకలకలై రివ మధుమాసేనాకులీక్రియమాణం ప్రభాతచంద్రమివ పాండుతయా పరిగృహీతం నిదాఘగంగాప్రవాహమివ క్రశిమాన మాగత మంతర్గతానలం చందనవిటపమివ మ్లాయంత మన్యమివాదృష్టపూర్వమివాపరిచితమివ జన్మాంతర మి వోపగతం రూపాంతరేణేవ పరిణతం ఆవిష్టమివ మహాభూతాధిష్ఠితమివ గ్రహగృహీతమి వోన్మత్తమివ ఛలితమి వాంధమివ బధిరమివ మూకమివ విలాసమయమివ మదనమయమివ పరాయత్తచిత్తవృత్తిం పరాం కోటిమధిరూఢం మన్మథావేశస్య అనభిజ్ఞేయపూర్వాకారం త మహా మద్రాక్షమ్.

---

1 తలయా. 2 నఖకిరణ. 3 చలితైః. 4 శరశల్యకైః.

అపగతనిమేషేణ చక్షుషా తదవస్థం చిర ముద్వీక్ష్య సముపజాత విషాదో వేపమానేన హృదయేనాచింతయమ్:—'ఏవం నా మాయ మతిదుర్విషహావేగో మకరకేతుః, యే నానేన క్షణే నాయ మీదృశ మవస్థాంతర మప్రతీకార ముపనీతః, కథ మేవ మేకపదే వ్యర్థీభవే దేవం విధో జ్ఞానరాశిః? అహో! బత మహ చ్చిత్రమ్. తథా నా మాయ మాశైశవా ద్ధీరప్రకృతి రస్ఖలితవృత్తి ర్మమ చాన్యేషాం చ మునికుమారకాణాం స్పృహణీయచరిత ఆసీత్. అద్య తు ఇతర ఇవ పరిభూయ జ్ఞాన మవిగణయ్య తపఃప్రభావ మున్మూల్య గాంభీర్యం మన్మథేన జడీకృతః, సర్వథా దుర్లభం యౌవన మస్ఖలిత' మితి, ఉపసృత్య చ తస్మిన్నేవ శిలాతలైకపార్శ్వే సముపవిశ్య అంసదేశావసక్తపాణిస్తమనున్మీలితలోచన మేవ 'సఖే! పుండరీక! కథయ కి మిద' మి త్యపృచ్ఛమ్. అథ సుచిరసమ్మీలనాలగ్న మివ కథమపి ప్రయత్నే నానవరతరోదనవశా దుపజాతారుణభావ మశ్రుజలపూరప్లావిత ముత్కూపిత మివ సవేదనమివ స్వచ్ఛాంశుకాంతరితరక్తకమలవనచ్ఛాయం చక్షురున్మీల్య మంథరయా దృష్ట్యా సుచిరం విలోక్య మా మాయతతరం నిశ్వస్య లజ్జావిశీర్యమాణవిరళాక్షరం 'సఖే! కపింజల! విదితవృత్తాంతోఽపి కిం మాం పృచ్ఛసీ'తి కృచ్ఛ్రేణ శనైశ్శనై రవదత్. అహం తు తదాకర్ణ్య తదవస్థ యైవాప్రతీకారవికారోఽయం తథాపి సుహృదా సుహృదసన్మార్గప్రవృత్తో యావచ్ఛక్తితః సర్వాత్మనా నివారణీయ ఇతి మనసాఽవధార్యాఽబ్రవమ్.

'సఖే! పుండరీక! సువిదిత మేత న్మమ, కేవల మిద మేవ పృచ్ఛామి,యదేతదారబ్ధం భవతా కి మిదం గురుభి రుపదిష్టమ్, ఉత ధర్మశాస్త్రేషు పఠితమ్, ఉత ధర్మార్జనోపాయోఽయమ్, ఉతాపర స్తపసాం ప్రకారః, ఉత స్వర్గగమనమార్గోఽయమ్, ఉత వ్రతరహస్యమిదమ్, ఉత మోక్షప్రాప్తియుక్తిః, ఆహోస్వి దన్యో నియమప్రకారః, కథ మేతద్యుక్తం భవతో మనసాఽపి చింతయితుం కిం పున రాఖ్యాతు మీక్షితుం వా కథయ, కి మప్రబుద్ధ ఇ వానేన మన్మథహతకే నోపహాసాస్పదతాం నీయమాన మాత్మానం నావబుధ్యసే? మూఢో హి మదనే నాయాస్యతే, కా వా సుఖాశా సాధుజననిందితే ష్వేవం విధేషు

ప్రాకృతజనబహుమతేషు విషయేషు భవతః, స ఖలు ధర్మబుద్ధ్యా విషలతావనం సించతి కువలయమాలేతి నిస్త్రింశలతా మాలింగతి కృష్ణాగురు ధూమలేఖేతి కృష్ణసర్ప మవగూహతే మహారత్న మితి జ్వలంత మంగార మభిస్పృశతి మృణాళ మితి దుష్టవారణదంతముసలమున్మూలయతి, మూఢో విషయోపభోగే ష్వనిష్టానుబంధిషు యః పరిణతివిరసేషు సుఖబుద్ధి మారోపయతి, అధిగతవిషయతత్త్వోఽపి కస్మా త్ఖద్యోత ఇవ జ్యోతి ర్నిర్వీర్య మిదం జ్ఞాన ముద్వహసి, యతో న నివారయసి ప్రబలరజఃప్రసరకలుషితాని స్రోతాంసీవోన్మార్గప్రస్థితానీంద్రియాణి, న నియమయసి వా క్షుభితం మనః, కోఽయ మనంగోనామ, ధైర్యమవలంబ్య నిర్భర్త్స్యతా మయం దురాచారః' ఇత్యేవం వదతఏవ మే వచన మాక్షిప్య ప్రతిపక్షాంతరాళప్రవృత్తబాష్పవేణికం ప్రమృజ్య చక్షుః కరతలేన పాణౌ మా మవలంబ్యావోచత్:—

'సఖే! కిం బహునోక్తేన, సర్వథా సుస్థోఽసి, ఆశీవిషవిషవేగవిషమాణా మేతేషాం కుసుమచాపసాయకానాం పతితోఽసి న గోచరే, సుఖముపదిశ్యతే పరస్య, యస్య చేంద్రియాణి సంతి మనో వా విద్యతే యః పశ్యతి వా శృణోతి వా శ్రుత మవధారయతి వా యో వా శుభ మిదం న శుభ మిద మితి వివేక్తు మలం స ఖలూపదేశ మర్హతి, మమ తు సర్వ మే వేద మతిదూరాపేతమ్, అవష్టంభో జ్ఞానం ధైర్యం ప్రతిసంఖ్యాన మి త్యస్తమి తైషా కథా, కథ మ ప్యేవమే వాయత్నవిధృతాస్తిష్ఠంత్యసవః, దూరాతీతః ఖలూపదేశకాలః, సమతిక్రాంతో ధైర్యావసరః, గతా ప్రతిసంఖ్యానవేలా, అతీతో జ్ఞానావష్టంభసమయః, కేన వాన్యేనాస్మిన్ సమయే భవంతమపహాయోపదేష్టవ్యమున్మార్గప్రవృత్తినివారణం వా కరణీయం?, కస్యాన్యస్య వా వచసి మయా స్థాతవ్యం? కోవాపర స్త్వత్సమో మే జగతి బంధుః? కిం కరోమి? య న్న శక్నోమి నివారయితు మాత్మానమ్, ఇయ మనే నైవ క్షణేన భవతా దుష్టావస్థాతద్గత ఇదానీ ముపదేశకాలః, యావత్ ప్రాణిమి తావ దస్యకల్పాన్తోదితద్వాదశదినకరకిరణాతపతీవ్రస్య మదనసంతాపస్య ప్రతిక్రియాం క్రియమాణా మిచ్ఛామి, పచ్యంత ఇవ మేఽంగాని, ఉత్క్వాథ్యత ఇవ హృ

దయం, ఘూర్ణత ఇవ దృష్టిః, ప్రజ్వలతీవ శరీరం, అత్ర యత్ప్రాప్తకాలం తత్కరోతు భవాన్;' ఇత్యభిధాయ తూష్ణీ మభవత్.

ఏవ ముక్తోఽప్యహ మేనం ప్రాబోధయం పునఃపునః, యదా శాస్త్రోపదేశప్రాయైః సనిదర్శనైః సేతిహాసైశ్చ వచోభిః సానునయం సోపగ్రహం చాభిధీయమానోఽపి నాకరోత్ కర్ణే, తదాఽహ మచింతయం 'మతిభూమి మయం గతో న శక్యతే నివర్తయితుమ్, ఇదానీం నిరర్థకాః ఖలూపదేశాః, తత్ప్రాణపరరక్షణేఽపి తావదస్య యత్న మాచరామి' ఇతి కృతమతి రుత్థాయ గత్వా తస్మా త్సరసః సరసా మృణాలికా స్సముద్ధృత్య కమలినీపలాశాని జలలవలాంఛితాని చాదాయ గర్భధూళికషాయపరిమళమనోహరాణి చ కుముదకువలయకమలాని గృహీత్వాగత్య తస్మిన్నేవ లతాగృహశిలాతలే శయన మస్యాకల్పయం తత్ర చ సుఖనిషణ్ణస్య ప్రత్యాసన్నవర్తినాం చందనవిటపినాం మృదూని కిసలయాని నిష్పీడ్య తేన స్వభావసురభిణా తుషారశిశిరేణ రసేన లలాటికామకల్పయమ్ ఆచరణతలాదంగచర్చాం చారచయమ్: అభ్యర్ణపాదపస్ఫుటితవల్కలవివరశీర్ణేన చ కరసంపుటచూర్ణితేన కర్పూరరేణునా స్వేదప్రతీకార మకరవమ్. ఉరోనిహితచందనద్రవార్ద్రవల్కలస్య స్వచ్ఛసలిలశీకరనికరస్రావిణా కదలీదళేన వ్యజనక్రియా మన్వతిష్ఠమ్ ఏవం చ ముహుర్ముహు రన్య దన్య న్నలినీదళశయన ముపకల్పయతో ముహు శ్చందనచర్చా మారచయతో ముహుర్ముహు శ్చ స్వేదప్రక్రియాం కుర్వతః కదలీదళేన చానవరతం వీజయత స్సముదభూన్మే మనసి చింతా:—'నాస్తి ఖల్వసాధ్యం నామ భగవతో మనోభువః, క్వాయం హరిణ ఇవ వనవాసనిరతః స్వభావముగ్ధో జనః? క్వ చ వివిధవిలాసరసరాశిర్గంధర్వరాజపుత్రీ మహాశ్వేతా? సర్వథా నహి కించి దస్య దుర్ఘటం దుష్కర మనాయత్త మకర్తవ్యం వా జగతి,దురుపపాదే ష్వప్యర్థే ష్వయ మవజ్ఞయా విచరతి, నచాయం కేనాపి ప్రతికూలయితుం శక్యతే, కా వా గణనా సచేతనేషు, అపగతచేతనాన్యపి సంఘటయితు మలం యద్యస్మై రోచతే, కుముదిన్యపి దినకరకరానురాగిణీ భవతి, కమలిన్యపి శశికరద్వేష ముజ్ఝతి, నిశాపి వాసరేణ సహ మిశ్రతా మేతి, జ్యోత్స్నాప్యంధకార మనువర్తతే, ఛాయాపి

ప్రదీపాభిముఖ మపతిష్ఠతే, తడిదపి జలదే స్థిరతాం వ్రజతి,జరాపి యౌవనేన సంచారిణీ భవతి,కిం వాతస్య దుస్సాధ్య మపరమ్,ఏవంవిధో యేనాయ మగాధగాంభీర్యసాగర స్తృణవల్లఘుతా ముపనీతః, క్వ త త్తపః? క్వేయ మవస్థా? సర్వథా నిష్ప్రతీకారేయ మాప దుపస్థితా. కి మిదానీం కర్తవ్యం? కింవా చేష్టితవ్యం? కాం దిశం గంతవ్యం? కిం శరణం? కశ్చ ఉపాయః? క స్సహాయః? కః ప్రకారః? కా యుక్తిః? కస్సమాశ్రయః? యేనాస్యాసవః సంధార్యంతే? కేన వా కౌశలేన? కతమయా వా యుక్త్యా? కతరేణ ప్రకారేణ? కేన వాఽవష్టంభేన? కయా ప్రజ్ఞయా? కతమేన వాసమాశ్వాసనే నాయంజీవే' దిత్యేతేచాన్యేచ మే విషణ్ణహృదయస్య సంకల్పాః ప్రాదురాసన్. పునశ్చాచింతయం:—'కిమన యాత్యంతాయతయా నిష్ప్రయోజనయా చింతయా? ప్రాణా స్తావ దస్య యేన కేన చిదుపాయేన[1]శుభేనవా రమణీయాః, తేషాం చ తత్సమాగమ మేక ముపహాయ నా స్త్యపరః సంరక్షణోపాయః, బాలభావా దప్రగల్భతయా చ తపోవిరుద్ధ మనుచిత ముపనత ముపహాస మి వాత్మనో మదనవ్యతికరం మన్యమానో నియత మేకోచ్ఛ్వాసావశేషజీవితోఽపి నాయం తస్యాః స్వయ మభిగమనేన పూరయతి మనోరథమ్,అకాలాంతరక్షమ శ్చాయమస్య మదనవికారః, సతత మతిగర్హితేనాకృత్యేనాపి పరిరక్షణీయాన్ మన్యంతే సుహృదసూన్ సాధవః, తదతిహ్రేపణ మకర్తవ్య మ ప్యేతదస్మాక మవశ్యకర్తవ్యతా మాపతితం, కిం చాన్యత్ క్రియతే?, కా వాన్యా గతిః?,సర్వథా ప్రయామి తస్యా స్సకాశమ్, ఆవేదయామి ఏతామవస్థామ్' ఇతి చింతయిత్వా చ కదాచి దనుచితవ్యాపారప్రవృత్తం మాం విజ్ఞాయ సంజాతలజ్జో నివారయేదిత్యనివేద్యైవ తస్మై తత్ప్రదేశా త్సవ్యాజ ముత్థా యాగతోఽహమ్. త దేవ ముపస్థితే య దత్రావసరప్రాప్త మీదృశస్య చానురాగస్య సదృశ మస్మదాగమనస్య చానురూపమాత్మనో వా సముచితం తత్ర ప్రభవతీ త్యభిధాయ కిమియం వక్ష్యతీతి మన్ముఖాసక్తదృష్టి స్తూష్ణీ మాసీత్.

1 శుభేనా శుభేనవా,

అహంతు తదాకర్ణ్యసుఖామృతమయే హ్రద ఇవ నిమగ్నా రతిరసమయ ముదధి మి వావతీర్ణా సర్వానందానా ముపరి వర్తమానా సర్వమనోరథానా మగ్రమి వాధిరూఢా సర్వోత్సవానా మతిభూమి మి వాధిశయానా తత్కాలోపజాతయా లజ్జయా కించి దవనమ్యమానవదనత్వా దస్పృష్టకపోలోదరైః గ్రథితై రి వోపర్యుపరి పతనానుబంధదర్శితమాలాక్రమైః అప్రాప్తపక్ష్మసంశ్లేషతయోపజాత ప్రథిమభరై రమలై రానందబాష్పజలబిందుభిః స్రవద్భి రావేద్యమాన ప్రహర్ష[1]ప్రసరా తత్క్షణ మంచితయమ్:—'దిష్ట్యా తావ దయ మనంగో మా మివ త మప్యనుబధ్నాతి,య త్సత్య మనేన మే సంతాపయతాఽపి కియతాఽప్యంశేన దర్శితానుకూలతా, యది చ సత్య మేవ త స్యేదృశీ దశా తతః కి మిచ నోపకృత మనేన, కిం వా నోపపాదితం,కో వాఽనేనాపర స్సమానో బంధుః, కథం వా కపింజలస్య స్వప్నేఽపి వితథా భారతీ ప్రశాంతాకృతే రస్మా ద్వదనా న్నిష్క్రామతి, ఇత్థం భూతే కిం మయాఽపి ప్రతిప త్తవ్యం?తస్య వాపురఃకిమభిధాతవ్యమ్?ఇత్యేవంవిచారయంత్యా ఏవ ప్రవిశ్య ససంభ్రమా ప్రతీహారీ మా మకథయత్:—'భర్తృదారికే! త్వ మస్వస్థశరీరేతి పరిజనా దుపలభ్య మహాదేవీ ప్రాప్తా'ఇతి,తచ్ఛ్రుత్వా కపింజలో మహాజనసమ్మర్దభీరుః సత్వర ముత్థాయ 'రాజపుత్రి! మహా నయ ముపస్థితః కాలాతిపాతః, భగవాంశ్చ భువనత్రయచూడామణి ర స్త ముపగచ్ఛతి దివసకరః, తద్గచ్ఛామి సర్వథాఽభిమతసుహృత్ప్రాణరక్షాదక్షిణార్థమ్, అయ ముపరచితోఽంజలిః, ఏష మేపరమో విభవః' ఇ త్యభిధాయ ప్రతివచనకాల మప్రతీక్ష్యైవ పురోయాయినాఅంబాయాః ప్రవిశతా కనకవేత్రలతాకరేణ ప్రతీహారీజనేన కంచుకిలోకేన గృహీతతాంబూలకుసుమపటవాసాంగరాగేణ చామరవ్యగ్రపాణినా కుబ్జకిరాతబధిరవామన[2]వర్షధరవికలమూకానుగతేన పరిజనేన సర్వత స్సంరుద్ధే ద్వారదేశే కథ మ ప్యవాప్తనిర్గమః ప్రయయౌ, అంబా తు మత్సమీప మాగత్య సుచిరం స్థిత్వా స్వభవన మయాసీత్, తయా తు తత్రాగత్య కిం కృతం కి మభిహితం కి మాచేష్టిత మితి శూన్యహృదయా సర్వం నాలక్షయమ్.

1 ప్రసంగా. 2 బర్బరవికల.

గతాయాం చ తస్యా మస్త ముపగతే భగవతి హారీతహరిత వాజిని సరోజినీజీవితేశ్వరే చక్రవాకసుహృది సవితరి లోహితాయమానే పశ్చిమాశాముఖే హరితాయమానేషు కమలవనేషు నీలాయమానే పూర్వదిగ్భాగే పాతాళపంకకలుషేణ మహాప్రళయజలధిపయఃపూరే ణేవ తిమిరేణావష్టభ్యమానే జీవలోకే కింకర్తవ్యతామూఢా తా మేవ తరళికా మపృచ్ఛమ్:—'అయి తరళికే!కథం న పశ్యసి దృఢమాకులం మే హృదయమప్రతిపత్తివిహ్వలాని చేంద్రియాణి,న స్వయమణ్వపి కర్తవ్య మల మస్మి జ్ఞాతుమ్, ఉపదిశతు మే భవతీ య దత్ర సాంప్రత మయ మేవం త్వత్సమక్షం మే వాభిధాయ గతః కపింజలః, యది తావ దితరకన్యకేవ విహాయ లజ్జా ముత్సృజ్య ధైర్య మున్ముచ్య వినయమచింతయిత్వా జనాపవాద మతిక్రమ్య సదాచార ముల్లంఘ్య శీలమవగణయ్య కుల మంగీకృత్యాయశో రాగాంధవృత్తి రననుజ్ఞాతా పిత్రా అననుమోదితా మాత్రా స్వయ ముపగమ్య గ్రాహయామి పాణి మేవం గురుజనాతిక్రమా దధర్మో మహాన్, అథ ధర్మానురోధాదితరపక్షావలంబనద్వారేణ మృత్యు మంగీకరో మ్యేవ మపి ప్రథమం తావ త్స్వయ మాగతస్య ప్రథమప్రణయిన స్తత్రభవతః కపింజలస్య ప్రణయప్రసరభంగః, పున రపరం యది కదా చిత్తస్య జనస్య మత్కృతా దాశాభంగాత్ ప్రాణవిపత్తి రుపజాయతే త దపి మునిజనవధజనితం మహా దేనో భవే' ది త్యేవముచ్చారయంత్యా మేవ మయి ఆసన్నచంద్రోదయజన్మనా విరళవిరళే నాలోకేన వసన్తవనరాజి రివ కుసుమరజసా ధూసరతాం వాసవీ దిగయాసీత్.

తతః శశికేసరికరనఖరవిదార్యమాణతమఃకరికుంభసంభవేన ముక్తాఫలక్షోదే నేవ ధవళతా ముపనీయమాన ముదయగిరిసిద్ధసుందరీకుచచ్యుతేన చందనచూర్ణరాశి నేవ పాండురీక్రియమాణం చలితజలనిధిజలకల్లోలానిలోల్లాసితేన వేలాపులినసికతోద్గమే నేవ పాండుతా మాపాద్యమానం పశ్చిమేతర దిందుధామ్నా దిగంతర మదృశ్యత, శనై శ్శనై శ్చంద్రదర్శనా న్మందమందస్మితాయా దశనప్రభేవ జ్యోత్స్నా నిష్పతంతీ నిశాయా ముఖశోభా మకరోత్, త దను రసాతలా దవనీ మవదార్యోద్గచ్ఛతా శేషఫణామండలే నేవ రజనికరబింబే నా

రాజత రజనీ, క్రమేణ చ సకలజీవలోకానంద[1]కర కామినీజనవల్లభేన కించి దున్ముక్తబాలభావేన మకరధ్వజబంధుభూతేన ఉపారూఢరాగేణ సురతోత్సవోపభోగైకయోగ్యేన అమృతమయేన యౌవనేనేవారోహతా శశినా రమణీయతా మనీయత యామినీ.

అథ తం ప్రత్యాసన్నసముద్రవిద్రుమప్రభాపాటలిత మివ ఉదయగిరిసింహకరతలాహతనిజహరిణశోణితశోణీకృతమివ రతికలహకుపితరోహిణీచరణాలక్తకరసలాంఛిత మివాభినవోదయలోహితం రజనికర ముదితం విలోక్య అంతర్జ్వలితమదనానలాఽప్యంధకారితహృదయా తరలికోత్సంగవిధృతశరీరాఽపిమన్మథహస్తవర్తినీ చంద్రగతనయనాఽపి మృత్యు మాలోకయంతీ తత్క్షణ మచింతయమ్:—'ఏకత్ర ఖలు మదనమధుమాసమలయమారుతప్రభృతయ స్సమస్తాః, ఏకత్ర చాయం పాపకారీ చంద్రహతకో న శక్యతే సోఢుమ్, ఇద మతిదుర్విషహమదనవేదనాతురం చ మే హృదయమ్, అస్య చోద్గమన మిదం సదాహా[2]జ్వరస్యాంగారవర్షః శీతార్తస్య తుషారపాతః విషస్ఫోటమూర్ఛితస్య కృష్ణసర్పదంశః' ఇత్యేవం విచింతయంతీ మేవ చంద్రోదయోపనీతా కమలవనమ్లాననిద్రేవ మూర్ఛా మాం నిమీలితలోచనా మకార్షీత్, అచిరేణ చ సంభ్రాంతతరలికోపనీతాభి శ్చందనచర్చాభి స్తాలవృంతానిలై శ్చోపలబ్ధసంజ్ఞా తా మేవాకులాకులాం మూర్తేనే వాధిష్ఠితాం విషాదేన మల్లలాటవిధృతస్రవచ్చంద్రకాంతమణిశలాకా మవిచ్ఛిన్నబాష్పజలధారాంధకారితముఖీం రుదంతీం తరలికా మపశ్యమ్, ఉన్మీలితలోచనాం చ మాం సా కృతపాదప్రణామా చందనపంకార్ద్రేణ కరయుగళేన బద్ధాంజలి రవాదీత్:—'భర్తృదారికే! కిం లజ్జయాగురుజనాపేక్షయా వా, ప్రసీద ప్రేషయ మామ్, ఆనయామి తే హృదయదయితం జనమ్, ఉత్తిష్ఠ స్వయంవా తత్ర గమ్యతామ్, అతఃపరమసమర్థాఽపి సోఢు మిమం ప్రబలచంద్రోదయవిజృంభమాణోత్కలికాశత ముదధి మివ మకరచిహ్నమ్, ఇత్యేవం వాదినీం తా మహ మవోచమ్:—'ఉన్మత్తే! కిం మన్మథేన, నన్వయం సర్వవికల్పా నపహారన్ సర్వోపాయదర్శనా న్యుత్సారయన్ సర్వానంతరాయా నంతరయన్ సర్వ

1 శీన కామినీ. 2 జ్వరగ్రస్తస్యాంగార.

సందేహ మపనయన్ సర్వాశంకా స్తిరస్కుర్వన్ లజ్జా మున్మూలయన్ స్వయ మభిగమనలాఘవదోష మావృణ్వన్ కాలాతిపాతం పరిహరన్ ఆగత ఏవ మృత్యో స్తస్యైవ వా సకాశం నేతా కుముదబాంధవః, త దుత్తిష్ఠ యథాకథంచి [1]దనుద్గతజీవితా సంభావయామి హృదయ దయిత మాయాసకారిణం జనమ్' ఇత్యభిదధానా మదనమూర్ఛాఖేద విహ్వలై రంగైః కథం చి దవలంబ్య తా మే వోదతిష్ఠమ్, ఉచ్ఛలితా యాశ్చ మే దుర్నిమిత్తనివేదక మస్పందత దక్షిణం లోచనమ్, ఉపజాతశంకా చాచింతయ 'మిద మపరం కి మ ప్యుపక్షిప్తం దైవే' నేతి.

అథ నాతిదూరోద్గతేన త్రిభువనప్రాసాదమహాప్రణాలానుకారిణా సుధాసలిలపూరా నివ వహతా చందనరసనిర్ఝరనికరా నివ క్షరతా శ్వేతగంగాప్రవాహసహస్రాణీవ వమతా అమృతసాగరపూరా ని వోద్గిరతా చంద్రమండలే నాప్లావ్యమానే జ్యోత్స్నయా భువనాంతరాళే శ్వేతద్వీపనివాస మివ సోమలోకదర్శనసుఖ మి వానుభవతి జనే మహావరాహదంష్ట్రామండలనిభేన శశినా క్షీరసాగరోదరా దివోద్ధ్రియమాణే మహీమండలే ప్రతిభవన మంగనాజనేన వికచకుముదగంధై శ్చందనోదకై రుపహ్రియమాణేషు చంద్రోదయార్ఘేషు కామినీప్రహితసురతదూతీసహస్రసంకులేషు రాజమార్గేషు నీలాంశుకరచితావకుంఠనాసు చంద్రాలోకభయచకితాసు కమలవనలక్ష్మీష్వివ నీలోత్పలప్రభాపిహితాసు ఇత స్తతః పలాయమానా స్వభిసారికాసు ప్రతికుముద మాబద్ధమధుకరమండలాసు ప్రబుధ్యమానాసు భవనదీర్ఘికాకుముదినీషు స్ఫుటితకుముదవనబహుళధూళిధవళితోదరే నిశానదీపులినాయమానేఽంతరిక్షే [2]చంద్రోదయ మానందనిర్భరే మహోదధావివ రతిరసమయ ఇవ ఉత్సవమయ ఇవ విలాసమయ ఇవ ప్రీతిమయ ఇవ జీవలోకే శశిమణిప్రణాళనిర్ఝరే ప్రమోదముఖరమయూరరవరమ్యే ప్రదోషసమయే గృహీతవివిధకుసుమతాంబూలాంగరాగపటవాసచూర్ణయా తరళికయాఽనుగమ్యమానా తే నైవ మూర్ఛానిహితేన కించి దాశ్యానచందనలలాటికాలగ్నధూసరాకులాలకేన చందనరసచర్చాజ్గరాగవేషేణార్ద్రార్ద్రేణ తథైవ చ తయా కంఠస్థిత

1 దనుగమనేన జీవితా. 2 చంద్రోదయానంద.

యాఽక్షమాలయా శ్రవణశిఖరచుంబిన్యా చ పారిజాతమంజర్యా పద్మరాగరత్నరశ్మినిర్మితే నేవ రక్తాంశుకేన కృతశిరోవకుంఠనా కేనచిదాత్మీయే నాపి పరిజనే నానుపలక్ష్యమాణా తస్మా త్ప్రాసాదశిఖరాదవాతరమ్.

అవతీర్య చ పారిజాతకుసుమమంజరిపరిమళాకృష్టై రిక్తీకృతోపవనేన కుముదవనా న్యపహాయ ధావతా మధుకరజాలేన నీలపటావకుంఠన [1]విభ్రమా నివ సంపాదయతాఽనుబధ్యమానా ప్రమదావనపక్షద్వారేణ నిర్గత్య త త్సమీప ముదచలమ్, ప్రయాంతీ చ తరళికాద్వితీయ మపరిజన మాత్మాన మాలోక్యాచింతయమ్:—'ప్రియతమాభిసరణ ప్రవృత్తస్య జనస్య కి మివ కృత్యం బాహ్యేన పరిజనేన, న న్వేత ఏవ పరిజనలీలా ముపదర్శయంతి, తథా హి, సమారోపితశరాసనాసక్తసాయకోఽనుసరతి కుసుమాయుధః, దూరప్రసారితకరః కర మివ కర్షతి శశీ, ప్రస్ఖలనభయాత్పదే పదేఽవలంబతే రాగః, లజ్జాం పృష్ఠతః కృత్వా పురః సహేంద్రియై ర్ధావతి హృదయం, నిశ్చయ మారోప్య నయ త్యుత్కంఠా' ఇతి, ప్రకాశం చావదమ్:—'అయి తరళికే! అపి నామ మా మివాయ మిందుహతక స్తమపి[2]కరేణ కచగ్రహాకృష్ట మభిముఖ మానయేత్' ఇత్యేవంవాదినీం చ మా మసౌ విహస్యాబ్రవీత్:—'భర్తృదారికే! ముగ్ధాసి, కి మస్య తేన జనేన, అయ మాత్మనైవ తావ న్మదనాతుర ఇవ భర్తృదారికాయాం తా స్తాశ్చేష్టాః కరోతి, తథా హి:—ప్రతిబింబచ్ఛలేన స్వేదసలిలకణికాచితం చుంబతి కపోలయుగళం, లావణ్యవతి పయోధరభారే నిపతతి ప్రస్ఫురితకరః, స్పృశతి రశనావలిమణీన్, నిర్మలనఖలగ్నమూర్తిః పాదయోః పతతి, కిం చాస్య మదనాతుర స్యేవ వపుస్తాపా చ్ఛుష్కచందనానులేపపాండుతా ముద్వహతి, మృణాళవలయధవళాన్ కరాన్ ధత్తే, ప్రతిమావ్యాజేన స్ఫటికమణికుట్టిమేషు నిపతతి, కేతకీగర్భకేసరధూళిధూసరపాదః కుముదసరాం స్యవగాహతే, సలిలశీకరార్ద్రాన్ శశిమణీన్ కరై రామృశతి, ద్వేష్టి విఘటితచక్రవాకమిథునాని కమలవనాని' ఏతై శ్చాన్యైశ్చ తత్కాలోచితై రాలాపై స్తయా సహ త ముద్దేశ మభ్యాగమమ్,

1 విభ్రమ మివ. 2 కిరణకచగ్రహాకృష్టం.

తత్ర చ మార్గలతాకుసుమరజోధూసరం చరణయుగళం కైలాసతటాచ్చంద్రోదయస్రుతచంద్రకాంతమణిప్రస్రవణే ప్రక్షాళయంతీ యస్మిన్ ప్రదేశే ఆస్తే తస్మిన్నేవ చాస్య సరసః పశ్చిమే తటే పురుషస్యేవ రుదితధ్వనిం విప్రకర్షాన్నాతివ్యక్త ముపాలక్షయమ్, దక్షిణేక్షణస్ఫురణేన చ ప్రథమ మేవ మనస్యాహితశంకా తేన సుతరా మవదీర్ణహృదయేవ కి మప్యనిష్ట మంతః కథయతేవ విషణ్ణేనాంతరాత్మనా 'తరళికే! కి మిద' మితి సభయ మభిదధానా వేపమానగాత్రయష్టి స్తదభిముఖ మతిత్వరిత మగచ్ఛమ్

[1]అథనిశీథప్రభావా ద్దూరా దేవ విభావ్యమానస్వర ముస్ముక్తార్తనాదం 'హా హతోఽస్మి! హా దగ్ధోఽస్మి! హా వంచితోఽస్మి! హా కి మిద మా పతితం? కిం వృత్త ముత్పన్నోఽస్మి? దురాత్మన్! మదన పిశాచ! పాప! నిర్ఘృణ! కి మిద మకృత్య మనుష్ఠితమ్? ఆపాపే! దుష్కృతకారిణి! మహాశ్వేతే! దుర్వినీతే! కిమనేన తేఽపకృతమ్? ఆపాప దుశ్చరిత! చంద్రచండాల![2]కృతోఽసి ఇదానీమ్,అపగతదాక్షిణ్యదక్షిణానిలహతక! పూర్ణాస్తే మనోరథాః కృతం కర్తవ్యం వహేదానీం యథేష్టం, హా! భగవన్! శ్వేతకేతో! పుత్రవత్సల! న వేత్సి ముషిత మాత్మానమ్, హా! ధర్మ! నిష్పరిగ్రహోఽసి, హా! తపః! నిరాశ్రయమసి, హా! సరస్వతి! విధవాఽసి, హా! సత్యమ్! అనాథ మసి, హా! సురలోక! శూన్యోఽసి, సఖే! ప్రతిపాలయమామ్, అహమపి భవంత మనుయాస్యామి, న శక్నోమి భవతా వినా క్షణ మప్యవస్థాతు మేకాకీ, కథ మపరచిత ఇవాదృష్టపూర్వ ఇ వాద్య మా మేకపదే ఉత్సృజ్య ప్రయాసి? కుత స్తవేయ మతి నిష్ఠురతా?, కథయ త్వదృతే క్వ గచ్ఛామి? కం యాచే? కంశరణ ముపైమి? అంధోఽస్మి సంవృత్తః, శూన్యా మే దిశో జాతాః,నిరర్థకం జీవితం, అప్రయోజనం తపః, నిస్సుఖాశ్చ లోకాః, కేన సహ పరిభ్రమామి?,క మాలపామి? ఉత్తిష్ఠ దేహి మే విలపతః ప్రతివచనం, క్వ త న్మమోపరి సుహృత్ప్రేమ?, క్వ సా స్మిత పూర్వాభిభాషితా చ' ఇత్యేతాని చాన్యాని విలపంతం కపింజల మశ్రౌషమ్.

1 అతినిశీథ. 2 కృతార్థోఽసి.

తం చ శ్రుత్వా పతితై రివ ప్రాణై ర్ధారా దేవ ముక్తైకతారాక్రందా సర స్తీరలతాస క్తిత్రుట్యమానాంశుకో త్తరీయా యథాశ క్తి త్వరితై రజ్ఞాతసమవిషమభూమిభాగవిన్యస్తైః పాదప్రక్షేపైః ప్రస్ఖలంతీ పదేపదే కేనా ప్యుత్క్షిప్య నీయమా నేవ తం ప్రదేశం గత్వా సర స్తీరసమీపవ ర్తిని శిశిరశీకరాసారస్రావిణి శశిమణిశిలాతలే విరచితం కుముదకువలయకమలవివిధవనకుసుమసుకుమారం మృణాళమయం కుసుమశరసాయకమయ మివ శయన మధిశయానం అతినిష్పందతయా మత్పదశబ్ద మి వాకర్ణయంత మంతగ కోపశమితమదనసంతాపతయా తత్క్షణ లబ్ధసుఖప్రసు ప్త మివ న మనఃక్షోభప్రాయశ్చి త్తప్రాణాయామ ముపస్థిత మివ అతిస్ఫురితప్రభేణ త్వత్కృతే మ మేయ మవస్థేతి కథయంత మి వాధరేణ ఇందుద్వేషపరివ ర్తితదేహతయా పృష్ఠభాగనిపతితై ర్మదనదహనవిహ్వలహృదయన్య స్తహ స్తనఖమయూఖచ్ఛలేన ఛిద్రిత మివ శశికిరణైరుచ్ఛుష్కపాండురయా స్వవినాశోత్పాతోత్పన్నయామదనచంద్రకళ యేవ చందనలేఖికయా రచిత[1]లలాటికం మత్తః ప్రియతర స్తవాపరో జనో జాత ఇతికుపి తే నేవజీవి తేనపరిత్య క్తంమన్మథవ్యథయా స హ్యాంతా నసూ న్స్వయ మి వోత్సృజ్యనిశ్చేతనతాసుఖమనుభవంతం అనంగయోగవిద్యా మివ ధ్యాయంత మపూర్వప్రాణాయామ మి వా భ్యస్యంత ముపపాదితాస్మదాగమనేన ప్రణయా ది వాపహృతప్రాణ పూర్ణపాత్ర మనంగేన రచితచందనలలాటికాత్రిపుండ్రకం ధృతసరస బిససూత్రయజ్ఞోపవీత మంసావస క్తకదళీగర్భపత్రచారుచీర మేకావలీ విశాలాక్షమాల మవిరళామలకర్పూరక్షోదభస్మధవళం ఆబద్ధమృణాళ వలయరక్షాప్రతిసరమనోహరం మనోభవవ్రతవేష మాస్థాయ మత్స మాగమమంత్ర మివ సాధయంతమ్ [2](అవిరతరోదనాతామ్రే ణాశ్రుక్షు యా దాగతరుధిరేణేవ మదనశరశల్యవేదనారుణీకృతత్రిభాగేన)కఠిన హృదయే! దర్శనమాత్రకే ణాపి న పున రనుగృహీతోఽయ మనుగతో జన ఇతి సప్రణయం మా ముపలభమాన మివ చక్షుషాకించి ద్వివృ

1 లలాటికం ఈషదాలక్ష్య పరివృత్తతారకే ణానవరతరోదనాతామ్రేణ ప్రాణోత్సర్గోపదాతాశ్రుక్షయతయా రుధిర మివ క్షరతా మదనశరశల్యవేదనారుణితత్రిభాగేణాలిఖ్యాలితేన లోచనయుగళేన మత్తః ప్రియతరః. 2 ఏతన్నాస్తి క్వచిత్.

తాధరయా జీవిత మపహర్తు మంతః ప్రవిష్టై రి వేందుకిరణై ర్నిర్గచ్ఛద్భి ర్దశనాంశుభి ర్ధవళితపురోభాగం మన్మథవ్యథయా విఘటమానహృదయనిహితేన వామేన పాణినా ప్రసీద ప్రాణై స్సమం ప్రాణసమే న గంతవ్య మితి హృదయస్థితాం మా మివ ధారయంత మితరేణ చ నఖమయూఖదంతురతయా చందన మివ స్రవతా ఉత్తానీకృతేన చంద్రాతప మివ నివారయంత మంతికస్థితేన చ అచిరోద్గతజీవితమార్గ మి వోద్గ్రీవేణ విలోకయతా తపస్సుహృదా కమండలునాసముపేతం కంఠాభరణీకృతేన చ మృణాళవలయేన రజనికరకిరణపాశే నేవ సంయమ్య లోకాంతర ముపనీయమానం కపింజలేన మద్దర్శనా దబ్రహ్మణ్యా మి త్యూర్ధ్వహస్తేన ద్విగుణీభూతబాష్పో ద్గమేనాక్రోశతాకంఠే పరిష్వక్తం తత్క్షణవిగతజీవితం త మహం పాపకారిణీ మందభాగ్యా మహాభాగ మద్రాక్షమ్.

ఉద్ఘాతమూర్ఛాంధకారా చ పాతాళతల మి వావతీర్ణా తదా క్వాహ మగమం కి మకరవం కిం వ్యలప మితి సర్వమేవ నాజ్ఞాసిషమ్, అసవ శ్చ మే తస్మిన్ క్షణే కి మతికఠినతయాఽస్య మూఢహృదయస్య కి మనేకదుఃఖసహస్రసహిష్ణుతయా హతశరీరకస్య కిం విహితతయా దీర్ఘశోకస్య కిం భాజనతయా జన్మాంతరోపాత్తస్య దుష్కృతస్య కిం దుఃఖదాననిపుణతయా దగ్ధదైవస్య కి మేకాంతవామతయా దురాత్మనో మన్మథహతకస్య కేన హేతునా నోద్గచ్ఛంతి స్మ త దపి న జ్ఞాతవతీ కేవల మతిచిరా ల్లబ్ధచేతనా దుఃఖభాగినీ వహ్నా విప పతిత మసహ్యశోకదహ్యమానమాత్మాన మవనౌ విచేష్టమాన మపశ్యమ్, అశ్రద్దధానా చాసంభావనీయం తత్తస్య మరణ మాత్మన శ్చ జీవిత ముత్థాయ 'హా! హా! కిమిద ముపనత'మితి ముక్తార్తనాదా'హా! అంబ! హా! తాత!హా! సఖ్యః'!ఇతి వ్యాహరంతీ హా! నాథ! జీవితనిబంధన!ఆచక్ష్వ క్వ మా మేకాకినీ మశరణా మకరుణ! విముచ్య యా సి?,పృచ్ఛ తరళికాం త్వత్కృతే మయా యాఽనుభూతావస్థా, యుగసహస్రాయమాణః కృచ్ఛ్రేణ నీతో దివసః, ప్రసీద సకృ దప్యాలప, దర్శయ భక్తవత్సలతామ్, ఈష దపి విలోకయ, పూరయ మే మనోరథమ్, ఆర్తాఽస్మి,భక్తాఽస్మి, అనురక్తాఽస్మి, అనాథాఽస్మి, బాలాఽస్మి, అగతికాఽస్మి,

దుఃఖితాఽస్మి, అనన్యశరణాఽస్మి, మదనపరిభూతాఽస్మి, కి మితి న కరోషి దయాం, కథయ, కి మపరాద్ధం కిం వా నానుష్ఠితం మయా? కస్యాం వా నాజ్ఞాయా మాదృతం? కస్మిన్ వా త్వదనుకూలే నాభిరతం? యేన [1]కుపితోఽసి, దాసీజన మకారణా త్పరిత్యజ్య వ్రజన్న బిభేషి, కౌలీనా దలీకానురాగప్రతారణకుశలయా కిం వా మయా వామయా పాపయా?, [2]ఆః! అహ మద్యాపి ప్రాణిమి, హా! హతాఽస్మి మందభాగినీ, కథం మే న త్వం న జాతో న వినయో న బంధువర్గో న పరలోకః, ధి గ్మాం దుష్కృతకారిణీం యస్యాః కృతే తవేయ మీదృశీ దశా వర్తతే, నాస్తి మత్సదృశీ నృశంసహృదయా యాహ మేవంవిధం భవంత ముత్సృజ్య గృహం గతవతీ, కిం మే గృహేణ? కి మంబయా? కిం వా తాతేన? కిం బంధుభిః? కిం పరిజనేన?, హా! క ముపయామి శరణమ్?, అయి దైవ! నిర్ఘృణ! దర్శయ దయాం, విజ్ఞాపయామి త్వాం దేహి దయిత! దక్షిణాం, భగవతి! భవితవ్యతే కురు కృపాం పాహి వనితా మనాథాం, భగవత్యో వనదేవతాః ప్రసీదత ప్రయచ్ఛతాస్య ప్రాణాన్, అంబ! వసుంధరే! సకలలోకానుగ్రహజనని! కిమర్థం నానుకంపసే?, తాత! కైలాస! శరణగతాఽస్మి తే దర్శయ దయాళుతా' మి త్యేతానిచాన్యాని చవ్యాక్రోశంతీ కియ ద్వా స్మరామి-గ్రహాగృహీతే వావిష్టే వోన్మత్తేవ భూతోపహతేవ వ్యలపమ్, ఉపర్యుపరి పతితనయనజలధారానికరచ్ఛలేన [3]విలీయమానేవ ద్రవతా మివ నీయమానా జలాకారేణేవాత్మ క్రియమాణా ప్రలాపాక్షరై రపి దశనమయూఖశిఖానుగతతయా సాస్రుధారై రివ నిష్పతద్భి శ్శిరోరుహై రవిరళవిగళితకుసుమతయా ముక్తబాష్పజలబిందుభి రివ ఆభరణై రపి ప్రసృతవిమలమణికిరణాశ్రుతయా ప్రరుదితై రివోపేతా తజ్జీవితా ద్యై వాత్మమరణాయ స్పృహయంతీ మృత స్యాపి సర్వాత్మనా హృదయం ప్రవేష్టు మివేచ్ఛంతీ కరతలేన కపోలయో రాశ్యానచందనశ్వేతజటామూలే చ లలాటే నిహితసరసవిషయో శ్చాంసయోః మలయజరసలవలులితకమలినీపలాశావకుంఠితే చ హృదయే పరామృశంతీ 'పుండరీక! నిష్ఠురోఽసి ఏవ మ ప్యార్తాం న గణయసి మా'

1 కుపితో దాసజనం. 2 యాహం. 3 విలీయమానేన.

మిత్యుపాలభమానా ముహుర్ముహు రేన మన్వనయం ముహుః పర్యచుంబం ముహుర్ముహుః కంఠే గృహీత్వా వ్యాక్రోశమ్ 'ఆః! పాపే! త్వయాఽపి మత్ప్రీత్యాగమనకాలం యావ దస్యాసవో న రక్షితాః' ఇతి తా మేకావలీ మగర్హాయమ్, 'అయి భగవన్! ప్రసీద ప్రత్యుజ్జీవయైన' మితి ముహుర్ముహుః కపింజలస్య పాదయో రపతమ్, ముహుశ్చ తరళికాం కంఠే గృహీత్వా ప్రారుదమ్, అద్యాపి చింతయంతీ న జానామి తస్మిన్ కాలే కుత స్తా న్యచింతితాన్యశిక్షితా న్యనుపదిష్టా న్యదృష్టపూర్వాణి మే హతపుణ్యాయాః కృపణాని చాటుసహస్రాణి ప్రాదురభవన్, కుత స్తే సంలాపాః, కుత స్తాన్యలికరుణాని వైక్లబ్యరుదితాని, అన్య ఏవ స ప్రకారః, ప్రళయోర్మయ ఇవోదతిష్ఠ న్నంతర్బాష్పవేగానాం, జలయంత్రాణీ వాముచ్యంతాశ్రుప్రవాహాణాం, ప్రరోహా ఇవ నిరగచ్ఛన్ ప్రలాపానాం, శిఖరశతానీ వావర్ధంత దుఃఖానాం, ప్రసూతయ ఇవోదపాద్యంత మూర్ఛానామ్'.

ఇత్యేవమాత్మవృత్తాంత మావేదయంత్యా ఏవచ తస్యాః సమతిక్రాంతం కథ మప్యతికష్ట మవస్థాంతర మనుభవంత్యా ఇవ చేతనాం జహార మూర్ఛా. వేగా న్నిష్పతంతీం చ శిలాతలే తాం ససంభ్రమప్రసారితకరః పరిజన ఇవ జాతపీడ శ్చంద్రాపీడో విధృతవాన్. అశ్రుజలార్ద్రేణ చ తదీయే నైవోత్తరీయవల్కలప్రాంతేన శనై శ్శనై ర్వీజయన్ సంజ్ఞాం గ్రాహితవాన్. ఉపజాతకారుణ్యశ్చ బాష్పసలిలోత్పీడేన ప్రక్షాళ్యమానకపోల[1]యుగళాం లబ్ధచేతనా మవాదీత్:—'భగవతి మయా పాపేన తవాయం పునరభినవతా ముపనీతః శోకః యేనేదృశీం దశా ముపనీతాఽస్మి, తదల మనయా కథయా, సంహ్రియతా మియమ్, అహ మప్యసమర్థః శ్రోతుమ్, అతిక్రాంతాన్యపి హి సంకీర్త్యమానాని [2]అనుభవసమాం వేదనా ముపజనయంతి సుహృజ్జనస్య దుఃఖాని, తన్నార్హసి కథంకథ మపి విధృతాని మానసులభా నసూన్ పునఃపున స్స్మరణశోకానలేంధనతా ముపనేతుమ్'

1 యుగళః. 2 ప్రియజనవిశ్వాసవచనాని అనుభవసమాం.

ఇత్యేవ ముక్త్వా దీర్ఘ ముష్ణం చ నిశ్వస్య బాష్పాయమాణలోచనా సని ర్వేదమవాదీత్:—'రాజపుత్ర! యా తదా తస్యా మతిదారుణాయాం పాతనిశాయా మేభి రతినృశంసై రసుభిర్న పరిత్యక్తా సేదానీం పరిత్యజ్యత ఇతి దూరాపేత మేతత్, నూన మపుణ్యోపహతాయాః పాపాయా మమ భగవా నంతకోఽపి పరిహరతి దర్శనమ్, కుతశ్చ మే కఠినహృదయాయాః శోకః, సర్వ మిద మళీక మస్య దురాత్మన శ్శఠహృదయస్య, సర్వథాఽహ మనేన త్యక్తత్రపేణ నిరపత్రపాణా మగ్రేసరీకృతా, యయా [1]చాధిగతమదనయా వజ్రమయ్యేవ వేద మనుభూతం తస్యాః కాగణనా కథనం ప్రతి?, కిం వా పర మతఃకష్టతర మాఖ్యేయ మస్య ద్భవిష్యతి? యన్న శక్యతే శ్రోతుమాఖ్యాతుం వా, కేవల మస్య వజ్రపాత స్యానంతర మాశ్చర్యం యదభూ త్తదావేదయామి, ఆత్మన శ్చ ప్రాణధారణకారణలవ ఇవావ్యక్తో య స్సముత్పన్నః తం చ కథయామి, యయా దురాశామృగతృష్ణికయా గృహీతాఽహ మిద ముపరతకల్పం పరకీయ మివ భారభూత మప్రయోజన మకృతజ్ఞం చ హతశరీరం వహామి త దలం శ్రూయతామ్.

తత శ్చ తథాభూతే తస్మి న్నవస్థాంతరే మరణైకనిశ్చయా తత్త ద్బహు విలప్య తరళికా మబ్రువమ్:—'అయి! ఉత్తిష్ఠ నిష్ఠురహృదయే! కి య[2]ద్రోదిమి, కాష్ఠాన్యాహృత్య విరచయ చితాం, అనుసరామి జీవితేశ్వర' మితి, అత్రాంతరే ఝటితి చంద్రమండలవినిర్గతో గగనా దవతీర్య కేయూరకోటిలగ్న మమృతఫేనపిండపాండురం పవనతరళ మంశుకోత్తరీయమాకర్షన్నుభయకర్ణాందోళితకుండలమణిప్రభారక్తగండస్థలః స్థూలముక్తాఫలతయా తారాగణ మివ గ్రథిత మతితారహార మురసా దధానో ధవళదుకూలపల్లవ[3]కంపితోష్ణీషగ్రంథిః అళికులనీలకుటిలకుంతలనికరవికటమౌళిః ఉత్ఫుల్లకుముదకర్ణపూరః కామినీకుంకుమ పత్రలతాలాంఛితాంసదేశః కుముదధవళదేహో మహాప్రమాణః పురుషో మహాపురుషలక్షణోపేతో దివ్యాకృతిః స్వచ్ఛవారిధవళేన దేహప్రభావితానేన క్షాళయ న్నివ దిగంతరాణి ఆమోదినా చ శరీరతః క్షరతా శిశిరేణ శీతజ్వర మివ జనయతా అమృతశీకరనికరవర్షేణ

1 చావిష్కృతమదనయా. 2 రోదిషి. 3 కల్పితోష్ణీష.

తుషారపటలే నేవానులింపన్ గోశీర్షచందనరసచ్ఛటాభి రివాసించన్ ఐరావతకరపీవరాభ్యాం బాహుభ్యాం మృణాళధవళాంగుళిభ్యా మతి శీతలస్పర్శాభ్యాం త ముపరత ముత్క్షిప్య దుందుభినాదగంభీరేణ స్వరేణ వత్సే 'మహాశ్వేతే! న పరిత్యాజ్యాస్త్వయా ప్రాణాః పున రపి త వానేనసహ భవిష్యతి సమాగమః' ఇత్యేవ మాదృతః పితే వాభిధాయ స్నైహి వానేన గగనతల ముదపతత్, అహం తు తేన వ్యతికరేణసభయా సవిస్మయా సకౌతుకా చోన్ముఖీ 'కిమిద' మితి కపింజల మపృచ్ఛమ్, అసౌ తు ససంభ్రమ మదత్త్వై వోత్తర ముదతిష్ఠత్, 'దురాత్మన్! అంతక! క్వ మే వయస్య మపహృత్య గచ్ఛసి' ఇత్యభిధా యోన్ముఖః సంజాతకోపో బధ్నన్ సవేగ ముత్తరీయవల్కలేన పరికరం ఉత్పతంతం త మే వానుసరన్నంతరిక్ష ముదగాత్, పశ్యంత్యా ఏవ చ మేసర్వ ఏవ తే తారాగణమధ్య మవిశన్.

మమ తు తేన ద్వితీయేనేవ ప్రియతమమరణేన కపింజలగమనేన ద్విగుణీకృతశోకాయాః సుతరా మదీర్యత హృదయమ్, కింకర్తవ్యతా మూఢా చ తరళికా మబ్రువమ్ 'అయి! [1]జానాసి కథయ కి మేత' దితి, సా తు త దవలోక్య స్త్రీస్వభావకాతరతయాఽస్మిన్ క్షణే శోకాభిభావినా భయే నాభిభూతా వేపమానాంగయష్టి ర్మమ మరణశఙ్కయా చ వరాకీ విషణ్ణహృదయా సకరుణ మవాదీత్:—'భర్తృదారికే! నజానామిపాపకారిణీ, కింతుమహాదిద మాశ్చర్యం, అమానుషాకృతి రేషపురుషః, సమాశ్వాసితా చానేన గచ్ఛతా సానుకంపం పిత్రేవ భర్తృదారికా, ప్రాయేణ చైవంవిధా దివ్యా స్స్వప్నే ష్వవిసంవాదినో భవంత్యాకృతయః, కి ముత సాక్షాత్, న చాల్ప మపి విచారయంతీ కారణ మస్య మిథ్యాభిధానే పశ్యామి, అతో యుక్తం విచార్యాత్తాన మస్మా త్ప్రాణపరిత్యాగవ్యవసాయా న్నివర్తయితుమ్, అతి మహాత్ ఖల్విద మాశ్వాసస్థాన మస్యా మవస్థాయామ్, అపి చ త మనుసరన్ గత ఏవ కపింజలః, తస్మా చ్ఛ కుతోఽయం కోవాఽయం కిమర్థం చానేనాయ ముపగతాసు రుత్క్షిప్య నీతః క్వ వా నీతః కస్మా చ్చాసంభావనీయే నాముదా పునః సమాగమాశాప్రదానేన భర్తృదారికా సమా

1 నజానాసి.

శ్వాసితేతి సర్వమిద ముపలభ్య జీవితం వా మరణం వా సమాచరిష్యసి, అదుర్లభం హి మరణ మధ్యవసితం, పశ్చా దప్యేత ద్భవిష్యతి, న చ జీవన్ కపింజలో భర్తృదారికా మదృష్ట్వా స్థాస్యతి, తేన తత్ప్రత్యాగమనకాలావధయోఽపి తావ ద్ధ్రియంతా మమీ ప్రాణాః' ఇత్యభిదధానా పాదయో ర్మే న్యపతత్, అహం తు సకలలోకదుర్లంఘ్యతయా జీవితతృష్ణాయాః క్షుద్రతయా చ స్త్రీస్వభావస్య తయా చ తద్వచనోపనీతయా దురాశామృగతృష్ణికయా కపింజలప్రత్యాగమనకాంక్షయా చ తస్మిన్ కాలే త దేవ యుక్తం మన్యమానా నోత్సృష్టవతీ జీవితమ్, ఆశయా హి కి మివ న క్రియతే?, తాం చ పాపకారిణీం కాలరాత్రిప్రతిమాం వర్షసహస్రాయమాణాం యాతనామయీ మివ దుఃఖమయీ మివ నరకమయీ మివ అగ్నిమయీ మివ ఉత్పన్ననిద్రా త థైవ క్షితితలే విచేష్టమానా రేణుకణధూసరై రశ్రుజలార్ద్రకపోలసంధానితై ర్విముక్తవ్యాకులై శ్శిరోరుహై రుపరుద్ధముఖీ నిర్దయాక్రందజర్జరస్వరక్షయక్షామేణ కంఠేన తస్మిన్నేవ సర స్తీరే తరళికాద్వితీయా క్షపాం [1]క్షయితవతీ.

ప్రత్యూషసి తూత్థాయ తస్మిన్నేవ సరసి స్నాత్వా కృతనిశ్చయా తత్ప్రీత్యా త మేవ కమండలు మాదాయ తాన్యేవ చ వల్కలాని తా మే వాక్షమాలాం గృహీత్వా బుద్ధ్వా నిస్సారతాం సంసారస్య జ్ఞాత్వా చ మందపుణ్యతా మాత్మనః నిరూప్య చాప్రతీకారదారుణతాం వ్యసనోపనిపాతానాం ఆకలయ్య దుర్నివారతాం శోకస్య దృష్ట్వా చ నిష్ఠురతాం దైవస్య చింతయిత్వా చాతిబహుళదుఃఖతాం స్నేహస్య భావయిత్వా చానిత్యతాం సర్వభావానా మవధార్య చాకాండభంగురతాం సర్వసుఖానా మవిగణయ్య తాత మంబాం చ పరిత్యజ్య సహ పరిజనేన మనసా సకలబంధువర్గం నివర్త్య విషయసుఖేభ్యో మన స్సంయమ్యేంద్రియాణి గృహీతబ్రహ్మచర్యా దేవం త్రైలోక్యనాథ మనాథశరణ మిమం శరణార్థినీ స్థాణు మాశ్రితవత్యస్మి, అపరేద్యు శ్చ కుతోఽపి సముపలబ్ధవృత్తాంత స్తాతః సహాంబయా సహ బం

1 క్షపితవతీ.

ధువర్గే ణాగత్య సుచిరం కృతాక్రంద స్తై రుపాయై రభ్యర్థనాభి శ్చ బహుభి రుపదేశై శ్చానేకప్రకారైః పరిసాంత్వనై శ్చ నానావిధై ర్గృహాగమనాయ మే మహాంతం యత్న మకరోత్, యదా చ నేయ మస్మా ద్వ్యవసాయాత్ కథం చి దపి శక్యతే వ్యావర్తయితు మితి నిశ్చయ మధిగతవాన్ తదా నిరాశోఽపి దుస్త్యజత యా దుహితృస్నేహస్య పునః పున ర్మయా విసృజ్యమానోఽపి బహూన్ దివసాన్ స్థిత్వా సశోక ఏవాంతర్దహ్యమానహృదయో గృహా నయాసీత్, గతే చ తాతే తతః [1]ప్రభృతి దేవస్య కృతే అశ్రుమోక్షమాత్రకేణ కృతజ్ఞతాం దర్శయంతీ తదనురాగకృశ మిద మపుణ్యాబహుళ మస్తమితలజ్జ మమంగళభూత మనేకక్లేశాయాససహస్రనివాసం దగ్ధశరీరకం బహువిధై ర్నియమశతై శ్శోషయంతీ వన్యై శ్చ ఫలమూలవారిభి ర్వర్తమానా జపవ్యాజేన తద్గుణగణా నివ గణయంతీ త్రిసంధ్య మత్ర సరసి స్నాన ముపస్పృశంతీ ప్రతిదిన మర్చయంతీ దేవం త్ర్యంబక మస్యామేవ గుహాయాం తరళికయా సహ దీర్ఘం శోక మనుభవంతీ సుచిరం న్యవసమ్, సాఽహ మేవంవిధా పాపకారిణీ నిర్లక్షణా నిర్లజ్జా క్రూరా చ నృశంసా చ గర్హణీయా నిష్ప్రయోజనోత్పన్నా నిష్ఫలజీవితా నిర్నాథా నిరవలంబనా నిస్సుఖా చ, కిం మయా దృష్టయా పృష్టయా వా కృతబ్రాహ్మణవధమహాపాతకయా కరోతి మహాభాగః' ఇత్యుక్త్వా పాండునా వల్కలోపాంతేన శశిన మివ శరన్మేఘశకలేనాచ్ఛాద్య వదనం దుర్నివారబాష్పవేగమపారయంతీ నివారయితు మున్ముక్తకంఠ మతిచిర ముచ్చైః ప్రారోదీత్.

చంద్రాపీడ స్తు ప్రథమ మేవ తస్యా రూపేణ వినయేన దాక్షిణ్యేన మధురాలాపతయా నిస్సంగతయా చాతితపస్వితయా ప్రశాంతత్వేన చ నిరభిమానతయా చ మహానుభావత్వేన చ శుచితయా చ ఉపారూఢగౌరవోఽభూత్. తదానీంతు తేనాపరేణ దర్శితసద్భావేన స్వవృత్తాంతకథనేన తయా చ కృతజ్ఞతయా హృతహృదయః సుతరా మారోపితప్రీతి రభవత్ ఆర్ద్రీకృతహృదయశ్చ శనై శ్శనై రేనా మభాషత.

1 ప్రభృతితస్యజనస్యాశ్రుమోక్షణమాత్రేణ కిలకృతజ్ఞ.

'భగవతి! క్లేశభీరు రకృతజ్ఞః సుఖాసంగలుబ్ధో లోక స్స్నేహసదృశం కర్మానుష్ఠాతు మశక్తో నిష్ఫలే నాశ్రుపాతమాత్రేణ స్నేహముపదర్శయన్ రోదితి, త్వయా తు కర్మణైవ సర్వ మాచరంత్యా కిమివ న ప్రేమోచిత మాచేష్టితం, యేనరోదిషి. తదర్థ మాజన్మనః ప్రభృతి సముపచితపరిచయః ప్రియా నసంస్తుత ఇవ పరిత్యక్తో బాన్ధవజనః, సన్నిహితాఅపి తృణావజ్ఞయాఽవధీరితావిషయాః, విముక్తాన్యతిశయితసునాసీరసమృద్ధీన్యైశ్వర్య సుఖాని, మృణాళి నీ వాతితనీయ స్యపి నితరాం తనిమాన మనుచితై స్సంక్లేశై రుపనీతా తనుః, గృహీతం బ్రహ్మచర్యమ్, ఆయోజిత స్తపసి మహాత్మా, వనితాజనదుష్కర మతికష్టమంగీకృత మరణ్యావస్థానమ్, అపి చ అనాయాసే నైవాత్మా దుఃఖాభిహతైః పరిత్యజ్యతే, మహీయసా తు యత్నేన గరీయసి క్లేశే నిక్షిప్యతే కేవలమ్, య దేత దనుమరణం నామ తదతినిష్ఫలమ్, అవిద్వజ్జనాచరిత ఏష మార్గః, మోహవిలసిత మేత దజ్ఞాన పద్ధతి రియం రభసా చరిత మిదం క్షుద్రదృష్టి రేషా అతిప్రమాదోఽయం మౌర్ఖ్యస్ఖలిత మిదం యదుపరతే పితరి భ్రాతరి సుహృది భర్తరి వా ప్రాణాః పరిత్యజ్యంతే, స్వయం చే న్న జహతి న పరిత్యాజ్యాః, అత్ర హి విచార్యమాణే స్వార్థ ఏవ ప్రాణపరిత్యాగోఽయమసహ్యశోక వేదనాప్రతీకారత్వా దాత్మనః, ఉపరతస్య తు న కమపి గుణ మావహతి, న తావ త్తస్యాయం ప్రత్యుజ్జీవనోపాయః, న ధర్మోపచయకారణం, న శుభలోకోపార్జన హేతుః, న నిరయపాత ప్రతీకారః, న దర్శనోపాయః, న పరస్పరసమాగమనిమిత్తమ్, అన్యామేవ స్వకర్మఫలపరిపాకోపచితా మసా వవశో నీయతే [1]భూమిమ్, అసావప్యాత్మఘాతినః కేవల మేనసా సంయుజ్యతే, జీవంస్తు జలాంజలిదానాదినా బహూపకరో త్యుపరత స్యాత్మన శ్చ, మృత స్తు నోభయస్యాపి, స్మర తావ త్ప్రియా మేకపత్నీం రతిం భగవతి భర్తరి మకరకేతౌ సకలాబలాజనహృదయహారిణి హరనయనహుతభుజా దగ్ధేఽప్యవిరహితా మసుభిః - పృథాం చ వార్ష్ణేయీం శూరసేనసుతా మభిరూపే సావజ్ఞవిజితసకలరాజకమౌళికుసుమవాసిత [2]పాదపీఠే పత్యా వఖిలభువనబలి

---

1 కర్మభూమిమ్. 2 శేషపాద.

భాగభుజి పాండౌ కిందమమునిశాపానలేంధనతా ముపాగతేఽప్యపరిత్యక్తజీవితామ్ - ఉత్తరాంచవిరాటదుహితరం బాలాం బాలశశి నీవ నయనానందహేతౌ వినయవతి విక్రాన్తే చ పంచత్వ మభిమన్యా వుపగతేఽపి ధృతదేహాం - దుశ్శలాం చ ధృతరాష్ట్రదుహితరం భ్రాతృశతోత్సంగలాలితాం అతిమనోహరే హరవరదానవర్ధితమహిమ్ని సింధురాజే జయద్రథే ఽర్జునేన లోకాంతర ముపనీతేఽప్యకృతప్రాణపరిత్యాగామ్,అన్యాశ్చ రక్షస్సురాసురమునిమనుజసిద్ధగంధర్వకన్యకా భర్తృరహితాః [1]శ్రూయంతే.

[2]సమాగమో యది స్యాత్, భగవత్యా తు తతః పునః స్వయమేవ సమాగమసరస్వతీసమాకర్ణితా,అనుభవే చ కో వికల్పః?, కథం వా తాదృశానా మప్రాకృతాకృతీనాం మహాత్మనా మవితథగిరాం గరీయసాపి కారణేన గిరివైతథ్య మాస్పదం కుర్యాత్?, ఉపరతేన చ సహజీవంత్యాః కీదృశీ సమాగతిః?,అతో నిస్సంశయ మసా వుపజాతకారుణ్యో మహాత్మా పునః ప్రత్యుజ్జీవనార్థ మేవైన ముత్క్షిప్య సురలోకం నీతవాన్, అచింత్యో హి మహాత్మనాం ప్రభావః, బహుప్రకారా శ్చ సంసారప్రవృత్తయః,చిత్రం చ దైవమ్, ఆశ్చర్యాతిశయయుక్తాశ్చతపస్సిద్ధయః, అనేకవిధా శ్చ కర్మణాం శక్తయః, అపి చ సునిపుణ మపి విమృశద్భిః కమి వాన్య త్తదపహరణే కారణ మాశంక్యేత జీవితప్రదానా దృతేన చాసంభావ్య మిదమవగంతవ్యం భగవత్యా చిరప్రవృత్త ఏష పంథాః, తథా హి.—విశ్వావసునా గన్ధర్వరాజేన మేనకాయా ముత్పన్నాం ప్రమద్వరాం నామకన్యా మాశీవిషవిలుప్తజీవితాం స్థూలకేశాశ్రమే భార్గవస్య నప్తా ప్రమతితనయో మునికుమారకో రురు ర్నామ స్వాయుషోఽర్ధేన యోజితవాన్, అర్జునంచాశ్వమేధతురగానుసారిణ మాత్మజేన బభ్రువాహననామ్నా సమరశిరసి శరాపహృత ప్రాణ ములూపీ నామ నాగకన్యకా సోచ్ఛ్వాస మకరోత్, అభిమన్యుతనయం చ పరిక్షిత మశ్వత్థా మాస్త్రపావకపరిప్లుష్ట ముదరా దుపరత మేవ నిర్గత ముత్త

1 శ్రూయంతే సహస్రశో విధృతజీవితాః. 2 ప్రోస్థచ్యైతాపి జీవితంసందిగ్ధోఽప్యస్య సమాగమో యదిస్యాత్.

రాప్రలాపోపజనితకృపో భగవాన్ వాసుదేవో దుర్లభా నసూన్ ప్రాపితవాన్, ఉజ్జయిన్యాం చ సాందీపనిద్విజతనయ మంతకపురాద్వాహృత్య త్రిభువనవందితచరణ స్స ఏవానీతవాన్, అత్రాపి కథంచి దేవ మేవ భవిష్యతి, తథాపి కిం క్రియతే?, క ఉపాలభ్యతే?, ప్రభవతి హి భగవాన్ విధిః, బలవతీ చ నియతిః, ఆత్మేచ్ఛయా న శక్య ముచ్ఛ్వసితు మపి, అతిపిశునాని చా స్యైకాంతనిష్ఠురస్య దైవహతకస్య విలసితాని, న క్షమంతే దీర్ఘకాల మవ్యాజరమణీయం ప్రేమ, ప్రాయేణచ నిస్సర్గత ఏవ అనాయతస్వభావభంగురాణి సుఖాని ఆయతస్వభావాని చ దుఃఖాని, తథా హి, కథ మ ప్యేకస్మిన్ జన్మని సమాగమో జన్మాంతరసహస్రాణి చ విరహాః ప్రాణినామ్, అతో నార్హస్యనింద్య మాత్మానం నిందితుమ్, ఆపతంతి హి సంసారపథ మతిగహన మవతీర్ణానా మేతే వృత్తాంతాః, ధీరా హి తరంత్యాపదమ్’ ఇత్యేవంవిధై రన్యైశ్చ మృదుభి రుపసాంత్వనై స్సంస్థాప్య తాం పున రపి నిర్ఝరజలే నాంజలిపుటోపనీతే నానిచ్ఛంతీ మపి బలాత్ప్రక్షాళితముఖీ మకారయత్.

అత్రాంతరే చ శ్రుతమహాశ్వేతావృత్తాంతోపజాతశోక ఇవ సముత్సృష్టదివసవ్యాపారో రవిరపి భగవా నధోముఖతా మయాసీత్. అథ క్షీణే దివసే పరిణతప్రియంగుమంజరీరజోనిభేన పింజరిమ్ణా రజ్యమానే విలంబిని బ్రధ్నమండలే అవిరళకుసుంభకుసుమరసరక్తదుకూలకోమలేన చాస్తాతపేన ముచ్యమానేషు దిఙ్ముఖేషు చకోరనయనతారకాకాంతినా చ పింగళిమ్నా విలిప్యమానే తిరోహితనీలిమ్ని వ్యోమ్ని కోకిలవిలోచనచ్ఛవిబభ్రుణి చారుణాయతి సాంధ్యే భువన మర్చిషి యథాప్రధాన మున్మిషత్సు గ్రహ[1]గ్రామేషు వనమహిషమలీమసవపుషి లోచనముషి ముషితతారకాపథప్రథిమ్ని కాళిమాన మాతన్వతి శార్వరే తమసి అతనుతిమిరతిరోహిత[2]హరితభాసు గహనతాం యాంతీషు తరురాజిషు రజనీజలబిందుజాలజనితజడిమ్ని బహుళవనకుసుమపరిమళానుమితగమనే చ చలితలతావిటపగహనే ప్రవృత్తే చ పవనే నిద్రానిభృతపతత్త్రిణి త్రియామాముఖే మహాశ్వేతా మందం మంద ముత్థాయ

1 గ్రామణీషు. 2 హరితతాసు.

భగవతీ ముపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం కమండలుజలేన ప్రక్షాళితచరణా వల్కలశయనీయే సఖేద ముష్ణం నిశ్శ్వస్య నిషసాద. చంద్రాపీడో ఽప్యుత్థాయ సకుసుమం ప్రస్రవణజలాంజలిమవకీర్య కృతసంధ్యాప్రణామః తస్మిన్ ద్వితీయే శిలాతలే మృదుభి ర్లతాపల్లవై శ్శయ్యామకల్పయత్. ఉపవిష్టశ్చ తస్యాం పునఃపున స్త మేవ మనసా మహాశ్వేతావృత్తాంత మన్వభావయత్. ఆసీ చ్చాస్య మనసి—'ఏవం నామాయ మప్రతీకారదారుణో దుర్విషహవేగః కష్టః కుసుమాయుధః యదనేనాభిభూతా మహాంతో ఽప్యేవ మనపేక్షితకాలక్రమా స్సముత్సారితధైర్యా స్సద్యో జీవితం జహతి, సర్వథా నమో భగవతే త్రిభువనాభ్యర్చితశాసనాయ మకరకేతనాయే'తి పునః పప్రచ్ఛ చైనాం 'భగవతి! సా తవ పరిచారికా వనవాసవ్యసనమిత్రం దుఃఖసబ్రహ్మచారిణీ తరళికా క్వగతే'తి.

అథ సా కథయత్:—'మహాభాగ! యత్త్వయా కథిత మమృతసంభవం అప్సరసాం కులం తస్మా న్మదిరేతి నామ్నా మదిరాయతేక్షణా కన్యకా ఽభూత్, తస్యాశ్చాసౌ సకలగంధర్వకులమకుటకుట్మలపీఠప్రతిష్ఠితచరణో దేవ శ్చిత్రరథః పాణి మగ్రహీత్, అపరిమితగుణగణాకృష్టహృదయ శ్చాన్యవనితాదుర్లభేనాధఃకృతాశేషాంతఃపురేణ హేమపట్టలాంఛనేన ఛత్త్ర వేత్త్ర చామరచిహ్నేన మహాదేవీశబ్దేన తాం సప్రీతః ప్రసాద మకరోత్, అన్యోన్యప్రేమసంవర్ధనపరయోశ్చ తయో ర్యౌవనసుఖాని సేవమానయోః కాలే నాశ్చర్యభూత మేక జీవిత మివ పిత్రోః అథవా సర్వ స్యైవ గంధర్వకులస్య వా జీవలోకస్య దుహితృరత్న ముదపాది కాదంబరీతి నామ్నా, సా చ మే జన్మతః ప్రభృత్యేకాసనశయనపానాశనా పరం ప్రేమస్థాన మఖిలవిస్రంభధామ ద్వితీయ మివ హృదయం బాలమిత్ర మేకత్ర తయా మయా చ నృత్యగీతాదికలాసు కృతాః పరిచయాః, శిశుజనోచితాభి శ్చ క్రీడాభిరనియంత్రణనిర్భర మపనీతో బాలభావః, సా చామునైవ మదీయేన వృత్తాంతేన సముపజాతశోకా నిశ్చయ మకార్షీత్:...'నాహం కథం చిదపి

సశోకాయాం మహాశ్వేతాయా మాత్మనః పాణిం గ్రాహయిష్యా'మీతి సఖీజనస్య పురత స్సశపథమభిహితవతీ, 'యది కథమపి మా మనిచ్ఛంతీ మపి బలాత్తాతః కదాచి త్కస్మై చి ద్దాతు మిచ్ఛతి తదాऽహ మనశనేన వా హుతాశనేన వా రజ్వా వా విషేణ వానియత మాత్మాన ముత్స్రక్ష్యామీ'తి, సర్వం చ త దాత్మదుహితుః కృతనిశ్చయం నిశ్చలభాషితం కర్ణపరంపరయా పరిజనసకాశా ద్గంధర్వరాజ శ్చిత్రరథః స్వాయ మశృణోత్, గచ్ఛతి కాలే సముపారూఢనిర్భరయౌవనా మాలోక్య [1]సుతాం బలవదుపతాపపరవశః క్షణ మపి న ధృతి మలభత, ఏకాపత్యతయా చాతిప్రియతయా చ న శక్తః కించి దపి తా మభిధాతు మితి అపశ్యం శ్చాన్యదుపాయాంతర మిద మత్ర ప్రాప్తకాల మితి మత్వా తయా మహాదేవ్యా మదిరయా సహావధార్య క్షీరోదనామానం కంచుకినం 'వత్సే! మహాశ్వేతే! త్వద్వ్యతిరేకే ణైవ దగ్ధహృదయానా మిద మపర మస్మాక ముపస్థిత మిదానీం తు కాదంబరీ మను నేతుం త్వం శరణ' మితి సందిశ్యమత్సమీప మ ద్యైవ ప్రత్యుషసిప్రేషితవాన్, తతో మయా గురువచనగౌరవేణ సఖీప్రేమ్ణా చ క్షీరోదేన సార్ధం సాతరళికా 'సఖి కాదంబరి! కిం దుఃఖిత మపి జన మతితరాం దుఃఖయసి జీవంతీ మిచ్ఛసి చే న్మాం త త్కురు గురువచన మవితథ'మితి సందిశ్య విసర్జితా, నాతిచిరం గతాయాం చ తస్యా మంతర మేవేమాం భూమి మనుప్రాప్తో మహాభాగః' ఇ త్యభిధాయ తూష్ణీ మభవత్.

అత్రాంతరే లాంఛనచ్ఛలేన విడంబయ న్నివ శోకానలదగ్ధమధ్యం మహాశ్వేతాహృదయ ముద్వహ న్నివ మునికుమారవధమహాపాతకం దర్శయ న్నివ చిరకాలలగ్నం దక్షశాపానలదాహచిహ్నం అవిరళభస్మాంగరాగధవళః కృష్ణమృగాజినప్రావృతార్ధో వామ స్తన ఇ వాంబికాయాః ధూర్జటిజటామండలచూడామణి ర్భగవా నుదగా త్తారకారాజః; క్రమేణ చోద్గతే గగనమహాపయోధిపులినే సప్తలోకనిద్రామంగళకలశే కుముదబాంధవే విఘటితకుముదవనే ధవళితదశదిశి శంఖశ్వేతే [2]శ్వేతాతపత్రాయమాణే మానినీమానశత్రౌ శుచిశోచిషి

(1) సతాం. (2) శ్వేతిమాన మాతన్వతి.

శశాంకమండలే శశికరకలితాసు వ్రజంతీషు క్రశిమాన మాడవీషు ప్రభాసు ప్రస్రవత్సు చ కైలాసశశిమణిశిలానాం సర్వత స్స్రోతస్స్రోవిషు ప్రస్రవణేషు మృణాళకందళిని చావస్కంధపతితచంద్రకర ఇవ విలుప్తకమలవనశోభే భాత్యచ్ఛోదసరసః పయసి సముపోఢమోహానిద్రే చ ద్రాఘీయో వీచీవిచలితవపుషి విరుదతి విరహిణి చక్రవాకచక్రవాళే నిర్వృత్తే చ చంద్రోదయే విద్రుతేహర్ష నయనజలకణనీహారిణి వియద్విహారిణి మనోహారిణివిద్యాధరాభిసారికాజనే చంద్రాపీడ స్సుప్తామాలోక్య మహాశ్వేతాం పల్లవశయనే శనై స్సముపావిశత్. 'అస్యాం వేలాయాం కిం ను ఖలు మామంతరేణ చింతయతి వైశంపాయనః? కిం వా వరాకీ పత్రలేఖా? కిం వా రాజపుత్రలోక' ఇతి చింతయన్నేవ నిద్రాం యయౌ.

అథ క్షీణాయాం క్షపాయా ముషసి సంధ్యా ముపాస్య శిలాతలోపవిష్టాయాం పవిత్రాణ్యఘమర్షణాని జపంత్యాం మహాశ్వేతాయాం నిర్వర్తితప్రాభాతికవిధౌ చంద్రాపీడే తరళికాషోడశవర్షవయసా సావష్టంభాకృతినా మందఖేదాలసగజరాజగమనగురూణి పదాని నిక్షిపతా పర్యుషితచన్దనాంగరాగధూసరోరుదణ్డద్వయేన కుంకుమరాగపింజరారుణేన చామీకరశృంఖలాకలాపనిబిడనియమితం కక్ష్యాబంధాతిరిక్త ప్రేంఖత్పల్లవ మధరవాస ఏవ కేవలం వసానేన నిరుదరతయా విభక్తమధ్యేన విపులవక్షసా దీర్ఘానువృత్తపీనబాహునా వామప్రకోష్ఠడోలాయమానమాణిక్యవలయేన కర్ణాభరణమణేర్విప్రకీర్యమాణ మధోముఖకిరణేంద్రాయుధజాలం పర్ణాంశుకోత్తరీయ మివైకస్కంధక్షిప్త ముద్వహతా చూతపల్లవకోమల మనవరత తాంబూలబద్ధరాగాంధకార మధరం దధతా కర్ణాంతాయతస్య స్వభావధవళస్య ధవళిమ్నా లోచనయుగళస్య :ధవళయతేవ దిగంతరాణి కుముదవనానీవ వర్తతా పుండరీకమయ మివ దివసం కుర్వతా కనకపట్టపృథులలాటేన అళికులనీలసరళశిరసిజేన అగ్రామ్యాకృతినా రాజకులసంపర్కచతురేణ గంధర్వదారకేణ కేయూరకనామ్నా ఽనుగమ్యమానా ప్రత్యు

షస్యైవ ప్రాదురాసీత్. ఆగత్య చ కో౽య మి త్యుపజాతకుతూహలా చంద్రాపీడం సుచిర మాలోక్య మహాశ్వేతాయా స్సమీప ముపసృత్య కృతప్రణామా సవినయ ముపావిశత్. అనంతరం చ అతిదూరానతేనో త్తమాంగేన ప్రణమ్య కేయూరకో౽పి మహాశ్వేతాదృష్టినిసృష్టం నాతిసమీపవర్తి శిలాతలం భేజే సముపవిష్టశ్చ త మదృష్టపూర్వమధః కృతకుసుమాయుధ ముపహసితసురాసురగంధర్వవిద్యాధరరూపం రూపాతిశయం చంద్రాపీడస్య దృష్ట్వా విస్మయ మావేదే.

పరిసమాప్తజపా తు మహాశ్వేతా పప్రచ్ఛ తరళికాం:—'కిం త్వయా దృష్టా ప్రియసఖీ కాదంబరీ కుశలినీ?, కరిష్యతి వా తవ సద్వచన' మితి. అథ సా తరళికా వినయావనతమౌళి రీషదాలంబితకర్ణపాశ మతిమధురయా గిరా వ్యజిజ్ఞపత్ —'భర్తృదారికే! దృష్టా ఖలు మయా భర్తృదారికా కాదంబరీ సర్వతః కుశలినీ విజ్ఞాపితా చ నిఖిలం భర్తృదుహితు స్సందేశమ్, ఆకర్ణ్య చ య త్తయా సంతతము క్తముక్తాస్థూలాశ్రుబిందువర్షం రుదిత్వా ప్రతిసందిష్టం త దేష త వైవ విసర్జితః తస్యా ఏవ వీణావాహకః కేయూరకః కథయిష్యతి' ఇత్యుక్త్వా విరరామ విరతవచసి తస్యాం కేయూరకో౽బ్రవీత్:—'భర్తృదారికే! మహాశ్వేతే! దేవీ కాదంబరీ దృఢదత్తకంఠగ్రహా త్వాం విజ్ఞాపయతి.—'య దియ మాగత్య మా మవదత్ తరళికా త త్కథయ కి మయం గురుజనవచనానురోధః? కి మిదం మచ్చిత్తపరీక్షణం? కిం గృహనివాసాపరాధనిపుణోపాలంభః? కిం ప్రేమవిచ్ఛేదాభిలాషః? కిం భక్తజనపరిత్యాగోపాయః? కిం వా ప్రకోపః?, జానా స్యేవ మే సహజప్రేమనిష్పందనిర్భరం హృదయ మేవ మతినిష్ఠురం సందిశంతీ కథ మసి న లజ్జితా, తథా మధురభాషిణీ కేనాసి శిక్షితా వక్తు మప్రియం పరుష మభిధాతుం వా?, స్వస్థో౽పి తావత్ క ఇవ సహృదయః కనీయస్యవ పానవిరసే కర్మణీదృశే మతి ముపసర్జయేత్?, కిముతాతిదుఃఖాభిహతహృదయో౽స్మద్విధో జనః?, సుహృద్దుఃఖఖేదితే హి మనసి క్వైవ సుఖాశా? క్వైవ నిర్వృతిః? కీదృశా స్సంభోగాః? కాని వా హసితాని?, యే నేదృశీం దశా ముపనీతా ప్రియసఖీ కథ మతిదారుణం త మహం విష మివా

ప్రియకారిణం కామం సకామం కుర్యామ్?,దివసకరాస్తమయవిధురాసు నలినీషు సహవాసపరిచయాచ్చక్రవాకయువతి రపి సమాగమసుఖాని పరిత్యజతి, కిముత నార్యః?, అపి చ యత్ర భర్తృవిరహావిధురా అపహృతపరపురుషదర్శనా దివానిశం నివసతి ప్రియసఖి కథ మివ తన్మమ హృదయ మపరః ప్రవిశే జ్జనః?,యత్ర చ భర్తృవిరహావిధురా తీవ్రవ్రతకర్శితాంగీ ప్రియసఖి మహా త్కృచ్ఛ్ర మనుభవతి తత్రాఽహమవగణయ్యైతత్ కథ మాత్మసుఖార్థినీ పాణిం గ్రాహయిష్యామి?, కథం వా మమ సుఖం భవిష్యతి?, త్వత్ప్రేమ్ణా చాస్మి న్వస్తుని కుమారికాజనవిరుద్ధం స్వాతంత్ర్య మూలం బ్యాంగీకృత మయశ స్సమవధీరితో వినయః గురువచన [1]మతిక్రమితం న గణితో లోకాపవాదః వనితాజనస్య సహజ మాభరణ ముత్సృష్టా లజ్జా, సా కథయ కథ మివ పునరత్ర ప్రవర్తతే?, త దయ మంజలి రుపరచితః ప్రణామోఽయ మిదంచ పాదగ్రహణమ్, అనుగృహాణ మాం, వన మితో గతాసి మే జీవితేన సహ, ఇతిమా కృథాః స్వప్నేఽపి పున రిమ మర్థం మనసి' ఇత్యభిధాయ తూష్ణీమభూత్.

మహాశ్వేతా తు తచ్ఛ్రుత్వా సుచిరం విచార్య 'గచ్ఛ స్వాయ మే వాహ మాగత్య యథార్హ మాచరిష్యా' మీా త్యుక్త్వా కేయూరకం ప్రాహిణోత్.గతే చ కేయూరకే చంద్రాపీడ మువాచ —'రాజపుత్ర! రమణీయో హేమకూటః, చిత్రాచ చిత్రరథరాజధానీ, బహుకుతూహలః కింపురుషవిషయః. పేశలో గంధర్వలోకః, సరళహృదయా మహానుభావా చ కాదంబరీ, యది నాతిఖేదకర మివ గమనం కలయసి-నావసీదతి వా గురు ప్రయోజనం-అదృష్టచరవిషయకుతూహలి వా చేతః-మద్వచన మనురుధ్య త్తే వా [2]భవన్మతిః, సుఖదాయి వా అస్మచ్చిరదర్శనం-అర్హసి వా ప్రణయ మిమం-అప్రత్యాఖ్యానయోగ్యం వా జనం మన్యసే-సమారూఢో వా పరిచయలేశః,అనుగ్రాహ్యో వాఽయం జనః-తతో నార్హసి నిష్ఫలాం కర్తు మభ్యర్థనా మిమాం, మయైవ సహ గత్వా హేమకూట మతిరమణీయతానిదానం తత్ర దృష్ట్వా

1 మతిక్రామితం. 2 భవాన్, అతిసుఖదాయి.

చ మన్ని ర్విశేషాం కాదంబరీ మపనీయ తస్యాః కుమతిమనోమోహావిలసిత మేక మహో విశ్రమ్య శ్వోభూతే ప్రత్యాగమిష్యసి, మను హి నిష్కారణబాంధవం భవంత మాలోక్యైవ దుఃఖాంధకారభారాక్రాంతేన మహాతః కాలా దుచ్ఛ్వసిత మివ చేతసా శ్రావయిత్వా స్వవృత్తాంత మిమం సహ్యాతా మివ గత శ్శోకః, దుఃఖిత మపి జనం రమయంతి సజ్జనసమాగమాః, పరసుఖోపపాదనపరాధీన శ్చ భవాదృశాం గుణోదయః' ఇ త్యు క్తవతీం చైనాం చంద్రాపీడోఽబ్రవీత్. 'భగవతి! దర్శనా త్ప్రభృతి పరవా నయం జనః క ర్తవ్యేషు యథేష్టమశంకితయా నియుజ్యతా' మి త్యభిధాయ స హై వోదచలత్.

క్రమేణ చ గత్వా హేమకూట మాసాద్య గంధర్వరాజకులం సమతీత్య కాంచనతోరణాని స ప్తకక్ష్యాంతరాణి కన్యాంతఃపురద్వారమవాప. మహాశ్వేతాదర్శనప్రథావితేన దూరా దేవ కృతప్రణామేన కనకవేత్రలతాహ స్తేన ప్రతీహారజనేనోపదిశ్యమానమార్గః ప్రవిశ్య అసంఖ్యేయనారీశతసహస్రసంబాధం, స్త్రీమయ మపర మివ జీవలోకమియత్తాం [1]గృహీత, మేకత్ర త్రైలోక్యస్త్రైణ మివ సంహృత మపరుష మివ సర్గాంతర, మంగనాద్వీప మి వాపూర్వ ముత్పన్నం, పంచమ మివ నారీయుగావతార, మపర మివ పురుషద్వేషిప్రజాపతినిర్మాణ మనేకకల్పకలనార్థ ముత్పాద్యస్థాపిత మి వాంగనాకోశ, మతివిస్తారిణా యువతిజనలావణ్యప్రభాపూరేణ ప్లావితదిగంతరేణ సించతే వామృతరసవిసరేణ దివస మార్ద్రీకుర్వ తేవ భువనాంతరాళం, బహుళప్రభావర్షిణా మరకతమణిమయేన సర్వతః పరిగతతయా తేజోమయ మివ, చంద్రమండలసహస్రై రివ నిర్మితసంస్థానం, జ్యోత్స్నయేవ ఘటితసన్నివేశ, మాభరణప్రభాభి రివ నిష్పాదితదిగంతరం, విభ్రమైరివ కృతసర్వోపకరణం, యౌవనవిలాసై రి వోత్పాదితావయవం, రతివిలసితై రివ విచితసంచయం, మన్మథచరితై రివ కల్పితావకాశ, మనురాగే ణేవానులిప్తసకలజనప్రదేశం, శృంగారమయ మివ సౌందర్య మయ మివ సురతాధిదైవతమయమివ కుసుమశరమయ మివ కుతూహలమయ

---

1 గ్రహీతం.

మివ ఆశ్చర్యమయ మివ సౌకుమార్యమయ మివ ప్రేమమయ మివ కుమారః కుమారీపురాభ్యంతరం దదర్శ.

అతిబహుళతయా చ తస్య కన్యకాజనస్య సమంతా దానన ద్యుతిభి రిందుబింబవృష్టి మివ పతంతీ మపాంగవిక్షేపై శ్చలితకువలయ వనమయీ మివ క్రియమాణా మవనీ మనిభృతభ్రూలతావిభ్రమైః కామకార్ముక[1]విలాసశతానీవ ప్రచలితాని శిరసిజకలాపాంధకారై ర్బహుళపక్షప్రదోషసార్ధానీ వ సంబధ్నతః స్మితప్రభాభి రుత్ఫుల్ల కుసుమధవళా నివ వసంతదివసా న్సంచరత శ్శ్వసితానిలపరిమళై ర్మలయమారుతా నివ పరిభ్రమతః కపోలమండలాలోకై ర్మాణిక్య దర్పణసహస్రా ణీవ స్ఫురితాని కరతలరాగేణ రక్తకమలవనవర్షిణ జీవలోకం కరరుహకిరణస్ఫురణేన కుసుమాయుధశరసహస్రై రివ సంఛాదితదిగంతరాణి ఆభరణకిరణేంద్రాయుధజాలకై రుడ్డీయమానా నీవ భవనమయూరబృందాని యౌవనవికారై రుత్పాద్యమానా నీవ మన్మథసహస్రాణి అద్రాక్షీత్. ఉచితవ్యాపారవ్యపదేశేన కుమారి కాణాం సఖీహస్తావలంబేషు పాణిగ్రహణాని, వేణువాద్యేషు చుంబన వ్యతికరాన్, వీణాసు కరరుహవ్యాపారాన్, కందుకక్రీడాసు కరతల ప్రహారాన్, భవనలతాసేకకలశకంఠేషు భుజలతాపరిష్వంగాన్, లీలా డోలాసు నితంబ[2] స్తనప్రేంఖితాని, తాంబూలవీటికావఖండనేషు దశ నోపచారాన్, వకుళవిటపేషు మధుగండూషప్రచారాన్, అశోకతరు తాడనేషు చరణాభిఘాతాన్, ఉపహారకుసుమస్థలనేషు సీత్కారాన్, అతిరిక్తం సురత మివాభ్యస్యంతీనా మపశ్యత్.

యత్ర చ కన్యకాజనస్య కపోలతలాలోక ఏవ ముఖప్రక్షాళనం, లోచనా న్యేవ కర్ణోత్పలాని,హసితచ్ఛవయ ఏవ అంగరాగాః,నిశ్వాసా ఏ వాధివాసగంధప్రయుక్తయః, అధరద్యుతి రేవ కుంకుమానులేపనమ్, ఆలాపా ఏవ తంత్రీనినాదాః,భుజలతా ఏవచంపకమాలాః,కరతలా న్యేవ లీలాకమలాని, స్తనా ఏవ దర్పణాః, నిజదేహప్రభై వాంశుకావకుం

1 బలానీవ. 2 స్థల.

రనం, జఘనస్థలా న్యేవ విలాసమణిశిలాతలాని, కోమలాంగులిరాగ ఏవ చరణాలక్తకరసః, నఖమణిమరీచయ ఏవ కుట్టిమోపహారకుసుమ ప్రకరాః. యత్ర చాలక్తకరసోఽపి చరణాతిభారః, వకుళమాలికా మేఖలాకలన మపి గమన విఘ్నకరమ్, అంగరాగగౌరవ మప్యధిక శ్వాసనిమిత్తం. అంశుకభారోఽపి గ్లానికారణం, మంగళప్రతిసరవల యవిధృతి రపి కరతలవిధృతిహేతుః, అవతంసకుసుమధారణ మపి శ్రమః, కర్ణపూర[1]మధుకరపక్షపవనోఽపి ఆయాసకరః. తథాచ యత్ర సఖిదర్శనేష్వకృతహస్తావలంబన ముత్థాన మతిసాహసం, ప్రసాధనేషు హారభారసహిష్ణుతా స్తనకార్కశ్యప్రభావహాః, కుసుమాపచయేషు ద్వితీయకుసుమగ్రహణమప్యయువతిజనోచితం, కన్యకావిజ్ఞానేషు మాల్యగ్రథన మసుకుమారజనవ్యాపారః, దేవతాప్రణామేషు మధ్య భాగభంగో నాతివిస్మయకరః.

తస్య చైవంవిధస్య కించి దభ్యంతరమతిక్రమ్య ఇత శ్చేత శ్చ పరిభ్రమతః కాదంబరీప్రత్యాసన్నస్య పరిజనస్య శుశ్రావ తాం స్తా నతి మనోహరా నాలాపాన్. తథాహి:—'లవలికే! కల్పయ కేతకీధూళిభి ర్లవలీలతాలవాల మణ్డలాని, సాగరికే! గంధోదకకనకదీర్ఘికాసు వికిర రత్నవాలుకాం, మృణాలికే! కృత్రిమకమలినీషు కుంకుమరేణుముష్టిభి శ్ఛురయ[2]చక్రవాకమిథునాని, మకరికే! కర్పూరపల్లవరసేనాధివాసయ గంధపాత్రాణి, రజనికే! భవనదీర్ఘికాతమాలవీథికాంధకారేషు నిధేహి మణిప్రదీపాన్, కుముదికే! స్థగయ శకునికులరక్షణాయ ముక్తాజాలై ర్దాడిమీఫలాని, నిపుణికే! లేఖయ మణిసాలభంజికాస్తనేషు కుంకుమ రసపత్రభంగాన్, ఉత్పలికే! పరామృశ కనకసమ్మార్జనీభిః కదళీగృహ మరకతవేదికాః, కేసరికే! సించ మదిరారసేన వకుళకుసుమమాలా గృహాణి, మాలతికే! పాటలయ సిందూరరేణునా కామదేవగృహ దంతవలభికామ్, నలినికే!పాయయ కమలమధురసం భవనకలహంసాన్, కదళికే! నయ ధారాగృహం గృహమయూరాన్, కమలినికే! ప్రయచ్ఛ చక్రవాకశాబకేభ్యో మృణాళక్షీరరసం, చూతలతికే! దేహి పంజర పుంస్కోకిలేభ్య శ్చూతకలికాంకురాహారమ్, పల్లవికే! భోజయ మరీ

1 కమలతరళ మధుకర. 2 యంత్రచక్రవాక.

చాగ్రపల్లవదళాని భవనహారీతాః, లవంగికే! విక్షిప చకోరపంజరేషు పిప్పలీ తండులశకలాని మధుకరికే! విరచయ కుసుమాభరణకాని, మయూరికే! సంగీతశాలాయాం విసర్జయ కిన్నరమిథునాని, కందలికే! సమారోహయ క్రీడాపర్వతశిఖరం జీవంజీవమిథునాని, హరిణికే! దేహి పంజరశుకసారికోపదేశమ్.'

ఇత్యేతా న్యన్యాని చ పరిహాసజల్పితా న్యశ్రౌషీత్. తథాహి.—— 'చామరికే! మిథ్యాముగ్ధతాం ప్రకటయంతీ క మభిసర్తు మిచ్ఛసి?, అయి యౌవనవిలాసై రున్మత్తీకృతే! విజ్ఞాతాఽసి యా త్వం స్తనకలశభారావనమ్యమానమూర్తి ర్మణిస్తంభమయూరా నవలంబసే. పరిహాసకాంక్షిణి! రత్నభిత్తిపతితమాత్మప్రతిబింబమాలపసి, పవనహృతోత్తరీయాంశుకే! హారప్రభా మాయాసితకరతలా సంకలయసి మణికుట్టిమేషు, ఉపహారకమలస్ఖలనభీతే! నిజముఖప్రతిబింబకాని పరిహరసి, జాలవాతాయనపతితపద్మరాగాలోకం ప్రతి బాలాతపశంకయా కరతల మాతపత్రీకరోషి, ఖేదగ్రస్తహస్తగళితచామరే! నఖమణిమయూఖకలాప మాధునోషి.' ఇ త్యేతా న్యన్యాని చ శృణ్వన్నేవ కాదంబరీభవనసమీపమాయయౌ.

పులినాయమాన ముపవనలతాగళితకుసుమరేణుపటలైః, దుర్దినాయమాన మనిభృతపరభృతనఖక్షతాంగసహకారఫలరసవర్షైః, నీహారాయమాణమనిలవిప్రకీర్ణైర్వకుళసేకసీధుధారాధూళిభిః, కాంచనద్వీపాయమానం చంపకోపహారైః,నీలాశోకవనాయమానం కుసుమప్రకరపతితమధుకరబృందాంధకారైః, తథా చ సంచరతః స్త్రీజనస్య రాగసాగరాయమాణం చరణాలక్తకరసవిసరైః, అమృతోత్పత్తిదివసాయమానమంగరాగామోదైః, చంద్రలోకాయమానం దంతపత్రప్రభామండలైః,ప్రియంగువనాయమానంరోచనాతిలకభక్తిభిః,నీలాయమానంకృష్ణాగరుపత్రభంగైః,లోహితాయమానంకర్ణపూరాశోకపల్లవైః,ధవళాయమానం చందనరసవిలేపనైః, హరితాయమానం శిరీషకుసుమాభరణైః, 'అథ సేవార్థ మాగతేనోభయతఊర్ధ్వస్థితేన స్త్రీజనేన ప్రాకారేణేవ లావణ్యమయేన కృతదీర్ఘరథ్యాముఖాకారం మార్గ మద్రాక్షీత్. తేన

చాంతర్నిపతిత మాభరణకిరణాలోకం సంపిండితం నదీవేణికాజలప్రవాహామివ వహంత మపశ్యత్. తన్మధ్యే చ ప్రతిస్రోత ఇవ గత్వా ప్రతీహారీ ముణ్ణాలాధిష్ఠితపురోభాగం శ్రీమండపం దదర్శ.

తత్ర చ మధ్యభాగే పర్యంతరచితమండలోపవిష్టేన చానేకసహస్రసంఖ్యేన పరిస్ఫురదాభరణసమూహేన కల్పలతానివహేనేవ కన్యకాజనేన పరివృతాం, నీలాంశుకప్రచ్ఛదపటప్రావృతస్య [1]మహతః పర్యఙ్కస్యోపాశ్రయే ధవళోపధానన్యస్తద్విగుణభుజలతావష్టంభేనావస్థితాం మహావరాహదంష్ట్రావలంబినీ మివ మహీం విస్తారిణి దేహప్రభాజాలజలే, భుజలతావిక్షేపపరిభ్రమైః [2]ప్రతరంతీభిరివ చామరగ్రాహిణీభి రుపవీజ్యమానాం నిపతితప్రతిబింబతయా అధస్తా న్మణికుట్టిమేషు నాగై రివాపహ్రియమాణా ముపాంతే చ రత్నభిత్తిషు దిక్పాలై రివ పృథక్ నీయమానా ముపరి మణిమండపేష్వమరై రివోత్క్షిప్యమాణాం హృదయ మివ ప్రవేశితాం మహామణిస్తంభైః ఆపీతా మివ భవనదర్పణైః అధోముఖేన శ్రీమండపమధ్యోత్కీర్ణేన విద్యాధరలోకేన గగనతల మి వారోప్యమాణాం చిత్రకర్మచ్ఛలేనావలోకనకుతూహలేన సంపుంజితేన త్రిభువనేనేవ పరివృతాం భూషణరవప్రణృత్తశిఖిశత[3]చిత్రచంద్రకేణ భవనే నాపి కౌతుకోత్పాదితలోచనసహస్రేణేవ దృశ్యమానా మాత్మపరిజనేనాపి దర్శనలోభా దుపార్జితదివ్యచక్షుషేవానిమిషనయనేన నిర్వర్ణ్యమానాం, లక్షణై రపి రాగావిష్టై రివాధిష్ఠితసర్వాంగామ్,అకృతపుణ్యా మివ ముంచంతీం బాల[4]భావా మదత్తా మపి మన్మథావేశపరవశేనేవ గృహ్యమాణాం యౌవనేన, అవిచలితచరణరాగదీధితిభి రివ నిర్గతాభిః ఆలక్తకరసపాటలితలావణ్యజలవేణికాభి రివ గళితాభిః [5]నివసితరక్తాంశుకదశాశిఖాభి రివావలంబితాభిః పాదాభరణరత్నాంశులేఖాసందేహదాయినీభిః అతికోమలతయా నఖవివరేణ వమంతీభి రివ రుధిరధారావర్షమఙ్గుళిభి రుపేతాభ్యాం క్షితితలతారాగణ మివ నఖమణిమండలముద్వహద్భ్యాం విద్రుమరసనదీ మివ చరణాభ్యాం ప్రవర్తయంతీం,

1 నాతిమహతః. 2 ప్రహరంతీభి. 3 వితతచిత్ర. 4 భావ మదత్తాం. 5 నిరసిత.

నూపురమణికిరణచక్రవాళేన గురునితంబభరఖిన్నోరుయుగళసహాయతామివ కర్తుముద్గచ్ఛతా స్పృశ్యమానజఘనభాగాం, ప్రజాపతికరధృఢనిపీడితమధ్యభాగగళితం జఘనశిలాతలప్రతిఘాతా ల్లావణ్యజలస్రోత ఇవ ద్విధాగత మూరుద్వయం దధానాం, సర్వతః ప్రసారితదీర్ఘమయూఖమండలేన ఈర్ష్యయా పరపురుషదర్శన మివ నిరుంధతా కుతూహలేన విస్తార మివ తన్వతా స్పర్శసుఖేన రోమాంచ మివ ముంచతా కాంచీదామ్నా నితంబబింబస్య విరచితపరివేషాం, నిపతితసకలలోకహృదయ భరేణే వాతిగురునితంబాం, ఉన్నతకుచాంతరితముఖదర్శనదుఃఖేనేవ క్షీయమాణమధ్యభాగాం, ప్రజాపతేః స్పృశతస్సౌకుమార్యా దంగుళిముద్రా మివ నిమ్నగాం నాభిస్థలీ మావర్తినీ ముద్వహంతీం, త్రిభువనజయప్రశస్తివర్ణావలీ మివ లిఖితాం మన్మథేన రోమరాజిమంజరీం బిభ్రాణాం, అంతఃప్రవిష్టకర్ణపల్లవప్రతిబింబేన భరఖిద్యమానహృదయకరతలప్రేర్యమాణేనేవ నిష్పతతా మకరకేతుపాదపీఠేన స్తనభరేణ భూషితాం, అధోముఖకర్ణాభరణమయూఖాభ్యా మివ ప్రసృతాభ్యా మమలలావణ్యజలమృణాళకాండాభ్యాం బాహుభ్యాం నఖకిరణవిసరవర్షిణా చ మాణిక్యవలయగౌరవశ్రమవశాత్ స్వేదజలధారాజాలక మివ ముంచతా కరయుగళేన సముద్భాసితాం, స్తనభారావనమ్యమాన మానన మి వోన్నమయతా హారేణ ఊర్ధ్వైః కరై ర్గృహీతచుబుకదేశా, మభినవయౌవనపవనక్షోభితస్య రాగసాగరస్య తరంగాభ్యా మి వోద్గతాభ్యాం విద్రుమలతాలోహితాభ్యా మధరాభ్యాం రక్తావదాతస్వచ్ఛకాంతినా చ మదిరారసపూర్ణమాణిక్యశుక్తిసంపుటచ్ఛవినా కపోలయుగళేన రతిపరివాదినీరత్నకోణచారుణా నాసావంశేన చ విరాజమానాం, గతిప్రసరనిరోధిశ్రవణకోపా దివ కించిదారక్తాపాంగేన నిజముఖలక్ష్మీనివాసదుగ్ధోదధినా లోచనయుగళేన లోచనమయ మివ జీవలోకం కర్తు ముద్యతాం, ఉన్మదనవయౌవనకుంజరమదరాజిభ్యాం భ్రూలతాభ్యాం మనశ్శిలాపంకలిఖితేన చ రాగావిష్టేన మన్మథహృదయే నేవ వదనలగ్నేన తిలకబిందునా విద్యోతితలలాటపట్టాం, ఉత్కృష్టహేమతాళీపట్టాభరణమయమాముక్తకర్ణోత్పలచ్యుతమధుధారాసందేహకారిణం కర్ణపాశం డో

లాయమానపత్రమరకతమాణిక్యకుండలం దధతీం, పాటలీకృత[1]లలాటేన సీమంతచుంబినశ్చూడామణేః స్ఫురతాంశుజాలేన మదిరారసేనేవ ప్రక్షాళ్యమాణదీర్ఘకేశకలాపాం, దేహార్ధప్రవిష్టహరగర్వితగౌరీవిజిగీషయేవ చ సర్వాంగానుప్రవిష్టమన్మథదర్శితసౌభాగ్యవిశేషామురస్సమారోపితైకలక్ష్మీముదితనారాయణావలేపహరణాయ ప్రతిబింబైర్నిజరూపతో లక్ష్మీశతానీవ సృజంతీం, ఉత్తమాంగనిహితైకచంద్రవిస్మితహరాభిమాననిరసనాయ విలాసస్మితైశ్చంద్రసహస్రాణీవ దిక్షు క్షిపంతీం, నిర్దయదగ్ధైకమన్మథప్రమథనాథరోషేణేవ ప్రతిహృదయం మన్మథాయుతాన్యుత్పాదయంతీం,రజనీజాగరఖిన్నస్య పరిచితచక్రవాకమిథునస్య స్వప్తుం క్రీడానదీషు కమలధూళివాలుకాభి ర్బాలపులినాని కారయంతీం,‘పరిజననూపురరవప్రస్థితం [2]వల్లభం చ హంసమిథునం మృణాళనిగళకేన బద్ధ్వాన’ యేతి హంసపాలీ మాదిశంతీం, ఆభరణమరకతమయూఖాక్ష లిహాతే చ భవనహరిణశాబకాయ సఖీశ్రవణా దపనీయ యవాంకురప్రసరం ప్రయచ్ఛంతీం, ఆత్మసంవర్ధితలతాప్రథమకుసుమనిర్గమనివేదనాగతాముద్యానపాలీమశేషాభరణదానేన సమ్మానయంతీం, ఉపనీతవివిధవనకుసుమఫలపూర్ణపత్రపుటాం, అవిజ్ఞాయమానాలాపతయా హాసహేతుం పునఃపునః క్రీడాపర్వతక[3]పత్రశబరీ మాలాపయంతీం, కరతలవినిహతై ర్ముహు ర్ముహు రుత్పతద్భి శ్చ ముఖపరిమలాంధై ర్నీలకందుకై రివ మధుకరైః క్రీడంతీం, పంజరహారీతకరుతశ్రవణకృతదుష్టస్మితాం చామరగ్రాహిణీం విహస్య లీలాకమలేన శిరసి విఘట్టయంతీం, ముక్తాఫలఖచితచంద్రలేఖకాప్రతిమస్వేదజలబిందుజాలచితనఖపదాభిప్రాయేణ తాంబూలకరంకవాహినీం పయోధరే పటవాసముష్టినా తాడయంతీం, రత్నకుండలప్రతిబింబసాంద్రదత్తనవనఖపదమండలాశంకయా చామరగ్రాహిణీం విహస్య కపోలే ప్రసాదవ్యాజదత్తేనాత్మకర్ణపూరపల్లవేనాచ్ఛాదయంతీం, పృథివీ మివ సముత్సారితమహాకులభూభృద్వరవ్యతి[4]కరశేషభోగేషు నిషణ్ణాం, మధుమాసలక్ష్మీమివ షట్పదపటలాపహ్రియమాణకుసుమరజోధూసరపాదపరాగాం,శరద మి వోత్పాదితమానసజన్మపక్షిరవాప

1 లలాటేన. 2 దుర్లభం. 3 పాత్రశబరీ. 4 కరాం.

నీతనీలకంఠమదాం,గౌరీ మివ శ్వేతాంశుకరచితో త్తమాంగాభరణాం, ఉదధి వేలావన లేఖామివమధుకరకులనీలతమాలకాననాం,ఇందుమూర్తి మి వోద్దామమన్మథవిలాసగృహీతగురుకళత్రాం, వనరాజి మివ పాండు శ్యామలవలీలతాలంకృతమధ్యాం దినముఖలక్ష్మీ మివ భాస్వన్మస్తాంశు భిన్నపద్మరాగప్రసాధనాం,ఆకాశకమలినీమివస్వచ్ఛాంబరదృశ్యమాన మృణాళకోమలోరుమూలాం, మయూరావలీ మివ నితంబచుంబిశిఖండ భారవిస్ఫురచ్చంద్రకాంతాం,కల్పతరులతామివకామఫలప్రదాం,శయన సమీపేసమ్ముఖోపవిష్టం 'కోఽసౌ? కస్య వాఽపత్యం? కిమభిధానో వా? కీదృశం తస్య రూపం? కియద్వావయః?కి మభిధత్తే భవతా?కిమభి హితం?కియ చ్చిరం దృష్ట స్త్వయా? కథం చాస్య మహాశ్వేతయా సహ పరిచయ ఉపజాతః?కి మయ మత్రాగమిష్య' తీతి ముహుర్ముహు శ్చంద్రాపీడసంబద్ధ మే వాలాపం తద్భూపవర్ణనాముఖం కేయూరకం పృచ్ఛంతీం, కాదంబరీం దదర్శ.

తస్య తుదృష్టకాదంబరీవదనచంద్రలేఖాలక్ష్మీకస్య సాగరస్యేవామృతముల్లలాసహృదయమ్. ఆసీచ్చాస్య మనసిః— 'శేషేంద్రియాణ్యపి మే వేధసా కి మితి లోచన మయా న్యేవన కృతాని?, కిం వా నేన కృత మవదాతం కర్మ చక్షుషా? య దనివారిత మేనాం పశ్యతి, అహో ! చిత్ర మేత దుత్పాదితం వేధసా సర్వరమణీయానా మేకం ధామ, కుత ఏతే రూపాతిశయపరమాణవః సమాసాదితాః, తన్నూన మేనా ముత్పాదయతో విధేః కరతలపరామర్శక్లేశేన యే విగళితా లోచనయుగళా దశ్రుజలబిందవ స్తేభ్య ఏతాని జగతి కుముదకమలకువలయసౌగంధికవనా న్యుత్పన్నాని.' ఇత్యేవం చింతయత ఏ వాస్య తస్యా 'నయనయుగళే నిపపాత చక్షుః. తదా తస్యా 'అపి నూన మయం సకేయూరకేణా వేదితః?'ఇతిచింతయంత్యా రూపాతిశయవిలోకనవిస్మయస్మేరనిశ్చలనిబద్ధ[2]లక్ష్యం చక్షు స్తస్మి న్ సుచిరం పపాత. లోచనప్రభాధవళితస్తుకాదంబరీదర్శనవిహ్వాలో[3]చల ఇవ తత్క్షణ మరాజత చన్ద్రా[1]పీడః. దృష్ట్వా చ తం ప్రథమం రోమోద్గమః తతో భూషణారవః తదను కా

1 పురశిఖమ్ము. 2 లక్షం. 3 బల ఇవ.

దంబరీ సముత్తస్థౌ. అథ తస్యాః కుసుమాయుధ ఏవ స్వేద మజనయత్. సంభ్రమాభ్యుత్థానశ్రమో [1]వ్యపదేశోఽభవత్. ఊరుకంప ఏవ చ గతిం రురోధ. నూపురరవాకృష్టహంసమండలమయశో లేభే. నిశ్వాస[2]ప్రవృద్ధిరేవాంశుకం చలం చకార. చామరానిలో నిమిత్తతాం యయౌ. అంతఃప్రవిష్టచంద్రాపీడస్పర్శలోభేనైవ నిపపాత హృదయే హస్తపల్లవః, సఏవ స్తనావరణవ్యాజో బభూవ. ఆనంద ఏవాశ్రుజలమపాతయత్. చలితకర్ణాఽవతంసకుసుమరజో[3]వ్యపదేశతా మయాసీత్. లజ్జైవ వక్తుం న దదౌ గిరమ్. ముఖకమలపరిమళాగతాలిబృందం ద్వారతా మగాత్. మదనశరప్రథమప్రహారవేదనైవ సీత్కార మకరోత్. కుసుమప్రకరకేతకీకంటకక్షతిః సాధారణతా మవాప. వేపథు రేవ కరతల మకంపయత్. నివేదనోద్యతప్రతీహారీనివారణం కపట మభూత్. తథా చ కాదంబరీం విశతో మన్మథ స్యాపి మన్మథ ఇవాభూత్ ద్వితీయ తయా సహ యో వివేశ చంద్రాపీడహృదయమ్. తథా హి.—అసావపితస్యా రత్నాభరణద్యుతి మపి తిరోధాన మమంస్త. హృదయప్రవేశమపి పరిగ్రహ మగణయత్. భూషణరవ మపి సంభాషణ మమన్యత. సర్వేంద్రియాహరణ మపి ప్రసాద మచింతయత్. దేహప్రభాసంపర్క మపి సురతసమాగమసుఖ మకల్పయత్.

కాదంబరీ తుకృచ్ఛ్రాది వదత్తకతిపయపదా మహాశ్వేతాం స్నేహనిర్భరం చిరదర్శనజాతోత్కంఠాం సోత్కంఠం కంఠే జగ్రాహ. మహాశ్వేతాఽపిదృఢతరదత్తకంఠగ్రహా తా మవాదీత్:—'సఖి! కాదంబరి! భారతే వర్షే రాజా అనేకవరతురగఖురముఖోల్లేఖదత్తచతుస్సముద్రముద్రో రక్షితప్రజాపీడ స్తారాపీడో నామ, తస్యాయం నిజభుజశిలాస్తంభవిశ్రాంతవిశ్వంభరాపీడ శ్చంద్రాపీడ నామ సూను ర్దిగ్విజయ ప్రసంగేనానుగతో భూమి మిమామ్, ఏష చ దర్శనాత్ప్రభృతి ప్రకృత్యా మే నిష్కారణబంధుతాం గతః, పరిత్యక్తసకలసంగనిష్ఠురామపి మే సవిశేషైః స్వభావసరళై ర్గుణై రాకృష్య చిత్తవృత్తిం వర్తతే, దుర్లభో హి దాక్షిణ్యపరవశో నిర్నిమిత్తమిత్ర మకృత్రిమహృదయో విదగ్ధజనః. యతో

1 వ్యపదేశేనాభవత్. 2 ప్రవృత్తి. 3 వ్యాజ ఆసీత్.

దృష్ట్వైవ మహ మివ త్వమపి నిర్మాణకౌశలం ప్రజాపతేః నిస్సపత్నతాం చ రూపస్య స్థానాభినివేశిత్వం చ లక్ష్మ్యాః సద్భర్తృతా సుఖం చ పృథివ్యాః సురలోకాతిరిక్తతాం చ మర్త్త్యలోకస్య సఫలతాం చ మానుషీలోచనానా మేకస్థాన సమాగమం చ సర్వకలానా మైశ్వర్యం చ సౌభాగ్యస్య అగ్రామ్యతాం చ మనుష్యాణాం జ్ఞాస్యసీతి బలా దానీతోఽయమ్. కథితా చాస్య మయా బహుప్రకారం ప్రియసఖీ, త దపూర్వదర్శనోఽయ మితి విముచ్య లజ్జా మనుపజాతపరిచయ ఇ త్యుత్సృజ్య అవిస్రంభతా మవిజ్ఞాతశీల ఇత్యపహాయ శంకాం యథా మయి తథాఽత్రాపి వర్త్తితవ్యమ్, ఏష తే మిత్రం చ బాంధవ శ్చ పరిజన శ్చ' ఇత్యావేదితే తయా చంద్రాపీడగ ప్రణామ మకరోత్ కృతప్రణామం చ తం తదా కాదంబర్యాస్తిర్యగ్విలోకయంత్యా స్సస్నేహ మతిదీర్ఘలోచనాయాః అపాంగభాగం గచ్ఛత స్తారతారకస్య లోచనస్య శ్రమసలిలలవవిసర ఇ వానందబాష్పజలబిందునికరో నిపపాత. త్వరిత మభిప్రస్థితస్య హృదయస్య ధూళి రివ సుధాధవళా స్మితజ్యోత్స్నా విససార. 'సమ్మాన్యతా మయం హృదయరుచిరో జనః ప్రతిప్రణామే'నేతి శిరో వక్తు మి వైకా భ్రూలతా సమున్ననామ. అంగుళివివరవినిస్సృతమరకతాంగుళీయకమయూఖ[1]లేఖావిభ్రమగృహీతతాంబూలవీటిక ఇవ కరో జృంభారంభమంథరం ముఖముత్ససర్ప. ప్రవత్స్వేదజలధౌతలావణ్యనిర్మలేషు చాస్యాః సంక్రాంతప్రతిబింబతయా సంచరన్మూర్త్తి ర్మకరకేతు రి వావయవే ష్వదృశ్యత చంద్రాపీడః. తథా హి:—శింజన్మణినూపురపుటేన మణిభువమాలిఖతా అంగుష్ఠే నాహ్వాత ఇవ చరణనఖేషు నిపపాత. దర్శనాతిరభసప్రధావితేన గత్వా హృదయే నానీత ఇవ స్తనాభ్యంతరే సమదృశ్యత. వికచకువలయదామదీర్ఘయా చ దృష్ట్యా నిపీత ఇవ కపోలతలే సమలక్ష్యత సర్వాసా మేవ చ తదా తాసాం కన్యకానాం తిర్యక్పశ్యంతీనాం తం కుతూహలా దపాంగచుంబినో నిర్గంతుకామా ఇవ కర్ణపూరమధుకరైః సమం బభ్రము స్తరళా స్తారకాః

1 లేఖః.

కాదంబరీ తు సవిభ్రమకృతప్రణామా మహాశ్వేతయా సహ పర్యంకే నిషసాద. సంభ్రమపరిజనోపనీతాయాం చ శయనశిరోభాగనివేశితాయాం ధవళాంశుకప్రచ్ఛదపటాయాం హేమపాదాంకితాయాం పీఠికాయాం చంద్రాపీడ స్సముపావిశత్. మహాశ్వేతానురోధేన చ విదితకాదంబరీచిత్తాభిప్రాయాః సంవృతముఖన్యస్తహస్తదత్తశబ్దనివారణసంజ్ఞాః ప్రతిహార్యో వేణురవాన్ వీణాఘోషాన్ గీతధ్వనీన్ మాగధీయశబ్దాంశ్చ సర్వతో నివారయాంచక్రుః. త్వరితపరిజనోపనీతేనచ సలిలేన కాదంబరీ స్వయ ముత్థాయ మహాశ్వేతాయాశ్చరణౌ ప్రక్షాళ్యోత్తరీయాంశుకే నాపమృజ్య పునః పర్యంక మారురోహ. చంద్రాపీడస్యాపి కాదంబర్యాః సఖీరూపానురూపా జీవితనిర్విశేషా సర్వవిస్రంభభూమి ర్మదలేఖేతి నామ్నా బలాదనిచ్ఛతోఽపి ప్రక్షాళితవతీ చరణౌ. మహాశ్వేతా తు కర్ణాభరణప్రభావర్షిణ్యాంసదేశే సప్రేమపాణినా స్పృశంతీ మధుకరభరపర్యస్తం చ కర్ణావతంస ముత్క్షిపంతీ చామరపవనవిధుతిపర్యస్తాం బాలవల్లరీ మనుష్వజమానా కాందబరీ మనామయం పప్రచ్ఛ. సా తు సఖీప్రేమ్ణా గృహనివాసేన కృతాపరాధేన అనామయే నైవ లజ్జమానా కృచ్ఛ్రాదివ కుశల మాచచక్షే. సముపజాతశోకా ఽపి చ తస్మిన్ కాలే మహాశ్వేతాముఖనిరీక్షణతత్పరాఽపి ముహుర్ముహు రపాంగవిక్షేపప్రచలితతరళతరతారశారోదరం చక్షుర్మండలితచాపేన భగవతా కుసుమధన్వనా బలా న్నీయమానం చంద్రాపీడపీడనాయేవ న శశాక నివారయితుమ్. తేనైవ క్షణేన తేనాసన్నసఖీకపోలసంక్రాంతేన ఈర్ష్యాం రోమాంచభిద్యమానకుచతటనశ్యత్ప్రతిబింబేనవిరహవ్యథాం స్వేదార్ద్రవక్షస్స్థలఘటితసాలభంజికాప్రతిమేన సపత్నీరోషం నిమిషతా దౌర్భాగ్యశోక మానందజలతిరోహితే నాంధతాదుఃఖ మభజత సా. ముహూర్తాపగమే చ తాం బూలదానోద్యతాం మహాశ్వేతా తా మభాషత:—'సఖి! కాదంబరి! [1]సర్వాభి రేవాస్మాభి రభినవాగత శ్చంద్రాపీడ ఆరాధనీయః,త దస్మై తావ ద్దీయతాం తాంబూలమ్'ఇత్యుక్తా చ కించి ద్వివర్తితావనమితముఖీ శనై రవ్యక్త మివ'ప్రియసఖి లజ్జేఽహ మనుపజాతపరిచయా

1 సంప్రతిపన్న మేవ సర్వాభిః.

ప్రాగల్భ్య నానేన గృహాణ త్వ మేవాస్యై ప్రియ' చ్ఛేత్యువాచ. కాదంబరీ తు పునః పున రభిధీయమానా చ తయా కథ మపి గ్రామ్యేవ చిరా ద్ధానాభిముఖం మన శ్చక్రే. మహాశ్వేతాముఖా దనాకృష్టదృష్టి రేవ వేపమానాంగయష్టి రాముకులితలోచనా స్థూలం స్థూలం నిశ్వసంతీ నిజశర ప్రహారమూర్ఛితా మన్మథేన స్నపితేవ స్వేదజల విసరై స్స్వేదజలవిసరనిమజ్జనభయేన చ హస్తావలంబన మివ యాచమానా సాధ్వసపరవశా పతామీంతి లగితుమివ కృతప్రయత్నా ప్రసారయామాస తాంబూలగర్భ హస్తపల్లవమ్. చంద్రాపీడ స్తు జయకుంజరకుంభస్థలాస్ఫాలనసంక్రాంతసిందూరమివ స్వభావపాటలం ధనుర్గుణాకర్షణకృతకిణశ్యామలం కచగ్రహాకృష్టిరుదితారిలక్ష్మీలోచనపరామర్శలగ్నాంజనబిందుమివ విసర్పన్నఖకిరణతయాఽతిరభసేన ప్రధావితాభిరివ వివర్ధితాభిరివ ప్రహసితాభి రివాంగులీభి రుపేతం స్పర్శలోభాచ్చ తత్కాలకృతసన్నివేశా స్సరాగాః పంచా పీంద్రియవృత్తీ రివాంగులీరుద్వహంతం ప్రసారితవాన్ పాణిమ్. తత్ర చ సాతత్కాలసులభవిలాసదర్శనకుతూహలిభిరివ కుతోఽప్యాగత్య సర్వరసై రధిష్ఠితా తేనానిబద్ధలక్ష్యతయా శూన్యప్రసారితేన చంద్రాపీడహస్తాన్వేషణాయేవ పురగ ప్రవర్తితనఖాంశునివహేన వేపథుచలితవలయాలీవాచాలేన సంభాషణ మివ కుర్వతా హస్తేన 'స్వేదసలిలపాతపూర్వకం గృహ్యతా మయం మన్మథేన దత్తో దాసజన' ఇత్యాత్మానమివ ప్రతిగ్రాహయంతీ 'అద్య ప్రభృతి భవతో హస్తే వర్తత' ఇతి జీవిత మివ స్థాపయంతీ తామ్బూలమదాత్. ఆకర్షంతీ చ కరకిసలయం భుజలతానుసారేణ స్పర్శతృష్ణాగత మనంగశరభిన్నమధ్యం హృదయ మివ పతిత మపి రత్నవలయం నాజ్ఞాసీత్. గృహీత్వా చాపరం తాంబూలం మహాశ్వేతాయై ప్రాయచ్ఛత్.

అథ సహ సైవ త్వరితగతిః త్రివర్ణరాగ మింద్రాయుధ మివ కుండలీకృతకణ్ఠేన వహతా విద్రుమాంకురానుకారిచంచుపుటేన మరకతద్యుతిపక్షతినా మంథరగతేన శుకే నానుబధ్యమానా కుముదకేసరపింజరతయా చరణయుగళస్య చంపకకలికాకారతయా చ ముఖస్య

కువలయదళనీలతయా చ పక్షద్యుతీనాం కుసుమమయీ వాగత్య శారికా సక్రోధ మవాదీత్:—'భర్తృదారికే! కాదంబరి! కస్మాన్న నివారయస్యేన మళీకసుభగాభిమానిన మతిదుర్వినీతం మా మనుబధ్నంతం విహంగాపశదమ్? యది మా మనేన పరిభూయమానా ముపేక్షసే తతోఽహం నియత మాత్మాన ముత్సృజామి సత్యం శపామి తే పాదపంకజస్పర్శేన' ఇత్యేవ మభిహితా చ తయా కాదంబరీ స్మిత మకరోత్. అవిదితవృత్తాంతా తు మహాశ్వేతా 'కి మియం వద' తీతి మదలేఖాం పప్రచ్ఛ. సా చాకథయత్:—'ఏషా భర్తృదుహితుః కాదంబర్యాగ కాళిందీతి నామ్నా శారికా, [1]ఏతస్య పరిహాసనామ్న శ్శుకస్య భర్తృదారిక యైవ పాణిగ్రహణపూర్వకం జాయాపదం గ్రాహితా, అద్య చాయ మనయా ప్రత్యుషసి కాదంబర్యా స్తామ్బూల[2]కరండవాహినీ మిమాం తమాలికా మేకాకినీం కిమపి పాఠయ న్దృష్టో యతః తతః ప్రభృతి సంజాతేర్ష్యా కోపపరాఙ్ముఖీ నైన ముపసర్పతి నాలపతి న స్పృశతి న విలోకయతి సర్వాభి రస్మాభిః ప్రసాద్యమానాఽపి న ప్రసీద' తీతి. ఏత దాకర్ణ్య స్ఫుటస్ఫురితకపోలోదర శ్చంద్రాపీడో మందం మందం విహస్యాబ్రవీత్:—'అస్త్యేషా కథా-శ్రూయత ఏ వైతద్రాజకులే కర్ణపరంపరయా-పరిజనోఽప్యేవం మంత్రయతి-ఏవం బహిరపి జనాః కథయంతి-ఏవం దిగంతరేష్వప్యయ మాలాపో వర్తతే - ఏవ మస్మాభి ర ప్యేత దాకర్ణిత మేవ - యథా కిల 'దేవ్యాః కాదంబర్యా స్తామ్బూల[3]దాయినీం తమాలికాం కామయమానః పరిహాసనామా శుకో మదనపరవశో గతా న్యపి దినాని న వే' త్తీతి, [4]తదయ మాస్తాం తావ ద్వామాచారః పరిత్యక్తనిజకళత్రో [5]నిస్త్రపయాఽనయా సహ, దేవ్యా స్తు కాదంబర్యాః కథ మేత ద్యుక్తం య న్ననివారయతీమాం చపలాం దుష్టదాసీం, అథవా దేవ్యాపి కథి తైవ నిస్స్నేహతా ప్రథమ మేవ వరాకీ మిమాం కాళిందీ మీదృశాయ దుర్వినీతాయ విహంగాయ ప్రయచ్ఛంత్యా, కి మిదానీ మియం కరోతు? య దేతత్సాపత్న్యకరణం నారీణాం ప్రధానం కోపకారణ మగ్రణీ ర్వివాదహేతుః పరం పరిభవస్థానం, ఇయ మేవ కేవల మతిధీరా య దనయా

---

1 ఇయ మస్య చ. 2 కరంక. 3 వాహినీం. 4 యదయం. 5 నిస్త్రపోఽనయా.

ఽనేన దౌర్భాగ్యగరిమ్ణా జాతవైరాగ్యయా విషం వా నాస్వాదితమనలో వా నాసాదితోఽనశనం వా నాంగీకృతం, న హ్యేవంవిధమపర మస్తి యోషితాం లఘిమ్నః కారణం, యది చేయ మీదృశేఽపరాధేఽనునీయమానాఽనేన ప్రత్యాసత్తి మేష్యతి తదా ధి గిమాం, అల మనయా దూరతో వర్జనీయేయ మభిభవనిరస్యా, క ఏనాంపునరాలాపయిష్యతి? కో వాఽవలోకయిష్యతి? కో వాఽస్యా నామ గ్రహీష్యతి' ఇత్యేవ మభిహితవతి తస్మి న్సర్వా స్తా స్సహ కాదంబర్యా క్రీడాలాపభావితా జహసు రంగనాః పరిహాస స్తు తస్య నర్మభాషితమాకర్ణ్య జగాదః—'ధూర్త! రాజపుత్ర! నిపుణేయం న త్వయాఽన్యేన వా లోలా ప్రతారయితుం శక్యతే,ఏషాపి బుధ్యత ఏ వైతావతీ ర్వక్రోక్తీః, ఇయ మపి జానాత్యేవ పరిహాసజల్పితాని, అస్యా అపి రాజకులసంపర్కచతురా మతిః, విరమ్యతామ్, అభూమి రేషా భుజంగభంగిభాషితానామ్, ఇయమేవ హి వేత్తి మంజుభాషిణీ కాలం చ కారణం చ ప్రమాణం చ విషయం చ ప్రస్తావం చ కోపప్రసాదయోః' ఇతి.

అత్రాంతరే చాగత్య కంచుకీ మహాశ్వేతా మవోచత్:—'ఆయుష్మతి! దేవ శ్చిత్రరథో దేవీ చ మదిరా త్వాం ద్రష్టు మాహ్వయతి' ఇత్యేవ మభిహితా చ గంతుకామా 'సఖి! చంద్రాపీడః క్వాస్తా' మితి కాదంబరీమపృచ్ఛత్. అసౌ తు '[1]నపర్యాప్త మనేకస్త్రీహృదయసహస్రావస్థానే' నేతి మనసా విహస్య ప్రకాశమవదత్:—'సఖి మహాశ్వేతే! కిం త్వమేవ మభిదధాసి? దర్శనా దారభ్య శరీర స్యాప్యయ మేవ ప్రభుః కిముత భవనస్య విభవస్య పరిజనస్య వా, యత్రాస్మై రోచతే ప్రియసఖీహృదయాయ వా తత్రాయ మాస్తా' మితి తచ్ఛ్రుత్వా మహాశ్వేతాఽవదత్:—'అత్రైవ త్వత్ప్రాసాదసమీపవర్తిని ప్రమదవనే క్రీడాపర్వతకమణివేశ్మ న్యాస్తామ్' ఇత్యభిధాయ గంధర్వరాజం ద్రష్టుం యయౌ. చంద్రాపీడోఽపి తయా సహైవ నిర్గత్య వినోదనార్థం వీణావాదినీభిశ్చ వేణువాద్యనిపుణాభిశ్చ గీతకలాకుశలాభిశ్చ దురోదరక్రీడారాగిణీభి శ్చాష్టాపదపరిచయచతురాభిశ్చ చిత్రకర్మ

1 ననుపర్యాప్త.

కృతశ్రమాభిశ్చ సుభాషితపాఠికాభిశ్చ కాదంబరీ సమాదిష్టప్రతీహారీప్రేషితాభిః కన్యాభి రనుగమ్యమానః పూర్వదృష్టేన కేయూరకేణోపదిశ్యమానమార్గః క్రీడాపర్వతమణిమందిర మగాత్. గతే చ తస్మిన్ గంధర్వరాజపుత్రీ విసృజ్య సకలం సఖీజనం పరిజనం చ పరిమితపరిచారికాభి రనుగమ్యమానా ప్రాసాద మారురోహ. తత్ర చ శయనీయే నిజే నిపత్య అదూరస్థితాభి ర్వినయ[1]విధృతాభిః పరిచారికాభి ర్వినోద్యమానా కుతోఽపి ప్రత్యాగతచేతనా చైకాకినీ తస్మిన్ కాలే 'చపలే! కి మిద మారబ్ధ' మితి నిగృహీతేవ లజ్జయా, 'గంధర్వరాజపుత్రి! కథ మేత ద్యుక్త' మి త్యుపాలబ్ధేవ వినయేన, 'అసావప్యుత్పన్నో బాలభావః క్వ గత' ఇ త్యుప హసితేవ ముగ్ధతయా, 'స్వైరిణి! మా కురు యథేష్ట మేకాకి న్యః వినయ' మి త్యామంత్రితేవ కుమారభావేన, 'భీరు! నాయంకులకన్యకానాం క్రమ' ఇతి విగర్హితేవ మహత్త్వేన, 'దుర్వినీతే! రక్షావినయ' మితి తర్జితే వాచారేణ, 'మూఢే! నిగృహ్యతాం మదనేన లఘుతాం నీతా' సీ త్యనుశాసితే వాభిజాత్యేన, 'కుత స్తవేయం తరళహృదయ' తేతి ధిక్కృతేవ ధైర్యేణ, 'స్వచ్ఛందచారిణి! అప్రమాణీకృతాఽహం త్వ' యేతి నిందితేవ కులస్థిత్యా అతిగుర్వీం లజ్జా మువాహ.

సమచింతయ చ్చైవమ్—'అగణితసర్వశంకయా తరళహృదయ తాందర్శయంత్యాఽద్య మయా కిం కృత మిదం మోహాంధయా హతాశయా? తథా హి.—అదృష్టపూర్వోఽయ మితి సాహసికయా మయా నశంకితం, లఘుహృదయాం మాం లోకః కలయిష్యతీతి నిర్హ్రీకయా నా కలితం, కాస్య చిత్తవృత్తిరితి మూఢయా న పరీక్షితం, దర్శనానుకూలాఽహ మస్య నేతి వా తరళయా న కృతో విచారక్రమః, ప్రత్యాఖ్యానవైలక్ష్యా న్న భీతం, గురుజనా న్న త్రస్తం, లోకాపవాదా న్నోద్విగ్నమ్, తథా చ-మహాశ్వేతా దుఃఖితేతినిర్దాక్షిణ్యయా నా పేక్షితమ్, ఆసన్నవర్తిసఖీజనోఽప్యుపలక్షయతీతి మంధయా న లక్షితం, పార్శ్వస్థితః పరిజనః పశ్య తీతి నష్టచేతనయా న దృష్టమ్, స్థూలబుద్ధయోఽపి తాదృశీం వినయచ్యుతిం విభావయేయుః కి ము తానుభూతమదనవృ

1 నిభృతాభిః.

త్తాంతా మహాశ్వేతా సకలకలాకుశలాః సఖ్యో వా రాజకులసంచారచతురో వా నిత్య మింగితజ్ఞః పరిజనః, ఈదృశే ష్వతినిపుణతరదృష్టయోఽంతఃపురదాస్యః, సర్వథా హతాఽస్మి మందపుణ్యా, మరణం మేఽద్య శ్రేయో న లజ్జాకరం జీవితం, శ్రుత్వైతం వృత్తాంతం కిం వక్ష్యత్యంబా తాతో వా గంధర్వలోకో వా? కిం కరోమి? కోఽత్ర ప్రతీకారః? కేనోపాయేన స్ఖలిత మిదం ప్రచ్ఛాదయామి? కస్య వా చాపల మిదమే తేషాం దుర్వినీతానా మింద్రియాణాం కథయామి? క్వ వానేనదగ్ధహృదయేన [1](పంచబాణేన న ఖలు జానామి) గృహీతా గచ్ఛామి? తథా మహాశ్వేతా వ్యతికరేస ప్రతిజ్ఞా కృతా, తథా ప్రియసఖీనాం పురో మంత్రితం, తథా చ కేయూరకస్య హస్తే సందిష్టం, న ఖలు జానామి మందభాగినీ శరవిధినా వా ఉత్పన్నమన్మథేన వా పూర్వకృతాపుణ్యసంచయేన వా మృత్యుహతకేన వా అన్యేన వా కేనాప్యయమానీతో మమ విప్రలంభక శ్చంద్రాపీడః, కోఽపి వా న కదాచిద్దృష్టో నానుభూతో న చ శ్రుతో న చింతితో నోత్ప్రేక్షితో మాం విడంబయితు ముపగతః? యస్య దర్శన మాత్రేణైవ సంయమ్య దత్తేవేంద్రియైః, శరపంజరే నిక్షిప్య సమర్పితేవ మన్మథేన దాసీకృత్యోపనీతే వానురాగేణ నిర్యాతితేవ గృహీత [2]మూల్యేన గుణగణేన విక్రీతేవ హృదయేన ఉపకరణీభూతాఽస్మి. న మే కార్యం తేన చపలేన' ఇతి క్షణ మివ సంకల్ప మకరోత్. కృతసంకల్పా 'చాంతర్గతేన మిథ్యావినీతే! యది మయా న కృత్య మేష గచ్ఛ' మితి హృదయోత్కంపచలితేన పరిహాసి తేవ చంద్రాపీడేన తత్పరిత్యాగసంకల్పసమకాలప్రస్థితేన కంఠలగ్నేన పృష్టేవజీవితేన 'అవిశేషజ్ఞే! పునరపి ప్రక్షాళితలోచనయా దృశ్యతా మసౌ జనః ప్రత్యాఖ్యానయోగ్యో న' వేతి తత్కాలాగతేనాభిహితేవ 'బాష్పేణ అపనయామి తే సహసుభి ర్ధైర్యావలేప' మితి నిర్భర్త్సితేవ మనోభువా పునరపి తత్రైవ చంద్రాపీడాభిముఖహృదయా బభూవ. తదేవ మస్తమితప్రతిసమాధానబలా త్ప్రేమావేశే నాస్వతంత్రీకృతా పరవశేవోత్థాయ జాలవాతాయనేన త మేవ క్రీడాపర్వత మవలోక

1 ఏతన్నాస్తి క్వచిత్. 2 గుణపణేన విక్రీతేవ.

యం త్యతిష్ఠత్. తత్రస్థా చ సా త మానందజలవ్యవధానోద్విగ్నేవ స్మృత్యా దదర్శ న చక్షుషా. అంగులీగళితస్వేదపరామర్శభీతేవ చింతయా లిలేఖ న చిత్రతూలికయా. రోమాంచతిరోధానశంకితేవ హృదయే నాలిలింగ న వక్షసా తత్సంగమకాలాతిపాతాసహేవ మనో[1]గమాగమాయ నియుక్తవతీ న పరిజనమ్.

చంద్రాపీడోఽపి ప్రవిశ్య [2]స్వచ్ఛందం కాదంబరీహృదయ మివ ద్వితీయం మణిగృహం శిలాతలాస్తీర్ణాయా ముభయత ఉపర్యుపరి వివేశితబహూపధానాయాం కుథాయాం నిపత్య కేయూరకేణోత్సంగే గృహీతచరణయుగళః తాభి ర్యథాదిష్టేషు భూమిభాగేషూపవిష్టాభిః కన్యకాభిః పరివృతో డోలాయమానేన చేతసా చింతాం వివేశ —'కిం తావ దస్యా గంధర్వరాజదుహితుః కాదంబర్యాః స్వభావ ఏతే విలాసా ఏవేదృశాః సకలలోకహృదయహారిణః? ఆహో స్వి దనారాధిత ప్రసన్నేన భగవతా మకరకేతునా మయి నియుక్తాః? యేన మాం సాస్రేణ [3]సరాగేణాకూణితత్రిభాగేణ హృదయాంతఃపతత్ స్మరశర కుసుమరజోరూషితేనేవ చక్షుషా తిర్య గ్విలోకయతి, మద్విలోకితా చ ధవళేన స్మితాలోకేన దుకూలేనేవ లజ్జయాఽఽత్మాన మావృణోతి, మల్లజ్జావివర్తమానవదనా చ ప్రతిబింబప్రవేశలోభేనేవ కపోలదర్పణ[4]మర్పయతి, మదవకాశదాయినో హృదయస్య ప్రథమావినయలేఖామివ కరరుహేణ శయనాంకే లిఖతి, మత్తాంబూలవీటికోపనయనఖేదవిధుతేన రక్తోత్పలభ్రమభ్రమద్భ్రమరబృందేన కరతలేన స్విన్నం ముఖ మివ గృహీతతమాలపల్లవేనేవ వీజయతి.' పునశ్చాచింతయత్.—'ప్రాయేణ మానుష్యకసులభా లఘుతా మిథ్యాసంకల్పసహస్రై రేవ మాయాస్య మాం విప్రలభతే, లుప్తవివేకో యౌవనమదో మదనో వా, యత స్తిమిరోపహతేవ యూనాం దృష్టి రల్ప మపి కలుషం మహ త్పశ్యతి, స్నేహలవోఽపి వారిణేవ నవయౌవనమదేన దూరం విస్తార్యతే, స్వయ ముత్పాదితానేకచింతాశతాకులా కవిమతి రివ తరళతా న కించి న్నోత్ప్రేక్షతే, నిపుణమన్మథగృహీతా చిత్రవర్తికేవ తరుణచిత్తవృత్తి ర్న కించి న్నాలిఖతి, సంజాతరూపాభిమానా కులటేవాత్మసంభావనా న

1 గమాయ. 2 స్వచ్ఛం. 3 సరాగేణ కూణిత, 4 మదయతి మధ.

క్వచి న్నా త్మాన మర్పయతి, స్వప్న ఇవాననుభూత మపి మనోరథో దర్శయతి, ఇంద్రజాలపిచ్ఛికేవాసంభావ్యమపి ప్రత్యాశా పురఃస్థాపయతి.’ భూయశ్చ చింతితవాన్:—‘కిమనేన వృథైవ మనసా ఖేదితేన? యది సత్య మేవేయం ధవళేక్షణా మ య్యేవం జాతవృత్తి స్తదా న చిరాత్ స ఏ వైనా మప్రార్థితానుకూలో మన్మథః ప్రకటీకరిష్యతి, స ఏ వాస్య సంశయస్య చ్ఛేత్తా భవిష్యతి’ ఇత్యవధార్యోత్థా యోపవిశ్య చ తాభిః కన్యకాభిః [1]సహాక్షై ర్లయైశ్చ విపంచీవాద్యైశ్చ పాణవికైశ్చ స్వరసందేహవివాదైశ్చ సుభాషితగోష్ఠీభి శ్చాన్యైశ్చ తై స్తై రాలాపైః సుకుమారైః కలావిలాసైః క్రీడన్నాసాంచక్రే. ముహూర్తం చ స్థిత్వా నిర్గ మ్యోపవనాలోకనకుతూహలక్షి ప్త[2]చింతః క్రీడాపర్వతకశిఖర మారురోహ.

కాదంబరీ తు తం దృష్ట్వా చిరాయతీతి మహాశ్వేతాయాః కిల వర్త్మావలోకయితుం విముచ్య తం గవాక్ష మనంగక్షి ప్తచిత్తా సౌధస్యోపరి[3]తలం కైలాసశిఖరమివ గౌర్యారురోహ. తత్ర చ విరళపరిజనా సకలశశిమండలపాండురేణాతపత్రేణ హేమదండేన నివార్యమాణాతపా చతుర్భి ర్వాలవ్యజనై శ్చ ఫేనశుచిభి రుద్ధూయమానై రుపవీజ్యమానా శిరసికుసుమగంధలుబ్ధేన భ్రమతా భ్రమరకులేన దివాఽపి నీలావకుంఠనేవ చంద్రాపీడాభిసరణవేషాభ్యాస మివ [4]కుర్వతీ ముహు శ్చామరశిఖాం సమాసజ్య ముహుశ్ఛత్రదండ మవలంబ్య ముహు స్తమాలికాస్కంధే కరౌ విన్యస్య ముహు ర్మదలేఖాం సఖీం పరిష్వజ్య ముహుః పరిజనాంతరితసకలదేహా నేత్రత్రిభాగేణ ముహు రావలితత్రివళీవలయా పరివృత్య ముహుః ప్రతీహారీ వేత్రలతాశిఖరే కపోలం నిధాయ ముహు ర్నిశ్చలకరవిధృతా మధరపల్లవే వీటికాం వినివేశ్య ముహు [6]రుద్ఘూర్ణకర్ణోత్పలప్రహారపలాయమానపరిజనానుసరణదత్త కతిపయపదా విహస్య తం విలోకయంతీ తేన చ విలోక్యమానా మహాంత మపి కాల మతిక్రాంతం నాజ్ఞాసీత్. ఆరుహ్య చ ప్రతీహార్యా నివేదితమహాశ్వేతాప్రత్యాగమనా తస్మాదవతతార. స్నానాదిషు [7]మందరాఽపి

1 సహాక్షైర్గేయైశ్చ. 2 చిత్తః. 3 తలంశిఖరమారురోహ. 4 కుర్వతీకైలాసశిఖర ఇవ గౌరీముహుశ్చా. 5 ణావలోక్య. 6 రుద్గీర్ణోత్పల. 7 మందాదరాపి.

మహాశ్వేతానురోధేన దివసవ్యాపార మకరోత్. చంద్రాపీడోఽపి తస్మా దవతీర్య ప్రథమవిసర్జితే నైవ కాదంబరీపరిజనేన నిర్వర్తితస్నానవిధి ర్నిరుపహతశిలార్చితాభిమతదైవతః క్రీడాపర్వతక ఏవ సర్వ మాహారాదిక మహఃకర్మ చక్రే.

క్రమేణ చ కృతాహారః క్రీడాపర్వతకప్రాగ్భాగభాజి మనోహారిణి హారీతహరితే హరిణీరోమంథఫేనశీకరాసారే సీరాయుధహలభయనిశ్చలకాళిందీజలత్విషి తరుణీచరణాలక్తకరసశోణశోచిషి కుసుమరజస్సికతిలతలే లతామండపోపగూఢే శిఖండితాండవసంగీతగృహే మరకతశిలాతలే సముపవిష్టో దృష్టవాన్ సహసైవాతిబహుళధామ్నా ధవళేనాలోకేన జలే నేవ నిర్వాప్యమానం దివసం మృణాళ[1]ధవళే నేవ పీయమాన మాతపం క్షీరోదే నేవ ప్లావ్యమానాం మహీం చందనరసవర్షే ణేవ సిచ్యమానాన్ దిగంతాన్ సుధ యేవ విలిప్యమాన మంబరతలమ్.ఆసీ చ్చాస్య మనసి —'కిము ఖలుభగవా నోషధీపతి రకాండ ఏవ శీతాంశు రుదితో భవేత్? ఉత యంత్రవిక్షేపవిశీర్యమాణపాండురజలధారాసహస్రాణి ధారాగృహాణి ముక్తాని? ఆహోస్విదనిలవికీర్యమాణశీకరధవళితభువనాంబరసింధుర్ధరాతలమవతీర్ణా'ఇతి

కుతూహలా చ్చాలోకానుసారప్రహితచక్షు రద్రాక్షీత్ అనల్పకన్యకాకదంబపరివృతాం ధ్రియమాణధవళాతపత్రా ముద్ధూయమానచామరద్వయాం కాదంబరీప్రతీహార్యా వామపాణినా వేత్రలతాగర్భే ణార్ద్రవస్త్రశకలావచ్ఛన్నముఖం చందనానులేపనసనాథం నారికేళసముద్గక ముద్వహంత్యా దక్షిణకరేణ దత్తహస్తావలంబాం కేయూరకేణ చ నిశ్వాసహార్యే నిర్మోకశుచినీ ధౌతే కల్పలతాదుకూలే దధతా నివేద్యమానమార్గాం మాలతీకుసుమదామాధిష్ఠితకరతలయా చ తమాలికయాఽనుగమ్యమానా మాగచ్ఛంతీం మదలేఖామ్ తస్యాశ్చ సమీపే తరళికామ్. తయా చ సితాంశుకోపచ్ఛదే పటలకే గృహీతం ధవళతాకారణమివ క్షీరోదస్య సహభువ మివ చంద్రమసః మృణాళదండ మివ నారాయణనాభిపుండరీకస్య మందరక్షో

1 వలయే నేవ.

భవిత్క్షిప్త మి వామృతఫేనపిండనికరం వాసుకినిర్మోక మివ మథనశ్రమోజ్ఝితం హాస మివ శ్రియః కులగృహవియోగగళితం మందరమథనవిఖండితాశేషశశికలాఖండసంచయ మివ సంహృతం ప్రతిమాతారాగణ మివ జలధిజలా దుద్ధృతం దిగ్గజకరశీకరా [1]సారపుంజీభూతం నక్షత్రమాలాభరణ మివ మదనద్విపస్య శరస్నేహశకలై రివ కల్పితం కాదంబరీరూపవశీకృతమునిజనహృదయై రివ నిర్మితం గురు మివ సర్వరత్నానాం యశోరాశి మి వైకత్ర ఘటితం ప్రతిపక్ష మివ చంద్రమసః జీవిత మివ జ్యోత్స్నాయాః లక్ష్మీహృదయ మివ నళినీదళగళజ్జలబిందువిలాసతరళ ముత్కంఠిత మివ మృణాళ వలయధవళకరం శరచ్ఛశిన మివ ఘనముక్తాంశునివహధవళితదిఙ్ముఖం మందాకినీప్రవాహ మివ సురయువతికుచపరిమళవాహినం ప్రభావర్షిణ మతితారం హారమ్. దృష్ట్వా 'ఛాయ మస్య చంద్రాపీడః చంద్రాతపద్యుతిముషో ధవళిమ్నః కారణ' మితి త న్మనసా నిశ్చిత్య దూరా దేవ ప్రత్యుత్థానాదినా సముపచితోపచారక్రమేణ మదలేఖా మాపతంతీం ప్రతిజగ్రాహ సా తుతస్మిన్నేవ మరకతగ్రావణి ముహూర్త ముపవిశ్య స్వయ ముత్థాయ తేన చందనాంగరాగే ణానులిప్య తే చ ద్వే దుకూలే పరిధాప్య తైశ్చ మాలతీకుసుమదామభి రారచితశేఖరం కృత్వా తం హార మాదాయ చంద్రాపీడ మువాచ:—'కుమార! తవేయ మపహసితాహంకారకాంతా పేశలతా ప్రీతిపరవశం జనం [2]క మివ న కారయతి? ప్రశ్రయ ఏవ తే దదా త్యవకాశ మేవంవిధానామ్, అనయా చాకృత్యా కస్యాసి న జీవితస్వామీ, అనేన చాకారణావిష్కృతవాత్సల్యేన చరితేన కస్య న బంధుత్వ మధ్యారోపయసి, ఏషా చ తే ప్రకృతిమధురా వ్యవహృతిః కస్య న వయస్యతా ముత్పాదయతి? కిం వా న[3]సమాశ్వాసయంత్యమీ స్వభావసుకుమారవృత్తయో భవద్గుణాః ? త్వన్మూర్తిరే వా త్రోపాలంభ మర్హతి యా ప్రథమదర్శన ఏవ విస్రంభ ముపజనయతి, ఇతరథా హి త్వద్విధే సకలభువనప్రథితమహిమ్ని ప్రయుజ్యమానం సర్వమేవానుచిత మి వాభాతి, తథాహి:—సంభాషణమప్యధఃకరణ మి వాపతతి,ఆదరోఽపి ప్రభుతాభిమాన మి వానుమాప

1 సార మివ పుంజీ. 2 కిమివ. 3 సమాశ్వాసయంతి.

యతి, స్తుతి రప్యాత్మోత్సేక మివ సూచయతి, ఉపచారోఽపి చపలతా మివ ప్రకాశయతి, ప్రీతిర ప్యనాత్మజ్ఞతా మివ జ్ఞాపయతి, విజ్ఞాపనాపి ప్రాగల్భ్య మివ జ్ఞాయతే, సేవాపి చాపల మివ దృశ్యతే, దాన మపి పరిభవ ఇవ భవతి, అపి చ స్వయంగృహీతహృదయాయ కిం దీయతే?, జీవితేశ్వరాయ కిం ప్రతిపాద్యతే?, ప్రథమకృతాగమనమహోపకారస్య కా తే?, ప్రత్యుపక్రియాదర్శనదత్తజీవితఫలస్య సఫలమాగమనం కేన తే [1] క్రియతే?, ప్రణయితాం చానేన వ్యపదేశేన దర్శయతి కాదంబరీ న విభవం, అప్రతిపాద్యా హి పరస్వతాసజ్జనవిభవానామ్, ఆస్తాం తావ ద్విభవః, భవాదృశస్య దాస్య మప్యంగీకుర్వాణా నాకార్యకారిణీ తి నియుజ్యతే, దత్త్వాఽఽత్మాన మపి వంచితా న భవతి, జీవిత మప్యర్పయిత్వా న పశ్చాత్తప్యతే. ప్రణయిజనప్రత్యాఖ్యానపరాఙ్ముఖీ చ దాక్షిణ్యపరవతీ మహాత్మా సతామ్, న చ తాదృశీ భవతి యాచనానాం యాదృశీ దదతాం లజ్జా, యత్సత్య మమునా వ్యతికరేణ కృతాపరాధ మివ త్వయ్యాత్మాన మవగచ్ఛతి కాదంబరీ త దయమమృతమథనసముద్భూతానాం సర్వరత్నానా మేకః శేష ఇతి శేషనామా హారోఽము నైవ హేతునా బహుమతో భగవతాఽంభసాం పత్యా గృహ ముపగతాయ ప్రచేతసే దత్తః పాశభృతాఽపి గంధర్వరాజాయ గంధర్వరాజేనాపి కాదంబర్యై తయాఽపి త్వద్వపు రస్యానురూప మాభరణస్యేతి విభావయంత్యా నభస్స్థల మేవోచితం సుధాసూతే ర్ధామ నథ రే' త్యవధార్యాను ప్రేషితః, యద్యపి నిజగుణగణాభరణభూషితాంగయష్టయో భవాదృశాః క్లేశ హేతు మితరజనబహుమత మాభరణభార మంగేషు నారోపయంతి తథాపి కాదంబరీప్రీతిరత్ర కారణమ్, కిం న కృత మురసి శిలాశకలం కౌస్తుభాభిధానం లక్ష్మ్యాః సహజ మితి బహుమాన మావిష్కుర్వతా భగవతా శార్ఙ్గపాణినా?, న చ నారాయణోఽత్ర భవంత మతిరిచ్యతే, నాపి కౌస్తుభమణి రణునాపి గుణలవేన శేష మతిశేతే, న చాపి కాంబదరీ మాకారానుకృతికలయాఽప్యల్పీయస్యా లక్ష్మీ రనుగంతు మలమ్, అతోఽర్హ

1 ప్రియతే.

తీయ మిమం బహుమానం త్వత్తః, న చాభూమి రేషా ప్రీతిప్రసరస్య; నియతం చ భవతా భగ్నప్రణయా మహాశ్వేతా ముపాలంభసహస్రైః ఖేదయిత్వాఽఽత్మాన [1]ముత్స్రక్ష్యతి, అత ఏవ మహాశ్వేతా తరలికా మ పీమం హార మాదాయ త్వత్సకాశం ప్రేషితవతీ, తయాపి కుమారస్య సందిష్ట మేవ,న ఖలు మహాభాగేన మనసాఽపి కార్యః కాదంబర్యాః ప్రథమప్రణయప్రసరభంగః' ఇ త్యుక్త్వా చ తారాచక్ర మివ చామీకరాచలస్య తటే తం తస్య వక్షఃస్థలే బబంధ.

చంద్రాపీడ స్తు విస్మయమానః స బహుమానం ప్రత్యవాదీత్ 'మదలేఖే! కి ముచ్యతే?, నిపుణాసి!, జానాసి గ్రాహయితుం; ఉత్తరాకాల మపహరంత్యా కృతం వచసి కౌశలమ్,అయి ముగ్ధే! కే వయ మాత్మనః?, కేవా వయం గ్రహణ స్యాగ్రహణస్య వా?,గతా ఖ ల్వియ మస్తం కథా, సౌజన్యశాలినీభి ర్భవతీభి రుపకరణీకృతోఽయం జనో యథేష్ట మిష్టే [2]ష్వనభీష్టేషు వా వ్యాపారేషు వినియుజ్యతా మతిదక్షిణాయాః ఖలు దేవ్యాః కాదంబర్యా నిర్దాక్షిణ్య మపి గుణా న కించి న్న దాసీ కుర్వంతీ' త్యుక్త్వా చ కాదంబరీసంబద్ధాభి రేవ కథాభి స్సుచిరంస్థిత్వా విసర్జయాంబభూవ మదలేఖామ్ అనతిదూరం గతాయాం చ తస్యాం క్రీడాపర్వతకగత ముదయగిరిగత మివ చంద్రమసం చందనదుకూలహారధవళం చంద్రాపీడం ద్రష్టు ముత్సారితవేత్రచ్ఛత్రచామరచిహ్ననిషిద్ధాశేషపరిజనానుగమనా తమాలికాద్వితీయా చిత్రరథసుతా పున రపి త దేవ సౌధశిఖర మారురోహ. తత్రస్థా చ పున స్తత్రైవ వివిధవిలాసతరంగితై [3]ర్విలోకితై ర్జహారాస్య మనః.తథా హి —ముహు ర్నితంబబింబన్యస్తవామహస్తపల్లవా అంసప్రావృతాంశుకానుసారప్రసారితదక్షిణకరా నిశ్చలతారకా లిఖి తేవ ముహు ర్జృంభికారంభదత్తోత్తానకరతలతయా తద్గోత్రస్ఖలనభియా నిరుద్ధవదనేవ ముహు రంశుకపల్లవతాడితనిశ్వాసామోదలుబ్ధమధుకరముఖరతయా ప్రస్తుతాహ్వా నేవ ముహు రనిలగళితాంశుకసంవరణసంభ్రమద్విగుణీకృతభుజయుగళప్రావృతపయోధరతయా దత్తాలింగనసంజ్ఞేవ ముహుః కేళి

1 ఉత్స్రక్ష్యతి. 2 ష్వనిష్టేషు. 3 ర్వికారివిలోకితైః.

పాశాకృష్టకుసుమపూరితాంజలిసమాఘ్రాణలీలయా కృతనమస్కారేవ ముహు రుభయతర్జనీభ్రమితముక్తాప్రాలంబతయా నివేదితహృదయోత్కలికోద్గ మేవ ముహు రుపహారకుసుమస్ఖలనవిధుతకరతలతయా కథితకుసుమాయుధశరప్రహారవేదనేవ ముహు ర్గళితరశనా [1]నిబిడనియమితచరణతయా సంయమ్యార్పితేవ మన్మథేన ముహు శ్చలితోరువిధృతశిథిలదుకూలా క్షితితలదోలాయమానాంశుకైకదేశాచ్ఛాదితకుచా చకితపరివర్తనత్రుట్యత్త్రివలీలతా అంసస్రస్తచికురకలాపసంకలనాకులకరకమలా కటాక్షక్షేపధవళీకృతకర్ణోత్పలం విలక్ష్యస్మితసుధాధూళిధూసరితకపోలం సాచీకృత్య వదన మనేకరసభంగిభంగురం విలోకయంతీ తావ దవతస్థే యావదుపసంహృతాలోకో దివసో బభూవ.

అథ హృదయసితకమలినీరాగేణేవ రజ్యమానే రాజీవజీవితేశ్వరే సకలలోకచక్రవాళచక్రవర్తిని భగవతి పూష్ణి క్రమేణ చ దినపరిలంబనరోషరక్తాభిః కామినీదృష్టిభి రివ సంక్రమితశోణిమ్ని వ్యోమ్ని సంహృతశోచిషి జాతే జరఠహారీతహారితహయే హారితవాజిని రవివిరహామీలితసరోజసంహతిషు హారితాయమానేషు కమలవనేషు శ్వేతాయమానేషు కుముదషండేషు లోహితాయమానేషు దిఙ్ముఖేషు నీలాయమానే శర్వరీముఖే శనైః శనైశ్చ పునర్దినశ్రీసమాగమాశాభి రివానురాగిణీభిః స హైవ దీధితిభి రదర్శనతా ముపగతే భగవతి గభస్తిమాలిని తత్కాలవిజృంభితేన చ కాదంబరీహృదయరాగరససాగరేణేవాపూరితే సంధ్యారాగేణ జీవలోకే కుసుమాయుధానలదహ్యమానచక్రవాకహృదయసహస్రధూమ ఇవ జనితమానినీనయనాసారవారిణి విస్తీర్యమాణే తరుణతమాలత్విషి తిమిరే దిక్కరికరాకీర్ణశీకరాసార ఇవ శ్వేతాయమానతారాగణే గగనే జాతాయాం చాదర్శనక్షమాయాం [2]సౌధశిఖరా దవతతార కాదంబరీ. క్రీడాపర్వతకనితంబా చ్చచంద్రాపీడః తతో నచిరా దివ గృహీతపాదః ప్రసాద్యమాన ఇవ కుముదినీభిః కలుషముఖీః కుపితా ఇవ ప్రసాదయ న్నాశాః ప్రబోధాశంకయేవ పరిహరన్ సుప్తాః

1 నిగడ. 2 శిలాయాం సౌధ.

కమలినీః లాంఛనచ్ఛలేన నిశా మివ హృదయేన సముద్వహన్ రోహిణీచరణతాడనలగ్న మలక్తకరస మి వోదయరాగం దధానః తిమిరనీలాంబరాం దివ మభిసారికా మి వోపసర్పన్ అతివల్లభతయా వికిర న్నివ సౌభాగ్య ముదగాత్ భగవా నీక్షణోత్సవః సుధాసూతిః. ఉచ్ఛ్రితే చ కుసుమాయుధాధిరాజ్యైకాతపత్రే కుముదినీవరే విభావరీవిలాసదంతపత్రే శ్వేతభానౌ ధవళితదిశి దంతిదంతా ది వోత్కీర్ణే భువనే చంద్రాపీడ శ్చంద్రాతపనిరంతరత యైవ కుముదమయ్యా ఇవ గృహకుముదిన్యాఃకల్లోలఘాతసుధాధవళసోపా నేతనుతరంగ తాళవృంతవాతవాహిని సుప్తహంసమిథునే విరహవాచాలచక్రవాకయుగళే తీరే కుముదదళావలీభిః పర్యంతలిఖితపత్త్ర[1]లత మవదాతసింధువారదామోపహారం హరిచందనరసైః ప్రక్షాళితం కాదంబరీపరిజనోపదిష్టం ముక్తాశిలాపటం చంద్రశీతల మధిశిశ్యే. తత్రస్థస్య చా స్యాగత్యాకథయత్ కేయూరకః 'దేవీ కాదంబరీ దేవం ద్రష్టు మాగతే'తి.

అథ చంద్రాపీడః ససంభ్రమ ముత్థాయాగచ్ఛంతీం అల్పసఖీజనపరివృతాం అపనీతాశేషరాజచిహ్నాం ఇతరా మి వైకావలీమాత్రాభరణాం అచ్ఛాచ్ఛేన చందనరసేన ధవళీకృతతనులతాం ఏకకర్ణావసక్తదంతపత్త్రా మిందుకళాకలికాకోమలం కర్ణపూరీకృతం కుముదదళం దధానాం జ్యోత్స్నాశుచినీ కల్పద్రుమదుకూలే బిభ్రతీం తత్కాలరమణీయేన వేషేణ సాక్షా దివ చంద్రోదయదేవతాం మదలేఖయా దత్తహస్తావలంబాం కాదంబరీ మపశ్యత్. ఆగత్య చ సా ప్రీతిపేశలతాం దర్శయంతీ ప్రాకృతేవ పరిజనోచితే భూతలే సముపావిశత్. చంద్రాపీడోఽపి! కుమార 'అధ్యాస్యతాం శిలాతల మే' వేత్యసకృదనుబధ్యమానోఽపి మదలేఖయా భూమి మే వాభజత. అథ సర్వాసు చాసీనాసు తాసు ముహూర్త మివ స్థిత్వా వక్తుముపచక్రమే చంద్రాపీడః:—'దేవి! దృష్టిపాతమాత్రప్రీతే దాసజనే సంభాషణాదికస్యాపి ప్రసాదస్య నా స్త్యవకాశః, కిము తైతావతోఽనుగ్రహస్య, నఖలు చింతయ న్నపి నిపుణం త మాత్మనో గుణలవ మవలోకయామి

---

1 లతాదంతురం.

యస్యాయ మనురూపోఽనుగ్రహాతిరేకః, అతిసరళతా తవేయ మపగతాభిమానమధురా సుజనతా యదభినవసేవకజనేఽప్యేవ మనురుధ్యతే, ప్రాయేణ మా ముపచారహార్య మదక్షిణం దేవీ మన్యతే, ధన్యః ఖలు పరిజన స్తే యస్యోపరి నియంత్రణా స్యాత్, ఆజ్ఞాసంవిభాగకరణోచితే భృత్యజనే క ఇవాదరః?, పరోపకారోపకరణం శరీరం తృణలవలఘుచజీవితమ్, [1]అత్ర యేత్వత్ప్రీతిపత్తిభిరుపాయనీకర్తు మాగతా స్తే వయ మేతే శరీర మిద మేత జ్జీవిత మేతా నీంద్రియాణి ఏతేషా మన్యతర దారోపయ పరిగ్రహేణ గరీయ స్త్వ' మితి. అ థైవం వాదినోఽస్య వచన మాక్షిప్య మదలేఖా సస్మిత మవాదీత్ —'కుమార! భవతు అతియంత్రణయా, ఖిద్యతే ఖలు సఖీ సవ్రీడా కాదంబరీ, కిమర్థం చైవ ముచ్యతే?, సర్వం ఇద మంతరేణాపి వచనమనయా పరిగృహీతం కిం పున రము నోపచారఫల్గునా వచసా సందేహదోలా మారోప్యతే' ఇతి. స్థిత్వా చ కంచి త్కాలం కృతప్రస్తావా 'కథం రాజా తారాపీడః? కథం దేవీ విలాసవతీ? కథ మార్యః శుకనాసః? కీదృశీ చోజ్జయినీ? కియత్యధ్వని సా చ? కీదృ గ్భారతం వర్షం? రమణీయో వా మర్త్యలోకః' ఇత్యశేషం పప్రచ్ఛ. ఏవంవిధాభి శ్చాన్యాభిః కథాభిః సుచిరం స్థిత్వోత్థాయ కాదంబరీ కేయూరకం చంద్రాపీడసమీపశాయినం సమాదిశ్య పరిజనం చ శయనసౌధశిఖర మారురోహ. తత్ర చ సితదుకూలవితానతలా స్తీర్ణం శయనీయ మలంచకార. చంద్రాపీడోఽపి తస్మి న్నేవ శిలాతలే నిరభిమానతా మభిరూపతా మతిగంభీరతాం చ కాదంబర్యాః నిష్కారణవత్సలతాం చ మహాశ్వేతాయాః సుజనతాం చ మదలేఖాయాః మహానుభావతాం చ పరిజనస్య అతిసమృద్ధిం చ గంధర్వరాజలోకస్య రమ్యతాం చ కింపురుషదేశస్య మనసా భావయన్ కేయూరకేణ సంవాహ్యమానచరణః క్షణా దివ క్షణదాం క్షపితవాన్.

అథ క్రమేణ కాదంబరీదర్శనప్రజాగరఖిన్నః స్వప్తు మివ తాలతమాలతాళీకదళీకందళినీం ప్రవిరళకల్లోలానిలశీతలాం వేలావనరాజి మవతతార తారాపతిః. అభ్యర్ణవిరహవిధురస్య చ కామినీజనస్య విశ్వ

1 అపత్ర పేత్వత్ప్రీతి.

సితై రివోష్ణై ర్గ్లాని మనీయత చంద్రికా. చంద్రాపీడవిలోకనారూఢమద నేవ కుముదదళోదరనీతనిశా పంకజేషు నిపపాత లక్ష్మీః. క్షణదాపగమే చ స్మృత్వా కామినీకర్ణోత్పలప్రకారాణా ముత్కంఠితేష్వివ క్షామతాం వ్రజత్సు పాండుతనుషు వాసగృహప్రదీపేషు అనవరతశరక్షేప[1]క్షీణానంగనిశ్వాసవిభ్రమేషు వహత్సు తరులతాకుసుమపరిమళేషు ప్రభాతమాతరిశ్వసు మందరగిరిలతాగృహ[2]గహనాని చ భియేవ భజంతీ ష్వరుణోదయోపప్లవనీషు తారకాసు క్రమేణ చ సముద్గతచక్రవాకహృదయనివాసలగ్నానురాగ మి వాలోహితం మండలముద్వహతి సవితరి చంద్రాపీడః శిలాతలా దుత్థాయ ప్రక్షాళితముఖకమలః కృతసంధ్యానమస్కృతి ర్గృహీతతాంబూలః 'కేయూరక! విలోకయ-దేవీ కాదంబరీ ప్రబుద్ధా నవా-క్వాసా తిష్ఠ తీ'త్యవోచత్. గతప్రతినివృత్తేన చ తేన 'దేవ! మందరప్రాసాద స్యాధస్తా దంగణసౌధవేదికాయాం మహాశ్వేతయా సహావతిష్ఠత' ఇత్యా వేదితే గంధర్వరాజతనయామాలోకయితు మాజగామ. దదర్శచ ధవళభస్మకృతలలాటికాభి రక్షమాలికాపరివర్తనప్రచలకరతలాభిః పాశుపతవ్రత[3]చారిణీభి ర్ధాతురాగారుణాంబరాభి శ్చ పరివ్రాజికాభిః పరిణతతాలఫలవల్కలలోహితవస్త్రాభిశ్చ రక్తపటవ్రతవాహినీభిః సితవసననిబిడనిబద్ధస్తనపరికరాభిశ్చ శ్వేతపటవ్యంజనాభి ర్జటాజినమౌంజీవల్కలాషాఢధారిణీభి ర్వర్ణచిహ్నాభిస్తాపసీభిః సాక్షా దివ మంత్రదేవతాభిః పఠంతీభి ర్భగవతః శౌద్ధోదనేస్త్ర్యంబకస్యాంబికాయాః కార్త్తికేయస్య విష్టరశ్రవసో జిన స్యార్యవిలోకితేశ్వరస్యార్హతో వైశ్వదేవస్య మార్త్తండస్య విరించస్యపుణ్యాఃస్తుతీ రుపాస్యమానాం అంతఃపురాభ్యర్హితా శ్చ సాదరం నమస్కారైరాభాషణై రభ్యుత్థానై రాసన్నవేత్రాసనదానై శ్చ దర్శనాగతగంధర్వరాజబాంధవవృద్ధాః సమ్మానయంతీం మహాశ్వేతాం పృష్ఠత శ్చ సముపవిష్టేన కిన్నరమిథునేన [4]మధురాభ్యాం వంశాభ్యాం దత్తే[5]తాలే కలగిరా గాయంత్యా నారదదుహిత్రా పఠ్యమానే చ సర్వమంగళమహీయసి మహాభారతేదత్తావధానాం పురోధృతే చ మణిదర్పణే తాం

1 ఖిన్నానంగ. 2 గహనాని. 3 ధారిణీభిః. 4 మధుకరమధురా. 5 తాళే.

బాలరాగబద్ధకృష్ణికాంధకారితాభ్యంతరం దశనజ్యోత్స్నాసిక్తమున్మృష్టమధూచ్ఛిష్టపట్టపాటలమధరం విలోకయంతీం శైవలతృష్ణయా చ కర్ణపూరశిరీషప్రేషితోత్తానవిలోచనేన బద్ధమండలం భ్రమతా భవనకలహంసేన ప్రభాతశశినేవ క్రియమాణగమనప్రణామప్రదక్షిణాం కాదంబరీం చ సముపసృత్య కృతనమస్కారస్తస్యామేవ సుధావేదికాయాం విన్యస్తమాసనం భేజే. స్థిత్వా చ కంచిత్కాలం మహాశ్వేతాయా వదనం విలోక్య స్ఫురితకపోలోదరం మందస్మితమకరోత్. అసౌ తు తావతైవ విదితాభిప్రాయా కాదంబరీమబ్రవీత్—'సఖి! భవత్యా గుణైశ్చంద్రాపీడశ్చంద్రకాంత ఇవ చంద్రమయూఖైరార్ద్రీకృతో న శక్నోతి వక్తుం, జిగమిషతి ఖలు కుమారః, పృష్ఠతో దుఃఖమవిదితవృత్తాంతం రాజచక్రమాస్తే. అపిచ యువయోర్దూర[1]స్థితేయమిదానీం కమలినీకమలబాంధవయోరివ కుముదినీకుముదనాథయోరివ ప్రీతిరా ప్రళయాత్, అతోఽభ్యను[2]జానాతు భవతీ'తి.

అథ కాదంబరీ 'సఖి! మహాశ్వేతే! స్వాధీనోఽయం సపరిజనః కుమారస్య స్వ ఇవాంతరాత్మా క ఇవాత్రానురోధ' ఇత్యభిధాయ గంధర్వకుమారానాహూయ 'ప్రాపయత కుమారం స్వాం భూమి' మిత్యాదిదేశ. చంద్రాపీడోఽప్యుత్థాయ ప్రణమ్య ప్రథమం మహాశ్వేతాం తతః కాదంబరీం తస్యాశ్చ ప్రేమస్నిగ్ధేన చక్షుషా మనసా చ గృహ్యమాణో 'దేవి! కిం బ్రవీమి? బహుభాషిణో న శ్రద్దధాతి లోకః, స్మర్తవ్యోఽస్మి పరిజనకథాసు' ఇత్యభిధాయ కన్యకాంతఃపురాన్నిర్జగామ. కాదంబరీవర్జమశేషః కన్యకాజనో గుణగౌరవాకృష్టః పరవశ ఇవ తం ప్రజంతమాబహిస్తోరణాదనువవ్రాజ. నివృత్తే చ కన్యకాజనే కేయూరకేణోపనీతం వాజినమారుహ్య గంధర్వకుమారకైస్త్రైరనుగమ్యమానో హేమకూటాత్ ప్రవృత్తో గంతుమ్. గచ్ఛతశ్చాస్య చిత్రరథతనయా న కేవలమంతర్బహిరపి సైవ సర్వాశానిబంధమాసీత్. తథాహి-తన్మయేన మానసేన విరహదుఃఖానుశయలగ్నామివ పృష్ఠతః కృతమార్గగమననిరోధామివ పురస్తాత్ నియోగాకులహృదయోత్కలికావే

1 స్థితయో రపి స్థితేయ. 2 జ్ఞానాత్.

శోత్క్షిప్తా మివ నభసి సమ్య గాలోకయితుం వదనం విరహాతుర మానసా మి వావస్థితా మురఃస్థలే తా మేవ మృగలోచనాం దదర్శ. క్రమేణ చ ప్రాప్య మహాశ్వేతాశ్రమం అచ్ఛోదసరస్తీరే సన్నివిష్ట మింద్రాయుధఖురపుటానుసారేణై వాగత మాత్మస్కంధావార మపశ్యత్ నివర్తితాశేషగంధర్వకుమారశ్చ సానందేన సకుతూహలేన సవిస్మయేన చ స్కంధావారవర్తినా జనేన ప్రణమ్యమానః స్వభవనం వివేశ. సమ్మానితప్రత్యుత్థితాశేషరాజలోకశ్చ వైశంపాయనేన పత్రలేఖయా చ సహ 'ఏవం మహాశ్వేతా ఏవం కాదంబరీ ఏవం మదలేఖా ఏవం తమాలికా ఏవం కేయూరక' ఇత్యనయైవ కథయా ప్రాయో దివస మనైషీత్. కాదంబరీరూపదర్శన[1]ద్విష్టేవ నాస్య పురేవ ప్రీతి మకరోత్ రాజలక్ష్మీః. తా మేవ చ ధవలేక్షణా మాబద్ధరణరణకేన చేతసా చింతయతో జాగ్రత ఏ వాస్య సా జగామ రాత్రిః. అపరేద్యుశ్చ సముత్థితే భగవతి రవౌ ఆస్థానమండపగతః తద్గతేనైవ మనసా సహాసైవ ప్రతీహారేణ సహ ప్రవిశంతం కేయూరకం దదర్శ దూరాదేవ చ క్షితితలస్పర్శినా మౌలినా కృతపాదపతనం 'ఏహ్యేహీ' త్యుక్త్వా ప్రథమ మపాంగవిసర్పిణా చక్షుషా తతో [2]రోమోద్గమేన పశ్చా ద్భుజాభ్యాం ప్రధావితః [3]ప్రసృత మాలింగ గాఢమ్. ఉపావేశయ చ్చైన మాత్మనః సమీప ఏవ పప్రచ్ఛ చ స్మితసుధాధవలీకృతాక్షరం క్షరత్ప్రీతిద్రవమయ మివ వచన మాదౌ తః 'కేయూరక! కథయ కుశలినీ దేవీ ససఖీజనా కాదంబరీ భగవతీ మహాశ్వేతా' చేతి. అసౌ తు తేన రాజసూనోః ప్రీతిప్రకర్షజన్మనా స్మితే నైవ స్నపిత ఇ వానులిప్త ఇవ సద్య ఏ వాపగతాధ్వఖేదః ప్రణ మ్యాదృతతర మవోచత్.—'అద్య కుశలినీ యా మేవం దేవః పృచ్ఛతీ' త్యభిధాయ అపనీ యార్ద్రకర్పటావకుంఠితం [4]విషసూత్రసంయతముఖ మార్ద్రచందనపంకన్యస్తబాలమృణాళవలయముద్రం నలినీపత్రపుట మదర్శయత్ ఉద్ఘాట్య చ తత్ర కాదంబరీప్రహితా న్యభిజ్ఞానా న్యదర్శయత్. తద్యథా మరకతహారింతి వ్యపనీతత్వఞ్చి చారు మఞ్జరీభాంజి క్షీరిణీపూగీఫలాని శుకకామినీకపోలపాండూని తాంబూలీ

1 విద్విష్టేవ. 2 హృదయేన తతో రోమోద్గమేన. 3 ప్రథితం తం. 4 బిససూత్ర.

దళాని హారశిరశ్చంద్రఖండస్థూలశకలం చ కర్పూర మతిబహుళమృగమదామోదమనోహారం చ మలయజవిలేపనమ్. అబ్రవీచ్చ— 'చూడామణిచుంబినా కోమలాంగుళివివరవినిర్గతలోహితాంశుజాలేనాంజలినా దేవ మర్చయతి దేవీ కాదంబరీ - మహాశ్వేతా చ, సకంఠగ్రహేణకుశలవచసా-పర్యస్తశిఖండమాణిక్యజ్యోత్స్నాస్నపితలలాటే న చ నమస్కారేణ మదలేఖా-క్షితితలఘటితసీమంతమకరికాకోటికోణేనసకలకన్యాలోక శ్చ-సచరణరజసస్స్పర్శేనచ పాదప్రణామేన తమాలికా, సందిష్టం చ తవ మహాశ్వేతయా 'ధన్యాః ఖలు తే యేషాం గతోఽసి చక్షుషో ర్విషయం, తథా నామ సమక్షం భవత స్తే తుహినశీతలా శ్చంద్రమయా ఇవ గుణా విరహే వివస్వన్మయా ఇవ సంవృత్తాః, స్పృహయంతి ఖలు జనాః కథ మపి దైవోపపాదితాయామ్మృతోత్పత్తివాసరా యే వాతీతదివసాయ త్వయా విముక్తం వినివృత్తమహోత్సవాలస మివ వర్తతే గంధర్వరాజనగరమ్, జానాసి చ మాం కృతసకలపరిత్యాగాం, తథా ఽప్యకారణపక్షపాతినం భవంతం ద్రష్టుమిచ్ఛతి అనిచ్ఛంత్యా అపి మే బలా దివ హృదయమ్, అపి చ బలవదస్వస్థశరీరా కాదంబరీ, స్మరతి చ స్మేరాననం స్మరకల్పం త్వామ్, అతః పున రాగమనగౌరవేణార్హసి మాం గుణవదభిమానినీం కర్తుం, ఉదారజనాదరో హి బహుమాన మారోపయతి, అవశ్యం సోఢవ్యా చేయ మస్మద్విధజనపరిచయకదర్థనా కుమారేణ, భవత్సుజనతైవ జనయ త్యనుచితం సందేశప్రాగల్భ్యమ్, ఏష దేవస్య శయనీయే విస్మృతః శేషో హారః ప్రహితః' ఇ త్యుత్తరీయపటాంతసంయతం సూక్ష్మసూత్రవివరనిస్సృతై రంశుసంతానై స్సంసూచ్యమానం విముచ్య చామర గ్రాహిణ్యాః కరే సమర్పితవాన్.

అథ చంద్రాపీడో 'మహాశ్వేతాచరణారాధనతపఃఫల మిదం యదేవం పరిజనేఽప్యనుస్మరణాదికం ప్రసాదభార మతిమహాంత మారోపయతి దేవీ కాదంబరీ' ఇత్యుక్త్వా తత్సర్వం శిరసి కృత్వా స్వయమేవ జగ్రాహ. తేన చ కాదంబర్యాః కపోలలావణ్యే నేవ గళితేన స్మితావలోకే నేవ రసతా ముపనీతేన హృదయేనేవ ద్రుతేన గుణ

గణే నేవ నిష్యందితేన స్పర్శవతాఽఽహ్లాదినా సురభిణా చ విలేపనేన విలిప్యత మేవ కణ్ఠే హార మకరోత్. అగృహీతతాంబూలశ్చ ముహూర్తా దివోత్థాయ వామబాహునా స్కంధదేశే సమవలంబ్య కేయూరకమూర్ధ్వస్థితఏవకృతయథాక్రియమాణసమ్మానముదితం ప్రధానరాజలోకం విసృజ్య శనై శ్శనై ర్గంధమాదనం కరిణం ద్రష్టు మయాసీత్. తత్ర చ స్థిత్వాక్షణ మివ తస్మై స్వయ మేవ నిజనఖాంశుజాలజటిలం సమృణాళ మివ శష్పకబల మవకీర్య వల్లభతురంగమమందురాభిముఖః ప్రతస్థే.గచ్ఛం శ్ఛోభయతః కించిత్కించి దివతిర్యగ్వలితవదనః పరిజనం విలోకయాంబభూవ అథచిత్తజ్ఞైః ప్రతీహారైః ప్రతిషిద్ధానుగమనేనిఖిలే సముత్సారితేపరిజనే కేయూరకద్వితీయఏవమందురాం ప్రవివేశ. ఉత్సారణభయసంభ్రాంతలోచనేషు ప్రణమ్యాపసృతేషు మందురాపాలేషు ఇంద్రాయుధస్య పృష్ఠావకుణ్ఠనపటం కించి దేకపార్శ్వగళితం సమీకుర్వ న్నుత్సారయం శ్చ [1]కోణితనేత్రత్రిభాగస్య దృష్టినిరోధినీం కుంకుమకపిలాం కేసరసటాం ఖుర - [2]ధోరణీవిన్యస్తచరణో లీలామన్థం మన్దురాదారుదత్తదేహభరః సకుతూహల మువాచః—'కేయూరక! కథయ మన్నిర్గమా దారభ్య కో వా వృత్తాంతో గంధర్వరాజకులే? కేన వా వ్యాపారేణవాసర మతినీతవతీ గంధర్వరాజపుత్రీ?కిం వాఽకరో న్మహాశ్వేతా? కి మభాషత వా మదలేఖా? కేవాఽభవ న్నాలాపాః పరిజనస్య? భవతో వాకో వ్యాపార ఆసీత్?ఆసీద్వా కాచి దస్మదాశ్రయణీకథా?'. కేయూరక స్తు సర్వ మాచచక్షే:—'దేవ! శ్రూయతాం, నిర్గతే త్వయి హృదయసహస్రప్రయాణపటహకలకల మివనూపురచక్రక్వణితేన కన్యాకాంతఃపురే కుర్వతీ దేవీ కాదంబరీ సపరిజనా సౌధశిఖర మారుహ్య తురగధూళిరేఖాధూసరం దేవ స్యైవ గమనమార్గ మాలోకితవతీ, తిరోహితదర్శనే చ దేవే మదలేఖాస్కంధనిక్షిప్తముఖీ స్థిత్వా తం దిగంతం దుగ్ధోదధిధవళైః ప్లావయంతీవ దృష్టిపాతై స్సితాతపత్రాపదేశేన శశినే వేర్ష్యయా నివార్యమాణరవికరస్పర్శా సుచిరం తత్రైవ స్థితవతీ, తస్మా చ్చ కథ మపి సఖేద మవతీర్య క్షణ మి వాస్థానమండ

1 శోణిత. 2 ధారణీ.

పే స్థితోత్థాయ స్థలనభి యేవ నివేద్యమానోపహారకుసుమా శబ్దాయమానైర్మధుకరైః జలధారాధవళనఖమయూఖోన్ముఖానామనుగళం గళద్భిర్వలయైః కంఠబంధానివోపపాదయంతీ కేకారవోద్విగ్నా భవనశిఖండినాం పదే పదే చ కుసుమధవళాన్ కరేణ గృహలతాపల్లవాన్ మనసా చ దేవస్య గుణగణానవలంబమానా తమేవ క్రీడాపర్వతకమాగతవతీ యత్ర స్థితవాన్ దేవః, తముపేత్య చ 'దేవేనాత్ర మరకతశిలామకరికాప్రణాళప్రస్రవణసిచ్యమానహరితలతామండపే శీకరిణి శిలాతలే స్థితమ్-అత్ర గన్ధోదకపరిమళలీనాళిజాలజటిలశిలాప్రదేశే స్నాతమ్-అత్ర కుసుమధూళిసికతిలే గిరి[1]నదీకాననతటే భగవానర్చిత శ్శూలపాణిః-అత్ర ప్రేంఖితశశధరరోచిషి స్ఫాటికశిలాతలే భుక్తమ్-అత్ర సంక్రాంతచందనరసలాంఛనే ముక్తాశైలశిలాపట్టే సుప్తమ్, ఇతి పరిజనేన పునరుక్తం నివేద్యమానాని దేవస్యైవ స్థానచిహ్నాని పశ్యంతీ క్షపితవతీ దివసమ్, దివసావసానే చ కథమపి మహాశ్వేతాప్రయత్నాదనభిమతమపి తస్మిన్నేవ స్ఫటికమణివేశ్మన్యాహారమకరోత్, అస్తముపగతే చ భగవతి రవావుదితే చంద్రమసి తత్రైవ కంచిత్కాలం స్థిత్వా చంద్రకాంతమయీవ చంద్రోదయే ప్రత్యార్ద్రీకృతతనుః చంద్రబింబప్రవేశభయేనేవ కరౌ కపోలయోః కృత్వా కిమపి చింతయంతీ ముకుళితేక్షణా క్షణమాత్రం స్థిత్వోత్థాయ విమలనఖనిపతితశశిప్రతిమాభరగురూణీవ కృచ్ఛ్రాదుత్క్షిపంతీ లీలామంథరగమనపటూని పదాని శయ్యాగృహమగాత్, శయననిక్షిప్తగాత్రయష్టిశ్చ తతః ప్రభృతి ప్రబలయా శిరోవేదనయా విచేష్టమానా దారుణేన చ దాహరూపిణా జ్వరేణ అభిభూయమానా కేనాప్యాధినా మంగళప్రదీపైః కుముదాకరైశ్చ [2]సార్ధమనిమీలితలోకనా దుఃఖదుఃఖేన క్షణదామనైషీత్, ఉషసి చ మామాహూయ దేవస్య వార్తావ్యతికరోపాలంభాయ సోపాలంభమాదిష్టవతీ.'

చంద్రాపీడస్తదాకర్ణ్య జిగమిషుః 'అశ్వోఽశ్వః' ఇతివదన్ భవనాన్నిర్యయౌ. ఆరోపితపర్యాణం చ త్వరితతురగపరిచారకోపనీత

1 నదీకాతటే. 2 శ్చక్రవాకైశ్చ సార్ధం.

మింద్రాయుధ మారుహ్య పశ్చా దారోప్య పత్రలేఖాం స్కంధావారే స్థాపయిత్వా వైశంపాయన మశేషం పరిజనం నివర్త్య చ అన్యతురగారూఢేనైవ కేయూరకేణానుగమ్యమానో హేమకూటం యయౌ. ఆసాద్య చ కాదంబరీభవనద్వార మవతతార తురగాత్. అవతీర్య చ ద్వారపాలార్పితతురంగః కాదంబరీప్రథమదర్శనకుతూహలినా చ పత్రలేఖయా చానుగమ్యమానః ప్రవిశ్య 'క్వ దేవీ కాదంబరీ తిష్ఠతి?' ఇతి సమ్ముఖాగత మన్యతమం వర్షవర మప్రాక్షీత్. కృతప్రణామేన చ తేన 'దేవ! మత్తమయూరస్య క్రీడాపర్వతక స్యాధస్తా త్కమలవనదీర్ఘికాతీరే విరచితం హిమగృహ మధ్యాస్తే' ఇ త్యావేదితే కేయూరకేణోపదిశ్యమానవర్త్మా ప్రమదవనమధ్యేన గత్వా కించి దధ్వానం మరకతహరితానాం కదలీ[1]వనానాం ప్రభయా శష్పీకృతరవికిరణం హరితాయమానం దివసం దదర్శ. తేషాం చ మధ్యే నిరంతరనళినీదళచ్ఛన్నం హిమగృహ మపశ్యత్. తస్మా చ్చ నిష్పతంత మార్ద్రాంశుకచ్ఛలే నాచ్ఛోదజలేనేవ సంవీతం బాహులతావిధృతై ర్మృణాళవలయై రాభరణకై రివ ధవళితావయవ మాపాండుభి శ్చైకశ్రవణాశ్రయై స్తాటంకీకృతైః కేతకీగర్భదళై రుపహాసితదంతపత్ర మాలిఖితచందనలలాటికాని ముఖారవిందాని బద్ధసౌభాగ్య[2]పదానీవ దధానం కృతచందనబిందువిశేషకాం శ్చ దివాపి స్పర్శలోభస్థితేందుప్రతిబింబా నివ కపోలా నుద్వహంత మపహృతాశేషశిరీషసౌభాగ్యాభిః శైవలమంజరీభిః కృతకర్ణపూరం కర్పూరధూళిధూసరేషు మలయజరసలవ[3]లలితేషు వకుళావలీవలయిషు స్తనేషు న్యస్తనళినీపత్రప్రావరణ మనవరతచందనచర్చాప్రణయనపాండురైః సంతాపరోషమృదితచంద్రకరై రివ కరైః కల్పితమృణాళదండాని బిసతంతుమయాని చామరాణి బిభ్రాణ మున్నాళై శ్చ కుముదైః కువలయైః కదళీదళైః కమలినీపలాశైః కుసుమస్తబకై శ్ఛాతపత్రీకృతై ర్నివారితాతపం జలదేవతానా మివ సమూహం వరుణశ్రియా మివ సమాగమం శరదా మివ సమాజం సరసీనా మివ గోష్ఠీబంధం శిశిరోపచారనిపుణం కాదంబర్యాః శరీరపరిచారకం శరీరప్రాయం పరిజన మద్రాక్షీత్.

---

1 దళానాం. 2 పట్టానీవ. 3 లులితేషు.

తేన చ ప్రణమ్యమానః పాద[1]తలపతనభయా దివ త్వరితాపసృతేన దీయమానమార్గః చందనపంకకృతవేదికానాం పుండరీకకలికాఘటితఘంటికానాం వికసితసిందువారకుసుమమంజరీచామరాణాం లంబితస్థూలమల్లికాముకుళహారాణా మాబద్ధలవంగచందనమాలికానాం డోలాయమానకుముద దామధ్వజానాం మృణాళవేత్రహస్తాభి ర్గృహీతరుచిరకుసుమాభరణాభి ర్మధులక్ష్మీప్రకృతిభి రివద్వారపాలికాభి రధిష్ఠితానాం కదళీతోరణానాం తలేన ప్రవిశ్య సర్వతో నిసృష్టదృష్టి ర్ద్రష్టవాన్.—క్వచి దుభయ[2]తటాంతర్నిఖాతతమాలపల్లవకృతవనలేఖాః కుముదధూళీవాలుకాపులినమాలినీ శ్చందనరసేనప్రవర్త్యమానాగృహనదికాః,క్వచి న్నిచుళమంజరీరచితరక్తచామరాణాం జలార్ద్రవితానకానాం తలేషు ససిందూరకుట్టిమేషు ఆస్తీర్యమాణాని రక్తపంకజశయనాని. క్వచి దేలారసేన సిచ్యమానాని స్పర్శానుమేయభిత్తీనిస్ఫటికభవనాని,క్వచిచ్ఛిరీషపక్ష్మకృతిశాద్వలానాంమృణాళధారాగృహాణాం శిఖరమారోప్యమాణానాం ధారాకదంబధూళిధూసరితానాం యంత్రమయూరకాణాం కదంబకాని, క్వచి త్సహకారత[3]రససిక్తై ర్జంబూపల్లవైరాచ్ఛాద్యమానాభ్యంతరాః పర్ణశాలాః, క్వచి త్క్రీడితకృత్రిమకరికలభయాబాధకాకులీక్రియమాణాః కాంచనకమలినికాః, క్వచి ద్గంధోదకకూపేషు బద్ధకాంచనసుధాపంకకామపీఠేషు స్థూలబిసలతాదండఘటితదండారకాణి [4]కనకకేతకదళజలద్రోణికాని కువలయావలీరజ్జుభి ర్గృహ్యమానాని కమలపత్రపుటఘటితఘటీయంత్రకాణి,క్వచి త్స్ఫటికబలాకా[5]వలీ ర్వ్యాంతవారిధారా లిఖితేంద్రాయుధాఃసంచార్యమాణా మాయామేఘమాలాః,క్వచిదుపాంతప్రరూఢపాండుయవాంకురాసు[6]తరుణమాలతీకుట్మలదంతురితతరంగాసు హరిచందనద్రవవాపికాసు శిశిరీక్రియమాణా హారయష్టిః,క్వచి న్ముక్తాఫలక్షోదరచితాలవాలకాః అనవరతస్థూలజలబిందుదుర్దిన ముత్సృజతః [7]పత్రవృక్షకాః క్వచి ద్విధుతపక్షనిక్షిప్తశీకరాసీతనీహారా భ్రమంతీ ర్యంత్రమయీః పత్రశకునిశ్రేణీః, క్వచి న్మధుకరకింకిణీపంక్తిపటుతరరవా[8]బధ్యమానాః కుసుమదామడో

1 నఖపతన. 2 తటనిఖాత. 3 తరుళక్తైః. 4 కృతక. 5 వలీవాంత. 6 తరత్తరుణ. 7 యంత్రవృక్ష. 8 బాధ్యమానాః.

లాః, క్వచిదుదరారూఢనిర్గతోన్నాలనళినీచ్ఛదచ్ఛాదితముఖాన్ ప్రవేశ్యమానాన్ శాతకుంభకుంభాన్ క్వచిద్ఘటితకదళీగర్భస్తంభదండాని బధ్యమానచారువంశాకృతీని కుసుమస్తబకాతపత్రాణి, క్వచిత్కరమృదితకర్పూరపల్లవరసేనాధివాస్యమానాని బిసతంతుమయాన్యంశుకాని, క్వచిల్లవలీఫలద్రవేణార్ద్రీక్రియమాణాం స్తృణశూకమంజరీకర్ణపూరాన్, క్వచిదంభోజినీదళవ్యజనైర్వీజ్యమానానుపలభాజనభాజః శీతౌషధిరసాన్, అన్యాంశ్చైవం ప్రకారాన్ శిశిరోపచారోపకరణపరికల్పనావ్యాపారాన్ పరిజనేన కృతాన్ క్రియమాణాంశ్చ వీక్షమాణో హిమగృహకస్య మధ్యభాగం హృదయమివ హిమవతః జలక్రీడాగృహమివ ప్రచేతసః జన్మభూమిమివ సర్వచంద్రకలానాం కులగృహమివ సర్వచందనవనదేవతానాం ప్రభవమివ సర్వచంద్రమణీనాం నివాసమివ సర్వమాఘమాసయామినీనాం సంకేతసదనమివ సర్వప్రావృషాం గ్రీష్మోష్మాపనోదోద్దేశమివ సర్వనిమ్నగానాం బడబానలసంతాపాపనోదననివాసమివ సర్వసాగరాణాం వైద్యుతదహనదాహప్రతీకారస్థానమివ సర్వజలధరాణామిందువిరహదుస్సహదివసాతివాహనస్థానమివ కుముదినీనాం హరహుతాశననిర్వాపణక్షేత్రమివ మకరధ్వజస్య దినకరకరైరపి సర్వతో జలయంత్రధారాసహస్రసముత్సారిభిరతిశీతస్పర్శభయనివృత్తైరివ పరిహృతమనిలైరపి కదంబకేసరోత్కరవాహిభిః కంటకితైరివానుగతం కదళీవనై [1]రివ పవనచలితదళైర్జాడ్యజనితవేపథుభిరివ పరివారితమళిభిరపి కుసుమామోదమదముఖరైరాబద్ధదంతవీణైరివ వాచాలితం లతాభిరపి నిరంతరమధుకరపటలజటిలాభిర్గృహీతనీలప్రావరణకాభిరివ విరాజితమాససాద. క్రమేణ చ తత్రాంతర్బహిశ్చాతిబహుళేన పిండహార్యేణేవోపలిప్యమానోఽతిశీతలేన స్పర్శేనామన్యత ఆత్మనో మనశ్చంద్రమయం కుముదమయానీంద్రియాణి జ్యోత్స్నామయాన్యంగాని మృణాళికామయీం ధియమ్. అగణయచ్చ [2]నీహారమయానర్కకిరణాన్ చందనమయమాతపం కర్పూరమయం పవనముదకమయం కాలం తుషారమయం త్రిభువనం.

1 రపి. 2 హారమయాన్.

ఏవంవిధస్య చ తస్యైకదేశే సఖీకదంబకపరివృతా మఖిలసరిత్పరివారా మివ భగవతీం గంగాం హిమవతో[1]గుహాతలగతాం కుల్యాభ్రమిభ్రమితేన కర్పూరరసస్రోతసా కృతపరివేషాయాం మృణాళదండమండపికాయా స్తలే కుసుమశయన మధిశయానాం హారాంగదవలయరశనానూపురై ర్మృణాళమయై ర్నిగళై రివ సంయతామీర్ష్యయా మన్మథేన చందనధవళే స్పృష్టా మివ లలాటే శశలాంఛనేన బాష్పవారివాహిని చుంబితా మివ చక్షుషి వరుణేన వర్ధితనిశ్వాసమరుతి [2]దృష్టా మివ ముఖే మాతరిశ్వనా సంతాపప్రతప్తేష్వధ్యాసితా మివాంగేషు పతంగేన కందర్పదాహదీపితే గృహీతా మివ హృదయే హుతభుజా స్వేదిని పరిష్వక్తా మివ వపుషి జలేన దైవతై రపి విలుప్యమానసౌభాగ్యా మివ సర్వశః హృదయేన సహ ప్రియతమసమీప మివోపగతై రంగై రుపజనితదౌర్బల్యాం ఆశ్యానచందనపాండురం చ రోమాంచ మనవరతహారస్పర్శలగ్నం ముక్తాఫలకిరణపుంజ మివోద్వహంతీం స్వేదశీకరిణీం చ కపోలపాళీం పక్షపవనేన వీజయద్భిరనుకంప్యమానా మివావతంసకుసుమమధుకరైః [3]అవతంసకుసుమమధుకరరవదవదహనదగ్ధ మివ శ్రోత్ర మపాంగనిర్గతే నాశ్రుస్రోతసా సించంతీ మతిప్రవృత్తస్య చాశ్రుణో నిర్వాహప్రణాళికామివ కర్పూరకేతకీకలికాం కర్ణే కలయంతీ మాయతశ్వాసవిధుతితరళితేన చ సంతాపభయపలాయమానేన దేహప్రభావితానే నేవాంశుకేన విముచ్యమానకుచకలశా మాపతత్ప్రబలచామరప్రతిబింబం కుచకలశయుగళం ప్రియాంతికగమనోత్సుక్యకృతపక్షమివ కరతలేన నిరుంధంతీం ముహుర్ముహుర్భుజలతయా తుషారశిలాసాలభంజికా మాలింగంతీం ముహుః కపోలఫలకేన కర్పూరపుత్రికా మాశ్లిష్యంతీం ముహుశ్చరణారవిందేన చందనపంకప్రతియాతనా [4]మామృశంతీం స్తనసంక్రాంతే నాత్మముఖే నాపి కుతూహలి నేవ పరివృత్య విలోక్యమానాంకర్ణపూరపల్లవేనాపిస్వప్రతిబింబపల్లవశాయినా సోత్కంఠే నేవ చుంబ్యమానకపోలఫలకాం హారై రపి ముక్తాత్మభి ర్మదనపరవశై రివ ప్రసారితకరై రాలింగ్యమానాం మణిదర్పణ మురసి నిహితం[5]నోదేతవ్యమద్య త్వయేతిజీవితస్పర్శమయం

1 గృహాచల. 2 దష్టామివ. 3 అవతంసమధుకర. 4 మాస్పృశంతీం. 5 నోదితవ్యమద్యేతి.

శపథం శశిన మివ కారయంతీం కరిణీ మివ సమ్ముఖాగతప్రమదవనగంధవారణప్రసారితకరాం ప్రస్థితా మివానభీష్టదక్షిణవాతమృగాగమనాం మదనాభిషేకవేదికా మివ కమలావృతచందనధవళపయోధరకలశావష్టబ్ధపార్శ్వా మాకాశకమలినీమివ స్వచ్ఛాంబరతలదృశ్యమానమృణాళకోమలోరుమూలాం కుసుమ[1]చాపచాపలేఖా మివ మదనారోపితగుణకోటికాంతతరాం మధుమాసదేవతా మివ శిశిరహారిణీం మధుకరీ మివ కుసుమమార్గణాకులాం చందనవిలేపనా మనంగరాగిణీం చ బాలాం మన్మథజననీం చ మృణాళినీ మభ్యర్థితతుషారస్పర్శాం చ కాదంబరీం వ్యలోకయత్.

అథ సా యథాదర్శన మాగత్యాగత్య చంద్రాపీడాగమన మావేదయంతం పరిజన ముత్తరళతారకేణ చక్షుషా 'కథయ కిం సత్య మాగతః? దృష్టస్త్వయా? కియ త్యద్వని? క్వాసౌ? ఇతి ప్రతిముఖం నిక్షిప్తనానాక్షరం పప్రచ్ఛ. ప్రవర్ధమానధవళిమ్నా చక్షుషా దృష్ట్వా చ సమ్ముఖ మాపతంతం దూరా దేవ వరారోహా నవగ్రాహా కరిణీవోరుస్తంభవిధృతా విచేష్టమానాంగీ కుసుమశయనపరిమళోపగతైః పరవశా ముఖరైః మధుకరకులై రివోత్థాప్యమానా సంభ్రమచ్యుతోత్తరీయాంశుకా హారకిరణా మురసి కర్తు మిచ్ఛంతీ మణికుట్టిమనిహితేన వామకరతలేన హస్తావలంబనం నిజప్రతిమా మివ యాచమానా స్రస్తకేశకలాపసంయమనశ్రమితేన గళత్స్వేదసలిలేన దక్షిణకరేణ అభ్యుత్థ్యే వాత్మాన మర్పయంతీ వలితత్రికతామ్యత్త్రివళీతరంగితరోమరాజితయా నిష్పీడ్యమానేవ సర్వరసా ననంగేన అంతఃప్రవిష్టలలాటికాచందనరసమిశ్ర మివ చక్షుషా క్షరంతీ శిశిర మానందజల మానందవారిబిందువేణికయా [2]ఘటితావతంసధూళిధూసరం ప్రియప్రతిమాప్రవేశలోభేనేవ కపోలఫలకం ప్రక్షాళయంతీ లలాటికాచందనభంగేనేవ కించిదధోముఖీ తత్క్షణముపాంగభాగపుంజితతారకయా తన్ముఖలగ్నయేవ దీర్ఘయా దృష్ట్యా కృష్యమాణా కుసుమశయనా దుత్తస్థౌ. చన్ద్రాపీడస్తు సముపసృత్య పూర్వవ దేవ తాం మహాశ్వేతాం ప్రణామపురస్సరం దర్శితవినయః ప్రణనామ. కృతప్రతిప్రణామాయాం చ

1 చాపలేఖా. 2 చలితావతంస.

తస్యాం పున స్తస్మి న్నేవ కుసుమశయనే సముపవిష్టాయాం ప్రతీహార్యా సముపనీతాం జాంబూనదమయీ మాసందికాం రోచిష్ణురత్న ప్రత్యుప్తపాదాం పాదేనైవోత్సార్య క్షితావేవోపావిశత్. అథ కేయూరకో 'దేవస్య చంద్రాపీడస్య ప్రసాదభూమి రేషా పత్రలేఖా నామ తాంబూలకరంకవాహినీ' ఇత్యభిధాయ పత్రలేఖా మదర్శయత్. అథ కాదంబరీ దృష్ట్వా తాం 'అహో మానుషీషు పక్షపాతః ప్రజాపతేః' ఇతి చింతయాంబభూవ కృతప్రణామాం చ తాం సాదర 'మేహ్యేహి' త్యభిధాయాత్మనః సమీపే సకుతూహలం పరిజనదృశ్యమానాం పృష్ఠతః సముపావేశయత్ దర్శనాదేవోపారూఢప్రీత్యతిశయా చ ముహుర్ముహు రేనాం సోపగ్రహం కరకిసలయేన పస్పర్శ.

చంద్రాపీడస్తు సపది కృతసకలాగమనోచితోపచారః తదవస్థాం చిత్రరథతనయా మాలోక్యాచింతయత్:—'అతిదుర్విదగ్ధం హి మే హృదయ మద్యాపి న శ్రద్దధాతి, భవతు పృచ్ఛామి తావ దేనాం నిపుణాలాపేన' ఇతి. ప్రకాశమబ్రవీత్:—'దేవి! జానామి కామరతిం నిమిత్తీకృత్య ప్రవృత్తోఽయ మవిరళసంతాపతీవ్రో వ్యాధిః, సుతను! సత్యం న తథా త్వామేష వ్యథయతి యథాఽస్మాన్. ఇచ్ఛామి దేహదానేనాపి స్వస్థా మత్రభవతీం కర్తుం, ఉత్కంపినీ మనుకంపమానస్య కుసుమేషు పీడయా పతితా మవేక్షమాణస్య పతతీవ హృదయమ్, [1]అనంగదేతనుభూతే తే భుజలతే, గాఢసంతాపయా చ దృష్ట్యా వహసి స్థలకమలినీ మివ రక్తతామరసామ్, [2]అపి చ అనవరతకృతాశ్రుబిందుపాతేన వర్తతే ముక్తాభరణతా, గృహాణ స్వయంవరార్హాణి మంగళప్రసాధనాని, సకుసుమశిలీముఖా హి శోభతే నవా లతా' ఇతి. అథ కాదంబరీ బాలతయా స్వభావముగ్ధాఽపి కందర్పేణోపదిష్టయేవ ప్రజ్ఞయా తమశేష మస్యా వ్యక్తవ్యాహారసూచిత మర్థం మనసా జగ్రాహ. మనోరథానాం తు తావతీం భూమి మసంభావయంతీ శాలీనతాం చావలంబమానా తూష్ణీమేవాసీత్. కేవల ముత్పాదితాన్యవ్యపదేశా తత్ క్షణం తము[illegible]ననామోదమధుకరపటలాంధకారితం ద్రష్టుమివ స్మితాలోకమకరోత్ తతో మదలేఖా ప్రత్యవాదీత్:—'కుమార! కిం కథయామి?

1 అనంగదేవతను. 2 దుఃఖితాయాం చ త్వయి పరిజనేఽపి చ.

దారుణోఽయమకథనీయః ఖలు సంతాపః, అపి చ[1]సుకుమారభావో వేతాయాః కిమివాస్యా యన్న సంతాపాయ? తథాహి—మృణాలిన్యాః శిశిరకిసలయమపి హుతాశనాయతే, జ్యోత్స్నాఽప్యాతపాయతే, నను కిసలయతాలవృంతవాతైర్మనసి జాయమానం కిం న పశ్యసి ఖేదం? ధీరత్వమేవ ప్రాణసంధారణహేతు రస్యాః’ ఇతి. కాదంబరీ హృదయేన త మేవ మదలేఖాలాప మస్య ప్రత్యుత్తరీచకార. చంద్రాపీడోఽప్యుభయథా ఘటమానార్థతయా సందేహడోలారూఢేనైవ చేతసా మహాశ్వేతయా సహ ప్రీత్యుపచయచతురాభి ర్మధురాలాపగర్భాభిః కథాభి ర్మహాంతం కాలం చ స్థిత్వా తథైవ మహతా యత్నేన మోచయిత్వాఽఽత్మానం స్కంధావారగమనాయ కాదంబరీభవనా న్నిర్యయౌ.

నిర్గతం చ తురంగ మారురుక్షంతం పశ్చా దాగత్య కేయూరకోఽభిహితవాన్:—‘దేవ! మదలేఖా విజ్ఞాపయతి, దేవీ కాదంబరీ ప్రథమదర్శనజనితప్రీతిః పత్రలేఖాం నివర్త్యమానా మిచ్ఛతి పశ్చాద్యాస్యతీతి-శ్రుత్వ దేవః ప్రమాణ’మితి. ఏతదాకర్ణ్య చంద్రాపీడః ‘కేయూరక! ధన్యా స్పృహణీయాచపత్రలేఖా యామేవ మనుబధ్నాతి-దుర్లభో దేవీప్రసాదః-ప్రవేశ్యతా’ మిత్యభిధాయ పునః స్కంధావార మేవ[2] జగామ ప్రవిశన్నేవ పితుస్సమీపాదాగత మభిజాతతరమాలేఖహారక మద్రాక్షీత్ ధృతతురంగమశ్చ ప్రీతివిస్ఫారితేన చక్షుషా దూరా దేవాపృచ్ఛత్.—‘అంగ! కచ్చిత్ కుశలీ తాత స్సహ సర్వేణ పరిజనేన అంబా చ సర్వాంతఃపురైః?’ ఇతి. అథాసావుపసృత్య ప్రణామానంతరం ‘దేవ! యథాజ్ఞాపయ సీ’ త్యభిధాయ లేఖద్వితయ మర్పయాంబభూవ. యువరాజస్తు శిరసి కృత్వా స్వయమేవ చ త దున్ముచ్య క్రమశః పపాఠ.

‘స్వస్త్యుజ్జయినీతః సకలరాజన్యశిఖండశేఖరీకృతచరణారవిందః పరమమాహేశ్వరో మహారాజాధిరాజో దేవస్తారాపీడ స్సర్వసంపదామాయతనం చంద్రాపీడ ముదంచచ్చారుచూడామణిమరీచిచక్రచుంబి

1. కుమార. 2 అజగాను.

న్యుత్తమాంగే చుంబన్నందయతి, కుశలిన్యః ప్రజాః, కింతు కియానపి కాలో భవతో దృష్టస్య గతః, బలవదుత్కంఠితం నో హృదయం, దేవీ చ సహాంతఃపురైర్గ్లాని ముపనీతా, అతో లేఖవాచనవిరతిరేవ ప్రయాణకాలతాం నేతవ్యా' ఇతి. శుకనాసప్రేషితే ద్వితీయేఽప్యము మేవార్థం లిఖిత మవాచయత్. అస్మిన్నేవావసరే సముపసృత్య వైశంపాయనోఽపి లేఖద్వితయ మపర మాత్మీయ మస్మా దభిన్నార్థమే వాదర్శయత్. అథ 'యథాఽఽజ్ఞాపయతి తాతః' ఇత్యుక్త్వా తథైవ తురగాధిరూఢః ప్రయాణపటహ మవాదయత్. సమావేష్టితం చ మహతా శ్వేతాశ్వీయేన పరివృతం మహాబలాధికృతం బలాహకపుత్రం మేఘనాదనామాన మాదిదేశ:— 'భవతా పత్రలేఖయా సహాగంతవ్యం, నియతం చ కేయూరకస్తామాదాయైతావతీం భూమిమాగమిష్యతి, తన్ముఖేన విజ్ఞాప్యా ప్రణమ్య దేవీ కాదంబరీ, నన్వియం సా త్రిభువననిందనీయా నిరనురోధా నిష్పరిచయా చ దుర్గ్రహా ప్రకృతిర్మర్త్యానాం యేషా మకాండవిసంవాదిన్యః ప్రీతయో న గణయంతి నిష్కారణవత్సలతామ్, ఏవం గచ్ఛతా మయాఽఽత్మనో నీతః స్నేహః కపటకూటజాలికతాం ప్రాపితా భక్తి రలీకకాకుకరణకుశలతాం పాతిత ముపచారమాత్రమధురం ధూర్తతాయామాత్మార్పణం ప్రకటితం వాఙ్మానసయో ర్భిన్నార్థత్వమ్, ఆస్తాం తావ దాత్మా, అస్థానాహితప్రసాదా దివ్యయోగ్యా దేవ్యపి వక్తవ్యతాం నీతా, జనయంతి హి పశ్చాద్వైలక్ష్య మభూమిపాతితా వ్యర్థాః ప్రసాదామృతదృష్టయో మహతామ్, న ఖలు తథా దేవీం ప్రతి ప్రబలలజ్జాతిభారమంథరం మే హృదయం యథా మహాశ్వేతాం ప్రతి, నియత మేనామలీకాధ్యారోపణవర్ణితాస్మద్గుణసంభారా మస్థానపక్షపాతినీ మసకృదుపాలప్స్యతే దేవీ, తత్కిం కరోమి? గరీయసీ గురోరాజ్ఞా ప్రభవతి హి దేహమాత్రకస్య, హృదయేన తు హేమకూటనివాసవ్యసనినా లిఖితం జన్మాంతరసహస్రస్య దాస్య[1]పట్టం దేవ్యాః, న దత్త మస్యాటవికగాల్మికే నైవ దేవీప్రసాదేన గంతుం, సర్వథా గతోఽస్మి పితు రాదేశాదుజ్జయినీం, ప్రసంగతో సజ్జనకథాకీర్తనేషు స్మర్తవ్యః ఖలు చంద్రాపీడ

1 పత్రం.

చండాలః, మా చైవం [1]మంస్థాః యథా జీవన్ పునర్దేవీచరణారవింద వందనానంద మననుభూయ స్థాస్యతి చంద్రాపీడ ఇతి, మహాశ్వేతా యాశ్చ సప్రదక్షిణం శిరసా పాదౌ వందనీయౌ, మదలేఖాయాశ్చ కథనీయః ప్రణామపూర్వ మశిథిలకంఠగ్రహః, గాఢ మాలింగనీయాచ తమాలికా, అపి చ అస్మద్వచనా దశేషః ప్రష్టవ్యః కుశలం కాదంబరీపరిజనః, రచితాంజలినా చ భగవా నామంత్రణీయో హేమకూటః' ఇతి.

ఏవమాదిశ్య తం 'సుహృదాదిసాధనమక్లేశయతా శనైశ్శనైర్గంతవ్య'మిత్యుక్త్వా వైశంపాయనం స్కంధావారభారే న్యయుంక్త. స్వయమపిచ తథారూఢ ఏవ గమనహేలాహర్ష హేషారవకంపితకైలాసేన [2]ఖురపతనతాండవఖండితభూమండలేన తురగప్రాయేణాశ్వసైన్యేన అనుగమ్యమానః తమేవ లేఖహారకం పర్యాణలగ్న మభినవకాదంబరీవియోగశూన్యేనాపి హృదయేనోజ్జయినీవార్తాం పృచ్ఛన్ ప్రతస్థే. క్రమేణ చాతిప్రవృద్ధప్రకాండపాదపప్రాయయా మాలినీలతామండపైర్మండలితతరుషండయా గజపతిపాతితపాదపపరిహారవక్రీకృతమార్గయా జనజనితతృణపర్ణకాష్ఠకోటికూటప్రకటితవీరపురుషఘాతస్థానయా మహాపాదపమూలోత్కీర్ణకాంతారదుర్గయా తృషితపథికజనఖండితదళోజ్ఝితామలకీఫలనికరయా వికసితకరంజమంజరీరజోవిచ్ఛురితతలైః [3]స్తటబద్ధపటచ్చరకర్పటధ్వజచిహ్నైః ఇష్టకాస్థితశుష్కపల్లవవిష్టరానుమితపథికవిశ్రామైః విశ్రాంతకార్పటికప్రస్ఫోటితచరణధూళిధూసరకిసలయలాంఛితోపకంఠైః పత్రసంకరాసురభీకృతాశిశిరపంకిలవివర్ణాస్వాదుజలైః ప్రతతిగ్రంథిగ్రథితవర్ణపుటతృణపూలీచిహ్నానుమేయైర్జరత్కాంతారకూపై రసులభసలిలత[4]యా మధుబిందుస్యందిసింధువారవనరాజిరజోధూసరితతీరాభిశ్చ కుబ్జకలతాజాలకైర్జటిలీకృతసైకతాభిః అధ్వగోత్ఖాతవాలుకాకూపకోపలభ్యమానకలుషస్వల్పసలిలాభిః శుష్కగిరినదికాభి ర్విషమీకృతాంతరాళయా కుక్కుటకాలేయక

1 సంస్థాః. 2 ఖురతాండవభువా కాంతకుంతలతావనవాహినా తరుణతురగ. 3 తటతరుబద్ధ. 4 యానభిలషితోద్దేశయా మధుబిందు.

రటితానుమీయమానగుల్మగహనగ్రామకటికయా శూన్యయా దివసమటవ్యా గత్వాపరిణతే రవిబింబే బింబారుణాతపవిసరే వాసరే నిశ్శాఖీకృతకదంబశాల్మలీపలాశబహులైః శిఖరశేషైకపల్లవవిడంబితాతపత్రైః పాదపై[1]రర్ధోద్ధృతప్రరోహస్థూలస్థూలస్థాణుగ్రంథిజటిలైశ్చ హారితాళకపిలపక్వవేణువిటపపటలరచితవృత్తిభిః మృగభయకృతతృణపురుషకైః విపాకపాండుభిః [2]ఫలితైః ప్రియంగుప్రాయై రటవీక్షేత్రైర్వ్యరళీకృతవనప్రదేశే చిరప్రరూఢస్య రక్తచందనతరోరుపరి బద్ధం సరసపిశితపిండనిభైరలక్తకైరభినవశోణితారుణేన రక్తచందనరసేనఆర్ద్రైర్జిహ్వాలతాలోహినీభిః రక్తపతాకాభిః కేశకలాపకాంతినా చ కృష్ణచామరావచూలేన ప్రత్యగ్రవిశసితానాం జీవానామివావయవై రుపరచితదండమండనం పరిణద్ధవరాటకఘటితబుద్బుదార్ధచంద్రఖండఖచితం సుతమహిషరక్షణావతీర్ణదినకరావతారితశశినేవ విరాజితశిఖరం డోలాయితశృంగసంగిలోహశృంఖలావలంబమానఘర్ఘరరవఘోరఘంటయా చ ఘటితకేసరిసటారుచిరచామరయా కాంచనత్రిశూలికయా లిఖితనభస్స్థలమితస్తతః పథికపురుషోపహారమార్గమివాలోకయంతం మహాంతం రక్తధ్వజం దూరత ఏవ దదర్శ.

తదభిముఖశ్చ కించిదధ్వానం గత్వా కేతకీసూచీషండపాండురేణ వనద్విరదదంతకవాటేన పరివృతాం లోహతోరణేన చ రక్తచామరావలిపరికరాం కాలాయసదర్పణమండలమాలాం శబరముఖమాలామివ కపిలకేశభీషణాం బిభ్రాణేన సనాథీకృతద్వారదేశామభిముఖప్రతిష్ఠితేన చ వినిహితరక్తచందనహస్తకతయా రుధిరారుణమయకరతలాస్ఫాలితేనేవ శోణితలవలోభలోలశివాలిహ్యమానలోహితలోచనేన లోహమహిషేణాధ్యాసితాంజనశిలావేదికాం క్వచిద్రక్తోత్పలైశ్శబరనిపాతితానాం వనమహిషాణామివ లోచనైః క్వచిదగస్తికుసుమకుట్మలైః కేసరిణామివ కరజైః క్వచిత్కింశుకకుసుమకుట్మలైశ్శార్దూలానామివ సరుధిరైర్నఖరైః కృతపుణ్యపుష్ప[4]ప్రకరోపహారామన్య

1 రూర్ధ్వస్థితప్రరోహస్థూలస్థాణుమూలగ్రంథి. 2 ఫలిసైః. 3 ఖండపాండురేణ. 4 ప్రకరామన్యత్ర.

త్రాంకురితామివ కుటిలహరిణవిషాణకోటికూటైః పల్లవితామివ సరసజిహ్వాచ్ఛేదశతైః కుసుమితామివ రక్తనయనసహస్రైః ఫలితామివ ముండమండలైః ఉపహారహింసాం దర్శయంతీం శాఖాంతరాళనిరంతరనిలీనరక్తకుక్కుటకులైః శ్వభయాదకాలదర్శితకుసుమస్తబకైరివ రక్తాశోకవిటపైర్విభూషితాంగణాం బలిరుధిరపానతృష్ణయా సమాగతైశ్చ [1]వేతాళైరివ తాలైర్ధ్రియమాణఫలముండోపహారాం శంకాజ్వరకంపితైరివ కదలికావనైర్భయోత్కంటకితైరివ శ్రీఫలతరు[2]షండైస్త్రాసోర్ధ్వకేశైరివ ఖర్జూరవనైః సమంతాద్గహనీకృతాం వనకరికులకుంభవిదలితముక్తాఫలాని రుధిరారుణాని బలిసిక్థలుబ్ధముగ్ధకృకవాకుగ్రస్తముక్తాని వికిరద్భిరంబికాపరిగ్రహదుర్లలితైః క్రీడద్భిః కేసరికిశోరకైరశూన్యోద్దేశాం ప్రభూతరుధిరదర్శనోద్భూతమూర్ఛాపతితేనేవ ప్రతిబింబితేనాస్తతామ్రేణ సవిత్రా తామ్రతరీకృతైః క్షతజజలప్రవాహైః పిచ్ఛిలీకృతాజిరాముపలంబమానదీపధూపరక్తాంశుకేన గ్రథితశిఖిగళవలయావలినా పిష్టపిండపాండురితఘనఘంటామాలభారిణా త్రాపుషసింహముఖమధ్యస్థితస్థూలలోహ[3]కంటకదత్తదంతదండార్గళం గళత్పీతనీలలోహితదర్పణస్ఫురితబుద్బుదమాలం కవాటపట్టద్వయం దధానేన గర్భగృహద్వారదేశేన దీప్యమానామంతగపిండికాపీఠపాతిభిశ్చ సర్వపశుజీవితైరివ శరణముపాగతై రలక్తకరసరక్తపటై రవిరహితచరణమూలాం పతితకృష్ణచామరప్రతిబింబానాం చ శిరచ్ఛేదలగ్నకేశజాలకానామివ పరశుపట్టసప్రభృతీనాం జీవవిశసనశస్త్రాణాం ప్రభాభిర్బద్ధబహుళాంధకారతయా పాతాళనివాసినీమివోపలక్ష్యమాణాం రక్తచందనఖచితస్ఫురత్ఫలపల్లవకలితైశ్చ బిల్వదామభిః బాలకముండప్రాలంబైరివ కృత[4]మండలాం శోణితాతామ్రకదంబస్తబకకృతార్చనైశ్చ పశూపహారపటహాపటురటితరసోల్లసితరోమాంచైరివ చాంగైః క్రూరతాముద్వహంతీం చారుచామీకరపట్టప్రావృతేన చ లలాటేన శబరసుందరీరచితసిందూరతిలకబిందునా దాడిమీకుసుమకర్ణపూరప్రభాసేకలోహితాయమానకపోలభిత్తినా రుధిరతాంబూలారుణితాధరపుటేన భ్రుకుటీకుటిల[5]బభ్రునయనేన ముఖేన కుసుంభపాటలితదుకూల

1 వేతాళైః. 2 ఖండైః. 3 కంటకం. 4 మండనాం. 5 భ్రుణా రక్తనయనేన.

కలితయా చ దేహలతయా మహాకాలాభిసారికావేషవిభ్రమం బిభ్రతీం సంపిండితనీలగుగ్గులుధూపధూమాయ ణీకృతాభిశ్చప్రచలంతీభిర్గర్భగృహదీపికాలతాభిరంగులీభిరివ మహిషాసురశోణితలవాలోహినీభిస్స్కంధపీఠకండూయనచలితత్రిశూలదండకృతాపరాధం వనమహిషమివ తర్జయంతీం ప్రలంబకూర్చధరైశ్ఛాగైరపి ధృతవ్రతైరివ స్ఫురదధరపుటైరాఖుభిరపి జపపరైరివ కృష్ణాజినప్రావృతాంగైః కురంగైరపి ప్రతిశయితైరివ జ్వలితరోహితమూర్ధ్వరత్నరశ్మిభిః కృష్ణసర్పైరపి శిరోధృతమణిదీపకైరివారాధ్యమానాం సర్వతః కఠోరవాయసగణేనచ[1]రువతా స్తుతిపరేణేవస్తూయమానాం స్థూలస్థూలైస్సిరాజాలకైః[2]గోధారగోధికాకృకలాసకులైరివ దగ్ధస్థాణ్వాశంకయా సమారూఢైర్గవాక్షితే నఅలక్ష్మీసముత్ఖాతలక్షణస్థానైరివ విస్ఫోటవ్రణబిందుభిః కల్మాషితసకలశరీరేణ కర్ణావతంససంస్థాపితయా చ చూడయా రుద్రాక్షమాలికాం దధానేన అంబికాపాదపతనశ్యామలలాటవర్ధమానార్బుదేన కువాదికదత్తసిద్ధాంజనదానస్ఫుటితైకలోచనతయా త్రికాలమితరలోచనాంజనదానాదరశ్లక్ష్ణీకృతదారుశలాకేన ప్రత్యహం కటుకాలాబుస్వేదప్రారబ్ధదంతురతాప్రతీకారేణ కథంచిదస్థానదత్తేష్టకాప్రహారతయా శుష్కైకభుజోపశాంతమర్దనవ్యసనేన [3]ఉపర్యవిశ్రాంతకటుకవర్తిప్రయోగవర్ధితతిమిరేణ అశ్మభేదసంగృహీతవనవరాహదంష్ట్రేణ ఇంగుదీకోశకృతౌషధాంజనసంగ్రహేణ సూచీస్యూతసిరాసంకోచితవామకరాంగులినా కౌశేయకకోశాపరణక్షతివ్రణితచరణాంగుష్ఠకేన అసమ్యక్కృతరసాయనానీతాకాలజ్వరేణ జరాంగతేనాపి దక్షిణాపథాధిరాజ్యవరప్రార్థనాకదర్థితదుర్గేణ దుశ్శిక్షితశ్రమణాదిష్టతిలకాబద్ధవిభవప్రత్యాశేన హరితపత్రరసాంగారమషీమలినశంబూకవాహినా పట్టికాలిఖితదుర్గాస్తోత్రేణ ధూమరక్తాలక్తకాక్షరతాలపత్రకుహకతంత్రమంత్రపుస్తికాసంగ్రాహిణా జీర్ణమహాపాశుపతోపదేశలిఖితమహాకాలమతేన ఆవిర్భూతనిధివాదవ్యాధినా సంజాతధాతువాదవాయునా లగ్నాసురవివరప్రవేశపిశాచేనప్రవృత్తయక్షకన్యకాకామిత్వమనోరథవ్యామోహేనవర్ధితాంతర్ధానమంత్రసాధనసంగ్రహేణ శ్రీపర్వతాశ్చర్య

1 రటతా. 2 గోధాగోలికాకృకలాస. 3 ఉపర్యుపర్యవి.

వార్త్తాసహస్రాభిజ్ఞేన అసకృదభిమంత్రితసిద్ధార్థకప్రహతి ప్రధావితైః పిశాచగృహీతకైః కరతలతాడనచిపిటీకృతశ్రవణపుటేన అవిముక్తశైవాభిమానేన దుర్గృహీతాలాబువీణావాదనోద్వేజితపథికపరిహృతేన దివసమేవ మశకక్వణితానుకారి కి మపి కంపితోత్తమాంగం గాయతా స్వదేశభాషానిబద్ధభాగీరథీభక్తిస్తోత్రనర్తకేన గృహీతతురగబ్రహ్మచర్యతయా అన్యదేశాగతోషితాసు జరత్ప్రవ్రజితాసు బహుకృత్వః సంప్రయుక్తస్త్రీవశీకరణచూర్ణేన అతిరోషణతయా కదా చిద్ధర్మ్యస్తాష్టపుష్పికాపాతోత్పాదితక్రోధేన చండికా మపి ముఖభంగివికారై ర్భృశ ముపహసతా కదా చి న్నివార్యమాణావాసరుషితాధ్వగారబ్ధబహుబాహుయుద్ధపాతభగ్నపృష్ఠకేన కదా చి త్కృతాపరాధబాలకపలాయనా మర్ష పశ్చాత్ప్రధావితస్ఖలితాధోముఖపాతస్ఫుటితశిరఃకపాలభుగ్నగ్రీవేణ కదా చి జ్జనపదకృతనవాగతాపరధార్మికాదరమత్సరోద్బద్ధాత్మనా నిస్సంస్కారతయా యత్కించనకారిణా ఖంజతయా మందమందసంచారిణా బధిరతయా సంజ్ఞావ్యవహారిణా రాత్ర్యంధతయా దివావిహారిణా లంబోదరతయా ప్రభూతాహారిణా అనేకశః ఫలపాతనకుపితవానరనఖోల్లేఖచ్ఛిద్రితనాసాపుటేన బహుశః కుసుమాపచయచలితభ్రమరసహస్రదంశశీర్ణీకృతశరీరేణ సహస్రశశ్శయనీకృతాసంస్కృతశూన్యదేవకులకాలసర్పదష్టేన శతశః శ్రీఫలతరుశిఖరచ్యుతి చూర్ణితోత్తమాంగేన అసకృదుత్పన్నదేవమాతృగృహవాసిబుభుక్షునఖజర్జరితకపోలేన సర్వదా వసంతక్రీడినాజనేనోత్క్షిప్తఖండఖట్వారోపితవృద్ధదాసీవివాహప్రాప్తవిడంబనేన అనేకాయతనప్రతిశయితనిష్ఫలోత్థానేన దౌస్థిత్య మపి వివిధవ్యాధిపరివృతంస్వకుటుంబ మి వోద్వహతా మూర్ఖతా మపి బహువ్యసనానుగతాం ప్రసూతానేకాపత్యా మివ దర్శయతా క్రోధమప్యనేకదండాఘాతనిర్మితబహుగాత్రగండకం ఫలిత మివ ప్రకాశయతా క్లేశ మపి సర్వావయవజ్వలితదీపికాదాహవ్రణవిభావితం బహు[1]సుఖ మివ ప్రకటయతా పరిభవమపి నిష్కారణాకృష్టజనపదదత్తపదాకృష్టిశతసంప్రవాహ మివ దధానేన శుష్కవనలతావినిర్మితబృహత్కుసుమకరండకేన వేణులతారచితపుష్ప

1 ముఖమివ,

పాతనాంకుశికేన క్షుణమప్యాముక్తకాలకంబళఖండ[1]కోలేన జరద్ద్రవిడధార్మికేణాధిష్ఠితాం గండికా మపశ్యత్. తస్యా మేవ చ వాస[2]మరోచయత్.

అథావతీర్య తురగాత్ ప్రవిశ్యభక్తిప్రవణేన చేతసా తాం ప్రణనామ. కృతప్రదక్షిణశ్చ పునః ప్రణమ్య ప్రశాంతోద్దేశదర్శనకుతూహలేన పరిభ్రమన్నుచ్చైరారటంత మాక్రోశంతంచ కుపితం ద్రవిడధార్మిక మేకదేశే దదర్శ.దృష్ట్వా కాదంబరీవిరహోత్కంఠోద్వేగదూయమానోఽపి సుచిరం జహాస. న్యవారయచ్చ తేన సార్ధం ససంభ్రమసంరబ్ధకలహా నుపహాసత స్స్వసైనికాన్. ఉపసాంత్వనైశ్చ కథ మపి ప్రియాలాపశతానునయైః ప్రశమ ముపనీయ క్రమేణ జన్మభూమిం జాతిం విద్యాం చ కళత్ర మపత్యాని విభవం వయఃప్రమాణం ప్రవ్రజ్యాయాశ్చ కారణం స్వయ మేవ పప్రచ్ఛ. పృష్టశ్చాసౌ వవర్ణయ దాత్మానమ్. అతీతస్వశౌర్యరూపవిభవవర్ణనవాచాలేన తేన సుతరా మరజ్యత రాజపుత్రః. విరహాతురహృదయస్య వినోదనతా మి వాగాత్. ఉపజాతపరిచయ శ్చాస్మై తాంబూల మదాపయత్. అస్త ముపగతే చ భగవతి సప్తసప్తౌ ఆవాసితేషు యథాసంపన్న పాదపతలేషు రాజసూనుషు శాఖావ[3]సక్తాపనీతపర్యాణేషు క్షితితలలుంఠనపాంసులసటావధూననానుమితోత్సాహేషుగృహీతకతిపయశష్పకబలేషుపీతోదకేషుస్నానార్ద్రపృష్ఠతయావిగతశ్రమేషు పురోనిఖాతకుంతయష్టిషు సంయతేషు వాజిషు వాజిసమీపవిరచితపర్ణప్రస్తరే చ దివసగమనఖిన్న పరికల్పితయామికే సుషుప్సతి సైనికజనే కృతబహుపావకప్రభాపీతతమసి దివస ఇవ విరాజమానే సేనానివేశేచంద్రాపీడః పరిజనేనైకదేశసంయంతస్యేంద్రాయుధస్యపురఃపరికల్పితం ప్రతీహారనివేదితంశయనీయమగాత్ నిషణ్ణస్య చాస్య తత్క్షణ మేవ పస్పర్శ దుఃఖాసికా హృదయం. అరతిగృహీతశ్చ విసర్జయాంబభూవ రాజలోకమ్.అతివల్లభా నపినాలలాపపార్శ్వస్థాన్. మీలితలోచనో ముహుర్ముహుర్మనసా జగామ కింపురుషవిషయమ్. అనన్యచేతా స్సస్మార హేమకూటస్య రమ్యతాం. నిష్కారణబాంధవతామచింతయ న్మహాశ్వేతా[4]పాదానాం.జీవిఫల మభిలలాష పునఃపునః కా

1 ఖోలేన. 2 మరచయత్. 3 సక్తతపనీయపర్యాణేషు. 4 ప్రసాదానాం.

దంబరీదర్శనమ్. అపగతాభిమానపేశలాయ నితరా మస్పృహాయ స్మదలేఖాపరిచయాయ తమాలికాం ద్రష్టు మాచకాంక్షే. కేయూరకాగమనము త్ప్రేక్షత. హిమగృహక మపశ్యత్. ఉష్ణముష్ణ మాయతం పునరుక్తం నిశశ్వాస బబంధ చాధికాం ప్రీతిం శేషహారే పశ్చాత్ స్థితాం పుణ్యభాగినీ మమన్యత పత్రలేఖామ్. ఏవం చానుపజాతనిద్ర ఏవ తామనయన్నిశామ్ ఉషసి చోత్థాయ తస్య జరద్ద్రవిడధార్మిక స్యేచ్ఛయా నిసృష్టైర్ధనవిసరైః పూరయిత్వా మనోరథ మభి[1]మతే ష్వతిరమణీయేషు ప్రదేశేషు నివస న్నల్పై రేవాహోభిరుజ్జయినీ మాజగామ.

అకస్మికాగమనప్రహృష్టసంభ్రాంతానాం పౌరాణా మర్ఘ్యకమలానీవ నమస్కారాంజలిసహస్రాణి ప్రతీచ్ఛ న్నతర్కిత ఏవ వివేశ నగరీమ్. అహమహమికయా చ ప్రధావితా దతిహర్షరసవిహ్వలాత్పరిజనాత్ 'దేవ! ద్వారిచంద్రాపీడో వర్తతే' ఇత్యుపలభ్య పితాఽస్య నిర్భరానందమందగమనో మందర ఇవ క్షీరోదజలము త్తరీయాంశుక మమలమాగళిత మాకర్షన్ ప్రహర్షనేత్రజలబిందువర్ష ముక్తాఫలాసార ఇవ కల్పపాదపః ప్రత్యాసన్నవర్తిభిః జరాపాండురమౌళిభి శ్చందనవిలేపనై రనుపహతక్షౌమధారిభిః కేయూరిభి రుష్ణీషిభిః కిరీటిభి శ్శేఖరిభి ర్బహుకైలాసా మివ బహుక్షీరోదా మివ క్షితిం దర్శయద్భిః ప్రతిపన్నాసివేత్రచ్ఛత్రకేతుచామరై రనుగమ్యమానో రాజసహస్రై శ్చరణాభ్యా మేవ ప్రత్యుజ్జగామ. చంద్రాపీడోఽపి దృష్ట్వా చ పితరం దూరాదేవావతీర్య వాజిన శ్చూడామణిమరీచిమాలినా మౌళినా మహీ మగచ్ఛత్. అథ ప్రసారితభుజేన 'ఏహ్యేహి' త్యాహూయ పిత్రా గాఢ ముపగూఢ స్సుచిరం పరిష్వజ్య తత్కాలసన్నిహితానాం చ మాననీయానాం కృతనమస్కారః కరే గృహీత్వా విలాసవతీభవన మనీయత రాజ్ఞా. తయాపి తథైవ సర్వాంతఃపురపరివారయా ప్రత్యుద్గమ్యాభినందితాగమనః కృతాగమనమంగళాచారో దిగ్విజయసంబద్ధాభి రేవ కథాభిః కంచి త్కాలం స్థిత్వా శుకనాసం ద్రష్టు మాయయౌ. తత్రాప్యము నైవ క్రమేణ సుచిరం స్థిత్వా నివేద్య వైశంపాయనం స్కంధా

1 మత మభిరమణీయేషు.

వారవర్తినం కుశలిన మాలోక్య చ మనోరమా మాగత్య విలాసవతీభవన ఏవ సర్వా స్స్నానాదికాః పరవశ ఇవ క్రియా నిర్వర్త్య నృపరాజ్ఞా నిజ మేవ కుమారభవన మయాసీత్. తత్ర చ రణరణకఖిద్యమానమానసగ కాదంబర్యా వినా న కేవల మాత్మానం స్వభవన మవంతీనగరం వా సకల మేవ మహీమండలం శూన్య మమన్యత. తతో గంధర్వరాజపుత్రీ వార్తా శ్రవణోత్సుకం చ మహోత్సవ మివ ఈప్సితవరప్రాప్తికాల మివ అమృతోత్పత్తిసమయ మివ [1]ప్రత్యపాలయత్.

తతః కతిపయదివసాపగమే మేఘనాదః పత్రలేఖా మాదాయాగచ్ఛ దుపానయ చ్చైనాం కృతనమస్కారాం చ దూరాదేవ స్నిగ్ధేన ప్రకాశితప్రీతి శ్చంద్రాపీడః ప్రకృతివల్లభా మపి కాదంబరీసకాశాత్ప్రసాదలబ్ధాపరసౌభాగ్యా మివ వల్లభతరతా ముపాగతా మత్థా యాతిశయదర్శితాదర మాలిలింగ పత్రలేఖాం. మేఘనాదం చ ప్రణతం పృష్ఠే కరకిసలయేన పస్పర్శ. [2]సముపావిష్టాం చ తా మబ్రవీత్.—'పత్రలేఖే! కథయ తత్రభవత్యా మహాశ్వేతాయా స్సమదలేఖాయా దేవ్యాః కాదంబర్యా శ్చ కుశలం, కుశలీ వా బాహ్య స్సకల స్తమాలికాకేయూరకాదిపరిజనః?' ఇతి. సా బ్రవీత్ —'దేవ! యథాజ్ఞాపయసి భద్రం, త్వామర్చయతి శేఖరీకృతాంజలినా ససఖీజనా సపరిజనా దేవీ కాదంబరీ' ఇత్యేవ ముక్తవతీం పత్రలేఖా మాదాయ మందిరాభ్యంతరం విసర్జితరాజలోకో వివేశ. తత్ర చోత్తామ్యతా మనసా ధారయితు మపారయన్ కుతూహల మతిప్రీత్యా దూర ముత్సారితపరిజనః ప్రవిశ్య [3]అగారప్రరూఢాయా స్థ్సలకమలిన్యాః పృథుభి రున్నాళైః పలాశై రుపరచితాతపత్ర [4]కృత్య స్యాథ్యాస్య మధ్యభాగమన్యతరస్య మరకతపతాకాయమానస్య పత్రమండపస్య తలే చరణారవిందేన సముత్సార్య సుఖప్రసుప్తహంసమిథున ముపవి శ్యాప్రాక్షీత్.—'పత్రలేఖే! కథయ ఆగతే మయి కథమపి స్థితా? కియంతి వా దినాని? కీదృశో వా దేవీప్రసాదః? కా వా గోష్ఠ్య స్సమభవన్? కీదృశ్యో వా కథా స్సమజాయంత? కో వాతిశయే నాస్మా న్స్మరతి? కస్య వా గరీయసీ ప్రీతిః?' ఇతి. ఏవం పృష్టా

---

1 పత్రలేఖాగమనం ప్రత్య. 2 సముపావిష్టశ్చాబ్రవీత్. 3 అగారముఖరప్రరూఢాయాః. 4 కృత్యాయా అథ్యాస్య.

చ వ్యజిజ్ఞపత్.—'దేవ! దత్తావధానేన శ్రూయతాం యథా స్థితాస్మి యావంతి వా దినాని యాదృశో వా దేవీప్రసాదః యథా వా గోష్ఠ్య స్సమభవన్ యాదృశ్యశ్చ కథా స్సమజాయంత యోవాఽతిశయేన తవ స్మరతి యస్య వాత్వాయి గరీయసీ ప్రీతి ర' స్తీతి.

తతః ఖల్వాగతే దేవే కేయూరకేణ సహ ప్రతినివృత్త్యాహమ్ తత్రైవ కుసుమశయనీయసమీపే సముపావిశమ్, అతిష్ఠం చ సుఖం నవనవా ననుభవంతీ దేవీ ప్రసాదాన్, కిం బహునా?, ప్రాయేణ మమ చక్షుషి చక్షు ర్వపుషి వపుః కరే కరపల్లవో నామాక్షరేషు వాణీ ప్రీతౌ హృదయం దేవ్యా స్సకల మేవం తద్దివస మభవత్, అపరాహ్ణే చ మా మే వావలంబ్య నిష్క్రమ్య హిమగృహకా త్సంచరంతీ యదృచ్ఛయా నిషిద్ధపరిజనా వల్లభబాలోద్యానం జగామ, తత్ర సుధాధవళాం కాళిందీజలతరంగమయ్యేవ మరకతసోపానమాలయా ప్రమదవనవేదికా మధ్యారోహత్, తస్యాం చ [1]మణి స్తంభావష్టంభ స్థితా. స్థిత్వా చ ముహూర్త మివ హృదయేన సహ దీర్ఘకాల మవ ధార్య కి మపి వ్యాహర్తు మిచ్ఛంతీ నిశ్చలధృతతారకేణ నిష్పందపక్ష్మణా చక్షుషా ముఖం మే సుచిరం వ్యలోకయత్. విలోకయంత్యేవ చ కృతసంకల్పా మదనాగ్నిం ప్రవేష్టు మిచ్ఛంతీ సస్నా వివ స్వేదాంభస స్స్రోతసి స్రోత సేవ తరళీకృతా సమకంపత, కంపితాంగీచ పత నభియే వాగృహ్యత విషాదేన.

అథ మయా విదితాభిప్రాయయా తన్ముఖవినివేశితనిష్కంప నయనదత్తావధాన యాజ్ఞాపయేతి విజ్ఞాపితే నిజావయవై రపి వేపథుమద్భి ర్నివార్యమాణేవ రహస్యశ్రవణలజ్జయాఽఽత్మప్రతిమా మపి లిఖిత మణికుట్టిమేన చరణాంగుష్ఠేనా ప్రక్రమా[2]య వ్యామృశంతీ భవన హంసాన్ కుట్టిమోల్లేఖముఖరనూపురేణ చరణారవిందేన విసర్జయంతీ కర్ణోత్పలమధుకరానపిస్వేదద్రవద్వదన[3]వ్యజనకృత్తేనాంశుకపల్లవేనోత్సారయంతీ తాంబూలపీఠికాశకలముత్కోచ మివ దంతఖండితంశిఖండినే దదతీ వనదేవతాశ్రవణశంకి తేన ముహుర్ముహు రితస్తతో విలోకయంతీ వక్తుకామాఽపి న శక్నోతి స్మ కించి దపి లజ్జాకలితగద్గదాగది

1 మణిస్థూణావష్టంభ స్థితా. 2 యేవామృశంతీ. 3 వ్యజనీకృతేన.

తుమ్, ప్రయత్నతోఽపి చాస్యా నిశ్శేషం జ్వలతా మదనానలేనేవదగ్ధా అజస్రం ప్రవహతా నయనోదకేనేవోఢా ప్రవిశద్భి ర్దుఃఖై రివాక్రాంతా పతద్భిః సుమచాపశరై రివ శకలీకృతా నిష్పతద్భి ర్నిశ్వసితై రివ నిర్వాసితా హృదయవర్తిభి శ్చింతాశతై రివ విధృతా నిశ్వాసపాయిభి ర్మధుకరకులై రివ నిపీతా న ప్రావర్తత వాణీ, కేవలం దుఃఖసహస్రగణనాయ ముక్తాక్షమాలికా మివకల్పయంతీ గలద్భి రస్పృష్టకపోలస్థలైశ్శుచిభి రధోముఖీ నయనజలబిందుభి ర్దుర్దిన మదర్శయత్, తదా చ తస్యాస్సకాశా దశిక్షితేవ లజ్జాపి లజ్జాలీలాం వినయోఽపి వినయాతిశయం ముగ్ధతాపి ముగ్ధతాం వైదగ్ధ్య మపి వైదగ్ధ్యం భయ మపి భీరుతాం విభ్రమోఽపి విభ్రమితాం విషాదోఽపి విషాదితాం విలాసోఽపి విలాసమ్, తథాభూతా చ 'దేవి! కి మిదః' మితి విజ్ఞాపితా మయా ప్రమృజ్య లోహితాయమానోదరే లోచనే దుఃఖప్రకర్షే ణాత్మన స్సముద్బంధనా యేవ మృణాళకోమలయా బాహులతయా వేదికాకుసుమపాలికాగ్రథితకుసుమమాలా మవలంబ్యసమున్నతైక భ్రూలతా మృత్యుపాశమి వావలోకయంతీ దీర్ఘ ముష్ణం చ నిశ్వసితవతీ, తద్దుఃఖ ముత్ప్రేక్షమాణయా చ కథనాయ పునః పున రనుబధ్యమానా మయా వ్రీడయా నఖముఖలిఖితకేతకీదళా లిఖ త్యేవ వక్తవ్య మర్పయంతీ వివక్షాస్ఫురితాధరా నిశ్వాసమధుకరా ని వోపాంశు సందిశంతీ క్షితితలనిహితనిశ్చలనయనా సుచిర మతిష్ఠత్.

క్రమేణ చ భూయో మన్ముఖే నిధాయ దృష్టిం పునః పున ర ప్యాపూర్యమాణలోచనచ్యుతై ర్మదనానలధూమధూసరాం వాచ మివ ప్రక్షాళయంతీ బాష్పజలబిందుభిః బాష్పజలబిందువ్యాజేనచ విలక్షస్మితస్ఫురితై ర్దశనాంశుభి స్సాధ్వసః స్మృతాన్[1]పూర్వా నభిధేయవర్ణానివ గ్రథ్నంతీ కథమపి వ్యాహారాభిముఖ మాత్మానమకరోత్, అబ్రవీచ్చ మామ్. -'పత్రలేఖే! వల్లభతయా తస్మిన్ స్థానే న తాతో నాంబా న మహాశ్వేతా న మదలేఖా న జీవితం యత్ర మే భవతీ, దర్శనాత్ప్రభృతి ప్రియాఽసి, న జానే కేనాపి కారణేన అపహసితసకలసఖీజనం

1 అపూర్వా.

త్వయి విశ్వసితి మే హృదయమ్, క మపర ముపాలభే?, కస్య వాఽన్యస్య కథయామి పరిభవం?, కేన వాన్యేన సహ సాధారణీకరోమి దుఃఖం?, దుఃఖభార మిమ మసహ్య మద్య నివేద్య భవత్యా స్త్యక్ష్యామి జీవితం, జీవితే నైవ శపామి తే, స్వహృదయే నాపి విదితవృత్తాంతే నామునా జిహ్రేమి కిము తాపరహృదయేన?, కథ మివ మాదృశీ రజనీకరకిరణావదాతం కౌలీనేన కలంకయిష్యతి కులం, కులక్రమాగతాం చ లజ్జాం పరిత్యక్ష్యతి,[1]అకన్యకోచితేవా చాపలే చేతః ప్రవర్తయిష్యతి, సాహం న సంకల్పితా పిత్రా న దత్తా మాత్రా నానుమోదితా గురుభిః న కించి త్సందిశామి న కించి త్ప్రేషయామి నాకారం దర్శయామి, కాతరేవ అనాథేవ నీచేవ బలా దవ[2]లిప్తేన గురుగర్హణీయతాం నీతా కుమారేణ చంద్రాపీడేన, కథయ మహతాం కి మయ మాచారః?, కింపరిచయ స్యేదం ఫలం?, య దేవ మభినవబిసలయతంతుసుకుమారం మే మనః పరిభూయతే, పరిభవనీయో హి కుమారికాజనో యూనాం, ప్రాయేణ ప్రథమం మదనానలో లజ్జాం వహతి తతో హృదయమ్, ఆదౌ వినయాదికం కుసుమేషు శరాః ఖండయంతి పశ్చా న్మర్మాణి, త దామంత్రయే భవతీం పున ర్జన్మాంతరసమాగమాయ, న హి మే త్వత్తోఽన్యా ప్రియతరా, ప్రాణపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తాచరణేన ప్రక్షాళయా మ్యాత్మనః కలంకమ్' ఇత్యభిధాయ తూష్ణీ మభూత్.

అహం తు యత్సత్య మవిదితవృత్తాంతతయా హ్రీతేవ భీతేవ విలక్షేవ విసంజ్ఞేవ సవిషాదం విజ్ఞాపితవతీ:—'దేవి! శ్రోతు మిచ్ఛా మ్యాజ్ఞాపయ కిం కృతం దేవేన చంద్రాపీడేన? కో వా పరాధ స్సమజని? కేన వా ఖ ల్వవినయేన ఖేదిత మఖేదనీయం దేవ్యాః కుసుమకోమలం మనః?, శ్రుత్వా ప్రథమ ముత్సృష్టజీవితాయాం మయి పశ్చా త్స ముత్స్రక్ష్యసి. దేవి జీవితమ్' ఇత్యేవ మభిహితా చ పున రవదత్ —'ఆవేదయామి తే, అవహితా శృణు, స్వప్నేషు ప్రతిదిన మాగత్యాగత్య మే రహస్యసందేశేషు నిపుణో ధూర్తగ పంజరశుకశారికా దూతీః కరోతి, సుప్తాయాః శ్రవణదంతపత్రోదరేషు వ్యర్థమనోరథమోహితమానస స్సం

1 అన్యకన్య. 2 లిప్తేన గురు.

కేతస్థానాని లిఖతి, స్వేదప్రక్షాలితాక్షరానపి నిపతితసాంజనాశ్రుబిందుపఙ్క్తికథితాత్మావస్థాన్మనోహరాన్నస్మోహాశానువర్తినో మదనలేఖాన్ ప్రేషయతి, నిజానురాగేణేవ బలా[1]ద్రంజయత్యలక్తకరసేనచరణౌ, అవినయనిశ్చేతనో నఖప్రతిబింబిత మాత్మానం బహుమన్యతే, ఉపవనేష్వేకాకిన్యా గ్రహణభయపలాయమానాయాః ల పల్లవలగ్నాంశుకదశాప్రతిహతగమనాయా గృహీత్వేవ లతాసఖీభిరర్పితాయా మిథ్యాప్రగల్భః [2]పరాఙ్ముఖపరిష్వంగ మాచరతి, స్తనస్థలే మే లిఖన్ పత్రలతాం కుటిలతా మివానృజుప్రకృతిగ ప్రకృతిముగ్ధం మన శ్శిక్షయతి, హృదయోత్కలికాతరంగవాతై రివ శీతలైర్ముఖమరుద్భి శ్శ్రమజలశీకరతారకితావళీకచాటుకారః కపోలౌ వీజయతి, స్వేదసలిలశిథిలితగ్రహణగళితోత్పలశూన్యే నాపి కరేణ యవాంకురా నివ నఖకిరణాన్ శుద్ధాన్ దుర్విదగ్ధః కర్ణపూరీకరోతి, వల్లభతరబాలవకుళసేకకాలకబళీకృతాన్ సురాగండూషాన్ సకచగ్రహ మసకృత్ ధృష్టో మాం పాయయతి, భవనాశోకతరుతాడనోద్యతాన్ పాదప్రహారాన్ దుర్బుద్ధివిడంబిత శ్శిరసా ప్రతీచ్ఛతి, మన్మథమూఢమానసశ్చకథయ హే పత్రలేఖే! కేన ప్రకారేణ నిశ్చేతనో నిషిధ్యతే?, ప్రత్యాఖ్యాన మ పీర్ష్యాం సంభావయతి, ఆక్రోశ మపి పరిహాస మాకలయతి, అసంభాషణ మపి మానం మన్యతే, దోషసంకీర్తన మపి స్మరణోపాయ మవగచ్ఛతి.[3]అవజ్ఞాన మప్యనియంత్రణప్రణయ ముత్ప్రేక్షతే, లోకాపవాదమపి యశో గణయతి'ఇతి,

తామేవం వాదినీ మాకర్ణ్య ప్రహర్షరసనిర్భరా మనస్యకరవమ్.—'అహో! చంద్రాపీడ ముద్దిశ్య సుదూర మాకృష్టా ఖ ల్వియం మకరకేతునా, యది చ సత్య మేవ కాదంబరీవ్యాజేన సాక్షాన్మనోభవ చిత్తవృత్తిః ప్రసన్నా దేవస్య చంద్రాపీడస్య, తతః సహజైః సాదరం సంవర్ధితైః ప్రత్యుపకృత మస్య గుణైః యశసా ధవళితాః కకుభః యౌవనేన రతిరససాగరతరంగైః పాతితా రత్నసృష్టిః యౌవనవిలాసైర్లిఖితం

1 దరంజయత్. 2 పరాఙ్ముఖాయాః పరి. 3 అవజ్ఞా మప్యనియంత్రణం.

నామ శశిని సౌభాగ్యేన ప్రకాశితా నిజశ్రీః లావణ్యేనబిందవీభి రివవృష్టమమృతం కలాభిః, తథా చ చిరా ల్లబ్ధః కాలో మలయానిలేన సమాసాదితోఽవసర శ్చంద్రోదయేన ప్రాప్త మనురూపం ఫలం మధుమాసకుసుమసమృద్ధ్యా గతో మదిరా [1]మదదోషో గుణతాం దర్శితం ముఖం మన్మథయుగావతారే ణ’ఇతి,అథా హం ప్రకాశం విహస్యాబ్రువం.—‘దేవి!య ద్యేవ ముత్సృజ కోపం ప్రసీద, నార్హసి కామాపరాధై ర్దేవం దూషయితుం,ఏతాని ఖలు ఖలస్య కుసుమచాపస్య చాపలాని శఠస్య న దేవ స్య’ఇత్యేవ ముక్తవతీం మాం పునః సకుతూహలా సా ప్రత్యభాషత.—‘యోఽయం కామో నా కోపి నా కథయ కాని కాన్యస్య రూపాణి’ఇతి,తామహం వ్యజిజ్ఞపం.—‘దేవి! కుతోఽస్య రూపమ్?’అతనురేషహుతాశనః, తథాహి.—అప్రకాశయన్ జ్వాలావలీః సన్తాపం జనయతి, అప్రకటయన్ ధూమపటల మశ్రు పాతయతి, అదర్శయన్ భస్మరజోనికరం పాండుతా మావిర్భావయతి,న చ తద్భూత మేతావతి త్రిభువనే అస్య శరవ్యతాం య న్న యాతం యాతి యాస్యతి వా,కో వాస్య భ్రశ్యతి?,గృహీతకుసుమకార్ముకో బాణై ర్బలవంత మపి విధ్యతి,అపి చ అనేనాధిష్ఠితానాం కామినీనాం పశ్యంతీనాం చింతయా ప్రియముఖచంద్రసహస్రాణి సంకట మంబరతలం-లిఖంతీనాం దయితాకారాన్ అవిస్తీర్ణం మహీమండలం-గణయన్తీనాం వల్లభగుణాన్ అల్పీయసీ సంఖ్యా-శృణ్వంతీనాం ప్రియతమకథా మబహుభాషిణీ సరస్వతీ - ధ్యాయంతీనాం ప్రాణసమసమాగమసుఖాని హ్రసీయాన్ కాలో హృదయస్యాపతతి’ఇతి.

ఏత దాకర్ణ్య చ క్షణం విచింత్య చావాదీత్.—‘పత్రలేఖే! యథా కథయసి తథా జనోఽయంకారితః కుమారే పక్షపాతం పంచేషుణా,యా స్య స్త్యైతాని రూపాణి సమధికాని వా తాని మయి వర్తంతే,హృదయాదవ్యతిరిక్తా సీదానీం భవతీ మేవ పృచ్ఛామి,ఉపదిశయదత్ర మే సాంప్రత మేవంవిధానాం వృత్తాంతానా మనభిజ్ఞాఽస్మి,గురుజనవక్తవ్యతాం నీతాయా నితరాం లజ్జితాయా జీవితా న్మరణ మేవ శ్రే

1 రసదోషో.

యః పశ్యతి మే హృదయమ్' ఇత్యేవంవాదినీం భూయ స్తా మహ మేవ మవోచమ్:—'అల మల మిదానీం దేవి! కి మనే నాకారణమరణానుబంధేన! అనారాధితప్రసన్నేన కుసుమశరేణ భగవతా తే వరో దత్తః, కా చాత్ర గురుజనవక్తవ్యతా యదా ఖలు కన్యకాం గురు రివ పంచశర స్సంకల్పయతి మా తే వానుమోదతే భ్రాతేవ దదాతి సఖీవోత్కంఠాం జనయతి ధాత్రీవ తరుణతాయాం రత్యుపచారం శిక్షయతి, [1]కతి వా కథయామి తే యాః స్వయం వృతవత్యః పతీన్, యది చ నైవ మనర్థక ఏవ తర్హి ధర్మశాస్త్రోపదిష్టః స్వయంవరవిధిః, తత్ప్రసీద దేవి!, అల మమునా మరణానుబంధేన శపామి తే పాదపంకజస్పర్శేన,[2]సందిశ మాం,యామి ఆనయామి[3]తం దేవం చంద్రాపీడం తే హృదయదయితమ్' ఇత్యేవముక్తే మయా ప్రీతిద్రవార్ద్రయా దృష్ట్యా పిబంతీవ మాం నిరుధ్యమానై రపి మకరకేతుశరశతజర్జరితాం భిత్త్వేవ లజ్జాం లబ్ధాంతరైః నిపతద్భి రనురాగవిభ్రమై రాకులీక్రియమాణా ప్రియవచనశ్రవణప్రీత్యా చ స్వేదక్లిష్ట ముత్క్షిప్య రోమాంచజాలకేన దధ తీవ ఉత్తరీయాంశుకం ప్రేంఖత్కుండలమాణిక్యపత్రమకరకోటిలగ్నం చ శశికిరణమయం మరణపాశ మివ మకరకేతునా నిహితం కణ్ఠే హార మున్మోచయంతీ ప్రహర్షవిహ్వలాంతఃకరణాఽపి కన్యకాజనసమాజాం లజ్జా మి వావలంబ్య శనై రవదత్.

'జానామి తే గరీయసీం ప్రీతిం, కేవల మకఠోరశిరీషపుష్పమృదుప్రకృతేః కుతః ప్రాగల్భ్య మేతావ న్నారీజనస్య విశేషతో బాలభావభాజః కుమారీలోకస్య?, సాహసకారిణ్య స్తా యాః స్వయం సందిశంతి సముపసర్పంతి వా, స్వయం సాహసం సందిశంతీ బాలా జిహ్రేమి, కిం వా సందిశామి?, అతిప్రియోఽసీతి పౌనరుక్త్యం, తవాహం ప్రియాస్మీతి జడప్రశ్నః, త్వయి గరీయా ననురాగ ఇతి వేశ్యాలాపః, త్వయా వినా న జీవామీ త్యనుభవవిరోధః, పరిభవతి మా మనంగ ఇత్యాత్మదోషో

1 కి మివ కథయామి. 2 సందిశ ప్రేషయ మాం. 3 దేవి! తే-హృదయదయితం.

పాలంభః, మనోభవే నాహం భవతే దత్తే త్యుపసర్పణోపాయః, బలాద్ధృతో౽సిమయేతి బంధకీధార్ ష్ట్యమ్, అవశ్యమాగంతవ్యమితి సౌభాగ్యగర్వః,స్వయ మాగచ్ఛామీతి స్త్రీచాపలమ్, అనన్యరక్తో౽యం పరిజన ఇతి స్వభక్తినివేదనలాఘవం, ప్రత్యాఖ్యానశంకయా న సందిశామీత్న్యబుద్ధబోధనమ్, అనపేక్షితానుజీవిదుఃఖదారుణా స్యా మిత్యతిప్రణయితా, జ్ఞాస్యసి మరణేన ప్రీతి మి త్యసంభావ్య[1]మేవ.

ఇతి శ్రీబాణభట్టకవీంద్రవిరచితః కాదమ్బరీ

పూర్వభాగః.

శ్రీ ర స్తు

కాదమ్బరీ.

శ్రీబాణభట్టతనయవిరచితః

ఉత్తరభాగః.

దేహద్వయార్ధఘటనారచితం శరీర
మేకం యయో రనుపలక్షితసన్ధిభేదమ్,
వందే సుదుర్ఘటకథాపరిశేషసిద్ధ్యై
సృష్టే ర్గురూ గిరిసుతాపరమేశ్వరౌ తౌ. 1

వ్యాధూతకేసరసటా[1]తికరాళవక్త్రం
హస్తాగ్రవిస్ఫురితశంఖగదాసిచక్రమ్,
ఆవిష్కృతం సపది యేన నృసింహరూపం
నారాయణం త మపి విశ్వసృజం నమామి. 2

ఆర్యం య మర్చతి గృహే గృహ ఏవ లోకః
పుణ్యైగ కృత శ్చ యత ఏవ [2]మయాఽఽత్మలాభః,
సృష్టైవ యేన చ కథేయ మనన్యశక్త్యా
వాగీశ్వరం పితర మేవ త మానతోఽస్మి. 3

కవేః స్వాహంకారపరిహారణం.

యాతే దివం పితరి తద్వచ సైవ సార్ధం
విచ్ఛేద మాప భువి య స్తు కథాప్రబంధః,
దుఃఖం సతాం తదసమాప్తికృతం విలోక్య
ప్రారబ్ధ [3]ఏష చ మయా న కవిత్వదర్పాత్. 4

1 వికరాళ. 2 మ మాత్మ. 3 ఏవ.

గద్యే కృతేఽపి గురుణా తు తథాక్షరాణి
య న్నిర్గతాని పితు రేవ స మేఽనుభావః,
ఏకప్లవామృతరసాస్పదచంద్రపాదైః
సంపర్క ఏవ హి మృగాంకమణే ర్ద్రవాయ. 5

గంగాం ప్రవిశ్య భువి తన్మయతా ముపేత్య
స్ఫీతాగ్ర సముద్ర మితరా అపి యాంతి నద్యః,
ఆసింధుగామిని పితు ర్వచనప్రవాహే
క్షిప్తా కథానుఘటనాయ మయాఽపి వాణీ. 6

కాదంబరీరసభరేణ సమస్త ఏవ
మత్తో న కించి దపి చేతయతే జనోఽయమ్,
భీతోఽస్మి య న్న రసవర్ణవివర్జితేన
తచ్ఛేష మాత్మవచసాఽప్యనుసందధానః. 7

బీజాని గర్భితఫలాని వికాసభాంజి
వప్త్రైవ యా న్యుచితకర్మబలా త్కృతాని,
ఉత్కృష్టభూమివితతాని [1]గతాని పోషం
తాన్యేవ తస్య తనయేన తు సంహృతాని . 8

అపి చ ఇదానీ మానీతస్యాపి కుమారస్య న దదాతి తరళితా లజ్జితా లజ్జైవ దర్శనం, మనోభవవికారవేదనావిలక్షం వైలక్ష్య మేవ న పురస్తిష్ఠతి, అప్రతిపత్తిసాధ్వసజడా జడతైవ నోపసర్పతి, స్వయముపసర్పణలఘు లాఘవ మేవ తత్ప్రతిపత్తిస్థైర్యం నావలంబతే, బలాత్తదానయనాపరాధభీతా భీతి రేవ న సమ్ముఖీభవతి, అథ కథం చిద్గురుజనత్రపయా వా రాజకార్యానురోధేన వా చిరావలోకితసహాసంవర్ధితబంధుజనదర్శనసుఖేన వా సుహృన్ముఖకమలావలోకనోత్కంఠయా వా పునరాగమనఖేదపరిజిహీర్షయా వా నిజగృహావస్థానరుచ్యా వా జన్మభూమిస్నేహేన వా అనిచ్ఛయా వా అస్య స్వజనస్యోపరి పాదపతనేనాపి

1 చ యాంతి.

నానునేతు మేవ పారితో యదా మయి స్నేహాత్ కృతప్రయత్నా[1]ప్యా ప్రియసఖ్యా తదా సుతరా మేవ న కించిత్,కించాధునా[2]ఽభ్యధికము పయాతం, సైవాహం కాదంబరీ యా నేన కుమారేణ మధుమదముఖర మధుకరకులకలకోలాహలాకులితకోకకామినీకరుణకూజితజనితవిరహిజనమనోదుఃఖేవికచదళారవిందబృందనిష్యందానందితమందగంధవహ సుగంధ దశదిశి వికసితవివిధకుసుమామోదముకుళితమానినీమానగ్రహాన్వేషణదక్షకుసుమాయుధేకర్పూరక్షోదమిశ్రచందనపంకపిండే కుపితకామినీవినోదదక్షగేయముఖరపరిజనే పునరుక్తదర్శనాభ్యర్థితానప్రీడితకంచుకిజనే ప్రదోషసమయే జరఠశరకాండవిపాండునిబిడకుండలోద్ఘృష్టలడహయువతిగండస్థలాన్యఖండమండలే విడంబయతిమండయతి గగనంచఅనవరతవిస్ఫురద్విశదకరనికరనిర్భరావర్జితజ్యోత్స్నాజలసారవర్షిణి చంద్రమసి దూరవిక్షిప్తదళనివహకుముదకాననామోదవాసితదిగంతాయాః కుముదిన్యాస్తటే చంద్రకరస్పర్శప్రవృత్తశశిమణిశిఖరనిర్ఝరఝుంకారిణి క్రీడాపర్వతకనితంబే హృద్యహరిచందనరసకణికాజాలకచ్ఛలేనత[3]త్కరస్పర్శసుఖసంభవస్వేదజలనివహ మివవహతి తత్కాలహారిణి ముక్తాశిలాపట్టశయనే కుసుమామోదసురభితదశదిశి తుషార[4]కిరణనికరనీహారిణ్యపి బహి రేవ దేహదాహమాత్రకాపహారిణి సర్వరమణీయానాం సందోహభూతే హిమగృహే కుసుమప్రస్తరావలంబినీ వీక్షితా, మయాపి చాపునరుక్తతద్దర్శనస్పృహే తే ఏవైతే లోచనే యయో రాలోకనపథ మసౌ యాతః, త దేవ చేద మప్రతిపత్తిశూన్యం హతహృదయం యేనాంతఃప్రవిష్టోఽపి న పారితో ధారయితుం, తదేవచైత చ్ఛరీరంయేన చిరంతత్సమీపేఽప్యుదాసీనేన స్థితం,స ఏవ చాయంపాణిర్యోఽలీకగురుజనాపేక్షి నాత్మానంపరిగ్రాహితవాన్.అనపేక్షితపరపీడ శ్చంద్రాపీడోఽపి స ఏవ యోఽత్ర వారద్వయ మాగత్య ప్రతిగతః, స య్యేవోపక్షీణమార్గణతయా చా కించిత్కరోఽన్యత్ర పంచశరోఽపి స ఏవ య స్త్వయా వేదితో మే.

ప్రతిజ్ఞాతంచ మయా మహాశ్వేతాయాః 'త్వయి దుఃఖితాయాం నాహ మాత్మనః పాణిం గ్రాహయిష్యా' మీతి, [5] తా మహం పునరప్య

1 యాపి. 2అభ్యధిక ముపజాతం.3 త్కరతలస్పర్శ. 4కిరణనికర.5 సాతు దేవి! మైవంమ్న.

వదం 'దేవి! మైవం స్మ మనసి కరోః కుమతి రయ మతిదారుణో౽యం పాపకారీ మకరకేతుః కదాచిత్ అదృశ్యమానే ప్రియజనే హృదయా నురాగాజ్జీవిత మప్యపహరతి'ఇతి,సాత్వబ్రవీత్ —'తదపినాస్త్యేవ మే, మదనేన వాద్వైవేన వావిరహేణ వాయౌవనేన వాఅనురాగేణవామదేన వాహృదయేన వాఅన్యేన వాకేనాపిదత్తః సంకల్పమయః కుమారో జనసన్నిధావపి కేనచిదవిభావ్యమానః సిద్ధ ఇవ సర్వదామేదదాతి దర్శనమ్,అపి చాసావివ నాయమకాండపరిత్యాగనిష్ఠురహృదయః, అయమేవాస్మద్విరహకాతరః, నాయంనక్తం దివం లక్ష్మీసమాకులః, నపృథివ్యాః పతిః,న సరస్వతీ ముపేక్షతే,నకీర్తిశబ్దంవర్ధయతి. పశ్యామిచాహర్నిశమాసీనా [1]ఉత్థితా భ్రామ్యంతీశయానా జాగ్రతీ నిమీలితలోచనా చలంతీస్వప్నాయమానాచ శయనే శ్రీమండపే గృహకమలినీషుఉద్యానేషు లీలాదీర్ఘికాసు క్రీడాపర్వతకే బాలగిరినదికాసు చయథాతమజ్ఞజన విడంబనైకహేతుం విప్రలంభకం కుమారం, తేతథాకథిత మేవమయా, తదల ముపయాతదానయనకథయా'ఇత్యభిదధానాఅతర్కితాగతమూర్ఛేవ నిమీలితాక్షీ పక్ష్మాగ్రసంపిండితనయనజలవర్షిణీ విలీయమానేవోత్పీడ్యమానేవ చాంతర్జాతమన్యువేగేనతద్వైవ వేదికావితానవాభిదామాంశుకావలంబిన్యాం బాహులతికాయామచ్ఛసలిలస్రోతసిప్రసూతాయాం మృణాలికాయా మివ జలాహతిశ్యామారుణతామరస మివాననం[2]మవాఙ్నివేశ్య తూష్ణీ ముత్కీర్ణేవ తస్థౌ.

అహంతు తత్ శ్రుత్వా సమచింతయం—'సత్యమేవ గరీయః ఖలు జీవితాలంబన మిదం వియోగినీనాం య దుత సంకల్పమయః ప్రియో నితరాం కులాంగనానాం విశేషతః కుమారికాణాం, తథాహి—అనేన సార్ధమకృతదూతికాపాదపతనదైన్యాని ప్రతిక్షణంసమాగమశతాని అకాలరమణీయాని స్వేచ్ఛాభిసరణసౌఖ్యాని అదూషితకన్యాభావాని సురతాని, సురతేషుచ అకృతస్తనవ్యవధానదుఃఖాని ఆలింగనాని-అజనితవ్రణదర్శనవ్రీడాని నఖదంత[3]పదాని-అనాకులితకేశపాశాః కచగ్రహమహోత్సవాః - శబ్దవిహీనాని[4]చుంబనాని అనుత్వా

1 ఉచ్ఛ్రితా. 2 ముహావేశ్య. 3 క్షతసుఖాని. 4 నిధువనాని.

దితగురుజనవిభావిత[1]క్షణవైలక్ష్యాణ్యధరఖండనవిలసితాని నైన మంథకారరాశి రంతరయతి న జలధరధారాపాతః స్థగయతి న నీహారనికరస్తిరోదధాతి' ఇత్యేవం చింతయంత్యా ఏవ మే అనురాగకథారసప్లవేనేవ రక్తతా మగా ద్దివసః, తత్క్షణప్రకటితరాగం హృదయ మివ కాందబర్యాస్త్రపయా పలాయమాన మదృశ్యత రవిమండలమ్, పల్లవశయనమివ సంధ్యారాగ మరచయ ద్యామినీ, పరిచారక ఇవ చంద్రమణిశిలాతల మకల్పయ త్ప్రదోషః, అత్రాంతరే చాగత్య [2]స్వనియోగ మశూన్యం కుర్వాణా దూరతో దీపికాధారిణ్యో గంధతైలావసిక్తసురభిగంధోద్గారిణీభి ర్దీపికాభి ర్విరచితచక్రవాళికా బాలికాః పర్యవారయన్, అథ నిర్మలలావణ్యలక్షితాని దీపికాప్రతిబింబాని జ్వలితాని మదనసాయకశల్యానీ వాంగలగ్నాని సముద్వహంతీం నవనిరంతరకలికాచితాం చంపకలతా మివ[3]చస్థితాం తాం పున ర్వ్యజిజ్ఞపమ్.—'దేవి! ప్రసీద, నార్హస్యఖేదార్హా హృదయఖేదకారిణం సన్తాప మంగీకర్తుం, సంహర మన్యువేగం, ఏషాఽహ మాదాయ చంద్రాపీడ మాగతై' వేతి, అథానేన దేవనామగ్రహణగర్భేణ మద్వచసా విషాపహరణమంత్రేణ విషమూర్ఛితేవ ఝటిత్యున్మీల్యనయనే సస్పృహం మా మవలోక్య 'కః ప్రదేశేఽస్మి' న్నితి పరిజన మపృచ్ఛత్.

అథ ధవళవసనోల్లాసితగాత్రయష్టయో ద్వారప్రదేశప్రవేశసంపిండితాంగ్యః పరశురామశరవివరవినిర్గతా ఇవ కలహంసపంక్తయః కలహంసకలాలాపమధురరవైః ప్రతివాచ మివ ప్రయచ్ఛద్భి ర్నూపురైః పతత్కర్ణపూరపల్లవోల్లాసితై శ్చాజ్ఞాశ్రవణాయ ధావద్భి రివ శ్రవణై ర్మౌక్తికకుండలాంశుజాలకాని స్కంధదేశనిక్షిప్తాని చామరాణీవ వహంత్యః సమాహతకపోలస్థలైర్గ కుండలై ర్బలా దివ వాహ్యమానా వాచాలైర్గ కర్ణోత్పలమధుకరైః సమాజ్ఞాప యేతి వ్యాహరంత్యః కన్యకాః సమధావన్, ఆజ్ఞాప్రతీక్షాసు చ ముఖకమలావలోకినీషు తాసు క్రమేణ దృష్టిం పాతయంతీ మరకతశిలాతలే న్యషీదత్, అబ్రవీచ్చ-'పత్రలేఖే! ఖలు ప్రియ మితి బ్రవీమి, త్వా మేవ పశ్యంతీ సంధారయా మ్యేవ జీవిత మహం, తథాపి య ద్యయం తే గ్రహా స్త త్సాధయ స

1 క్షత. 2 స్వం స్వం. 3 తథావస్థితాం.

మాహితమ్ ఇత్యభిధాయ అంగస్పృష్టనివసనాభరణతాంబూలప్రదాన ప్రదర్శితప్రసాదాతిశయాం మాం వ్యసర్జయత్'.

ఇత్యావేద్య చ కించి దివ నమితముఖీ శనైః పున ర్వ్యజిజ్ఞపత్.—'దేవ! ప్రత్యగ్రదేవీ ప్రసాదాతిశయాహితప్రాగల్భ్యా దుఃఖితా చ విజ్ఞాపయామి, దేవేనాప్యేతదవస్థాం దేవీం దూరీకుర్వతా కి మిద మాపన్నవత్సలాయాః స్వప్రకృతే రనురూపం కృత' మితి. చంద్రాపీడ స్తు తథోపాలంభగర్భం విజ్ఞప్తః పత్రలేఖయా తం చ కాదంబర్యాః స్నేహోక్తిపురస్సరం గంభీరం చ సన్తాపం చ సపరిహాసం చ సాభ్యర్థనం చ సాభిమానం చ సావహేలంచ సప్రసాదం చ సనిర్వేదం చ సానురాగం చ సనిర్విశేషం చ సావష్టంభం చ సకోపం చ సాత్మార్పణం చ ససద్భావం చ సోత్ప్రాసం ను సోపాలంభం చ సానుక్రోశం చ సస్పృహం చ సావధారణం చాపి మధుర మపి దుఃశ్రవం సరస మపి శోషహేతుం కోమల మపి కఠోరం నమ్ర మప్యున్నతం పేశల మప్యహంకృతం లలిత మపి ప్రౌఢం ఆలాపమాకర్ణ్యాకర్ణ్య ఉత్ప్రేక్ష్య చ స్తిమితపక్ష్మతయా దుర్విషహదుఃఖ బాష్పప్లుతాయతాక్షం తన్ముఖం స్వభావధీరప్రకృతి రపి నితరాం పర్యాకులోఽభవత్.

అథ కాదంబరీ శరీరాదివాలాపపదై రేవ సహాగత్య యుగపద్గృహీతో హృదయే మన్యునా కణ్ఠే జీవితేన అధరపల్లవే వేపథునా ముఖే శ్వసితేన నాసాగ్రే స్ఫురితేన చక్షుషి బాష్పేణ తుల్యావృత్తి ర్భూత్వా కాదంబర్యాః క్షరద్బాష్పవిక్షేపపర్యాకులాక్షర ముచ్చైః ప్రత్యువాచ 'పత్రలేఖే! కిం కరోమి అనేన దురాత్మనా దుశ్శిక్షితేన జ్ఞానాభిమానినా పండితమ్మన్యేన దుర్విదగ్ధేన దుర్బుద్ధినా అలీకధీరేణ స్వయంకృతమిథ్యావికల్పశతసహస్రభరితేన అశ్రద్ధధానేన మూఢహృదయేన యదద్య దేవానేకప్రకారం శృంగారనృత్యాచార్యేణభగవతా మనోభవేన అంతర్గతవికారావేదనాయ మా ముద్దిశ్య బాలా బలాత్కార్య తేత త్తదేవాదృష్టపూర్వత్వాద్ధి దివ్యకన్యకానాం రూపానురూపలీలాసమ్భావనయా చ తావతో మనోరథస్య ఆత్మన ఉప

ర్యసమాశ్వాసనయా చ సర్వం సహజ మేవ ఏత దస్యా ఇతి వికల్పసంశయడోలాధిరూఢం మాం గ్రాహయ త్రైవ మీదృశస్య దేవ్యా దుఃఖస్య తవ చోపాలంభస్య హేతుతాం నీతోఽస్మి, మన్యే చ మమాపి మనోవ్యామోహకారీ కోఽపి శాప ఏవాయమ్, అన్యథా అప్రబుద్ధబుద్ధే రపి యేషు న సందేహా ఉపపద్యతే తే ష్వతిస్ఫుటేషు మదనచిహ్నేషు కథం మే ధీ ర్వ్యామోహ్యేత, తిష్ఠం త్వేతావ దతిసూక్ష్మతయా దుర్విభావ్యవృత్తీని తాని స్మితావలోకితకథితవిహృతలీలాలజ్జాయితాని యాన్యన్యథాఽపి సంభవంతి, చిరానుభూతాత్మకంఠసంసర్గసుభగం హారమిమ మకృతపుణ్యస్య మే తత్ క్షణ మేవ కణ్ఠే కారయన్త్యా కి మివ నావేదితమ్, అపి చ హిమగృహకవృత్తాంత స్తు తవాపి ప్రత్యక్ష ఏవ, తత్కిమత్ర ప్రణయకోపాక్షిప్తయాఽ ప్యన్యథా వ్యాహృతం దేవ్యా, సర్వ ఏవాయం విపర్యయా న్మమ దోషః, త దధునా ప్రాణై ర ప్యుపయుజ్యమాన స్తథా కరోమి యథా నేదృశ మేకాంతనిష్ఠురహృదయం జానాతి మాం దేవీ'. ఇ త్యేవం వద త్యేవ చంద్రాపీడే శ్రావి త్రైవ ప్రవిశ్య వేత్రహస్తా ప్రతీహారీ కృతప్రణామా వ్యజ్ఞాపయత్.—'యువరాజ! ఏవం సమాదిశతి దేవీ విలాసవతీ, 'కృతజల్పా త్పరిజనతః శ్రుతం మయా యథా కిల పృష్ఠతః స్థితః స్థితాఽద్యపత్రలేఖాఽత్ర పునః పరాగతేతి, నచ మేత్వ య్యస్యాం చ కశ్చి దపి స్నేహస్య విశేషో విలసతీతి మగ్నై వేయం సంవర్ధితా, అపి చ కాఽపి తవాపి మహతీ వేలా వర్తతే అదృష్టస్య, తదనయా స హైవ వాగచ్ఛ, మనోరథశతలబ్ధ మతిదుర్లభం త్వన్ముఖకమలావలోకన' మితి.

చంద్రాపీడ స్తు తదాకర్ణ్య చేత స్యకరోత్.—'అహో! సందేహడోలారూఢం మే జీవితమ్, ఏవ మంబా నిమేష మపి మా మపశ్యంతీ దుఃఖ మాస్తే, పత్త్రలేఖాముఖేన చైవ మాజ్ఞాపిత మాగమనాయ మే నిష్కారణవత్సలేన దేవీప్రసాదేన, ఆజన్మక్రమాహితో బలవాన్ జననీస్నేహః, వాంఛానుకూలం హృదయమ్, అమోచ్యం తావ త్తాతచరణశుశ్రూషాసుఖం, ప్రమాథీ మన్మథహతకః, హారిణీ గురుజనలాలనా, దుస్సహాన్యుత్కంఠితాని, అనుబంధినీ బాంధవప్రీతిః, కుతూహలి న్యభి

నవప్రార్థనా, ముఖావలోకినః కులక్రమాగతా రాజానః, జీవితఫలం ప్రియతమాముఖావలోకనమ్, అనురక్తాః ప్రజాః, గరీయాన్ గంధర్వరాజసుతానురాగః, దుస్త్యజా జన్మభూమిః, పరిగ్రాహ్యా దేవీ కాదంబరీ కాలాతిపాతావహం మనః, విప్రకృష్ట మంతరం హేమకూటవింధ్యాచలయోః' ఇతి. ఏవం చింతయన్నేవం ప్రతీహార్యోపదిశ్యమానవర్త్మా పత్రలేఖాకరావలంబీ జననీసమీప మగాత్. తత్రైవ చ త మనేకప్రకారజననీలాలన[1]సుఖానందితంచింతితదుర్విషహహృదయోత్కంఠో దివసమనయత్.

ఉపనతాయాం చాత్మచింతాయా మివ అంధకారితదశదిశి శర్వర్యాం అనివార్యవిరహవేదనోన్మథ్యమానమానసాకులేషు కలకరుణముచ్చైర్వ్యాహరత్సు చక్రవాకయుగళేషు ఉత్తేజితస్మరశరసముత్సర్పమాణేషు చంద్రమసోజ్యోత్స్నాధూళిధూసరాలోకేష్వగ్రమయూఖేషు విజృంభమాణకుముదినీశ్వాసపరిమళగ్రాహిణి మంద మందమావాతుమారబ్ధే ప్రదోషానిలే చ శయనవర్తీ నిమీలితలోచనోఽప్యప్రాప్తనిద్రావినోదః హేమకూటాగమనఖేదా న్నిపత్య విశ్రాంతే నేవ పాదపల్లవచ్ఛాయాయాం జంఘానుసారాధిరోహణాలగ్నే నేవ సుసంహతయో రూర్వోః లిఖితే నేవ విస్తారిణి నితంబఫలకే మగ్నే నేవ నాభిముద్రాయాముల్లసితే నేవ రోమరాజ్యా మారూఢే నేవ త్రివలీసోపానహారిణి మధ్యభాగే కృతపదే నేవ ఉన్నతవిస్తారశాలిని స్తనతటేముక్తాత్మ నేవ బాహ్వోః కృతావలంబనే నేవ హస్తయోః ఆశ్లిష్టేనేవ కణ్ఠే ప్రవిష్టే నేవ కపోలయోః ఉత్కీర్ణే నే వాధరపుటే గ్రథితేనేవ నాసికాసూత్రే సమున్మీలితే నేవ లోచనయోః స్థితే నేవ లలాటశాలాయా మన్వితే నేవ చికురభారాంధకారే ప్లవమానే నేవ సర్వతోదిక్ప్రథప్లావిని లావణ్యపయఃపూరప్లవే మనసా సస్మార స్మరాయతనభూతస్య కాందబరీరూపస్య.

సముత్పన్నాత్మీయబుద్ధి శ్చ నిర్భరస్నేహార్ద్రచేతా స్తత ఏవ వాసరా దారభ్య తాం ప్రతి గృహీతరఘూపరికర ఇవ యతో యత

1 సుఖాచింతితదుర్విషహహృదయోత్కంఠం.

ఏవ మండలితకుసుమకార్ముకం మకరధ్వజ మస్యాం ప్రహరంత మాలోకితవాన్ తత స్తత ఏ వాత్మాన మంత రేఽర్పితవాన్. ఏవ మమ్లానమాలతీకుసుమకోమలతనో నిర్ఘృణం ప్రహర న్న లజ్జసే ఇ త్యుపాలభమాన ఇవ దివసం ఉ త్తరళతారయా [1]ప్రుతబాష్పార్ద్రయా దృష్ట్యా కుసుమచాపం పునః స్మరశరప్రహారమూర్ఛితాం సంజ్ఞా మివ లంభయితుం తా మవయవై రువాహ స్వేదజలలవ ముత్ససర్జ చ దీర్ఘదీర్ఘాన్నిశ్వాసమారుతాన్. త చ్చేతనాలంభముదిత ఇవ చ సర్వాంగీణం క్షణమపి న ముమోచ రోమాంచం. సహ్యతే హృదయేన వేదనా న వేతి తద్వార్తాం ప్రష్టు మివ నియు క్తేన మనసా శూన్యతా మధార్షీత్, తత్ప్రీతివార్తాకర్ణనాయేవ చ గృహీతమౌన స్సర్వ ధై వాతిష్ఠత్. తదాననాలోకనాంతరిత మివ సర్వ మేవ నాద్రాక్షీత్. చంద్రబింబేఽపి చాస్య దృష్టి ర్నారమత. తదాలాపపరిపూరితశ్రోత్రేంద్రియ ఇవ న కించి దపర మంతగ కర్ణేకృతవాన్. వీణాధ్వనయోఽప్యస్య బహి రేవాసన్, సుభాషితా న్యపి న ప్రవేశ మలభంత, సుహృద్వాచోఽపి పరుషా ఇవాభవన్, బాంధవజనజల్పితా న్యపి నా సుఖాయంత ఖావాపగమభీ త్యేవ యథాపూర్వం న కస్య చి ద్దర్శన మదాత్. అనవరతము క్తజ్వాలేనమదనహుతభుజాంతర్దహ్యమానోఽపి గురుజనత్రపయా న సద్య స్సముద్ధృతార్ద్రారవిందశయన మభజత. న సరసబిసలతాజాలాని గాత్రే ష్వకరోత్. న జలమౌ క్తికక్షోదతారకితాని అజదర పద్మినీపత్రాణి పార్శ్వేఽప్యకారయత్. న కుసుమపల్లవప్రస్తరరచనామాదిదేశ. నానవరతధారానిపాతోల్లసితశిశిరశీకరాబద్ధదుర్దినం దదర్శాపి ధారాగృహం. న మకరందసంతత[2]సంపారశీతలాభ్యంతరాణి హర్మ్యోద్యానలతాభవనా న్య ప్యసేవత. న మలయజజలలులితపృష్ఠేషు మణికుట్టిమేష్వప్యలుఠదిచ్ఛయా. న తుహినకరనికరసంక్రాంతిహృద్యేషు లలనాకరకలితచంద్రకాంతమణిదర్పణే ష్వ ప్యసంక్రామయ దాత్మసంతాపమ్. కిం బహునా. నాశ్యానహరిచందనరసచర్చా మప్యాచరణా దదాపయత్.

---

1 అంతర్బాష్పా. 2 సంపాతశీతలా.

ఏవ మేవ కేవలం రాత్రౌ దివా చాకృతనిర్వృతినా జ్వలతాఽపి అదహనాత్మకేన దహతాపి అక్షత స్నేహేంధనేన దుఃఖానుభావనా ద్యైవ భస్మసా దకుర్వతా మదనదహనే నాంతర్బహి శ్చ క్వాథ్యమానదేహః శోష మగాత్. ఆర్ద్రీతాం పునః ప్రతిక్షణాధీయమానవృద్ధిం నాత్యాక్షీత్. ఏవం చ నిష్ప్రతిక్రియతయా దుస్త్యజతయా చాతివిసంష్ఠులేనాయాస్యమానోఽపి మదనేనాకార మేవ లోకలోచనేభ్యో రక్ష న్నకుసుమశరసాయకేభ్యో జీవితం. తనో రేవ తానవ మంగీచకార నలజ్జాయాః. శరీరస్థితా వే వానాదరం కృతవా న్న కులక్రమస్థితౌ. ప్రజా ఏ వా న్వరుధ్యంత న మన్మథోత్కలికాః సుఖ మే వావధీరయామాస న ధైర్యమ్. ఏవం చాస్య పురః కాదంబరీ రూపగుణావష్టంభాహితప్రాణేన బలవతాఽనురాగే ణాకృష్యమాణస్య పశ్చా ద్గురుజనప్రతిబంధదృఢతరేణ మహీయసా స్నేహేన చ వార్యమాణస్య గభీరప్రకృతేః సరిత్పతే రివ చంద్రమసా సుదూర ముల్లాస్యమానస్యాసి మర్యాదావశా దాత్మానం స్తంభయతః కథంకథ మపి కతిపయే ష్వపి సహస్రసంఖ్యాయమానే ష్వతిక్రాంతేషు వాసరేషు. ఏకదా రణరణకసకాశాది వాంతరలబ్ధావస్థానో నిర్గత్య బహి ర్నగర్యా స్తరంగసంగశీకరాసారమరుంతి కలక్వణితకలహంసచక్రవాళాక్రాంతసరససుకుమారసైకతాని శిప్రాతటా న్యనుసర న్నాతిదూర మివ చరణాభ్యామేవ బభ్రామ భ్రామ్యం శ్చ [1]రుద్రసుతాయతనే రయే ణాగచ్ఛతః సావష్టంభయా గత్యా త్వరితఖురసంచారా న్యుజ్యమానాం శ్చ విరళీభవత శ్చ సంఘట్టమానాం శ్చ విశ్లిష్యత శ్చోత్పతమానాం శ్చ లంబమానాం శ్చ పరాపతత శ్చ విచ్ఛిన్నపంక్తివ్యవస్థానా న్స్ఖలతోఽపి పతతోఽప్యవసీదతోఽపి చ యథాశక్తిసాదిభి రుత్పీడితా న్నిస్సహతయాదూరాగమనఖేద మతిత్వరయా చాగమనకార్యగౌరవ మావేదయతో దూరా దే వాతిబహూ నివ తురంగమా నద్రాక్షీత్. దృష్ట్వా చోత్పన్నకుతూహల స్తేషాం పరిజ్ఞానా యాన్యతమం పురుషం ప్రాహిణోత్. ఆత్మనా ప్యారుదఘ్నేన పయ సో త్తీర్య శిప్రాం

1 రుద్రతనయాయతనం.

తస్మి న్నేవ భగవతః కార్తికేయ స్యాయతనే తత్ప్రవృత్తివార్తం ప్రతిపాలయ న్నతిష్ఠత్.

తత్రస్థ శ్చ కుతూహలా త్తస్మి న్నేవ వాజిబృందే నిక్షిప్తదృష్టిః పార్శ్వస్థితాం హస్తే నాకృష్య పత్రలేఖామవాదీత్ —'పత్రలేఖే! పశ్య య ఏష పురుషః పుర ఏ వార్కకిరణనివారణోల్లాసితయా ప్రేంఖదాలోలంబశిఖయా మయూరపింఛమయ్యా ఛత్త్రికయా దుర్విభావ్యవదనోఽశ్వవారో జ్ఞాయతే కేయూరకోఽయ మితి.' యావ త్తయా స హైవం నిరూపయ త్యేవం తావ త్తస్మాత్ ప్రహితపురుషా దుపలబ్ధాత్మావస్థానం దృష్టిపథ ఏ వావతీర్య తురంగమా దాపతంతం దూరాత్ ద్రుతాగమనధూళీధూసరశ్యామీకృతశరీరం పరివర్తిత మి వేతరాకారేణ ఉజ్ఝి తాంగరాగసంస్కారమలినే నేవ వపుషా విషాదశూన్యేన ముఖే నాంతర్దుఃఖసంభారపిశునయా చ దృష్ట్యా దూరత ఏ వాపృష్టా మపి కష్టాం కాదంబరీసమవస్థా మనక్షర మావేదయన్తం కేయూరక మద్రాక్షీత్. దృష్ట్వా చ దర్శితప్రీతి 'రే హ్యేహీ' త్యాహూయ ససంభ్రమ ప్రణయ ప్రణతోపసృత మతిదూర ప్రసారితాభ్యాం దోర్భ్యాం పర్యష్వజత తమ్. ఉపసృత్య పునః కృతనమస్కారే తస్మి న్నానామయ ప్రశ్నవచసా సంవర్ధ్య సర్వా నేవ తత్సహాయాన్ పురఃస్థితం పునఃపున స్సస్పృహ మాలోక్య కేయూరక మవాదీత్.—'కేయూరక! త్వద్దర్శనే నైవ భద్రం దేవ్యాః సపరివారాయాః కాదంబర్యా ఇ త్యేత దావేదితమ్, ఆగమనకారణ మపి విశ్రాంత స్సుఖితః కథయిష్యసీ' త్యుక్త్వా సముత్థాయాగతారోహకఢౌకితాం కరిణీ మారుహ్య 'కుతోఽస్య జనస్య సుఖ' తే త్యభిదధాన మేవ కేయూరకం పృష్ఠతః కృత్వా పత్రలేఖాం చారోప్య స్వభవన మయాసీత్. తత్ర చ నిషిద్ధాశేషరాజలోకప్రవేశః ప్రవిశ్య వల్లభోద్యానం సపరివారేణ కేయూరకేణ సహోత్తామ్యా చేతసా అచేతిత మేవ దివసకరణీయం నిర్వర్తయామాస. నిర్వర్త్య చ పత్రలేఖాద్వితీయః సుదూరోత్సారితపరిజనః కేయూరక మాహూ యాబ్రవీత్. 'కేయూరక! కథయ దేవ్యాః కాదంబర్యాః సమదలేఖాయాః మహాశ్వేతాయా శ్చ సందేశమ్.'

ఇత్యభిహితవతి చంద్రాపీడే పురః సప్రశ్రయ ముపవిశ్య కేయూరకోఽభ్యవాదీత్.—'దేవ! కిం విజ్ఞాపయామి?, నాస్తి మయి సందేశలవోఽపి దేవ్యాః కాదంబర్యాః సమదలేఖాయాః మహాశ్వేతాయా వా, యదైవ పత్రలేఖాం మేఘనాదాయ సమర్ప్యాఽఽగతేన ప్రతినివర్త్య మయాఽయం దేవస్యోజ్జయినీగమనవృత్తాంతో నివేదితః తదైవోర్ధ్వం విలోక్య దీర్ఘ ముష్ణం చ నిశ్వస్య సనిర్వేద మేత దిత్యుక్త్వోత్థాయ మహాశ్వేతా పున స్తపసే స్వ మే వాశ్రమపద మాజగామ, దేవ్యపి కాదంబరీ ఝటితి హృదయే [1]అయోఘనే నేవాభిహతా హ్యతర్కితాపతితశమ్పాశని నేవ మూర్ధ్ని తాడితా అంతఃపీడాకూణితనిమీలితేన చక్షుషా మూర్ఛితేవ ముషితేవ పరిభూతేవ వంచితేవ చోన్మత్తేవ చాంతఃకరణే నావిదితమహాశ్వేతాగమనవృత్తాంతా చిర మివ స్థిత్వోన్మీల్య నయనే విలక్షే [2]వలక్షితేవ విస్మృతేవ విస్మయ స్తబ్ధదృష్టిర్మహాశ్వేతాయాః కథ యేతి సాసూయ మివ మా మాదిశ్య మదలేఖాయాం పున ర్వలితముఖీ సవిలక్షస్మితం 'మదలేఖే! అస్తి కేన చిదపరే ణైతత్ కృతం కరిష్యతే వా యత్కుమారేణ చంద్రాపీడే' నేతి ఏవ మభిదధతీ ఉత్థాయ నివారితాశేషపరిజనప్రవేశా శయనీయే నిపత్యోత్తరవాససోత్తమాంగ మవకుంఠ్య నిర్విశేషహృదయవేదనాం మదలేఖా మప్యనాలపంతీ సకల మేవ తం దివస మస్థామ్, అపరేద్యుశ్చ ప్రాతరే వోపసృతం మా మేవం దృఢతరశరీరేషు [3]ధ్రియమాణేష్వేవ 'భవతు అహా మీదృశీ మవస్థా మనుభవా' మీ త్యుపాలభమానేవ 'న మే భవద్భిః పార్శ్వవర్తిభిః కార్య' మితి నిర్భర్త్సయంతీవ 'కిం మే పురస్తిష్ఠ' సీ త్యంతర్మన్యువేగేన తర్జయం తీవ చ బాష్పపూరోద్రేకోత్కంపపర్యాకులయా దృష్ట్యా చిర మాలోకితవతీ, తథా దృష్టశ్చ తయా దుఃఖితయా దేవ్యా ఆదిష్ట మేవ గమనాయాత్మానం మన్యమానోఽహ మనివేద్యైవ దేవ్యై దేవపాదమూల ముపాగతోఽస్మి, తచ్చ దేవైకశరణజనజీవితపరిత్రాణాకులమతేః కేయూరకస్య విజ్ఞాపనాకర్ణనావధానదానేన ప్రసాదం కర్తు మర్హతి దేవః,

1 ద్రుఘణేనేవ. 2 లజ్జి తేవ. 3 మ్రియమాణేష్వివ.

దేవ! శ్రూయతాం, యదైవ తే ప్రథమాగమనేనామోదినా మలయానిలేనేవ చలితం సమస్తమేవ తత్కన్యకాలతావనం తదైవ సకలభువనమనోభిరామం భవంత మాలోక్య వసంత మివ రక్తాశోకతరులతా మివారూఢవార్క్ష మకరకేతన స్త్రామ్, ఇదానీం తు మహాంత మాయాస మనుభవతి త్వదర్థే కాదంబరీ, తస్యా హి దినకరోదయా దారభ్య దివసకరకాన్తోపలానల స్యేవ నిశ్శబ్దస్యాపవనేరిత స్యాధూమస్యాభస్మనః ప్రజ్వలతో మకరధ్వజహుతభుజోనపరిజనకరకమలకలిత కోమలపల్లవలాస్యలీలయా ప్రసరభంగః, నానుత్తాలతాళవృంతవాంత జలజడతక కాసారసేకేన నివృత్తిః, న సరసహరిచందనపంకచ్ఛటాచ్ఛురణేన ఛేదః,న విదళితముక్తాఫలవాలుకాపటలో[1]ద్ధూననేన వ్యుపరమః, నోత్కీలిత [2]దంతమయకలహంసపంక్తిముక్తాంబుధారేణ ధారాగృహేణ ప్రశమః,యథా యథా చలితజలయంత్రవిగళితాభి రతిశిశిరశీకర నికరతారకితాభి రంబుధారాభి రాహన్యతే తథా తథా వైద్యుతానలసహోదర ఇవ స్ఫురతి మదనపావకః, సుతరాం చ శిశిరః కుందకళికాకలాపమంజరీ మివ వికాసయతి స్వేదజలలవజాలకసంతతి ముపచారః, చిత్రం చేదం, మకరకేతుహుతభుజా దహ్యమాన మగ్నిశౌచ మంశుక మివ నితరాం నిర్మలీభవతి లావణ్యమ్, మన్యే చ మృదుస్వభావ మపి జల మివ ముక్తాఫలతా ముపగతం కఠినీభవతి ఉత్కంఠితం హృదయ మబలాజనస్య, యత్తాదృశే నాతిసంతాపే నాపి న విలీయతే, బలవతీ ఖలు వల్లభజనసంగమాశా య త్తథావిధ మ ప్యనుభవవేదనావిహ్వలితప్రాణ మతికష్టం ప్రాణ్యతే, కిం కరోమి?, కథయ కథం కథ్యతే? కయా వృత్త్యా వర్ణ్యతే? కీదృశేనోపాయేన ప్రదర్శ్యతే? కేన ప్రకారేణావేద్యతే? కయా యుక్త్యా ప్రకాశ్యతే? కతమయా వేదనయోపమీయతే? బలవతీ తదుత్కంఠా, స్వప్నేషు విగళితచేతనాః స్ఫుటం ప్రాణినః, ప్రతిదినం దృశ్యమానోఽపి య న్న పశ్యసి తాదృశీ మవస్థామ్, ప్రచండదినకరకిరణసహస్రాతపసహాని కమలాని శయనీకృతాని మ్లాని ముపనయంత్యా దివసకరమూర్తి రపి నిర్జితా తయా నిజోష్మణా, నిష్కరుణేన చాకారణవామేన కామేన మథ్యమానా

1 ధూలనేన. 2 యంత్రమయ.

తా స్తాశ్చేష్టాః కరోతి, తథా హి:—సాసోఢమదనవేదనే త్వ మతి కఠినే మనసి నివస సీతి మృదుని కుసుమశయనే కథ మపి సఖీజనేన పాత్యతే, కుసుమశయనగతా చ సంతాపగళితచరణతలాలక్తకలవపాటలితై శ్చ శయ్యాకుసుమైః కుసుమశరేణ శరతా ముపనీతైః సరుధిరై రివ హృదయా త్పతితై ర్భయ ముపజనయతి సఖీనాం, సర్వాంగీణ మనంగశరనివారణాయ కవచ మివ భవద నుస్మరణరోమాంచ ముద్వహతి, రోమాంచనికుచయుగళే శ్వాసగలిత మంశుకం నిదధానా త్వత్పాణిగ్రహణతృష్ణయా కంటకశయనవ్రతలీలా మివ దక్షిణం కరకమల మనుభావయతి, వామం తు వామకపోలభరజడాంగులి ముల్లసల్లోలపద్మరాగవలయప్రభాంశురజ్యమానం జ్వలితమదనహుతాశనవిక్షిప్యమాణ మివ హస్తకమలం విధునోతి, నలినీదళవ్యజనపవనవిక్షిప్యమాణకర్ణకువలయదళం వదన మజస్రస్రవదశ్రుభయపలాయమానలోలలోచన మివ బిభర్తి, ప్రతిక్షణం క్షామతాం వ్రజంతీ న కేవలం మంగళవలయం పతనభయేన డోలాయమానం హృదయ మపి ముహుర్ముహుః పాణిపల్లవేన రుణద్ధి, శిశిరవారిక్షోదక్షారిణ్యా లీలాకమలమాలికయేవ వపుషి నిహితయా సఖీజనహస్తపరంపరయా పరిక్లామ్యతి, తథా చరణయుగళేన రశనా కలాపం నితంబవిస్తారేణ మధ్యభాగం సంగమాశయా హృదయం హృదయేన భవంత మురసా బిసినీపలాశప్రావరణం కంఠేన జీవితం కరకమలేన కపోలపాళీం త్వదాలాపేనాశ్రుపాతం లలాటఫలకేన చందనలేఖికా మంసేన వేణీ మధునా ధారయతి, త్వద్దిదృక్షయా విఘటమానం హృదయ మభివాంఛతి, గోత్రస్ఖలితే నేవ జీవితేన లజ్జతే, ప్రియసఖ్యేవ మూర్ఛయా మనసి ముహు ర్ముహుః స్పృశ్యతే, పరిజనేనేవ చరణరణకేన పరవశా కుసుమశయనా దుత్థాప్యతే, పరిచారికయే వార్త్యా స్రస్తాంగీ సంచార్యతే, ముహుః పవనప్రేంఖోలిత ముత్కంఠావ్యజనపల్లవభంగభయకంపిత మివ లతామండప మధివసతి, ముహుః సత్కోశకళికం బిసవలయసంరక్షణరచితాంజలిపుట మివ స్థలనలినీవన మధిశేతే, ముహు రుద్బంధనభయా దివ నిరంతరకిసలయాచ్ఛాదితలతాపాశ ముద్యానమాసేవతే, ముహు ర్నిపతదవిరతరోదనాతామ్రనయనప్రతిబింబం

ప్రస్తరాస్తరణత్రాసనిమజ్జత్కమలమివోప వనసరో జలమవగాహతే, తస్మాదుత్థాయ తమాలవీథీ ముపైతి, తస్యాం శాఖామవలంబ్యోర్ధ్వభుజలతానిహితనిమీలితలోచనవదనా చంపకదళమాలికోద్బద్ధదేహాశంకా ముత్పాదయంతీ ముహూర్తం విశ్రమ్య సంగీతకగృహమావిశతి, తతో మధురమురజరవలయలలితలాస్యలీలయోద్వేజ్యమానా మయూరీవ ముక్తవారిధారం ధారాగృహ మభిపతతి, తతోఽపి ఘనజలధారాశీకరపులకితకాయా కదంబకలికేవ కంపమానా శుద్ధాంతకమలినీతీర ముపసర్పతి, తస్మాచ్చ భవనకలహంసరవ మసహమానా ప్రస్థితా తత్కాలావతారితనూపురయుగళా నిపుణప్రేక్షా మివ క్షామతా మభినందతి, వలయరచనామ్లాయితమృణాళకుపితై రివ భవనవాపీచక్రవాకమిథునైః కూజితేన ఖిద్యతే, శయ్యావిలాసమృదితకుసుమసంచయామర్షితై రివ ప్రమదవనమధుకరకులై ర్విరుతే నోద్వేజ్యతే, నిర్భ[1]రోత్కర్షగీతనిర్జితరవరోషితై రివాంగణసహకారపికబృందైః కలకలే నాకులీక్రియతే, మదనపాండుగండ పరిభూతగర్భపత్రకాంతిభి ర్విద్ధే వోద్యానకేతకీసూచిభి రుద్భూతవేదనా భవతి, ఏవం ప్రాయైశ్చ మదనదుశ్చేష్టితాయాసైః పరిణామ ముపైతి దివసః.

చంద్రోదయే చాస్యాస్తిమిరమయీ వాపైతిధృతిః, కమలమయ మివ దూయతే హృదయం, కుముదమయ ఇవ విజృంభతే మకరకేతనః, చంద్రకాంతమణిమయ మివ ప్రక్షరతి నయనయుగళమ్, ఉదధిజలమయానీవ వర్ధంతే శ్వసితాని, చక్రవాకమయా ఇవ విఘటంతే మనోరథాః, శీతజ్వరాతు రేవ మణికుట్టిమోదరసంక్రాంతస్య తుషారకిరణమండలస్యోపరి వేపథువిలులితతరళాంగుళినికరం కరయుగళం ప్రసారయంతీ శశినః సంతాప మనక్షరం కథయతి, సీత్కారేషు దశనాంశువ్యాజేన మన్మథశరనిర్జితహృదయప్రవిష్టా నిందుకిరణా ని వోద్గిరతి, వేపథుషు వ్యజనీకృతకదళీదళకంపోపదేశ మివ గృహ్ణాతి, విజృంభికాసు కంఠనాళాగతజీవితనిర్గమమార్గ మి వోపదిశతి, గోత్రస్ఖలితవిలక్షస్మితేషు హృదయనిపతితమదనశరకుసుమరజ ఇవ వమతి, బాష్ప

---

1 రోత్కంఠా.

మోహేషు స్థూలాశ్రుసంతానవేణికావాహినీ నిలీయత ఇవ, శశిమణిదర్పణేషు విస్ఫురితానేకప్రతిబింబనిభేన శతధేవ విదళతి, కుసుమశయనేషు పరిమళలాలసాగతాళిమాలాకులితా ధూమాయత ఇవ, కమలప్రస్తరేషు కింజల్కరజోపుంజజర్జరితా జ్వలతీవ, స్వేదప్రతీకారేషు విశదకర్పూరక్షోదధూళిధవళితా భస్మీభవతీవ, న విజ్ఞాయతే కిం ముగ్ధతయా కిం విలాసేన కి మున్మాదేన సంగీతకమృదంగధ్వనితేషు కేకాశంకయా ధారాగృహమరకతమణిమయూరముఖాని స్థగయతి,దివసావసానేషు విశ్లేషభీతా మృణాళసూత్రైశ్చిత్రభిత్తివిలిఖితాని చక్రవాకమిథునాని సంఘట్టయతి, చింతారతారంభేషు మణిప్రదీపానవతంసోత్పలైస్తాడయతి, ఉత్కంఠాలేఖేషు సంకల్పసమాగమాభిజ్ఞానాని లిఖతి, దూతీసంప్రేషణేషు స్వప్నాపరాధోపాలంభాన్ సందిశతి.

అపి చ. తస్యాశ్చందనపరిమళ ఇవదక్షిణానిలేన సహా సమాగచ్ఛతి మోహః, చక్రాహ్వాశాప ఇవ నిశయా సహాపతతి ప్రజాగరత్రాసః, ప్రతిరుతానీవ వలభీకపోతకూజితైః సహావిర్భవంతి దుఃఖాని, మధుకర ఇవోపవనకుసుమామోదేన సహోపసర్పతి మరణాభిలాషః, తథా చ జలకణికేవ పద్మినీపలాశస్థితా కంపతే, ప్రతిచ్ఛాయేవ స్ఫటికోపలసలిలమణిదర్పణకుట్టిమతలేషు దృశ్యతే, నళినీవ శశికరస్పర్శేన [1]మ్లానయతి, హంసీవ సరసమృణాళికాహారవ్యతికరేణ జీవతి, శరదివ కుముదకువలయకమలసంపర్కమనోహరగంధవహా సకుసుమబాణా చ విజృంభతే, చంద్రమూర్తిరివ కమలప్రకరస్ఖలితపాదపల్లవా సంచరంతీ నిశాం నయతి,కుముదినీవ రజనీకరకిరణకృతప్రజాగరా దివసమలీకనిద్రయాఽతివాహయతి.

మురరిపుజలశయనలీలేవ మందోచ్ఛ్వసితశేషా నిమీలితలోచనా కిమపి చింతయతి, మలయనిమ్నగేవ సరసహరిచందనకిసలయలాంఛితేషు శిలాతలేష్వభిపతతి. కుందకలికేవ తుషారసిక్తపల్లవవర్తినీవ నానిలే నాయాస్యతే, భుజంగీవాసవ్యాసంతాపాలింగితచందనశాఖాశిఖిశకుంతకులకోలాహలేన తామ్యతి, హరిణీవ కేసరికా

1 మ్లాయతి.

ననం పరిహరతి, కుసుమఘటితశిలీముఖమనోహరా న్మదనచాపా దివ ప్రమదవనా త్త్రస్యతి, జానకీవ పీతర క్తేభ్యో రజనిచరేభ్య ఇవ చంపకాశోకేభ్యో బిభేతి, ఉషేవ స్వప్నసమాగమేనాపి కృతార్థతా మేతి, గ్రీష్మనిశాలక్ష్మీ రివానుదిన మతిక్షామా భవతి సర్వథా తస్యాః కందర్పవేదనయా అంగాని దివసైర్జీవితసంధారణవస్తూని వలయరచనయా గృహకమలినీమృణాళాని ఉపదేశైః సఖీవచనాని శయ్యాపరికల్పనేనోపవనకుసుమాని అనవరతమోక్షేణ మదనాయుధానినిశ్శేషం క్షీణాని. కింబహునా?, సంప్రతి తస్యా స్త్వన్నామా సర్వతః సఖీజనః-త్వత్సంబద్ధానిసర్వరహస్యాని-త్వత్సమాగమోపాయాన్వేషిణః సర్వే సమవాయాః-త్వదార్తోపాలంభనతత్పరాఃసర్వప్రశ్నాః-త్వద్వృత్తాంతముఖరఃపరిజనః-త్వదాలాపనిర్మితాః సర్వవినోదాః త్వదాకారమయ శ్చిత్రకలాభ్యాసః-త్వదుపాలంభగర్భాః మాగధీమంగళగీతయః-త్వద్దర్శనపునరుక్తాః స్వప్నాః-త్వత్పరిహాసప్రాయా మదనజ్వరదాహవిప్రలాపాః-త్వన్నామగ్రహణైకోపాయగమ్యప్రబోధా మోహమహావేగాః.'

ఇత్యావేదయంతం చ కేయూరకం—'భవతు సంప్రతి సశక్నోమ్యతః పరం శ్రోతు' మి త్యామీలనదత్తసంజ్ఞేవ కాదంబరీవ్యథాశ్రవణవేదనాసంభవానుకంప యేవ చంద్రాపీడ మాక్రమంతీమూర్ఛా న్యవారయత్. న తు పున రవస్థానివేదనపరిసమాప్తిః.

తథా మూర్ఛానిమీలిత శ్చ తా మేవానుధ్యాయ న్నివ ససంభ్రమప్రతిపన్నశరీరేణ కేయూరకేణ సంభావితతాలవృంతయా చ పత్రలేఖయా అనుభావ్యార్థసజ్జయా చ నియత్యా సంజ్ఞాం లంభితశ్చన్ద్రాపీడః స్వకృతపీడాపరాధేన భీత మివ విలక్ష మివ నిభృతస్థితం కేయూరక మంతర్బాష్పోపరుధ్యమానకంఠః కి మపస్ఖలితాక్షరం ప్రత్యువాచ.—'కేయూరక ! యేన ప్రకారే ణైవ మేకాంతనిష్ఠురహృదయ మాత్మన్యనుత్పన్నానురాగ మేవ మాం సంభావ్య దేవ్యా కాదంబర్యా పున ర్దూరీకృతమదాగమనసంభావనయా న త్వ మాగమనాయాదిష్టో న సందిష్టం వా కించి న్మహాశ్వేతయా సముపహృతానుబంధయా మదలేఖయా వా త్వన్ముఖేన నోపాలబ్ధోఽస్మి తథా మయి పత్రలేఖయా

సర్వ మాఖ్యాతం, తదభిజాతతయా మహానుభావత్వా దుదారతయా సమానశీలతయా దక్షిణతయా చైకాంతపేశలతయా చ స్వభావ స్యాత్మాన మాత్మనా చ న కలయతి దేవీ కాదంబరీ చంద్రమూర్తే రాలోకేనాపి నిశ్చేతనస్య చంద్రకాంతాఖ్యస్య పాషాణఖండ స్యార్ద్ర భావోపగమన మే వాయత్తం న పున స్తత్కరాకర్షణం, నితరాం పక్ష పాతినోఽపి చ మధుకరస్యాభిగమన మే వాధీనం, మకరందలాభే తు కలికాశ్రయిణీజృంభి కైవ ప్రభవతి, దివససంతాపాక్లాంతేన చోన్ముఖితా కుముదాకరేణ కరణీయా, వికాసయతి న పున స్తం జ్యోత్స్నాభిరామా రజ న్యేవ, నిర్భర మంతః సరసతాయాం సత్యా మపి మధుమాసలక్ష్మీపరిగ్రహా ద్వినా పల్లవానురాగదర్శనస్య కృతే కిం కరోతు పాదపః?, తత్ర దేవ్యాః కాదంబర్యా ఏవాజ్ఞా అపరాధినీ, యయా అధరస్పందితమాత్రప్రతీక్ష్యే పురఃస్థాయిని దాసజనే నిష్కారుణతయాత్మాన మవ్యాపారయంత్యా సుఖపరిపన్థినీ దుఃఖదానైకనిపుణా పరహృదయ పీడాన పేక్షిణీ లజ్జాపేక్షితా న జీవితసందేహదాయినీ దేవ్యాః సమవస్థా, అథ వా దేవ్యాః పరిజనస్యాపి కోఽయ మేవం విధో వ్యామోహః?, య దనిచ్ఛం త్యపి బలా దసౌ న వ్యాపారితా, కీదృశీ చరణతలప్రతిబద్ధస్య దాసజన స్యోపరి లజ్జా?, కీదృశం వా గౌరవం కో వానురోధః?, అవిశ్వ స్తచిత్తతా వా కేయ మీదృశీ?, య దేవ మాత్మనః శిరీషపుష్పకోమలస్య య మతిదారుణా పీడాంగీకృతా న కృతార్థో మేమనోరథః, అథ వా క్రమాగత మంతర్ధానం వామలోచనానాం విశేషతో పరిత్యక్తనిశ్శేషబాలభావానా మనతిప్రబుద్ధముగ్ధమనసి శయానాం కన్యకానాం, లజ్జాన పారితా నామస్మిఞ్జనే పరిత్యక్తుం దేవ్యా, మదలేఖా తు ద్వితీయం హృదయ మస్యాః, తయా కి మేవమహార్యసంయమధనైర్మునిభిర ప్యసంరక్షితహృదయాపహారేణానిగ్రాహ్యచౌర్యేణాశుచిభిరప్యపహార్యస్పర్శేనాబహిష్కార్యచండాలేన భస్మీకృతాపర్యవసానప్రాణిసహస్రేణానిర్వాప్యశ్మశానాగ్నినా సర్వదోషాశ్రయేణాశరీరవ్యాధినారూపాపహారిణాఽకాండవ్యాధేన మర్మభేదినాఽలీకధనుర్ధరేణసద్యః ప్రాణాపహారదక్షేణాకాలమృత్యునా అనిరూపితస్థానాస్థానప్రవర్తినాపరోపకారకృతార్థేనహృదయవాసినా పరప్రత్యయేన స్వామో

నినా కామేన దురాత్మనాఽఽయాస్యమానం దేవీశరీర ముపేక్షితం, కిమితి తత్రత్యస్యైవ మే కర్ణే వా వేదితమ్?, అధునా శ్రుత్వాపి దివసక్రమగమ్యే ఽధ్వని కిం కరోమి?, మలయానిలాహతలతాకుసుమపాత స్యాప్యసహం దేవీశరీరం, వజ్రసారకఠినహృదయై రస్మద్విధై రపి దుర్విషహాః స్మరేషవః, న జ్ఞాయతే నిమేషేణైవ కిం వా భవతీతి, ప్రాయేణ చ దేవ్యాప్యనుభవనీయ ఏ వాయ మర్థః, యథా చాస్య దుఃఖైకదాన వ్యసనినో దుర్ఘటఘటనాపండితస్య యత్కించనకారిణో నిష్కారణకుపితస్య హతవిధేః సర్వతో విసంష్ఠులం సమారంభం పశ్యామి తథా జానామి నైతావతా స్థాస్యతీతి, అన్యథా క్వ నిష్ప్రయోజనాశ్వముఖమిథునానుసరణేనామానుషభూమిగమనం? క్వ చ తత్ర తృషితస్యాచ్ఛోదదర్శనం?, క్వ తత్తీరే విశ్రాంతస్యామానుషగీతధ్వనే రాకర్ణనం?, క్వ తజ్జిజ్ఞాసాగతస్య మహాశ్వేతావలోకనం?, క్వ తత్ర తరలికయా సహ తవాభిగమనేన మద్గమనప్రస్తావః?,క్వ మహాశ్వేతయా సహ హేమకూటగమనం?,క్వ తత్ర దేవీవదనదర్శనం?, క్వానురాగోత్పత్తి రస్మిన్జనే దేవ్యాః?,క్వ వా అపరిపూర్ణమనోరథస్య మే పితు[1]రనునీయ గమనాజ్ఞా తత్సుదూర మారోప్య పాతితా వయం ఖల్వనేనాకార్యకారిణా స్వకర్మబలనియోగదక్షేణ దగ్ధవేధసా, తథాపి దేవీం సంభావయితుం ప్రయతామహే.'

ఇత్యభిదధత్యేవ చంద్రాపీడే 'నితరామయ మనేనైవ కాదంబరీవృత్తాంతేన సంతాపిత స్తత్కిమపర మహ మేన మాత్మతేజసా సంతాపయామి' ఇత్యుత్పన్నదయ ఇవ భగవాం స్నిగ్ధదీధితి రుత్తప్తకనకద్రవస్ఫులింగపింగలద్యుతి దిగ్వికీర్ణధూర్జటిజటామండలానుకారి సంజహార కరసహస్రమ్. అస్తానుసారేణ చ రవే ర్వాసరోఽపి యథోచ్ఛ్రితతరుశిఖరావలంబినో రక్తాతపచ్ఛేదా నాకర్షన్నపససార. క్రమేణైవ సంజాతకరుణానుబంధ యేవ సంధ్యయాఽప్యుపరిజాలార్ద్రపటఇవ ప్రసార్యమాణే స్వరాగపటలే నిశాగమే నాప్యేవ మస్య శూన్యతా విక్లబస్య మాభూ ద్దర్శన మిత్యాప్తే నేవ సర్వతో నీలీపరిలంబమానాయా మివ భ్రా

1 రలంఘనీయా. గమనాజ్ఞా.

ష్యమాణాయాం తిమిరలేఖాయాం కమలేష్వపి దుఃసహాత్వా చ్ఛోషకారిణః సంతాపస్యాల్పకల్పనాభీతే ష్వివ సంకుచత్సు కుముదేష్వపి శుచిస్వభావతయాఽఽర్ద్రార్ద్రేషు శయనసంపాదనాయే వాహామహామికయోద్ధలత్సు చక్రవాకేష్వపి సహచరీవిరహవిధురేషు కాదంబరీసమీపగమనోపదేశదానాయేవ సకలకరుణ ముచ్చైర్ముహుర్ముహురావ్యాహరత్సు చంద్రమస్యపి భగవతి సమస్తభువనైకాతపత్రే సుధారజతకలశే పూర్వదిగ్వధూవదనచన్దనతిలకే గగనతలలక్ష్మీలావణ్యమహాహ్రదే సకలలోకాహ్లాదకారిణి సుధాలిప్తైః కరైరివ స్పృష్టు ముచ్ఛ్వాసహేతునా తం జ్యోత్స్నాజలేన చ సేక్తు ముదయగిరిశిఖర మారూఢే ప్రౌఢే ప్రదోషసమయే చంద్రాపీడ స్తస్మిన్నేవ వల్లభోద్యానే చంద్రాతపస్పర్శదర్శితవిశదజలలవోద్భేదహారిణి చంద్రమణిశిలాతలే విముచ్యాంగాని చరణసంవాహనోపసృతం కేయూరక మవాదీత్.—‘కేయూరక! కిం మా కలయసి?, యావత్ వయం పరాపతామ స్తావత్ ప్రాణాన్ సంధారయిష్యతి దేవీ కాదంబరీ, పారయిష్యతి వా తాం వినోదయితుం మదలేఖా, ఆగమిష్యతి వా తత్సమాశ్వాసనాయ మహాశ్వేతా, మత్పరిచయోద్వేజితా ప్రతిపత్స్యతే వా శరీరస్థితయేతయో రభ్యర్థనాం, ద్రక్ష్యామి వా పున స్తస్యాః స్మేరసృక్కోపాంత మాలోలతారక ముత్త్రస్తహరిణశాబకాయతేక్షణం ముఖ’మితి.

స తు వ్యజ్ఞాపయత్ —‘దేవ! ధైర్యం సమవలంబ్య గమనాయ యత్నః క్రియతామ్, తిష్ఠతు తావ దాసన్నవర్తీ సఖీజనః పరిజనో వా, తస్యా హి త్వదాలోకనేచ్ఛైవ స్వేచ్ఛయా నిమేషితు మపి న దదాతి, సమాగమాశయైవావష్టబ్ధం హృదయం, శ్వసిత మేవ ముఖే వహితం, రోమాంచ ఏవ క్షణ మపి శరీరం న ముంచతి, దివానిశం బాష్ప ఏవ లోచనపథస్థాయీ, ప్రజాగర ఏవ రాత్రావపి దత్తదృష్టిః, అరతి రేవ న ఏకాకిన్యాః క్షామ్య త్యవస్థానం, జీవిత మేవ కంఠస్థానా న్నాపసరతి’.

ఏవం వదంత మేన మాదిదేశ విశ్రాంతయే కేయూరకమ్. ఆత్మనాపి గమనచింతాం ప్రావిశత్. యది తావ దకథయిత్వా అనిపత్య

చరణయో రనాఘ్రాతః శిరసి అగృహీతాశీః సహసా [1]ఉచ్ఛృంఖలిత ఏవ తాతే నాంబయా వక్తవ్య మప్యపక్రమ్య గచ్ఛామితతో గతస్యాపి మమ కుతః సుఖం కిం శ్రేయః కుతో వాఫలావాప్తిః, కీదృశీ వా హృదయనిర్వృతిః, అథవా తిష్ఠతు తావ దియ ముత్తరకాలాగామినీ చింతా, అపక్రమ్య గత ఏవ కథమహమ్?, యత్తాతేన [2]దుస్తారదుఃఖార్ణవోత్తరణమహాసేతుబంధాత్ అవంధ్యవాంఛితఫలదానకల్పద్రుమా దహితవిక్రాంతియశోనిష్కాంతిద్వారార్గళదండా దశేషభువనోత్తంభనస్తంభాత్ స్వభుజా దవారోప్య మ య్యేవ రాజ్యభారః సమారోపితః, తదనాఖ్యాయ పద మపి నిర్యాతే మ య్యవశ్యం అపరిమితకరితురగరథగమనసంక్షోభితధరాతలై రాలోలకదళికాకాననాకులీకృతభాస్వద్గభస్తిభి రూర్ధ్వధ్రియమాణధవళాతపత్రమండలచ్ఛాయాస్తరితవాసరవ్యతికరైఃఅతిబహుళరేణూద్గమావిచ్ఛేదాపూరితభువనకుహరైః పురః ప్రసృతజవనవాజిభి రనుసంతానలగ్నవేతండప్రాయసాధనైః శ్రాంతైరపి బుభుక్షితైరపి అకృతగతివిలంబై రాపయోధే రష్టాభ్యోదిగ్భ్యశ్చ రాజభిరవశ్య మనుధావితవ్యమ్, తిష్ఠంతు తావత్ సేవాపరా రాజానః, సుఖపరిభుక్తాః ప్రజా అపి తాతస్నేహా త్పరిత్యక్తపుత్రదారాః పృష్ఠతో [3]లగిష్యం తీతి మే చేతసి చింతా, అపి చ తాతస్యాపి కో పరోఽస్తి యస్మి న్మదీయం స్నేహం సంక్రమయ్య మ య్యపక్రాంతే యాతు కిమనేన గతేన వా ఇ త్యవినయకోపితోఽవష్టంభం కృత్వా స్థాస్యతి, కస్య వా పరస్య ముఖ మాలోకయంతీ సుఖాయమానహృదయా మత్ప్రత్యానయనాయ కృతార్తప్రలాపా న తాత మేవాకులీకరో త్యంబా, తాతే చ పృష్ఠతో లగ్నే అష్టాదశద్వీపమాలినీ మేది న్యేవ లగ్నా భవతి, తదా మయా క్వ గతం?, క్వ ప్రస్థితం?,క్వ విశ్రాంతం?, క్వ యాతం?, క్వ భుక్తం?, క్వాపసృతం?, క్వాత్మా మయా గోపయితవ్యః?, సమాసాదితేన వాఽత్ర కథం మయావదనం దర్శయితవ్యం?,పృష్టేన వా కి ముత్తగం దాతవ్యమ్?,అథాపి కథంచి ద్దైవనియోగాన్నిఃసృతోఽస్మి, తథాఽపి అనాయాసనీయం తాత మేవం మహీయ

1 అనుత్సంకలిత. 2 దుస్తరాహావార్ణవో. 3 లగంతీతి.

స్యాయాసే తాతప్రసాదా దదృష్టదుఃఖా మంబాం వా నిజాపక్రమణశోకార్ణవే పాతయామి కిం కృతం భవత్యపుణ్యవతా, అపి చ సబహుదివసప్రవాసోపతప్తః స్కంధావారో ఽపి మే అద్యాపి న పరాపతతి, తేనాపరసంవిధానా దగ్రపథా దేవ నివృత్త్య పున ర్ధావితవ్యమ్, అథావేద్య తాత స్యాంబాయా శ్చ తాభ్యాం చ విసర్జితః సంవిధానేన గచ్ఛామి, తత్రాపి కిం కథయామి?, మమ స్నేహదుఃఖితా గంధర్వరాజపుత్రీ కాదంబరీ మా ముద్దిశ్య మకరకేతునా ఆయాస్యమానా దుఃఖం తిష్ఠతీతి, కిం వా బలవా న్మే తస్యా మను రాగో న తయా వినాఽహం ప్రాణాన్ సంధారయా మీతి, కిం తస్యా మమ చ ద్వయో రపి జీవితనిబంధన హేతుభూతయా మహాశ్వేతయా తత్పరిణయనాయ మేసందిష్టమితి,కిం వా తద్దుఃఖ మపారయన్ సోఢు మయం కేయూరక స్తద్భక్త్యా మాం నేతు మాగత ఇతి, అత్యపరో ఽపి వా కశ్చి ద్వ్యపదేశో న శక్యత ఏవ పునర్గమనాయ కర్తుం, సంప్రత్యేవ సముధికాద్వర్షత్రయాత్ ప్రసాధ్య వసుధాం ప్రత్యాగతో ఽస్మి, అద్యాపి సాధన మేవ న పరాపతతి, అకథయిత్వాచ గమనకారణం కథ మాత్మానం మోచయామి?, కథం మాం ముంచతు తాతో ఽంబా వా?, తత్సహ్యాత్సాధ్యేస్మిన్న ర్థేఽనర్థః పతితఃకిం కరో మ్యేకాకీ?, వైశంపాయనోఽప్యసన్నిహితః పార్శ్వే మే,కిం కరోమి?,కంపృచ్ఛామి?, కేన సహనిరూపయామి?, కో మేసముపదిశతు?, కో వాపరో మే నిశ్చయాధానం కరోతు?, కస్యాపరస్య వా వివేకినీ ప్రజ్ఞా?,కస్య వాన్యస్య శ్రుతం శ్రోతవ్యం వా?,కో వా పరో వేత్తా వక్తుం?, కస్య వా పరస్య మయ్యసాధారణః స్నేహః?, కేన వా పరేణ సహ సమానదుఃఖో భవామి?,కో వాపరో మయి దుఃఖితే దుఃఖీ సుఖితే సుఖీ?, కో వాపరో రహస్యావేదనస్థానం?, కస్యాపరస్యోపరి కర్తవ్యభార మవక్షిప్య నిర్వృతాత్మా తిష్ఠామి?, కస్య వా పరస్య మత్కార్యే పర్యాకులతా?, కో వా పరో మయాను కోపితం తాత మంబాంచ పరిబోధ్య మాం నేతుం సమర్థః' ఇతి.

ఏవం చింతయత ఏవాస్య సా నిశా దుఃఖదీర్ఘాపి క్షయ మగమత్. ప్రాత రేవ చ కింవదంతీం శుశ్రావ. యథా కిల దశపురీం యా

పత్ పరాగతః స్కంధావార ఇతి. తాం చ శ్రుత్వా సముచ్ఛ్వసితచేతా శ్చకార చేతసి.—'అహో! ధన్యో౽స్మి, అహో! విధే ర్భగవతో నుగ్రాహ్యో౽స్మి, యస్య మే ఽనుధ్యానానంతర మేవ పరాగతో ద్వితీయం హృదయం వైశంపాయనః' ఇతి. ప్రహర్షపరవశ శ్చ ప్రవిశంత మాలోక్య దూరత ఏవ కృతప్రణామం కేయూరక మవాదీత్— 'కేయూరక! కరతలవర్తినీం సిద్ధి మధునా ఽవధారయ, ప్రాప్తో హి వైశంపాయన' ఇతి

స తుతదాకర్ణ్య గగనపరిలంబకృతయా చింతయాఽంతగశూన్య ఏవ భద్రక మాపతితం'మహతీ హృదయనిర్వృతి ర్దేవస్యాజ్ఞా' తేత్యభిదధదేవోపసృత్యోపవిశ్య పార్శ్వే వైశంపాయనాగమనాలాప మే వానుబధ్యముహూర్తమివ సంజ్ఞోత్సారితసమస్తపరిజనం చంద్రాపీడం వ్యజ్ఞాపయత్.—'దేవ సర్వతో విస్ఫురంతీ తడి దివ బలాహకోన్నాదం ఉపారూఢశ్యామికా మేఘలేఖేవ సలిలాగమన ముపదర్శితపాండుచ్ఛవిః ప్రాచీనచంద్రోదయం పరిమళగ్రాహిణీమలయానిలాగమనముపదర్శిత పాండుచ్ఛవిః ప్రాచీనచంద్రోదయం పరిమళగ్రాహిణీ మలయానిలాగతి రివ వసంతమాసావతార మభ్యుచ్ఛ్రితమకరధ్వజా మధుమాసలక్ష్మీ రివ పల్లవోద్భేద ముల్లసితరాగా పల్లవోద్గతి రివ కుసుమనిర్గమం వికసితకాశకుసుమమంజరీవ శరదారంభ మవస్థై వేయ మావేదయతి నిస్సంశయం దేవస్య గమనమ్, అవశ్యం చ దేవస్య దేవీప్రాప్త్యా భవితవ్యం, కేన కదా వాఽవలోకితో జ్యోత్స్నారహితశ్చంద్రమాః?, కమలాకరో వా మృణాలికయా వినా, ఉద్యాన భాగో వా లతాశూన్యః?, అపి చ న రాజత ఏవ సహకారకుసుమమంజరీ పరిగ్రహామంతరేణ సర్వజనసుభగోఽపి కుసుమమాసః, అసంభావితదానలేఖాలక్ష్మీకం వా వదనం యూథాధిపతేః, కిం తు యావ ద్వైశంపాయనః పరాపతతి యావచ్చ తేన సహ గమనసంవిధానం నిరూపయతి దేవ స్తావత్ అవశ్యం కాలక్షేపేణ భావ్యమ్, యాదృశీ వా ఽకాలక్షమా దేవ్యాః శరీరావస్థా తాదృశీ నివేది తైవ మయా, సర్వోఽపి ప్రత్యాశయాధార్యతే, దేవ్యాస్తుపున ర్దేవదర్శనోఽద్యయావత్,నిష్ప్రి

త్యాశ మేవ హృదయం కేనాశ్వాసనేన వర్తతాం?, మద్వార్తోపలంభాదేత దుత్పత్స్యతే చేతసి యథా అస్తి కార్యం మే జీవితేన దుఃఖాన్యపి సహంతి ధారయామ్యేత దితి, అతో విజ్ఞాపయామి, చేతసా త్వగ్రతో గత ఏవ దేవః శరీరేణా ప్యనుపద ముచ్చలిత ఏవ, కిమపరం మయాఽత్ర స్థితేనాపి సాధనీయం?, తద్దేవాగమనోత్సవా వేదనాయ గమనానుజ్ఞయా ప్రసాదం క్రియమాణ మిచ్ఛతి మే ప్రణయప్రసాదదుర్లలితం హృదయ మిదానీ మేవ'.

ఇతి విజ్ఞాపితే కేయూరకేణ అంతఃపరితోషవికసితయా వికచనీలోత్పలపుంజమాలికయేవ దృష్ట్యా దర్శితచంద్రప్రసాద శ్చంద్రాపీడః ప్రత్యువాచ.—'కి ముచ్యతే?, క స్యాపర స్యేదృశీ దేశకాలజ్ఞతా?, కో వాపరోఽస్మా స్వేవ నిర్వ్యాజభక్తిః?, క స్యాపర స్యేదృశీ అస్మద్దుఃఖాసహిష్ణుతా అనపేక్షితస్వశరీరశక్తి రుత్సాహ శ్చ?,త త్సాధు చింతితం,గమ్యతాం దేవ్యాః ప్రాణసంధారణాయ,మదాగమన ప్రత్యయార్థం చ పత్రలేఖాఽప్యగ్రత స్త్వయైవ సహ ప్రయాతు దేవీపాదమూలం,ఇయమపి ప్రసాదభూమి రేవ దేవ్యాః, ఇమా మప్యాలోక్య కియ త్యపి ధృతిరవశ్య ముత్పత్స్యతే ఇతి మే చేతసి,అపి చాస్యా అపి దేవ్యామ స్త్యేవ స్నేహో భక్తి శ్చ' త్యభిధాయ పృష్ఠత స్సముపవిష్టా[1]మేవ తాం పత్రలేఖా మద్రాక్షీత్. సా తు కిం చి దవనతముఖీ 'నిజాజ్ఞాక్షరాణి ప్రయచ్ఛతు దేవ' ఇతి వ్యజ్ఞాపయత్. కృతప్రస్థితినిశ్చయాయాంచ తస్యాం మేఘనాదాహ్వానాయ ప్రతీహారీ మాదిదేశ. ఆదేశానంతర మేవ చాగతం దూరతః ప్రణత మాజ్ఞాప్రతీక్షం స్వయ మే వాహూయ సోపగ్రహ మాదిదేశ.—'మేఘనాద! యస్యాం భూమౌ పత్రలేఖానయనాయ మయా త్వం ప్రస్థాపితః-తాం భూమి మేవ పత్రలేఖా మాదాయ కేయూరకేణ సహ అగ్రతో గచ్ఛ, అహ మపి వైశంపాయన మాలోక్య అనుపద మేవ తే తురంగమైః పరాగతః' ఇత్యాదిశ్య 'యదాజ్ఞాపయతి దేవ' ఇతి కృతనమస్కృతౌ త్వరితగమనసంవిధానాయ నిష్క్రాంతే మేఘనాదే 'దేవ! కి మతఃపరం విలంబేఽ నే'త్యభిధాయ మేఘనాదనిర్గమనానంతరం గమనప్రణామోత్థితం కేయూరకం సస్నేహ మాహూయ

1 మేవం పత్రలేఖామద్రాక్షీత్.

సబాష్పయా దృష్ట్యా పునః పున రాలోక్య పరిష్వజ్య చ సపులకాభ్యాం దోర్భ్యాం ఆత్మకర్ణాదపనీయానేకవర్ణరుచిరం సందేశ మివ కర్ణాభరణ మన్యకర్ణేకృత్వాకంఠాగతబాష్ప[1]గద్గదికాక్షర మవాదీత్ — కేయూరక! త్వయా తు మే దేవీసందేశో నానీత ఏవ,త త్కిం తవ హస్తే తద నురూపం ప్రతిసందిశా మ్యపూర్వం?, విజ్ఞాపయితవ్యా దేవీ, తత్రాపి కి మలీకలజ్జాజాలభారోద్వహనేన త్వా మాయాసయామి,యాత్యేవ పత్ర లేఖా దేవీపాదమూలమ్,ఇయం విజ్ఞాపయిష్యతి' ఇత్యభిదధ దే వాతర్కితోపనతాత్మవిరహపీడా మమంగళశంకయా కృతయత్నా మపి బాష్ప వేగ మపారయంతీం సంధారయితు [2]ముత్ఫుల్లాబద్ధలక్షశూన్యదృష్టిసంచారణాం చరణపాతాభిముఖీం పత్ర లేఖాం ప్రణయే నాభిముఖో భూత్వా బద్ధాంజలి రభాషత.

'పత్ర లేఖే! సాంజలిబంధేన శిరసా ప్రణమ్య మదీయేన విజ్ఞాప్యా దేవీ కాదంబరీ, యేన [3]సర్వాభిలషణీయేన తథా ప్రథమదర్శనే నాపి వత్సలత్వా త్స్వభావస్య దర్శితప్రసాదాతిశయాం దేవీం ప్రణామే నా ప్యసంభా వ్యాగచ్ఛతాం సర్వఖలానాం ధురి లిఖితేన ప్రజ్ఞా జడతయా-జ్ఞానం మాఢ్యేన-ధీరతా తారళ్యేన-స్నేహలతా రౌక్ష్యేణ - గౌరవం లఘుతయా - ప్రియంవదతా పారుష్యేణ-మృదుహృదయతా నైష్ఠుర్యేణ-స్థైర్యం సంచలతయా-ధైర్యం భీరుతయా-దయాళుతా నిస్త్రింశత్వేన-ఆర్జవం మాయాజాలేన - సత్యవాదితా అలీకకాకుసంపాదనేన దృఢభక్తితా అవజ్ఞానేన - పేశలతా కౌటిల్యేన-లజ్జా ధార్ష్ట్యేన-ఔదార్యంక్షుద్రతయా-దాక్షిణ్యం మహానుభావతయా - ప్రశ్రయోఽభిమానేన-కృతజ్ఞతా కృతఘ్నతయా - శీలం దౌర్భాగ్యేణ-సర్వగుణా ఏవ దోషైః పరివర్తితా స్స కథ మి వాపరం గుణ మవలంబ్య పునః పరిగ్రహాయ విజ్ఞాపయతు?, కేన వాఽంగీకరోతు దేవీ?, కి ముపదర్శితాలీకాత్మార్పణేన న ప్రతారితం దేవ్యా హృదయ మితి?, కిం ప్రకృతిపేశలం హృదయ మపహృత్య నాపక్రాంతోఽస్మీతి?, కి మియం ప్రాణసందేహ

1 గద్గదికగృహ్యమాణాక్షర. 2 ముత్ఫుల్లతా. 3 సర్వఖలానాంధురిలేఖనీయేనతథా ప్రథమదర్శనేపి.

కారిణీ నిష్కారుణేన శరీరావస్థా నో వేత్తీతి?, కి మహ మస్యాస్సందిశామి న కారణ మితి?, ఏతత్సర్వదోషాశ్రయేణాప్యనువృత్త్యా చరణా వారాధితా వితి వా, త దేవమాత్మనా సర్వగుణవిహీనస్యాపి మే దేవీ గుణా ఏవావలంబనమ్, ఇయ మేవ తే స్వభావసరసా దూరస్థమపిమాం మదనహుతభుజా దహ్యమానం రక్ష త్యేవసరళతా, ముహుర్ముహు[1]రాహూయ త్యేవ స్నేహలతా,ఆనయ త్యేవస్థిరప్రజ్ఞతా,ఢౌకయత్యేవదక్షిణతా [2]అభ్యుపపద్యత ఏవ వత్సలతా,చరణపతితం న నిర్భర్త్సయత్యేవ మృదుహృదయతా, ఉత్థాప్య సంభావయత్యేవ మహానుభావతా, ఆలపత్యేవ ప్రియవాదితా, దదాత్యేవ హృదయేఽవకాశ మత్యుదారతా, యచ్చ తథాపి గత్వా నిర్లజ్జహృదయః పున ర్వదనదర్శనదానసాహస మంగీకరోమి అత్రాపి సత్ప్రీకృతయో దేవీప్రసాదా ఏవ కారణమ్,ఏతే హి విశదత్వా దుదారభావా త్సంగతత్వా చ్చ క్షణపరిచితా అపి సమారోపిత జీవితప్రత్యాశాః న కించిన్న కారయంతి, స్మారయంతి సేవ్యతాం దేవ్యాః, చరణపరిచర్యాయై సముత్సాహయంతి, శిక్షయంతి సేవాచాతుర్యం, ఉపదిశంతి ఆరాధనోపాయాన్, చాటుకారో భవేత్యసకృదాజ్ఞాపయంతి, ఏవం స్థీయతా మితి స్వయ మే వోపదర్శయంతి,ముఖావలోకిత మకాలోపసర్పణకోప మనునయంతి, పరితోషావసరేఽనుగృహ్ణంతి, గుణానువాదేన లజ్జాపసృతం హఠా దాకృష్యోపసర్పయంతి, నాన్యత్ర క్షణ మపి దదత్యవస్థాతుం, అపి చైతేఽనుగ్రాహకత్వా దే వాపరిత్యాజ్యాః, గురుత్వా దేవ కృతావష్టంభాః, విస్తీర్ణత్వా దేవ అలంఘనీయాః, ప్రభూతత్వా దేవాఽపరిహార్యాః, త దేభి రహం వినాఽప్యాగమనాజ్ఞయా సుదూర మపక్రాంతోఽపి బలాదే వాకృష్య దేవీపాదమూల మానీయ, ఇతి. యయా చానపేక్షితగమనాజ్ఞయా నిర్యంత్రణత్వా ద్గతోఽహ మితి విజ్ఞప్తం సైవ వాణీ విజ్ఞాపయతి, యథా చ మే [3]నిష్ఫల మాగమనం భవతి జగ ద్వా శూన్యం తథా దేవ్యాత్మసంధారణా యాత్మ నైవ యత్నః కార్యః'.

ఇతి సందిశ్య పున రాహ.—'పత్రలేఖే! త్వయాపి యాంత్యాఽధ్వనిన మద్విరహపీడాభావనీయా,నశరీరసంస్కారేఽనాదరః కరణీయః,

1 రాహ్వయతి. 2 అభిపద్యత ఏవ. 3 న నిష్ఫలం.

నాహారవేలాఽతిక్రమణీయా, న యేన కేనచిదజ్ఞాతేన పథా యాతవ్యం, న యత్ర తత్రైవానిరూప్యావస్థాతవ్యముషితవ్యం వా, న యస్య కస్యచిదపరిజ్ఞాయమానస్యాంతరం దాతవ్యం, సర్వదా శరీరే ప్రమాదినా న భావ్యం, కిం కరోమి?, త్వత్తోఽపి మే వల్లభతరా దేవీ ప్రాణాః, యేనైవమేకాకినీ తేషాం సంధారణాయ విసర్జితాసి, అపి చ మమ జీవితమపి తవైన హస్తే వర్తతే, [1]తదాత్మాయత్తేన పరిరక్షణీయః' ఇత్యుక్త్వా సస్నేహం పరిష్వజ్య కేయూరకం చ పునస్తదవధానదానాయ సంవిధాయ మహాశ్వేతాశ్రమం యావత్పునస్త్వయా న గ్రైవ[2]సహ మన్నయనాయాగంతవ్యమిత్యాదిశ్య వ్యసర్జయత్.

నిర్గతాయాం చ కేయూరకేణ సహ పత్రలేఖాయాం కిం శీఘ్రమేతే యాస్యంతి నేత్యంతరా వాగచ్ఛతాం విలంబ ఉత్పత్స్యతే న వేతి కియద్భిర్వా దివసైః పరాపతిష్యంతీత్యనయైవ చింతయాశూన్యహృదయః క్షణమివ స్థిత్వా స్కంధావారవార్తాస్ఫుటీకరణాయ వార్తాహారం విసర్జ్య బహుదివసాంతరితదర్శనస్య వైశంపాయనస్య ప్రత్యుద్గమనాయాత్మానం మోచయితుం పితుః పాదమూలమగాత్. తత్ర చోభయతః ససంభ్రమాపసృతప్రతీహారమండలవితీర్ణవిస్తీర్ణాలోకనమార్గే దూరాదేవాపసవ్యజానుకరతలావలంబితవిమలమణికుట్టిమోదరసంక్రాంతప్రతిమో ద్విగుణాయమానాయతకుంతలకలాపః పితుః ప్రణామమకరోత్.

అథ తారాపీడస్తథా దూరత ఏవ కృతప్రణామం చంద్రాపీడమాలోక్య నిర్భరస్నేహగర్భేణ సలిలభరమంథరేణ నవజలధరధ్వనిగంభీరేణ స్వరేణ ధీరం '[3]ఏహీ' త్యుక్త్వా ససంభ్రమప్రధావితమపి సంభావితశుకనాసప్రణామముపసృత్య పార్శ్వే భూమావేవ సముపవిశంతమాకృష్య హఠాత్పాదపీఠే సముపవేశ్య పరిసమాప్తావలోకనస్పృహేణ చక్షుషా సుచిరమాలోక్యాస్యోపారూఢయౌవనభరాభిరామతరాణ్యంగప్రత్యంగాని పాణినా స్పృష్ట్వా దర్శయన్ శుకనాసమవాదీత్.—'శుకనాస! పశ్యేయమాయుష్మతశ్చంద్రాపీడస్యోత్సర్పిణీ మహానీలమణిప్రభేవ కనకశిఖరిణో గండమండలోద్భాసినీ మద

1 తన్నియతం త్వయాత్మాయత్తేన. 2 సహాన్నయా. 3 ఏహ్యేహీత్యాహూయ.

లేఖేవ గంధద్విపస్య ఉపహితకాంతి [1]పరభాగా లక్ష్మచ్ఛాయేవ చంద్రమసో వికాసశోభాపేక్షిణీ మధుకరావలీవ కమలాకరస్య రూపాలేఖ్యోన్మీలనకాలాంజనవర్తికా తారుణ్యాభరజలధరోద్దామ శ్యామికోజ్జ్వలత్కందర్పప్రదీపకజ్జలశిఖా స్ఫురత్ప్రతాపానలధూమరాజీ మకరధ్వజోపవనతమాలవల్లీ మనోభవవికారదోషారంభబాలతిమిరోద్గతిరుద్వాహమంగళభ్రూసంజ్ఞా శ్మశ్రురాజిలేఖా సమంతాత్సముద్భిన్నా, వివాహమంగళయోగ్యాం దశామారూఢోఽయం, తద్దేవ్యా విలాసవత్యా సహ సమ్మన్త్ర్యాభిజనరూపా నిరూప్యతాం కాచి [2]జ్జగతీపతికన్యకా, దృష్టం హి దుర్లభదర్శనం వత్సస్య వదనం, సంప్రతివధూముఖకమలదర్శనే [3]నానందయ మే ఆత్మానమ్' ఇత్యుక్తవతి తారాపీడే శుకనాసః ప్రత్యువాచ.

'సాధు చింతితం దేవేన' అనేన తు సహృదయేన హృదయే సమారోపితా ఏవ సర్వవిద్యాః, సంభావితా ఏవ సర్వాః కలాః, స్వీకృతా ఏవ సర్వాః ప్రజాః, గృహీతా ఏవ సర్వదిగ్వధూనాం కరాః, స్థాపితైవ నిశ్చలా కుటుంబినీపదే రాజలక్ష్మీః, ఊఢైవ చతురుదధిమేఖలాకలాపభూషణా భూః, కిమపరమవశిష్యతే యదనేన న పరిణీయతే' ఇత్యభిహితవతి శుకనాసే లజ్జావనమ్రవదనశ్చంద్రాపీడశ్చకార చేతసి—'అహో! సంవాదో యేన మే కాదంబరీసమాగమోపాయచిన్తాసమకాలమేవ ఈదృశీ తాతస్య బుద్ధిరుత్పన్నా, తద్యదుచ్యతే, అంధకారే ప్రవిష్టస్యాలోకో వనగహనప్రవిష్టస్య దేశికదర్శనం మహార్ణవపతితస్య యానపాత్రాభ్యాగమో మ్రియమాణస్యోపరి అమృతవృష్టిరితి, తదేనాపతితం మయి, సర్వథా వైశంపాయనదర్శనమాత్రాంతరితా వర్తతే మే కాదంబరీప్రాప్తిః, [4]ఇత్యేవ చంద్రాపీడే క్షితిపతిరుత్తస్థౌ ఉత్థాయ చ తమేవ వినయావనమ్రపూర్వకాయం సమవలంబ్యాంసదేశే సకలమేదినీభారోద్వహనగురుణా దోర్దండేన శనైః స్సంచరన్ శుకనాసేనానుగమ్యమానో విలాసవతీభవనమగమత్ గత్వా చ ససంభ్రమకృతాభ్యుత్థానామిందూదయావలోకనవిలోలామివ

1 పతిభర. 2 జగతిరాజకన్యకా. 3 నానందయామి. 4 ఇత్యేవం చింతయత్యేవ.

సముద్రవేలాం విలాసవతీ మూర్ధ్నస్థితఏవావాదీత్.—దేవి! ప్రశ్నైవైషా త్వ మపి చ వధూముఖావలోకనసుఖస్య కృతో నోత్తామ్యసీత్యుపాలభమానేవ దేవీం వత్సస్య యౌవనభారారంభసూత్రపాతరేఖాఆవయోస్తారుణ్యాదుర్విలసితేచ్ఛావినిబర్తనాజ్ఞావిజృంభమాణా శ్మశ్రురాజిశోభా వివాహమంగళసంపాదనాయాదిశతి, త్వమపరం కి మాదిశసీ ప్రతి ప్రష్టవ్యా తదాదిశతు దేవీ, కథ్యమానేఽపి కిమపర మద్యాపహరసి వదన మన్యతో వ్రీడయా, పృష్టా వా కర్తవ్యం నాజ్ఞాపయసి, వరమాతాసి సంవృత్తా, జానామి చంద్రాపీడ స్యోపర్యప్రీతి రేషా యదేవ మేతత్కార్యే ష్వనాదరోఽవధీరణా చ' ఇ త్యేవం విధై ర్నర్మప్రాయై రాలాపైః సుఖాయమానచేతా శ్చిర మివ స్థిత్వా శరీరస్థితిసంపాదనాయ నిరగాత్.

చంద్రాపీడోఽపి శుకనాసముఖే నైవ వైశంపాయనప్రత్యుద్గమనాయాత్మానం మోచయిత్వా జననీభవన ఏవ నిర్వర్తితశరీరస్థితిర్వైశంపాయనప్రత్యుద్గమనసంవిధానవినోదే నైవ తం దివస మనయత్.

అవతీర్ణాయాం చ తస్యాం యామిన్యాం సుహృద్దర్శనోత్సుకేన శయనగతోఽపి జాగ్రదేవ సమధిక మివ యామద్వయం స్థిత్వాపరివర్తయద్భి రివ స్వకాంత్యా నీలిమాన మంబరతలస్య అపహరద్భిరివహరితతాం తరుగహనానాం అధస్తా దపి ఛిద్రయిత్వేవ ప్రవిశద్భి ర్నిర్వాసయద్భి రివతరుతలచ్ఛాయాం దరీగహనకుంజోదరే ష్వపినిలీనం తిమిరమఘూంత్యేవ ప్రవిశ్యోత్పాటయద్భి ర్వివరప్రవేశవ్యాజేన చ రసాతలమివ ప్రవేష్టు మారబ్ధై రన్యథా పునర్ధవళయద్భి రివ ధవళతాం సౌధానాం ఉద్ధూళయద్భి రివ కర్పూరరేణునా దిఙ్ముఖాని లింపద్భి రివ సాంద్రచందనద్రవేణ యామినీ మున్నామయద్భి రివ మేదినీ ముపనయద్భి రివ ద్యాం సంక్షిపద్భిరివతారకాగ్రహనక్షత్రమండలాని విస్తారయద్భి రివ సరిత్పులినాని పృథక్పృథ క్కమలవనా న్యుత్పీడ్యేవ ధారయద్భి రివ ఉద్దళితదళవికాసానేకీకుర్వద్భి రివ కుముదాకరా నపి చ పర్యస్తై రివ శిఖరిశిఖరేష్వావర్జితై రివ జలతరంగేషు ప్రాసాదమూర్ధసు పిండీభూయ

వహద్భి రివ రథ్యాముఖేషు తరద్భి రివ జలతరంగేషు ప్రసారితైరివ నైకతస్థలేషు హంససార్థైః సహైకీభూతై రివ సంవిభక్తైరివ చంద్రాశ్రయప్రసుప్తకామినీకపోలలావణ్యేన క్షాళితై రివ చంద్రకాంతచ్యుతజలధారాసహస్రై స్తథా చ గర్భగృహేష్వప్యవిహతప్రవేశై ర్దంతవలభీభ్యోఽపి లబ్ధపరభాగైః పద్మినీపత్రషండేష్వపి అఖండితధవలిమభి రారామేష్వపి దివసబుద్ధి ముత్పాదయద్భిః పరస్పరోద్భిన్న క్రమేణోద్గిరద్భి రివ ఆవర్జయద్భిరివ విక్షిపద్భి రివ విస్తారయద్భిరివ ప్రవర్తయద్భి రివ వర్షద్భి రివ సర్వజ్యోత్స్నాప్రవాహం కాదంబరీసమాగమత్వరాదానాయ స్మరసర్వాస్త్రమోక్ష మివ కుర్వద్భి శ్చంద్రపాదై ర్ద్విగుణీకృతగమనోత్సాహో గమనసంజ్ఞాశంఖనాదా యాదిదేశ.

అథ గగనతలలబ్ధవిస్తారో విజృంభమాణ ఇవ దిక్కుంజేష్వావర్తమాన ఇవాభ్రంలిహనగరప్రాకారమండలాభ్యంతరేషు సమారోహన్నివోత్తుంగగోపురాట్టాలకశిఖరాణి వలన్నివ హర్మ్యాంతరాళేషు వికసన్నివ చతుష్కచత్వరేషు ప్రసర న్నివ రాజమార్గేషు పరిభ్రమ న్నివ భవనసంకటేషు ప్రవిశ న్నివ ఉద్యాననగగహ్వరేషు సంమూర్ఛన్నివ ప్రాసాదకుక్షిషు తత్క్షణప్రతిబోధితానాం గృహసరోజినీసారసానామనువర్త్యమాన ఇవ తారతరదీర్ఘేణ రణితేన విచ్ఛిద్యమాన ఇవ ముహుర్ముహుస్స్వభావగద్గదేన భవనకలహంసానాం కలరవేణ నిర్ధార్యమాణ ఇవ చ శ్రోత్రప్రవేశినా గమనవేలాప్రణామసమ్భ్రాంతస్య వారాంగనాజనస్య చల[1]చపలనూపురరశనాగుణకలకలేన తారదీర్ఘతరః శంఖధ్వని రుదతిష్ఠత్. అనంతరం చ ఉత్థాప్యమానై శ్చోత్థితై శ్చాకృష్యమాణై శ్చాకృష్టై శ్చారోప్యమాణపర్యాణై శ్చ పర్యాణితై శ్చనీయమానై శ్చానీయమానైశ్చ విలభ్యమానై శ్చాచ్ఛిద్యమానై శ్చాగచ్ఛద్భి శ్చాగతై శ్చ పూజ్యమానై శ్చ పూజితైశ్చ పఙ్క్తిస్థితైశ్చ వాహ్యమానై శ్చ తిష్ఠద్భి శ్చా ప్ర తి పా ల య ద్భి శ్చ ని ష్ప త ద్భి శ్చా పర్యాప్తరాజద్వారాంగణై రప్రభూతచత్వరై ర్నిస్తులితసకలరథ్యాంతరతయాఽంతర్బహి శ్చ సంకటాయమాన నగరీ

1 వలయ.

విస్తారై స్తురంగమసహస్రైః తత్క్షణం కుంతవనమయ మి వాంతరిక్షం ఖురరవమయీవ మేదినీ హేషారవమయానీవ శ్రోత్రవివరాణి ఫేనపిండస్తబకమయ మివ యువరాజభవనద్వారాంగణం ఖలీనరవమయ్య ఇవ దశదిశోఽశ్వాలంకారరత్నప్రభామయా ఇవ భవనశశాంకరశ్మయః. అచిరాచ్చ గృహీతసమాయోగోఽంగణగత మింద్రాయుధ మారుహ్య పురస్తా చ్చలితే వాలోకహేతోః ద్వితీయచంద్రమండలేనేవ హంసధామ్నా మంగళాతపత్రేణా వేద్యమాననిర్గమో యథాదర్శన మిత స్తత [1]స్సమాగతై రేవ ప్రణమ్యమానో రాజపుత్రసహస్రైః ప్రసుప్తపురజనతయా సంబాధేనాపి రాజవర్త్మనా బహుత్వాత్తురఙ్గమబలస్య కృచ్ఛ్రలబ్ధసంచారః కథం కథ మపి నిర్జగామ నగర్యాః నిర్గత్య చాదూరత ఏవ నిర్భరత్వాత్ జ్యోత్స్నాపూరస్యాచ్ఛతయా దుర్విభావపానీయా మ ప్యుపరి కలకూజితానుమీయమానో త్రస్తహంససార్థో[2]త్పలవ్యతికరాం పులినాయమానా మివ సర్వతో జడతరతరంగానిలస్పర్శమాత్రోపలక్ష్యసలిలసన్నిధి ముత్తీర్య శిప్రా మతిప్రభూతత్వా దసంకటత్వా చ్చ వర్ధయ తేవ గమనోత్సాహమతివి స్తీర్ణే నాపి పునర్విస్తారితే నేవ చంద్రపాదై ర్దశపురగామినా మార్గేణ ప్రావర్తత గంతుం.

అథోహ్యమానై రివ రయవాహినా సకలదిఙ్ముఖప్రసృతేన జ్యోత్స్నాజలస్రోతసా వైశంపాయనాలోకనత్వరితస్య చంద్రాపీడమానస స్యేవ తుల్యం వహతో జంఘానిలే నేంద్రాయుధస్య ఆకృష్యమాణై రివ వాజిభి స్తావ త్యే వాపరరాత్ర వేలయా యోజనత్రితయ మేవాలంఘయత్. అథాధ్వశ్రమాపహరణా యేవ ప్రవృత్తే వా తు మాహ్లాదకారిణి నిర్భరజ్యోత్స్నాజలావగాహాదార్ద్రార్ద్రస్పర్శేఽవశ్యాయశీకరాకర్షిణి [3]రయలులితవివిధవనపల్లవానిలవీజితే వినిద్రకుముదినీపరిమళేన లగ్నపరిమళే పరిమళాహితజడిమ్ని రజనీవిరామపిశునే మాతరిశ్వని క్రమేణ చాపరదిగ్వధూవదనచుంబిని తదా కల్ప[4]కే నేవ దుర్విషహశర్వరీవిరహచింత యే వాసన్నదినకరోదయవిషాదే నే వా ప్రదోషా దుత్తానితముఖైః కుముదరాశిభి రాపీయమానస్య ధామ్నః పరిక్షయే

1 స్తురంగగతైరేవ. 2 త్పతన. 3 రజోలులిత. 4 కాలేచ.

ణేవ సర్వాంబరసరః పయః పాయిపయోదవిభ్రమాశ్వైరజః [1]సంఘాతేనేవ పాండుతా ముపగతవతి చంద్రబింబే ప్రత్యగ్రగగనలక్ష్మీవియోగసంతాపోజ్ఝితే ధవళోత్తరీయాంశుక ఇవ శశాంక లగ్నే గళతి చంద్రికాలోకే అపరజలధిపాతినా జ్యోత్స్నాజలప్రవాహేణేవసహసా ఫేనబుద్బుదావలీ ష్వివ న స్పృశంతీషు తారకాపంక్తిషు గళదవశ్యాయసలిలక్షాళనా దివశనైశ్శనై[2]శ్శిథిలితముక్తాగౌరం జ్యోత్స్నానుభావ ముత్సృజంతీ ష్వాశాసు పున ర్విభావ్యమాన సహజశ్యామకాంతిషు సలిలా ది వో న్మజ్జత్సు తరులతావిటపేషు సముల్లసతి పూర్వదిగ్వధూకర్ణపూరరక్తాశోకపల్లవేఽంబరసరస్తామరసే దివసముఖకరికుంభసిందూరరేణౌ తరణిరథరక్తధ్వజాంశుకే సంధ్యారాగేసంధ్యాతప[3]పరిగతే ష్వాలగ్నదావానలే ష్వివ వయస్సంఘాతై ర్జనితారావ ముత్సృజ్యమానేషు నివాసపాదపేషు సశేషనిద్రాలసై శ్చిరప్రసారణావిశదజంఘాంఘ్రిభి ర్హఠాదాకృష్టదీర్ఘపదసంచారిభి ర్మృగకదంబకై రున్ముచ్యమానాసూషరశయ్యాసు ఇచ్ఛావఖండితోత్ఖాతపల్వలోపాంతప్రరూఢ ముస్తాగ్రంథి ష్వరణ్యాగహ్వరాభిముఖేషు వరాహయూథేషు నిశావసానప్రచారనిర్గతై ర్గోధనై రిత స్తతో ధవళాయమానాసు గ్రామసీమాంతారణ్యస్థలీషు ఆలోక్యమానజనపదవినిర్గమేషు ప్రసూయమానే ష్వివ గ్రామేషు యథార్కకిరణావలోకోద్గమం చోన్నామ్యమాన ఇవ పూర్వదిగ్భాగే సముత్సార్యమాణా స్వి వాశాసు అపసార్యమాణే ష్వి వారణ్యేషు విస్తార్యమాణా స్వివ గ్రామసీమాసు ఉత్తానీభవ త్స్వివ పలలాశయేషు అవచ్ఛిద్యమానే ష్వివ శిఖరిషు ఉద్ధ్రియమాణాయా మివ మేదిన్యామదృశ్యతా మి వోపయాంతీషు కుముదినీషు తిరోధానకారిణీం నీలతిరస్కరణీ మివ కరై రుత్సార్య తిమిరమాలాం విరహావిధురాం కమలినీ మి వాలోకయితు ముదయగిరిశిఖర మారూఢే భగవతి సప్తలోకచక్షుషి సప్తవాహే విహాయస్తల ముద్భాస్య దిగంతరా ణ్యుద్భాసయన్తీషు సకలజగద్దీపికాసు దివసకరదీధితిషు దృష్టిప్రసరక్షమాయాం సహసైవాగ్రతోర్ధ్వగవ్యూతిమాత్ర ఇవ రాత్రిప్రయాణకాయాతం అన్తః

1 సంఘాతోపఘాతే నేవ. 2 ర్గలిత. 3 చరితాంతేషు.

క్షోభభీతేన రసాతలే నే వోద్గీర్యమాణ మసోఢసంఘాత భరయా మేదిన్యేవ విక్షిప్యమాణం పర్యాప్తప్రమాణాభి ర్దిగ్భి రివ సంప్రీయమాణ మపరిమాణరజోనిరోధాశంకితేన గీర్వాణవర్త్మ నే వావకీర్యమాణ[1]మర్కకిరణాలోకే నేవ సహ[2]విస్తీర్ణ మాయాసితాయతతరదృష్టిభిరపి అదృష్టపర్యంత మనుజీవిభూభృచ్ఛతసహస్ర[3]కలికావష్టంభం సంచారిణం ద్వితీయ మివ మేదినీసన్నివేశం అఖిలవాహినీప్రవేశగంభీరం ప్రాణిమయ పర మపార మష్టమ మివ మహాసముద్ర ముద్రిక్తరజఃసంతతిపూరతయా చాపరిస్ఫుటవిభావ్యసర్వవృత్తాంత మపీత స్తతోవలితధవళకదళికోద్భాసితానేకకరిఘటాసహస్రసంకుల మవిరళబలబలాకావలీవిభ్రాజితాంభోదసంఘాతం మూర్తిమంత మివ మేఘసమయారంభ మావాసభూమిగ్రహణసంభ్రమాభిధావితాసంఖ్యకరితురగనరపరస్పరోర్మిసంబాధతయా అమందమందరాస్ఫాలనలులితకల్లోలజాలాకులస్య మహాజలధే ర్లీలయా నివిశమానం స్కంధావార మద్రాక్షీత్

దృష్ట్వా చాకరోచ్చేతసి.—'అహో! భద్రకం భవతి య ద్యచింతితాగమన ఏవ ప్రవిశ్య వైశంపాయనం పశ్యామి' ఇత్యేవం చింతయిత్వా ఛత్రచామరాదిభిః స్వచిహ్నైః సహ నివారితాశేషరాజపుత్రలోకో జనవిశేషగ్రాహిభి స్త్రిచతురై స్తురంగమై రనుగమ్యమానో మూర్ధాన మావృత్యోత్తరీయేణ రయవిశేషగ్రాహిణేంద్రాయుధేన నానావ్యాపారవ్యగ్రసకలలోకమచింతిత ఏవ స్కంధావార మాససాద. ప్రవిశంశ్చ ప్రత్యావాసకం వహన్నేవ 'కస్మిన్ ప్రదేశే వైశంపాయనావాసః?' ఇతి పప్రచ్ఛ. తత స్తత్సన్నిహితాభిః స్త్రీభి రితరత్వా దప్రత్యభిజ్ఞాయ యథారబ్ధకర్మవ్యగ్రాభి రేవోద్బాష్పశూన్యవదనాభి 'ర్భద్ర! కిం పృచ్ఛసి కుతోఽత్ర వైశంపాయన' ఇత్యావేద్యమానే 'ఆః పాపాః, కి మేవ మసంబద్ధం ప్రలపథే'తి! శూన్యహృదయ ఏవ తాః ప్రతారయ న్నంతర్భిన్నహృదయత్వా న్నాపరాః పృచ్ఛ న్నేవోత్రస్త ఇవ హరిణశాబకో యూథపరిభ్రంశవిలోల ఇవ కరికలభకో ధేనువిరహా దుత్కర్ణ ఇవ తర్ణకో న కించి

---

1 మర్కావలోకే నేవ. 2 విస్తీర్యమాణ. 3 కల్పితావష్టం.

త్పశ్యన్ న కించి ద్వదన్ న కించి దాలపన్ న కించి దాకర్ణయన్ న కించి న్నిరూపయన్ న క్వచి త్తిష్ఠన్ న కంచి దాహ్వయన్ క్వాగతోఽస్మి? కి మర్థ మాగతోఽస్మి? క్వ దలితోఽస్మి? క్వ గచ్ఛామి? కిం పశ్యామి? కి మారబ్ధం? కా దిగ్గంతవ్యా మయా? కిం వా కరోమీతి సర్వ మే వాచేతయమానోంఽధ ఇవ బధిర ఇవ మూక ఇవ జడ ఇ వావిష్ట ఇవ కటకమధ్యదేశం యావ త్తాదృశే నైవ వేగే నావహత్.

అ థేంద్రాయుధప్రత్యభిజ్ఞానా ద్వ్యావృత్తరైయె వానుప్రధావిత రాజపుత్రలోకదర్శనా చ్చ దేవశ్చంద్రాపీడ ఇతి సమంతా త్ససంభ్రమప్రధావితానా మచేతితోత్తరీయస్ఖలనానాం ఉద్బాష్పశూన్యదృష్టీనాం దూరా దేవ లజ్జయా ప్రణామక్రియయా చ సమ మే వావనమతాం రాజన్యసహస్రాణాం ముఖా న్యవలోక్య 'క్వవైశంపాయనః?,ఇ త్యపృచ్ఛత్, తత స్సర్వే సమ మేవ విచార్య అస్మిం స్తరుతలే అవతరతు తావ ద్దేవః తతో యథావస్థితం విజ్ఞాపయామః' ఇతి న్యవేదయన్. చంద్రాపీడస్య తేన తేషాం స్ఫుటాఖ్యానా దపి కష్టతరేణ వచసాఽంతశ్శల్యగర్భం స్ఫుటిత మివ హృదయ మాసీత్. కేవలం తత్కాలప్రణయినీ మూర్ఛా [1]సాధారణ మకరోత్. తురగా దవతారితం చ కుథోపవిష్టం చ పితు స్సమవయోభి రనతిక్రమణీయై ర్మూర్ధాభిషిక్తపార్థివై ర్ధృత మాత్మానం తదానీం న [2]చేతితవాన్. ఉపలబ్ధసంజ్ఞోఽపి చ వైశంపాయనస్యాదర్శనా దాత్మన శ్చ దర్శనాత్కి మేతత్? క్వాహం వర్తే? కిం వా మ యైత చ్చరిత? మితి భ్రమారూఢ ఇవ ముహ్యద్భి రి వేంద్రియై స్సర్వ మే వానుత్ప్రేక్ష్యమాణగ కేవలస్కంధావారాగమనే నైవ త స్యాభావా దన్య దసంభావయన్ దుర్విషహపీడాభిహతేన చేతసా కిమారటామి? కిం హృదయ మవష్టభ్య తూష్ణీ మాసే? కి మాత్మాన మాహత్య హృదయాత్ప్రాణై ర్వియోజయామి? కి మేకాకీ కాం చి ద్దిశం గృహీత్వా ప్రవ్రజామి? ఇతి కర్తవ్యతా మేవ నాధ్యగచ్ఛత్. అంతర్ద్రవ న్నివ దహ్యమాన ఇవ స్ఫుట న్నివ సహస్రధా దుఃఖేన చకార చేతసి.—'అహో! మే రమ్యోఽప్యరమ

1 సా ధారణం (సా మూర్ఛా కేవలం ధారణం అకరోత్). 2 వేదితవాన్.

ణీయః సంవృత్తో జీవలోకః, వసత్యపి శూన్యీభూతా పృథివీ, సచక్షుషోఽప్యంధాః కకుభో జాతాః, సునిష్పన్న మపి హతం జన్మ, సురక్షిత మపి ముషితం జీవితఫలం, కం పశ్యామి?, క మాలపామి?, కస్మై విస్రంభంకథయామి?, కేన సహ సుఖ మాసే?, కి మద్యాపి మే జీవితేన కాదంబర్యాపి వా?, వైశంపాయనస్య కృతే క్వ గచ్ఛామి?, కం పృచ్ఛామి?,కమభ్యర్థయే?,కో మే దదాతు పున స్తాదృశం మిత్రరత్నం?, కథం మయాతాతస్య శుకనాసస్య చాత్మా వైశంపాయనేన వినా దర్శయితవ్యః?,కి మభిధాయ చ తనయశోకవిహ్వలా మనోరమా వా సంస్థాపయితవ్యా?, కిం భూమిః కా చి దసిద్ధా తాం సాధయితుం పశ్చాత్ స్థితః?, ఉత నరపతిః క శ్చి దసంఘటిత స్తత్సంఘటనాయ పశ్చాత్ప్రలంభితః?, క చ్చిద్విద్యా కాచి దగృహీతాం తాం గ్రహీతుం మయోత్సంకలితః' ఇ త్యేతాని చాన్యాని చాంతరాత్మనా చిర మధోముఖ ఏవ వికల్ప్య హృదయాస్ఫుటనా ద్విలక్షు మి వాపరాధిన మివ మహాపాతకిన మివ ఆత్మానం మన్యమానో వదన మదర్శయన్ శనైః కృచ్ఛ్రాదివ తా నప్రాక్షీత్.

'మయ్యాగతే కిం క శ్చి ద్దేవం విధోఽంతరే సంగ్రామ ఉత్పన్నః, మహావ్యాధి ర్వా క శ్చి దాశుకారీ అసాధ్యరూపః సముపజాతః, యే నైత దతర్కిత మేవ మహావజ్రపతన ముపనతమ్' ఇతి తే త్వేవం పృష్టా స్సర్వే సమ మేవ కరద్వయపిహితశ్రుతయో వ్యజ్ఞాపయన్.—'దేవ! శాంతం పాపం, దేవశరీర మివ సాగ్రం వర్షశతం ధ్రియతే వైశంపాయనః' ఇతి. ఏత దాకర్ణ్య తూజ్జీవిత ఇ వానందబాష్పనిర్భరః సంభావ్య తాన్ సర్వా నేవ కంఠగ్రహేణావాదీత్.—'జీవతో వైశంపాయనస్యా న్యత్ర క్షణ మ ప్యవస్థాన మసంభావయతా మయైవం పృష్టా భవంతః, తజ్జీవతీతేత్యాని తు తావ త్కర్ణే కృతా న్యక్షరాణి, అధునా కింవృత్తమస్య యేనాఽసౌ నాగతః. క్వ వా స్థితః?, కేన వా ప్రసంగేన స్థితః?,కథం వాత మే కాకిన ముత్సృజ్య యాతా భవంతః?, కథం వా భవద్భి ర్బలాదపి నానీతోఽసావి త్యేత దవగంతు ముత్తామ్యతి మే హృదయ' మితి. తే చైవం పృష్టా వ్యజ్ఞాపయన్ 'దేవ శ్రూయతాం యథావృత్తమ్.

పృష్ఠతః స్కంధావార మనుపాలయద్భి శ్శనై శ్శనై ర్వైశంపాయనేన సహ భవద్భి రాగంతవ్య మి త్యాదిశ్య గతవతి దేవే తస్మింస్తు దివసే సుగృహీతత్వా ద్యావసేంధనాదికస్యోపకరణజాతస్య న దత్తమేవ ప్రయాణం స్కంధావారేణ, అన్యస్మిన్నహని ఆహతాయాం ప్రయాణభేర్యాం సజ్జీక్రియమాణే సాధనే ప్రాత రేవా స్మా౯ వైశంపాయనో ఽభ్యధాత్, అతిపుణ్యం త[1]దచ్ఛోదసరః పురాణే శ్రూయతే, త దస్మి౯ స్నాత్వా ప్రణమ్య చా స్యైవ తీరభాజి సిద్ధాయతనే భగవంతం [2]భవాభవప్రభుం మహేశ్వరం శశాంకశకలశేఖరం వ్రజామః, 'దివ్యజనసేవితా కేన కదా పునః స్వప్నే ఽపి భూమి రియ మాలోకితా' ఇత్యభిధాయ చరణాభ్యా మే వాచ్ఛోదసర స్తీర మయాసీత్, తత్ర చాతిరమ్యత యైవ సర్వతో దత్తదృష్టిః సంచరన్న మరకామినీశ్రోత్రశిఖరారోహణప్రణయోచితై స్తరంగానిలాహతివిలోలవృత్తిభిః కిసలయై రవిరళకుసుమమకరందలోభపుంజితానాం చ మత్తమధులిహాం మంజునా శింజికరవేణ దూరా దాహ్వాయంత మివ మరకతమణిశ్యామయా ప్రభయాఽనులింపంత మివ సమం దశదిగ్భాగా౯ అదత్తదివసకరకిరణప్రవేశతయా దివాఽప్యంతర్నిశీథ మివ బిభ్రాణం చిరపరిచితై రపి మేఘోద్గమాశంకయా ముహు ర్ముహు రున్ముక్తమధురకేకారవై ర్వనశిఖండిభి రుత్కంధరై రవలోక్యమానం పద మివ జలదకాలస్య ప్రతిపక్ష మివ సర్వసంతాపానాం నిజావాస మివ జడిమ్నో నిర్గమమార్గ మివ సురభిమాసస్య ఆశ్రయ మివ మకరధ్వజస్య ఉత్కంఠావినోదస్థాన మివ రతే రాస్పద మివ సర్వరమణీయానా మనవరతవలితసురభిశీతలాచ్ఛోదసర[3] స్తీరజమారుతాభివీజితాభ్యంతరశిలాతల మన్యతమం తటలతామండప మద్రాక్షీత్.

దృష్ట్వా చ త మతిచిరాంతరితదర్శనం భ్రాతర మివ తనయ మివ సుహృద మివ చానన్యదృష్టి ర్విస్మృతనిమేషేణ చక్షుషా విలోకయ౯ స్తంభిత ఇవ లిఖిత ఇవ సుచిర మూర్ధ్వ ఏవ స్థిత్వా అపారయన్ని వాంగాని ధారయితు మాక్రమ్యమాణ ఇవ మూర్ఛ యోన్ముచ్యమాన ఇ వేంద్రియై ర్ఝటి త్యున్ముక్తాంగ స్సముపవిశ్య భూమా కి మ

1 దచ్ఛోదాఖ్యం సరః. 2 భవానీప్రభుం. 3 స్తరంగమారుతాభి.

ప్యంతరాత్మనా స్మర న్నివానుధ్యాయ న్నివ నిర్వికార[1]హృదయో గళితలోచనపయోధారాసంతాన స్తూష్ణీ మధోముఖ స్తస్థౌ. తథావస్థితం త మవలోక్యాస్మాక ముదపాది చేతసి చింతా, యేన కేన చిదపహ్రియంత ఏవ రసికహృదయాః పరిణామధీరమతయోఽపి కిం పునః కుతూహలాస్పదే ప్రథమే వయసి వర్తమానాః, తస్మా న్నియత మయమస్యైమా మతిమనోహరాం భూమి మాలోక్య భావయతో హృదయవికృతి రీదృశీ జాతేతి, న చిరా చ్ఛ్రుత మేవ మవదామ వయం, దృష్టా దర్శనీయానా మవధి రేషా, త దుత్తిష్ఠ, సంప్రతి నిర్వర్తయామః స్నానవిధిమ్,అతిమహతీ వేలా జాతా, సజ్జీభూతం సాధనం ప్రయాణాభిముఖసకలస్కంధావార స్త్వాం ప్రతిపాలయ న్నాస్తే కిమ ద్యాపి విలంబితే నేతి, స త్వేవ ముక్తోఽప్యస్మాభి రశ్రుతాస్మ[2]దాలాప ఇవ జడ ఇవ మూక ఇవ అశిక్షిత ఇవ వక్తుం న కించి దపి ప్రత్యుత్తర మదాత్, త మేవ కేవల మనిమేషపక్ష్మణా నిశ్చల స్తబ్ధతారకేణ సంతతాశ్రుస్రోతసా లిఖితే నేవ చక్షుషా లతామండప మాలోకితవాన్.

పునః పున శ్చ అస్మాభి రాగమనాయ అనురుధ్యమాన స్తద్గ్రథితదృష్టి రేవాస్మా న్పరిచ్ఛేదనిష్ఠుర మాహ స్మ—మయా తు న యాతవ్య మస్మా త్ప్రదేశాత్, గచ్ఛంతు భవంత స్స్కంధావార మాదాయ, న యుక్తం భవతాం చంద్రాపీడభుజబలపరిరక్షితం గతే తస్మి న్మహాసాధనం గృహీత్వా అస్యాం భూమౌ క్షణ మప్యవస్థానం కర్తుమ్, ఇత్యుక్తవంతం చ త మకస్మా న్నామ కించి దస్య దైవా దేవ వైరాగ్యకారణ ముత్పన్న మితి ఆశంక్య సానునయ మాగమనాయ పునః పునః ప్రతిబోధ్య తాదృశాసంబద్ధానుష్ఠానేన జాతపీడాః నిష్ఠుర మప్యభిహితవంతో వయమ్,ఏవం న యుక్త మస్మాకం స్థాతుం, భవతః పున ర్దేవస్య తారాపీడ స్యానంతరా దార్యశుకనాసా ల్లబ్ధజన్మనో దేవ్యా విలాసవత్యా అంకలాలితస్య దేవేన చంద్రాపీడేన స హైకత్ర సంవృద్ధస్య తథా విద్యాగృహే మహతా యత్నే నైవం శిక్షితస్య యుక్త మిదం, య జ్జ్యేష్ఠే భ్రాతరి సుహృది వత్సలే భర్తరి జగన్నాథే చ గుణవతి

1 వదనోగళిత. 2 దీయాలాప

చ భవతి సర్వ మర్పయిత్వా గతే తత్పరిత్యాగే నాత్రావస్థానం, కస్యా పరస్యేదృశో యుక్తాయుక్తపరిచ్ఛేదః?, తిష్ఠతు తావ దస్మాకం తవోపరి స్నేహో భక్తి ర్వా, అస్మిం స్తు శూన్యారణ్యే భవంత మేకాకిన ముత్సృజ్య గతా స్సంతో దేవేన చంద్రశీతలప్రకృతినా చంద్రాపీడే నైవ కిం వక్తవ్యా వయం?, కి మన్యో దేవ శ్చంద్రాపీడోఽన్యో వాభవాన్?, త దుత్సృజ్యతా మయం సమ్మోహః?, గమనాయ ధీరాధీయతామ్', ఇత్యభిహితోఽస్మాభి రీష దివ విలక్షహాసేన వదనే నాస్మా నవాదీత్.—'కి మహ మేతా వ దపి న వేద్మి య ద్గమనాయ మాం భవంతః ప్రబోధయంతి, అపి చ చంద్రాపీడేన వినా క్షణ మ ప్యహ మన్యత్ర న పారయామి స్థాతుం, ఏ షైవ మే గరీయసీ పరిబోధనా, తథాపి కిం కరోమ్యనే నైవ క్షణేన సర్వత్ర విగళితం మే ప్రభుత్వమ్, తథా హి.—స్మర దివ కిమపి మనో నాన్యత్ర ప్రవర్తతే, పశ్యం తీవ కి మపిన దృష్టి రన్యతో వలతి, ఆసక్త మివ క్వాపి హృదయం కి మపి న జానాతి, నిగళితా వివ అన్యత్ర పద మపి న దాతుం చరణా వుత్సహేతే, కీలి తేవ చాస్మి న్నేవ స్థానే తను స్తదాత్మనా త్వహ మసమర్థోఽయాతుమ్, అథ బలా ద్భవంతో మాం నినీషవః, తత్రాపి చలితస్యాస్మాత్ ప్రదేశా దాత్మనో జీవితధారణం న సంభావయామి, అత్ర పున స్తిష్ఠతో యదేత దంతర్హృదయే కి మ ప్యవసీయమానం పరివర్తతే మే యే నైవ విధృతోఽసి తే నై వావశ్యం ధార్యంతే ప్రాణా ఇతి చేతసి, త దలం నిర్బంధేన, గచ్ఛంతు భవంతః, అనుభూయంతు యావజ్జీవ మాతృప్తే శ్చంద్రాపీడముఖదర్శనసుఖమ్. అల్పపుణ్యాస్య తు తన్మే ప్రాప్త మపి కరతలా దేవ మాచ్ఛిద్య దై వేన నీతం' ఇ త్యభిదధాన శ్చకౌతుకా'త్కి మేత ద్యేనై వం భాషసే నాయాసీ దేవాస్య చంద్రాపీడస్య సమీప' మి త్యస్మాభిః పునః పునః పృష్టోఽభ్యధాత్. 'లజ్జేఽహ మేవం వక్తుం తథాపి శపామి వయస్యచంద్రాపీడ స్యైవ జీవితేన యది కిం చిదపి జానామి య త్కేన కారణేన న శక్నోమి గంతు మితి, అపి చ భవతా మపి ప్రత్యక్ష ఏ వాయం వృత్తాంతః, తద్వ్రజంతు భవంతః, ఇ త్యుక్త్వా తూష్ణీ మభవత్.

ముహూర్తా దివ చోత్థాయ తేషు తేషు రమ్యతరేషు తరుతలేషు లతాగృహేషు సరస్తీరేషు తస్మింశ్చ దేవాయతనే కి మపి నష్ట మి వాన్విష్య న్ననన్యదృష్టి ర్బభ్రామ, భ్రాంత్వా చ చిర మివ ఖిన్నాంతరాత్మా సనిర్వేద మూర్ధ్వం చ నిశ్వస్యాన్యతరస్మిన్ లతాగహనే పున రుపవిశ్య తస్థౌ, వయ మపి కృతవీరుత్సన్నిధానా స్తత్ప్రతి ప బోధనా ప్రత్యాశయా స్థితా ఏవ గతవతి సమధిక ఇవ యామద్వయే శరీరస్థితికరణా యాస్మాభి రభ్యర్థితః ప్రత్యువాచ. 'వయస్యచంద్రాపీడస్య ఖల్విమే స్వజీవితా దపి వల్లభతరాః ప్రాణాః, త ద్యది బలా దపి పరిత్యజ్య మాం గచ్ఛంతి తథా ప్యేషాం సంధారణే మయా ప్రయత్నః కార్యః, కిం పున రగచ్ఛతా మేవ చంద్రాపీడదర్శనే నైవ చాహా మర్థీ న మృత్యునా తదభ్యర్థ నై వాత్ర నిష్ఫ లే' త్యభిధా యోత్థాయ స్నాత్వా కందమూలఫలై ర్వనవాసోచితాం శరీరస్థితి మకరోత్, నిర్వర్తితశరీరస్థితౌ తస్మి న్వయ మపి కృతవంతః అనేన చైవ క్రమేణ విస్మితాంతరాత్మనో రాత్రౌ చ దివా చ కి మేత దితి తం వృత్తాంత మే వానుభావయంతో దినత్రయం స్థిత్వా నిష్ప్రత్యాశా స్తదాగమనానయనయో స్సుకృతబలసంవిధానం తత్పరికరం తత్ర స్థాపయిత్వా చాగతా వయమ్, యచ్చాగ్రతో న ప్రేషితః సంవాద స్తదేకం తావ దంతరా గచ్ఛతో దేవస్యాసౌ న పరాపతత్యేవ, అపర మపి చిరా త్ప్రవిష్ట కాయమాన స్యైవ దేవస్య మా పునరాగమనక్లేశో௨భూ' దితి.

చంద్రాపీడస్య తు తం స్వప్నే௨ప్యనుత్ప్రేక్షణీయం వైశంపాయనవృత్తాంత మాకర్ణ్య యుగపదుద్వేగవిస్మయాభ్యామాక్రాంతహృదయ స్యోదపాది చేతసి.—'కిం పున రీదృశస్య సర్వపరిత్యాగకారిణో వనవాసైకశరణస్య వైరాగ్యస్య కారణం భవేత్, స్వయం చ న పశ్యామి కిం చిత్ స్ఖలితం, తాతప్రసాదా త్తు మా మివ తమపి చరణతలలుఠితచూడామణయో௨ర్చయంత్యేవ రాజానో మ మేవ తస్యాపి వాంఛాధికేషు సర్వోపభోగేషు న కించి దపి హీయతే,మ మేవ తస్యా ప్యాజ్ఞా న విహన్యత ఏవ, అహమపిసో௨పిప్రసాదా కరోత్యేవ, మత్త ఇవ తస్మా దపి బిభే త్యేవాపరాధిజనః, మ

యేవ తస్మిన్నపి సర్వాస్సంపదః, తమప్యాలోక్య మామివోత్పద్యతే స్పృహా లోకస్య, అథాగచ్ఛం స్తాతేనాంబయా చార్యశుకనాసేన మనోరమయా చ తనయస్నేహోచితేన సౌహార్దేన న సంభావితః, వినయాధిక్యేచ్ఛునా తాతేన శుకనాసేన వా కించిత్ పీడాకర మభిహితం, తాడితో వా, తత్రాపి నైవాసావేవ[1]వంచనపిశునస్వభావో వా గురుజనాభక్తో వా గుణోపాదానవిముఖో వా తరళచిత్తో వా యత్కించనకారీ యః కశ్చిదివ క్షుద్రప్రకృతి రాఢ్యపుత్రతాగర్వితో దుశ్శిక్షితో దుర్వినీతో వా పుత్రైకతాదుర్లలితో వా యో జన్మనః ప్రభృతి సర్వప్రకారోపకారిణో గురుజనస్యోపరి ఖేదమేవం కుర్యాదనుబంధాత్ విరమేద్వా, ప్రశమస్యాపీదృశస్య నైష కాలః, అద్యాప్యసౌ విద్వజ్జనోచితే గార్హస్థ్య ఏవ న నివేశితో దేవపితృమనుష్యాణామానృణ్యమేవనోపగతః, అగత్వా చానృణ్యమృణత్రయేణ బద్ధః క్వ గతః?, న తేన పుత్రపౌత్రసంతత్యా వంశప్రతిష్ఠాం నీతః, నానంతక్షీణై ర్మహాక్రతుభిరిష్టం, న సత్త్రికాపప్రపాప్రాసాదతటాకారామాదిభిః ఆపూర్తైః కీర్తనై రలంకృతా మేదినీ నాకల్పస్థాయి దిశోయాయి యశో విప్రకీర్ణం, న గురవోఽనువృత్త్యా సుఖం స్థాపితాః, న స్నిగ్ధబంధూనాముపకృతం, న ప్రణయినో విశేషవిభవతాం నీతాః, న సాధవః పరివర్ధితాః, నానుజీవినః సంవిభక్తాః, నాభ్యాగతాః కృతా నిస్తృషః, సదృష్టాః శ్రుతా వా అంగనాః, న జాతేన జీవలోకసుఖాన్యనుభూతాని, న తేన పురుషార్థసాధనానాం ధర్మార్థకామమోక్షాణామేకోఽపి హి ప్రాప్తః, కిమేతత్తేన కృతమ్?'.

ఇత్యాక్షిప్తచేతాశ్చింతయం స్తస్మిన్నేవ తరుతలే స్థిత్వా శూన్యహృదయోఽపి యథాక్రియమాణప్రసాద సమ్మానసంభావనాసంభావితం విసృజ్య సకలమేవ రాజకముత్థాయ తత్క్షణకృతముత్తంభితతుంగతరతోరణాబద్ధచందనమాలముభయపార్శ్వస్థాపితోత్పల్లవముఖపూర్ణహేమకలశం ద్వారాత్ ప్రభృతి సిక్తసమ్మృష్టభూమిభాగమంతర్బహిశ్చ ప్రకీర్ణసురభికుసుమప్రకరమితస్తతః సంచరతా కార్తాంతికలోకేన గృహీతవివిధభృంగా[2]రుం మణిచామరతాలవృంతరత్న

1 స్నేహాలః పిశున. 2 రం మణిచామర.

పాదుకాద్యుపకరణపాణిభి ర్వారవనితాభి శ్చాకీర్ణం వితానతలవర్తినా మదామోదాధివాసిత[1]దిఙ్మండలేన రాజహస్తినా గంధమాదనేన సనాథీకృతైకపార్శ్వ మపరపార్శ్వేఽపి కల్పితేన్ద్రాయుధావస్థాన ముపవాహ్యకరేణుకాక్రాంతబాహ్యాంగణ మశేష ద్వారావస్థితబహువేత్రిలోకం మహాత్వా ద్గంభీరతయాఽనేకసత్వశరణతయా చ మహాజలనిధి మనుకుర్వాణం,తథాహి,సవేలావన మివ యామికస్థితానేకకరిఘటాపరికరేణాంతఃప్రవిష్టమహాశైల మివ గంధమాదనేన సకల్లోల మివ సంచరత్సంభ్రాంతకార్తాంతికలోకోర్మిపరంపరాభి స్సావర్త మివ ప్రాహారికజనమండలావస్థానై స్సలక్ష్మీక మివ వరాంగనాభి స్సరత్న మివ మహాపురుషై స్సహంసమాల మివ సితపతాకాభి స్సఫేనపటల మివ కుసుమప్రకరైః హరి మి వానంతభోగపరికరం కాయమాన మవిశత్.

ప్రవిశ్య చాగృహీతప్రతికర్మతయా మలినవేషాభి రుద్విగ్నదీనముఖీభి రితస్తతో వారాంగనాభి ర్యామికలోకేన కార్తాంతికైశ్చ ప్రణమ్యమాన స్తూష్ణీ మి వాలోకకారకే ణేవ మదామోదే నావేదితే నిస్పృష్టశూన్యదృష్టి ర్గంధమాదనే శనై శ్శనై ర్వాసభవన మయాసీత్. తత్ర చాపనీతసమాయోగో విముచ్యాంగాని శయనీయే [2]తనుతాలవృంతాని లేన సంవీజ్యమానోఽంగవాహకారిభి శ్శనై శ్శనై రపనీయమానాగమనఖేద స్సకలరజనీప్రజాగరఖిన్నోఽపి చాప్రాప్తనిద్రాసుఖో దుఃఖాసికయా పున రపి దుఃఖాంతరహేతుం చింతా మేవావిశత్—'యది తావ దప్రతిముక్తస్సాతే నాంబయా వా మహతి శోకార్ణవే నిక్షిప్యతా తనయవిరహశోకవిక్లబం తాతం శుకనాస మంబాం చ మనోరమా మనాశ్వా స్యాస్మా దేవ ప్రదేశా ద్గచ్ఛామి తదా మయాపి వైశంపాయన స్యానుకృతం భవతి, నివృత్య పున ర్గమనేచాముత్క్షిపతు మాశంకతే మే హృదయం,త త్కిం కరోమి?,అథ వా అస్థానప్రతిముక్తిశంకా మే ప్రియసుహృదా ఆత్మానం మాం చ పరిత్యజతాఽప్యపరేణ ప్రకారేణగమన మప్యుత్పాదయ తా కాదంబరీసమీపగమనోపాయచింతాపర్యాకులమతే రుపకృత మేవ, త దధునా వైశంపాయనప్రత్యాన

1 దిగానసేన. 2 తరుతాల.

యనాయ యాంతం న తాతో నాంబాపి నార్యశుకనాసోఽపి నివారయితుం శక్నోతి మామ్, గతశ్చ వైశంపాయనసహితః తేనైవ పార్శ్వేనాగ్రతో గమిష్యామి' ఇతి నిశ్చిత్య తత్కాలకృతవైశంపాయనవియోగదుఃఖం పరిణామసుఖ మౌషధ మివ బహు మన్యమానో ముహూర్త మివ స్థిత్వా విశ్రాంతసుఖై రంగై రాపూరితేఽ[1]ప్య తీతార్ధయామశంఖే శరీరస్థితికరణాయోదతిష్ఠత్.

ఉత్థాయ చ యత్రైవ కాదంబరీ తత్రైవ వైశంపాయన ఇతి స్వార్థైర్వ్యావష్టంభే నైవ సంస్తంభ్య హృదయం శూన్యాంతరాత్మా పునరేవ సంవర్జితరాజలోకః శరీరస్థితి మకరోత్. కృతాహారశ్చ అంతర్జ్వలతో మదనానలస్య వైశంపాయనవిరహశోకాగ్నేశ్చ బహిరపి సంతాపదానాయ సాహాయక మివ కర్తు ముపరి స్థిత శ్చాతికష్ట మష్టాస్వపి దిక్షు యుగప త్ప్రసారితకరః కరోమ్యయత్నే నైవ సంతాప మిత్యాకలయ్యేవ గగనతలమధ్య మారూఢే సవితరి ఆతపవ్యాజేన రజతద్రవమివోత్తప్త ముద్గిరతి రశ్మిజాలే నిర్భిద్య విశంతీ ష్వివ శరీర మాతపకణికాసు పుంజ్యమానప్రాణిసంఘాతాసు తలప్రవేశా త్సఙ్కటాయమానాసు పాదపచ్ఛాయాసు బహి రాలోకయితుం చా ప్యపారయంతీషు దృష్టిషు ఆలోకేషు జ్వల త్స్వివ దిఙ్ముఖేషు దుఃస్పర్శాసు భూమిషు నిస్సంచారేషు పథిషు సఙ్కటప్రపాకుటీరోదరోదపీతిపుంజితేష్వధ్వన్యేషు[2]నాడింధమశ్వాసాతురేషు స్వనీడావస్థాయిషు పత్త్రరథేషు పల్వలాంతర్జలప్రవేశితేషు మహిషబృందేషు అరవిందదళశకలకింజల్కవిచ్ఛురిత మిచ్ఛావిలోడితోత్త్రుటితబిసకాండచ్ఛేదదంతురం నిపానసరఃపంక మారోహత్సు కరియూథేషు రక్తతామరసకాంతిషు లలనాకపోలోపాంతేషు దళితముక్తాక్షోదాసు కారిణీషు విరాజమానాసు ఘర్మజలకణికావలీషుస్మర్యమాణాయాంచ జ్యోత్స్నాయాం గృహ్యమాణేషు తుషారగణే[3]ష్వావాంఛ్యమానే పయోదకాలాభ్యాగమే అభ్యర్థ్యమానే దివసపరిణామే ప్రదోషదర్శనాకాంక్షిషు హృదయేషు ఉత్థాయ సరస్తీరకల్పితమనవరతాపతజ్జలాసారసేకనివారితోష్ణకరకిరణసంతాపమేకసంతానా[4]మలధారావేగవాహిన్యా నిర్ఝరిణ్యేవ కుల్యయా పరిక్షిప్త

1 తృతీయార్ధయామ. 2 నాడింధమ. 3 గుణేషు. 4 వలీధారావర్ష వేగ.

మంతరాలంబితజలజంబూప్రవాళాహితాంధకార మాముక్తకుసుమపల్లవలతావృతాఖిలస్తంభసంచయ మతనుహారిచందనచర్చార్ద్రం మరకతశ్యామపద్మినీపలాశాస్తీర్ణసమస్తభూతల మామోదమానసరస్స్ఫుటితారవిందరాశిదత్తప్రకర మాకీర్ణసరసబిసకాండ మకాండకల్పితప్రావృట్కాలమిత స్తతో వర్షంతీభిశ్శైవలప్రవాళమంజరీభిర్జలదేవతాభి రివ సద్యస్స్నానార్ద్రచికురహస్తాభి రుపగృహీతసురభికోమలజలార్ద్రకాభి రనాశ్యానచందనాంగరాగహారిణీభి ర్హారవలయమాత్రాభరణాభిరవతంసితబాలశైవలప్రవాళాభిర్మృణాళతాళవృంతకర్పూరపటావాసహారిచందనచంద్రకాంతమణిదర్పణాద్యుపకరణపాణిభి ర్బహ్వీభి ర్వారాంగనాభి రుపేతం పరిభవస్థాన మివ నిదాఘసమయస్య నిదాన మివ శీతకాలస్య నివేశన మివ వారివాహానాం తిరస్కార మివ రవికిరణానాం హృదయ మివ సరస స్సహోదర మివ హిమగిరేః ప్రకృతి మివ తుషారస్య స్వరూప మివ జడిమ్నః ఆవాస మిన విభావరీణాం ప్రఘాత మివ దివసస్య జలమండప మయాసీత్.

తత్ర చాతిరమ్యతయా క్షుభితమకరధ్వజోత్కలికాసహప్రవిషమం జలాసారశిశిరతయా సంధుక్షితసుహృద్వియోగౌర్వానలం మహాసముద్ర మివ గంభీరం తం దివస మేకాకీ కథ మపి స్వధైర్యయానపాత్రేణాలంఘయత్. లోహితాయమానాతపే చ సాయాహ్నే నిర్గత్య బహుళగోమయోపలేపహారితే మందమందమారుతాహతోత్తరళాయమానధవళే కుసుమప్రకరశోభిని వాసభవనాంగణే క్షణ మివాస్థానే సమాసన్నపార్థివై స్సహ వైశంపాయనాలాపే నైవ స్థిత్వా ద్వితీయ ఏవ యామే చలితవ్యం సజ్జీకురుత సాధన మితి ఆదిశ్య బలాధ్యక్షం ఋక్షోదయ ఏవ విసర్జితాశేషరాజలోకో వాసభవన మధ్యవసత్. అథాతిచిరాంతరితోజ్జయినీదర్శనోత్సుకో వినాపి ప్రయాణనాంద్యా సకల ఏవ కటకలోక[1]స్సజ్జీభూయ ప్రావర్తత గంతుమ్. [2]సద్యోఽవతరన్నేవ తృతీయే యామే తురగకరిణీప్రాయవాహనేనానతిబహునా రాజలోకేన సహ విరళకటకసమ్మర్దేన వర్త్మనా అవహత్. అథాధ్వన్యేవ సహ క్షీణాయాం యామవత్యాం రసాతలా దివోన్మజ్జత్సు సర్వ

1 సంవృత్య. 2 ఆత్మనాప్యలబ్ధనిద్రావినోదోఽవతర త్యేవ.

ఖావేషు ఉన్మీలంతీష్వివ దృష్టిషు పునరివాన్యథా సృజ్యమానే జీవలోకే విభజ్యమానేషు నిమ్నోన్నతేషు విరళాయమానేష్వివ వనగహనేషు సంకుచత్స్వివ తరులతాగుల్మేషు గగనతలమారోహంత్యాః పదే ఇవ లాక్షారసాలోహితే దివసశ్రియోఽవశ్యాయసేకాన్నవపల్లవ ఇవోద్భిద్యమానే పూర్వాశాలతాయాః కమలినీరాగదాయిని దివసకరబింబే విస్పష్టే ప్రభాతసమయే కటకలోకేనైవ సహ పరాపతితవానుజ్జయినీమ్.

అథ దూరత ఏవ [1]ప్రభృతిద్వంద్వస్థితైశ్చ పుంజితైశ్చ పుంజ్యమానైశ్చాలబ్ధమండలైశ్చోర్ధ్వైశ్చోపవిష్టైశ్చలితైశ్చ వలితైశ్చ దత్తకతిపయశూన్యపదైశ్చ నివర్తమానైశ్చాగచ్ఛద్భిశ్చస్తబ్ధైశ్చాధోముఖైశ్చోద్బాష్పదృష్టిభిశ్చ వివర్ణదీనవదనైశ్చ మహాకష్టశబ్దముఖరైశ్చ దుఃఖాధిక్యాహితమౌనైశ్చ మునిభిరపి ముముక్షుభిరపి వీతరాగైరపి నిస్సంగైరపి నిస్పృహైరపి ఉదాసీనైరపి దుర్జనైరపి స్నేహాపరవశైః పితృభిరివ సుహృద్భిరివ స్నిగ్ధబంధుభిరివ చ నగరీనిర్గతైరార్త్యా పృచ్ఛ్యమానం కథ్యమానం చ ఆకర్ణ్యమానం చ విచార్యమాణం చానుభావ్యమానం చానువర్ణ్యమానం చ వైశంపాయనవృత్తాంతమేవ సమంతాచ్ఛుశ్రావ.

శృణ్వాంశ్చ చకార చేతసి—'బాహ్యస్య తావజ్జనస్యేయమీదృశీ సమవస్థా, కిం పునర్యేనాసావంకే స లాలితస్సంవర్ధితో వా బాలచాటవోఽస్యానుభూతాః, తదతికష్టం మే వైశంపాయనేన వినా తాతస్య శుకనాసస్య అంబాయా మనోరమాయా వా దర్శనం' ఇత్యేవం చింతయన్నాసాగ్రనిహితోద్బాష్పదృష్టిరదృష్టసర్వవృత్తాంత ఏవ వివేశోజ్జయినీమ్. అవతీర్య చ స రాజకులద్వారి విశన్నేవార్యశుకనాసభవనం సహ దేవ్యా విలాసవత్యా 'గతో రాజే'తి శుశ్రావ. శ్రుత్వా చ నివృత్య తత్రైవ జగామ. గచ్ఛంశ్చ సమీపవర్తీ 'హా! వత్స! వైశంపాయన! అద్యాపి మదంకలాలనోచితో బాల

1 ప్రసృతి (ప్రసృతః పాణిః ప్రసృతిః,తస్యాః ద్వంద్వేన సంస్థితైః ఊర్ధ్వతస్మైర్నిరయోజితాంజలిభిః ఇత్యర్థః).

ఏవాసి కథం త్వ మేకాకీ వ్యాళశతసహస్రభీషణే నిర్మానుషే తస్మిన్ శూన్యారణ్యే స్థితః?, కేన తే తత్రాపి సర్వసత్త్వవ్యాఘాతకారిణీ శరీరరక్షా కృతా?, కేన వా వైషమ్యప్రతిపంథినీ శరీరస్థితి స్సంపాదితా?, కేన నిద్రాసుఖదాయి శయనీయ ముపకల్పితమ్?, క స్త్వయి బుభుక్షితే తృషితే సుషుప్సతి వా దుఃఖితః?, మమోత్సంగముత్సృజ్య సమానసుఖదుఃఖా వధూ రపి న పుత్రక! త్వయోపాత్తా, ఆగతమాత్రస్యైవ తే పితర[1]మభ్యర్థ్య వధూముఖ మవలోకయిష్యా మీతి య న్మయా చింతితం న కేవలం త న్మే మందపుణ్యాయాః న సంపన్నం, అపరం తవాపి వదనదర్శనం దుర్లభభూతమ్, వత్స! యత్ర తేఽవస్థాతు మభిరుచితం నయస్వ మా మపి తత్రైవ పితరం విజ్ఞాప్య, త్వా మపశ్యంతీ న జీవామి తాత! త్వయాఽహం శైశవేఽపి నావమానితా, కుత స్తవేయ మేకపద ఏవేదృశీ నిష్ఠురతా జాతా, జన్మనః ప్రభృతి న దృష్ట మేవ యస్య కుపిత మాననం తస్య తే కుతోఽయ మేవంవిధో మ య్యకస్మా దేవ కోపః, య దేవం పరిత్యజ్య స్థితోఽసి, గతోఽప్యాగచ్ఛ శిరసా ప్రసాదయామి త్వాం, కోఽపరోఽస్తి మే?, దేశాంతరపరిచయా స్మక్తో నామాస్మాసు స్నేహః, క్షణ మప్యంతరితదర్శనస్య చంద్రాపీడ స్యోపరి కథం తవేదృశీ నిఃస్నేహతా జాతా?, తాత! న భద్రకం తే సమాపతితం, సర్వ ఏవ సుఖం స్థాపనీయో గురుజనో దుఃఖం స్థాపితః, న జానా మ్యేవం కృత్వా కిం త్వయా ప్రాప్తవ్యమ్?, ఏతాని చాన్యాని చాంతర్భవగతాం ప్రత్యగ్రతనయవిరహశోకవిహ్వలాం స్వయం దేవ్యా విలాసవత్యా సంస్థాప్యమానా మపి మనోరమాం విప్రలపంతీ మశ్రౌషీత్.

తేన చాతికరుణేన తత్ప్రలాపవిషేణ విహ్వల ఇవ నిద్రాగమే నేవ ఘూర్ణమానో నిశ్చేతనతా మనీయత. కథం కథమపి సహాజసత్త్వావష్టంభే నైవ సంస్తంభితాత్మా ప్రవిశ్య పితు రపి లజ్జమానో వదన ముపదర్శయితు మధోముఖ ఏవ నిష్పందసర్వాంగేణ మందరాద్రిణేవ శుకనాసేన సహా మథనావసానస్తిమిత మివ మహార్ణవం ప్రణమ్య

1 మనుజ్ఞాప్యేత్యర్థం.

పితరం దూరత ఏవో పావిశత్ ఉపవిష్టం చ తం క్షణ మివ దృష్ట్వా రాజాంతర్బాష్పభరగద్గదధ్వనినా ఽభ్యర్ణవర్ష ఇవ జలధరోఽభ్యధాత్. 'వత్స! చంద్రాపీడ! జానామి తే స్వజీవితా దపి సమభ్యధి[1]కాం భ్రాతురుపరి ప్రీతిః. పీడా చ సుఖైకహేతో ర్వల్లభజనా దే వాసంభావ్యా యా [2]సంభవతి తథైవ హి న కించి న్న క్రియతే,తజ్జన్మనః స్నేహస్య వయస శ్శీలస్య శ్రుతస్య గురుజనానుశాసనస్య వినయాధానస్య చ సర్వ స్యై వానుచిత మిమం భ్రాతు స్సహృద శ్చ తే వృత్తాంత మాకర్ణ్య త్వద్దోష మాశంకతే మే హృదయమ్.' ఇత్యేవం వాదినో నరపతే [3]ర్యుగప దాత్మీయ వచనం శోకామర్షాభ్యా మంధకారితాననః ప్రావృడారంభ ఇవ తటిల్లతాదుష్ప్రేక్ష్యో విస్ఫూర్జితే నైవ చ స్ఫురితాధరేణ శుకనాసోఽబ్రవీత్.

'దేవ యది చంద్రమస్యూష్మా దహనే వా శీతలత్వ మంశుమాలిని వా తమ స్తమస్విన్యాం వా దివసో మహోదన్వతి వా శోషః క్షితే రధారణం వా శేషే పరార్థానుద్యమో వా సాధో రప్రియవచననిర్గమో వా సజ్జనముఖా త్సంభావ్యతే తతో యువరాజేఽపి దోషః, త త్కి మేవ మే వానిరూప్య తస్యా [4]నాత్మజ్ఞస్య మూఢప్రకృతే ర్దుర్జాతస్య రాజాపథ్యకారిణో మాతృపితృఘాతినో మిత్రద్రుహః కృతఘ్నస్య కర్మ[5]చాండాలస్య మహాపాతకినః కృతే కృతయుగావతారయోగ్య మాత్మనోఽపి గుణవంత మత్యుదారచరితం చన్ద్రాపీడ మేవం సంభావయతి దేవః, న హ్యతః పర మపరం కష్టతరం కించి దపి పీడాకారణం యద్గుణేషు వర్తమానో దోషేషు సంభావ్యత ఇతరజనే నాపి, కిం పున ర్గురుజనేన?, యో గుణీ గుణై రేవావబోధనీయః, కస్యాపరస్యాత్మా గుణవాననేన జ్ఞాపనీయః, అపి చ జన్మనః ప్రభృతి దేవస్య విలాసవత్యా దేవ్యా శ్చాంకలాలనయా యో న గృహీత స్తస్య మరుత ఇవ దుర్గ్రహా ప్రకృతే శ్చంద్రాపీడోఽపి కిం కరోతు?, స్వయ మే వోత్పద్యంత ఏవంవిధాః

1 కాం...ప్రీతిం. 2 సముత్పద్యతే తథైవ హి. 3 ర్వచన మాత్మీయ యుగప చ్ఛోకామర్షాభ్యాం. 4 హ్యాత్మజ్ఞస్య. 5 చండాలస్య.

శరీరసంభవా మహాక్రిమయః సర్వదోషాశ్రయా మహావ్యాధయో ఽంతర్విషా మహావ్యాళాః వినాశహేతవో మహోత్పాతాః భుజంగవృత్తయో మహావాతికాః వక్రచారిణో మహాగ్రహాః తమోమయాః ప్రదోషాః మలినాత్మకాః కులపాంసవో నిఃస్నేహాః ఖలాః నిర్లజ్జాః క్షపణకాః నిస్సంజ్ఞాః పశవః, అపి చ అకాష్ఠా దహనాః నిర్గుణా జాలినో తీర్థా జలాశయాః నిర్గౌరవాః ఖరప్రకృతయో శివమూర్తయో మహావినాయకాధిష్ఠితాః, యే సకలంకాః కృపాణా ఇవ స్నేహే నైవ పారుష్యం భజంతే, మలినస్వభావాః కరికపోలా ఇవ దానే నైవ మలినతరతా మాపద్యంతే, నిర్వృత్తయో మణిప్రదీపా ఇవ ప్రసాదే నైవ జ్వలంతి, అంగలగ్నా భుజా ఇవ దాక్షిణ్యపరిగ్రహే హై వేతరే వామా స్సంజాయంతే, గుణముక్తా స్సాయకా ఇవ సపక్షాశ్రయేణ ఫలే నైవ దూరం విక్షిప్యంతే, సరాగాః పల్లవా ఇవ దివసాయా దై వ్యవ అపరజ్యంతే, భూతిపరామృష్టా దర్పణా ఇవ ఆభిముఖ్యేన సర్వం ప్రతీపం గృహ్ణంతి, అంతరస్వచ్ఛవృత్తయ స్సలిలాశయా ఇవ గాధావగాహనే నైవ కాలుష్య ముపయాంతి, యే చ స్నిగ్ధేష్వపి రూక్షాః ఋజు ష్వపి వక్రా స్సాధు ష్వ ప్యసాధవో గుణవ త్స్వపి దుష్టప్రకృతయః భర్తర్య [1]ప్యమృత్యాసనో రాగి ష్వపి క్రుద్ధాః నిరీహా ద ప్యాదిత్సవో మిత్రేష్వపి ద్రోహిణో విశ్వస్తానా మపి ఘాతకాః భీతేష్వపి ప్రహారిణః ప్రీతిపరేష్వపి ద్వేషిణో వినీతే ష్వ ప్యుద్ధతాః దయాపరేష్వపి నిర్దయాః స్త్రీష్వపి శూరాః భృత్యే ష్వపి క్రూరాః దీనేష్వపి దారుణాః, యేషాం చ విపరీతానాం గురవ ఏవ లఘవో నీచా ఏ వోచ్చైః అగమ్యా ఏవ గమ్యాః కుదృష్టి రేవ సద్దర్శన మకార్య మేవ కార్య మన్యాయ ఏవ న్యాయోఽస్థితి రేవ స్థితిః అనాచార ఏ వాచారోఽయుక్త మేవ యుక్త మవి ద్యైవ విద్యా అవినయ ఏవ వినయః దౌశ్శీల్య మేవ సుశీలం అధర్మ ఏవ ధర్మోఽనృత మేవ సత్యమ్, యేషాం చ క్షుద్రాణాం ప్రజ్ఞా పరాభిసంధానాయ న జ్ఞానాయ - శ్రుత మాలజాలాయ నోపశమాయ- పరాక్రమః ప్రాణినా ముపఘాతాయ నోపకారాయ-ఉత్సాహో ధనా

1 ప్యభ్యుత్థానో.

ర్జనాయ న యశసే - స్థైర్యం వ్యసనాసంగాయ న చిరసంగతాయ - ధనపరిత్యాగః కామాయ న ధర్మాయ, కిం బహునా?, సర్వ మేవ యేషాం దోషాయ న గుణాయ, త దసా వపి ఈదృశ ఏవ కోఽప్యపుణ్యా ఏవానుత్పన్నో యస్యైవం కుర్వతో మిత్ర మహం చన్ద్రాపీడస్య కథం తస్య ద్రోహ మాచరామీతి నోత్పన్నం చేతసి, ఏవం కృతే చలితవృత్తానాం శాసితాఽవశ్యం తారాపీడో దేవః పీడితాంతరాత్మా మయి కోపం కరిష్యతీ త్యేవ మపి నాశంకితం మనసా, మాతు రహ మే వైకో జీవితనిబంధనం కథం మయా వినా వర్తిష్యత ఇత్యేతస్య నృశంసస్య హృదయే నాపతితమ్, పిండప్రదో వంశసంతానార్థ మహ ముత్పాదితః పిత్రా కథ మహ మననుజ్ఞాత స్తేన సర్వపరిత్యాగం కరోమీత్యేత దపి యథాజాతస్య న బుద్ధౌ సంజాతమ్?, త దేవ మసత్పథప్రవృత్తేన నష్టాత్మనా సుదూర ముద్భ్రాంతేన దుర్ధర్శ మదృష్టం తావ న్ననామ కుదృష్టినా దృష్టం?, దృష్ట మపి యేన న దృష్టం తస్యాజ్ఞాన తిమిరాంధస్య కిం క్రియతా మపరమ్?, అసౌ తిర్యఙ్మహతా యత్నేన శుక ఇవ పాలితః పుష్ట శ్చ దేవేన, అథవా వినోదదానాత్తిరశ్చా మపి సఫల ఏవ శిక్షణాయాసో భవతి, తేఽపి పోషితాః పోషితరి స్నేహ మాబధ్నంతి, తేఽపి కృతం జానంతి, తేఽపి పరిచయ మనువర్తంతే, తేషా మపి సహజన్మస్నేహో మాతాపిత్రో రుపరి దృశ్యత ఏవ, న పున రస్య నష్టోభయలోకస్య పాపకారిణో దుర్జాతస్య యస్య సర్వ మే వాధస్తా ద్గతమ్, అపి చేదృశాచరితేన తేనాప్యవశ్య మేవ కస్యాం చి త్తిర్యగ్యోనౌ పతితవ్యం యేన తావ ద్దురాత్మజాతేన కేవలం [1]దుఃఖం న స్థాపితా స్సర్వ ఏవ వయమ్, అపి త్వేవం విధే దుఃఖార్ణవే నిపాతితాః, సర్వ ఏవ హ్యనాక్షిప్తచేతాః ప్రవర్తమానః స్వహితాయ పరహితాయ వా ప్రవర్తతే, తస్య తు పునరస్మానేవం దుఃఖే స్థాపయతో న స్వహితం న పరహిత మపి, కి మనే నైవ మాత్మద్రుహా కృత మితి మతి రేతావ న్న బోధపదవీ మవతరతి, సర్వథా దుఃఖా యై వాస్మాకం తస్య పాపకర్మణో గ్రహోపసృష్టస్య

1 సుఖం.

జన్మ' ఇత్యుక్త్వా హేమంతకాలోత్పలినీ మి వోద్బాష్పాం దృష్టి ముదవహత్. ఉద్వేపితాధర శ్చ బహి రలబ్ధనిర్గమేణ స్ఫుట న్ని వాంత ర్మన్యుపూరేణ నిశ్వస న్నే వావతస్థే.

తదవస్థం చ తం తారాపీడః ప్రత్యువాచ.—'ఏత త్ఖలు ప్రదీపే నాగ్నేః ప్రకాశనం-వాసరాలోకేన భాస్వతః సముద్భాసనమ్-అవశ్యా య[1]లో కై రాహ్లాదన మద్మృతాంశోః-మేఘాంబుబిందుభి రాపూరణం పయోధేః-వ్యజనానిలై రభివర్ధనం ప్రభంజనస్య-య దస్మద్విధైః పరిబోధన మార్యస్య,తథాపి ప్రాజ్ఞ స్యాపి బహుశ్రుత స్యాపి వివేకినోఽపి ధీర స్యాపి సత్వవతోఽపి అవశ్యం దుఃఖాతిపాతేన విశుద్ధ మపి వర్షసలిలేన సర ఇవ మానసం కలుషీక్రియతే సర్వస్య, కలుషీక్రియతే చ మానసే కి మిదమితి సర్వ మేవ దర్శనం నశ్యతి, న చిత్త మాలోచయతి,నబుద్ధి ర్బుధ్యతే, న వివేకోఽపి వివిన క్తి, యేన బ్రవీమి, అన్య[2]దా తు లోకవృత్తమార్య ఏవ సుతరాం వేత్తి.

కి మస్తి కశ్చి దసా వియతి జీవలోకే యస్య నిర్వికారం యౌవన మతిక్రాంతం, యౌవనావతారే హి శైశవే నైవ సహ గళతి [3]స్నేహః, వయసైవ సహారోహ త్యభినవా ప్రీతిః వక్షసైవ సహావిస్తీర్యతే వాంఛా, బలే నైవ సహ ఉపచీయతే మదః, దోర్ద్వయే నైవ సహ స్థూలతా మాపద్యతే ధీః, మధ్యే నైవ సహ కార్శ్య ముపయాతి శ్రుతం, ఊరుయుగళే నైవ [4]సహోపచీయతే వినయః, శ్మశ్రుభి రేవ సహ ఉజ్జృంభతే మలినతాహేతు ర్మోహః, ఆకారే ణైవ సహావిర్భవంతి హృదయా ద్వికారాః, త ద్యథా ధవళ మపి సరాగం సర్వథా దీర్ఘీభవ దపి న దీర్ఘం పశ్యతి చక్షుః, అనుపహతేఽపి న ప్రవిశతి గురూపదేశః శ్రోత్రే, స్త్రీరాగి ణ్యాపి న విద్యాంతరం విన్దతి హృదయే, స్థైర్య మస్థిర ప్రకృతౌ తరళతాయాం, పరిత్యాజ్యేషు వ్యసనే ష్వాసంగః.

వికారాణాం చ [5]కారణానాం ప్రాయ స్సరసతా, సా చ సర్వ మేవ జలప్రాయం కుర్వాణా వర్షతి వృద్ధ్యైవోప జాయతే, అపి చ

1 వశ్యా. 2 దన్మత్తో. 3 గురుజనస్నేహః. 4 సహోపచీయతే హృదయ మవినయః. 5 కారణం.

దివసో దోషాగమాయ దోషాగమో నాలోకాయ అనాలోకోఽసద్దర్శనార్థ మసద్దర్శన మవివేకాయ అవివేకోఽసన్మార్గప్రవృత్తయేఽసన్మార్గప్రవృత్తం చ మోహాంధం చేతో భ్రామ్య దవశ్య మేవ స్ఖలతి స్ఖలితే చ చేతసి తల్లగ్నా పత త్యేవ లజ్జా, త్రపావరణయా న్యేవ హృది ప్రవిశ్య పదం కుర్వాణే కేన వానివారితో దుర్నివార స్స్మరోఽవినయహేతు ర్మకరకేతుః?, విలసతి చ కుసుమమార్గణే కేన కార్యేణ ఛిద్రసహస్రాణి న భవంతి ధైర్యే స్సత్యమే వాధస్తా ద్వ్రజతి, సత్త్వే చాధో గతే కిమాశ్రిత్య న గళతి శీలం?, గళితే చ శీలే కి మవలంబనం వినయస్య?, కిం కరోత్వనాధారం ధైర్యం?, క్వ పద మాధత్తాం ధీః?, క్వ సమాధాన మాబధ్నా త్యవష్టంభః? కేనావష్టభ్య బలా న్నిశ్చలీకృతం మనః?, విప్రతిపద్యమానాని కేన నియంత్రితా నీంద్రియాణి?, జగన్నింద్యాని కేన నివారితాని దుశ్చరితాని?, కేన వా లోకభూతేన తమోభివృద్ధిహేతు[1]రుత్పాదితో దోషాభిసంగో దృష్టే రుపహంతా?, కిం వా దృశ్యతా మసతి బహుదర్శిత్వే?, బహుదర్శిత్వం చ తావతః కాల స్యై వాసంభవాత్కుతః?, భవతు ప్రథమే వయసి, యేనాన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం నిశ్చిత్య వర్జ్యతాం మలినతా, అపి చ పరిణామేఽపి పుణ్యవతాం కేషాం చిదేవ హి కేశై స్సహ ధవళిమాన మాపద్యంతే చరితాని, తన్మోహావిషమవిషయవిషమహాహా మదవికారగంధమాతంగదుర్విలసితైకరాజ్యే రతినిద్రావిలాసవేశ్మని నవరాగపల్లవోద్గమ[2]లీలాంతరవిశేషదుశ్చరితచక్రవర్తిని తారుణ్యావతారే సర్వ స్యైవ విషమతరవిషయమార్గపతితస్య స్ఖలిత మాపతతి, కి మేవ మార్యేణ లాలనీయస్య శిశుజనస్యోపర్యావేశో గరీయాన్ గృహీతో యదనుచిత మపత్యస్నేహ స్యాక్రోశగర్భ మేవ ముక్తం, స్వాప్నాయమానానా మపి యద్గురూణాం శిశుషు ముఖేభ్యో నిష్క్రామతి శుభ మశుభం వా త దవశ్యం ఫలతి, గురవో హి దైవతం బాలానాం, యస్మై వాశిషో గురుజనవితీర్ణా వరతా మాపద్యంతే త స్మై వా క్రోశాః శాపతామ్, త ద్వైశంపాయన ముద్దిశ్య కోపావేశా దేవ మతిపరుష మభిదధత్యార్యే మహతీ మే చేతసః పీడా సముత్పన్నా, స్వయ మారోపితేషు తరుషు [3]తావ దుత్ప

1 రుత్సారితో. 2 లీలాంతరవిశేష. 3 యావత్.

ద్యతే స్నేహః, కిం పున రంగసంభవే ష్వపత్యేషు?, త దుత్సృజ్యతా మయ మమర్షావేగో వైశంపాయన స్యోపరి, విరూపకం తు తేనన కించి దప్యాచరితం, సర్వపరిత్యాగం కృత్వా స్థిత ఇ త్యేత దపి కారణ మవిజ్ఞాయ కి మేషం దోషపక్షే [1]నిక్షిప్తః, కదాచి ద్గుణో భవ త్యేవ మయ మవినయనిష్పన్నో దోష ఏవ, ఆనీయతాం తావ దసౌ బుధ్యా మహే కి మర్థ మయ మేవంవిధః తస్య వయసోఽనుచితోఽపి సంవేగ ఉత్పన్నః, తతో యథా యుక్తం విధాస్యామః.'

ఇత్యుక్తవతి తారాపీడే పునః శుకనాసోఽభ్యధాత్.—'అత్యుదారతయా వత్సలత్వా చ్చ ఏవ మాదిశతి దేవః,అన్య దితగపరం కి మివాస్య నిరూపకం భవేద్య దద్య యువరాజ ముత్సృజ్య క్షణ మపిఅన్యత్రావస్థాన మాత్మేచ్ఛయా చేష్టితమ్' ఇత్యుక్తవతి శుకనాసే కశయేవాంతస్తాడితో దోషసంభావనయాఽనయా పితు రుద్బాష్పదృష్టిరుపవిష్టఏ వోపసృత్య చంద్రాపీడశ్శనై శ్శనైశ్శుకనాస మవాదీత్—'ఆర్య! యద్యపి నిరుక్తితో వేద్మి న మదీయేన దోషేణ నాగతో వైశంపాయనః ఇతి తథాపి తాతేన సంభావిత మేవ [2]కస్యసంభావనానోత్పన్నా, మిథ్యాపి తత్తథాయథాగృహీతం లోకేనవిశేషతో గురుణా, ప్రసిద్ధిరత్రాయశసే యశసేవా దోషగుణాశ్రయా[3]ఫలతి, పరత్ర ఫలదాయీ కుత్రోపయుజ్యతే పరమార్థః, తదస్యా దోషసంభావనాయాః ప్రాయశ్చిత్త మార్యో దాపయతు మే వైశంపాయనానయనాయ గమనాభ్యనుజ్ఞాం తాతేన, నాన్యథా మేదోషశుద్ధి ర్భవతి,కిం కారణమ్, అనాగతే వైశంపాయనే తాత స్యానయా సంభావనయా నాపగంతవ్యం, అగతే చ మయి వైశంపాయనేన నాగంతవ్యం,యద్యసావ న్యే నానేతు మేవ పార్యేత తదా తాత స్యాప్యనుల్లంఘనీయవచనై రేభి రవనిపతిసహస్రై రానీత ఏవ తస్మాత్, తదా ఆర్యః కారయతు మే గమనాభ్యనుజ్ఞయా ప్రసాదం, నచతురంగమై ర్గచ్ఛతో మే కష్టాయాం భూమా [4]స్వప్నేఽపి గమనపరిక్లేశః, వైశంపాయన మాదా యాగత మేవ మా మవధారయ త్వార్యః, అపి చ బాహ్యాఖేదా దసహ్యోఽంతరగ ఖేదః

1 నిక్షిపామః. 2 కస్యవాపరస్య సంభావనా. 3 ఫలవతీ. 4 స్వల్పోఽపి.

ఏవ మే [1]త ద్ద్వితీయోఽంగజన్మా, అనుపద మేవ స్కంధావారమాందాయ గచ్ఛతీ త్యమునా హేతునా వినా తేనాగతోఽహమ్, అన్యథా జన్మనః ప్రభృతి కదా మయా గతం స్థితం క్రీడితం హసితం పీత మశితం సుప్తం ప్రబుద్ధం ఉచ్ఛ్వసితం వా వినా వైశంపాయనేన, యచ్చ శ్రుత్వా తస్మా దేవ ప్రదేశా న్న గతోఽస్మి తస్మా త్తే నైవ తుల్యోఽభూవ మితి, తవప్రతిగమనదోషా ద్రక్షతు మా మార్యః.’

ఇ త్యభిహితవతి చంద్రాపీడేఽపి [2]రాగరక్తే రక్తతామరసానుకారిణి ముఖే సపక్షపాతాం [3]బుదావలీ మివ దృష్టిం నివేశ్యైవ గమనాయ విజ్ఞాపయతి యువరాజః కి మాజ్ఞాపయతి దేవ ఇతి శనై శ్శుకనాసో రాజాస మప్రాక్షీత్.—తథా పృష్ట శ్చ శుకనాసేన కిం చి దివ ధ్యాత్వా తారాపీడః ప్రత్యవాదీత్.—‘ఆర్య! మయాజ్ఞాత మేతే ష్వేవ దివసేషు సంపూర్ణమండల స్యేన్దోః జ్యోత్స్నా మివ కరావలంబినీం వత్సస్య వధూం ద్రక్ష్యా మీతి యావ దయ మపరోఽన్తర్హితాశాపథో జలదకాల ఇవ ప్రత్యూహకారీ వైశంపాయనవృత్తాంతో [4]మే దుష్ప్రకృతినా విధాత్రా అంతరా పాతితః, యథా చాయుష్మతా అభిహిత మేవైతత్, న త మన్యః శక్నోత్యానేతుం న చ తేన వినాఽయ మత్ర స్థాతుం, తదవశ్య మేవ తావ న్నిస్తరితవ్యో వ్యసనార్ణవోఽమునా పోతేన, వైశంపాయనప్రత్యానయనాయ చావశ్యం దేవ్యపి విలాసవతీ విసర్జయిష్య త్యేవైన మితి నిశ్చయో మే, తద్యాతు, కి న్త్వతిదూరం వత్సేన గంతవ్యం, తద్గణకైః సహాదరా ద్యాత్రాదివసం లగ్నం చ గమనాయాస్య నిరూపయతు సంవిధానం చ కారయ’ త్వితి ఏత దభిధాయ శుకనాస ముద్బాష్ప [5]లోచనం చిర మివ చంద్రాపీడ మాలోక్యాహూయ చ వినయావనమ్ర మంసదేశే శిరసి బాహ్వోశ్చ పాణినా స్పృశ న్నాదిశత్.—‘వత్స గచ్ఛ త్వమేవ ప్రవిశ్యాభ్యన్తరం మనోరమాసహితాయా మాతు రావేద యాత్మగమనవృత్తాంత’ మి త్యాదిశ్య చన్ద్రాపీడ మాత్మనా శుకనాస మాదాయ స్వభవన మయాసీత్. చంద్రాపీడ స్తు తా మక్లిష్టవర్ణాం కాదంబరీవరణా

---

1 తద్వియోగజన్మా. 2 అంతః పీడోపరాగరక్తే. 3 షట్పదావలీ మివ. 4 విలోమ ప్రకృతినా. 5 లోచనశ్చిర.

స్రజ మివ గమనాభ్యనుజ్ఞాం హృదయే నోద్వహన్ ప్రహృష్టాన్తరాత్మా ప్యపహర్షదృష్టిః ప్రవిశ్య కృతనమస్కారో మాతు స్సమీపే సముపవిశ్యాత్మదర్శనద్విగుణీభూతవైశంపాయనవిరహశోకవిహ్వలాం మనోరమా మాశ్వాస్యావాదీత్.

'అంబ! సమాశ్వసిహి వైశంపాయనానయనాయ తాతేన మే గమన మాదిష్టం, తత్కతిపయదివసాంతరితం వైశంపాయనాననదర్శనోత్సుకం మా మవికల్పం విసర్జయ త్వం, సా త్వేవమభిహితా ప్రత్యువాచ-తాత, కి మాత్మ గమనవచసా మాం సమాశ్వాసయసి? కః ఖలు మే త్వయి తస్మిం శ్చ విశేషః త దేకథా త మేకం న పశ్యామి కఠిన హృదయం, త్వయి పున ర్గ తే య దపి తస్యా దర్శనే జీవితప్రతిబంధహేతుభూతం త్వద్దర్శనం త దపి దూరీభవతి, త న్న గంతవ్యం వత్సేన ఏకేనాపి హి పుత్రేణావాం పుత్రవత్యౌ, అపి నాగతో నా మాసౌ నిష్ఠురా త్మే' త్యుక్తవత్యాం మనోరమాయాం వి లాసవతీ ధీర మువాచ, 'ప్రియసఖి! తవ మమ చైవ మేత ద్యథా త్వయో క్త మయం పునర్వైశంపాయనేన వినా కం పశ్యతు? త దాస్తాం, కి మేవం వారయసి వారితే నా ప్యనేన నైవ స్థాతవ్యం, మన్యే చ పిత్రాప్యయ మేతదేవాకలయ్య గమనాయానుమోదితః, త ద్యాతు, వర మావాభ్యాం కతిపయదివసా ననయో రప్యదర్శనకృతాః క్లేశాః అనుభూతాః న పునరస్య వైశంపాయనాననావలోకనదుఃఖదీనం దినే దినే ముఖ మీక్షితుం,త దు త్తిష్ఠగచ్ఛావో గమనసంవిధానాయ వత్సస్య చంద్రాపీడస్య.'

ఇత్యేవ మభిదధత్యేవ మనోరమాం హస్తే గృహీత్వో త్థాయ చంద్రాపీడేనానుగమ్యమానా నిజావాస మయాసీత్. చంద్రాపీడోఽపి మాతు స్సమీపే గమనాలాపేనైవ క్షణ మివ స్థిత్వా స్వగృహ మగాత్. త త్రాపనీత సమారోగో గమనారోత్తామ్యతా హృదయేన గణకా నాహూయ రహస్యాజ్ఞాపితవాన్. యథా వినా విలంబేన మే గమనం భవతి 'తథా భవద్భిరార్య శుకనాసాయ పృచ్ఛతే తాతాయ వా దిన మావేదనీయమ్' ఇత్యేవ మాదిష్టాస్తే వ్యజ్ఞాపయన్.-'దేవ! యథా సర్వ ఏవ గ్రహాః స్థితాః త

థాస్మన్నతేన దేవస్య గమనమేవ వర్తమానేవ శస్యతే, అపరమపి కర్మానురోధాద్రాజేచ్ఛైవ కాలస్తత్ర న కార్యమేవ వాహర్నిరూపణయా కాలస్య కారణం యస్యామేవ వేలాయాం చిత్తనిర్వృతిః సైవ వేలా సర్వకార్యేష్వితి విజ్ఞాపితే మౌహూర్తికైః పునస్తానబ్రవీత్. 'తాతే నైవ మాదిష్టమితి బ్రవీమి, అన్యదా త్వయి కేషు కార్యేషు కార్యపరాణాం ప్రతిక్షణోత్పాదిషు చ దివసనిరూపణైవ?, కీదృశీ తత్తథా కథయిష్యత యథా శ్వ ఏవ గమనం భవేదితి, దేవః ప్రమాణ' మిత్యభిధాయ గతేషు చ తేషు శరీరస్థితికరణాయోదతిష్ఠత్. నిర్వర్తితశరీరస్థితించ మౌహూర్తికాస్తే ప్రవిశ్య శనైర్న్యవేదయన్-- 'కృతోఽస్మాభిర్దేవాదేశః, సిద్ధశ్చ తనయవిరహవిక్లబతయాఽఽర్యశుకనాసస్య తదతిక్రాంతే శ్వస్తనేఽహని రాత్రావితః ప్రస్థాతవ్యం దేవే' నేత్యావేదితే తైస్సాధు కృతమితి తానభిష్టుత్య దృష్టివిషయవర్తినీం కాదంబరీం చ వైశంపాయనం చ మన్యమానో ప్రవిష్టాయామేవ పత్రలేఖాయాం పరాపతామిత్యగ్రతః ప్రధావితేనావధారయన్ చేతసా చతుస్సముద్రసారభూతానింద్రాయుధరయానుగామినస్తురంగమానగణేయాన్నవగణితతురగగమనఖేదానుత్సాహినో రాజపుత్రాంశ్చ నిరూపయన్ననన్యకర్మా తం దివసమేకాం చ యామినీం కథం కథమప్యస్థాత్.

అథానురక్తకమలినీసమాగమాప్రాప్తిసన్తాపాదివ సమం దివసేనాస్తముపగతవతి తేజసాం పత్యౌ తేజఃపతిపతనాచ్ఛితానలమివ సంధ్యారాగమపరాశయా సహ విశతి పశ్చిమే దిగ్గగనభాగే సంధ్యానలస్ఫులింగనికర ఇవ స్ఫురతి తారాగణే దివసవిరామాస్మార్గాగమేనేవ తమసా నిమీల్యమానేషు దిఙ్ముఖేషు నివాసాభిముఖముఖరేషు వియద్వియోగదుఃఖాదివా[1]ర్తప్రలాపేషు వయస్సమూహేషు జనితప్రకాశం జన్మైవ సమాలోక్య దోషాగమం నిరాలోకం గర్భమివ తమః ప్రవిష్టే పునర్జీవలోకే నిజాలోకాద్వికాశితపూర్వదిగ్వధూవదనే జన్మాంతరాగత ఇవ ఉదయగిరివర్తిని నక్షత్రసమాగమసుఖమనుభవతి

1 కృతార్తప్రలాపేషు.

భగవతి భూయో భూయస్స్వకాంతినిర్భరా న్నిష్కలంక ఇవ నక్షత్రనాథే విస్పష్టాయాం నిశీథిన్యాం ప్రస్థానమంగళే ప్రణామాయోపగతం చన్ద్రాపీడం పీడయాఽంతర్విలీయమానేవ బాష్పోత్పీడ మపారయంతీ [1]వారయితు మత్యాయతాభ్యా మపి నేత్రాభ్యాం కృతప్రయత్నాప్య మంగళశంకయా విలాసవతీ తం [2]మన్యూద్గమావేగగద్గదికోపరుధ్య మానాక్షర మవాదీత్.

'తాత! యుజ్యతే హ్యాంకలాలితస్య గర్భరూపస్య ప్రథమగమనే గరీయసీ హృదయపీడా [3]యస్మిక౯ మమ పున ర్నేదృశీ ప్రథమగమనే ఽపి తే పీడా సముత్పన్నా యాదృశీ తవ గమనే నాధునా యతో దీర్యత ఇవ మే హృదయం,సముత్పాట్యంత ఇవ మర్మాణి, ఉత్క్వథ్యత ఇవ శరీర,[4]ముచ్ఛ్వ్యవత ఇవ చేతో, విఘటంత ఇవ సంధిబంధనాని ఉన్మథ్యత ఇవ మనః, నిర్యాంతీవ ప్రాణాః, న కించిత్సమాదధాతి ధీ, స్సర్వమేవశూన్యం పశ్యామి, న పారయా మ్యాత్మాన మివ హృదయం ధారయితుం, ధృతోఽపి బలా దాగచ్ఛతి మే బాష్పోత్పీడః, ముహుస్సమాహితాపి మంగళసంపాదనాయ చలతి మతి, ర్న జానామ్యేవ కి ముత్పశ్యామీతి, కింనిమిత్తం, చేఽయ మీదృశీ హృదయపీడే త్యేత దపి న వేద్మి, కిం బహుభ్యో దివసేభ్యః కథ మప్యాగతో మే వత్సో ఝటిత్యేవ పున ర్గచ్ఛతీతి [5]వైశంపాయనవియోగా దుద్విగ్నస్య గమనమేకాకిన స్తే సముత్ప్రేక్ష్యేతి, [6]ఉత వైశంపాయన వృత్తాంతా దాత్మన ఏవ దుఃఖితతయేతి, న చైవంవిధయా పీడయా వైశంపాయనానయనాయ గచ్ఛత స్తే గమనం నివారయితుం పారయతి వాణీ హృదయం పున ర్నేచ్ఛ త్యేవ త్వదీయం గమనం త దీదృశీం మే పీడాం, విజ్ఞాయ యథా పురా స్థితం న తథా, క్వచి దానంగ మాబధ్య దీర్ఘకాల మాయుష్మతా స్థాతవ్యమ్; అస్య చార్థస్య కృతే సాంజలిబంధేన శిరసాఽభ్యర్థయే వత్స'మి త్యాదిశంతీం స్వమాతరం సుదూరం ప్రసారితావనమ్రమూర్తి శ్చంద్రాపీడో వ్యజ్ఞాపయత్.'మాత! స్తదా దిగ్విజయప్రసంగాత్ [7]స్థితోఽస్మి అధునా పున [8]రియా నేవ మే కాలక్షేపో యావ త్తే

1 పాతుయితు. 2 మన్యురాగావేగ. 3 యస్మిన్ ప్రథమ మేవాంశాదపైతి 4 ముచ్ఛ్వవత. 5 కిం వైశం. 6 పునః వైశం. 7 స్థితం. 8 రయ మేవ.

ముద్దేశం పరాపతామి త త్పున శ్చిరాగమనకృతా మనా గపి న హృదయే భావనీయా త్వయాపీడా' ఇ త్యేవం విజ్ఞప్తా చన్ద్రాపీడేన సన్నిరుధ్యబాష్పవేగా కథం కథ మపి సం_స్తభ్యాత్మానం నివ_ర్తితగమన[1]మంగళప్రస్రవేన సించంతీ శిరసి చోపాఘ్రాయ గాఢగాఢం సుచిర మాలింగ్య గచ్ఛద్భి రివ ప్రాణైః కృచ్ఛ్రా న్ముమోచ తం మాతా.

ముక్తశ్చ మాత్రా పితుః ప్రణతయే వాసభవన మగమత్. తత్ర చ 'దేవ! గమనాయ నమస్కరోతి యువరాజ' ఇత్యావేదితే ద్వారరక్షిణా ప్రవిశ్య క్షోణీతలనివేశితశిరా శ్శయనవ_ర్తినో ననామ దూరస్థిత ఏవ పితుః పాదౌ, అథ తథా ప్రణత మాలోక్య కిం చి దున్నామితపూర్వకాయః శయనగత ఏవాహూయ తం పితా చక్షుషా పిబ న్నివ ప్రేమ్ణా పరిష్వజ్య గాఢ మప్రౌఢ ఇవ సహాసోద్భూతావిరళబాష్పపర్యాకులాక్షోఽంతః క్షోభవేగవిక్షిప్తాక్షర మవాదీత్. 'వత్స! పిత్రా [2]అనర్హ్యదోషేషు సంభావిత ఇ త్యేషా మనాగపి మనసి వ త్స్వేన దుఃఖాసికా న కార్యా, వినయాధానాత్ ప్రభృతి సమ్య క్పరీక్షితోఽస్యస్మాభిః పరీక్ష్య చ గుణగణై రే వాధిగమ్యా రాజ్యభార_స్త్వ య్యారోపితో న తనయస్నేహా దేవ, రాజ్యం హి నా మైత త్పృథివీభారేణై వాతిదురుద్వహం మహీభృత్సంబాధత యై వాతిసంకటం కుటిలనీతిప్రచారేణైవాతిదుస్సంచరం చతుస్సముద్రపర్యంతభువనవ్యాప్త్యై వాతిమహా న్మహాసాధనప్రసాధ్యత యై వాతిదుస్సాధన మపర్యవసానకార్యతంత్రజాలే నై వాతిగహన ముత్తుంగవంశప్రతిష్ఠితత యై వాతిదురారోహ మహితసహస్రోద్ధరణే నై వాతిదుర్ధర మపి చ సమవృ_త్తిత యై వాతివిషమ మనేకతీర్థకల్పన యైవ దురవతారం కటకశోధనే నై వ దుర్గ్రాహ మఖిల ప్రజాపాలనవ్యాపారేణైవ దుష్పాల్యం సర్వాశాప్రాప్త్యైవ చ దుష్ప్రాపమ్. నామహాసత్వే నాస్థిరప్రకృతౌ నాదాతరి నాస్థూలలక్ష్యే నాశుచౌ నావిక్రాంతే నామహోత్సాహే నా ప్రియవాదిని నాసత్యసంధే నాప్రజ్ఞే నావివేకిని నాకృతజ్ఞే నాపురుషాంతరజ్ఞే నానుదారవ్యవహృతౌ నాసంవిభాగశీలే నాన్యాయవ_ర్తిని నా ధర్మరుచౌ నాశాస్త్రవ్యవహారిణి నాశరణ్యే నాబ్ర

1 మంగళాగళత్ప్రస్రవేన. 2 అహం దోషేషు.

ష్టాఢ్యే నాకృపాళౌ నామిత్రవత్సలే నావశ్యాత్మని నానియతేంద్రియే నాసేవకే వా పద మే వాదధాతి యథా ఖలు సమగ్రై ర్గుణై రాకృష్య బలా త్ప్రతిబంధ మస్యా చంచలప్రకృతేః కర్తుం సమర్థః తత్రాఽస్తే, గురవోఽప్యపగతస్ఖలితభీతయ స్త త్త్రైవ సమారోపయంత్యేత దాలోచితపరాపరాః, తదనే నైవ బోద్ధవ్య మిదం వత్సేన నాస్తి మయి దోష ఇతి, అపి చ సంప్రతి కస్మిన్ భార మవక్షిప్యాణు మపి దోష మాచరసి, త్వ య్యైవ సకలలోకానురంజనే యతితవ్యం, గతః ఖలు కాలోఽస్మాకం, మయా అస్ఖలితే నైవ చిరం పదే స్థితం న పీడితాః ప్రజాః,లోభేన నోద్వేజితా గురవో మానేన న విముఖితా స్సంతో మదేన నోత్త్రాసితాః ప్రాణినః క్రోధేన, న హాసిత ఆత్మా హర్షేణ న హాతః పరలోకః కామేన, రాజధర్మోనురుద్ధో న స్వరుచిః వృద్ధా స్సమాసేవితాః నవ్యసనాని సతాం చరితా న్యనువర్తితాని నేంద్రియాణి, ధను రున్నామితం న మనః,వృత్తం రక్షితం న శరీరం,వాచ్యా ద్భీతం న మరణాత్, ఉపభుక్తాని చ సురలోకేఽపి దుర్లభాని సర్వవిషయోపభోగసుఖాని, యావనేన ఇచ్ఛయా పర్యాప్త మకార్యపరిహారా త్కార్యానుష్ఠానాచ్చోపార్జితః పారంపరోఽపి లోకః,ఇతి చేతసి మే త్వజ్జన్మనా చ తావత్కృతార్థ ఏవాస్మి త దయ మేవ మే మనోరథః, దారపరిగ్రహాత్ ప్రతిష్ఠితే త్వయి సకల మే వేమం రాజ్యభార మారోప్య జన్మనిర్వాహలఘునా హృదయేన పూర్వరాజర్షిగతం పంథాన మనుయాస్యామీతి,అస్య చ మే తర్కిత ఏ వాయ మగ్రతః ప్రతిరోధకో వైశంపాయనవృత్తాంతః స్థితః, మన్యే చ న సంపత్తవ్య మే వానేన అన్యథా క్వ వైశంపాయనః?,క్వ చైవంవిధ మస్య స్వప్నేఽప్య సంభవనీయం సమాచేష్టితం, తద్గతే నాపి తథా కర్తవ్యం వత్సేన యథా న చిరకాల మేష మే మనోరథోఽంతర్హృదయ ఏవ విపరివర్తత' ఇత్యభిధాయ కించి దున్నామితేన ముఖే నైవ సంపీడితం హృదయ మివ తాంబూల మర్పయిత్వా వ్యసర్జయత్.

చంద్రాపీడ స్తు తయా పితు స్సంభావనయా సుదూర మున్నమితోఽప్యవనమ్రతరమూర్తి రుపసృత్య పునః ప్రణామే నోత్తంసితా తా నిర్యయా. నిర్గత్య చ శుకనాసభవన మయాసీత్. తత్ర చ తన

యచింతాపరీత మున్ముక్త మివేంద్రియై శ్శూన్యశరీరం శుకనాస మవిరతాశ్రుపాతోపహతముఖీం చ మనోరమాం ప్రణమ్య తాదృశాభ్యామేవ తాభ్యాం సంభావ్యాశిషా సమారోపయద్భ్యా మివ చ స్వాదుఃఖభార మనుగతో నివర్తనాయతయో ర్నివర్తితాననో ముహు రాద్వారనిర్గతే ర్గత్వాఽగ్రతో ఢౌకిత మపి కృతాపసర్పణ మకృతహేషారస మనుత్కర్ణకోశ మసుఖముఖ[1]స్వర మమనస్క మప్రనావిష్కృతగమనోత్సాహం దీన మింద్రాయుధ మాలోక్యాపి పున ర్నివారభారశంకయా వైశంపాయనావలోకనత్వరయా కాదంబరీసమాగమౌత్సుక్యేన చాకృతపరిలంబో మనాగ ప్యారుహ్య రయే ణైవ నిరగా న్నగర్యాః.

నిర్గత్య శిప్రాతటే తత్ప్రస్థానమంగళావస్థానా యోపకల్పితం కాయమాన మప్రవిశ్య బహి రేవ గతో యువరాజ ఇతి జనితలోకకలకలే వాతర్కితతత్కాలగమన సంభ్రాంతేన పరిజనేన రాజపుత్రలోకేన చేతస్తతో ధావతాఽనుగమ్యమానో గవ్యూతిత్రితయమివచగత్వాసులభపయోయవసే ప్రదేశే నివాస మకల్పయత్.ఉత్తామ్యతా హృదయేనాప్రభాతాయా మేవ యామిన్యా ముత్థాయ పున రవహత్.వహంశ్చ తస్మా దేవవాసరాదార భ్యైవ మచేతితఏవ పరాపత్యకృతాపక్రాంతే స్త్రపయా పృష్ఠతోఽనుగమ్య బలాద్దత్తకంఠ గ్రహః క్వ పరం పలాయ్యత ఇతివైశంపాయనస్య వైలక్ష్య మపనయామి ఏవం తత్సమాగమసుఖ మనుభూయనిష్కారణప్రసన్నా మనఘా మతర్కితోపనతమదవలోకనోపజాతహర్ష విశేషాం పురస్తా ద్గమనసిద్ధయే పున ర్మహాశ్వేతాం పశ్యామి ఏవం మహాశ్వేతాశ్రమసమీపే పునగ స్థాపితాశేషతురగసైన్య స్తయా సహైవ హేమకూటం గచ్ఛామి ఏవం తత్ర మత్ప్రత్యభిజ్ఞానసంభ్రమధావితేన ఇత స్తతః కాదంబరీపరిజనేన ప్రణమ్యమానః ప్రవిశ్య మదాగమనవేదనోత్ఫుల్లనయనసఖీజనేనాపహ్రియమాణపూర్ణపాత్రాం క్వాసౌ కేన కథితం కియ ద్దూరే వర్తత ఇతి తత్ప్రశ్నోన్ముఖీం తత్క్షణోత్పన్నయా తాపోపశాంత్యా త్రపయా చ యుగప దురసి నిహితపద్మినీపత్ర మపనీ యోత్తరీయాంశుకాంచలం కుచావరణతా ముపనయంతీ మాభరణతా ముపనీతాని కమలినీమృణాళా న్య

1 స్వన.

పాస్య భూషణేభ్యో౽ధికాం స్వశరీరశోభా మేవ సర్వాభరణస్థానేషు ధారయంతీం తాపోపశమా యార్పితహారమాత్రాభరణా మత్యుల్బణహరిచందనచర్చాంతరితలావణ్యాశోభాన్యంగాని కరపరామర్శప్రయత్నేనదర్శనీయతరతాం నయంతీ మంగలగ్నాని శయనీతకృత కమలకుముదకింజల్క కువలయదళశకలాని పులకోద్గమే నైవాపాస్యంతీం కపోలసంగినీం చ మణిదర్పణే నాలోక్యాయథాస్థితాం కరేణ కబరీ మంసదేశేవిని వేశయంతీ మానందజన్మనా నేత్రపుటావర్జితేన బాష్పసలిలే నైవ మకరధ్వజానలసంతాపాయ జలాంజలి మివ ప్రయచ్ఛంతీం ఉత్సృష్టశేషే ణాశ్యానమలయజరసే నైవాంగలగ్నేన భస్మనేవ మదనహుతభుజో నివృత్తి మావేదయంతీ మభ్యుత్థానప్రసంగే నైవ కుసుమశయ్యాం దూరీకుర్వంతీం కాదంబరీ మాలోకయన్ దర్శనీయావలోకనఫలేన చక్షుషీ కృతార్థతాం నయామి ఏవం మదలేఖాం సాంజలిప్రణామ మేవ కంఠగ్రహేణ చ సంభావయామి చరణపతితాం పత్రలేఖాం [1]సంభావ్య కేయూరకం చ పునః పరిష్వజ్య నిర్భర మేవ మ్మహోత్సవోపపాదితో ద్వాహమంగళ స్త్వరితసఖీబృందనిర్వర్తితవైవాహికస్నానమంగళవిధే ర్ధ్రువ ఇవవర్షాభిషిక్తాయాః కరగ్రహణం నిర్వర్తయామీతి ఏవమతిబహుళకుంకుమకుసుమధూపభూషానులేపనా మోదోద్దీపితహృదయజన్మని వాసభవనే శయనవర్తీ మత్సమీపే సముపవిశ్యక్షణ [2]మివ కృతనర్మాలాపాయాం నిర్గతాయాం మదలేఖాయాం త్రపావనమ్రముఖీ మనిచ్ఛంతీం కిల బలా ద్దోర్భ్యా మాదాయ శయనీయం శయనీయాదంకం అంకా చ్చ హృదయం దేవీం కాదంబరీ మారోపయామి ఏవ ముద్గాఢనీవీగ్రంథిదృఢతరార్పితపాణి[3] ద్వయాం త్రపానిమీలితలోచనే చుంబన్న వంచితాత్మా చిరా ద్భవామి ఏవంసురై రపి దుర్లభం తదధరామృత మాతృప్తే ర్నిపీయ సుజీవిత మాత్మానం కరోమి ఏవ మతికోమలతయాఽంతర్విలీయ విశంత్యా ఇవాంగ మంగం గాఢాలింగనసుఖరసభరేణ మకరధ్వజానలదగ్ధశేషం నిర్వాపయామి శరీర మేవం పరవత్యాపి స్వేచ్ఛాప్రవృత్తయే నిష్ప్రయత్న యాప్యభియుంజాన యేవాపసర్పంత్యాపి కృతోపసర్పణ యేవ సంగోపితసర్వాం గ్యాప్యుపదర్శితభావ యే

1 ముక్త్వాప్య. 2 మపి. 3 ద్వయాయాః.

వ దేవ్యా కాదంబర్యా సహ తత్కి మపి సర్వజన సులభ మపి యోగైకగమ్యం స్పర్శ [1]విష మపి హృదయగ్రాహి మోహన మపి ప్రసాదనమింద్రియాణా ముద్దీపన మపి మదనహుతభుజో నిర్వృతికర ముపాహితసర్వాంగ ఖేద మపి ససీత్కారపులకజనన మనుభూయమాన మ ప్యుత్పాదితానుభవస్పృహం సహస్ర వారానుభూత మపి అపునరుక్తమతిస్పష్ట మప్యనిర్దేశ్యస్వరూప మచింత్య [2]సమాగమ మతుల స్పర్శ మనుపమరస మనాఖ్యేయప్రీతికరం పరమధ్యానసహస్రాధిగతం నిర్వాణసుఖమి వాపరప్రకారం సురతాఖ్యం సుఖాంతర మనుభూయ నిమేష మప్యకృతవిరహ స్తయైవ సహ తేషు తేషు రమ్యేషు దేశేషు రమమాణః [3]స్వయమేవ రమ్యమపి రమణీయతరతాం యౌవన ముపనయామి ఏవం సముత్పన్నసహస్రవిస్రంభాం దేవీ మేవాభ్యర్థ్య వైశంపాయనస్యాపి మదలేఖయా సహ ఘటనాం కారయామీత్యేతాని చాన్యాని చ చింతయన్న చేతితక్షుత్పిపాసాతపశ్రమజాగరవ్యథో దివా రాత్రౌ చావహత్.

ఏవంచ వహతోఽప్యస్య దవీయ స్తయాఽధ్వనోర్ధపథ ఏవ కాలసర్పవర్త్మనః ప్రబల[4]కంపో గ్రీష్మస్య నిశాగమో గభ స్తిమతః స్వర్భానురమృతదీధితేః ధూమోద్గమో వజ్రానలస్ఫురితానాం మదాగమో మకరధ్వజకుంజరస్య మరణాంధతమసప్రవేశో విరహాతురాణాం అమోఘకాలపాశ వాగురోత్కంఠిత[5]హారిణానా మభేద్యలోహార్గళదండో దిగ్వారణానా మచ్ఛేద్యహింజీరశృంఖలా వాహానామనున్మోచ్య నిగడబంధోఽధ్వగానామలంఘ్యకాన్తారలేఖా ప్రోషితానాం కాలాయసపంజరోపరోధో జీవలోకస్య ఉద్గర్జ న్న[6]లికులమలినఘనఘటాభోగభీషణో విస్ఫూర్జితధ్వనిర్విషమతరతడిద్గుణాకర్ష మండలితవికటశక్రకార్ముకోఽనవరత ధారాసారవర్ష ప్రహారి పురోమార్గ ముపరుంధన్ విరుద్ధ ఇ వాంధకారితముఖో నిస్త్రింశశతసహస్రసంపాతదుష్ప్రేక్ష్యోఽక్షిణీ పతిఘ్నన్ని వాశుగమనవిఘ్నకారీ బభూవ జలదకాలః.

1 విషయ. 2 మసమాసంగ (న విద్యతే సమాసంగః సంబంధో యస్య తత్). 3 స్వభావ. 4 పంక్తో. 5 కామిహారిణానాం, 6 కులగవలమలిన.

తత్ర చ[1] ప్రథమ మస్య చేతనాహారిభి ర్మూర్ఛావేగై రంధకార మనీయంత దశదిశ స్తతో జలధరైః అగ్రత స్సముత్ప్లుతేన చేతసా క్వాఽప్యగమ్యత పృష్ఠతో హంసైః. పురస్తా త్పరిమళినోఽస్య నిశ్వాస మరుతః ప్రావర్తంత పశ్చా త్కదంబవాతాః. పూర్వం తులితనీలోత్పలవనకాంతి నయనయుగళ మస్య సలిలం సముత్ససర్జ చరమ మంభోముచాం బృందమ్. ఆదావపూర్వ మాపూర్యమాణ ముద్వేగోత్కలికాసహస్రపర్యాకులం మనోఽస్యాఽభవత్ అవసానే స్రోతస్వినీనాం పాత్ర మపి చ దుస్తరై ర్నదీపూరై రేవ సహాఽవర్షంత మన్మథోన్మాథాః. వర్షజలలులితైః కమలాకరై రేవ సహ మమజ్జ కాదంబరీసమాగమప్రత్యాశాధారారయాసహైః కందళై రేవ[2] సహ తామ్రతా మధత్త నయనయుగ మంభోదవాతాహతైః కదంబకుట్మలై రేవ సహోదకంపతోత్కంటకితా తనుః ఉత్కూలసలిలోత్ఖన్యమానమూలై స్సరిత్తటై రేవ సహాపత న్ప్రాణాః. పరిమళమయై ర్మాలతీకుసుమై రేవ సహాజృంభత రణరణకః. తథా గురుభి ర్ఘనై రేవాభజ్యంత మనోరథా[3] స్తీక్ష్ణాంతరకోటిభిః కేతకీసూచిభి రేవా[4]తుద్యంత మర్మాణి ఉచ్ఛిఖైః శిఖిభి రేవాదహ్యంత గాత్రాణి. అంధకారితదిశా తమసై వావర్ధత మోహాంధకారః. తిరస్కృతధ్వాన్తేన తడిదాతపే నై వాతన్యత సన్తాపః. గంభీరగర్జితైకసన్తానోత్కంపితధరాపీఠబంధై ర్నభసి నవఘనై ర్ఘనజలధర[5]ధారానిపాతరభసవాచాలితచంచుభి రంతరాళే చాతకై రుద్దామమహారావరావిభి రవనిమూలే దర్దురై రనవరతఝుంకారరవజర్జరిత ధారాంబుభి రాశాసు జలదానిలైః ఉన్మత్తమదకలకేకాకోలాహలైః కాననేషు కలాపిభి రసమశిఖరోపలస్ఖలనకలకలముఖరై ర్గిరిషు నిర్ఝరైః ఉల్లోలకల్లోలాస్ఫాలనవిస్ఫురితవిషమనిర్ఘోషఝాంకారిభిః సరిత్పూరై స్సర్వత శ్చవితతేన స్థలీషు సంభృతేన కందరేష్వాచ్ఛండేన శిఖరిషు కలకలేన అంబుషు పటునా పర్వతతటేషు మృదునా శాద్వలేషు చారుణా పల్వలేషు సాంద్రేణ శాఖిషు తనునా తృణోలపేషు ఉల్బ

1 ప్రదమస్య. 2 సహాభిద్యత హృదయం అంభోదవాతాహతైః తనుః అనవరతజలపతనజర్జరితపక్ష్మభిః శిలీంధ్రై) రేవ సహ తామ్రతా మధత్త నయనయుగలం ఉత్కూల. 3 తీక్ష్ణతర. 4 త్రుట్యంత. 5 ధారాతిపాతవాచాలిత,

తాళీవనేషు యథాధారాసంపతన మాకర్ణ్యమానేన సర్వప్రకారమధురేణ హృదయప్రవేశినా ధారారవేణోత్కలికాకలితో న రాత్రౌ న దివా న గ్రామే నారణ్యే నాంతర్న బహిర్న వనే నోపవనే న వర్త్మని నావాసే నవహాన్ న తిష్ఠన్ న వైశంపాయనస్మరణే న కాదంబరీసమాగమానుధ్యానే న కథంచిదపి న క్వచిదపి నిర్వృతి మవాధ్యగచ్ఛత్.

అనధిగతనిర్వృతి శ్చాతికష్టతయా వజ్రానలస్యేవ జలదసమయేంధనస్య మదనహుతభుజో భస్మసాత్కర్తుమివోద్యతస్య ధీరస్వభావోఽపి ప్రకృతి మేవోత్ససర్జ ప్లావితసకలధరాతలై ర్ధారాజలై రప్యాశోష్యత దోద్యోతితదశదిశా శతహ్రదాలోకే నాపి మూర్ఛాంధకారే క్షిప్యత ఆహ్లాదితజీవలోకై ర్జలధానిలై రప్యదహ్యత పయోభారమేదురై ర్ఘనై రపి తనుతా మనీయత పాటలితశాద్వలై శ్శక్రగోపకై రపి పాండుతాం ప్రత్యపద్యత కుసుమధవళైః కుటజై రపి రాగపరవశో క్రియత. తథాపి సకలజగజ్జీవనహేతునాపి జీవితసందేహడోలామారోపితో జలదకాలేన ఉత్కూలగామిషు విధివిలసితేషు సరిత్పూరేషు చోత్ప్లవమానో ఽనవరతవర్ష జలజనితేషు మూర్ఛాగమేషు పంకపటలేషు చ నిమజ్జన్ జలభరస్థగితే వర్త్మని లోచనే చ స్ఖలన్ వికాసినీషు కాదంబరీప్రాప్తిచింతాసు ధారాకదంబరజోవృష్టిషు చామీలన్ అనుబంధిషు గమనవిఘ్నేషు జలధరధ్వనితేషు చ ముహ్యన్ సుదుర్లంఘ్యావేగాన్యుత్కంఠితాని సహస్రశః స్రోతాంసి చోల్లంఘయన్ ఘనోపాహితవృద్ధినా కాదంబరీసమాగమౌత్సుక్యేన పయసి ప్లవరయేణ చోహ్యమానో జీవితప్రత్యాశా మనిర్వాహాత్[1]స్తురంగమాంశ్చ పరిత్యజన్, తర్జ్యమాన ఇవ తడిద్భి,రవష్టభ్యమాన ఇవ జలధరైః, నిర్భర్త్స్యమాన ఇవ విస్ఫూర్జితైః, శ్శకలీక్రియమాణ ఇవ శతశో నిస్త్రింశవృత్తిభి ర్ధారాసారైః, నిరుద్ధాస్వపి జలదకాలేనైవ ఆశుగమనవిఘ్నహేతుభూతాసు ఆశాసు కాదంబరీసమాగమాశా సుతరాం నారుధ్యతాస్య యయా తాదృశోఽపి యథాస్థాననిగడితసమస్తప్రాణిని ప్రావృట్కాలే కలామప్యకృతవిలంబోఽ[2]నారతధారాహతివికూణితాక్షేణ చ ముహు ర్ముహు ర్వ్యావలితాననమితాన

1 జనాంస్తురంగ. 2 అనీయత తం పంథానం ధారాహతి.

నేన శ్చ్యోతదాసక్తపిండితకేసరాగ్రే ణైకసంతాన కర్దమ [1]మగ్నోన్మగ్న ఖురే ణాదృశ్యనిమ్నోన్నతస్థలద్గతినా విశీర్యమాణపర్యాణ సమాయోగేన ఉపర్యుపరి వాహినీ [2]పూరోత్తారసంతానావాసప్రుష్టేన అపచీయమానబలజవోత్సాహేన వాజిసైన్యేన విశీర్యతానుగమ్యమానో జీవితసంధారణాయ యథాతథా నిర్వర్తితాశనమాత్రకోఽభ్యర్థితరాజలోకవచసాఽప్యప్రతిపన్నశరీరసంస్కారో దివస మవహ దేవ కేవలమ్.

వహం శ్చ త్రిభాగమాత్రావశిష్టేఽధ్వని వర్తమానం మేఘనాద మద్రాక్షీత్. దృష్ట్వా చ దూరత ఏవ కృతనమస్కారం తమ ప్రాక్షీత్.—‘తిష్ఠతు తావ త్పరస్తా త్పత్రలేఖాగమనవృత్తాంతప్రశ్నో వైశంపాయనవృత్తాంత మేవ తావ త్పృచ్ఛామి, [3]అపి దృష్ట స్త్వయాచ్ఛోదసరసి వైశంపాయనః, పృష్ట శ్చావస్థానకారణం పృష్టేన, కిం చి త్కథితం న వా,పశ్చాత్తాపీవా?, అస్మత్పరిత్యాగేన స్మరతి వాఽస్మాకం?,పృష్టోఽసి వా నేన కిం చి న్మదీయమ్?,ఉత్పన్నో వాలాపో యువయోః?, ఉపలబ్ధో వాభిప్రాయః?. మాతాపిత్రో ర్వా సందిష్టం కిం చిత్?, పరిబోధితో వా త్వయాగమనాయ?, ఆవేదితం వాఽస్మదీయ మాగమనమ్?, ఉపలక్షితో వాభిప్రాయః? త్వయా?, నా పయాస్యతి వా తస్మా త్ప్రదేశాత్?, దాస్యతి వా దర్శనం? గ్రహీష్యతి వాఽస్మదనునయమ్?, ఆగమిష్యతి వా పున ర్మయా సహ?, కిం కుర్వన్ దివసమాస్తే కో వా వినోదోఽస్య తిష్ఠ’ తీతి.

‘స [4]త్వేవ మాదిష్టో వ్యజిజ్ఞపత్. ‘దేవ! దేవేన తు వైశంపాయనమాలోక్యానుపద మేవ తురంగమై రాగత ఏ వాహ మిత్యాదిశ్య విసర్జితోఽహమ్, అథాచ్ఛోదసరసః ప్రతీపం వైశంపాయనో గత ఇ త్యేషాంతరావార్తైవనోపజాతా, చిరయతి చ దేవే జలదసమయారంభ మాలోక్య కదా చి దేషు దివసేషు దేవేన తారాపీడేన దేవ్యా విలాసవ త్యార్యశుకనాసేన చ కృతప్రయత్నోఽపి న ముచ్యత ఏ వాగంతుం దేవ శ్చంద్రాపీడ స్త్వ యా చైకాకినా న స్థాత

1 మానుమగ్న ఖురేణ. 2 తీరోత్తార. 3 అయి దృష్ట. 4 ఏవంపృష్టో వ్యజ్ఞపయత్.

వ్య మేవాస్యాం భూమౌ పరాగతప్రాయాశ్చ వయం తన్నివర్తస్వాస్మాదేవ ప్రదేశా' దిత్యభిధాయ పత్రలేఖయా కేయూరకేణ చ త్రిచతురైః ప్రయాణకై రప్రాప్త ఏవాచ్ఛోదం యావ ద్బలా న్నివర్తితోఽస్మి' ఇత్యేవ మావేద్య విరరామ. విరతవచనం చ తం పున రపృచ్ఛత్.—'కిమాకలయ స్యద్య [1]తేన యావత్పరాపతితా పత్రలేఖా నేతి' స తు వ్యజిజ్ఞపత్.—'దేవ యది కశ్చి దంతరాంతరాయో న భవిష్యతి విలంబకారీ తదా వినా సందేహేన పరాపత త్యేవ మవగచ్ఛతి మే హృదయమ్.'

'ఇ త్యుక్తవతి మేఘనాదే ఘనసమయవర్ధితాభోగమకరధ్వజార్ణవమధ్యపాతినీం స్వానుమానా త్కాదంబరీ ముత్ప్రేక్ష్య విక్లబీభవతః పరివ ర్తత్యంత ఇ వాస్య జలధరాః కాలపురుషై స్తడితో మదనానలశిఖాభి రివ స్ఫూర్జితం ప్రేతపతిపటహస్వనేన ఆసారధారాః స్మరేషుభిఃఆమంద్రంగర్జితంమకరధ్వజధనుర్జ్యాగుంజితాభోగేనకలాపికేకాః కాలదూతాలాపైః కేతకామోదో విషపరిమళేన ఖద్యోతాః ప్రళయానలస్ఫులింగరశ్మిభిః అళివలయాని కాలపాశైః బలాకాశ్రేణయః ప్రేతపతిపతాకాభిః ఆపగాః సర్వక్షయమహాపూరప్లవై ర్దుర్దినాని కాలరాత్రిభిః కుటజతరవః కృతాంతహాసైః. అపి చ శరీరేఽపి సత్వం కాతరతయా బలం క్షామతయా కాంతి ర్వైవర్ణ్యేన మతి ర్మోహేన ధైర్యం విషాదేన హసితం శుచా నయన మశ్రుణా ఆలపనం మౌనేన అంగాన్యసహనతయా కరణాన్యపాటవేన సర్వం చ అరత్యా ఉల్లిఖ్యమాన మి వానవరతరయవాహినాశ్రుధారాప్రవాహేణాపభజ్యమాన మివ సంతతై ర్నిశ్వాసప్రభంజనై రుత్ఖన్యమాన మివ మదనదుఃఖోత్కలికాసహస్రై రజస్రపాతిభి రిత స్తతో జర్ఝరీక్రియమాణ మివ మకరధ్వజశరాసారై ర్వపుషైవ సహ క్షీయమాణ మివ స్వల్పావ[2]శేషవృత్తినా కాదంబరీశరీరే ణేవ సహ కంఠలగ్నం కథం కథమపి జీవితం ధారయన్ ధారాధరజలక్లిన్నతరుతల మాప్లావితోపాంతం హరితశాద్వలం ఆసేవ్యతటలతావనం అనవరతరోదోజలప్రవేశం కలుషితప్రాంత మవశీర్యమాణోద్దండకుముదదళగహన మామగ్నకమలషం

1 తనే సావన్న. 2 శేషం సంకల్పలిఖితేన నిర్విశేషవృత్తినా.

డం ఉత్ప్లవమానాశ్యానకింజల్కదళశకలం ఆజర్ఝరితకహ్లారకువలయ ముద్ఘూర్ణితాళివలయ ముడ్డీనహంస[1]మాలం అనవస్థానసారసారసితకరుణ మవశిష్టదళతళనిలీయమానోచ్చకితచక్రవాకయుగళ ముత్కంపితకాదంబకకదంబకాశ్రియమాణోఽనకూలనడ్వలం [2]ఉత్కలకలవింకకలాపిబకబలాకాధ్యాసితోపాంతపాదపం[3]అన్యదివాదృష్టపూర్వమివాదత్తదృష్టిసుఖం అనుత్పాదితహృదయాహ్లాదం అనుపజనితమానసప్రీతి తదేవాచ్ఛోద ముపాహితద్విగుణదుఃఖ మాససాద.

ఆసాద్య చోపసర్పన్నేవ సర్వా నశ్వవారా నాదిదేశ. కదాచి దసౌ వైలక్ష్యా దస్మా నాలోక్యాపసర్పత్యేవ. తచ్ఛతు ర్ష్వపి పార్శ్వేషు అవహితా భవంతు భవంత ఇతి ఆత్మనాపి తురగగత ఏవ ఖిన్నో ప్యఖిన్న ఇవ విచిన్వ న్లతాగహనాని తరుమూలాని శిలాతలాని లతామండపాంశ్చ సమంతా ద్బభ్రామ. భ్రామ్యంశ్చ యదా న క్వచి త్కించి దవస్థానచిహ్న మద్రాక్షీత్ —తదా చకార చేతసి 'నియత మసౌ పత్రలేఖాసకాశాత్ మదాగమన ముపలభ్య ప్రథమ మే వాపక్రాంతో యే నావస్థానచిహ్న[4]మాత్రక మపి నోపలక్ష్యతే, [5]నిరుద్ధదేశం గతశ్చ క్వాపి అస్మాభి రేవ మన్విష్టోఽపి న దృష్టః, తత్కష్టతమ మాపతితం వైశంపాయన మదృష్ట్వాఽస్మా త్ప్రదేశా త్పద మపి గంతుం పాదా వేవ నోత్సహేతే మే, మన్మథశరవిక్షిప్తా శ్చ కాదంబరీదర్శనమాత్రకావలంబనాః క్షణ మపి విలంబ మంతరీకర్తు మక్షమాః క్షామతయాఽ[6]మీ ప్రాణా స్సర్వథా వినష్టోఽస్మి న దృష్టా దేవీ కాదంబరీ, నాపి వైశంపాయన' ఇత్యేవముత్పన్ననిశ్చయోఽప్యపరిచ్ఛేద్యస్వభావత్వా త్ప్రీత్యాశాయాః కదాచి దస్య వృత్తాంత స్యాభిజ్ఞా మహాశ్వేతాఽపి భవత్యేవ తత్తాం తు తావ త్పృశ్యామి తతో యథాయుక్తం ప్రతిపత్స్య ఇ త్యారోప్య హృదయే తదాశ్రమ స్యైవ నాతిదూరే నివేశితతురగసైన్య స్స్నమాయోగ మపనీయ నిర్మోకపరిలఘునీ ఘనోజ్ఝితజ్యోత్స్నాభిరామే పరిధాయ వాససీ తథాస్థితపర్యాణమే వేంద్రాయుధ మారుహ్య మహాశ్వేతాశ్రమ ముపజగామ.

---

1 సార్థం. 2 ఉత్కలవిరుత. 3 ఉపహతంప్రావృషాన్య దివ దృష్టపూర్వ మదృష్ట. 4 మాత్రం కథ మపి. 5 నిరుద్ధోద్దేశం. 6 మాయాసిషుః.

[1]తత్రాప్రవిశన్నేవావతీర్య మహాశ్వేతావలోకనకుతూహలాత్పశ్చాదాకృష్టేన ఇంద్రాయుధేన పరిజనేన రాజపుత్రైశ్చానుగమ్యమానో వివేశ. ప్రవిశ్య చ గుహాద్వార ఏవ శిలాతలే సముపవిష్టా మధోముఖీ మసహ్యామన్యువేగోత్కంపితసర్వావయవా మనవరతనయనజలవర్షిణీ ముద్దండవర్షవాతాహతలతా మివోద్బాష్పదీనదృష్ట్యా కథం కథ మపితరలికయా విధృతశరీరాం మహాశ్వేతా మపశ్యత్. దృష్ట్వా చ తాం నతాక్షీ మస్యోదపాది హృదయే,—'మానామ దేవ్యాః కాదంబర్యా ఏవ కి మప్యనిష్ట ముత్పన్నం భవేత్, యేనేయ మీదృశీ సమవస్థా హర్షహేతా వపి మదాగమనేఽనుభూయతే మహాశ్వేతయా' ఇత్యాశంకాభిన్నహృదయః ఉడ్డీనై రేవ ప్రాణైః పదే స్ఖల న్నివ పతన్నివ ముహ్య న్నివ ఉపసృత్యోపవిశ్య చ తస్యైవ శిలాతల స్యైకదేశే ప్రోద్బాష్పవిషణ్ణవదనః 'కి మేత'దితి తరళికా మపృచ్ఛత్. సా తు తదవస్థాయా అపి మహాశ్వేతాయా ముఖ మవలోకితవతీ.

అథానుపసంహృతమన్యువేగాఽపి గద్గదికావగృహ్యమాణకంఠా మహాశ్వేతేవ ప్రత్యవాదీత్. 'మహాభాగ![2]కి మితి నావేదయతే వరాకీ?, యయా దుఃఖాభిఘాతైకకఠినహృదయయా పున రప్యదుఃఖశ్రవణార్హోఽప్యాత్మీయదుఃఖం శ్రావితః సైవాహం మందభాగ్యా మహాభాగజీవితవ్యసనీ నిర్లజ్జా నిర్ఘృణా [3]నిష్కరుణా చ దుఃఖ మిదం శ్రూయతామ స్మ్యహమ్, కేయూరకా ద్భవదాగమన మాకర్ణ్య విదీర్ణమానసా న మయా చిత్రరథస్య మనోరథః పూరితో న మదిరాయాః ప్రార్థనా కృతార్థతా నాత్మనః సమీహితం సంపాదితం న గృహాత్ప్రీత్యాగతస్య చంద్రాపీడస్య ప్రియ మనుష్ఠితం న చాపి హృదయవల్లభసమాగమనిర్వృతా ప్రియసఖీ కాదంబరీ వీక్షితే త్యుత్పన్నానేకగుణవైరాగ్యా గాఢబంధాన్ కాదంబరీస్నేహపాశా నపి భిత్త్వా పునః కష్టతరతపశ్చరణా యాత్రైవాయాతా యావ దత్ర మహాభాగ స్యైవ [4]తుల్యవయస మాకృతి మంత మున్ముక్త మివాంతఃకరణేన శూన్యశరీర ముత్తరళముఖముత్ ప్లుతాబద్ధలక్ష్యశూన్యయా దృష్ట్యా ప్రణష్ట

1 తత్ర చ ప్రవిశన్. 2 కి మయ మావేదయతి. 3 చ దుశ్శ్రవణ మపి శ్రావయామి దుఃఖ మిదం. 4 తుల్యాకృతి మున్ముక్త మివ.

మివ కిమపీతస్తతో విలోకయంతం బ్రాహ్మణయువాన మపశ్యమ్. స తు మా ముపసృత్యానన్యదృష్టిరదృష్టపూర్వోఽపి ప్రత్యభిజానన్నివాసంస్తుతోఽపి పరిచిత ఇ వాసంభావితోఽప్యుపారూఢప్రౌఢప్రణయ ఇ వాస్నిగ్ధోఽపి పరవానివ ప్రేమ్ణాఽశూన్యోఽపి కి మపి స్మర న్నివ దుఃఖితాకారోఽపి సుఖాయమాన ఇవ తూష్ణీం స్థితోఽపి ప్రార్థయమాన ఇవ అపృష్టో ప్యావేదయ న్ని వాత్మీయా మవస్థా మభినిందన్నివ అనుశోచ న్నివ హృష్య న్నివ విషీద న్నివ బిభ్య దివ అభిభవన్నివ భీత ఇవ ఆకాంక్ష న్ని వానుస్మర న్నివ కి మపి [1]విస్మృతనిమేషేణ నిశ్చలధ్వస్తపక్ష్మణా క్షరద్బాష్పపూరార్ద్రేణ కర్ణాంత చుంబినా వికసితే నే వాముకులితతారకేణ చక్షుషా మత్త ఇ వావిష్ట ఇవ నియుక్త ఇ వాపిబ న్ని వార్పయ న్ని వాంతర్విశ న్నివ ఆకర్ష న్నివ సుచిరమాలోక్యాబ్రవీత్. 'సుతను! సర్వ ఏవ హి జగతి జన్మనో వయస ఆకృతే ర్వా సదృశమాచర న్న వచనీయతా మేతి, తవ పున రేకాంతవామప్రకృతే ర్విధేరివ అసదృశానుష్ఠానేకోఽయం ప్రయత్నః, య దియమక్లిష్టమాలతీకుసుమసుకుమారా మాలేవ కంఠ ప్రణయైక యోగ్యా తనురనుచితే నామునా కష్టతమేన తపశ్చరణపరిక్లేశేన [2]మ్లాని ముపనీయతే, కి న్ని రూపవయసో రనురూపేణ సుమనోహారిణీ ల తేవ రసాశ్రయేణాఫ లేన సంయోజ్యతే?, జాతస్య హి రూపగుణహీనస్యాపి జన్మోపనతాని జీవలోకసుఖాని అనుభూయ శోభతే పరత్ర ఫలసంబంధీ తపశ్చరణపరిక్లేశః, కింపున రాకృతిమతో జనస్య?, తద్దుఃఖయతి మా మస్యాః స్వభావసరసాయా స్తనో ర్మృణాళిన్యా ఇవ తుహినపాతః [3]పరిక్లేశః, యది వాత్మాదృశీ జీవలోకసుఖేభ్యః పరాఙ్ముఖీ తపసా క్లేశయ త్యాత్మానం తదా వృథా వహతి ధను రధిజ్యం కుసుమకార్ముకః, నిష్కారణ ముదేతి చంద్రమాః, వ్యర్థో వసంతమాసస్యాగమః, నిష్ఫలాని కుముదకువలయకహ్లార కమలాకరవికసితాని, నిష్ప్రయోజనో జలదసమయారంభాడంబరః, నిరర్థకాన్యుపవనాని, కిం వా జ్యోత్స్నయా కిం వా లీలాసరిత్పులినై ర్మలయానిలే'నే వేతి.

---

1 విస్మృత మనిమేషేణ. 2 గ్లాని. 3 తస్తపః పరి.

అహం తు దేవస్య పుండరీక స్యైవ వృత్తాంతా దపేతకౌతుకా సర్వం తథా వదంత మపి 'క స్త్వం ? కుతో వా సమాయాతః ? కిమర్థం వా మా మేవ మభిదధాసి?' ఇత్యపృ ష్ట్వై వాన్యతోఽగచ్ఛమ్. గత్వా చ దేవతార్చనకుసుమా న్యుచ్చిన్వంతీ తరళికా మాహూయాబ్రువమ్ 'తరళికే! కోఽయం యువా బ్రాహ్మణాకృతిః కోఽప్యస్య విలోకయతో వదత శ్చాన్యాదృశ ఏ వాభిప్రాయో మ యోపలక్షితః త న్నివార్యతా మయం యథా న పున ర త్రాగచ్ఛతి అథ నివారితో యద్యాగమిష్యతి తదావశ్య మస్యై వాభద్రకం భవిష్యతి'ఇతి. స తు నివార్యమాణోఽపి దుర్నివార్యవృత్తేర్మదనహతకస్య దోషైర్భవితవ్యతయా చా నర్థస్య నాత్యాక్షీ దే వానుబంధమ్. అతీతేషు కేషుచిద్దివసే ష్వేకదా గాఢాయాం రజన్యా ముద్గిరత్స్వివ భరే ణోద్దీపితం స్మరానలం జ్యోత్స్నాపూర మిందుమయూఖేషు లబ్ధనిద్రాయాం తరళికాయా [1]మథవాఽ స్తనిద్రాసుఖా సంతాపా న్నిర్గత్యాస్మి న్నేవ శిలాతలే విముక్తాంగీ కల్హారసుగంధినా మందమందే నాచ్ఛాదానిలే వీజ్యమానా వర్ణసుధాకూర్చకై రివ కరై ర్ధవళిత దశాశాముఖే చంద్రమసి నిహితదృష్టి రపి నామాయ మేభి రమృతవర్షిభి రఖిలజగదాహ్లాదకారికరై శ్చంద్రమా స్తమపి హృదయవల్లభం మే వర్షేది త్యాశంసాప్రసంగేన దేవస్య సుగృహీతనామ్నః పుండరీకస్య స్మరంతీ కథ మభాగ్యై ర్మే మందభాగ్యాయాః తాదృశ స్యాపి దివ్యాకృతే ర్మహాపురుషస్య నభసోఽవతీర్ణస్య భాషిత మళిక ముపజాతం జాతానుకంపేన. వా యథా కథం చి జ్జీవతు జీవితప్రియా తపస్వినీ త్యేవ మేవ సమాశ్వాసితాస్మి యేన పున ర్దర్శన మే వానేన మే న దత్తం కిం కరోతు దేవ స్సుగృహీతనామా పుండరీకో యః పరాసు రే వోత్క్షిప్య నీతః పింజల స్తు జీవన్మృతః కథ మియతా కాలేన గతే నాపి నిష్కరుణేన వార్తాపి మే నసంపాది తే' త్యేతాని చాన్యాని [2]ఆజాలాని యద్గుర్జీవిత గృహీతా జాగ్ర త్యే వాతిష్ఠమ్.

అథ నిభృతపదసంచరణా [3]దుత్కంటకిత మనవరతపతితమదన

1 మప్రాప్తసుఖా. 2 చాలజాలాని. 3 ణమాచరణాదు.

శరశల్యనికరనిచిత మివ శరీర ముద్వహంత ముద్విశాసి కేతకీరజఃపటల ధవళం ప్రథమతర మేవ భస్మసాత్కృత మివ మదనహుత [1]భుజాగ్రేణ కుండలీకృతం మృణాళికావలయ మపర్యుషితం శాసనవలయ మివావశ్యం మరణాయ సకలజగదప్రతిహతశాసనేన కుసుమధన్వనా విసర్జిత[2]ముద్భూతసాధ్వసోత్కంపతరళితయా కేతకీగర్భసూచ్యా 'క్వాఽపరం గమ్యతే? రే హతోఽసి మ'యేతి మన్మథప్రథమసహాయస్య చంద్రమసః కరశాఖ యేవ కర్ణాంతలగ్నయా తర్జ్యమాన ముద్వేగావర్జితేన నయనసలిలస్రోతసాఽఽత్మనే జలాంజలి మివ ప్రయచ్ఛంత మాత్మేచ్ఛయైవ మకరగ్రహణాయ నిర్వర్తితస్నాన మివ స్వేదాంభసాఽయుక్త మేవ తే పరహృదయ మవిజ్ఞాయోపగంతుమితి పదే పదే నివార్యమాణ మివ గురుణోరుస్తంభే[3]నాదూరత ఏవ మదాలింగనాళికాశయా ప్రసారితభుజయుగళ ముత్కలికాసహస్రవిషమం రాగసాగర మివ ప్రతరంత మనవరత ప్రవృత్తై రాకృష్యమాణ మివ పురస్తా ద్దీర్ఘైర్నిశ్వాసమరుద్భి రుహ్యమానమివ దిఙ్ముఖప్లావితజ్యోత్స్నాపూరేణ రణకశూన్య ముచ్ఛుష్కాననం ప్రోన్ముక్తం సత్వేన ప్రతిపన్నం కృపణతయా అవధీరితం ధైర్యేణ సంగృహీతం తరళతయా విసర్జితం లజ్జయా [4]ధిక్కృతం ధార్ష్ట్యేన దూరీకృతం పరలోకభీత్యా [5]అంగీకృతం స్వరుచ్యా విముక్తం యుక్తాయుక్తవివేకేన సంకల్పజన్మన ఏవ కేవలస్యావశేస్థిత మావిష్ట మివ మత్త మివ ఉన్మాదా దాపతంతం దూరతోఽపి దివసనిర్విశేషేణ చంద్రాతపేన విభావ్యమానం త మేవ యువాన మద్రాక్షమ్.

దృష్ట్వా చ తం తాదృశం నిస్పృహాఽస్యాత్మని పరం భయ ముపగతవతీ చేతస్య[6]కరవమ్ — 'అహో ! కష్టతర మాపతితం, యదయ మేవ మున్మదా దాగత్య పాణినాపి స్పృశతి మాం, తదా మయేద మపుణ్యాహతకం శరీర ముత్స్రష్టవ్యం, తచ్చిరా ద్దేవస్య పుండరీకస్య పునర్దర్శనప్రత్యాశయా దుఃఖోత్తరమప్యంగీకృత్య

1 భుజాభుజాగ్రేణ. 2 దధానం. 3 నదూ. 4 ధిగతం. 5 విముక్తం. 6 చింతయం.

వ్యర్థతా [1]మేవ యాతం ప్రాణసంధారణ' మితి, స త్వేవం చింతయంతీమేవ మా ముపసృత్యాబ్రవీత్.—చంద్రముఖి! హంతు ముద్యతో మా మయం కుసుమశరసహాయ శ్చంద్రమాః, తచ్ఛరణ మాగతో౽స్మి రక్ష మా మశరణ మనాథ మార్త మప్రతీకారాక్షమ మాత్మనా, త్వదా[2]యత్తం మే జీవితమ్, శరణాగతపరిత్రాణం హి తపస్వినా మపిధర్మ ఏవ, త ద్యది న మా మాత్మప్రదానేన సంభావయసితదా హతో౽హ మాభ్యాం కుసుమశరశశికిరణాభ్యా' మితి, అహం తు తదా తదాకర్ణ్య భ్రుకుటి త్యుత్తమాంగనిర్గతజ్వాలేవ రోషానలేన నిర్దహంతీవ త మున్మిషద్బాష్పస్ఫులింగయా దృష్ట్యా తదా తర్జనాయైవాపాదతలాదుత్కంపితగాత్రయష్టి రావిష్టేవాత్మాన మప్యచేతయమానా క్రోధావేగరూక్షాక్షర మవదమ్.—'ఆః పాప! కథ మేవం గదతో మాము త్తమాంగేన తేనిపతితం వజ్రం?,అవశీర్ణా వా సహస్రధానజిహ్వా?,విహ్వలతాం గతా వా న వాణీ?, నష్టాని వా నాక్షరాణి?, మన్యే చ న సంత్యేవ తే౽స్మిన్ శరీరే సకలలోకశుభాశుభసాక్షీభూతాని పంచమహాభూతాని, యే నైవం వద న్నాగ్నినా భస్మీకృతో౽సి-న వాయునా పహృతో౽సి-న పయసా ప్లావితో౽సి-న ధాత్ర్యా రసాతలే ప్రవేశితో౽సి-న వాయునా౽పహృతో౽సి-నాపి తత్క్షణ మేవ ఆకాశేనాత్మనిర్విశేషతాం నీతో౽సి, [3]వ్యవస్థితే౽స్మిన్ లోకత్రయే కుత స్త్వ ముత్పన్న ఏవంవిధః?, య స్తిర్యగ్జాతి రివ కామచారీ న కించిదపి వేత్సి యేనైవ ఖలు హతవిధినా సముపదర్శితవదనరాగః స్వపక్షపాతమాత్రప్రవృత్తి రనిరూపితస్థానాస్థానవాదీ శుక ఇవ వక్తుమ్, ఏవం శిక్షిత స్తేనైవ, కి మితి తస్యా మేవ జాతౌ న క్షిప్తో౽సి?; యే నైకాంతహాసహేతు రేవ వదన్ క్రోధ మపి నోత్పాదితవానసి?, [4]తద్దురుక్తే స్తే౽హం సంవిభాగ మిమం కరోమి యేనాత్మవచనానురూపాం జాతి మాపన్నో నైవాస్మద్విధాః కామయసే' ఇ త్యుక్త్వా చంద్రాభిముఖీ భూత్వాకృతాంజలిః పున రవదమ్ —'భగవన్! పరమేశ్వర! సకలభువనచూడామణే! లోకపాలా యది మయా దేవస్య పుండరీకస్య దర్శనా త్ప్రభృతి మ

1 మే యాతం. 2 యత్త జీవితం. 3 అవ్యస్థితో వ్యవస్థితే౽స్మిన్. 4 త్వదుక్తే దుఃఖితాహం తే సంవిభాగ మిమం.

నసా ఽప్యపరః పుమాన్న చింతితః,తదాఽనేన సత్యవచనే నాయ మలీకకామిా మదుదీరితాయా మేవ జాతా పత'త్వితి, స తు మద్వచనాంతర మేవ న వేద్మి, కి మసహ్యావృత్తే ర్మదనజ్వరస్య వేగా దుత సద్యోవిపాకస్యాత్మనో దుష్కృతస్య గౌరవాత్?, ఆహో స్వి! న్మ ద్వచస ఏవ సామర్థ్యా దాచ్ఛిన్నమూల స్తరు రి వాచేతనః క్షితా వపతత్, అతిక్రాంతజీవితే చ తస్మిన్ కృతాక్రందా త్తత్పరిజనతః శ్రుతం యథాఽసౌ మహాభాగ స్యైవ మిత్ర' మిత్యుక్త్వా త్రపావనమ్రముఖీ మహీం మహీయసాఽశ్రుప్లావితేన తూష్ణీ మే వాప్లావితవతీ.

చంద్రాపీడస్య తు త త్త దాకర్ణ్య 'కర్ణాంతాయతలోచనద్వయామీలనభగ్నదృష్టే ర్భ్రష్టవచనసౌష్ఠవస్య భగవతి కృతప్రయత్నాయా మపి భగవత్యా మపుణ్యభాజా ఽస్మిన్ జన్మని న మయా ప్రాప్తం దేవ్యాః కాదంబర్యా శ్చరణపరిచర్యాసుఖం, తజ్జన్మాంతరేఽపి భగవతీ సంపాదయిత్రీ భూయా' దితి గదత ఏవ కాదంబరీసమాగమప్రాప్తిదుఃఖే నైవ ఖేదోన్ముఖం ముకుళ మివ శిలీముఖాఘాతస్వభావసరసం హృదయ మస్ఫుటత్. అథ మహాశ్వేతాయా శ్శరీర ముత్సృజ్య ససంభ్రమప్రతిపన్నచంద్రాపీడశరీరాయాం 'భర్తృదారికే! కిం లజ్జయా?,పశ్య తావ దన్య దైవ;కథ మ ప్యాస్తే దేవ శ్చంద్రాపీడోఽయం, భగ్నే వాస్య గ్రీవా న మూర్ధానం ధారయతి,విచాలితోఽపి న కించిదపి చేతయతే,నాంతః ప్రవిష్టతారకే లోచనే సమున్మీలయతి, నాయం యథాస్థితానాం గాత్రాణా [1]మీష్టే, న మనాగ ప్యుచ్ఛ్వస త్యేవ, హా దేవ! చంద్రాపీడ! చంద్రాకృతే! కాదంబరీప్రియ! క్వేదానీం త్వయాతయా వినా గమ్య'తే?, ఇత్యున్ముక్తా ర్తవచసి తరళికాయాం తిర్యగాభుగ్నచంద్రాపీడముఖనిహితనిశ్చలస్తబ్ధదృష్టి ర్నిశ్చేష్టాయా మేవ మహాశ్వేతాయాం'ఆః! పాపే! దుష్టతాపసి!కి మిదం త్వయా కృతమ్?,అపాకృతాఖిలజగత్పీడస్య దేవస్య తారాపీడస్య కుల ముత్సాదితమ్,అనాథీకృతాః ప్రజా స్సహాస్మాభిః, భగ్నాః పంథానః,గుణానా మర్గళితాః కుకుభోఽర్థిలోకస్య,ఇదానీం కస్య వదన ముద్వీక్షతాం లక్ష్మీః?,కోఽవలంబనం

1 మావరణం కరోతి నోచ్ఛ్వసితి హృదయేన.

భవతు భూమేః?,కం సేవంతాం సేవకాః?,త్వయా వినా సంప్రతి వ్యసనమేవ సేవాసంవృత్తా,వృత్తం సమానశీలత్వమ్,అస్తమితా శ్రాంతపరిజనశ్లాఘా, లఘూకృతో భృత్యాదరః, దూరంగతాని ప్రియాలపితాని,సమాప్తా పరిత్యాగకథా, కథం కథావశేషీభూతోఽసి?, భూతపూర్వాః క ముపయాంతు సాంప్రతం ప్రజాః?[1], కిం సంప్రతి సమాధానం సాధూనామ్?,అధునా దుర్ధరే త్వయి విపన్నే కస్సముద్వహతు దేవేన తారాపీడేనోఢాం ధురం?,ధీరస్యాపి తే కథం కాతరస్యేవ శుచా భిన్నం శరీరం?,దయాళోరపి కేయ మద్యేదృశీ నిర్దయతా జాతాస్మాసు తే?, దేవ! ప్రసీద,సకృదప్యాజ్ఞాపయ,అవధేహి భక్తజనాభ్యర్థనాం,ప్రతిపద్యస్వ ప్రాణాన్, న త్వయా వినా క్షణమపి ప్రాణితి పుత్రవత్సలో దేవస్తారాపీడో న దేవీ విలాసవతీ నార్యః శుకనాసో న మనోరమా న రాజానో నాపి ప్రజాః, పరిత్యజ్య చ సర్వానేకాకీ క్వ ప్రస్థితోఽసి?, కుతస్తవేయ మేకపద ఏవేదృశీ నిష్ఠురతా జాతా?,క్వ సా గురుజనస్యోపరి భక్తిర్యా దేవమనవేక్ష్య ప్రయాసీత్యుక్తవత్యవనితలవిముక్తాత్మన్యారటతి పరిజనే తదా[2]కర్ణ్యోత్కర్ణ్య 'హా హా! కిమేతత్,'ది త్యు[3]ద్భ్రాంతే రాజపుత్రలోకే సముల్లలితోత్పక్ష్మనయనదర్శిని చంద్రాపీడవదనవేశితదృశి దీనతరహేషారవకృతాక్రందే శుచేవ పర్యాయోత్క్షిప్తఖురచతుష్కాహతక్ష్మాతలే ముహుర్ముహురాత్మోన్మోచనాయేవాచ్ఛోటితఖరఖలీనకనకశృంఖలయోగే తురంగతాం మముక్షతీవేంద్రాయుధే పత్రలేఖానివేదితచంద్రాపీడాగమనా చంద్రోదయోల్లాసినీ వేలేవ మహోదధేస్సమకరధ్వజా వ్యాజీకృత్య కాదంబరీదర్శనం మాతాపిత్రోః పురఃప్రతిపన్నశృంగారవేషాభరణా రణ[4]న్నూపురేణా ముఖరమేఖలాదామ్నా రమ్యోజ్జ్వలవాససా కల్పితానంగబలవిభ్రమేణా గృహీతసురభిమాల్యానులేపనపటవాసాద్యుపకరణేన నాతిబహునా పరిజనానుగమ్యమానా పురః కేయూరకేణోపదిశ్యమానమార్గా పత్రలేఖాహస్తావలంబినీ మదలేఖయా సహ కృతాలాపా 'మదలేఖే! పత్రలేఖా కథయత్యన్యదహం పునస్తస్యైకాంతనిష్ఠురహృద

1 క్వ. 2 కర్ణనోత్కర్ణే. 3 ఉద్భ్రాంతమనసి సమాపతతి రాజపుత్రలోకే.
4 న్నూపురయుగేవ.

యస్య శఠమతే [1]ర్నిస్త్రింశ స్యాగమన మేవ న శ్రద్దధే కిం న స్మరసి త త్తస్య మదవస్థా [2]మశ్రద్దధానస్య హిమగృహకే మద్విమర్శాయ దుర్విదగ్ధబుద్ధే ర్వక్రభాషితం యత్ర సస్మిత మాలోకితయా త్వయై వాస్మై సుతరా మే[3]వ సంశయకారి ప్రత్యుత్తరం దత్తం తదసా మరణేఽపి మే న శ్రద్దధాత్యే వేమా మవస్థామ్ - అన్య చ్చ యది మదర్థే దుఃఖ మేవ మియ మనుభవతీ త్యేత [4]దస్య చేత స్యభవిష్య త్తథా గమన మేవ నాకరిష్యత్. తత్ర గతోఽప్యసౌ యత్కి మపి వ క్తవ్య స్త్వ యైవ మయా పునర్దృష్టోపి నాలపితవ్యో నోపాలబ్ధవ్యో న చరణపతిత స్యా ప్యనునయో గ్రాహ్యో నాహం ప్రియసఖ్యాప్రసా దనీ' యే త్యభిదధా నై వా చేతితాగమనఖేదా కాదంబరీ చంద్రాపీడ దర్శనా యోత్తామ్యంతీ త త్రై వాజగామ.

ఆగత్య చోద్ధృతా మృత మివ రత్నాకర, మిందువిరహిత మివ నిశాప్రబంధ, మ స్తమితతారాగణ మివ గగన,మపచితఫలకుసుమ శోభ మి వో పవన, ముత్ఖాతకర్ణిక మివ కమల, ముత్ఖండితాంకుర మివ మృణాళ, మవలుప్తతరళమణి మివ హార, మున్ముక్తజీవితం చంద్రాపీడ మద్రాక్షీత్. దృష్ట్వా చ తం సహసా కి మిద మిత్యధోముఖీ ధరా తల ముపయాంతీ కథం కథ మపి ముక్తాక్రందయా మదలేఖయా ధా ర్యత కాదంబరీ. పత్రలేఖా పున రున్ముచ్య కాదంబరీకరతల మచేతనా క్షితి ముపాగమత్. చిరా చ్చ లబ్ధసంజ్ఞా కాదంబరీ త త్రైవ మూ ర్ఛేవ నిశ్చల స్తబ్ధ దృష్టిరాలి ఖితేవ స్తంభి తేవ నిష్ప్రయత్నా నిశ్వ సితు మపి విస్మృతా విస్మి తే వాఽంతర్మన్యుభరనిష్పందేవ చంద్రాపీడ వదన[5]సందానితాక్షి శ్యామారుణాననా గ్రహోపర క్తేందుబింబేవ పౌర్ణమాసీనిశా నిశితపరశుపాతోత్కంపినీ లతేవ వేపితాధరకిసలయా లిఖితేవ స్త్రీస్వభావవిరుద్ధేన చేతసా తస్థౌ. తదాస్థితాం తు తాము న్ముక్తార్తనాదా సపాదపతనం మదలేఖాఽబ్రవీత్. 'ప్రియసఖి! ప్రసీ దోత్సృజైనం మన్యుసంభార మనారటంతీ బాష్పమోక్షేణాము చ్యమానేఽస్మిన్నియతమపి అతిజలభరభారోత్పీడితం తటాక మివ మృ

1 నిర్ఘృణమనసో నిస్స్పృహాగమన మేవ. 2 అశ్రద్ద. 3 వాసంశయ.
4 దస్యాభవిష్యత్ తదా. 5 సమర్పితాక్ష. 6 జేమం.

దుసరసం సహస్రధా స్ఫుటతి తే హృదయ మిద మితి అపేక్షస్వ దేవీం మదిరాం దేవం చిత్రరథం చ త్వయా వినా కులద్వయ మపి నాస్తి'.

ఇత్యుక్తవతీం మదలేఖాం కాదంబరీ విహస్య ప్రత్యవాదీత్. '[1]అ ప్యున్మత్తికే! కుతో౽స్య మే వజ్రసారకఠినస్య [2]హృదయస్య స్ఫుటనం ఆలోక్యైవ యన్న సహస్రధా స్ఫుటితమ్. అపి చ యా జీవతి తస్యా స్సర్వ మిదం మాతా పితా బంధు రాత్మా సఖ్యః పరిజన ఇతి మయా పునర్మ్రియమాణయా జీవితభూతం కథ మపి సమాసాదిత మిదం ప్రియతమశరీరం, య జ్జీవ దజీవ ద్వా సంభోగే నానుమరణేన వా ద్విధాపి సర్వదుఃఖానా మే వోపశాంతయే తత్కి మితి దేవే నాగచ్ఛతా మదర్థం ప్రాణాం శ్చోత్సృజతా సుదూర మారోపితం గురుతాం చ నీత మాత్మాన మశ్రుపాతమాత్రకేణ లఘూకృత్య పాతయామి. కథం చ స్వర్గగమనోన్ముఖస్య దేవస్య రుదితే నామంగళం కరోమి? కథం వా పాద ధూళి రివ పాదా వనుగంతు ముద్యతా పార్శ్వస్థానే రోదిమి? కిం మే దుఃఖమ్? అధునా తు మే సర్వదుఃఖా న్యేవ దూరీ భూతాని, కిమద్యాపి రుద్యతే? యదర్థం కులక్రమో న గణితో గురవో నాపేక్షితాః ధర్మో నానురుద్ధో జనాప వాదా న్న భీతం లజ్జా పరిత్యక్తా మదనోపచారైః సఖీజనః ఖేదితో దుఃఖితా మే ప్రియసఖీ మహాశ్వేతా తస్యాః కృతే ప్రతిజ్ఞాత [3]మ ప్యన్యథా జాతం మ [4]మే త్యేత దపి చేతసి న కృతం తస్మి న్మదర్థ మే వోజ్ఝిత ప్రాణే ప్రాణేశ్వరే ప్రాణా న్ప్రతిపాలయంతీ త్వ [5]యైవ కిం ముక్తా౽హం అస్మిం స్తు సమయే మరణ మేవ శ్రేయో న జీవితం మే సర్వప్రకారలజ్జాకరం తు జీవితంన పునర్మరణం. త ద్యది మ మోపరి స్నేహః కరోషి వా మత్ప్రియహితం తన్మదీయ మ ప్యాత్మని స్నేహ మారోప్య తథా కర్తవ్యం యథా న తాతో నాంబా వా మచ్ఛోకా దాత్మానం పరిత్యజతః యథా చ మయి వాంఛితం మనోరథం త్వయి పూరయతః, యేన పరలోకగతాయా అపి మే జలాంజలి[6]దాయీ పుత్రకో భవిష్యతి యథా వాపి సఖీజనః పరిజనో వా న స్మరతి శూన్యం వా మద్భవన మాలోక్య న

1 అయ్యున్మ. 2 హతహృదయస్య. 3 మన్యథా. 4 యే. 5 ఏవం కి ముక్తాహం. 6 దానాయ పుత్రక స్త్వయి భవిష్యతి.

దిశో గృహ్ణాతి తథా కరిష్యసి పుత్రకస్య మే భవనాంగణే సహకారపోతకస్య త్వయా మచ్చిత్త యేవ మాధవీలతాయా సహోద్వాహమంగళం స్వయ మేవ నిర్వర్తనీయం మచ్చరణతలలాలితస్య బాలాశోకవిటపస్య కర్ణపూరార్థ మపి న పల్లవలవః ఖండనీయో మత్సంవర్ధితాయా మాలత్యాః కుసుమాని దేవార్చనాయై వా[1]దేయాని. వాసభవనే మే శిరోభాగనిహితః కామదేవపటః పాటనీయః స్వయం రోపితా శ్చూతవృతికా మే యథాఫలం గృహ్ణాంతి తథా సంవర్ధనీయాః. పంజరబంధదుఃఖా ద్వరాకీ కాళిందీ శారికా శుక శ్చ పరిహాసో ద్వావపి మోక్తవ్యౌ మదంకశాయినీ నకులికా స్వాంక ఏవ శాయయితవ్యా పుత్రకో మే బాలహరిణ స్తరళకః [2]క్వచి త్తపోవనే సమర్పణీయః పాణితలసంవర్ధితం జీవంజీవకమిథునం యథా క్రీడాపర్వతకే న విపద్యతే తథా కార్యమ్. పాదసహచారీ హంసకో యథా న హన్యతే కేన చి త్తథా విధేయమ్. అపరిచితగృహవసతి స్తపస్వినీ బలా ద్ధృతా వనమానుషికా వన ఏ వోత్సృష్టవ్యా. క్రీడాపర్వతకః కస్మై చి దుపశాంతాయ తపస్వినే ప్రతిపాదయితవ్యః శరీరోపకరణాని మే సర్వాణ్యేవ [4]బ్రాహ్మణసాత్కర్తవ్యాని వీణాపి పున రాత్మన ఏవాంకప్రణయినీ కర్తవ్యా అపర మపి యత్తే రోచతే త త్స్వీకర్తవ్యమ్, అహం పున రిమ మమృతకిరణరశ్మిభి రనాశ్యానచందనచర్చాభి రనవరతధారాగృహాసారసేకై రనేకసంతానతానతుహినకరకిరణనికరతారకితతారహారార్పణై ర్మణిదర్పణప్రణయనేన మలయజజలార్ద్రపద్మినీపత్రాస్తరణేన సరసబిసకిసలయప్రస్తరై రకఠోరమృణాళినీతల్పకల్పనయోశీర్షికాసకమలకుముదకువలయశయనై శ్చ దగ్ధశేష ముజ్జ్వలితచితానలే జ్వాలామాలిని దేవస్య చన్ద్రాపీడస్య కంఠలగ్నా నిర్వాపయామ్యాత్మానమ్.’ ఇత్యభిదధానా కృతమరణానుబంధాకృతవిధారణానుబంధాం మదలేఖా మవచ్ఛిద్యాపసృత్యచ మహాశ్వేతాం కంఠే గృహీత్వా నిర్వికారవద నైవ పున రవాదీత్.

‘ప్రియసఖి! తవాస్తి కీదృశ్యపి ప్రత్యాశా యయానురాగపర

1 వోచ్చేయాని. 2 కస్మింశ్చి త్తపో. 3 యః. 4 బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రతిపాదనీయాని. 5 ద్వికస.

వశా పునః సమాగమాకాంక్షిణీ క్షణే మరణా దధికాని దుఃఖాని అనుభవంతీ జీవిత మలజ్జాకర మననుశోచ్య మనుపహసనీయ మవాచ్యం ధారయతి మమ పునః సర్వతో హతాశాయాః సాపి నాస్తి తదా మంత్రయే ప్రియసఖి పున ర్జన్మాంతరే సమాగమా యే' త్యభిధాయ ఉత్పుంజ్యమానపులకకేసరోద్భాసిన్యసమసాధ్వసానిలాహతోత్కంపోత్తరంగాయమాణానందబాష్పవేగోర్మితరళసంగళత్స్వేదమకరందబిన్దునిష్యన్దినీ ముకుళాయమాననయనకుముదా కుముదినీవచన్ద్రాపీడచంద్రాస్త మయవిధురా తదవస్థేఽపి హృదయవల్లభే సమాగమసుఖ మి వానుభవంతీ సరభస ముపరిపర్యస్తచికురహస్తోద్వాంతకుసుమనివ హేన మూర్ధ్నా అర్చయిత్వా చంద్రాపీడచరణౌ ప్రవత్స్వేదామృతార్ద్రాభ్యాం హస్తాభ్యా ముత్క్షిప్యాంకేన ధృతవతీ. అథ తత్కరస్పర్శేన సముచ్ఛ్వసత ఇవ చంద్రాపీడదేహాత్ ఝటితి తుహిన మయ మివ తం సకల మేవ ప్రదేశం కుర్వదవ్యక్తరూపం కి మపి చంద్రధవళం జ్యోతి రి వోజ్జగామ. అనంతరం చాంతరిక్షే క్షరంతీవామృతమశరీరిణీ వాగశ్రూయత. 'వత్సే! మహాశ్వేతే! పున రపి త్వం మయైవ సమాశ్వాసితా వర్తసే పుండరీకశరీరం మల్లోకే మత్తేజసాఽప్యాయమాన మవినాశి భూయ స్త్వత్సమాగమాయ తిష్ఠ త్యేవ. ఇద మపరం మత్తేజోమయం స్వత ఏవావినాశి విశేషతోఽమునా కాదంబరీకరస్పర్శే నాప్యాయమానం చంద్రాపీడస్య శరీరం శాపదోషా ద్విముక్త మపి [1]ఆత్మనా కృతశరీరసంక్రాంతే ర్యోగిన ఇవ శరీర మత్రైవ భవత్యో స్సంప్రత్యయార్థ మాశాపక్షయాదాస్తాం నైత [2]దపి సంస్కార్య ముదకే వా క్షేప్తవ్య ముత్స్రష్టవ్యం వా ప్రయత్నతః పరిపాలనీయ్య మాసమాగమప్రాప్తే' రితి.

తాం తు శ్రుత్వా కి మేత దితి విస్మయోత్క్షిప్తహృదయా స్సర్వా ఏవ గగనతలనివేశిత నిర్నిమేష దృష్టయో లిఖితా ఇవ పత్రలేఖావర్జ మతిష్ఠన్. పత్రలేఖా తు తేన తస్య జ్యోతిష స్తుషారశీతలేనాహ్లాదహేతునా స్పర్శేన లబ్ధసంజ్ఞోత్థా యావి ష్టేవ వేగా ద్ధావి

1 అంతరాత్మనా. 2 దగ్నినా సంస్కర్తవ్యం.

త్వా పరివర్ధకహస్తా దాచ్ఛిద్యేంద్రాయుధమస్మద్విధానాం యథా తథాభవతు త్వం పున రేవ మే కాకీ వినా వాహనం దూరం ప్రస్థితే దేవే క్షణ మప్యవస్థాతుం శోభసే' ఇ త్యభిదధానా తే నైవేంద్రాయుధేన స హోత్థాన మచ్ఛోదసరస్యక్షిపత్.

అథ తయో ర్నిమజ్జనసమయానంతర మేవ తస్మా త్సరస్సలిలా చ్చైవలోత్కర మివ శిరసి లగ్నం గళజ్జలబిందుసందోహమయథాతథాలంబి దీర్ఘశిఖం ముఖోపరి పరస్పరాసక్తే రసంస్కారమలినతయా చోపసూచితచిరోర్ధ్వబంధం జటాకలాప ముద్వహ౯ జలార్ద్రదేహాసక్తేన బిసతంతుమయే నేవ బ్రహ్మసూత్రేణ సముద్భాసమానో మ్లానారవిందినీ పలాశపృష్ఠపాండునా జీర్ణమందారవల్కలే నాబద్ధపరికరః కరే ణానవరోధినీ ర్జటాః సముత్సారయ౯ అశ్రుజలచ్ఛలే నాచ్ఛోదసరస్సలిల మి వాంతః ప్రవిష్ట మాతామ్రాయతాభ్యాం లోచనాభ్యా ముద్వమ౯ ఉద్విగ్నాకృతి స్తాపసకుమార స్సహ సైవోదతిష్ఠత్, ఉత్థాయచ దూరత ఏ వోద్దామబాష్పజలనిరోధపర్యాకులయాప్యాబద్ధలక్ష్యయా దృష్ట్యా విలోకయంతీం మహాశ్వేతా ముపసృత్య శోకగద్గదమవాదీత్, 'గంధర్వరాజపుత్రి!' జన్మాంతరగతః ప్రత్యభిజ్ఞాయతేఽయం జనో న వేతి. సా త్వేవం పృష్టా శోకానందమధ్యవర్తినీ ససంభ్రమాకుల ముత్థాయ కృతప్రణామా ప్రత్యవాదీత్. 'భగవ౯ కపింజల మేవం విధాపుణ్యవతీ [1]యా త్వయా ప్యాత్మనః కారణాదేవం సంభావితా అథవా యుక్తై వేదృశీ మయ్యనాత్మజ్ఞాయాం సంభావనాయాం హ మే కాంత ఏవ వ్యామోహాహతా స్వర్గం గతేఽపి దేవే పుండరీకే జీవామి త త్కథయ కే నాసావుత్క్షిప్య నీతః కిమర్థం వా నీతః కిం వాస్య వృత్తం క్వ వా వర్తతే కిం వా త వోపజాతం యే నైతావతా కాలేన వార్తా మపి న దత్తవా నసి కుతో వా త్వ మే కాకీ దేవేన వినై వాగతోఽసీతి.' స త్వేవం పృష్టో మహాశ్వేతయా విస్మయోన్ముఖేన కాదంబరీపరిజనేన చంద్రాపీడానుగామినా చ రాజపుత్రలోకేన ఉపర్యుపరి పాతినా వీక్ష్యమాణః ప్రత్యవాదీత్.

1 యాం భవంత మపి న ప్రత్యభిజానామి.

'శ్రూయతాం గన్ధర్వరాజపుత్రి! తథా కృతార్తప్రలాపా మపి త్వాం మహా మేకాకినీ ముత్సృజ్య వయస్యస్నేహా దాబద్ధపరికరః క్వ మే ప్రియసుహృద మపహృత్య గచ్ఛసీ త్యభిధాయ పురుషం త మను బధ్నన్ జవేన ఉదపతమ్. స తు మే ప్రతివచన మదత్త్వైవ గీర్వాణ వర్త్మని విస్మయోత్ఫుల్లనయనై రాలోక్యమానో వైమానికై రవకుంఠితముఖీభి రున్ముచ్యమానగగనమార్గో దివ్యాంగనాభి రభిసారికాభి రాలోలతారకేక్షణాభి రిత స్తతః ప్రణమ్యమానః తారకాభి రంబరసరఃకుముదాకరం తారకాగణ మతిక్రమ్య చంద్రాభిరామసకలలోకం చంద్రలోక [1]మాగమమ్. తత్ర చ మహోదయాఖ్యాయాం సభాయామిందుకాంతమయేమహతి పర్యంకే తత్పుణ్డరీకశరీరం స్థాపయిత్వా మామవాదీత్ 'కపింజల! జానీహి మాం చంద్రమస మహం ఖలూదయగతో జగ దనుగ్రహాయ స్వవ్యాపార మనుతిష్ఠన్న నేన తే ప్రియవయస్యేన కామాపరాధా జ్జీవితం సముత్సృజతా నిరపరాధ స్సంశప్తః దురాత్మ న్నిందుహతక యథాహం త్వయా కరై స్సన్తాపితః ఉత్పన్నానురాగోఽప్రాప్తహృదయవల్లభాసమాగమసుఖః ప్రాణై ర్వియోజిత స్తథా త్వమపి కర్మభూమిభూతేఽస్మిన్ భారతే వర్షే జన్మని జన్మ న్యేవమేవ ప్రాప్తానురాగోఽప్రాప్త ప్రియాసమాగమసుఖః తీవ్రతమాం హృదయవేదనా మనుభూయ జీవిత ముత్స్రక్ష్య' సీతి. అహం తు తేనాస్య శాపవాతభుజా [2]ధగి త్యుద్దీపిత ఇవ నిరాగాః కి మనే నాత్మదోషానుబంధేన నిర్వివేకబుద్ధినా శప్తోఽస్మీ త్యుత్పన్నకోప స్త్వ మపి మత్తుల్యసుఖదుఃఖ ఏవ భవిష్యసీతి ప్రతిశాప మస్మై ప్రాయచ్ఛమ్. అపగతామర్షశ్చ వివేక మాగతయా బుద్ధ్యావిమృశ న్మహాశ్వేతావ్యతికర మ స్యాధిగతవా నస్మి. యత్సా తు మహాశ్వేతా మన్మయూఖసంభవా దప్సరసః కులా ల్లబ్ధజన్మని గౌర్యా ముత్పన్నా తయా చాయం భర్తా స్వయంవృతోఽనేన చ సంప్రతి స్వయంకృతా [3]దేవ శాపదోషా న్మయా సహ మర్త్యలోకే వారద్వయ మవశ్య ముత్పత్తవ్యమ్, అన్యథా జన్మని జన్మ నీ త్యేషా పీప్సైవ న చరితార్థా భవతి. తద్యావ దయం శాపదోషో వ్యపైతి తావ దస్యాత్మనా విరహితస్య శరీ

1 మగచ్ఛత్. 2 ఝటితి జ్వలిత ఇవ. 3 దేవాత్మదోషాత్.

రస్య మా వినాశోఽభూ దితి మయైవ ముత్క్షిప్యానీతమ్. వత్సా చ మహాశ్వేతా సమాశ్వాసితా, త దిద మత్ర మత్తేజసా ప్యాయిత మా శాపక్షయాత్థ్సిత మధునా త్వం గత్వా వృత్తాంత మిమం శ్వేతకేతవే నివేదయ మహా ప్రభావో సౌ కదా చి దత్ర ప్రతిక్రియా మపి కాంచిత్కరో తీ త్యుక్త్వా మాం వ్యసర్జయత్.

అహం తు వినా కృతో వయ స్యేన శోకా వేగాంధో గీర్వాణ [1]వర్త్మనా ధావ న్నవ్యతిక మతిక్రోధనం వైమానిక మలంఘయమ్. స తు మాం దహ న్నివ రోషవలితభుజా భ్రుకుటీవికరా ళేన చక్షుషా నిరీక్ష్యాబ్రవీత్. 'దురాత్మన్! మిథ్యాతపోబలగర్విత య దేవ మతివి స్తీర్ణే గగనమార్గే త్వయాహ ముద్దామప్రచారిణా తురంగమే ణే వోల్లంఘిత స్తస్మా త్తురంగమ ఏవ భూత్వా మర్త్యలోకేఽవతర. అహం తు త ముద్బాష్పః కృతాంజలి రవదమ్. 'భగవన్! వయస్య శోకాంధేన త్వం మయోల్లంఘితో నావజ్ఞయా త్తత్ప్రసీద ఇమం శాప ముపసంహ' రేతి. స తు మాం పున రవాదీత్. 'దత్త ఏవ శాపః సంప్రతి మయా నాన్యథా భవితు మర్హ తీత దేత త్తే కరోమి కియంతమపి కాలం యస్యైవ వాహ్యతా ముపయాస్యసి తస్యైవావసానే స్నాత్వా విగతశాపో భవిష్యసి' ఏవ ముక్త స్తు పున రహ మవదమ్. 'భగవన్! య ద్యేవం తతో విజ్ఞాపయామి. తే నాపి మే ప్రియవయస్యేన చంద్రమసా సహ శాపదోషా న్మర్త్యలోక ఏవ వస్తవ్యం త దేతావంత మపి భగవాన్ ప్రసాదం కరోతు మే దివ్యేన చక్షుషాఽవలోక్య యథా తురంగమత్వేఽపి మే తేనైవ సహావియోగేన కాలో యాయా' దితి. స త్వేవ ముక్తో ముహూర్త మివ ధ్యాత్వా పున ర్మా మవాదీత్. 'అనయా స్నేహాలతయా తే మమార్ద్రీకృతం హృదయం త దాలోకితం మయోజ్జయిన్యా మపత్యస్య హేతో స్తప స్యతః తారాపీడనామ్నో రాజ్ఞ స్సునిదర్శనం చంద్రమసా తనయత్వ ముపగంతవ్యం వయస్యే నాపి తే పుండరీకేణ తన్మంత్రిణ ఏవ శుకనాస నామ్న స్త్వ మపి త స్యైవ పరమోపకారిణ శ్చంద్రాత్మనో రాజ

1 వర్త్మని ధావ.

పుత్రస్య వాహనతా ముపయాస్య’ సీతి. అహం తు తద్వచనానంతర మేవాధస్థితే మహోదధౌ వ్యపతమ్ తస్మాచ్చ తురంగీభూయోద తిష్ఠమ్ సంజ్ఞా తు మే తురంగ[1]మ త్వేపి నై వాపయాతా యే నాయం మయాస్యైవార్థస్య కృతే కిన్నరమిథునానుసారీ భూమి మేతా మానీ త స్త దేశచంద్రమసోఽవతార శ్చంద్రాపీడః యో ప్యసౌ ప్రాక్తనా దేవానురాగసంస్కారా దభిలషం స్త్వయా అజానంత్యా శాపాగ్ని నా నిర్దగ్ధ స్సోఽపి మే వయస్యస్య పుండరీకస్యావతార’ ఇతి.

తత్ శ్రుత్వా మహాశ్వేతా ‘హా దేవ! పుండరీక! జన్మాంతరే ప్యవిస్మృతమదనురాగ! మత్ప్రతిబద్ధజీవిత! మచ్ఛరణ! మన్ముఖావలోకిన్! మన్మయసకలజీవలోక! కథం లోకాంతరగతస్యాపి తేఽహ మేవ రాక్షసీ వినాశాయోపజాతా దగ్ధప్రజాపతే రియదేవ మన్నిర్మాణే దీర్ఘజీవితప్రదానే చ ప్రయోజనం నిష్పన్నం య త్పునః పున స్తే వ్యాపాదనం స్వయం హత్వా పాపకారిణీ క ముపాలభే? కిం బ్రవీమి? కస్మై కథయామి? కి మాక్రందామి? క ముపయామి శరణం? కో వా కరోతు మయి దయాం? యాచేఽహ మాత్మనై వాపరాద్ధమధునా దేవ! ప్రసీద కురు దయాం దేహి మే ప్రతివచన’ మి త్యేతాన్యక్షరాణి ఉచ్చారయంత్యపి ‘లజ్జే మన్యే చ తవా ప్యుత్పన్న మేవ మయి మంద భాగ్యాయాం వైరాగ్యం యే నైవ మపి విలపంత్యా న ప్రతివచనం మే దదాసి హా! హ తాస్మి! అనే నై వాత్మనో జీవిత స్యోప ర్యనిర్వేదనా’ ఇత్యుక్త్వార్తనాదా సోరస్తాడన మవనావాత్మాన మపాతయత్.

కపింజల స్తు తథాకృతార్తప్రలాపాం తాం సానుకంప మవాదీత్. ‘గంధర్వరాజపుత్రి! క స్తవాత్ర దోషో యే నైవ మనిందనీయ మపి ఆత్మానం నిందాపదై ర్యోజయసి కో వాధునా సుఖమాత్రకేఽనుభవనీయే దుఃఖ స్యావసరః. [2]య దేవం శుచాత్మానం వ్యాపాదయసి య దసహ్యాతరం తత్తు త్వయా నిర్వ్యాఢం దృఢీకృతం హృదయం, యథా వయస స్యాస్యైవ సమాగమాపత్త్యాశయా యథా వా శాపదోషాదిదముప[3]నతం భవతో ర్ద్వయో రపి దుఃఖం మయా తథా

1 మత్వే నాపి న వ్యపగతా. 2 యే నై వాత్మానం శుచా వ్యా. 3 గతా భవతో.

కథితమ్. అపి చ చంద్రమసోఽపి భారతీ భవతీభ్యాం శ్రుతైవ తస్మాచ్చ్యుతా మయ మాత్మనో వయస్యస్య వాఽశ్రేయస్కర శ్లోకానుబంధావేగో ద్వయో రపి శ్రేయసే య దేవ భవతాంగీకృతం త దేవానుబధ్యతాం వ్రతపరిగ్రహోచితం తపః. తపసో హి సమ్యక్కృతస్య నాస్త్యసాధ్యం నామ కించిత్. దేవ్యా హి గౌర్యా తపసః ప్రభావా దతిదురాసదం స్మరారే రపి యావ దాసాదితం దేహార్ధపదం ఏవం త్వమపి అచిరా త్తథైవ మే వయస్యస్యాంకే నిజతపఃప్రభావా త్పదమవాప్స్య సీ’తి మహాశ్వేతాం పర్యబోధయత్.

ఉపశాంతమన్యువేగాయాం చ మహాశ్వేతాయాం విషణ్ణదీనముఖీ కాదంబరీ కపింజల మప్రాక్షీత్. ‘భగవన్! కపింజల! పత్రలేఖయా త్వయా చాస్మిన్ సరసి జలప్రవేశః కృత స్తత్కిం తస్యాః వృత్త మిత్యావేదనేన ప్రసాదం కరోతు భగవా’ నితి. స తు ప్రత్యవాదీత్. [1]భగవతీ! సలిలపాతానంతరం నకశ్చి దపి వృత్తాంతో మయా జ్ఞాతః త దధునా క్వ చంద్రాత్మకస్య చన్ద్రాపీడస్యాత్మా పుండరీకాత్మకస్య వైశంపాయనస్య జన్మ కిం వాస్యాః పత్రలేఖాయాః వృత్త మితి సర్వ[2]స్యైవాస్య వృత్తాంత స్యావగమాయ గతోఽహం ప్రత్యక్షలోకత్రయస్య తాతస్య శ్వేతకేతోః పాదమూల’ మిత్యభిదధాన ఏవ గగన ముదపతత్.

అథ గతే తస్మిన్ విస్మయాంతరితశోకవృత్తాంతే చన్ద్రాపీడమాలోక్యాలోక్య గళితనయనపయసి యథాస్థాన మపసృత్యాపసృత్య స్థితవతి సపరిజనే రాజపుత్రలోకే కాదంబరీ మహాశ్వేతామవాదీత్. ‘ప్రియసఖి! తుల్యదుఃఖతాం కుర్వతా తేనచిరాత్ఖల్వద్య సుఖం స్థాపితాస్మి భగవతా విధాత్రా అద్య మే శిరస్సముద్ఘాటిత మద్య వదనం తే దర్శయంతీ ప్రియసఖీ’తి చాభాషమాణాన లజ్జే తవా ప్యహ మద్యైవ ప్రియసఖీ జాతా సంప్రతి మరణం జీవితం వా దుఃఖాయ మే తత్కోఽపరః ప్రష్టవ్యో మయా కేన వాపరేణో పదేష్టవ్యమ్. త దేవంగతే య త్కరణీయం త దుపదిశతు మే ప్రియసఖీ సాహ మాత్మనా కించి దపి వేద్మి కిం కృత్వా శ్రేయః.’

1 రాజపుత్రి. 2 స్యైవాస్య. 3 గమనాయ.

ఇత్యుక్తవతీం కాదంబరీం మహాశ్వేతా ప్రత్యవాదీత్. 'ప్రియసఖి! కిమత్ర ప్రశ్నే నోపదేశేన వా య దేవేయ మనతిక్రమణీయా ప్రియతమసమాగమప్రత్యాశా కారయతి త దేవ కరణీయం పుండరీకవృత్తాంత స్త్వయ కపింజలహస్తాత్ స్ఫుటీభూతః తదా తు వాక్యాత్రకేనైవ సమాశ్వాసితయా మయా న పారిత మన్యత్కించి దపి కర్తుం త త్త్వ మన్య త్కిం కరోషి యస్యాః ప్రత్యయస్థాన మిదం చంద్రాపీడశరీర మంక ఏవాస్తే తదన్యథాత్వేఽస్య కరణీయా చింతా యావ త్పున రిద మవినాశి తావ ద స్యానువృత్తిం ముక్త్వా కి మన్యత్కరణీయ మప్రత్యక్షాణాం హి దేవతానాం మృదశ్మకాష్ఠమయాః ప్రతిమాః శ్రేయసే పూజానమస్కారే ణోపచర్యంతే కిం పునః ప్రత్యక్షదేవస్య చన్ద్రస్య చన్ద్రాపీడనామాంతరితస్య చంద్రమసో మూర్తిరనారాధిత[1]ప్రపన్నా ?.:'

ఇత్యుక్తవత్యాం మహాశ్వేతాయాం తూష్ణీమే వోత్థాయ తరళికయా మదలేఖయా చ సహోత్థాప్య తా మఖేదార్హాం చన్ద్రాపీడతను మన్యతరస్మిన్ శీతవాతాతపవర్షాదిద్వంద్వదోషరహితే శిలాతలే శనై శ్శనై రఖేదయంతీ స్థాపయిత్వా అపనీతశృంగారవేష[2]గ్రహణా మంగళమాత్రకావస్థాపి తైకకరభూషణా స్నాతా శుచి ర్భూత్వా పరిధాయ ధౌతశుచినీ దుకూలే ప్రక్షాళ్య మనః పున ర్గాఢలగ్న మధరకిసలయే తాంబూలరాగ ముప ర్యుపరి నిమీలితాగతబాష్పవేగోత్తరళలోచనా అన్య దేవ కించి ద ప్య చింతిత మను త్ప్రేక్షిత మశిక్షిత మనభ్యస్త మనుచిత మపూర్వం బలా ద్విలోభప్రకృతినా కార్యపండితేన దగ్ధవేధసా కార్యమాణా యా న్యేవ సురభికుసుమధూపానులేపనాదీని సురతోపభోగాయానీతాని తై రేవ దేవతోచితా ముపచితిం సంపాద్య చంద్రాపీడమూర్తౌ మూర్తిమ తీవ శోకవృత్తి రార్తరూపా రూపాంతర మివ తత్క్షణే నైవోపగతా గతజీవితేన శూన్యముఖీ ముఖావలోకినీ చంద్రాపీడస్య పీడోత్పీడితహృదయాని రక్షంతీ బాష్పమోక్ష ముద్దామవృత్తేః శోకా దపి మరణా దపి చ కష్టతమా

1 ప్రసన్నా. 2 భరణా.

మవస్థా మనుభవంతీ తత్రైవాంకే సమారోపిత చంద్రాపీడచరణద్వయా దూరాగమన ఖిన్నేనాపి బుభుక్షితేనా ప్యప్రతిపన్నస్నానపానభోజనేన ముక్తాత్మనా రాజపుత్రలోకేన స్వపరిజనేన చ సహ నిరాహారా తం దివస మక్షపయత్.

యత్రైవ చ దివస మశేషం తత్రైవ తాం గంభీరమేఘావరోధభీమా మనవరతగర్జితధ్వానకంపితహృదయబంధా మాబద్ధకలకలాపికుల కేకాకోలాహలాకులితచేతోవృత్తి ముద్దామదర్దురారటితబధిరితశ్రోత్రేంద్రియాం దుర్దర్శ తడిత్సంపాతపీడిత[1]దృశ మశనినిర్హ్రాదతర్జనాపాదితభువనజ్వరాం జ్వలత్ఖద్యోతనివహ జర్జరితతరుగహనతలతమఃప్రసరభీషణతమాం [2]తమస్వినీ మపి దూరీకృత్యాబలా సహాభువం భీతి మపరిత్యక్తచంద్రాపీడ [3]చరణా అచేతితశరీరఖేదా జాగ్రతి సముపవిష్టైవక్షపాం క్షణ మివ క్షపితవతీ ప్రాతశ్చ తదున్మీలితం చిత్ర మివ చంద్రాపీడశరీర మాలోక్య శనైశ్శనైః పాణినా స్పృశంతీ పార్శ్వస్థితాం మదలేఖా మాభాష్య ఇద మబ్రవీత్. 'మదలేఖే! న వేద్మి కిం రుచే ర్వశా దుత నిర్వికారతయై వేతి అహం తు తాదృశీ మేవ ఇమాం తను మాలోకయామి తత్త్వ మపి తావ దాదరతో నిరూపయే'తి. ఏవ ముక్తా మదలేఖా తాం ప్రత్యవాదీత్. 'ప్రియసఖి! కి మత్ర నిరూపణీయ మంతరాత్మనో విరహో ద్వ్యాపారమాత్ర మస్యోపరత మన్య త్తాదృశ మే వేదం సకోశశతపత్రాకారం వినా గ ప్యనున్ముక్తం శ్రియా వదనం తత్రైవాయం సంవేల్లితాగ్రభాగః స్నిగ్ధకుంతలకలాప స్తత్రైవేయ మిందుశకలానుకారిణః కాంతి ర్లలాటస్య తాదృశ మే వేద మాముకుళిత నీలోత్పలద్యుతిహారికర్ణాంతాయతంలోచనయుగళం తత్రైవ చేఽమావహసతోఽపి విహసితా వివోద్భాసితకపోలమూలా సృక్కోప్రాన్తౌ తాదృశ ఏవ చాయ మమ్లానకిసలయచ్ఛవి రధర స్తత్రైవ చేదం విద్రుమాలోహితనఖాంగుళీతలం పాణిపాదం త దే వేద మవిగళితసహజలావణ్యా సౌకుమార్యాణాం సౌష్ఠవ మంగానాం లావణ్యం తత్సత్యా సౌ భారతీకపింజలా వేదిత శ్చ శాపవృ

---

1 దిశ. 2 తపస్వినీ. 3 చరణకమలా.

త్తాంత' ఇతి సంభావయామీ త్యుక్తవత్యాం మదలేఖాయా మానందనిర్భరా మహాశ్వేతాయై దర్శయిత్వా చన్ద్రాపీడచరణతలనిబద్ధజీవితాయ రాజపుత్రలోకాయాపి దర్శితవతీ సతు విస్మయోత్ఫుల్లలోచనః సర్వ ఏవావనితలనివేశితశిరాః ప్రణమ్య చన్ద్రాపీడచరణౌ రచితాంజలిర్జానుద్వయే నావనౌ స్థిత్వా కాదంబరీం వ్యజిజ్ఞపత్ 'దేవి! త్వత్ప్రభావోఽయం య దేవ మస్మా నపుణ్యవతః పరిత్యజ్య దూరం గత స్యాపి దేవస్య తథైవేదం ప్రసన్నప్రభ మిందుమండలద్యుతిహారి వీక్ష్యతే వదనమ్. తథైవ చేదం చరణ మవికార పురేవ ప్రోత్ఫుల్లతామరసచ్ఛాయమ్ తథైవ చ పునః ప్రసాదానుభవప్రత్యాశాలాలసం హృదయమ్. అన్యచ్చైత న్మనుష్యేషు కేన కదా దృష్టం శ్రుతం అనుభూతం వా య దస్మాభి[1]రి త్యభివిహితవతే రాజలోకే ససఖీజనా సపరివారా చోత్థాయ స్వయై వాపచితదేవతార్చనకుసుమా స్నాత్వా నిర్వర్తితచన్ద్రాపీడశరీరపూజాసంస్కారా శరీరస్థితికరణా యాదిదేశ[2]రాజలోకమ్ నిర్వర్తితస్నానాశనే చ తస్మిన్ రాజలోకే ఆత్మనాపి మహాశ్వేతయోపనీతాని తథైవ సహ సపరివారా ఫలా న్యుపయుక్తవతీ. కృతాహారా చ తథైవ చంద్రాపీడచరణావంకే కృత్వోద్వహంతీ త మపి దివసమనయత్. అన్యేద్యు శ్చోపజాతదృఢతర ప్రత్యయా చంద్రాపీడశరీరావినాశం ప్రతిపద్య మదలేఖా మవాదీత్ 'ప్రియసఖి! దేవస్య శరీర మిద ముపచరంతీభి రవశ్యమాశాపతుయా దస్మాభి రత్ర స్థాతవ్యం త దిమ మద్భుతరూపం వృత్తాంతం తాతస్యాంబాయా శ్చ గత్వా నివేదయ యేన నాన్యథా మాం సంభావయతః దుఃఖేన వా మదీయేన న తిష్ఠతః. యథా చ మామేవం విధాం దుఃఖభాగినీ మాగత్య న పశ్యత స్తథా కరిష్యసి న శక్నోమ్యహం తాత మంబాం చ దృష్ట్వా దుఃఖావేగం ధారయితుం. యయా చోపరత మపి దేవ మాలోక్య స రుదితం సా కి మపర మధునా నిస్సంశయితజీవితే దేవే రోది' మి త్యభిధాయ తాం వ్యసర్జయత్. గతాగతయా చ తయా 'ప్రియసఖి! సిద్ధం తేఽభివాంఛితం ఏవం సందిష్టం తే తాతేన చిత్రరథే నాంబయా చ మదిరయాగాఢతర మాలింగ్య

1 పుణ్యవద్భి రితి. 2 సకల మేవ.

శిరస్యుపాఘ్రాయ చ వక్తవ్యా వయో ర్వచనా ద్వత్సే! కాలమేతావంతం నైత దావయో రాసీత్ యథా జామాతృసహితా వత్సా ద్రష్టవ్యేతి త దయ మావయోః పర మానందో య ద్వత్సయైవ స్వయం జామాతా వృతః త త్రా ప్యపరం భగవతో లోకపాలస్య చంద్రమసోఽవతారః. త త్కతిపయే నైవ కాలేన కల్యాణైః శాపావసానే జామాత్రా సహై వానందబాష్పనిర్భర మాననారవిందం తే ద్రక్ష్యావ' ఇతి ఆవేదితే నిర్వృతేనాంతరాత్మనా దైవతవదుపచరంతీ తచ్చంద్రాపీడశరీర మతిష్ఠత్.

అథాపగతవతి జలదసమయే ఘననిరోధా ద్బంధా దివో న్ముక్తే జీవలోకే, ప్రసరంతీ ష్వి వాశాసు, [1]కణిశభరావనమ్రకలమవన పింజరాసు గ్రామసీమాసు, కాశకుసుమధవళా స్వరణ్యస్థలీషు, సేవ్యతా ముపాగతేషు [2]పాదపతలేషు, కల్హారహారిషు పల్వలేషు, [3]కుసుమామోదశీతలాసు యామవతీషు, శేఫాలికాపరిమళగ్రాహిషు నిశావసానమాతరిశ్వసు, చంద్రప్రభాభిరామేషు, ప్రదోషేషు ఉద్దామప్రఫుల్లేందీవరరజోవాససురభిషు [4]సలిలాశయేషు, సలిలాపసరణక్రమతరంగ్యమాణపాండుసు కుమారతీరసైకతరేఖాసు, సుఖోత్తారతా మాపన్నాసు ఆపగాసు, పంకపరిహారణశుష్కేషు అప్రహాతరూఢోపలచ్ఛన్నేషు మందాశ్యానకర్దమోద్భిద్యమానాభినవపదవీకేషు పున రపి పాంథలోకేన ప్రవర్తితేషు ప్రాంజలవర్త్మసు, జంబాలవిగమా త్సర్వత స్తురగఖురసహాసు సంజాతాసు భూమిషు, ఏకదా చంద్రాపీడచరణమూలోపవిష్టాం కాదంబరీ ముపసృత్య మేఘనాదో వ్యజ్ఞాపయత్.—'దేవి! దేవో యువరాజశ్చిరయతీ త్యుత్తామ్యతా దేవేన తారాపీడేన దేవ్యా విలాసవత్యా ఆర్యశుకనాసేన చ వార్తాహరాః ప్రహితాః, తే చ దేవ్యా ఏవ శోకశల్యఘటనాం పరిహరద్భి రస్మాభి ర్యథావృత్తం సర్వమాఖ్యాయ అస్మాభి రభిహితాః, భవతాం తు హస్తేన దేవేన చంద్రాపీడేన కించి త్ప్రతిసందేష్టవ్యం, నాపి దేవ్యాః కాదంబర్యాః, తదకృతవిలంబా గత్వైనం వృత్తాంతమలలోకార్తిహరా యావనితలోహారయే దేవాయ తారాపీడాయ ఆవేద

1 ఫలభరా. 2 ప్రాసాదతలేషు. 3 కుముదామోద. 4 వాసరేషు. 5 పతయే.

య’తే త్యభిహితా శ్చ తేఽస్మా న్మన్యునిర్భరాః ప్రత్య[1]వోచన్.— ‘యథాభవద్భిః కథితం తత్తథా,తిష్ఠతు తావత్ క్రమాగతస్నేహాభక్తి రనువృత్తిర్వా,కార్యగౌరవకృతంకౌతూహలమేవదేవావలోకనం ప్రతి బలాత్కారయత్యస్మాన్, యది భవతాం వార్తామాత్రకోపలభ్య ఏవాయ మర్థః తతో యుజ్యత ఏవాస్మాకం భవద్భ్య స్సముపలభ్య ప్రతిగమనం,అపి చ వయ మపి నేదృశా ఏవ కేఽప్యగుణా అపుణ్యకర్మాణో యే నపశ్యంతి దేవమ్,అస్మాభి రపి చిరతరం దేవ చరణపరిచర్యయాపవిత్రితపవాత్మా, అస్మాక మపి సర్వదా దర్శనగోచరావస్థానేన ప్రసాదంకృతవానేవ దేవః,కి మద్య జాతం యేనదేవస్య పాదారవిందవందనాప్రసాదేన అసంవిభజ్య [2]విసర్జ్యామహే,త ఏవ వయం పాదలగ్నాశ్చరణరేణవః త,ద్విజ్ఞాప్య దేవీం దేవస్య యువరాజస్య పాదప్రణామే నాస్మాకం సఫలయతు భవా నాగమనశ్రమం, అన్యథా భూమి మేతావతీ మాగత్య సంభవే సత్య స్యప్రత్యక్షీకృతశరీరాగతా స్సంతః కిం దేవేన తారాపీడేన వక్తవ్యా వయం?, కిం వాఽప్యస్మాభి ర్దేవో విజ్ఞాపనీయః, ఇతి ఆవేదితే దేవీ ప్రమాణ’ మితి విజ్ఞాప్య తూష్ణీం స్థితవతి మేఘనాదే తత్కాలసముత్ప్రేక్షితా నాశ్వాస్య శ్వశురకులవైక్లబ్యాద్వ్రీయమా నేవ శుచాఽంతస్సంచితం బాష్ప మాకులితతరళతారకాభ్యా మాపిబంతీ లోచనాభ్యా ముద్గద్గదికయాఽవగృహ్యమాణకంఠీ కథం కథమపి చిరాత్కాదంబరీ ప్రత్యువాచ.—‘స్థాన ఏవ హి [3]త్రై రగమన మంగీకృత మనాలోక్యైవ దేవ మేన మేవ యాతా స్సంతః కిం ముచ్యంతాం?, త ఏవ అపి చాయ మేవంవిధో లోకాతీతో వృత్తాంతో యత్రావలోకనే నాపి న సంప్రత్యయః సముత్పద్యతే,కిం పున రనాలోకనే నాపి?,కైతవమాత్రోపదర్శితప్రేమాఫలా వల్లభతమజీవితా వయ మపి యావ త్పశ్యామ స్తం తావ దనవేక్షితప్రాణవృత్తయః స్నేహసద్భావనీయా స్సద్భృత్యా న పశ్యం తీతి అఘటమాన మిదం, త దవిలంబితం ప్రవేశ్యతాం, పశ్యంతు దేవం, సఫలయంత్వాగమనపరిశ్రమేణ సార్థం లోచనే తతో యాస్యం’ తీతి, ఆజ్ఞానంతరం చ మేఘనాదేన ప్రవేశితాః దూరత ఏవ సమం బాష్పపాతేన పంచాంగాలిం

1 వదన్. 2 విసృజ్యామహే. 3 వల్లవా.

గితమహీతలాం శ్చన్ద్రాపీడచరణారవిందవందన సద్భావనిహితోత్పక్ష్మ నిభృతదృష్టిం స్తా ననన్యదృష్టి శ్చిర మవలోక్య కాదంబరీ స్వయ మే వాలపత్.

‘భద్రముఖాః పరిత్యజ్యతా మయంకులక్రమాగతస్నేహసద్భావ సులభ శ్శోకావేగః, య త్ఖల్వనాలోచితావధిదుఃఖావసాన మేవ దుఃఖం తన్మరణభీరో ర్భవతు నామ శోకావేగాయ, య త్పునస్సుఖో దర్కం త త్పురస్థితతయా సుఖప్రత్యాశ యై వాన్తరితం నాపతతి హృదయే, త దేష వృత్తాంత ఏవంవిధో యేన న కేవల మత్ర నిర వకాశతా శోకస్య ప్రత్యుత సుదూరవృత్తే ర్విస్మయ స్యా ప్యవసరః, కిమత్ర పరిబోధనేన?,అన్యత్రాదృష్టపూర్వో మనుష్యేషు ప్రత్యక్షీకృతఏ వాయం వృత్తాంతః, భవద్భి రపి దృష్టో దృష్టం చ పురే వాఽవికృత తనో ర్దేవస్య వదనం,[1]సంభావనాపి యా జీవా ద్వినా న సంభవతి సాపి సంభావి తైవ, త ద్గమ్యతా మధునా వార్తోత్సుకమతే ర్దేవస్య పాద మూలమ్, నచాయం ప్రత్యక్షదృష్టోఽ ప్యుపరతశరీరావినాశవృత్తాంతః ప్రకాశనీయః, దృష్టోఽస్మాభి రచ్ఛోద సరసి తిష్ఠ త్యేత దేవావేద నీయమ్,[2]కిం కారణముపరతిః ఖ ల్వవశ్యంభావినీ ప్రాణినాంన కథం చి త్ప్రత్యయ ముత్పాదయతి, శరీరావినాశః పునః ప్రాణై ర్వినాకృతా నాం దృశ్యమానోఽప్యశ్రద్ధేయ ఏవ, తస్యా వేదనేన సుదూరస్థిత మపి గురుజనం మరణసంశయే నిక్షిప్య వర్తమానే ప్రయోజన మేవ నాస్తి, ప్రత్యాగతజీవితే జీవితేశ్వరే స్వయ మే వాయ మద్భుతభూతోఽర్థో గురుజనే జనే వా ప్రకటీభవిష్యతి’ఇత్యేవ మాదిష్టా స్తు తే వ్యజ్ఞాప యన్—‘దేవి!కిం విజ్ఞాపయామో ద్వాభ్యా మేవాపరిజ్ఞాన మస్య వస్తు న స్సంభవే దగమనేన వాఽస్మదీయేనాకథనేన వా, త దస్మాకం తు హస్తా ద్ద్వయ మ ప్యేత న్నాస్తి, యువరాజవైశంపాయనయో ర్వార్తయా వినా దుఃఖం తిష్ఠతా దేవేన తారాపీడేన దేవ్యా విలాసవత్యాఽఽర్య శుకనాసేన చ సంభావ్య ప్రేషితానాం అప్రోషితజీవితా నామగమనం దూరతఏవ, గత్వాపి దయితతమతనయవార్తాశ్రవణాలాల

1 సంభావనాఽపి. 2 యతః కారణా దుపరతిః.

సస్య రాజ్ఞో దేవ్యా ఆర్యశుకనాసస్య చ దుఃఖపుత్రాక్షీణి ముఖాన్యుద్వీక్ష్య నిర్వికారవదనానా మస్మాక మవస్థాన మశక్య మేవ, ఇతి విజ్ఞాపితా తైః ఏవ మేత' దిత్యుక్త్వా కాదంబరీ మేఘనాదమవాదీత్.—'మేఘనాద! వేద్మి సంస్తుతజన సై్యత దనుచిత మితి, తథాపి గురూణాం చేతఃపీడా మపేక్షమాణయా మయైవమభిహితమ్, ఇతరదపి దుఃఖ మతః కీదృశం భవతి? కిం పున రిదం మహీవజ్రపతనసదృశం, త దపి భవ త్వేభి స్స హాపరః కశ్చి చ్ఛ్రద్ధేయవాక్యః ప్రత్యక్షీతసకలవృత్తాంతో వ్రజతు సంప్రత్యయాయ' ఇత్యేవమాదిష్ట స్తు మేఘనాదో వ్యజ్ఞాపయత్.'—దేవి రాజలోకేతు కా కథా భృత్యవర్గేఽపి సకలఏవాయం కందమూలఫలాశీ నిశ్చయం కృత్వా స్థితో యథాఽస్మాకం మథ్యా దేకే నాపి దేవపాదాన్ వినా న ప్రతీపం గంతవ్యం, భృత్యా అపి త ఏవయే సంపత్తే ర్విపత్తౌ సవిశేషం సేవంతే, సమున్నమ్యమానా స్సుతరా మవనమంతి, ఆలప్యమానా న సమానాలాపా జాయంతే, స్తూయమానా, నోత్సిచ్యంతే, క్షిప్యమాణా నాప[1]రాధం గృహ్ణంతి, ఉచ్యమానా నప్రతీపం భాషంతే, పృష్టాః ప్రియహితం విజ్ఞాపయంతి, అనాదిష్టాః కుర్వంతి, కృత్వా న జల్పంతి, పరాక్రమ్య న వికత్థంతే, కథ్యమానా అపి లజ్జా ముద్వహంతి, మహాహవే ష్వగ్రతో ధ్వజభూతా లక్ష్యంతే, దానకాలే పలాయమానాః పృష్ఠతో నిలీయంతే, నాపిస్నేహం బహుమన్యంతే, జీవితా త్పురో మరణ మభివాంఛంతి, గృహా దపి స్వామిపాదమూలే సుఖం తిష్ఠంతి, యేషాం చ తృష్ణా చరణ పరిచర్యాయా మసంతోషో హృదయారాధనే వ్యసన మాననావలోకనే వాచాలతా గుణగ్రహణే కార్పణ్య మపరిత్యాగేభర్తుః, యే చ విద్యమానేఽప్యాత్మని న స్వాధీనసకలేంద్రియవృత్తయః - పశ్యంతో ప్యంధా ఇవ - శృణ్వంతోఽపి బధిరా ఇవ - వాగ్మినోఽపి మూకా ఇవ - జానంతోఽపి జడా ఇవ-అనుపహతకరచరణాఅపి కుణయ ఇవ - పంగవఇవ - క్లీబా ఇవ, అకించిత్కరాః స్వాత్మనాస్వామిచిత్తాదర్శే ప్రతిబింబవ ద్వర్తంతే, తత్సర్వ ఏ వాయ మేవం స్థితో భృత్యజనః, దేవస్య చ స్థానే దేవీ వర్తతే, త దాజ్ఞాపితం కృత మవథా

1 రాగం.

రయతు దేవీ' ఇత్యుక్త్వా మేఘనాద స్త్వరితకనామానం కుమారసేవక మాహూయ తై స్సహ వ్యసర్జయత్.

అథ సుబహుదివసాపగమే చ వార్తయా వినోత్తామ్యతీ చన్ద్రాపీడస్య వాగమనా యోపయాచితం కర్తు మవన్తీ నగరీ దేవతానా మవన్తిమాతౄణా మాయతనం నిర్గతా విలాసవతీ 'దేవి! దిష్ట్యా వర్ధసే ప్రసన్నా స్తేఽవన్తిమాతరః పరాగతా యువరాజ[1]వార్తేతి సహసైవ ససమ్భ్రమప్రధావితాత్ పరిజనా దుపశ్రుత్యానన్దబాష్పజలలులితయా జలార్ద్రేన్దీవరదళస్ర జేవవిక్షేపదీర్ఘయా దృష్ట్యాఽర్ఘ్యయన్తీవ చిరం దృష్ట్వా కకుభో మృగాఙ్గనేవ పరిభ్రష్టబాలపోతకా పూత్కృత్య 'ప్రాకృతే వార్తా కేనేద మమృతం మే వాక్ ఛలా ద్వృప్తం కస్యానుకమ్పాఽస్మి జనే జాతా కేన వా దృష్టః కియద్దూరే[2]వర్తతే కిం వానేన కథితం కుశలం మే వత్సస్య' ఇతి పృచ్ఛన్త్యే వాద్రాక్షీత్ ఇత స్తతో యథాదర్శనం సంఘశః ప్రధావితేన నరపతిప్రతిబద్ధే నాప్రతిబద్ధేన చోజ్జయినీనివాసినా జనేనాయాతో యువరాజః కియద్దూరే భవద్భిః పరిత్యక్తో దివసే ష్వేతేషు వా క్వ వర్తతే క్వ వా భవద్భి ర్గత్వా దృష్టః క్వ వాతికష్ట స్తేనాతివాహితో వాహనమాత్రసాధనేన ధారాధరాగమ స్తురగపృష్ఠగతస్య మన్యే వహత ఏవాపక్రాన్తః త్వరితక ఏత ద్వృత్తి కి మనేన విదితే నాపి ఏత త్కథయ యదర్థ మయం కృతః క్లేశో యువరాజేన స దృష్టో వైశంపాయనః ప్రత్యానీతో వా మిళితో వా తస్య పత్రలేఖాసహితో మేఘనాదః న దత్తః కశ్చిదపి సందేశో వా దేవవర్ధనేన మే మిత్రమేవాసౌ అద్యాప్యరభ్యరాభసికతయై వాత్మనా బలా ద్గతస్య బాలధర్మణో వత్సస్య బిభేమ్యేవ వార్తాం ప్రష్టు మపి జీవత్యసౌ అస్య వాజీ యోఽయువరాజేన ప్రసాదీకృతః ప్రసీదత సాదినాం ప్రథమస్య పృథువర్మణో మాతులస్య మే కథయత వార్తాం ఉత్ప్రేక్షామహే మహా నశ్వవారై రపి అనుభూతః క్లేశః కుశలం మహాశ్వపతే రశ్వసేనస్య శ్వశురోఽసా వస్మాకం విస్మయః కృతోఽస్మత్పిత్రా యచ్ఛిహ్నక మపి భవతాం హ స్తే న కించి

1 వార్తాహరా. 2 వర్తంతే కిం వా తైః కథితం.

దపి ప్రహితమ్. ఆహితభర ఏవాసౌ యువరాజభవనే దృష్టో భవద్భిర్మే బ్రాతా భరతసేన స్స్వపరిజనస్య సేనాపతే ర్భద్రం భద్రసేనస్య సేవావ్యసనీ సూను ర్మే కపాలవర్మా తత్రావలగతి బలాధికృత స్తస్య కా వార్తాఽవంతిసేనస్య రోషిత స్తే నాస్మి న్నాసీరార్థం యువరాజో రాజకులే కః ప్రసాదవిత్తో[1] వర్తమానే మాన్యతే వా కేనవా కిం లబ్ధమేతావద్భి ర్దివసై రాజీవనికా బహవః ఖల్వభినవసేవకాః జాతా[2] యుతా తావ త్సర్వ మే వాన్యత్ యేన దృష్ట స్స కథయతు సర్వసేనసూనో ర్వీరసేనస్య వార్తాం పితర్యుపరతే ప్రథమ మే వాసౌ ప్రవిష్టో యాత్రాం మాత్రాస్య దుఃఖాంతరితప్రత్యగ్రపతిమరణశోకాదశనక్రియైవ పరిత్యక్తా న వేద్మ ఏవం కథం సా జీవ తీ త్యేతాని చాన్యాని చ ప్రతిపదం పృచ్ఛ్యమానా న ప్యదత్తప్రతివచనా న్నాసాగ్రస్థితమన్యుగర్భదృష్టీనావిష్టాని వాధ్వశ్రమనిస్సహా నపి పదాకృష్టిసంభావితోద్యమాయాసితయా గత్యా గచ్ఛత శ్చాతిమలినతరపటచ్చరాచ్ఛాదితా నసంస్కారమలినకాయా ననేకదై వోద్బద్ధాధ్వధూళిపరుషమూర్ధజాన్ ధ్వజా ని వాధ్వక్లేశ స్యా[3]శ్రమా నివ శ్రమ స్యావాసా నివ ప్రవాసస్యపదన్యాసా నివ దౌర్మనస్యస్య సందర్భా నివ సర్వదుఃఖానా మదూరత స్త్వరితకసమేతాం స్తాన్ లేఖహారకాన్ ప్రాలోక్య చ తస్మి న్నేవ మాతృగృహాఙ్గణే స్థిత్వా తేషా మాహ్వానా యాదిదేశ.

అనంతరం చాతర్కితాపతితతద్దర్శనో త్పాదితద్విగుణదుఃఖావేగాన్ ముషితా ని వోన్ముక్తాని వేంద్రియై ర్దారుమయా నివ శూన్యశరీరా న్నిర్జీవితా ని వోపసర్పతః పురస్తా త్పతంతీ బాష్పాంధా సాధ్వసస్ఖలితచరణాని కతి చి ద్గత్వా పదాని సగద్గదస్వర ముచ్చై రకృతప్రణామా నే వావాదీత్. 'భద్రాః! కథయతాశు వత్సస్య మే వార్తామ్, ఇదం త్వస్య కైవ కథ మపి కరోతి మేహృదయం, [4]ధ్రియతే మే వత్సో దృష్టో వా భవద్భి'రి త్యేవం పృష్టా స్తుతే సహసాగతబాష్పవేగ మవనితలనివేశితో త్తమాంగాః ప్రణామాపదేశే నోత్సృజ్య కృచ్ఛ్రా దివా

1 వర్ధమానో మాన్యతే. 2 యాంతు. 3 శ్రయా. 4 అప్రత్యయమేవాశ్రయతే వత్సో.

భిముఖ మున్న మితవదనా వ్యజ్ఞాపయత్.'దేవి!దృష్టోఽస్మాభి రచ్ఛోదసరస్తీరే యువరాజః,శేష మేషత్వరితకో నివేదయిష్యతి'ఇత్యేవమభిదధత ఏవ 'తా సుద్బాష్పముఖీ విలాసవతీ ప్రత్యువాచ 'కిం పరతర మయం తపస్వీ నివేదయిష్యతి,దూరతః ప్రభృత్యనుద్గతప్రహర్షేణ వాఽపసర్పణేన ప్రతిలేఖమాలికాశూన్యైః శిరోభి రావిషణ్ణదూనై రాననైః ప్రయత్నసంరక్షితాశ్రుమోక్ష[1]దుఃస్థితాభ్యాం లోచనాభ్యాం మన్యుఖేదసమవధారణేన చ దృష్టై ర్య దావేదితవ్యం తద్భవద్భిరే వావేదితం, హా!వత్స!జగదేకచంద్ర! చంద్రాపీడ! చన్ద్రానన!చంద్రశీతలప్రకృతే! చన్ద్రాభిరామగుణ! లోచనానందభూత! కిం భూతం తే యేన నాయాతోఽసి?, తాత! చన్ద్రాపీడ! పీడితా బ్రవీమి న కోపా దుపాలంభనం, న యుక్త మేత త్తవ 'అంబ! న విలంబం మనా గపి కరో' మీతి తథా మే పురః ప్రతిజ్ఞాయ క్షణ మప్యన్యత్ర క్వా ప్యవస్థాతుం, వత్స గచ్ఛత ఏవ తే మయాఽస్య హతహృదయస్య శంక యేన జ్ఞాతం దుర్లభం మే వత్సస్య పున ర్ముఖావలోకన మితి,బలా ద్గతోఽసి, కిం కరోమి?, కో వాత్ర దోషో వత్సస్య, మందభాగ్యాయా మ మైవైతా న్యపుణ్యానాం విలసితాని, భవం త్యపుణ్యవత్యోఽపి లోకే న పున ర్మయా సదృశీ పాపకారిణీ, యస్యా స్త్వ మేక ఏ వాపచ్ఛిద్య క్వాపి నీతోఽసి, విప్రలబ్ధాస్మి దగ్ధవేధసా, వత్స! దూరం గత స్యాపి తే ప్రపతామి పాదయోః, నివర్తస్వైకవారం, అంబేత్యాలపత స్తే వదన మాలోకయితు ముత్కంఠితం మే హృదయం, జాతదుర్లభక న జానా మ్యేవ కిమాజన్మనః శైశవం తే స్మృత్వా శోచామి, కి మాత్మాన మనుశోచామి?,ఉత యౌవనాభోగహారిణీం వర్తమానాం రూపశోభాం?,ఆహోస్వి దవష్టంభధీరా ముత్ప్రేక్ష్యోత్ప్రేక్ష్యాగామినీం ప్రభుతా' మిత్యేవం విలపంతీం మా ముపలోక్య హృదయస్థితోఽపి మైవం కృథాశ్చేతసి పుత్ర! యథా వినాపి మయా జీవత్యేవ విలాసవతీ, తాత! త్వయా వినా జీవంత్యా పితు రేవ తే కథం మయా వదనం దర్శితం?, న వేద్మి కి మితి ప్రియతయా తే కి మాకృతేః ప్రత్యయా దుత స్త్రీజనసహభువో మూఢభావా దేవే త్యద్యాఽపి న శ్రద్దధాతి మే హృద

1 దుఃఖితాభ్యాం.

య మనిష్టం తే, యేన సహస్రధా స్ఫుటతి స్ఫుటీకర్తుం చ వార్తాం తే త్వరితకా ద్భీతేవ నేచ్ఛామి పర మనాకర్ణ్యైవాశ్రవణీయ ముపరతాస్మీతి తాత! కిం బ్రవీమి? తథాఽపి, కి మనేన స్నేహానుచితేన లజ్జాకరేణ వైక్లబ్యే నే త్యేషా స్థితాస్మి తే వత్స వచనా త్తూష్ణీం నరోదిమీ త్యభిదధా నై వాసన్నసఖీజనావలంబితశరీరా మోహ మగాత్.

అథైకదా త్వనేకసహస్రసంఖ్యేన ప్రధావతా విలాసవతీపరిజనే నావేదితే, తస్మి న్వృత్తాంతే, మందరాస్ఫాలనే, నే వోచ్ఛలితో మహాంభోధి రుద్భ్రాంతచేతాః, ససంభ్రమ ముత్థా యార్య శుకనాసద్వితీయో యామావస్థితాం ప్రజవినీం కరేణుకా మారుహ్య రయా దాపిబన్నివ పురో రాజమార్గం, కి మేత ది త్యుత్సృక్తనాదకలకలేన సర్వతః, ప్రధావతా జనపదౌఘే నాకర్ష, న్ని వాపవర్జయ, న్నివ ఉద్వాసయ, న్నివ విపర్యాసయ, న్నివ పృష్ఠతః సగోపురాట్టాలకప్రాకారభవనతోరణా ముజ్జయినీం నిర్జగామ నరపతిః ఉపేత్యచ అవంతీమాతృకాగృహా నుపతీర్య తిర్యగ్విషణ్ణో ద్బాష్పవదనేన మలయజ జలై శ్చ సించతా కదళీదళై శ్చ వీజయతా జలార్ద్రైః పాణిపల్లవై స్సంవాహనం కుర్వతా కథం కథ మపి చేతనాం ప్రతిపద్యమానాం, పరిజనే నార్ధోన్మీలితలోచనయుగళా ముష్ణకాలకమలినీ, మివ విలాసవతీ మపశ్యత్. దృష్ట్వా చ, సహసా ప్రవృత్తేన నేత్రాంభసా మూర్ఛావశేషాపనయనాయే వాసించన్ సముపవిశ్య పార్శ్వే స్పర్శామృతవర్షిణా కరేణ లలాటే చక్షుషి కపోలయో రురసి బాహ్వో శ్చ స్పృశన్ శనై శ్శనై ర్బాష్పగద్గద మవాదీత్. 'దేవి! యది సత్య మేవా న్యాదృశం, కి మపి వత్సస్య! చంద్రాపీడస్య! తతో న జీవ్యత ఏవ, కి మర్థ మయ మాత్మా వత్సస్య కృతే సకలలోకసాధారణే నామునా వైక్లబ్యోపగమేన తుచ్ఛతాం నీయతే? ఇయంతి శుభా న్యుపాత్తాని కర్మాణి,కి మపరం, క్రియతే, నాతోఽధికస్య సుఖస్య భాజనం వయ మనుపాత్తం హి హృదయస్య తాడన మపి కుర్వద్భి ర్న లభ్యత ఏ వా త్రాత్మేచ్ఛయా విధి ర్నామాపరః కోఽప్య త్రాస్తే య త్తస్మై రోచతే, త త్కరోతి, నాఽసౌ కస్య చి ద స్వాయత్తః. ఏవం చ పరాధీనవృత్తౌ సర్వస్మి న్న, కిం వాస్మాభి

ర్లబ్ధం, వత్స స్యాతిదుర్లభో జన్మోత్సవః సంభావితః, అఙ్కగతస్య ముఖమవలోకితమ్,ఉత్తానశయస్యోచ్చుంబ్య చరణావుత్తమాంగే కృతౌ, జానుసంచారిణో రేణుధూసరశరీరకస్యాంకే [1]లగతః స్పర్శసుఖ మనుభూతమ్, అవ్యక్తమనోహారిణి ప్రథమజల్పితాని శ్రోత్రే కృతాని, విచేష్టమానస్య బాలచాటవో దృష్టాః, గృహీతవిద్యస్య గుణవత్తయా నిందితం హృదయమ్,ఉపారూఢయౌవనస్యామానుషీ రూపశోభా శక్తిశ్చ ప్రత్యక్షీకృతా,అభిషిక్తస్య చ యౌవరాజ్యే శిరస్సమాఘ్రాతం, దిగ్విజయాగతస్య ప్రణమతః పరిష్వక్తాన్యంగాని ఏతావ దేవమనోరథశతవాంఛితస్య వస్తునోన సంపన్నం యద్వధూసమేతస్య నిజపదే ప్రతిష్ఠాంకృత్వా తపోవనే [2]గంతవ్యం, సర్వాభివాంఛితప్రాప్తిస్తు మహతః పుణ్యరాశేః ఫలమ్, అపర మపి కిం వృత్తం వత్సస్యేత్యేత ద ద్యాపి న పరిస్ఫుటం కేన చి దత్ర కథితమ్, ఏతావ త్తు మయా వ్యక్త మేవ త త్పరిజనాత్కథయతః [3]శ్రుతం, యథాఽస్మత్ప్రహితైర్లేఖహారకై స్సహ అపరో వత్సస్య మే బాలసేవకః త్వరితక ఆయాతః, స తు వేత్తి సర్వం వృత్తాంతం, సోఽపి త్వయా న పృష్ట ఏవేతి, తం తు తావత్పృచ్ఛామః, తతో జీవితమరణయో రన్యతరదంగీకరిష్యామ' ఇ త్యభివద త్యేవ రాజని పరిజనాంతరితం త్వరితం త్వరితక మాహూయ ప్రతీహార స్త్వరితకమారా న్మహీతలనివేశితోత్తమాంగ మాలోకయతు దేవ ఇతి దర్శితవాన్.

రాజా తు తథా త మాలోక్య చంద్రాపీడస్నేహా 'దేహ్యేహి' త్యాహూయ హస్తేనోత్తమాంగే స్పృష్ట్వా దిష్టవాన్ 'భద్ర! కథయ కిం వృత్తం వత్సస్య వేగే నాగమనాయ మయా తన్మాత్రా చామాత్యేన చ లిఖితేఽపి స నాయాతః, అనాగమనకారణం వా న కించిల్లిఖితవాన్' ఇతి స త్వేవ మాదిష్టో రాజ్ఞా గమనతః ప్రభృతి యథావృత్తం కథయితు మారేభే రాజా తు చంద్రాపీడహృదయస్ఫుటనవృత్తాంతం యావ దాకర్ణ్యాక్షుభితశోకార్ణవాక్రాంతివిహ్వలః ప్రసార్య కర మాత్తస్వర స్త్వరితక మవాదీత్.'భద్ర! విరమ,త్వయా కథితం సంప్రతి కథనీయం, తన్మయాఽపి శ్రుతం య చ్ఛ్రోతవ్యం,పూర్ణో

1 లులతః. 2 న గతం. 3 కర్ణేకృతమ్,

మే ప్రశ్నదోహదః, నివృత్తం శ్రవణకౌతుకం, కృతార్థీభూతా శ్రుతిః, ఆనందితం హృదయం, సముత్పన్నా ప్రీతిః, సుఖం స్థితోఽస్మి, హా! వత్స! త్వయైకాకినా స్ఫుటతో హృదయస్యానుభూతా వేదనా, నిర్వ్యూఢా త్వయా వైశంపాయనస్యోపరి ప్రీతిః, వయం దుఃఖభాగినో నిస్త్రింశాః కర్మచాండాలాః, యేషాం తవాపి హృదయస్ఫుటనే నిర్వికారమేవేదం, దేవి! వజ్రసారతోఽపి కఠినతరమావయోర్హృదయం, యచ్ఛ్రుత్వాప్యేవం న స్వయం స్ఫుటతి సహస్రధా, న చాపి మరణదుఃఖభీరవోఽమీ వత్సమనుగచ్ఛంతి స్వయం ప్రాణాః, తదుత్తిష్ఠ యావదేవాతిదూరం న ప్రయాత్యేకాకీ వత్సస్తావదేవానుగమనాయ ప్రయతావహే, [1]ఆః! శుకనాస! కిమద్యాపి తిష్ఠసి, అయం కాలః స్నేహస్య, మహాకాలాయతనసమీపే సమాదిశ [2]సుపరిచారికాన్ చితారచనాయ, ఉపనయత ఝటితి కాష్ఠాని కాష్ఠికాః, కిం తిష్ఠత ఏవ సంకుచితాః కంచుకినః, గత్వా నిష్క్రామయత హుతాశనప్రవేశోపకరణాని, నిష్కారణరుదితేన కిమధునా? [3]పురోధః పరిలంభాద్వినా ప్రవిశ్య దాపయాశేషం ద్విజేభ్యః కోశం, కస్య కృతేఽద్యాపి పాల్యతే, పాలనాదికం కరణీయమేవాధునా క్షీణం క్షీణపుణ్యస్య మే, యాత యథాభూమిం భూమిపతయః, [4]దృష్టాః స్థ, యథా చ నాద్యైవానాథతా దుఃఖం జానంతి ప్రజాస్తథా కరిష్యథ, కథావశేషీభూతో మే వత్సః, కమపరం [5]సంవిధాపయామి, ఏవమార్తం ప్రలపంతం చ తారాపీడమచేతితాత్మపీడయా చ విలాసవత్యా విధృతశరీరమార్తం స్త్వరితకో వ్యజ్ఞాపయత్. 'దేవ యథా త్వం హృదయే సంభావయసి న తథా స్ఫుటితేఽపి హృదయే ధ్రియతే శరీరేణ యువరాజః, శాపదోషాద్వైశంపాయనస్య చ యథా జన్మ తథా నిరవశేషం శృణోతు తావద్దేవః' ఇతి.

తారాపీడస్తు తదద్భుతమాకర్ణ్య కౌతుకాంతరితశోకావేగో విగతనిమేషేణ చక్షుషావిష్ట ఇవ దత్తావధానస్తేన కథ్యమానం యథాదృష్టం యథాశ్రుతం యథానుభూతం చ నిరవశేషం తత్సర్వమశ్రౌషీత్. శ్రుత్వా చ తమనేకచిహ్నోత్పాదితప్రత్యయమశ్ర

1 సశోకం. 2 సుహృది. 3 ఉపరోధపరిలంభాత్. 4 ఉత్సృష్టాః. 5 సంవిధాయయామి.

ద్ధేయం చ నిరతిశయశోకకారకం చ విస్మయాస్పదభూతం చ దుశ్శ్రవం చ కౌతుకకరం చ యువరాజవైశంపాయనయో ర్వృత్తాన్త మిూష దివ నివర్తితాననో విమర్శ స్తిమితతారకాం దృశం నిర్విశేషావస్థే శుకనాసముఖే న్యపాతయత్. సుహృద స్తు స్వయం దుఃఖితా అపి విస్మృత్యాత్మ దుఃఖం సుహృద్దుఃఖాపనోదా యైవ వర్తన్తే యత శ్శుకనాస స్తదవ స్థో౽పి స్వస్థవ దవనిపతి మువాచ.

'దేవ! చిత్రే౽స్మిన్ సంసారే చరత్సు సుఖదుఃఖమోహామయేషు దేవతిర్యగ్యోనిమానుషేషు త్రిగుణాత్మనః ప్రధానస్య పరిణామా త్పరమాణ్వాదే ర్బ్రహ్మాండపర్యంత స్యోత్పత్తిస్థితిప్రళయకారణస్యేచ్ఛయా వాధర్మాధర్మసాధనానా మిష్టానిష్టకర్తృఫల సంబంధకారిణాం కర్మణాం వా శుభాశుభానాం విపాకా త్స్వభావా ద్వా [1]శ్రయ మే వానేకప్రకార ముత్పద్యమానస్య తిష్ఠతో వినశ్యతో వానియతవృత్తే స్థావరజంగమస్య న కదా చి దవస్థా సా యా న సంభవతి, త [2]త్కిం కృతో౽యం దేవ స్యాత్ర వస్తుని విమర్శః, యది ముక్తే ర్విచారా త్కియం త్యత్ర యుక్తిరహితాని ఆగమప్రామాణ్యా దే వాభ్యుపగతాని అవిసంవాదీని దృశ్యంతే, ముద్రాబన్ధా ద్ధ్యానా ద్వా విషమప్రసుప్త స్యోత్థాపనే కీదృశీ యుక్తిః, అయస్కాంతస్య చాయస స్సమాకర్షణే భ్రమణే వా, మంత్రాణాం వా వైదికానా మవైదికానాం వా౽నేకప్రకారేషు కర్మసుసిద్ధౌ వా, నానావిధసంయోగద్రవ్యాణాం వా మరణమదమాం ద్యోత్పాదనాపహారణవశీకరణాదిషు శక్తే స్సముత్పాదనాత్, అన్యేషాంచ బహుతరాణా మేవంవిధానాంచ తత్ర తత్ర సర్వస్మిన్నే వాగమాః ప్రమామ్,ఆగమేషుచ సర్వేష్వేవ పురాణేషు రామాయణమహాభారతాదిషు సం త్యనేకప్రకారా శ్శాపవార్తాః, తద్యథా—మహేంద్రపదవర్తినో నహుషస్య రాజర్షేరగస్త్యశాపదోషా దజగర, తాసౌదాసస్యచ వసిష్ఠసుతశాపా న్మానుషాదత్వమ్, అసురగురుశాపా చ్చయయాతే స్తారుణ్య ఏవ జరసా భంగః, త్రిశంకో శ్చ[4]గురుపుత్రశాపాచ్చండాలభావః, శ్రూయతే చ స్వర్గవాసీ మహాభిషో నామ రాజాస్మిన్ లోకే,

1 శ్వయం. 2 త్కు౽తో౽యం. 3 మదనాద్యుత్పాదన. 4 పితృశాపాత్.

శంతనుపత్నీత్వ ముపగతాయాం గంగాయాం శాపదోషా దష్టానా మపి వసూనా [1]ముత్పత్తిః, తిష్ఠతు తావ దన్యత్, అయ మాదిదేవో భగవా నజ స్స్వేవ జమదగ్నే రాత్మజతా ముపగతః, శ్రూయతే చ పున శ్చతుర్ధాఽఽత్మానం విభజ్య రాజర్షే ర్దశరథస్య త త్రైవ చ పున ర్మథురాయాం వసుదేవస్య,త న్మనుష్యేషు దేవతానా ముత్పత్తి ర్నైవాసంభావితా, న చ పూర్వమనుష్యేభ్యో గుణైః పరిహీయతే దేవః, స చైవం భగవతః కమలనాభా దతిరిచ్యతే చంద్రమాః, కి మత్ర సంభావనీయమ్?, అపి చ గర్భారంభసంభవే దేవేన దేవ్యా వదనే విశం శ్చంద్రమా ఏవ దృష్టః, తథా మమాపి స్వప్నే పుండరీక స్యైవ దర్శన ముపజాతం, తదుత్పత్తిం ప్రతి తయో ర్నా స్త్యేవ సందేహః, వినష్టయో శ్శరీర స్యావినాశః కథం కథం వా పునర్జీవితప్రలంభ ఇ త్య త్రాఖిలలోక ప్రఖ్యాతప్రభావ మమృత మేవ కారణ మావేదితం, త చ్చంద్రమసి వర్తతే ఇ త్యేషా ప్య స్త్యేవ వార్తా, త[2]త్సత్య మిత్థ మే వావగచ్ఛతు దేవః, అన్య చ్చేదృశాకార కాంతే రఖిలలోకాహ్లాద కారణోఽన్యత్ర సంభవ ఏవతస్య నా స్తి, తత్కల్యాణైర చిరాచ్ఛాపావసానే నిర్వర్తితగంధర్వసుతో ద్వాహమంగళస్య గళన్నయనపయసో వధ్వాసహ పాదయోః పతతః పుత్రత్వ ముపగతస్య చన్ద్రా[3]పీడనామాంతరితస్య లోకపాల స్యైవ చంద్రమసో దర్శనేన జన్మకృత మేవ సంతాపం పరిత్యక్ష్యతి దేవః, త త్తయో రయం శాపః అస్మాకం పున ర్వర ఏవ, త దస్మి న్వస్తుని మనాగపి న దేవేన దేవ్యా వా శోకః కార్యః, మంగళా న్యభిధ్యాయంతామ్, అభిమతదేవతారాధనేన ధనాతిసర్జనేన చాన్యజన్మోపార్జితం కుశల మభిబధ్యతామ్. అకుశల మప్యుపార్జిత మతికష్టతమేన ఉపవాసాదియమనియమకష్టవ్రతోప వాసాదినా తపఃపరిక్లేశేన క్షయ ముపనీయతామ్, అపర మపి య ద్య దవగతం శ్రేయస్కరం శ్రూయతే జ్ఞాయతే వా త త్తద ద్యై వారభ్య క్రియతాం కార్యతాం చ కర్మ, కర్మణాం ఖలు వైదికానాం అవైదికానాం వాఽసాధ్యం నామ కించి దపి నా స్తి, ఉత్పత్తి రపి తయోః కృచ్ఛ్రలబ్ధయోరీదృ శేనైవ ప్రకారేణోపజాతా.'

1 మనుష్యేషూత్పత్తిః. 2 త్సర్వమేతదిత్థ. 3 ధార్యంతాం.

ఇ త్యు క్తవతి శుకనాసే సశోక ఏవ రాజా ప్రత్యవాదీత్.— 'సర్వ మేవ మే తద్యథాఽర్యేణాభిహితం కోఽన్యో బుధ్యతే?, కేనవా పరేణ వయం పరిబోధనీయాః?, కస్య వా పరస్య అస్మాభి ర్వచనం కరణీయం?, కిం తు త ద్వత్సస్య మే వైశంపాయనదుఃఖాత్ స్ఫుటనం హృదయస్య అగ్రతో దృష్టిలగ్నం సర్వ మే వాన్య[1]దంతరపతితం తదేవ పశ్యామి, త దేవ శృణోమి, త దేవోత్ప్రేక్షే, త దేవ మప్రత్యక్షీ తేవత్సస్య వదనే సం స్తంభ మేవాత్మనో న శక్నోమి కర్తుమ్, యత్ర చ మ మాప్యయ మీదృశః ప్రకార స్తత్ర దేవ్యాః పరిబోధనం దూరాపేత మేవ, త ద్గమనా దృతే న్యఉపాయ ఏవ నాస్తి జీవితసంధారణాయ, ఇత్యేవ మవధారయ త్వార్యః' ఇత్యుక్తవతి తారాపీడే చిరా త్తనయపీడయా పత్యుః పురః పరిత్యజ్య లజ్జాం విలాసవతీ కృతాంజలి రుచ్చై ర్జగాద. 'ఆర్యపుత్ర! య ద్యేవం తథాఽపి కి మపరం విలంబితే న, నిర్గతా ఏవ వయం, దీయతాం ప్రమాణమ్, ఉత్క్రామ్యతి మే హృదయం వత్సస్య దర్శనాయ, య దపి దుఃఖాపనోదనార్థం [2]స్ఫుటిత మ స్యాశంసితహృదయస్యాసీత్, త దపి సంప్రతి దర్శనాకాంక్షయా న రోచత ఏవ, జానామి వరం దీర్ఘకాల మపి దుఃఖా న్యనుభవంతీ సకృదపి వత్సస్య దర్శనాయ జీవితాస్మి, న పున రసహ్యాదుఃఖోపశాంతయే సంప్రత్యేవ మృతా స్మీతి, త దస్య [3]దురాశానిబంధనస్య సర్వాత్యయనివారణోపాయస్య వత్సాననావలోక[4]నోన్ముఖస్య గమన మపి హృదయస్య తావ ద్వినోదతాం వ్రజతు.' ఇతి వదంతీ మేవ విలాసవతీ [5]మాగత్యాన్యతమః శుకనాస స్యాప్తతమః పరిణతవయాః షట్కర్మవా సముపసృత్య స్వస్తీ త్యుక్త్వా వ్యజ్ఞాపయత్.—'దేవి సర్వ త్రైవాపరిస్ఫుటే నామునా వార్తాకలకలే నాకులీక్రియమాణహృదయా మనోరమా స్వయ మే వాగతా, రాజ్ఞో లజ్జమానా నోపగతా స్థానమిదం, త దేషా మాతృగృహస్య పృష్ఠత స్తిష్ఠతి, పృచ్ఛతి చ దేవీం' కి మేభిః కథితం?, జీవతి మే వత్సో వైశంపాయనః, స్వస్థశరీరో వా?, క్వా కితేవాపున ర్యువరాజస్య?, కా వార్తా?, క్వ వా వర్తతే?, తా నాగమిష్యతో వా?, కి

1 దంతరపతితం. 2 స్ఫుటన మంగీకృతమాసీత్. 3 పునరాశా. 4 నోత్సుకస్య. 5 మాసాద్య.

యద్భి ర్దివసై రితి’ రాజా తు తదుపరతివార్తాయా అపి కష్టతమ మాకర్ణ్య దీర్ణ ఇవ శుచా శతగుణీభూతశోకోత్ ప్లు[1]తాక్షీం విలాసవతీ మవాదీత్. ‘దేవి! న శ్రుతం వత్సయోః కృతే కించి దపి ప్రియసఖ్యాతే, అన్యత శ్చ శ్రుత్వా కదా చి జ్జీవితేనై వవియుజ్యతే, త దుత్తిష్ఠ స్వయ మేవ ధైర్య మాలంబ్య సర్వవృత్తాంతానుకథనేన సంస్తమ్భయ ప్రియసఖీం[2]తయా పార్వ్య శుకనాసేన సహ యాతవ్య మే’ వేత్యుత్థాప్య సపరిజనాం విలాసవతీం వ్యసర్జయత్. ఆత్మనాఽపి శుకనాసేన సహ గమనసంవిధాన మకరోత్.

అథ తథా ప్రస్థితే రాజని రాజానురాగా చ్చంద్రాపీడస్నేహేన చాశ్చర్యదర్శనకుతూహలా చ్చ ప్రథమగతపితృపుత్రభ్రాతృమిత్రస్వజనదర్శనాయ చ గృహరక్షకవర్జ ముజ్జయిన్యాః సర్వ ఏవ లోకో గంతు ముదచలత్. రాజా తు శీఘ్రగమనవిఘాతహేతూన్ సర్వా నేవ నివర్త్య ప్రలఘుపరికరః పిబన్నివ పంథాన మేకదివసే నైవ పరాపతితు మీహమానః స్తోకత ఏ వాధ్వనః ప్రభృ త్యుత్తామ్యతా హృదయేన కియ త్యధ్వ న్యద్యాపి వర్తామహే కతిపయై ర్దివసైః పరాపతామ ఇతి చ ముహు ర్ముహు స్తురంగమారోపితం త్వరితక మాహూయ పృచ్ఛన్ అవిచ్ఛిన్నై శ్చ ప్రయాణకై ర్వహ న్నాతిబహుభి రేవ దివసై రాససాదాచ్ఛోదమ్. ఆసాద్య చ వికల్పశతడోలాధిరోహణాదుఃస్థితే నాం తరాత్మనా దూరస్థిత ఏవ ప్రథమ మాప్తతమా నశ్వవారాన్ వార్తాన్వేషణాయ త్వరితకేన సహ ప్రహితవాన్.

అథ తైః స హాగచ్ఛంత ముజ్ఝితాత్మసంస్కార[3]మలినీకృతశరీర [4]మవనితల మివ ప్రవేష్టు మీహమాన మహమహమికయా పరస్పరావరణే నై వా[5]త్మవదనదర్శన మభిరక్షంత మక్షత మపి హతమివ సపరిచ్ఛద మపి ముషిత మివ జీవంత మపి మృత మివ ససమ్భ్రమకృతాగమన మపి ప్రతీప మాకృష్యమాణచరణ మివ అంగై రేవ సహ గలితోత్సాహం బాష్పే ణేవ సహ ముక్తాత్మానం వైక్లబ్యే నైవ స హోపసర్పంతం మేఘనాదపురస్సరం సకల మేవ చంద్రాపీడచరణతలనిబద్ధ

---

1 తాంగీం. 2 తదా యదార్య. 3 మలినకృశశరీరం. 4 అవనితలనివేశితోత్తమాంగమ ద్బాష్పదీనతరదృష్టిం జీవితలజ్జయా రసాతలమివ. 5 ఆత్మదర్శన.

జీవితం రాజపుత్రలోక మాలోక్య ఉల్లసితతనయశోకోర్మివేగాక్రాం తోఽపి ఉచ్ఛ్వసిత ఇవ దృఢీభూతచంద్రాపీడదేహావినాశప్రత్యయే నాంతరాత్మనానివృత్య సావరణపర్యాణవర్తినీం విలాసవతీ మవాదీత్ .- 'దేవి! దిష్ట్యా వర్ధసే, ధ్రియతే సత్య మేవ శరీరేణ వత్సః, యేన సకల ఏవాయం తచ్చరణకమలానుజీవీ రాజపుత్రలోక స్తత్పాదమూలాదా గతః' ఇతి సా తు తదాకర్ణ్య కించి దాత్మపాణి నైవోత్సారితావర ణసిచయాంచలా నిశ్చలయా దృష్ట్యా చిర మివ విలోక్య తనయనిర్వి శేషం రాజపుత్రలోక మవిచ్ఛిన్నాశ్రుధారాపి ధైర్య ముత్సృజ్యో చ్చై రారటితవతీ హా! వత్స! కథం సహ పాంసుక్రీడిత స్యైతావతో రాజపుత్రలోకస్య మధ్యే త్వ మే వైకో నదృశ్యసే' ఇతి. తథారటంతీం తు తాం దూరత ఏవ సమాశ్వాస్య రాజా సమం సర్వలోకే నా వనితలనివేశితోత్తమాంగం మేఘనాద మితో ధావస్వే[1]త్యాది శ్యా ప్రాక్షీత్. 'మేఘనాద! కథయ కో వృత్తాంతో వర్తతే మే వత్స స్యే'తి. స తు వ్యజ్ఞాపయత్ — 'దేవ! చేతనావిరహాత్ చేష్టామాత్రక మేవాపగ తం శరీరే పున ర్జాయతే, దివసేఽభ్యధికా కాంతి స్సముపజాయత' ఇతి. రాజా తు తచ్ఛ్రుత్వా జీవితప్రతిలంభే సముపజాతప్రత్యాశః శ్రుతం దేవ్యా మేఘనాదస్య వచనం తదేహి చిరా త్పునః కృతార్థయామో దర్శనే నాత్మానం పశ్యామో వత్సస్య వదన మి త్యభిదధాన ఏ వాభి వర్ధితగతివిశేషయా కరేణ్వా మహాశ్వేతాశ్రమ మగమత్.

అథ సహసైవ చంద్రాపీడగురుజనాగమన మాకర్ణ్య పునః ప్రకీర్ణతారముక్తానుకారినయనజలబిందుసందోహాం 'హా! హతాస్మి! మందపుణ్యా దుఃఖైకభాగినీ న జానామ్యేవ విస్మృతమరణా కియద్యావ దహ మనేనానేకప్రకారఖలీకారదానైకపండితేన దగ్ధవేధసా పరం దగ్ధవ్యే' త్యభిదధానా ఏవ ధావిత్వా హ్రియా మహాశ్వేతా గృహా భ్యంతర మవిశత్ . చిత్రరథతనయాపి సత్వరోపసృతసఖీ కదంబ కావలం బితశరీరా తూష్ణీ మేవ మోహాంధకారమ్. తదవస్థయో శ్చ తయో శ్శుకనాసావలంబితశరీరో రాజా వివేశ ఆశ్రమపదం, తదను చ మనో రమానులంబితశరీరా పురః ప్రధావితోత్ప్లుతాయతతరదృష్టిః క్వ

1 ఆదిశోద్దిశ్యాప్రాక్షీత్.

వత్స ఇతి [1]వదంతీ విలాసవతీ. ప్రవిశ్య చ సహజయా కాంత్యా అవిరహిత ముపరతసర్వప్రయత్నం [2]ప్రస్తరమయ మివ తం పుత్ర [3]వత్సలః పుత్ర మాలోక్య యావ న్న పరాపతత్యేవ తారాపీడ స్తావద్విలాసవతీ విధారయంతీం మనోరమా మప్యాక్షిప్య దూరత ఏవ ప్రసారితబాహులతాద్వయా రయోన్ముక్తజర్జరాభి ర్నయనజలధారాభిః ప్రస్రవేణ సించంతీ మహీతలం హా జాతదుర్లభ కచిరా ద్దృష్టోఽసి దేహి మే ప్రతివచన మాలోకయ సకృదపి మా మనుచితం తాత! త వైత దవస్థాన ముత్థాయాంకోపగమనే న మే సంపాదయ తనయోచితం స్నేహం [4]అవకర్ణితపూర్వం బాల్యేఽపి త్వయా మద్వచన మద్య కి మేవం ప్రలపంత్యా అపి శృణోషి జాత కేన రోషితోఽసి ఏషా తోషయామి వత్స పాదయో ర్నిపత్య పుత్ర చన్ద్రాపీడ ప్రణమ తావ త్పిత్యుద్గమ్య త్వత్స్నేహాః దేవ అతి దూర మాగత స్యాపి పితుః పాదౌ క్వ సా గతా తే గురుజనభక్తిః క్వ తే గుణాః క్వ స స్నేహః క్వ సా ధర్మజ్ఞతా క్వ తత్పితృపక్షపాతిత్వం క్వ సా బంధుప్రీతిః క్వ సా పరిజనవత్సలతా కథ మభాగ్యా ర్మే సర్వ మేకపద ఏ వోత్సృజ్యైవ మౌదాసీన్య మవలంబ్యావస్థితోఽసి. అథ వా యథాత్మసుఖం తథా తిష్ఠ వయ మనుదాసీనహృదయా స్త్వ యీతి కృతార్తప్రలాపా సముపసృత్య పున ర్గాఢగాఢ మాలింగ్యాంగాని శిర స్సమాఘ్రాయ కపోలౌ చుంబయిత్వా చంద్రాపీడస్య చరణౌ వుత్తమాంగే కృత్వా ముక్తకంఠ మరోదీత్. తత స్తథా రుదంతీం తు తా మంతరితనిజపీడ స్తారాపీడ శ్చంద్రాపీడ మపి అపరిష్వజ్యైవ సర్వ ప్రజాపీడాపహారణక్షమాభ్యాం దోర్భ్యా మవలంబ్యాబ్రవీత్. 'దేవి! య ద్య ప్యావయో స్సుకృతై రపత్యతా ముపగత స్తథాపి దేవతామూర్తి రయ మశోచనీయః త దుస్సుచ్యతా మయ మిదానీం మనుష్యలోకోచితః పరశోచితవ్య వృత్తాంతః అస్మి న్ శోకే కృతే కించి దపి న భవతి కేవలం గళ ఏవ స్ఫుటతి రటతో న హృదయం నిరర్థకం ప్రలపిత మేవ నిర్యాతి పరం వదనా న్న జీవితం నిరాసంగంనయనజల మేవ పతతి న శరీరమ్ అపి చ వత్స స్యాదర్శనమాత్ర మే వా

1 పృచ్ఛంతీ. 2 సుప్త మివ. 3 వత్సలా. 4 అనాకర్ణితపూర్వం.

వయోః పీడాకరం, తచ్చైవ మాలోక్యమానే ముఖేఽస్య దూరాపేతమ్, అపర మస్యా మవస్థాయా మావాభ్యాం ద్వాభ్యా మపి తావత్పర మవష్టంభం కృత్వా మనోరమా శుకనాసశ్చ సంధారణీయా యయో ర్లోకాన్తరితో వైశంపాయనః, తిష్ఠతాం తావ దేతా వపి, యస్యాః ప్రభావా త్పునరనుభవనీయోఽస్య జీవితప్రతిలంభాభ్యుదయ మహోత్సవ స్సేయం గంధర్వరాజతనయా వధూ స్తే ఽస్మదాగమనశోకోర్మిసంక్రాంతిమూఢా సనామగ్రహణ ముస్ముక్తాక్రందాభిః ప్రియసఖీభి ర్గృహ్యమాణా ఽప్యద్యాపి సంజ్ఞాం న లభతే, తదేనాం తావ దంకే కృత్వా ఉత్థాప్య చేతనాం లంభయ, తతో యథేచ్ఛం రోదిష్యతి.'

[1]విలాసవతీ తు తచ్ఛ్రుత్వా ససంభ్రమోన్ముక్తచంద్రాపీడచరణా 'తత్క్వ సా మే జీవితప్రతిలంభహేతు ర్వత్సస్య వధూ రితి ధావమానా చోపసృత్య తదవస్థాం తు తా ముత్థాప్యాంకే కృత్వా మూర్ధ్నానిమీలనాహితద్విగుణతరనయనశోభం వదన మాలోక్యానవరతనయనసలిలస్నానార్ద్ర మిందుశకలశీతలం స్వకపోలం కపోలయో ర్లలాటే లోచనయో శ్చ నివేశయంతీ చంద్రాపీడస్పర్శశీతలేన చ పాణినా హృదయం స్పృశంతీ సమాశ్వసిహి మే మాత స్త్వయా వినా ద్యైవ ప్రభృతి కేన సంధారితం వత్సస్య మే చన్ద్రాపీడస్య శరీరం మాత స్త్వ మమృతమయీ జాతాసి యేన వత్సస్య పున ర్వదన మాలోకిత' మిత్యవాదీత్. కాదంబరీ తు తేన చంద్రాపీడనామగ్రహణేన తేన చ నిర్విశేషవృత్తినా విలాసవతీశరీరస్పర్శేన లబ్ధసంజ్ఞా లజ్జావనమ్రముఖీ ప్రతిపత్తిమూఢా మదలేఖయాఽంకా దవతార్య పరవత్యేవ యథాక్రమ మకార్యత వందనాం గురూణామ్. ఆయుష్మతి! దీర్ఘకాల మవిధవా భవేతి కృతాశీర్వాదా శనై రుత్థాప్యమానాఽతినికటే విలాసవత్యాః పృష్ఠతః సముపవేశ్యాధార్యత. అథ ప్రత్యాపన్నచేతనాయాం చిత్రరథతనయాయాం చంద్రాపీడ మేవోజ్జీవితం మన్యమానో రాజా

1 ఇత్యభిహితా రాజ్ఞా విలాసవతీ క్వ సా మే వత్సస్య జీవితనిబంధనవధూరితి తలీభిదధత్యేవ ససంభ్రమ ముపసృత్య అప్రతిపన్నసంజ్ఞామేవాంకే నాదాయ కాదంబరీం కరేణ మూర్ధ్నానిమీలనాహిత.

చిర మి వాస్య గాఢ మంగ మాలింగం శ్చుంబం శ్చ పశ్యం శ్చ స్పర్శం శ్చ స్థిత్వా మద లేఖా మాహూ యాదిదేశ.—'దర్శనసుఖమాత్రక మస్మాకంవిధీయమానం, త చ్చాస్మాభి రాసాదితం, త ద్యాదృశైనై వోపచారే ణైతావతో దివసా నుపచరితవతీ వధూ ర్వత్సస్య శరీరం స ఏవోపచారో నాస్మదుపరోధా ల్లజ్జయా వా మనాగపి పరిహరణీయః, వయం నిష్ప్రయోజనా ద్రష్టార ఏవ కేవలం, కి మస్మాభి రత్ర స్థితై ర్గతై ర్వా?, యస్యాః కరస్య సంగే నాప్యాయిత మేత దవినాశి శరీరం సైవ వధూః పార్శ్వేఽస్య తిష్ఠతు' ఇ త్యా దిశ్య నిర్జగామ. నిర్గత్య చోపకల్పితం నిజవాస మగ త్వైవ తపస్వివాసోచితేఽన్యతమస్మి న్నాసన్న ఏ వాశ్రమస్య శుచిశిలాతలసనాథే తరులతామణ్డపే సముపవిశ్య నిర్విశేషదుఃఖం సకల మేవ రాజచక్ర మాహూయ సబహుమాన మవాదీత్ —[1]'భవద్భి రవగంతవ్యం యథాఽద్య శోకావేశా దేత దహ మంగీకరోమి, పూర్వచింతిత ఏవాయ మర్థో యథా వధూసమే తస్య చంద్రాపీడస్య వదన మాలోక్య సంక్రామితనిజభరేణ మయా క్వాపి గత్వాఽఽశ్రమపదే పశ్చిమం వయః క్షపితవ్య మితి, స చాయం మే భగవతా కృతాంతేన పురాకృతైః కర్మభి ర్వా విరూపై రేవం సముపనమితః, కి మపరం క్రియతే?, అతిక్రమణీయా నియతిః, అప్రాపణీయం నానుభూత మాత్మ చేష్టాకృతం వత్సస్య [2]ముఖం, ప్రజాపరిపాలనఫలం బలం పున ర్భవద్భుజేష్వేవ అవక్షతేష్వవిహత మస్త్యేవ, అన్యథాఽపి హి చేష్టమానే ష్వస్మాసు సర్వ మే వావస్థితం, త దిచ్ఛామి చిరకాంక్షితం మనోరథం పూరయితుం, ధన్యా శ్చ జరాపీతసారతనవ స్తనయే భ్రాతరి వాత్మభర మాసజ్య లఘుశరీరాః పరలోకగమనం సాధయంతి, తచ్చ బలా ద్గళే పాద మాధాయ యదా తదాఽనిచ్ఛతోప్యాచ్ఛిద్యత ఏవ కృతాంతేన, త ద్యది పాత్రే క్వాపి స్థాపయిత్వా నిజపదం జరాపరిభుక్తశేషేణ నిష్ప్రయోజనస్థితినా సర్వసుఖబాహ్యేన మాంసపిండేన శరీరకేణ పరలోకసుఖాన్యుపార్జ్యంతే లాభ ఏవాయం, తస్య వస్తునః కృతే భవంతో మయా ప్రార్థనీయాః' ఇత్యుక్త్వా సన్నిహితా న్యపి పరిత్యజ్యోచితా న్యుపభోగసుఖా న్యను

1 న భవద్భిః. 2 సుఖం.

చితా న్యంగీకృత్య చ వన్యాని త పోవనదుఃఖాని స్థితః. తథా హిః— హార్మ్యబుద్ధిం వృక్షమూలేషు, అంతఃపురస్త్రీప్రీతిం లతాసు, సంస్తుతజనస్నేహం హరిణకేషు, నివసనరుచిం చీరవల్కలేషు, కుంతలరచనాభియోగం జటాసు, ఆహారసౌహార్దం కందమూలఫలేషు, శస్త్రధారణవ్యసన మక్షసూత్రే, ప్రజా ప్రతిపాలనశక్తిం సమిత్కుశకుసుమేషు, నర్మాలాపం ధర్మసంకథాసు, సమరరస ముపశమే, జయేచ్ఛాం పరత్ర, కోశస్పృహాం తపసి, ఆజ్ఞాం మానే, సర్వోపభోగరాగం చ వైరాగ్యే, తరుషు తనయస్నేహం, సంక్రమయ్య తథా తపస్విజనోచితాః క్రియాః కుర్వన్ గంధర్వలోకోచితా నహరహ రుపచారాన్ కాదంబర్యా కథ మపి సముత్సృష్టలజ్జయా మహాశ్వేతయా చ క్రియమాణా ననిచ్ఛ న్నవిచ్ఛేదా త్సాయం ప్రాత శ్చానుభూతచంద్రాపీడదర్శనసుఖో దుఃఖాన్య విగణయన్ నరపతి స్సపరివార స్సమం దేవ్యా శుకనాసేన చ తత్రైవాతిష్ఠత్.'

ఏవం చ కథయిత్వా జాబాలి ర్జరాభిభవవిచ్ఛాయం స్మితం కృత్వా హారీతప్రముఖాన్ సర్వా నేవ తాన్ శ్రావకా నవాదీత్— 'దృష్ట మాయుష్మద్భి రిద మంతఃకరణాపహారిణః కథారస స్యాక్షేపసామర్థ్యం, య త్కథయితుం ప్రవృత్తోఽస్మి త త్పరిత్యజ్యైవ కథారసా త్కథయ న్నతిదూర మతిక్రాంతోఽస్మి, త దయం సకామోపహతచేతా స్స్వయంకృతాదేవావినయా ద్దివ్యలోకతః పరిభ్రశ్య మర్త్యలోకే వైశంపాయననామా శుకనాసతనయః ఉత్పన్నః, స ఏష పునః స్వయంకృతేనావినయేన కోఽపి తస్య పితు రాక్రోశా న్మహాశ్వేతాకృతా చ్చ సత్యాభిధ్యానా దస్యాం శుకయోనౌ పతితః.'

ఇ త్యేవం వద త్యేవ భగవతి జాబాలౌ బాల్యేఽపి మే సుప్తప్రబుద్ధ స్యేవ పూర్వజన్మాంతరోపాత్తా స్సమస్తా ఏవ విద్యాః జిహ్వాగ్రేఽభవన్. సకలాసు చ కలాసు ఉపదేశకౌశల ముపజాతం. మనుజస్యేవ విస్పష్టవర్ణాభిధానా భారతీ సంవృత్తా. విజ్ఞానం చ సర్వవస్తువిషయం స్మరణం చ. కిం బహునా.—మనుష్యశరీరా దృతే త త్సర్వమస్య త్తత్క్షణ ఏవ సంవృత్తమ్ సహచంద్రాపీడ స్యోపరి స్నేహా స్సైవ

కామపరతా స ఏవ మహాశ్వేతాయా మనురాగ స్సైవ తదావాప్తిం ప్రత్యుత్సుకతా. కేవల మసంజాతపక్షతయా మే తస్మిన్ సమయే పూర్వ జన్మోపాత్తా చేష్టా నాసీత్. తథాపి చావిర్భూతసకలాన్యజన్మవృత్తాంత స్సముత్సుకాంతరాత్మా. కిం మాతాపిత్రోః కిం తాతస్య తారాపీడస్య కి మంబాయా విలాసవత్యాః కిం వయస్యస్య చంద్రాపీడస్య ఉత ప్రథమసుహృదః కపింజలస్య ఆహో స్వి న్మహాశ్వేతాయా ఇతి నాజ్ఞాసిష మేవ కస్య కథం కథం చాస్మృతవా న స్మీతి. తథా చోత్సుకాంతరాత్మా మహీతలన్య స్తశిరా శ్చిర మివ స్థిత్వా భగవంతం జాబాలిం నిజావినయశ్రవణలజ్జయా విలీయమాన ఇవ విశన్నివ చ పాతాళం కథ మపి శనై ర్వ్యజ్ఞాపయమ్. 'భగవం స్త్వత్ప్రసాదా దావిర్భూతజ్ఞానోఽస్మి సంవృత్తః, స్మృతా మయా సర్వ ఏవ పూర్వబాంధవాః,మూఢతాయాం చ మే య త్రైవ మే తేషాం స్మరణం నా స్తి త త్రైవ విరహపీడాపి, అధునా పున స్తాన్ స్మృత్వాస్మృత్వా స్ఫుటతీవ మే హృదయం, న చ తథాఽన్యా న్యథా చంద్రాపీడం యస్య మదుపరతిశ్రవణమాత్రకా త్స్ఫుటితం హృదయం, దయాం కరోతు భగవాన్, తస్యాపి జన్మాఖ్యానప్రసాదప్రదానేన యే నాయం తిర్యగ్యోనివాసోఽపి మే తేన స హైవ వసతో న పీడాకర స్సంజాయతే' ఇతి. ఏవం చ విజ్ఞాపితో మయా సాసూయ మివ మామాలోక్య భగవాన్ జాబాలి స్సస్నేహకోపగర్భం ప్రత్యవాదీత్. 'దురాత్మన్! య యైతావతీం హృదయతరళదశా ముపగ[1] తోఽసి కథం తా మేవ తరళహృదయ తామనుబధ్నాసి?,అద్యాపి పక్షా వేవ నోద్భిద్యేతే, తత్సంచరణక్షమ స్తు తావ ద్భవ, తతో మాం ప్రక్ష్యసీతి. ఏవ ముక్తే భగవతా సముత్పన్నకుతూహలో హారీతః పప్రచ్ఛ. 'తాత! మహా నయం విస్మయో మే కథయ కథ మస్య మునిజాతేర్వర్తమానస్య తాదృశీ కామపరతా జాతా, యయా జీవిత మపి న సంధారయతుం పారితం, కథం చ దివ్యలోకసంభూతస్య తథాత్యల్ప మాయు స్సంవృత్తమ్' ఏవం చ పృష్ట స్సూనునా భగవాన్ జాబాలి రమలాభిః పాపమల మివ ప్రక్షాళయ న్మే దశనదీధితిసలిలధా

1 సీతోఽసి.

రాభిః ప్రత్యవాదీత్. 'వత్స! విస్పష్టమే వాత్ర కారణమ్, అయం హి కామరాగమోహమయా దల్పసారాత్ స్త్రీవీర్యా దేవ కేవలా దుత్పన్నః, శ్రుతౌ చ పఠ్యతే 'యాదృశా ద్వై జాయతే తాదృగేవ భవ' తీతి, లోకేఽపి చ ప్రాయః కారణగుణభాంజ్యేవ కార్యాణి దృశ్యంతే, తథా చైతదాయుర్వేదేఽపి శ్రూయతే, 'యః కిలాల్పసారాత్ స్త్రీవీర్యా దేవ కేవలా జ్జంతు రుత్పద్యతే స ఖల్వభావాత్ సారభూతస్య స్థైర్యహేతోః పురుషవీర్యస్య గర్భే వా విలయ మాపద్యతే మృతో వా జాయతే జాతో వా దీర్ఘకాలం న జీవ' తీతి తదయ ముత్పన్న ఏవేదృశో యేనాస్య తాదృశీ కామపరతా జాతా, మరణం చ మదనజ్వరవేగసంజ్వరాసహిష్ణో స్తథోపనతమ్, అధునాఽపి తాదృశ ఏవాయమల్పాయు శ్శాపావసానో త్తరకాల మస్యాక్షయే ణాయుషా యోగో భవిష్యతి.'

ఇత్యేత చ్ఛ్రుత్వా పునర ప్యవనితలనివేశితశిరాః ప్రణమ్య భగవంతం వ్యజ్ఞాపయమ్. 'భగవన్! అహ మపుణ్యవా నస్యాం తిర్యగ్యోనౌ వర్తమాన స్స్వయం సర్వస్యాక్షమః, వాగపి మే భగవత్ప్రసాదా త్సంప్రత్యే వాననే సంభూతా, భూతపూర్వం చ జ్ఞాన మంతరాత్మని, శరీరం పున రాయుస్సంవర్ధకకర్మ యోగ్యం భగవతః ప్రసాదా[1]దస్మిన్ జన్మని భవే త్కేన ప్రకారేణాక్షయం తన్మే మహాకర్మసాధ్య మాయుర్భవిష్యతీ త్యేత దాజ్ఞాపయతు భగవాన్.' ఇత్యేవం విజ్ఞాపిత స్తు మయా దిక్షు విక్షిప్య చక్షు ర్భగవా నాజ్ఞాపితవాన్. 'ఏతదపి యథా తథా జ్ఞాస్య స్యేవ ఆస్తాం తావ దియం కథా, రసాక్షేపా దచేతితై వాస్మాభిః ప్రభాతప్రాయా రజనీ, ప్రభావిరహా దున్మృష్టరజతదర్పణాభ మిద మపరామ్బరాంతావలమ్బి వర్తతే రజనికరబింబమ్, ఏషా యథోద్గమనవిస్తారిణీ జరత్తామరసపత్త్రారుణా పాండుచ్ఛవి రుల్లసతి సీమంతయంతీ తమః కేశసంఘాత మివ పూర్వస్యాః కకుభోఽరుణాగ్రకరవర్తిః, ఇమా స్సశేషతిమిరత యాఽంబరైక కాండపటకలుషం భాస్వత్ప్రభాలోక మారబ్ధాః క్రమేణ యథా సూక్ష్మం తారకాః ప్రవేష్టుమ్, ఏష పంపాసరశ్శాయినాం ప్రబోధాశంసీ సముచ్చరతి కోలాహలః

1 దన్యస్మిన్.

శ్రోత్రహారి విహంగమానామ్, ఏతే చ నిశీథినీపరిమళశీతలా శ్చలితవనకుసుమపరిమళగ్రాహిణో వాతుం ప్రవృత్తాః ప్రభాతపిశునా వాయవః, ప్రత్యాసన్నా చాగ్నివిహరణవేలా’ ఇత్యభిదధాన ఏవ గోష్ఠీం భంక్త్వోదతిష్ఠత్.

అథోత్థితే భగవతి జాబాలౌ వీతరాగాఽపి నిష్కాముకాపి మోక్షమార్గావస్థానాపి సమస్తైవ సా తపస్విపరిషత్ కథారసా ద్విస్మృతగురూచితప్రతిపత్తిః శృణ్వతీ వోత్కంటకితకాయా విస్మయోత్ఫుల్లముఖీ యుగపదాగళితశోకానందజన్మనయనసలిలా హా కష్టశబ్దానుబంధినీ పరాధీనేవ స్తంభితేవ చిర మివ స్థిత్వా యథాస్థానంజగామ. హారీత స్తు సన్నిహితేఽపి మునికుమారకజనే మాం నిజకరేణైవోత్థిప్యాత్మపర్ణశాలాయాం నీత్వా శనై[1]ర్వేదీదేశే స్థాపయిత్వా ప్రాభాతికక్రియాకరణాయ నిర్యయౌ. నిర్గతే చ తస్మిం స్తేన సర్వకార్యాక్షమేణ తిర్యగ్జాతిపతితేన దేహేన పీడితాంతరాత్మా చింతాం ప్రావిశమ్. ‘అత్ర తావ దనేకభవసుకృతశతసహస్రాధిగమ్యం మానుష్యమేవ దుర్లభం, తత్రాపి [2]పరం సకలజాతివిశిష్టం బ్రాహ్మణ్యం, తత్రాపి విశిష్టతర మాసన్నామృతపదం మునిత్వం, త స్యాపి విశేషాంతరం కిమపి దివ్యలోకనివాసిత్వం, త ద్యే నైతావతః స్థానా త్స్వదోషేణైవాత్మా పాతితః తేన కథ మధునా సర్వక్రియావిహీనే నాస్యా స్తిర్యగ్జాతేః సముద్ధృతః స్యాత్, కథం వా పూర్వజన్మాహితస్నేహైః సహ సమాగమసుఖ మనుభూతమ్?, అననుభవత శ్చైతన్నిష్ప్రయోజనేనామునా జీవనేనైవ కిం మే పరిరక్షితేన పతతు యత్ర తత్రాపరత్ర క్వాపి [3]యాతు శరీరం, సుఖం తు నానుభవితవ్య మేవామునా దుఃఖైకభాజనేన, త త్పరిత్యజామ్యేనాం తనుం, పూర్యతా మస్మద్వ్యసనదానైకచింతాదుఃస్థితస్య విధే ర్మనోరథః’ ఇతి. ఏవం చ జీవితపరిత్యాగచింతామీలితం సముచ్ఛ్వాసయ న్నివ వికాసహాసినా ముఖేన సహసా ప్రవిశ్య హారీతోఽభ్యధాత్. ‘భ్రాతః! వైశంపాయన! దిష్ట్యా వర్ధసే, పితు స్తే భగవతః శ్వేతకేతోః పాదమూలా త్కపింజలక స్త్వా మేవాన్విష్య న్నాగతః’ ఇతి.

1 ః స్వశయనైకదేశే. 2 అపరం. 3 యాతనా శరీరం.

అహం తు త చ్ఛ్రుత్వా తత్క్షణోత్పన్నపక్ష ఇ వోత్పత్య సమీపం విహాయ సైవ ప్రాప్తమభివాఞ్ఛ న్నుద్గ్రీవావలోకీ క్వాసావితి తమప్రాక్షమ్ స త్వకథయ 'దేవ తాత పాదమూలే వ ర్తత' ఇతి. ఏవంవాదినం త మహం పున రవదమ్.—'య ద్యేవం తతః ప్రాపయతుమాం త త్రైవ భగవాన్, ఉత్తామ్యతి మే హృదయం తద్దర్శనాయే' తి. ఏవం వదన్నే వాగ్రతో గగనాగమనవేగా దయథాస్థితజటాకలాపం అనిలపథసంచరణవేగచలితైకాంచ[1]లయోత్తరీయతరుత్వచా దృఢాబద్ధపరికర మర్ధత్రుటితయజ్ఞోపవీత సనాథాస్థిశేషోరస్కం నిశ్శేషసురపథావతరణశ్రమాయాసితశరీరం సమీరణాపహృత మపి మరుత్పథోత్పతనఖేదసంభృత ముదకప్రవేశా న్నిష్యందమానం స్వేద మాననేన మదవలోకన[2]దుఃఖాగతం చ బాష్పజలలవవిసర మీక్షణాభ్యాం యుగప దుత్సృజంతం ముముక్షు మపి మత్స్నేహానాముక్తం వీతరాగ మపి మత్ప్రియాహితరతం నిస్సంగ మపి మత్సమాగమోత్సుకం నిస్పృహ మపి మదర్థసంపాదనపర్యాకులం నిర్మమ మప్యుపారూఢస్నేహం నిరహంకార మపి అహా మే వాయ మితి మాం మన్యమానం సముజ్ఝితక్లేశ మపి మదర్థే క్లిశ్యమానం సమలోష్టాశ్మకాంచనసుఖ మపి దుఃఖితం కృతజ్ఞ మకృతజ్ఞః స్నేహాలప్రకృతిం రూక్షచేతా స్సుకృతిన మపుణ్యవాన్ అనుగతం వామస్వభావః భావార్ద్రహృదయం మే కాంతనిష్ఠురః మిత్రం వైరీ వచనకర మనాశ్రవో మహాత్మానం దురాత్మాఽహం కపింజల మద్రాక్షమ్. దృష్ట్వా చ నిర్భరగలితనయనపయా స్తాదృశోఽపి కృతాభ్యుద్గమనప్రయత్నః ఫూత్కృత్య తమవదమ్.—'సఖే! కపింజల! ఏవం జన్మద్వయాంతరితదర్శన మపి త్వాం దృష్ట్వా కిం సరభస ముత్థాయ దూరత ఏవ ప్రసారితభుజద్వయో గాఢాలింగనసుఖ మనుభవిష్యామి?, కిం కరేణావలంబ్యాసనపరిగ్రహం కారయిష్యామి?, కిం సుఖాసీనస్య గాత్రసంవాహనం కుర్వాన్ శ్రమ మపనేష్యా' మీతి. ఏవ మాత్మాన మనుశోచంత మేవ మాం కపింజలః కరద్వయే నోత్క్షిప్య మద్విరహదుఃఖ దుర్బలే వక్షసి నివేశ్య చిర మివాంతఃప్రవేశయ న్ని వాలింగన సుఖం కిల తథా మేఽనుభూయ

---

1 లోత్తరీయం. 2 దుఃఖోద్గతం.

భూయసా మన్యు వేగే నోత్తమాంగే కృత్వా మచ్చరణా వితరవదరోదీత్.

తథా రుదంతం తం వాష్పాత్ర ప్రతీకారః పున రవదమ్ — 'సఖే! కపింజల! సకలక్లేశపరిభూతస్య మందాత్మనో మమేదం యుజ్యతే యత్త్వయా ప్రారబ్ధం, త్వం పున ర్బాలోఽపి న స్పృష్ట ఏవామీభిః రాగాదిభిః సంసారబంధాత్మకై ర్నిర్వాణమార్గపరిపంథిభి ర్దోషైః, తత్కిమమునా మూఢజనగతేన వర్త్మనా, సముపవిశ్య కథయ, అపి కుశలం తాతస్య?: స్మరతి వా మాం?, దుఃఖితో వా మదీయేన దుఃఖేన?, మద్వృత్తాంత మాకర్ణ్య కి ముక్తవాన్?, కుపితో న వా?' ఇతి. స త్త్యేవ ముక్తో మయా హారీతశిష్యోపనీతే పల్లవాసనే సముపవిశ్యాంకే మాం కృత్వా హారీతోపనీతే నాంభసా ప్రక్షాళ్య ముఖ మాఖ్యాతవాన్.

'సఖే! కుశలం తాతస్య, అయం చాస్మద్వృత్తాంతః ప్రథమతర మేవ తాతేన దివ్యేన చక్షుషా దృష్టః, దృష్ట్వా చ ప్రతిక్రియాయై కర్మ ప్రారబ్ధం, సమారబ్ధ ఏవ కర్మణి తురగభావా ద్విముక్త స్సన్ గతోఽస్మి తాతస్య పాదమూలం, గతం చ మాం దూరత ఏ వోద్బాష్పదృష్టి ర్విషణ్ణదీనవదనం భయా దనుపసర్పంత మాలోక్యాహూ యాజ్ఞాపితవాన్.— 'వత్స! కపింజల! పరిత్యజ్యతాం స్వదోషశంకా మ మైవాయం ఖలు శరమతే స్సర్వ ఏవ దోషః, యేన జానతా ఽప్యుత్పత్తి సమయ ఏవ వత్సస్య కృతే నే ద మాయుష్కరం కర్మ నిర్వర్తితమ్, అధునా సిద్ధప్రాయ మే వేదం న దుఃఖాసికా భావనీయా, మత్పాదమూలే తావ త్స్థీయతామ్, ఇ త్యేవ మాజ్ఞాపిత స్తుతాతేన విగతభీ ర్వ్యజ్ఞాపయమ్.— 'తాత! యది ప్రసాదోఽస్తి తతో య త్ర వాసా వుత్పన్న స్తత్రైవ గమనా యాజ్ఞాపయతు మాం తాత' ఇతి. ఏవం విజ్ఞాపితో మయా తాతః పున రాజ్ఞాపితవాన్ — 'వత్స! శుకజాతా వసౌ పతితః తద్గ త్వాఽపి తమద్య నైవ వేత్సి నాప్యసౌ త్వాం వేత్తీతి త త్తిష్ఠ తావ' దితి. అద్య చ ప్రాత రే వాహూయ మా మాజ్ఞాపితవాన్. 'వత్స! కపింజల! మహాముని ర్జాబాలే రాశ్రమపదం సువృత్తే ప్రాప్తః, జన్మాంతరస్మరణం చాస్యోపజాతం, త ద్గచ్ఛ సంప్రతి తం ద్రష్టుం, మదీయయా చాశిషా గృహ్యా వక్తవ్యః, 'వత్స యావ దిదం కర్మ పరిసమాప్యతే తావ త్త్వ యాస్మి

న్నేవ జాబాలే రాశ్రమే స్థాతవ్య' మితి, అపి చ త్వద్దుఃఖదుఃఖితాంబా శ్రీ రప్యస్మిన్నేవ కర్మణి పరిచారికా వర్తతే, యాపి శిర స్యవాఘ్రాయైత దేవ పునః పున స్సమాదిష్టమ్. ఇ త్యేవ ముక్త్వా అకఠోరశిరీషకుసుమశిఖాసూక్ష్మోద్భేదపక్ష్మలాని గాత్రాణి మే పునః పునః పాణినా పరామృశ్యాంతర్హృదయే నాదూయత. తథా ప్రదూయమానహృదయం చ తమవదమ్. 'సఖే! కపింజల! కిం దూయసే? త్వయాపి మందపుణ్యస్య మమ కృతే తురగతా మాపన్నేన పరాధీనవృత్తినా బహూతరాణ్యేవ దుఃఖాన్యనుభూతాని, కథం సోమపానోచితేనామునాఽన్యేన సముత్పాదితసఫేనరక్తస్రవాః ఖరఖలీనక్షతయో విసోఢాః కథమయ మకఠోరకిసలయశయనైకసుఖసేవాసుకుమార స్సదాపర్యాణితస్య న శీర్ణః పృష్ఠవంశః? కథ మేషు కుసుమోచ్చయపతితబాలవనలతాస్పర్శమాత్రక్షమేషు గాత్రేషు కశాభిఘాతా నిపతితాః? కథం చ బ్రహ్మసూత్రోద్వాహిని దేహేఽస్మిన్ [1]వజ్రోత్పీడనకృతాః పీడా స్సముపజాతాః' ఇత్యేభిరన్యైశ్చ పూర్వవృత్తాంతాలాపై స్తత్కాలవిస్మృతతిర్యగ్జాతి దుఃఖస్సుఖమాతిష్ఠమ్. ఉపారోహతి చ మధ్య మహ్న స్సవితరి హారీత స్సహ కపింజలేన మాం యథోచిత మాహార మకారయత్. కృతాహారశ్చ కపింజలః క్షణమివ స్థిత్వా మామబ్రవీత్.—అహం హి తాతేన త్వాం సమాశ్వాసయితుం జాబాలిపాదమూలా దాకర్మపరిసమాప్తే ర్న త్వయా చలితవ్య మిత్యేత చ్చాదేష్టుం విసర్జితః, అహ మపి తత్రైవ కర్మణి వ్యగ్రతర ఏవ తద్వ్రజామి సంప్రతి.' అహం తు తచ్ఛ్రుత్వా విషణ్ణవదన స్తు ప్రత్యవదమ్.—'సఖే! కపింజల! ఏవం గతే కిం బ్రవీమి? కిం చ తాతస్యాంబాయా వా సందిశామి? సర్వం త్వమేవ వేత్సీ'తి. స త్వేవముక్తో మయా పునః పున స్తత్రావస్థానాయ మాం సంవిధాయ హారీతం చానుభూతాస్మదాలింగనసుఖో విస్మయోన్ముఖేన మునికుమారకజనే నేక్ష్యమాణోఽంతరిక్ష మతిక్రమ్య క్వా ప్యదర్శన మగాత్. గతే చ తస్మిన్ హారీత స్సమాశ్వాస్య మాం శరీరస్థితికరణా యోదతిష్ఠత్. ఉత్థాయ చాన్యతమం మునికుమారకం మత్పార్శ్వే స్థాపయిత్వా నిరగాత్. నిర్గత్య చ నిర్వ

1 వధ్రోత్పీడన.

_ర్తితస్నానాదిక్రియాకలాప శ్చాత్మనైవ సహ సా[1]యాహ్నసమయే పునర్మామాహార మకారయత్.

ఏవం చావహితచేతసా హారీతేన సంవర్ధ్యమానః కతిపయై రేవ దివసై స్సంజాతపక్షో౽భవమ్. ఉత్పన్నోత్పతనసామర్థ్యశ్చ చేత స్యకరవమ్ — 'గమనక్షమ స్తు సంవృత్తో౽స్మి, తత్ర నామ తావచ్చంద్రాపీడోత్పత్తిపరిజ్ఞానం, మహాశ్వేతా పున స్సైవా స్తే, తత్కి ముత్పన్న జ్ఞానో౽పి తద్దర్శనేన వినా౽౽త్మానం నిమేషమపి [2]దుఃఖే స్థాపయామి, భవతు తత్రైవ గత్వా తిష్ఠామి' ఇతి నిశ్చిత్య ఏకదా ప్రాతర్విహార నిర్గత ఏవో త్తరాం కకుభం గృహీత్వా అపతమ్. అబహుదివసాభ్యస్త గమనతయా స్తోకమేవ గత్వా అవశీర్యంత ఇవ మే౽ంగాని శ్రమేణ, అశుష్యత చంచుపుటం పిపాసయా, నాడింధమేనాధ్మాయత కంఠః శ్వాసేన, తదవస్థశ్చ శిథిలాయమానపక్షతిః అత్ర పతా మ్యత్ర పతామీతి [3]పత న్నేవాహితగమనప్రయత్నో౽న్యతమస్య తమస్వినీతిమిర సంఘాతస్యేవ [4]దృష్టిహారిణో హరితఘననిబిడపల్లవభరావనమ్రస్యాస న్నతరస్య సర స్తీరజంబూనికుంజస్యోపరి ఆత్మాన మముంచమ్. [5]దూరాదివోన్ముక్తాధ్వశ్రమక్లమో౽వతీర్య శీతలతరుతలచ్ఛాయాస్థితో దళగహనసంరోధశిశిర మరవిందకింజల్కరజో వాససురభినిబిడరస కషాయమధుర మాపీయమాన మేవోత్పాదితా పునరుక్తపానస్పృహా మాతృప్తేః పయో నిపీయ యథాప్రాప్తై రకఠోరకమలకర్ణికాబీజై స్తీర తరుపర్ణాంకురైః ఫలైశ్చ కృత్వా క్షుధః ప్రతీకారమపరాహ్ణసమయే పునః కియంత మప్యధ్వానం యాస్యామీతి మనసి కృత్వా౽ధ్వశ్రమ నిస్సహాన్యంగాని విశ్రమయితు మన్యతమా మవిచ్ఛిన్నచ్ఛాయాం శాఖా మారుహ్య చ తరో ర్మూలభాగ ఏవాతిష్ఠమ్ తథా స్థితశ్చా ధ్వశ్రమసులభాం నిద్రా మగచ్ఛం. చిరా దివ లబ్ధప్రబోధో బద్ధమా త్మాన మనున్మోచనీయై స్తంతుపాశై రపశ్యమ్. అగ్రతశ్చ పాశవిరహిత మివ కాలపురుష మతికఠినతయా కాలిమ్నా చ వపుషః కాలాయసపర మాణుభి రివ నిర్మితం ప్రేతపతి మి వాపరం ప్రతిపక్ష మివ పుణ్యరాశేః ఆశ్రయమివ పాప్మనో వినాపి క్రోధకారణాద్బద్ధభీషణభ్రుకుటీరౌద్ర

1 అపరాహ్ణే. 2 దుఃఖం. 3 పరవానేవాన్యతమస్య. 4 అర్కకరతిరస్కారిణో. 5 చిరాది.

తరేణాననేన రక్తతరకనీనికేన చక్షుషా చ సకలజనభయంకరస్య భగవతః కృతాంతస్యాపి భయ మివోపజనయంత మాశయే కేశేషు చాస్నిగ్ధ మానసే జ్ఞానే చాంధకారితం వర్ణే చరితే చ కృష్ణం నివసనే కర్మణి మలినం వపుషి వచసి చ పరుష మదృష్టశ్రుతానుభూతమప్యాకారప్రత్యయాదేవానుమీయమానక్రౌర్యదోషం పురుషమద్రాక్షమ్. ఆలోక్య చ తం తాదృశ మాత్మన ఉపరి నిష్ప్రత్యాశ ఏవాపృచ్ఛమ్. 'భద్ర! కస్త్వం? కి మర్థం చ త్వయా బద్ధోఽస్మి? య ద్యామిషతృష్ణయా తత్కి మితి సుప్త ఏవ న వ్యాపాదితోఽస్మి? కిం మయా నిరాగసా బంధుదుఃఖ మనుభావితేన? అథ కౌతుకాత్, తతః కృతం కౌతుకం, ముంచతు మా మిదానీం భద్రముఖః, మయా ఖలు వల్లభజనదర్శనోత్కంఠితేన దూరం గంతవ్యమ్,అకాలక్షేపక్షమం చ వర్తతే మే హృదయం, భవానపి ప్రాణిధర్మేషు వర్తత ఏ' వేతి. స త్వేవ ముక్తో మాం ప్రత్యవాదీత్ —'మహాత్మన్! అహం ఖలు క్రూరకర్మా జాత్యా చాండాలః, న చ మయా త్వమామిషలుబ్ధేన కుతూహలేనావా బద్ధః మమ ఖలు స్వామీ పక్కణాధిపతి రితో నాతిదూరే మాతంగప్రతిబద్ధాయాం భూమౌ కృతావస్థానః, తస్య దుహితా కౌతుకమయే ప్రథమే వయసి వర్తతే, తస్యా స్త్వం కేనాపి దురాత్మనా కథితో యథా కిల 'జాబాలే రాశ్రమే ఏవం గుణవిశిష్ట [1]శ్శుక స్తిష్ఠ' తీతి. తయా చ శ్రుతోత్పన్న[2]కౌతుకయా తద్గ్రహణాయ బహవ ఏ వాపరేఽపి మాదృశా స్సమాదిష్టాః, త దద్య పుణ్యై ర్మయాఽఽసాదితోఽసి, త్వాం తత్పాదమూలం నయామి, అద్యాహం బంధే మోక్షే చాధునా సా తే ప్రభవ' తీతి.

అహం తు తచ్ఛ్రుత్వా శుష్కాశనినేవ తాడిత శ్శిరసి సంవిగ్నాంతరాత్మా చేతస్యకరవమ్.—'అహో! మందభాగ్యస్య దారుణతరః కర్మణాం విపాకః, యేన మయా సురాసురశిర శ్శేఖరాభ్యర్చితచరణసరసిజాయాః శ్రియో జాతేన జగత్త్రయనమస్యస్య మహామునేః శ్వేతకేతో స్స్వహస్తసంవర్ధితేన దివ్యలోకాశ్రమనివాసినా భూత్వా మ్లేచ్ఛజాతిభిరపిదూరతః పరిహృతప్రవేశ మధునా పక్కణం ద్రష్టవ్యం, చం

1 మహాశ్చర్యకారీశుక. 2 కౌతుకా.

డాలైస్సహైకత్ర స్థాతవ్యం [1]జనంగమాంగనయోపనీతైః కబళైః ఆత్మా పోషణీయః, చండాలబాలకజనస్య క్రీడనీయేన భవితవ్యం, దురాత్మన్! పుండరీకహతక! ధిక్ జన్మలాభం తే, యస్య [2]కర్మణోఽయమీదృశః పరిణామః, కిమర్థం ప్రథమగర్భ ఏవ న సహస్రధా విశీర్ణోఽసి? మాతః శ్రీ రశరణజనశరణచరణపంకజేఽతి గహనభీషణా ద్రక్షమామస్మాన్మహానరకపాతాత్, తాత! భువనత్రయత్రాణక్షమ! త్రాయస్వ కులతంతుమేకం, త్వయైవ సంవర్ధితోఽస్మి, వయస్య! కపింజల! యది పరాపత్య త్వయా అస్మాత్పాపాత్ న మోచితోఽస్మి తదా జన్మాంతరేఽపి పున ర్మాకృథా మత్సమాగమప్రత్యాశా’ మి [3]త్యేతాని చేతసా విలప్య తం పున రభ్యర్థనాదీన మవదమ్.

‘భద్రముఖ! జాతిస్మరో మునిరసి జాత్యా, తత్త్వయాపి మామస్మాన్మహతః పాపసంకటా దుద్ధృత్య ధర్మో భవే దేవాదృష్టసుఖహేతుః, దృష్టేఽపి చ తే కేనచి దపరేణాదృష్టస్య మన్ముక్తీకృతః ప్రత్యవాయో నాస్త్యేవ, తన్ముంచతు భవాన్మా’ మి త్యభిదధానశ్చ పునః పునః పాదయోరపతమ్. స తు మాం విహస్యాబ్రవీత్ —‘[4]అరే! మోహాంధ! యస్య శుభాశుభకర్మసాక్షీభూతాః పంచలోకపాలాః తవైవాత్మశరీరే స్థితాః న పశ్యంతి సోఽన్యస్య కస్య భయాదకార్యం నాచరతి, తన్నీతోఽసి మయా స్వామ్యాజ్ఞయే’ త్యేవ మభిదధాన ఏవ మామాదాయ పక్కణాభిముఖ మగమత్.

అహం తు తేన తద్వచసాఽభిహత ఇవ మూర్ధ్ని మూర్ఛితామాపన్నః కేషాం పునః కర్మణాం మే ఫల మిద మి త్యంతరాత్మనాఽభిధ్యాయన్ ప్రాణపరిత్యాగం ప్రతి కృతనిశ్చయోఽభవమ్. నీయమానశ్చ తథా తే నాత్మనో మోచనప్రత్యాశయై వాగ్రతో దత్తదృష్టిరావిష్టైరివ బీభత్సవిన్యాసై ర్వ్యాపృతైశ్చ వర్తకానా[5]ముపరిభ్రమణనిభృతైశ్చ మృగావపాటితజీర్ణవాగురాసంగ్రథనవ్యగ్రైశ్ఛిత్త్రుటితకూటపాశగ్రథనాయస్తైశ్చ హస్తస్థితసకాండకోదండైశ్చ [6]పాశప్రచండదండపాణిభిశ్చ భల్లగ్రాహిభిశ్చ లగుడిభిశ్చ లాస

1 జరన్మాతంగాంగనాకరోపనీతైః. 2 కర్మణా మయ. 3 ఏతాని చాన్యాని. 4 రే మోహాంధ. 5 యు.క.ఠ. 6 ప్రాస ప్రచండపాణిభిశ్చ సేలగ్రాహిభిశ్చ నానావిధగ్రాహైశ.

కగ్రాహిభిశ్చ నానావిధగ్రాహకవిహంగవాచాలనాకులైశ్చ కౌలేయకముక్తిసంచారణచతురైశ్చ చండాలశిశుభి ర్బృన్దశో దిశి దిశి మృగయయా క్రీడద్భి ర్దూరత ఏ వావేద్యమాన మితస్తతో విస్రగంధిధూమోద్గమానుమీయమానసాంద్రవంశ వనాంతరితవేశ్మసన్నివేశం సర్వతః కరంకప్రాయరథ్యావకరకూట ముత్కృత్తమాంసమేదోవసాకర్దమప్రాయకుటీరాజిర మాఖేటకప్రాయాజీవం పిశితప్రాయాశనం వసాప్రాయస్నేహం కౌశేయప్రాయపరిధానం చర్మప్రాయాస్తరణం సారమేయప్రాయపరివారం ధవళీప్రాయవాహనం స్త్రీమద్యప్రాయపురుషార్థమసృక్ప్రియదేవతాబలిపూజనం పశూపహారప్రాయధర్మక్రియం ఆకరమివ సర్వనరకాణాం, కారణమివ సర్వాకుశలానాం, సన్నివేశమివ సర్వశ్మశానానాం, పత్తనమివ సర్వపాపానాం, ఆయతనమివ సర్వయాతనానాం, స్మర్యమాణమపి భయంకరం, శ్రూయమాణ మప్యుద్వేగకరం, దృశ్యమానమపి పాపజననం, జన్మకర్మతో మలినతరజనంజనతో [1]నిస్పర్శతరలోకహృదయం లోకహృదయేభ్యో నిర్ఘృణతరసర్వసంవ్యవహారం సమస్తపురుషావిశేషాచారబాలయువస్థవిరం అవ్యవస్థితగమ్యాగమ్యాంగనోపభోగం అపుణ్యైకక్షేత్రాపణం పక్కణ మపశ్యమ్.

దృష్ట్వా చ తం తాదృశం నరకవాసినా మప్యుద్వేగకరం సముత్పన్నఘృణో ఽంతరాత్మ న్యకరవమ్.—‘అపి నామ సా చండాలదారికా దూరత ఏవ మా మాలోక్యోత్పన్నకరుణా మోచయేన్న జాతిసదృశ మాచరిష్యతి? భవిష్యం త్యేవంవిధాని మే పుణ్యాని, నిమేష మప్యత్ర పదం న కుర్యా’ మి త్యేవం కృతాశంసమేవ మాం నీత్వా స చండాల స్తథాఽనుద్ధతతరవేషాయై దూరాత ఏ వావస్థితః ప్రణ ‘మ్యైష స మయా ప్రాప్త’ ఇతి తస్యై చండాలదారికాయై దర్శితవాన్. సా తు ప్రహృష్టవదనా శోభనం కృతమితి తమభిధాయ తత్కరాత్ స్వకరయుగళేనాదాయ మాం ‘ఆః పుత్రక ! ప్రాప్తోఽసి సాంప్రతం క్వాపరం గమ్యతే వ్యపనయామి తే సర్వమిదం కామ చారిత్వ’ మిత్యభిదధానైవ ధావమాన చండాలబాల

1 నిస్త్రింశతర.

కాపనీతే ర్ధ్రాశ్యానలోమశదుర్గంధిగోచర్మవధ్రికావనద్ధే ఽంతర్దృఢాబద్ధదారుమయభోజనపానపాత్రే మనా గుద్ఘాటితద్వారేదారుపంజరే సమం మహాశ్వేతావలోకనమనోరథా రాత్రిప్యార్గళిత[1]ద్వారపిధానా సమావేదయత్.—'యథాత్ర నిర్వృత స్సంప్రతి తిష్ఠ' ఇత్యభిధాయ తూష్ణీమస్థాత్. అహం తు తథా పంజరే సంరుద్ధ శ్చేతస్యకరవమ్. [2]అహో! సంకటే పతితోఽస్మి, యది తావ దావేదితాత్మావస్థ శ్శిరసా ప్రణిపత్య ముక్తయే విజ్ఞాపయా మ్యేనాం తదా య ఏవ మే గుణో దోషతామాపద్య బంధనాయోపజాత స్సఏవ సంవర్ధితో భవతి, సాధు జల్పతి ఇత్యేవాహ మనయా గ్రాహితః, కస్యాశ్చ మదీయయా బంధనపీడయా పీడా, నాహ మస్యా స్తనయో న భ్రాతా న చ బంధుః, అథ మౌనమాలంబ్య తిష్ఠామి, తత్రాపి శాఠ్యప్రకోపితా కదాచి దతోఽప్యధికకష్టతరా మవస్థాం ప్రాపయతి మాం, నృశంసతమా హి జాతిరియమ్, అథ వా వరమితోఽప్యధికముపనతం పునశ్చాండాలైస్సహవాగపి మిశ్రితా, అపి చ గృహీతమౌనం కదాచిన్నిర్వేదాన్ముంచత్యేవ, వదంస్తు పున ర్న మోక్తవ్య ఏ వాహ మనయా, అపి చ యద్దివ్యలోకతో భ్రంశో య న్మర్త్యలోకే జన్మ య త్తిర్యగ్యోనౌ పతనం య చ్చాండాలహస్తోపగమనం య చ్చైవంవిధం పంజరబంధదుఃఖం సర్వ ఏ వాయ మనియతేంద్రియత్వ స్యైవ దోషః, త త్కిం నుమైకయా వాచా, సర్వేం ద్రియాణ్యేవ నియమయామి' తి నిశ్చిత్య మౌనగ్రహణ మకరవమ్. ఆలప్యమానోఽప్యాతర్జ్యమానోఽప్యాహన్యమానోఽపి చ తుద్యమానోఽపి చ బలా న్న కించిదప్యవదం, కేవలముచ్చైశ్చీత్కార మేవాముంచం. ఉపనీతేఽపిపానాశనే తం దివసమనశనేనైవాత్యవాహయమ్. అపరేద్యు శ్చాతిక్రామ త్యశనకాలే మే దూయమానహృద యేవ సా స్వపాణినోపనీయ నానావిధా న్యపక్వాని చ ఫలాని సురభిశీతలం చ పానీయ మప్రతిపన్నతదుపయోగం మామారోధితలోచనా స్నిహ్యంతీ వావోచత్. 'క్షుత్పిపాసోచితానాం హి పశుపక్షిణాం నిర్వికారచిత్తవృత్తీనా ముపనతే ష్వాహారే ష్వనుపయోగో న సంభవ త్యేవ, తద్య ద్యేవంవిధ స్త్వం కోఽపి భోజ్యాభోజ్య

1 ద్వారా సా మా మవదత్. 2 మహాసంకటే.

వివేకకారీ పూర్వజాతిస్మరోఽస్మదీయమాహారం పరిజహాసి, తథాఽపి తావద్భక్ష్యాభక్ష్యవివేకరహితాయాం తిర్యగ్జాతౌ వర్తమానస్య తే కిం వా అభక్ష్యం? య న్న భక్షయసి, యేన చోత్కృష్టతమాం జాతిం ప్రాప్యాత్మనై వేదృశం కర్మ కృతం యేన తిర్యగ్యోనౌ పతితస్స త్వం కి మపరం విచారయసి, ప్రథమ మేవాత్మా వివేకే న స్థాపితః, అధునా స్వకర్మోపాత్తజాతిసదృశ మాచరత స్తే నా స్త్యేవ దోషః, అపి చ యేషా మపి భక్ష్యాభక్ష్యనియమోఽస్తి తేషామపి ఆపత్కాలే ప్రాణానాం సంధారణ మభోక్ష్యోపయోగే నాపి తావద్విహితం, కిం పున స్త్వాదృశస్య? న చేదృశం కించి ద ప్యాహారాయ తే మయోపనీతం యాదృశేన చండాలాశనాశంకా సముత్పద్యేత, ఫలాని తు తత్రాపి ప్రతిగృహ్యంత ఏవ, పానీయమపి చండాలభాండాదపి భువి పతితం పవిత్ర మేవే త్యేవం జనాః కథయంతి, త త్కిమర్థ మాత్మానం క్షుధా పిపాసయా[1] వాయాసయసి? యన్న భక్షయసి అమూని మునిజనోచితాని వనఫలాని న పిబసి పానీయమ్.' అహం తు తేన తస్యాశ్చండాలజాత్యనుచితేన వచసా వివేకేన చ విస్మితాంతరాత్మా తథేతి ప్రతిపద్య శాపనిఘ్నో ఘృణాం పరిత్యజ్య జీవితతృష్ణయా క్షుత్పిపాసోపశమాయాశనక్రియా మంగీకృతవానస్మి. మౌనం తు పున ర్నాత్యాక్ష మేవ.

ఏవ మతిక్రామతి చ కాలే క్రమేణ చ తరుణతా మాపన్నే మయ్యేకదా ప్రభాతాయాం చ యామిన్యా మున్మీలితలోచనోఽద్రాక్షం అస్మిన్ కనకపంజరే స్థితి మాపన్న మాత్మానం చాండాలదారికా మీదృశీమ్. సాపి చాండాలకన్యకా యాదృశీ తాదృశీ దేవేన దృష్టైవ సకల మేవ తత్క్షణ మమరపురసదృశమాలోక్యాప[2] నతచాండాలవసతిసంవేగో విస్మితాంతరాత్మా కిమేతదితి కుతూహలా త్ప్రష్టుకామో యావ న్న పరిత్యజా మ్యేవ మౌనం తావ దేషా మా మాదాయ దేవపాదమూల మాయాతా. తత్కేయం కిమర్థ మనయా చాండాలతాత్మనః ఖ్యాపితా కిమర్థం వాఽహం బద్ధో బద్ధ్వా వా కిమర్థమిహానీత ఇత్యత్రవస్తు:న్యహమపి దేవ ఇవానపగతకౌతుక ఏవ" ఇతి.

---

1 పాతయసి. 2 గత.

రాజా తు తచ్ఛ్రుత్వా సముపజాతాభ్యధికకుతూహల స్తదాహ్వానాయ పురః స్థితాం ప్రతీహారీ మాదిశత్. అచిరా దేవత యోపదిశ్యమానమార్గా ప్రవిశ్య సా పురస్తా దూర్ధ్వస్థి తైవ రాజాన మభిభవంతీవ స్వధామ్నా ప్రాగల్భ్యేన చాబభాషే. "భువనభూషణ! రోహిణీపతే! తారారమణ! కాదంబరీలోచనానందచంద్ర! సర్వ స్త్వయాస్యాదుర్మతే రాత్మనశ్చ పూర్వజన్మవృత్తాంతః శ్రుత ఏవ, అత్రాపి జన్మని యథాఽయం నిషిద్ధోఽపి పిత్రా కామరాగాంధః పితు రాజ్ఞా ముల్లంఘ్య వధూసమీపం ప్రస్థితః త దప్యనేన స్వయమేవ కథితం, త దహ మస్య దురాత్మనో జననీ శ్రీః, తథా ప్రస్థితమేనం దివ్యేన చక్షుషా దృష్ట్వాఽస్య పిత్రాఽహంసమాదిష్టాస్మి,'సర్వ ఏవ హ్యవినయప్రవృత్తోఽనుతాపా ద్వినా న నివర్తతే, త దయం తే తనయః కదాచిద స్యా అపి తిర్యగ్జాతే రధస్తా త్పతతి, త ద్యావ దిదం కర్మ న పరిసమాప్యతే తావదేనం మర్త్యలోక ఏవ బద్ధ్వా ధారయ, యథా చానుతాపోఽస్య భవతి తథా ప్రతివిధేయ' మితి. త దస్య వినయాయేదం మయా, సర్వం కృతమధునా తు తత్కర్మ సమాప్తం, శాపావసానసమయో వర్తతే, శాపావసానే చ యువయో స్సమమేవ సుఖేన భవితవ్య మితి త్వత్సమీపమానీతో మయాయమ్, అత్రాపి యచ్చాండాలజాతిః ఖ్యాపితా తల్లోక సంపర్కపరిహారాయ, త దనుభవతాం సంప్రతి ద్వావపి సమ మేవ జన్మజరావ్యాధిమరణాదిదుఃఖబహుళే తనూ పరిత్యజ్య యథేష్టజన సమాగమసుఖ" మిత్యభిదధా నైవ సా ఝడితి రణద్భూషణారవ[1]రోధితాం తర ముత్ఫుల్లలోకలోచనోద్వీక్షితా క్షితే ర్గగన ముదపతత్.

అథ రాజ్ఞ స్తద్వచన[2]మాకర్ణయత స్త దైవాకృష్టకార్ముకో మకరకేతు రగ్రతః పరమాస్త్రం కాదంబరీం కృత్వా జీవితాపహరణాయ ప్రతిరోధక ఇవ నిరుద్ధసర్వాశో[3]ంతః పదం చకార. తత్పదాక్రాంతి నిర్వాసిత మివ కాదంబరీం శరణ ముపజగామ[4]కరణమ్. తన్మార్గణాభి

1 బధిరితాంతరిక్షం. 2మాకర్ణ్య సంస్మృతజన్మాంతరస్య సఖే! వైశంపాయనాఖ్య! పుండరీక! దిష్ట్యా తుల్యకాల మేవావయోః శాపావసానం సంజాత మిత్యభిదధత్యేవ వాకర్ణా కృష్ణకార్ముకో. 3 అంతరా. 4 అంతఃకరణం,

హాతిభీతా ఇవ దేహ ముత్సృజ్య నిర్జగ్ము రజడాః శ్వాసమరుతః. తద్బాణపక్షవాతాహత మివ వాకంపత తరళం శరీరమ్ తచ్ఛరశల్య[1]నికరకీలితే వోత్కంటకినీ తను రజాయత. తద్విశిఖరజోరూషిత మివ నయనయుగళ మశ్రుజల ముత్ససర్జ. ఆపాండుతాం చ సద్యో వదనలావణ్యామయాసీత్. త ద్ధనుర్గుణధ్వానాకర్ణనోద్వేజిత మివ హృదయవేదనావిఘూర్ణితత్రిభాగం నయనయుగళ మభవత్. అంతర్జ్వలిష్యతో మదనదహనస్య ధూమోపహత మివ వేపమాన మధరకిసలయం శోషమగాత్. తత్తాపవిరస మాననా న్నిష్పీడితం సరాగం హృదయ మివ తాంబూల మపతత్. ఆర్ద్రస్య దారుణో ద్రవ ఇవ దహ్యమాన స్యాంగేభ్యో నిరగమత్ స్వేదః. మదనశరశల్యనికరకీలితా నీవ తావత్తైవ క్షణేనాంగాని పరవశాన్యజాయంత. తథా చ కాదంబరీం పురస్కృత్య కుసుమధన్వనాఽఽయాస్యమానస్య తదవయవరూపశోభావినిర్జితానితాపాపహరక్షమా ణ్య ప్యస్యాః కిం చి త్కారాణ్యభవన్. తథా హి.— కమలకిసలయాని పాణిపాదేన, కువలయస్రజో దృష్ట్యా, మణిదర్పణాః స్తనకపోలేన, మృణాళాని బాహులతికయా, శశాంకరశ్మయో నఖమయూఖైః, ఘనసారధూళిః స్మితప్రభయా, ముక్తాదామాని దశనకిరణైః, అమృతకరబింబం ముఖేన, జ్యోత్స్నా లావణ్యేన, మణికుట్టిమవేదికా నితంబేన. ఏవం చ విహతసర్వబాహ్యప్రక్రియస్య హృదయేఽప్యసుఖాయమానసకలాన్యవినోదస్య తామేవాభిధ్యాయతః, తామేవోత్ప్రేక్షమాణస్య, తా మేవ[2]లిఖతః, తా మేవ పశ్యతః, తా మాలపతః, తా మాలింగతః, తయా సహ తిష్ఠతః, తాం ప్రకోపయతః, తా మనునయతః, తస్యాః పాదయోః పతతః, తయా సహ కేళిం కుర్వతః, తాం రమమాణస్య, ము!క్తసర్వాన్యక్రియస్య, దివా ప్యనున్మీలితలోచనస్య, నిశ్యప్యనుపజాతనిద్రస్య, సుహృజ్జన మ ప్యసంభాషయతః,[3]గురూ న ప్యనమస్యతః, ధర్మక్రియా మ ప్యకుర్వాణస్య, సుఖాదప్యనర్థినః, దుఃఖా ద ప్యనుద్విజమానస్య, మరణా ద ప్యబిభ్యతః, గురుభ్యోఽప్యపేతలజ్జస్య, ఆత్మన్య ప్యస్నేహస్య, కిం బహునా? కాదంబరీసమాగమేఽప్యనుద్యమస్య కేవల [4]మేవ ముహు ర్ముహు ర్మూర్ఛోపగమనచ్ఛలేన జీవితోత్సర్గ

1 భరాలసోత్కంటకినీ. 2 అభిలషతః. 3 కార్యోపగతా న ప్యజానతః. 4 మస్య.

యోగ్యా మివ తనుం కుర్వతో వి హా స్తే నాపి ప్రతిపన్న వివిధోపకరణేన గళితనయనసలిలేనాప్యుచ్ఛుష్కాననేన ముషితవచనావకాశేనాపి వైశంపాయనాక్రోశపరేణ అనవరత మాచరణా ద్వికీర్ణచందనచర్చేణచరణతలనివేశితార్ద్రారవిందినీదళేనకరార్పిత కర్పూరక్షోదదంతురతుషారఖండేన హృదయవినిహితార్ద్రహారదండేనకపోలతలస్థాపితస్ఫాటికమణిదర్పణేన లలాటతటఘటితచంద్రమణినా అంసదేశావస్థాపితమృణాలేనకదళీదళవ్యజనవాహినాఆవర్తితతాళవృంతేన జలార్ద్రానిలసంచారిణా సకుసుమతల్పకల్పనాకులేన ధారాగృహజలయంత్రప్రవర్తనావృత్తార్తినా మణికుట్టిమశైళ[1]నాయస్తేన సజలపంకజకింజల్కకల్హారప్రకరప్రచారణసంభ్రాంతేన అంధకారశిశిరభూగృహాభ్యంతరప్రత్యవేక్షణదక్షేణ ఉద్యానదీర్ఘికాతటలతాగహనమండపనేక[2]సంతానకారిణామలయజజలార్ద్రచంద్రాశ్రయావధానదానోద్యతేనచాప్తపరిజనేనోపచర్యమాణస్యాపి కాష్ఠీభూతవిదేహస్య దాహహేతుర్ఘటిత్యే వారురోహ పరాం కోటిం కామానలో వైశంపాయనస్య చ మహాశ్వేతోత్కంఠయా.

తస్మి న్నేవ చాంతరాళే తత్సంధుక్షణాయేవ ప్రవర్తయన్ సరసకిసలయలతాలాస్యోపదేశదక్షం దక్షిణానిల మాలోలరక్తపల్లవ[3]ప్రలంబాం స్తబకయన్ అశోకశాఖినో వికసితముకుళమంజరీభరేణానమయన్ బాలసహకారాన్ ఉత్కోరకయన్ కురవకైస్సహవకుళతిలకచంపకనీపాన్ ఆపీతయన్ కింకిరాతైః, కకుభో వికిరన్నతిముక్తకామోదం ఉద్దామయన్ కింశుకవనాని నిరంకుశయన్ కామిజనమనాంసి నిర్మూలయన్ మాన మపమార్జయన్ లజ్జా మపాకుర్వన్ కోప మపనయ న్ననునయన్ వ్యవస్థాపయన్ దృఢచుంబనాలింగనరతస్థితి ముల్లాసయన్ మకరధ్వజరక్తాంశుకాని సకల మేవ మహారజతమయమివ రాగమయ మివ రతిమయ మివ ఉత్సవమయ మివ దానమయ మివ రతిమయ మివ ప్రేమమయ మివ కలిమయ మివ ఔత్సుక్యమయ మివ జనయన్ జీవలోకం కిసలయితసకలకాంతారకాననోపవనతరురుత్ఫుల్లచూతద్రుమకుసుమామోదవాసితదశాశాంతరో మధుమద

1 నాగ్రహాస్తేన. 2 సంతాపహారిణా. 3 ప్రాలంబాన్ కంపయన్.

ఘుఘురకోకిలాలాపదుఃఖితాధ్వగజనశ్రుతిః అనవరతమకరందశీకరాసారదుర్దినోన్మాదితసకలజీవలోకహృదయః మదాకులభ్రమద్భ్రమరఝంకారచకితవిరహాతురజనమనోవృత్తిః ఆత్మసంభవైకోల్లాసకారీ భరా[1]త్ప్రావర్తత సురభిమాసః.

[2]తేన చ కుసుమధన్వనః పరమాస్త్రేణ మధునా పర్యాకులితహృదయా కాదంబరీ సంప్రాప్తే భగవతః కామదేవస్య [3] మహోత్సవే మహతా ప్రయత్నేన కథం కథమపి అతివాహితదివసా శ్యామాయమానదశదిశి సాయాహ్నే స్నాత్వా నిర్వర్తితకామదేవపూజా తస్య పురశ్చంద్రాపీడమతిసురభిశీతలైః స్నాపయిత్వాఽమ్భోభిః ఆచరణాద్విలిప్య మృగమదామోదినా హరిచందనేన సురభికుసుమస్రగ్భిరుద్గ్రథితం కుంతలకలాపం కృత్వై[4]వ కర్ణారోపితసత్కిసలయాశోకస్తబకకర్ణపూరం కర్పూరకుసుమప్రాయైః ప్రసాధ్యాభరణవిశేషైర్నిర్నిమేషా పిబంతీవ భావార్ద్రయా దృష్ట్యా సుచిరమాలోక్యోత్కంఠానిర్భరా పునః పునర్నిశ్వస్యోత్కంప్యమానా సాధ్వసేన స్విన్నసర్వాంగీ సముత్కంటకితతనురుచ్ఛ్వస్యదధరవదనా మహాశ్వేతావలోకనభయాన్ముహుర్ముహుర్దిక్షు విక్షిప్తోచ్చకితదృష్టిరతిచిరమివోపసృత్య పునస్స్థిత్వా ఆవిష్టేవ పరవతీవ పరిత్యాజితా బలాల్లజ్జయా సహాబలాజనసహజాం భీతిం భగవతా భువనత్రయోన్మాదకారిణా మన్మథేన ఆత్మానమప్యపారయంతీ సంధారయితుమేకాంతే నిస్సహా సహసాఽభిపత్య ముకుళితలోచనపంకజా జీవంతమివ నిర్భరం కంఠే జగ్రాహ.

చంద్రాపీడస్య తు తేనామృతసేకాహ్లాదినా కాదంబరీకంఠగ్రహేణ సద్యస్సుదూరగతమపి కంఠస్థానం పునర్జీవితం ప్రత్యపద్యత. దివసక్లమామీలితం కుముదమివ శరజ్జ్యోత్స్నాభిపాతాదుచ్ఛ్వసిత[5]మాబబంధ హృదయమ్. ఉషఃపరామృష్టేందీవరముకుళలీలయా ఉదమీలత్కర్ణాంతాయతం చక్షుః. అంభోరుహవిభ్రమేణ చాజృంభత వదనమ్. ఏవం చ సుప్తప్రతిబుద్ధ ఇవ ప్రత్యాసన్నసర్వాంగచేష్టశ్చంద్రాపీడస్తథా కంఠలగ్నాం కాదంబరీం చిరవిరహాదుర్బ

---

1 పరావర్తత. 2 యేన. 3 మహే. 4 కకర్ణార్పితసత్కిసలయ. 5 ఆబంధనాత్.

లాభ్యాం [1]లోచనాభ్యాం పిబ న్నివ కంఠే గృహీత్వా వాతాహతాం బాలకదళీ మివ భయేనోత్కంపమానాంగయష్టి ముద్గాఢతర మామీలితాక్షీం వక్షస్యేవ ప్రవేష్టు మీహమానాం న మోక్తుం న గ్రహీతు మాత్మనా పారయంతీం శ్రోత్రహృదయగ్రాహిణాఽనుభూతపూర్వేణ స్వరేణానందయ న్నవాదీత్.

"భీరు! త్యజ్యతాం భయం, ప్రత్యుజ్జీవితోఽస్మి తవైవామునా కంఠగ్రహేణ, త్వం ఖల్వమృతసంభవా దప్సరసాం కులా దుత్పన్నా, కిం న స్మరసి త న్మద్వచన మిదం, త త్తేజోమయం వపుః స్వత ఏవావినాశి విశేషతోఽమునా కాదంబరీకరస్పర్శే నాప్యాయిత మితి, త దేతావంత్యేవ దినాని పాణినా తే స్పృశ్యమానో న యత్ప్రత్యుజ్జీవితోఽస్మి త చ్ఛాపదోషాత్, అద్య తు స మే [2] వ్యపగత శ్శాపః, పరిత్యక్తా సా మయా త్వద్విరహదుఃఖదాయినీ మానుషీ శూద్రకాఖ్యా తనుః, ఏషాపి చ త వాస్యాం రుచిరుత్పన్నేతి త్వత్ప్రీత్యా [3]ప్రతిపాలితా చ, త దయం లోక శ్చంద్రలోక శ్చ తేద్వావప్యధునా చరణతలప్రతిబద్ధౌ, అపి చ ప్రియసఖ్యా అపి తే మహాశ్వేతాయాః ప్రియతమో మ య్యేవ సహ విగతశాపః సంజాతః" ఇత్యభిదధ త్యేవ చన్ద్రాపీడశరీరాంతరితవపుషి చంద్రమసి చంద్రలోకావస్థానలగ్న మమృతపరిమళ మేవ కేవల ముద్వహ న్నంగై రన్యతమ స్తాదృశే నైవ వేషేణ యాదృశేన మహాశ్వేతోత్కంఠయోపరత స్తథైవ కంఠేనైకావలీం ధారయం స్తథై వాకల్పనిస్నేహై రంగై స్తథైవాపాండుక్షామకపోలవాహినా ముఖేనాంబరతలా దవతర న్నదృశ్యతకపింజలకరావలంబీ [4]సముత్సృష్టశుకశరీరః పుండరీకః.

దృష్ట్వా చ తం దూరత ఏవ ఉన్ముక్తచన్ద్రాపీడవక్షఃస్థలా కాదంబరీ స్వయ మేవ ధావిత్వా దత్తకంఠగ్రహా మహాశ్వేతాం తేన పుండరీకాగమనమహోత్సవేనయావన్న వర్ధయ త్యేవ తావత్పుండరీకోఽవతీర్య పరమోపకారిణే చంద్రాపీడవపుషే శశాంకాయా ఢౌకత. చంద్రాపీడస్తు తం కంఠేగృహీత్వాఽబ్రవీత్. "సఖే! పుండరీక?య ద్యపి ప్రాగ్జన్మసంబం

1 దోర్భ్యాం గాఢతరం కంఠే. 2 ద్వితీయవారం త్వదర్థమేవానుభూతదుర్విషహమదనజ్వరదాహవేదనాపరమదుఃఖస్య వ్యపగతః. 3 ప్రతిపన్నా పాలితా. 4 పుండరీకః.

థా జ్ఞామాతాసితథా ప్యనంతరజన్మాహితసుహృత్స్నేహసద్భావే నైవ మయాసహ వర్తితవ్యం భవతా'' ఇత్యేవం వదత్యేవచన్ద్రాపీడే చిత్రరథహంసౌ దిష్ట్యా వర్ధయితుం కేయూరకో హేమకూట మగమత్. మదలేఖాపి ధావమానా నిర్గత్య మృత్యుంజయజపవ్యగ్రస్య తారాపీడస్య విలాసవత్యా శ్చ పాదయోః పతిత్వా "దేవ! దేవ్యా సహ దిష్ట్యా వర్ధసే, ప్రత్యుజ్జీవితో యువరాజః సమం వైశంపాయనేన'' ఇత్యానందనిర్భర ముచ్చైశ్చ జగాద. రాజా తు తచ్ఛ్రుత్వా శరీరసంస్కారవిరహోద్గతావిరళదీర్ఘపరుషపలితలోమశప్రకోష్ఠాభ్యాం దోర్భ్యాం గాఢం పరిష్వజ్య తాం తదను హర్షపరవశో విలాసవతీం కంఠేఽవలంబ్య జరాభంగవలీశిథిలితమూలేన బాహునోత్క్షిప్తోత్తరీయాంచలః స్వయమే వాశిక్షితలయావిసంష్ఠులైః పదైర్నృత్యన్నివోత్ఫుల్లనయననరపతిసహస్రపరివృతోఽంభోజాకర ఇవ మలయమరుత్ప్రేంఖోలనావివర్తితో మదలేఖాం పునః పునః "క్వాఽసౌ క్వాసౌ'' ఇతి పృచ్ఛన్ పునః పునర్నిర్విశేషవృత్తిం శుకనాసం కంఠే సంభావయం స్తత్రై వాగచ్ఛత్. దృష్ట్వా చ తథా పుండరీకకంఠే లగ్నం చంద్రాపీడ మానందనిర్భర శ్శుకనాస మవాదీత్.—'దిష్ట్యా నైకాకినా మయా తనయప్రత్యుజ్జీవనోత్సవసుఖ మనుభూత'' మితి. చంద్రాపీడ స్తథా హర్షపరవశం పితర మాలోక్య ససంభ్రమోన్ముక్తపుండరీకః పునరేవ పృథ్వీతలనివేశితశిరాః చరణయో రపతత్. అథ సత్వరోపసృత స్తం తథా ప్రణత మున్నమయ్య తారాపీడోఽభ్యధాత్.—"పుత్ర! యద్యపి పితాఽహంతవ శాపదోషాత్స్వపుణ్యైర్వా సంజాతః తథాపి జగద్వందనీయో లోకపాల స్త్వమ్,అపి చ మ య్యపి యో నమస్యోఽంశ స్సోఽపి మయా త్వయ్యేవ సంక్రామితః, త దుభయథాపి త్వమేవ నమస్కార్యః'' ఇత్యభిదధదేవ సమం రాజపుత్రలోకసహస్రైః ప్రతీప మస్య పాదయో రపతత్. విలాసవతీ తు [1]తం పునః పున శ్శిరసి పున ర్లలాటే పునశ్చ కపోలయో శ్చుంబిత్వా గాఢ గాఢం సుచిర మాలిలింగ ఉన్ముక్తశ్చ మాత్రా ఉపసృత్య శుకనాసం ప్రణనామ ఆశీస్సహస్రాభివర్ధితశ్చ తేనాత్మ నాపసృత్య యథాక్రమం పిత్రో శ్శుకనాసస్య మనోరమా

---

1 తదా పిత్రా ప్రణతే తస్మిన్ పరితోషేణ స్వాంగే. క్షివానంమాంలీ తం.

యా "శ్చైష వో వైశంపాయన" ఇతి పుండరీకం విలక్షావనమ్రవదన మదర్శయత్.

అస్మిన్నేవ ప్రస్తావే సముపసృత్య కపింజల శ్శుకనాస మవాదీత్— "ఏవం సందిష్ట మార్యస్య భగవతా శ్వేతకేతునా, అయం ఖలు పుండరీక స్సంవర్ధిత ఏవ కేవలం మయా, ఆత్మజః పున స్తవ, అస్యాపి భవత్యేవ లగ్నః స్నేహః, తద్వైశంపాయన ఏవాయ మి త్యవగ త్యావినయేభ్యో నివారణీయః, పరోఽయ మితి కృత్వా నోపేక్షణీయః, యచ్చాపగతశాపోఽప్యాత్మసమీపం నానీతః త త్తవైవాయ మితి, అన్య చ్చ ఆత్మాన మస్మిన్నాచంద్రసమకాలీనాయుషి స్థాపయిత్వా కృతార్థ స్సంప్రతి అస్మద్దివ్యలోకా ద ప్యుపరిష్టా ద్గంతు ముద్యతం మే సత్త్వాఖ్యం జ్యోతి" రితి. శుకనాస స్తు వినయావనమ్రం పుండరీకం పాణినాంసేఽవలంబ్య కపింజలం ప్రత్యవాదీత్.—"కపింజల! సకలజగదాశయజ్ఞేన సతా భగవతా కి మి త్యేవ మాదిష్టం, సర్వథా స్నేహస్యాయ మసంతోషః, ఇ త్యేవంవిధై రన్యైశ్చ పూర్వజన్మసంస్మరణాలాపై శ్చ పరస్పరాలోకనసుఖోత్ఫుల్లలోచనానాం సర్వేషా మేవ తేషా మచేతితైవ సా క్షణదా ప్రభాతా. ప్రాత రేవ చ సకలగంధర్వలోకానుగతౌ సమం మదిరాగౌరీభ్యాం చిత్రరథహంసౌ గంధర్వరాజావపి తత్రై వాజగ్మతుః ఆగతయో శ్చ తయోః లజ్జితాత్మజోపగమనముదితహృదయయో ర్జామాతృదర్శనసముత్ఫుల్ల నయనయో స్తారాపీడశుకనాసాభ్యాం సహాఽనుభూతసంబంధోచితసంవాదకథయో స్స్నేహస్రగుణ ఇవ మహోత్సవా మోదః ప్రావర్తత.

అథ వర్తమాన ఏవ తస్మిం శ్చిత్రరథ స్తారాపీడ మవాదీత్. "విద్యమానే స్వభవనే కి మర్థ మరణ్యే మహోత్సవః క్రియతే?, అపి చ యద్యస్మాక మేవం పరస్పరాభిరుచినిష్పన్నో ధర్మ్యో వివాహః తథాపి లోకసంవ్యవహారోఽనువర్తనీయ ఏవ, తద్గమ్యతాం తావ దస్మదీయ మవస్థానం,తత స్స్వభూమిం చంద్రలోకం వా గమిష్యథ" తారాపీడ స్తు తం ప్రత్యువాచ.—"గంధర్వరాజ! య త్రైవ నిరతిశయసంపత్సుఖం త దేవ[1]భవనం, త దీదృశం క్వాపరత్ర సంపత్సుఖం మయా ప్రా

1 వన మపి భవనం.

ప్తమ్?, అన్యచ్చ సర్వ[1]గృహసుఖా న్యేవ మయా జామాతరి సంక్రామితాని, తద్వయస్య వధూసమేతం త మే వాదాయ గమ్యతాం గృహసుఖానుభవా” యేతి. చిత్రరథ స్తథాఽభిహితో [2]రాజర్షిణా “యథా తే రోచత” ఇ త్యుక్త్వా చంద్రాపీడ మాదాయ హేమకూట మగాత్. గత్వా చ చిత్రరథః కాదంబర్యా సహ సమగ్ర మేవ స్వరాజ్యం చంద్రాపీడాయ న్యవేదయత్. పుండరీకాయాపి సమం మహాశ్వేతయా నిజపదం హంసః. తౌ తు హృదయరుచితవధూలంభమాత్ర కేణైవ కృతార్థౌ న కించి దప్యపరం ప్రత్యపద్యేతామ్.

అన్యదా జన్మాభివాంఛితహృదయవల్లభలాభముదితా సర్వస్వజనమధ్యే [3]ప్రియమనిర్వృతాపి చ కాదంబరీ బాష్పోత్తరళలోచనా విషణ్ణముఖీ వాసభవనగతం చంద్రాపీడమూర్తిం చంద్రమస మప్రాక్షీత్. “ఆర్యపుత్ర! సర్వే ఖలు వయం మృతాస్సంతః ప్రత్యుజ్జీవితాః పరస్పరం సంఘటితాశ్చ, సా పున ర్వరాకీ పత్రలేఖాఽస్మాకం మధ్యే న దృశ్యతే, న విద్మః కిం తస్యాః కేవలాయాః వృత్త”మితి. చంద్రాపీడమూర్తిశ్చంద్రమాః తచ్ఛ్రుత్వా [4]ఆర్ద్రితాంతరాత్మా ప్రత్యవాదీత్.—“ప్రియే! కుతోఽత్ర?, సా ఖలు మద్దుఃఖదుఃఖితా రోహిణీ శప్తం మా ముపశ్రుత్య కథం త్వ మే వైకాకీ మర్త్యలోకనివాసదుఃఖ మనుభవసి ఇత్యభిధాయ నివార్యమాణాపి మయా ప్రథమ మేవ మచ్చరణపరిచర్యాయై మర్త్యలోకే జన్మాగ్రహీత్, ఇతశ్చ జన్మాంతరం గచ్ఛతా మయా మదుపరమసముత్సృష్టశరీరా పున రపి మర్త్యలోక మవతరంతీ బలాదావ ర్జ్యామరలోకం విసర్జితా తత్ర పున స్త్వాం ద్రక్ష్య” సీతి. కాదంబరీ తు త చ్ఛ్రుత్వా రోహిణ్యా స్తయోదారతయా మహానుభావతయా స్నేహాలతయా పతివ్రతతయా పేశలతయా చ విస్మితహృదయా పరం లజ్జితా న కించి దపి వక్తుం శశాక.

అత్రాంతరే జన్మద్వయాకాంక్షితం కాలప్రభో శ్చంద్రమసః కాదంబరీసంభోగసుఖ మి వోపపాదయితు మపససార వాసరః. అనురాగ[5]కవోష్ణతయాఽపరసంధ్యా వధూత్రపావరణా యేవ వితస్తార తమో

1 గృహాణ్యేవ. 2 రాజర్షే. 3 గమననిర్వృతా. 4 ప్రీతాంతరాత్మాతాం. 5 ఛతాకేవోల్లసదపరసంధ్యా...వితస్తార వాసతేయా.

వాసో వాసవీ. చంద్రోదయాభిరామం చ సమగ్ర మేవ జగ దభవత్. ఏవం చ భరేణావతీర్ణాయాం రజన్యాం చంద్రాపీడ శ్చిరాభిలషిత మున్మీలితనయనకువలయ ముత్సృష్టనీవీప్రసృతకరనివారణానుబంధ మనుభూతప్రత్యాలింగనసుఖ మప్రార్థితసురతపరిసమాప్తిత్రపాసుభగం కాదంబరీప్రథమసురతసుఖ మనుభూ యైకదివస మివ దశ రాత్రం స్థిత్వా పరితుష్టహృదయాభ్యాం శ్వశురాభ్యాం విసర్జితః పితుః పాద మూలమాజగామ.

ఆగత్య చ సమకాల మే వానుభూతక్లేశం రాజలోక మాత్మ సమం కృత్వా సమారోపిత రాజ్యభారః పుండరీకే [1]పిత్రోః పాదా వను చరన్ కదాచి దత్యద్భుతోత్ఫుల్లనయననైగమజనావలోకితో జన్మ భూమిస్నేహా దుజ్జయిన్యాం కదా చి ద్గంధర్వరాజగౌరవేణానుపమ రమణీయతరమహిమ్ని హేమకూటే కదా చి దమృతపరిమళాధివాస సురభిశిశిరసర్వప్రదేశహారిణి రోహిణీబహుమానేన చంద్రలోకే కదా చి దహర్నిశోత్ఫుల్లసహస్రపత్రనివహహాఘువాహిని పుండరీకప్రీత్యా లక్ష్మీనివాససరసి కాదంబరీరుచ్యా చ సర్వ త్రై వాపరే ష్వపి రమ్యవనేషు తేషు తేషు రమ్యతరేషు స్థానేషు తయా సహా జన్మద్వయాకాంక్ష యై వాపరిసమాప్తాన్యపునరుక్తాని చ తాని తాని న కేవలం చంద్రమాః కాదంబర్యా సహా కాదంబరీ [2]మహాశ్వేతా తు పుండరీకేణ సహా పుండరీకోఽపి చంద్రమసా సహా పరస్పరావియోగేన సర్వ ఏవ సర్వకాలం సర్వసుఖా న్యనుభవంతః పరాం కోటి మానందస్యాధ్యగచ్ఛన్.

ఇతి శ్రీ బాణకవీంద్రతనయవిరచితః

కాదంబర్యాః ఉద్వాహరూపః

ఉత్తరభాగః.

---

1 పరిత్యక్తసర్వస్వకార్యయోః. 2 మహాశ్వేతయా సహా మహాశ్వేతా తు.

చెన్నపుర్యామ్: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులుఅండ్ సన్స్ ఇత్యేతైః
'వావిళ్ల' ముద్రణాలయే ముద్రితా.—1933.